Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 4

Електронний журнал

квітень 2018

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 4

квітень 2018

Електронний журнал

Виходить раз на місяць

Засновник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Видавець – ФОП Лібуркіна Л. М.

Затверджено на засіданні вченої ради університету № 7 від 26.03.2018 р

Періодичність – щомісяця
Мова видання – українська, російська, англійська, французька, німецька

Засновано в січні 2015 року згідно з рішенням вченої ради

Редакційна колегія
Пономаренко В. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ імені Семена Кузнеця (головний редактор)

Афанасьєв М. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Внукова Н. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Гонтарева І. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця ***(науковий редактор)***
Дікань Л. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Дороніна М. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Дорохов О. В. – канд. техн. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Іванов Ю. Б. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
Кизим М. О. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
Клебанова Т. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Малярець Л. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Назарова Г. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Орлов П. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Пилипенко А. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця ***(заступник головного редактора)***
Попов О. Є. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Пушкар О. І. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Ястремська О. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Поштова адреса засновника:

61166, Україна, м. Харків, пр. Науки, 9а, ***Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця***

Головний редактор – ***Пономаренко В. С.*** *Конт. телефон: (057)702-03-04*

Поштова адреса редакції:
61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд
Тел.: *(057)702-07-38, 702-07-28*
E-mail: *vydav@hneu.edu.ua*

Поштова адреса видавця:
61001, Україна, м. Харків, а/с 870

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.
Рішення про розміщення статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.
Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

У разі копіювання чи передрукування матеріалів посилання на електронний журнал обов'язкове.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 4853 від 20.02.2015 р.

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2018

ЗМІСТ

Аванесян Х. В. Аналіз впливу факторів на трудову міграцію населення в Україні 8

Александрова М. В. Оплата праці як гарантія захисту права на життя 11

Архипова Д. Е. Трудовое рабство в Украине 14

Бабенко Д. С. Визначення залежності між глобальним індексом конкурентоспроможності та ВВП країни 16

Боброва Я. Я. Аналіз залежності розвитку сфери послуг від основних економічних факторів 19

Борисов С. О. Аналіз взаємозв'язку індексів споживчих цін і цін на будівельно-монтажні роботи 22

Бочков Д. Р. Аналіз об'єму прибутку APPLE Inc. залежно від обсягу реалізованих смартфонів 24

Буйністрович З. В. Якість трудового життя: аналіз концептуальних підходів 28

Бунчикова Т. С. Аналіз факторів впливу на валютно-курсову політику України та напрямки її вдосконаленя 30

Буслова Є. А. Аналіз залежності трудового міграційного приросту в Україні від основних економічних і соціальних показників 35

Вишнякова А. О. Аналіз туристичних потоків України 37

Галстян Е. А. Проблема ущемления прав молодежи при трудоустройстве 40

Голеніщева Є. С. Проблема безробіття молоді в Україні 43

Григорова А. О. Статистичний аналіз стану виробництва соняшнику в Україні 46

Гринь В. Ю. Визначення впливу факторів на капітальні інвестиції в Харківській області 49

Гришко А. Б. Проблема дискримінації жінок у сучасному трудовому праві 51

Данник О. С. Аналіз обсягу експортованої продукції ТОВ «Здоров'я» 55

Демиденко А. А. Аналіз залежності між чистим прибутком і надходженнями від реалізації продукції ПРАТ «Філіп Морріс Україна» 57

Дубініна К. А. Аналіз впливу валового внутрішнього продукту на безробіття в Україні 61

Дядюшко. М. Е. Дискримінація прийняття на роботу за віковою ознакою 64

Єкатериненко К. В. Аналіз факторів, що впливають на зовнішньоторговельний обіг між Україною та ЄС 67

Ємельянова О. В. Аналіз оборотних активів підприємств торгівлі в Україні 70

Єфанкова К. С. Конкуренція в умовах сучасної економіки....72

Жилкина Д. О. Исследование влияния показателя отрасли туризма на ВВП 75

Звягінцев П. А. Аналіз динаміки та причин звільнення кадрів на вітчизняних підприємствах 79

Іванченко К. С. Порівняльний аналіз середнього рівня інфляції в Україні 83

Кадієвська А. С. Забезпечення кадрової безпеки при наймі персоналу 85

Калинів О. І. Протидія загрозам безпеки корпоративних інформаційних систем 88

Кащєєва Д. В. Психологія реклами 91

Кисіль П. О. Аналіз факторів, що впливають на величину квот МІжнародного Валютного Фонду 94

Ковальов Д. С. Загрози кадровій безпеці підприємства 96

Козлова А. О. Класифікація загроз кадровій безпеці як елементу економічної безпеки підприємства....100

Коломієць Н. І. Вплив динаміки середньої заробітної плати на закордонний туризм українців 102

Коломієць Н. І. Правові проблеми працевлаштування молоді в Україні 107

Кочина О. Р. Трудовий договір як юридичний факт трудових правовідносин....110

Кравченко К. О. Дослідження впливу прояву глобалізації на розвиток економіки України 112

Крамар А. А. Социальные гарантии при потере работы и безработице 115

Кулибаба А. Ю. Анализ факторов, влияющих на уровень преступности 118

Купріянов В. М. Аналіз залежності валютного курсу долара в Україні від основних макроекономічних показників....121

Кущ Я. М. Проблеми гендерної рівності в системі соціально-трудових відносин 124

Леонова О. Ю. Реалізація захисної функції трудового права в Україні 127

Леонова О. Ю. Оцінювання рівня інфляції в Україні через індекс «БІГ МАК» 130

Лещенко С. Є. Аналіз впливу факторів на споживання природного газу та можливі шляхи вдосконалення енергетичної ситуації в Європейському Союзі 134

Лобойко М. О. Проблемні аспекти щодо працевлаштування молоді 137

Лукіна Є. А. Особливості регулювання трудової міграції 140

Любченко Ю. С. Гнучкий режим робочого часу в умовах ринку праці України 142

Май Хай Ань. Аналіз обсягу виробництва продукції кондитерської майстерні 145

Максименко І. В. Проблемні аспекти правового регулювання рекламної діяльності в інтернет-середовищі 149

Мантула Л. О. Аналіз показників ВВП України та Грузії 152

Манукян М. Е. Аналіз залежності обсягу експорту товарів і послуг України від основних економічних факторів 155

Михалюк О. М. Соціальний аудит 157

Мишакова К. А. Використання часових рядів при аналізі окремих структур ВВП 159

Моісеєнко А. Е. Правове регулювання розміщення зовнішньої реклами 162

Мороз А. П. Державне регулювання ринку праці та зайнятості населення України 165

Недосвітій А. С. Прогнозування споживчих витрат некомерційних організацій за допомогою побудови адитивної моделі 168

Нестерова Ю. О. Проблеми оптимізації витрат на персонал 171

Нікітченко Є. А. Аналіз факторів, що впливають на міграцію в Україні 173

Опаріна О. В. Проблеми законодавчого регулювання захисту персональних даних у мережі Інтернет 176

Орехова А. С. Визначення факторів впливу на валютний курс України 180

Павленко Е. А. Аналіз факторів, що впливають на світову ціну золота 182

Пащенко М. В. Аналіз індексів цін на будівельно-монтажні роботи у 2010–2017 рр. 186

Петренко Ю. О. Легалізація одностатевих шлюбів в Україні 188

Погореленко А. К. Правове забезпечення процесів управління кредитними ризиками в банківській системі України 190

Попова І. С. Шляхи подолання конфлікту інтересів як загрози кадровій безпеці підприємства 193

Рибальченко К. І. Проблема трудової міграції в Україні 195

Роговець І. С. Соціальний розвиток персоналу підприємства: поняття та діагностика 198

Романчик А. В. Фріланс як нова форма економічної активності та його перспективи розвитку в Україні 201

Сайдалієва Л. Ю. Аналіз факторів, що впливають на ціну золота 203

Саковець Л. В. Працевлаштування молоді в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення 206

Самойлова М. А. IT-сегмент на рынке труда 208

Священук С. А. Анализ связи курса валют и индекса потребительских цен 211

Сліденко К. Л. Статистичний аналіз валового регіонального продукту України.....214

Соколов Д. С. Аналіз і прогнозування кількості франчайзерів в Україні 218

Старікова В. А. Незаконне звільнення працівників 221

Стеценко Д. В. Порівняльний аналіз середньої заробітної плати регіонів України 223

Стрельцова А. В. Эконометрический анализ факторов, влияющих на экспорт услуг Украины 226

Стулиус К. М. Аналіз макроекономічних факторів залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України.....228

Стыценко Т. А. Эконометрический анализ факторов, влияющих на курс гривны 231

Суворова Ю. К. Захист ділової репутації суб'єкта цивільного права.....234

Сусла О. В. Аналіз факторів впливу на економічну свободу країн світу 237

Темченко Я. В., Лопатка А. В. Деякі проблемні аспекти щодо правового регулювання сексуального домагання і гендерної дискримінації жінок у сфері праці 240

Тертична О. І. Нетипові види зайнятості: правове регулювання 243

Тесленко Л. І. Дослідження взаємозв'язку середньої заробітної плати й обсягу продажу кисломолочної продукції за регіонами в Україні 245

Тесленко В. В. Сучасний стан ринку праці в україні через призму безробіття 248

Тесленко В. В. Правове забезпечення вирішення трудових спорів 252

Тимченко Е. А. Факторы, влияющие на доход населения Украины 255

Третьякова К. І. Дослідження матеріальної відповідальності як окремого інституту трудового права 258

Третьякова К. І. Аналіз факторів, що впливають на виробництво хліба в Україні 261

Трехліб О. О. Аналіз показників прямих інвестицій в економіку України з країн ЄС і з України в країни ЄС 266

Трехліб О. О. Правовий аналіз виробничого травматизму на виробництві.....269

Федоряченко В. А. Економетричне дослідження факторів, що впливають на інвестиційний клімат України 273

Хапілін Д. І. Чефранова К. Р. Прогнозування доходів міжнародного аеропорту «Харків» і модернізація його інфраструктури 276

Харківська К. О. Трудовий договір як підстава виникнення трудових правовідносин.....279

Хрипунова К. Г. Аналіз факторів, що впливають на міграцію в Україні.....281

Чавикіна О. В. Аналіз часових рядів при дослідженні міграційних рухів в Україні 284

Черкашина А. В. Проблеми правового регулювання надання рекламних послуг 287

Чернишева П. А. Перевірка статистичної гіпотези щодо різниці средньої заробітної плати в Києві та Закарпатській області 290

Шварьова В. А. Статистичний аналіз і порівняння чистого доходу від реалізації молочної продукції на ПАТ «Куп'янський МКК» та компанії «Люстдорф» 293

Шеврекука С. С. Тайм-менеджмент як основа ефективного використання часу 295

Шевченко В. В. Аналіз обсягу продажів автозапчастин 299

Шеноголець А. В. Статистичний аналіз заробітної плати в Україні.....302

Юрченко А. В. Аналіз сучасного стану електроенергетики в Україні в аспекті формування тарифів для населення.....305

Юрченко А. В. Сучасний стан і проблеми системи пенсійного забезпечення в Україні 309

Яковенко С. В. Аналіз впливових факторів на експорт послуг із України.....312

Яременко М. О. Статистичний аналіз доходів комерційних банків України.....315

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

УДК 331.556(477)

Аванесян Х. В.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто фактори, що впливають на трудову міграцію населення в країні, проведено їхній аналіз; розроблено економетричну модель і зроблено прогноз значень результативного показника за багатофакторною лінійною регресійною залежністю. Розроблено рекомендації щодо подальших дій, необхідних для зменшення трудової міграції з країни.*

Ключові слова: *міжнародна міграція, трудова міграція, міграційне сальдо, економетрична модель, фактори впливу, результат.*

Аннотация. *Рассмотрены факторы, влияющие на трудовую миграцию населения в стране, проведен их анализ; разработана эконометрическая модель, и сделан прогноз значений результативного показателя по многофакторной линейной регрессионной зависимости. Разработаны рекомендации относительно дальнейших действий, необходимых для уменьшения трудовой миграции из страны.*

Ключевые слова: *международная миграция, трудовая миграция, миграционное сальдо, эконометрическая модель, факторы влияния, результат.*

Annotation. *The article deals with the factors influencing the labor migration of the population in the country, developed an econometric model and analyzed these factors. The prediction of the values of the effective index for multifactor linear regression dependence is calculated. Recommendations for further actions necessary to reduce labor migrants from the country are developed.*

Keywords: *international migration, labor migration, migration balance, econometric model, factors of influence, result.*

За останні роки міграційне сальдо має позитивну тенденцію, а міграційні процеси в основному відбуваються всередині країни.

Таким чином, для дослідження питань міграції необхідно проаналізувати різноманітні економічні показники на предмет значущості та ступеня впливу на міграційні процеси.

Використання факторів впливу на еміграцію українців обґрунтовано роботами вітчизняних учених, які в своїх дослідженнях методом науково-обґрунтованого відбору використали ці показники. Серед них найбільш виділяються роботи С. Гриневича, О. Кравченко, І. Прибиткової, І. Реліної, Ю. Римаренко, В. Новика, Е. Лібанової, О. Платонова, О. Позняка, А. Пуригина, М. Романюка й ін. Дослідник І. Прибиткова у своїй роботі стверджує, що розмір заробітної плати й індекс споживчих цін є основними факторами виштовхування мігрантів з регіонів їх походження і основним фактором тяжіння в регіонах прибуття [1].

Метою написання статті є виявлення і вивчення факторів, які безпосередньо впливають на трудову міграцію країни, а також побудова економетричної моделі залежності динаміки цього показника від розглянутих факторів.

На основі рекомендацій відомих фахівців у модель слід включити такі показники: x_1 – валовий внутрішній продукт, млн грн; x_2 – індекс споживчих цін, %; x_3 – середня заробітна плата, грн/осіб. Досліджуваний показник – y – міграційне сальдо, тис. осіб.

Валовий внутрішній продукт – один із найважливіших показників результатів економічної діяльності на макрорівні, який характеризує сукупну ринкову вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених підприємствами, організаціями і установами в певному періоді на економічній території країни. Він дає загальне уявлення про рівень розвитку економіки в цілому та використовується в більшості економічних досліджень [2].

Значний вплив на виїзд громадян України має такий фактор, як рівень середньої заробітної плати. Середня заробітна плата – економічний показник, який характеризує розмір нарахованої заробітної плати, яка припадає на одного працівника підприємства, організації та визначається поділом загальної суми нарахованої заробітної плати на середню чисельність працівників. Діюча методика розрахунку середньої зарплати дісталася колишнім країнам СНД від радянських часів і не відображає реальну картину. Рівень заробітної платні в Україні розподі-

© Аванесян Х. В., 2018

лений вельми нерівномірно. Лише в п'яти з двадцяти семи регіонів середньомісячна заробітна платня за період січень-серпень 2013 р. перевищувала середній рівень по країні – 3222 гривні – Дніпропетровській, Донецькій, Київській та Луганській областях, а також, звичайно, у Києві. Заробітна платня в столиці перевищує середню по країні більш ніж у півтори рази – у січні-серпні вона становила в середньому 4946 гривень на місяць. Найнижчою була заробітна платня у Рівненській області – 2312 гривень [3].

Іншим важливим фактором впливу на міграцію українців є індекс споживчих цін (ІСЦ), який характеризує зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Він є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів і послуг у поточному періоді до його вартості у базисному періоді. За повідомленням Державної служби статистики, індекс споживчих цін (індекс інфляції) у січні 2016 року порівняно з груднем 2015 року становив 100,9 %, за період січень 1998 року – січень 2016 року – 939,6 % [4].

Таблиця 1

Вхідні дані для проведення факторного аналізу [31]

Роки	Міграційне сальдо, тис. осіб	ВВП, млн грн	Індекс споживчих цін, %	Середня заробітна плата, грн
	y	x_1	x_2	x_3
1994	-106,8	22037,3	301	58,6
1995	-152,3	34516,3	281,7	95,6
1996	-169,2	81519	139,7	126
1997	-136	93365	110,1	143
1998	-152	102593	120	153
1999	-138,3	130442	119,2	178
2000	-133,6	170070	125,8	230
2001	-152,2	204190	106,1	311
2002	-33,8	225810	99,4	376
2003	-24,2	267344	108,2	462
2004	-7,6	345113	112,3	590
2005	4,6	441452	110,3	806
2006	14,2	544153	111,6	1041
2007	16,8	720731	116,6	1351
2008	14,9	948056	122,3	1806
2009	13,4	913345	112,3	1906
2010	16,1	1082569	109,1	2239
2011	17,1	1302079	104,6	2633
2012	61,8	1411238	99,8	3026
2013	31,9	1454931	100,5	3619
2014	22,6	1566728	124,9	4012
2015	14,2	1979458	143,3	4365
2016	25,6	2383182	101	5187

Дослідити вплив зазначених чинників на міграційні процеси українців дозволить побудова багатофакторної лінійної моделі. За результатами дослідження, найбільш значущі чинники з усіх розглянутих – індекс споживчих цін і середня заробітна плата. Третій показник (ВВП) було відсіяно через його незначний вплив на досліджувану змінну. У підсумку отримуємо лінійну двофакторну модель, рівняння якої набуває такого вигляду:

$$Y = 1636 - 784x_2 + 0{,}079x_3.$$

Коефіцієнт регресії a_1 дорівнює 784. Він показує, що в разі підвищення споживчих цін на 1 %, міграційне сальдо мало б негативну тенденцію, тобто залишали б країну 784 людини. Коефіцієнт регресії a_2 дорівнює 396 і показує, що в разі зміни середньої заробітної плати на 1 гривню, значення міграційного сальдо збільшувалася б на 0,079.

Коефіцієнт детермінації (58,725 %) показує, що зміни сальдо міграцій пояснюються на 58,725 % досліджуваними показниками, а решта 41,275 % – іншими факторами. Парні коефіцієнти кореляції наведено у табл. 2.

Для того щоб визначити наявність гетероскедастичності, був проведений тест рангової кореляції Спірмена. Оскільки коефіцієнт рангової кореляції розрахунковий ($t_{расч} = 0{,}86$) менший за табличне значення ($t_{табл} = 2{,}069$), то приймається нульова гіпотеза про відсутність гетероскедастичності.

Таблиця 2

Коефіцієнти парної кореляції

	CONSTANT	x_1	x_4
CONSTANT	1,0000	0,25625	-0,4061
x_1	-0,467609	1,0000	0,1125
x	-0,4051	0,58736	1,0000

За допомогою порівняння альтернативних моделей вибрали модель з подвійним квадратом, оскільки коефіцієнт детермінації у неї найбільший R^2 = 8,75%. Як прогнозовану змінну x_1– обсяг експорт товарів і послуг України, а як незалежну змінну – час *t*. Прогноз проведено на 2018–2020 рр. Рівняння моделі має вигляд: $x_1 = \left(4{,}7219 + \frac{0{,}585924}{t}\right)^2$.

В результаті прогнозу на результативну ознаку по багатофакторній лінійній залежності у 2018 році очікувана кількість трудової міграції в країні складе 23 тис. осіб, у 2019 році цей показник досягнув 25 тис. осіб і вже у 2020 році обсяг експорту буде дорівнювати 26 доларів. Отже, в найближчі три роки кількість людей, які виїжджають на заробітки за кордон, зростатиме.

При довірчому інтервалі 95 % у 2018 році обсяг експорту товарів і послуг буде знаходитися у межах від 29,23 % до 73,14 %, у 2019 році – від 58,60 % до 86,2,66 %, а у 2012 році – від 37,99 % до 53,18 % до ВВП України.

Висновки. Таким чином, після проведення дослідження можна зробити висновок, що на еміграцію українців більшою мірою впливають зміна заробітної плати та індексу споживчих цін. За умови зниження заробітних плат і підвищення цін люди намагаються знайти вихід з ситуації, що склалася, запобігаючи міграції до країн з більш високим рівнем життя і, як наслідок, більш високим рівнем заробітної плати. Державі для зменшення еміграційних потоків, що призводять до «відтоку умів» і кваліфікованої робочої сили, необхідно вжити заходів для стимулювання громадян України залишатися в країні.

Дослідження сучасного стану міжнародного руху робочої сили в Україні дає підстави стверджувати, що оптимізація державної міграційної політики повинна передбачати:

– пом'якшення впливу факторів, які активізують зовнішню трудову еміграцію; розширення можливостей легального працевлаштування українських громадян за кордоном; забезпечення належного правового і соціального захисту українських трудових мігрантів у країнах прийому; стимулювання надходження міграційного капіталу (валютних переказів) в Україну; сприяння поверненню українських заробітчан на Батьківщину та створення умов для їх якнайшвидшої продуктивної інтеграції в українське суспільство; залучення іноземної робочої сили відповідної якості у достатній кількості з урахуванням потреб економіки і поточної демографічної ситуації в державі; протидія нелегальним потокам міжнародної трудової міграції.

Підвищення заробітної плати до рівня, який утримував би наших співвітчизників від виїзду за кордон, також мало б великий вплив на рівень міграції українських громадян. Реалізацію цього завдання можна забезпечити в три етапи: перший етап (2011–2018 рр.) – реалізація заходів у частині підвищення доходів населення, передбачених чинними нормативно-правовими документами (Закон України «Про освіту» (базова редакція), Стратегія подолання бідності, затверджена Указом Президента України від 15 серпня 2001 року № 637/2001 та ін.); другий етап (2016–2029 рр.) – підвищення доходів у розрахунку на одну особу до рівня не менш як дві третини цього показників розвинутих країн; третій етап (2030–2050 рр.) – підвищення доходів до рівня розвинутих країн. Орієнтиром взято 2050 рік, тому що саме до того часу, за прогнозами ООН, чисельність населення України зменшиться ще більш як на 11 млн осіб і становитиме 35 млн осіб.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі : монографія. Рівне : Вид. О. М. Зень, 2009. 479 с. **2.** Проект Закону України «Про Державну міграційну службу України». URL: www.dmsu.gov.ua. **3.** Фомішин С. В., Шутак І. Д. Правові основи міжнародної економічної діяльності : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 454 с. **4.** Міжнародна економіка : навч. посіб. / за заг. ред. С. М. Макухи. Харків : Право, 2012. 192 с.

ОПЛАТА ПРАЦІ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЖИТТЯ

УДК 331.2(477)

Александрова М. В.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано питання заробітної плати та загальну характеристику оплати праці, що існує в наш час. Саме тому обрана проблематика дослідження є вельми актуальною на цей момент. Головною метою роботи є теоретично обґрунтувати та описати заробітну плату, мінімальну заробітну плату та нормування праці.*

Ключові слова: *заробітна плата, оплата праці, виплата заробітної плати, мінімальна заробітна плата, нормування праці.*

Аннотация. *Проанализированы вопрос заработной платы и общая характеристики оплаты труда, которая существует в наше время. Именно поэтому выбраная проблематика исследования является весьма актуальной на данный момент. Главной целью работы является теоретически обосновать и описать заработную плату, минимальную заработную плату и нормирование труда.*

Ключевые слова: *заработная плата, оплата труда, выплата заработной платы, минимальная заработная плата, нормирование труда.*

Annotation. *Analyzed the issue of wages and the general characteristics of wages, which exists in our time. That is why the selected research issues are very relevant at the moment. The main goal of the work is to theoretically substantiate and describe the wages, the minimum wage and the rationing of labor.*

Keywords: *wage, pay, process of formation of wages, minimum wages and work norms.*

Оскільки в цій роботі йдеться про оплату праці, вважаємо доречним уточнити значення, яке вкладають у це поняття вчені. Отже, оплата праці – це встановлена угодою сторін і передбачена колективними договорами, угодами систематична винагорода працівника за виконану роботу відповідно до трудового договору. Своєю чергою, термін «заробітна плата» означає, що це винагорода за працю, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку згідно з трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за його роботу.

Слід розпочати з того, що відповідно до КЗпП України та Закону України «Про оплату праці», а також «Про колективні договори і угоди», оплата праці регулюється багатосторонньою системою нормативних актів, які ухвалені різними органами. Як приклад можуть слугувати трудові колективи та профспілки. Зокрема, в Україні наявна певна кількість наукових досліджень, присвячених тим чи іншим аспектам феномена трудових відносин. Серед них праці М. Г. Александрова, Н. Д. Гетьминцевої, О. І. Процевського.Особливість щодо актів, які регулюють оплату праці, полягає в тому, що трудовий договір укладається між найманими працівниками. Внаслідок цього виходить, що акти трудового договору не застосовуються у цивільних правовідносинах. Наприклад, у наш час досить актуальним є питання про виплату паїв і стягення дивідендів.

Щодо державного характеру профспілок як ознаки представництва та захисту трудових, соціально-економісних прав та інтересів членів профспілки то вони закріплені у ст. 36 Основного Закону України, гарантуючи право громадян на свободу об'єднання, зокрема громадські організації. Ідею про профспілки було обґрунтовано у працях М. Г. Александрова, в них зазначалось про те, що методом трудового права є «участь профспілок у регулюванні трудових відносин». У такому тлумаченні вчений сформулював його як «договірне залучення до праці, надання винагороди за працю, широка участь профспілок у встановленні умов праці, поєднання централізованого регулювання з локальним». Своєю чергою, О. І. Процевський вивів метод трудового права через сукупність трьох факторів, а саме:

1) правове становище суб'єктів (рівність і підпорядкування);

2) характер норм трудового права (імперативний або диспозитивний);

3) порядок встановлення прав і обов'язків (безпосередньо законом або нормативною угодою) [1].

У ст. 43 Конституції України відповідно до ст. 23 Загальної декларації прав людини закріплено право кожного на працю, що містить можливість заробляти собі на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується. Слід підкреслити, що Закон України про оплату праці (ст. 3 Мінімальна заробітна плата) проголошує, що мінімальна заробітна плата – це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці. Розмір мінімальної заробітної плати визначається за допомогою:

- рівня продуктивності праці;
- показника зайнятості населення;
- загального рівня середньої заробітної платі;
- вартісної величини мінімального споживчого бюджету.

Організація оплати праці здійснюється на підставі:

- законодавчих та інших нормативних актів;
- генеральної угоди на національному рівні;
- галузевих (міжгалузевих), територіальних угод;
- колективних договорів;
- трудових договорів;
- грантів [2].

Сьогодні діє Закон про Держбюджет 2018 р. (від 07.12.2017 № 2246-VIII). Своєю чергою, Кодекс законів про працю встановлює гарантії забезпечення мінімальної заробітної плати працівника за повністю виконану місячну (годинну) норму праці, що не може бути нижчою за розмір мінімальної заробітної плати. В Україні мінімальна заробітна плата становить у місячному розмірі (з 1 січня) – 3723 гривні, у погодинному розмірі – 22,41 гривні [3]. За даними Google Trends, мінімальна заробітна плата у 10 держав-членів, розташованих у східній частині ЄС, становить мінімальну зарплату нижче 500 євро за місяць: Болгарія (235 євро), Румунія (275 євро), Латвія і Литва (380 євро), Чехія (407 євро), Угорщина (412 євро), Хорватія (433 євро), Словаччина (435 євро), Польща (453 євро) і Естонія (470 євро).

Мінімальна заробітна плата з плином часу змінюється під впливом різних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. В Україні практично створено законодавчо-правову базу регулювання оплати праці відповідно до міжнародних трудових норм. Водночас механізми державного та колективно-договірного регулювання оплати праці ще не спрацювали в повному обсязі. До того ж на їх функціонування негативно впливає недосконалість реформування грошово-кредитної та податкової системи, відставання у формуванні нових суб'єктів господарювання, а також створення повноцінної системи соціального партнерства тощо.

На думку Н. Гетьманцевої, нинішні умови господарювання свідчать про поєднання у трудовому праві диспозитивного й імперативного методів.

Проте сучасний етап розвитку трудового законодавства характеризується звуженням застосування централізованого методу і значним розширенням сфери регулювання диспозитивного методу регулювання трудових відносин, що також має своє відображення і на визначенні умов трудового договору. Акцент регулювання неминуче зміщується з централізованого на децентралізоване, з законодавчого – на регулювання колективними угодами і договорами; нормативного – на індивідуально-зобов'язальне [4].

У сучасному світі особистість має бути забезпечна гідною оплатою праці. Головне завдання держави – постійно вдосконалювати правове регулювання ринку праці, оптимізувати структуру зайнятості та покращити систему оплати праці, беручи приклад зі сучасних соціально-трудових стандартів. Комплексний підхід до реформування підвищення рівня номінальної та реальної заробітної плати повинен здійснюватись на таких засадах:

- встановлення економічно та соціально обґрунтованих рівнів мінімальної заробітної плати з поетапним наближенням її розміру до прожиткового мінімуму;
- забезпечення випереджаючого зростання номінальної заробітної плати порівняно з підвищенням споживчих цін як обов'язкової умови для систематичного зростання реальної заробітної плати;
- удосконалення механізму оподаткування заробітної плати та підвищення її мотиваційного потенціалу;
- перерозподіл платежів і зборів до фондів соціального страхування між працівниками та роботодавцями в оптимальних співвідношеннях, які дадуть змогу збільшити розміри номінальної заробітної плати;
- удосконалення механізму визначення фонду оплати праці працівників бюджетної сфери під час формування державного бюджету. Важливу роль у регулюванні трудових відносин і виробничих умов відіграє нормування праці. Нормування праці – це фундамент її організації на будь-якому підприємстві. В загальному визначенні нормування праці – це вид діяльності з управління підприємством, спрямований на встановлення оптимальних співвідношень між витратами та результатами праці, а також між чисельністю працівників різних груп та кількістю одиниць обладнання.

Нормування праці визначається за такими критеріями:

- норма часу – розмір витрат робочого часу;
- норма виробітку – певний обсяг роботи, який працівник чи група працівників повинні виконати;
- норма чисельності – встановлена кількість працівників професійного складу;

– норма обслуговування – кількість виробничих об'єктів, які працівники чи група працівників повинні обслуговувати;

– нормоване завдання – встановлений обсяг роботи, яку треба виконати [5].

Здорові та безпечні умови праці – це обов'язок, який повинен виконувати власник або уповноважений ним орган. Згідно зі ст. 88 КЗпП України норми виробітку (норми часу) і норми обслуговування визначаються виходячи з нормальних умов праці, якими вважаються:

1) справний стан машин, верстатів і пристроїв;

2) належна якість матеріалів та інструментів, необхідних для виконання роботи, і їх вчасне подання;

3) вчасне постачання виробництва електроенергією, газом та іншими джерелами енергоживлення;

4) своєчасне забезпечення технічною документацією;

5) здорові та безпечні умови праці (додержання правил і норм з техніки безпеки, необхідне освітлення, опалення, вентиляція, усунення шкідливих наслідків шуму, випромінювань, вібрації та інших факторів, які негативно впливають на здоров'я робітників, і т. ін.) [6].

Своєю чергою, фонд заробітної плати підприємства складається з трьох елементів:

– основна заробітна плата;

– додаткова заробітна плата;

– інші заохочувальні та компенсаційні витрати.

Підсумовуючи викладений матеріал в роботі, можна сказати, що оплата праці – важливий елемент, який є грошовим виразом вартості і ціни робочої сили та виступає у формі будь-якого заробітку, виплаченого власником підприємства працівникові за виконану роботу. Таким чином, потрібно забезпечити постійний нагляд у сфері оплати праці, ефективності виробництва та продуктивності праці. Важливим кроком удосконалення рівня заробітної плати є його підвищення. Підвищення рівня заробітної плати на зазначених концептуальних засадах потребує здійснення на державному, регіональному, галузевому рівнях і на рівні підприємства організаційно-економічних заходів, спрямованих на вишукання необхідних для цього коштів.

Отже, організацію оплати праці можна розглядати в різних аспектах:

– формування фонду оплати праці;

– нормування праці;

– тарифне нормування праці;

– розробка ефективних систем оплати праці.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр. **2.** Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр. **3.** Про державний бюджет : Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19. **4.** Гетьманцева Н. Д. Співвідношення централізованого і локального правового регулювання трудових відносин. *Право України.* 2003. № 2. С. 66–70. **5.** Про Концепцію дальшого реформування оплати праці в Україні : Указ Президента України від 25.12.2000 № 1375/2000. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1375/2000. **6.** Кодекс Законів про працю від 10.12.1971 № 322-VIII, № 2249-VIII ВР. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08.

ТРУДОВОЕ РАБСТВО В УКРАИНЕ

УДК 331.5

Архипова Д. Е.

Студент 2 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Статья посвящена исследованию особенностей современного трудового рабства. Показано, насколько актуальна проблема рабства в условиях современного социально-политического и социально-экономического кризиса, а также раскрыта сущность современного рабства.*

Ключевые слова: *рабство, трудовая эксплуатация, трудовое рабство, Украина.*

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню особливостей сучасного трудового рабства. Показано, наскільки актуальна проблема рабства в умовах сучасного соціально-політичної і соціально-економічної кризи, а також розкрито сутність сучасного рабства.*

Ключові слова: *рабство, трудова експлуатація, трудове рабство, Україна.*

Annotation. *The article is devoted to the study of the peculiarities of modern labor slavery. It is shown how urgent the problem of slavery is in the conditions of the current socio-political and socio-economic crisis, and also the essence of modern slavery is revealed.*

Keywords: *slavery, labor exploitation, labor slavery, Ukraine.*

Актуальной проблемой, привлекающей внимание всего мирового сообщества, является торговля людьми. По данным Управления ООН по наркотикам и преступности, оборот торговли людьми по всему миру оценивается в 32 млрд долл.; число жертв составляет около 2,4 млн, из которых 2/3 — женщины и дети. Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ) считает, что торговлей в целях эксплуатации охвачено 1,2 млн несовершеннолетних. Однако системные данные о торговле людьми в мире отсутствуют.

В современных условиях глобализации, упрощения процедур пересечения границ и увеличения миграционных потоков торговля людьми все больше приобретает транснациональный характер и тесно связана с подделкой документов, нелегальной миграцией и коррупцией, осуществляется в целях трудовой и сексуальной эксплуатации, незаконного усыновления, торговли органами и тканями человека, что в ряде случаев существенно затрудняет квалификацию данного преступления и повышает его латентность.

Конвенция «О рабстве», принятая Лигой Наций в 1926 году, ввела в международный оборот следующие определения раба и работорговли:

– под рабством понимается положение или состояние лица, в отношении которого осуществляются некоторые или все полномочия, присущие праву собственности;

– под работорговлей понимаются все действия, связанные с захватом, приобретением какого-либо лица или с распоряжением им с целью обращения его в рабство; все действия, связанные с приобретением раба с целью его продажи или обмена; все действия по продаже или обмену лица, приобретенного с этой целью, и вообще всякое действие по торговле или перевозке рабов.

Сегодня существуют две формы рабства – патриархальное и трудовое. Классические, патриархальные, формы рабовладения, когда невольник считается собственностью хозяина, сохраняются в ряде стран Азии и Африки – Судане, Мавритании, Сомали, Пакистане, Индии, Таиланде, Непале, Мьянме и Анголе.

Более современная форма рабства – это рабство трудовое, появившееся уже в XX веке. В отличие от патриархального рабства, здесь работник не является собственностью хозяина, хотя и подчинен его воле.

Рабство осуждено договором Лиги Наций в 1926 году и во Всеобщей декларации прав человека ООН от 1948 года, а также во всех других главных документах, касающихся прав человека [1].

Проблемы современного трудового рабства были отражены в исследованиях таких учёных, как Зинн Г., Каутский К., Зайков А., Ридер Дж., Юртаева Е., Бейлс К. и т. д.

Трудовое рабство распространено по всему миру и страны победившей демократии – не исключение, в такое рабство попадают те, кто был похищен или незаконно эмигрировал. В 2006 году комиссия ООН опубликовала доклад под названием «Торговля людьми: глобальные закономерности». В нём было провозглашено, что людей продают в рабство в 127 странах мира, а в 137 государствах эксплуатируются жертвы торговцев людьми (что касается Украины, то здесь, по некоторым данным, проживает более 200 тыс. человек на положении невольников).

© Архипова Д. Е., 2018

В 11 государствах отмечен «очень высокий» уровень активности похищения людей (более 50 тыс. человек ежегодно), среди них – Новая Гвинея, Зимбабве, Китай, Конго, Россия, Украина, Беларусь, Молдова, Литва и Судан.

Человек захватывается либо рождается, либо продается в постоянное рабство, при этом часто оформляются права собственности. При таком рабстве люди работают в основном в сельском хозяйстве, на стройках, в сфере услуг, выполняя самую тяжелую, неквалифицированную работу. Трудовое рабство неразрывно связано с другой не менее ужасающей формой – торговлей людьми [2].

К основным условиям, порождающим современное рабство, можно отнести: социальную дезорганизацию, экономический кризис, политическую нестабильность.

Говоря подробнее, следует указать такие причины возникновения современного рабства.

1) Социально-политические: войны, стихийные бедствия, политическая или этническая борьба способствуют обнищанию большинства людей и принуждают их работать в рабских условиях за ничтожную плату. Часто люди из-за перечисленных условий переезжают в другие страны, чтобы избежать бедности. Но и там им редко сопутствует удача, беженцы еще легче становятся «добычей» современных рабовладельцев.

2) Социально-экономические: демографический взрыв в странах третьего мира практически исчерпал имеющиеся ресурсы и привел к росту предложения рабочей силы и падению ее цены. Модернизация и глобализация мировой экономики также поспособствовали невиданному обогащению элит и растущему обнищанию большинства населения. Вынужденный переход к рыночному сельскому хозяйству, потеря общей земли, а также политика правительств, которые занижали доходы фермеров ради дешевого хлеба для горожан, привели к банкротству миллионы крестьян и вытеснению их с земли, подчас в рабство.

3) Социально-правовые: эти причины опираются на коррумпированность власти и правоохранительных органов, отсутствие законов, направленных на борьбу с рабством, низкий уровень правосознания людей, их юридическую безграмотность, отсутствие достаточного количества бесплатных юридических консультаций, а также пассивность правоохранительных органов в решении проблем, связанных с торговлей людьми, защитой их прав и т.д. [3].

Рост трудового рабства в Украине связан с несколькими факторами. Глубокий экономический кризис в стране доводит граждан до отчаяния, и они становятся легкой добычей для трудового рабства. Также украинцы подчас добровольно соглашаются на эксплуатацию в поисках хоть какого-то заработка. Международная организация миграции Украины также указывает, что причины этой проблемы следует искать в растущей безработице, коррупции и тотальном подорожании, что делают украинцев уязвимой категорией для любого принудительного труда.

В 2014 году в отчетах Генпрокуратуры зафиксировано 118 открытых уголовных производств по ст. 149 Уголовного кодекса Украины «Торговля людьми или другое незаконное соглашение относительно человека». В 2016 году число таких же преступлений оставалось на том же уровне – 114 уголовных производств, 45 из них были доведены до обвинительного акта. Зато в 2017 году, судя по годовому отчету, произошел настоящий взрыв работорговли – было открыто 340 уголовных производств, 97 из них были переданы в суд с обвинительным актом [4].

В Украине есть и настоящие работорговцы. Первая категория из них – вербовщики бесплатной рабочей силы. Особый спрос на сельскохозяйственных рабов – весной и летом. Многие украинские фермеры не брезгуют привлекать бригады сельскохозяйственных рабов для уборки урожая.

Другое направление работорговли в Украине – приведение людей в рабство для сбора подаяний. Это – почти половина случаев рабства. В Киевской, Одесской, Николаевской и Херсонской областях есть по две-три устойчивые группировки, которые ищут по всей Украине бомжей, алкоголиков и просто инвалидов, нуждающихся в деньгах. Особым спросом пользуются люди с видимой инвалидностью – с ампутированными конечностями. Их работу любой может видеть – инвалидов-рабов возят в людные места и на дороги для сбора милостыни [5].

Чтобы противодействовать рабству и торговле людьми в Украине, необходимо развивать законодательную базу, регулирующую борьбу с современным рабством, повышать осведомленность населения о риске стать жертвой торговли людьми – хотя бы путем проведения регулярных кампаний по адресному информированию всех уязвимых групп и путем значительно более активного использования тех же информационных технологий. Координировать работу всех ведомств, которые должны по роду своей работы участвовать в общенациональном деле противодействия торговле людьми и выполнять общенациональную программу (а ее пока у нас нет – значит, надо разрабатывать и принимать как можно скорее), создавать базу данных и оценивать эффективность принятых мер, пересматривать их регулярно и совершенствовать. Создавать систему взаимодействия между правоохранительными органами и общественными организациями для оказания гарантированной защиты жертвам торговли людьми

Научный руководитель – канд. экон. наук, професор Мартыненко И. О.

Литература: 1. Васильевский М. Г., Липовский А. Л., Тураев Б. А. Рабство // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). СПб., 1890–1907. **2.** Зайков А. Отмена рабства: европейский и американский опыт // Права человека. Энциклопедический словарь. М. : Норма, 2009. С. 72–73. **3.** Как рабы в Украине XXI века собирают арбузы и милостыню // Страна.UA. URL: https://strana.ua/articles/analysis/121231-trudovoe-rabstvo-v-ukraine-i-za-ee-predelami-koho-prodajut-kak-za-skolko-i-pochemu.html. **4.** Рабство: пережиток прошлого или проблема современности? // Молодой учёный. URL: https://moluch.ru/conf/law/archive/226/12200/. **5.** Незаконная продукция чёрного рынка // Гефтер. URL: http://fb.ru/article/144118/chernyiy-ryinok-sut-vidyi-i-sovremennoe-polojenie-veschey.

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ГЛОБАЛЬНИМ ІНДЕКСОМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ВВП КРАЇНИ

УДК 519.25

Бабенко Д. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто метод регресійного аналізу для визначення взаємозв'язків факторів на прикладі процесів у міжнародній економіці. Досліджено визначення виду залежності між конкурентоспроможністю та ВВП країни. Знайдено її аналітичний вигляд у формі лінійної та логарифмічної регресійної залежності. З урахуванням аналізу достовірності отриманих моделей для математичного опису залежності між глобальним індексом конкурентоспроможності та ВВП рекомендовано використовувати її логарифмічний вигляд.*

Ключові слова: *регресійний аналіз, лінійна регресія, логарифмічна регресія, залежність конкурентоспроможності від ВВП, коефіцієнт детермінації.*

Аннотация. *Рассмотрен метод регрессионного анализа для определения взаимосвязей факторов на примере процессов в международной экономике. Исследовано определение вида зависимости между конкурентоспособностью и ВВП страны. Найден ее аналитический вид в форме линейной и логарифмической регрессионной зависимости. С учетом анализа достоверности полученных моделей для математического описания зависимости между глобальным индексом конкурентоспособности и ВВП рекомендуется использовать ее логарифмический вид.*

Ключевые слова: *регрессионный анализ, линейная регрессия, логарифмическая регрессия, зависимость конкурентоспособности от ВВП, коэффициент детерминации.*

Annotation. *The method of regression analysis for determining the relationships of factors on the example of processes in the international economy is considered. The determination of the type of relationship between competitiveness and GDP of the country is explored. Its analytical form is found in the form of linear and logarithmic regression dependence. Based on the analysis of the reliability of the models obtained for the mathematical description of the relationship between the global index of competitiveness and GDP, it is recommended to use its logarithmic form.*

Keywords: *regression analysis, linear regression, logarithmic regression, dependence of competitiveness on GDP, coefficient of determination.*

Актуальність дослідження. Для достовірного відображення об'єктивно існуючих у міжнародній економіці процесів необхідно виявити суттєві взаємозв'язки факторів, від яких залежить їх розвиток, а також дати їм кількіс-

© Бабенко Д. С., 2018

ну оцінку. Цей підхід вимагає розкриття залежностей відповідних факторів. Таке завдання можливо вирішити за допомогою регресійного аналізу.

Аналіз останніх досліджень. Метод регресійного аналізу широко застосовується в статистиці. Прикладні задачі із застосуванням цього методу розглянуті в роботах [1; 2]. Метод регресійного аналізу використано для визначення моделей залежності основних макроекономічних показників від основних складових розвитку конкурентоспроможності окремих країн світу в роботі [3].

Конкурентоспроможність України значною мірою залежить від її економічного стану в умовах глобалізації світового господарства та домінування відкритих економічних систем. Для підвищення конкурентної ролі нашої країни у світогосподарському просторі необхідно визначити аналітичні залежності від основних факторів, що впливають на цей процес, зокрема, ВВП країни. Отже, визначення залежності між глобальним індексом конкурентоспроможності (ГІК) країни та її ВВП є актуальною темою дослідження.

Мета статті: визначення виду залежності між ГІК та ВВП країни, знаходження її аналітичного вигляду.

Виклад основного матеріалу. На основі даних [4; 5] за 2016 р. пропонується провести розрахунки за допомогою пакета MS Exsel.

В табл. 1 подано вихідні дані значень показників ГІК 53 країн (Y) та їх ВВП (x).

Таблиця 1

Значення ГІК країни та її ВВП за 2016 р.

№	Країна	ВВП (100 млн дол.)	ГІК	№	Країна	ВВП (100 млн дол.)	ГІК
1	Албанія	0,2650	3,8358	29	ЛНДР	0,2077	3,9061
2	Аргентина	7,7795	3,7944	30	Ліван	0,6631	3,6753
3	Вірменія	0,2035	4,0073	31	Македонія	0,2258	4,2563
4	Азербайджан	1,0281	4,5305	32	Мексика	18,4256	4,2740
5	Бутан	0,0474	3,7969	33	Молдова	0,1329	4,0335
6	Боснія і Герцеговина	0,3190	4,01530	34	Монголія	0,1706	3,8297
7	Бразилія	24,2336	4,3374	35	Чорногорія	0,0742	4,2314
8	Болгарія	1,0495	4,3673	36	Марокко	1,7924	4,2067
9	Кабо-Верде	0,0217	3,6752	37	Перу	3,4423	4,2375
11	Колумбія	5,2756	4,2324	38	Філіппіни	4,5641	4,3987
12	Хорватія	0,7787	4,1284	39	Польща	8,1745	4,4828
13	Домініканська республіка	1,0321	3,8197	40	Румунія	2,8513	4,3016
14	Еквадор	1,5324	4,1781	41	Російська Федерація	25,5623	4,3699
15	Сальвадор	0,4753	4,0137	42	Руанда	0,1636	4,2724
16	Грузія	0,2755	4,2194	43	Сербія	0,8112	3,8960548
17	Греція	2,6563	4,0358	44	Сейшельські острови	0,0246	3,9079
18	Гайана	0,0657	3,6487	45	Сьєрра-Леоне	0,0941	3,1016
19	Гондурас	0,3919	3,8206	46	Словаччина	1,3313	4,1478
20	Угорщина	1,9822	4,2801	47	Південна Африка	5,9653	4,3505
22	Індонезія	12,9284	4,5711	48	Шрі Ланка	1,3597	4,1896
23	Іран, Ісламська Республіка.	9,4551	4,0286	49	Таїланд	6,7372	4,6566
24	Ямайка	0,2518	3,9779	50	В'єтнам	3,5979	4,2282
25	Казахстан	2,4690	4,4160	51	Туніс	1,0843	3,9610
26	Кенія	0,8036	3,9338	52	Україна	3,3680	4,1386
27	Кувейт	1,5446	4,5066	53	Тринідад і Тобаго	0,2747	3,9544
28	Киргизька Республіка	0,1473	3,7255				

Джерело: сформовано автором на основі [4; 5]

Для опису залежності ГІК від обсягів ВВП було обрано лінійний вид функції. На основі даних за 2016 р. побудовано регресійну функцію, графік якої наведено на рис. 1.

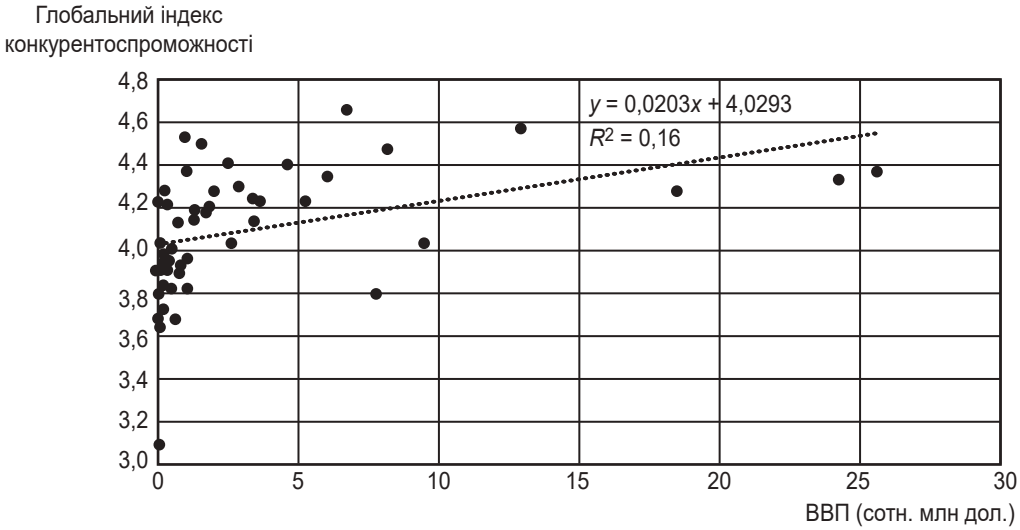

Рис. 1. **Графік лінійної регресійної залежності між ГІК і ВВП**

Рівняння лінійної моделі має вигляд:

$$Y_1 = 0{,}0203x + 4{,}0293. \quad (1)$$

Коефіцієнт детермінації (R^2) для обчисленої функції дорівнює 0,16. Оскільки це значення є дуже малим ($R^2 \in [0,1]$), то можна зробити висновок, що лінійний вид функції (1) не підходить для опису залежності між ГІК і ВВП.

Розглянуто нелінійний вид регресійної залежності між ГІК та ВВП. Графічні дані рис. 2 показують результат побудови моделі логарифмічної регресії для опису взаємозв'язку між Y і незалежною змінною x.

Рівняння логарифмічної моделі має вигляд:

$$Y_2 = 0{,}9993\ln(x) + 4{,}106\ . \quad (2)$$

Коефіцієнт детермінації (R^2) для обчисленої функції дорівнює 0,38. Незважаючи на те, що це значення є досить малим, але логарифмічна функція (2) краще підходить для математичного опису залежності між ГІК та ВВП [3].

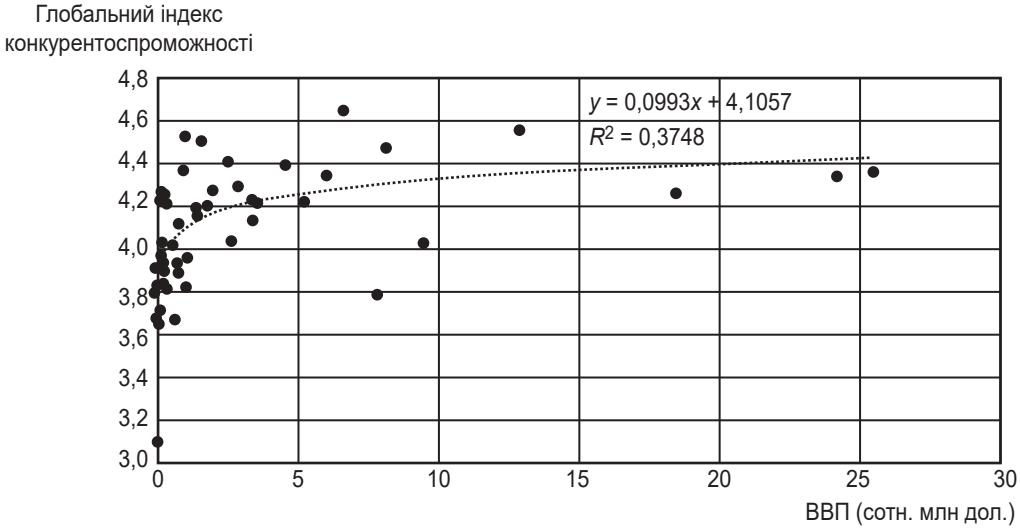

Рис. 2. **Графік логарифмічної регресійної залежності між ГІК та ВВП**

Висновки. Дослідження характеру взаємозалежності між ГІК та ВВП, зокрема, на основі лінійної та логарифмічної функції, довели, що існують розбіжності у якості відповідного опису. Мале значення коефіцієнта детермінації лінійної регресійної моделі ($R^2 = 0{,}16$) свідчить, що знайдене лінійне рівняння регресії лише на 16 % підтверджує модель. У випадку логарифмічного опису залежності (R^2=0,38) отримані спостереження на 38 % підтверджують модель.

Отже, для опису взаємозалежності між ГІК і ВВП рекомендовано використовувати логарифмічну функцію. При цьому слід мати на увазі, що зв'язок між змінними є слабким.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Малярець Л. М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія та практика : наук. вид. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2006. 384 с. **2.** Дубров А. М., Мхитарян В. С., Трошин Л. И. Многомерные статистические методы : учебник. М. : Финансы и статистика, 2000. 352 с. **3.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009. 432 с. **4.** The Global Competitiveness Report 2015-2016 / [Full Data Edition is published by the World Economic Forum within the framework of The Global Competitiveness and Benchmarking Network]; Editor Prof. Klaus Schwab [World Economic Forum], Prof. Xavier Sala-i-Martín [Chief Advisor of the Global Competitiveness and Benchmarking Network]. Geneva: World Economic Forum, [Printed and bound in Switzerland], 2016. 565 p. **5.** Trade and Development Report, 2015 // UNCTAD. URL: http://unctad.org/en.

АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ ВІД ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ

УДК 303.725.33:338.46

Боброва Я. Я.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано вплив основних економічних показників на частку сфери послуг від загального ВВП різних країн світу. Виявлено найбільш впливові показники. Розроблено математичну модель та обчислено прогноз для показника рівня інфляції. Дано рекомендації щодо збільшення частки сфери послуг у відсотках від загального ВВП країн світу.*

Ключові слова: *фактор, частка сфери послуг, економетрична модель, багатофакторна регресійна модель, прогноз.*

Аннотация. *Проанализировано влияние основных экономических показателей на долю сферы услуг от общего ВВП разных стран мира. Выявлены наиболее влиятельные показатели. Разработана математическая модель, и посчитан прогноз для показателя уровня инфляции. Даны рекомендации по увеличению доли сферы услуг в процентах от общего ВВП стран мира.*

Ключевые слова: *фактор, доля сферы услуг, эконометрическая модель, многофакторная регрессионная модель, прогноз.*

Annotation. *The influence of the main economic indicators on the share of services from the total GDP of different countries of the world is analyzed. The most influential indicators were revealed. A mathematical model is developed and the forecast for the inflation rate indicator is calculated. Recommendations are described to increase the share of services as a percentage of the total GDP of the world.*

Keywords: *factor, share of service sector, econometric model, multivariable regression model, forecast.*

Одним із найважливіших показників, який характеризує рівень розвитку будь-якої країни світу, є частка сфери послуг від загального ВВП країни. Цей показник характеризує ступінь розвитку країни, а також визначає її місце на загальному ринку послуг.

© Боброва Я. Я., 2018

Сфері послуг відповідає третинний сектор економіки. Зі швидким розвитком економіки та надбаннями в галузі науково-технічних пристроїв саме він визначає вектор розвитку країни. Країни, в яких частка сфери послуг від загального ВВП становить близько 70 %, є найбільш розвинутими та провідними. Такі країни є найбільш впливовішими «гравцями» на світовій арені та своєрідним локомотивом світової економіки.

Вивченням та аналізом тенденцій розвитку сфери послуг, а також факторів, які впливають на частку сфери послуг від загального ВВП країни, займались такі вчені, як Зверев Ю. М., Бурменко Т. Д., Даниленко Н. Н. та ін. Зверев Ю. М. вбачав основу сфери послуг у валютно-кредитних і фінансових взаєминах, тому стверджував, що рівень інфляції, прямі іноземні інвестиції безпосередньо впливають на розвиток сфери послуг [1]. Бурменко Т. Д. і Даниленко Н. Н. у своїй праці «Сфера услуг в современном обществе: экономика, менеджмент, маркетинг» описували вплив вищих навчальних закладів, а також рівень підготовки спеціалістів на розвиток сфери послуг [2]. Ф. Бастія вірив у те, що саме рівень відкритості економіки країни впливає на її подальший розвиток і на розвиток сфери послуг [3]. В останній час з швидким розвитком інформаційних технологій та зі зростанням ролі технічних пристроїв важливе значення також має технологічне оснащення країни. На це безпосередньо впливають витрати держави на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. На нашу думку, саме ці п'ять факторів мають найбільший вплив на частку сфери послуг від загального ВВП країни, тому саме їх нами обрано для побудови моделі.

Метою написання статті є виявлення і вивчення факторів, які безпосередньо впливають на частку сфери послуг від загального ВВП країни, а також побудова економетричної моделі залежності динаміки цього показника від розглянутих факторів.

Отже, на основі рекомендацій відомих учених і практиків найбільш впливовішими є такі фактори: x_1 – витрати на НДДКР в млрд дол.; x_2 – індекс людського розвитку; x_3 – індекс відкритості національної економіки; x_4 – рівень інфляції, %; x_5 – прямі іноземні інвестиції, млрд дол. Частку сфери послуг від загального об'єму ВВП позначимо як результативну ознаку y. Вихідні дані наведені в табл. 1 [4].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Країна	Частка сфери послуг від ВВП, %	НДДКР, млрд дол.	ІЛР	Індекс відкритості нац. економіки	Рівень інфляції,%	Прямі іноземні інвестиції. млрд дол.
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
США	79,6	497,03	0,92	7,4	1,26	-77,731
Канада	70,2	32	0,92	8	1,43	32,6233
Японія	72	161,91	0,903	7	-0,12	134,7491
Австралія	70,3	26,35	0,939	8	1,28	-42,1916
Німеччина	69,3	107,31	0,926	5	1,51	23,7863
Франція	77,6	60,24	0,897	8	0,18	18,1575
Швеція	65,4	16,358	0,913	8	0,98	3,1917
Ізраїль	69,5	12,87	0,899	7	-0,54	176,6
Україна	58,7	0,546	0,743	6	13,9	-3,012
Сінгапур	74	6,826	0,925	10	-0,5	-37,7085
Фінляндія	70,2	6,73	0,893	6	0,36	22,7828
Данія	75,2	9,04	0,925	7	0,25	13,8481

Для проведення аналізу залежності результативної ознаки y від факторів використаємо статистичний пакет Statgraphics Centurion. За допомогою пакета обчислено множинну регресійну модель залежності частки сфери послуг у відсотках від ВВП від основних економічних показників, а саме:

$$y = 71{,}1402 + 0{,}0179701x_1 - 0{,}926678x_4.$$

Оскільки розрахункове значення критерію Фішера дорівнює 11,13 і воно більше, ніж табличне значення критерія Фішер, яке становить 4,26, то модель значуща в цілому.

Аби параметри рівняння регресії були значущі, значення їх P-Value повинно бути менш ніж 0,05 [5]. В результаті розрахунків було визначено такі значущі фактори, як x_1 та x_4, оскільки їх P-Value дорівнюють відповідно 0,0315 та 0,0052. Фактори x_2, x_3 та x_5 не впливають на зміну результативної ознаки y.

Проводячи аналіз коефіцієнтів регресії, можна стверджувати, що при зростанні показника витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи на 1 млрд доларів частка сфери послуг від загального ВВП країни збільшиться на 0,0179701 %, такий зв'язок підтверджує пряму залежність між витратами на НДДКР і часткою

сфери послуг. А також при зростанні показників, які характеризують рівень інфляції, на 1 % частка сфери послуг від загального ВВП країни зменшиться на 0,926678 %.

Отримана модель має коефіцієнт детермінації 71,2 %, що свідчить про те, що фактори x_1 і x_4 на 71,2 % описують мінливість результативної ознаки. Аналіз парних коефіцієнтів кореляції свідчить про те, що мультиколінеарність відсутня серед факторів x_1 та x_4.

Таблиця 2

Коефіцієнти парної кореляції

	CONSTANT	x_1	x_4
CONSTANT	1,0000	-0,5015	-0,4051
x_1	-0,5015	1,0000	0,1128
x_4	-0,4051	0,1128	1,0000

Критерій Дарбіна-Уотсона дорівнює 2,51, що свідчить про те, що в досліджуваній моделі відсутня автокореляція з імовірністю 95 %. Отже, цю модель можна використовувати для прогнозу частки сфери послуг від загального ВВП країни.

За результатами прогнозу фактора x_4, який характеризує рівень інфляції кожної країни, за станом на 2018 рік можна очікувати такі результати: у США рівень інфляції складатиме 1,3 %, у Канаді – 2,4 %, у Японії – 1,4 %, в Австралії – 1,8 %, у Німеччині – 1,1 %, у Франції – 0,8 %, у Швеції – 0,6 %, в Ізраїлі очікується від'ємний рівень інфляції -0,82 %, в Україні – 21,3 %, у Сінгапурі рівень інфляції від'ємний і дорівнює -1,9 %, у Франції від'ємний рівень інфляції -2,3 %, Данія також має від'ємний рівень інфляції -0,5 %. Отже, рівень інфляції кожної окремої країни знаходиться в межах тих значень, які є характерними для економік досліджуваних країн.

Розрахуємо межі інтервалу, в якому буде зосереджено 95 % можливих значень фактора x_4 для кожної з країн. Отже, у 2018 році очікуваний рівень інфляції у США буде знаходитись у межах від 0,2 % до 2,4 %, у Канаді цей показник не буде знаходитись нижче ніж 0,5 %, в Японії рівень інфляції буде в межах від -0,8 % до 2,7 %, в Австралії – від 0,5 % до 2,5 %, у Німеччині рівень інфляції не підніметься вище ніж 1,7 %, у Франції показник буде знаходитись в межах до 1,6 %, у Швеції – від -0,5 % до 1,8 %, в Ізраїлі – від -1,74 % до 0,1 %, в Україні – від -7,7 % до 50,5 %, у Сінгапурі рівень інфляції буде коливатися від межах від -5,7 % до 1,8 %, у Фінляндії – від -0,3 % до 1,2 % і у Данії – від -1,6 % до 0,5 %.

Країни намагаються збільшувати частку сфери послуг у загальному обсязі ВВП, бо саме вона забезпечує вчасний розвиток політичної, економічної та соціальної складової розвитку держави. На показник частки сфери послуг найбільше впливають такі фактори, як рівень інфляції та відрахування на НДДКР, тому треба поступово збільшувати матеріальні витрати на НДДКР та знижувати рівень інфляції. Для збільшення частки сфери послуг від загального ВВП країни на 0,0179701 % треба збільшити витрати на НДДКР на 1 млрд дол. Для того щоб частка сфери послуг зросла на 0,926678 %, треба знизити рівень інфляції на 1 %. Комплексне виконання цих дій буде гарантувати зростання частки сфери послуг від ВВП країни, що в подальшому буде гарантувати динамічний розвиток всіх сфер економічної діяльності та забезпечувати країні високий рівень розвитку.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Зверев Ю. М. Мировая экономика и международные экономические отношения : учеб. пособие. Калининград, 2000. 82 с. **2.** Бурменко Т. Д., Даниленко Н. Н., Туренко Т. А. Сфера услуг в современном обществе: Экономика, менеджмент, маркетинг : учеб. пособие. Иркутск : БГУЭП,2004. 281с. **3.** Бастія Ф. К. Економічні гармонії. Франція :1850. **4.** Офіційний сайт Світового банку. URL: http://www.vsemirnyjbank.org. **5.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009. 430 с.

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІНДЕКСІВ СПОЖИВЧИХ ЦІН І ЦІН НА БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНІ РОБОТИ

УДК 519.816

Борисов С. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано індекс споживчих цін за період з 2002 по 2017 рр. та індекс цін на будівельно-монтажні роботи у період з 2002 по 2017 рр. У середовищі MS Excel обчислено статистичні характеристики. Взаємозв'язок між цими показниками було встановлено за допомогою рівняння регресії. За допомогою критерію Стьюдента зроблено перевірку на можливість впливу зміни індексів споживчих цін на індекси цін на будівельно-монтажні роботи протягом досліджуваного періоду.*

Ключові слова: *індекс споживчих цін, статичні дані, вибіркове середнє, вибіркова дисперсія, критерій Стьюдента, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза, емпіричне значення.*

Аннотация. *Проанализирован индекс потребительских цен в период с 2002 по 2017 гг. и индекс цен на монтажно-строительные работы в период с 2002 по 2017 гг. В среде MS Excel вычислены статистические характеристики. Взаимосвязь между показателями двух индексов цен была установлена с помощью уравнения регрессии. С помощью критерия Стьюдента сделана проверка на возможность влияния изменения индексов потребительских цен на индексы цен на монтажно-строительные работы на протяжении исследуемого периода.*

Ключевые слова: *индекс потребительских цен, статистичские данные, выборочное среднее, выборочная дисперсия, уравнение регресии, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза, эмпирическое значение.*

Annotation. *The consumer price index and the price index for installation and construction works in the period from 2002 to 2017 were analyzed. In the MS Excel, statistical characteristics were calculated. The relationship of these two price indices was established using the regression equation. With the help of Student's criterion, a check was made about the possibility of the effect of the change in consumer price indices on price indices for installation and construction works during the period under study.*

Keywords: *consumer price index, statistical characteristics, sample variance, Student's criterion, null hypothesis, alternative hypothesis, empirical value.*

Постановка проблеми. Індекс споживчих цін демонструє вартість життя в тій чи іншій країні. Будівництво ж, своєю чергою, є невід'ємною частиною життя в усі часі. Вивчення та статистичний аналіз проведення масштабних будівництв відіграють немалу роль в економіці. Саме тому встановлення можливого зв'язку між рівнем життя в країні та рівнем проведення будівельно-монтажних робіт, хоча й здається незначним, але дозволить прогнозувати значну кількість важливого для економічного зростання держави.

Мета статті. За допомогою статистичного аналізу побудувати рівняння регресії та дослідити взаємозв'язок між двома індексами цін.

Виклад основного матеріалу. З середини 50-х років минулого століття масштаби будівництва почали зростати у геометричній прогресії. Кожен розвинений мегаполіс на поточний час – це розвинена інфраструктура з чисельною кількістю промислових споруд, фабрик, заводів і виробничих комплексів. Стратегічні об'єкти, великі інфраструктури, які допомагають функціонувати підприємствам, заводам, фабрикам були та будуть основними складовими з точки зору економічної стабільності та рівноваги держави.

З графіку на рис. 1 можна побачити зміни показників індексів споживчих цін та індексів цін на будівельно-монтажні роботи у період з 2002 по 2017 рр.

Аналіз графіку на рис. 1 вказує на можливий зв'язок між індексами споживчих цін та індексами цін на будівельно-монтажні роботи. Тому встановлення взаємозв'язку між двома показниками індексів цін за допомогою статистичного аналізу можна вважати доцільним.

© Борисов С. О., 2018

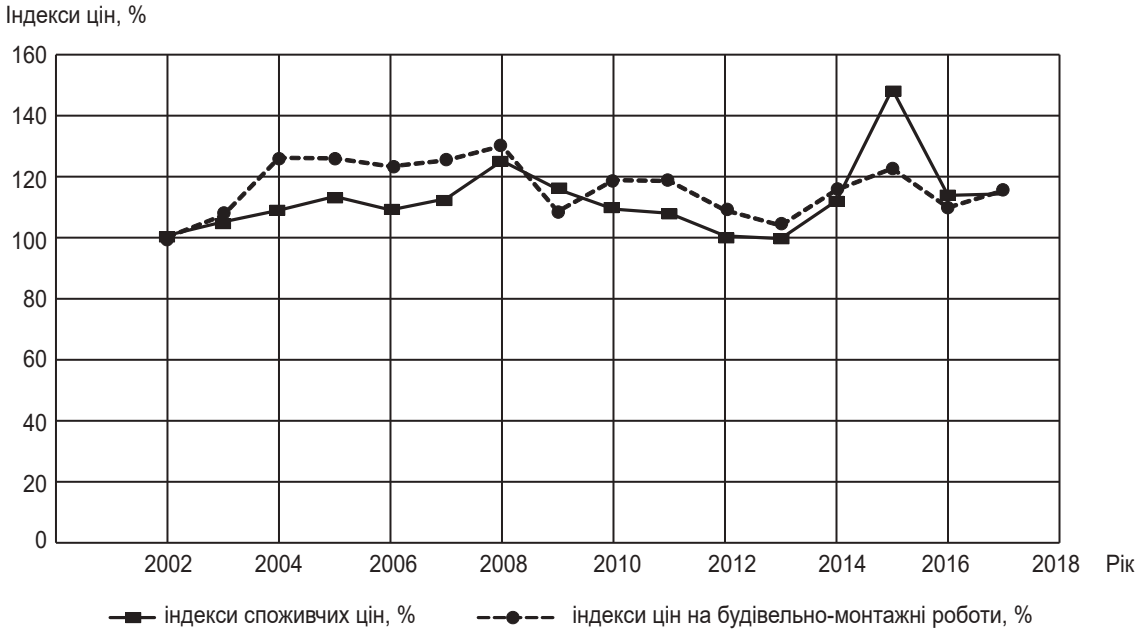

Рис. 1. **Зміни індексів споживчих цін та індекси цін на будівельно-монтажні роботи у період з 2002 по 2017 рр.**

Джерело: сформовано автором на основі [3; 5]

За допомогою вбудованої функції MS Excel «ЛИНЕЙН» отримали параметри рівняння регресії (табл. 2).

Таблиця 1

Параметри рівняння регресії

Коефіцієнт регресії	b_1	0,39	Коефіцієнт регресії	b_0	72,06
Скорегована помилка	$\widehat{S}_{b1}$	0,17	Скорегована помилка	$\widehat{S}_{b0}$	20,01
Коефіцієнт детермінації	R^2	0,78	Стандартна помилка розрахункових значень	SE_Y	8,02
Спостережене значення критерію Фішера	F	4,94	Число степенів вільності	df	13
Сума квадратів відхилень розрахункових значень	SSR	316,58	Сума квадратів відхилень залишкової похибки	SSE	896,39

За даними табл. 1 отримано:

$$\widehat{y} = 72{,}065 + 0{,}394x,$$

де $\widehat{y}$ – це індекс цін на будівельно-монтажні роботи,

x – індекс споживчих цін

За даними функції «ЛИНЕЙН» маємо, що коефіцієнт кореляції $r = \sqrt{R^2} = \sqrt{0{,}78} = 0{,}88$. Зв'язок індексу споживчих цін та індексу цін на будівельно-монтажні роботи можна вважати тісним.

За допомогою критерію Стьюдента перевірено статистичну значущість коефіцієнта регресії b_1 та вільного члена регресії.

$$t_{b1} = \frac{72{,}065}{20{,}015} = 3{,}6;$$

$$t_{b0} = \frac{0{,}394}{0{,}177} = 2{,}22;$$

$$t_{0{,}05}(13) = 2{,}14.$$

Оскільки $t_{b1} > t_{b0,05}(13) = 2{,}144$, то гіпотеза, за якою значення коефіцієнта регресії b_1 та вільного члена регресії є статистично незначущими, відхиляється і демонструє якість отриманого рівняння.

За допомогою рівняння отримано прогнозні значення, які показали відхилення теоретичних значень від емпіричних на рівні 2,01%.

Отже можна стверджувати, що отримане рівняння регресії можна використовувати для прогнозування можливого взаємозв'язку між двома індексами.

Висновки. Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що рівень вартості життя в країні, який формує індекс споживчих цін, впливає на рівень індексу цін на будівельно-монтажні роботи. Тобто стан у суспільстві щодо його покупної спроможності відображається також і на готовності людей, підприємств та державних підрозділів починати певні будівництва різних масштабів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Економічна енциклопедія / відп. ред. С. В. Мочерний. Кмїв : Академія, 2001. 848 с. **2.** Економічна теорія: Політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання-Прес, 2004. 615 с. **3.** Державна служба сатистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **4.** Міністерство фінансів України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2015. **5.** Загорна Т. О. Економічна діагностика : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 400 с. **6.** Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. / [Е. Ю. Железнякова, І. Л. Лебедєва, Л. О. Норік та ін.]. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с.

АНАЛІЗ ОБ'ЄМУ ПРИБУТКУ APPLE INC. ЗАЛЕЖНО ВІД ОБСЯГУ РЕАЛІЗОВАНИХ СМАРТФОНІВ

УДК 519.237

Бочков Д. Р.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано показники річного прибутку й обсяги реалізації смартфонів компанії Apple Inc. в період 2007–2017 рр. Для встановлення взаємозв'язку між цими двома показниками було побудовано рівняння регресії та перевірено важливість впливу обсягів реалізації на річний прибуток за допомогою критерію Стьюдента.*

Ключові слова: *річний прибуток, об'єм продажу, структура надходжень, статистичний аналіз, вибірка, вибіркове середнє, вибіркова дисперсія, регресія, критерій Стьюдента, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза, емпіричне значення.*

Аннотация. *Проанализированы показатели годовой прибыли и объемы реализации смартфонов компании Apple Inc. в период 2007–2017 гг. Для установления взаимосвязи между этими двумя показателями было построено уравнение регрессии, и проверена важность влияния объемов реализации на годовой доход с помощью критерия Стьюдента.*

Ключевые слова: *годовой доход, объем продаж, структура поступлений, статистический анализ, выборка, выборочное среднее, выборочная дисперсия, регрессия, критерий Стьюдента, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза, эмпирическое значение.*

© Бочков Д. Р., 2018

Annotation. *The article analyzes the annual profit figures of Apple Inc. and sales volumes of the company's smartphones in the period 2007–2017. To establish the relationship between these two indicators, the regression equation was constructed and the importance of the impact of sales volumes on annual income was tested using the Student's criterion.*

Keywords: *annual revenue, sales volume, revenue structure, statistical analysis, sample, sample mean, sample variance, regression, Student's criterion, null hypothesis, alternative hypothesis, empirical value.*

Постановка проблеми. Структура фінансових надходжень фірми є важливим показником під час повного аналізу її діяльності та планування ефективного ведення бізнесу. Залежно від отриманих результатів фірма повинна віддавати перевагу певним структурним підрозділам з метою максимізації прибутків і подальшого розвитку. Щоб посісти краще місце на ринку, фірма повинна швидко реагувати на зміну у структурі ринку та змінювати власну структуру виробництва.

Аналіз останніх досліджень. Важливий економічний показник обсягу продажів у своїх роботах досліджували такі відомі українські науковці, як: Саліхова О. Б. [1], Дейнеко Л. В. [2], Страшинська Л. В. [3]. Науковці визначили, що обсяг продажів є достатньо важливим показником, який потребує безперервного спостереження, оскільки вказує на поточний стан рентабельності та ефективності підприємства.

Мета статті. У цій роботі проведено статистичний аналіз фінансового прибутку Apple Inc. та обсягів реалізованих фірмою смартфонів у 2007–2017 рр., встановлено взаємозв'язок між цими двома показниками.

Виклад основного матеріалу. Apple Inc. – американська технологічна компанія з офісом у Купертіно (Каліфорнія), яка проектує та розробляє побутову електроніку, програмне забезпечення та онлайн-сервіси. Початок своєї історії компанія має ще з 70-х років минулого століття, а на сьогоднішній час є компанією з найбільшою капіталізацією у розмірі $850 млрд [8].

Власні смартфони компанія почала випускати лише у 2007 р., тому питання впливу продажу смартфонів на загальну прибутковість компанії є дуже цікавим. Треба вказати на те, що компанія посідає друге місце у світі за кількістю проданих смартфонів [6].

Аналіз цього питання допоможе чітко зрозуміти пріоритетні напрямки розвитку компанії на ринку та показати динаміку розвитку нових напрямів у технологічній сфері, сфері споживчої електроніки та їх вплив на світовий ринок.

З графіку, наведеного на рис. 1, можна побачити, що компанія має тенденцію до збільшення обсягу виробництва смартфонів з кожним роком. До того ж спостерігається чітка тенденція до періодичності підйому та падіння обсягів продажу, що пов'язана з щорічним оновленням модельного ряду в один й той самий фінансовий квартал.

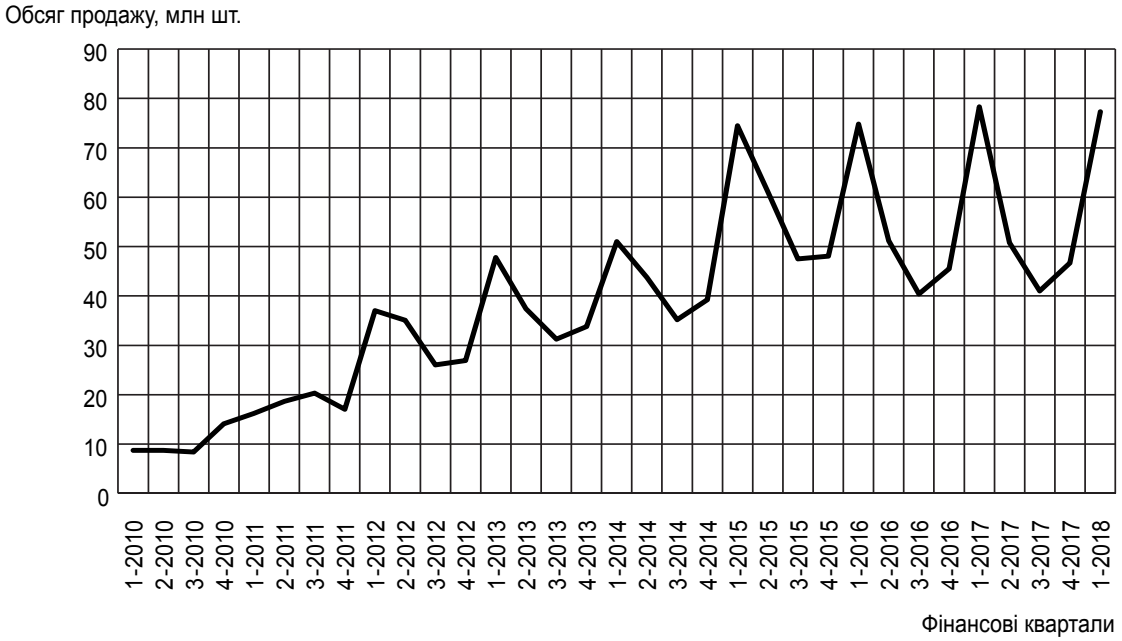

Рис. 1. **Обсяг продажу смартфонів Apple Inc.**

Джерело: сформовано автором на основі [7]

На рис. 2 можна побачити стабільне збільшення річних показників прибутків із незначним зменшенням в останні два роки.

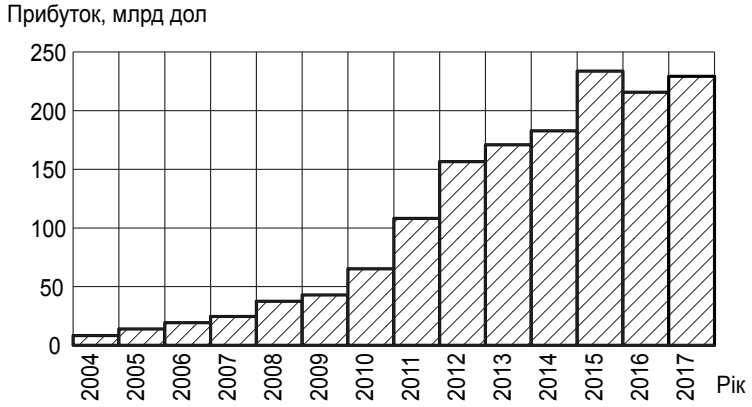

Рис. 2. **Показники прибутку Apple Inc.**

Джерело: сформовано автором на основі [7]

В табл. 1 наведено показники обсягу продажів смартфонів ы прибутку Apple Inc. у 2007–2017 рр.

Таблиця 1

Показники обсягу продажів смартфонів і прибутку у 2007–2017 рр.

№	Рік	Обсяг продажів смартфонів, млн шт.	Показники прибутку, млрд дол. США
1	2007	1,39	24,6
2	2008	11,63	37,5
3	2009	20,73	42,9
4	2010	39,99	65,2
5	2011	72,29	108,2
6	2012	125,04	156,5
7	2013	150,26	170,9
8	2014	169,22	182,8
9	2015	231,22	233,72
10	2016	211,88	215,64
11	2017	216,76	229,23

Джерело: сформовано автором на основі [6; 7]

Аналіз даних табл. 1 вказує на спільну тенденцію до одночасного збільшення та зменшення цих двох показників, тому статистичний аналіз взаємозв'язку цих двох величин можна вважати доцільним.

За допомогою вбудованої функції MS. Excel «ЛИНЕЙН» отримали параметри рівняння регресії (табл. 2) [4].

Таблиця 2

Параметри рівняння регресії

Коефіцієнт регресії	b_1	0,911747	Коефіцієнт регресії	b_0	29,7393
Скорегована помилка	$\widehat{S}_{b1}$	0,027453	Скорегована помилка	$\widehat{S}_{bn}$	3,878691
Коефіцієнт детермінації	R^2	0,991907	Стандартна помилка розрахункових значень	SE_Y	7,639654
Спостережене значення критерію Фішера	F	1103,014	Число степенів вільності	dF	9
Сума квадратів відхилень розрахункових значень	SSR	64376,63	Сума квадратів відхилень залишкової похибки	SSE	525,2788

Підставивши значення табл. 2 у формулу рівняння регресії $(\widehat{y} = b_0 + b_1 x)$, отримано:

$$\widehat{y} = 29{,}74 + 0{,}91 \cdot x,$$

де $\widehat{y}$ – це показники прибутку Apple Inc.,

S – обсяг продажів смартфонів компанії.

Значення $r = \sqrt{R^2} = \sqrt{0{,}992} = 0{,}996$ показує, що зв'язок між показниками обсягів продажів смартфонів та прибутку Apple Inc. можна вважати тісним.

За допомогою критерію Стьюдента перевірено статистичну значущість коефіцієнта регресії b_1 та вільного члена регресії.

$$t_{b1} = \frac{29{,}7393}{3{,}878691} = 7{,}667;$$

$$t_{b0} = \frac{0{,}911747}{0{,}027453} = 33{,}211;$$

$$t_{0{,}05}(9) = 2{,}262.$$

Оскільки $t_{bi} > t_{0{,}05}(9) = 2{,}262,$ то гіпотеза, за якою значення коефіцієнта регресії b_1 та вільного члена регресії є статистично незначущими, відхиляється і демонструє якість отриманого рівняння.

З метою апробації отриманого рівняння статистичні дані за січень 2018 р. були підставлені. Отримано різницю між теоретичними та емпіричними показниками прибутку фірми у розмірі 1,83 %, що дозволяє використовувати отримане рівняння регресії для короткострокового прогнозування можливих прибутків компанії залежно від майбутніх обсягів продажу смартфонів.

Висновки. Проведений аналіз фінансового прибутку Apple Inc. та обсягів реалізованих фірмою смартфонів у 2007–2017 рр. вказує нам на пряму залежність прибутків компанії від виробництва смартфонів. Така тенденція вказує на економічно обґрунтоване зосередження капіталу у розвиток смартфонобудування.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Саліхова О. Б. Високотехнологічні виробництва: від методології оцінки до піднесення в Україні : монографія. Київ : Експрес, 2012. 624 с. **2.** Коваленко А. О., Князєв С. І., Дейнеко Л. В. та ін. Теоретико-методологічні засади розвитку конкурентного середовища у сфері виробництва продовольчих товарів: монографія. Київ : Науковий Світ, 2003. 132 с. **3.** Страшинська Л. В. Мерчандайзинг як спосіб підвищення ефективності роздрібної торгівлі. *Науковий вісник ЛНУВМБ.* 2011. С. 97–105. **4.** Железнякова Е. Ю., Лебедєва І. Л., Норік Л. О. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с. **5.** Отенко І. П., Кошарная П. С. Аналітичне забезпечення стратегічної позиції підприємства. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 262–267. **6.** Глобальна світова статистика Statcounter. URL: http://gs.statcounter.com/vendor-market-share/mobile. **7.** Статистичний портал Statista. URL: https://www.statista.com/statistics/267728/apples-net-income-since-2005/. **8.** Офіційний сайт компанії Apple. URL: https://www.apple.com/.

ЯКІСТЬ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ: АНАЛІЗ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ

УДК 331.101:330.341.1

Буйністрович З. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено вивченню сутності поняття «якість трудового життя». Виявлено відмінності в концептуальних підходах до визначення якості трудового життя. Проаналізовано цінності й ціннісні орієнтації як фактор формування якості трудового життя.*

Ключові слова: *якість трудового життя, ціннісні орієнтації, цінності, умови праці, організація праці, оплата праці, зміст праці.*

Аннотация. *Статья посвящена изучению сущности понятия качество трудовой жизни. Выявлены различия в концептуальных подходах к определению качества трудовой жизни. Проанализированы ценности и ценностные ориентации как фактор формирования качества трудовой жизни.*

Ключевые слова: *качество трудовой жизни, ценностные ориентации, ценности, условия труда, организация труда, оплата труда, содержание труда.*

Annotation. *The article is devoted to the study of the essence of the concept of quality of working life. The author has analyzed and determined differences in conceptual approaches to measuring the quality of working life. Values and value orientations as a factor in forming the quality of working life have been analyzed.*

Keywords: *quality of working life, value orientations, values, working conditions, labour organization, labor payment, content of work.*

Внаслідок останніх змін, що відбуваються у соціально-економічній сфері та впливають на якість життя українців, усе більшої актуальності набуває проблема формування якості трудового життя.

Якість трудового життя (ЯТЖ) – це інтегральне поняття, яке всебічно характеризує рівень і ступінь добробуту, соціального та духовного розвитку людини через її діяльність в організації.

Оскільки якість трудового життя є важливою складовою якості життя, критерієм соціально-трудових відносин, найважливішим напрямком мають стати інноваційні перетворення в сфері праці, спрямовані, в першу чергу, на підвищення якості трудового життя шляхом створення відповідних програм і методів. Це дозволить в подальшому здійснити перехід до нового якісного стану життя, як суспільства в цілому, так і окремої людини.

Серед вітчизняних учених дослідженню якості трудового життя присвячено праці А. М. Колота, О. А. Грішнової, Н. Лук'янченка, Н. В. Вецепури, Т. В. Білоруса, Н. В. Романової та ін. Серед зарубіжних учених якість трудового життя досліджували В. А. Ядов, Б. К. Злобін, А. Г. Здравомислов, Є. В. Остропольська, М. А. Горелов, О. В. Зонова, І. В. Циганкова, Е. Г. Жуліна, Л. Г. Міляєва, А. А. Дамбовська та ін.

Незважаючи на значну кількість підходів до визначення якості трудового життя, такі аспекти проблеми, як систематизація підходів до визначення сутності, ролі і місця якості трудового життя у формуванні соціально-трудових відносин в інноваційній економіці, вивчено недостатньо. А саме потребує вивчення змістовне наповнення поняття ЯТЖ, вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на формування якості трудового життя.

Метою статті є дослідження концептуальних підходів до визначення сутності якості трудового життя та не менш важливе – з'ясування значення цінностей і ціннісних орієнтацій у її формуванні.

Теоретичні підходи до якості трудового життя почали формуватися в другій половині XX ст. Більшість дослідників того часу застосовували змістовний підхід до визначення ЯТЖ.

Так, у 1972 р. на Міжнародній конференції, присвяченій проблемам трудових відносин, С. Робінсон уперше використав термін «якість трудового життя». Він визначив цю категорію як «діяльність організації, спрямовану на задоволення потреб її працівника шляхом створення механізмів, за допомогою яких співробітник отримує повний доступ до процесу прийняття рішень, що визначають його життя на роботі».

Російські вчені П. В. Журавльов і С. А. Карташов також визначають якість трудового життя як «ступінь задоволення важливих особистих потреб працівника через діяльність в організації». Це визначення, зводячи ЯТЖ лише до задоволення потреб працівників, не враховує актуалізацію потреб вищого рівня, яка можлива лише у від-

© Буйністрович З. В., 2018

повідних умовах праці. Повніше, на нашу думку, зміст поняття «якість трудового життя» розкриває визначення О. А. Грішнової, яка, застосовуючи системний підхід, визначає ЯТЖ як «систематизовану сукупність показників, що характеризують умови праці в найширшому розумінні – умови виробничого життя – і дають змогу врахувати міру реалізації інтересів і потреб працівника, використання його здібностей» [4].

Важливість реалізації здібностей працівника у формуванні ЯТЖ враховано у підході М. А. Горєлова. Він виділяє правові аспекти проблеми, визначаючи категорію «якість трудового життя» як «…трудову діяльність працівника на підприємстві, яка сама собою і за своїми результатами знаходиться у відповідності з визначеними, встановленими в трудовому законодавстві та інших правових актах нормами, спрямованими на надання працівникам можливостей повною мірою розвивати свої творчі здібності і раціонально використовувати їх у процесі змістовної праці, брати участь в управлінні виробництвом, прийняття рішень і, крім того, у створенні безпечних для життя і сприятливих для здоров'я умов праці, а також забезпечення відпочинку та вільного часу» [3].

С. Бриттан і М. Паррис визначають якість трудового життя з точки зору раціоналізації праці, характеристик праці, потенціалу праці, сприйняття праці працівниками, ситуаційних факторів і програми збагачення праці [2]. Перевагою цього визначення є акцентування уваги на такому факторі ЯТЖ, зокрема, як сприйняття праці працівниками як цінності.

Схожої думки дотримується О. Г. Жуліна, яка вважає, що якість трудового життя – це «…сукупність властивостей, що характеризують умови та організацію праці (виробниче життя), формують трудову активність і забезпечують реалізацію трудового і творчого потенціалу працівника, з метою задоволення потреб людини як особистості і як працівника, і на основі розвитку суспільства в цілому» [5].

О. Г. Жуліна вважає, що «реалізація системно-соціалізованого підходу сприяє включення всіх суб'єктів у створення умов для розвитку якості трудового життя, об'єднує потенціал розрізнених учасників процесу розвитку» [6].

Широкий спектр підходів до вивчення ЯТЖ запропоновано методикою О. В. Зонової, яка вважає, що для повнішого розуміння сутності і змісту категорії якості трудового життя необхідно застосовувати суб'єктно-об'єктний, системний і процесний підходи.

З позиції суб'єктно-об'єктного підходу «…під якістю трудового життя розуміють якість трудового життя найманого працівника, бригади, дільниці, цеху і всього колективу підприємства. З позиції системного підходу якість трудового життя – це сукупність таких форм організації процесу виробництва, охорони та умов праці, які забезпечують повне задоволення поточних і майбутніх соціально-трудових потреб, реалізацію трудового і творчого потенціалу найманих працівників і задоволення інтересів власника. Згідно з процесним підходом якість соціально-трудового життя розглядається як категорія, що розвивається» [7].

З урахуванням зазначених підходів О. В. Зонова пропонує ввести в науковий обіг поняття «якість соціально-трудового життя», що обумовлено необхідністю враховувати соціальну значущість праці. Праця є важливою складовою соціальних відносин і значною мірою відображує їх стан, адже формує взаємовідносини між найманими працівниками, роботодавцями за участю держави.

Розглянувши названі підходи щодо якості трудового життя, можна зробити висновок, що більшість дослідників трактують ЯТЖ з точки зору задоволення потреб і реалізації здібностей особистості через сприятливі умови зовнішнього середовища (організацію, умови праці тощо). В той час як роль і значення внутрішніх факторів впливу вивчено не достатньо. Зокрема, потребує більш детального розгляду роль саме таких чинників ЯТЖ, як цінності і ціннісні орієнтації суб'єктів праці. Деякі дослідники визначають сутність ЯТЖ з позицій суб'єктно-об'єктного підходу, розглядаючи ступінь залежності факторів ЯТЖ від суб'єктивного відчуття індивідів на основі вивчення задоволеності суб'єктів праці. Розглядаючи ЯТЖ з позицій суб'єктно-об'єктного підходу, вони розподіляють фактори впливу за ознакою суб'єктивності-об'єктивності до зовсім протилежних груп.

Так, А. Т. Саркулова до об'єктивних факторів відносить «умови навколишнього виробничого середовища, оплату, зміст, організацію праці, соціально-правовий захист працівників тощо.

До суб'єктивних факторів, що впливають на якість трудового життя, відносяться професійна компетентність працівника, його ставлення до праці і ступінь усвідомлення своєї відповідальності, мотиви, які спонукають до праці, рівень самодисципліни і самоконтролю, здатність працівника організувати свою працю, розібратися в нових завданнях, працездатність і стан здоров'я, соціальне самопочуття, соціальне настрій і, крім того, самопочуття після вихідних і святкових днів».

С. Мельник і П. Коропець також розділяють чинники якості трудового життя на об'єктивні та суб'єктивні, але кожна група містить дещо інший перелік. До об'єктивних вони включають: належну та справедливу винагороду за працю; умови й охорону праці; механізацію, автоматизацію та організацію праці, гнучкість трудового життя; гуманізацію праці (створення умов, для розвитку особистості працівника); демократизацію трудового життя. До суб'єктивних: техніко-технологічні; організаційні; соціально-економічні; правова захищеність працівника та трудова демократія [1].

Можна помітити, що існують суттєві розбіжності в різноманітних спробах класифікації за суб'єкто-об'єктним підходом. З огляду на це, можна схилитися до думки, що поділ за категоріями суб'єкт-об'єктності є досить умовним. Адже кожен фактор ЯТЖ має як об'єктивну, так і суб'єктивну складову.

Проведений аналіз наукових підходів до визначення сутності ЯТЖ дає змогу виокремити спільні складові в підходах як вітчизняних, так і закордонних учених. Таким чином, ЯТЖ можна визначити як систему показників, що характеризують ступінь реалізації цінностей і ціннісних орієнтацій суб'єктів праці, задоволення їх потреб в процесі праці. Таке змістовне наповнення ЯТЖ принципово відрізняється від раніше запропонованих підходів до сутності цього поняття.

Я вважаю, що таке розуміння ЯТЖ дозволяє ширше розглянути сутність цього поняття і зазначити об'єктивні чинники, раніше не враховані в концептуалізації цього поняття, а саме: ціннісне ставлення до праці. Проте, вважаємо, що це питання потребує подальшого, детального вивчення, а саме постійного наповнення поняття ЯТЖ та вивчення зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на формування ЯТЖ.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Дубівська С. С.

Література: 1. Аксьонова І. В., Шаповалова В. О. Компоненти якості трудового життя розробників нової продукції. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії.* 2009. № 3 (17). С. 7–10. **2.** Бриттан С. Капитализм с человеческим лицом. СПб. : СГУ, Эконом. школа, 1998. 399 с. **3.** Горелов Н. А. Политика доходов и качество жизни населения. СПб. : Питер, 2003. 656 с. **4.** Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник. Київ : Знання, 2006. 559 с. **5.** Жулина Е. Г. Деятельностный подход к управлению качеством трудовой жизни. *Управление персоналом.* 2009. № 14. С. 57–59. **6.** Жулина Е. Г. Интеграция взаимодействий субъектов социально-трудовых отношений в развитии качества трудовой жизни. *Управление экономическими системами.* 2010. № 24. URL: https://cyberleninka.ru/article/v/integratsiya-vzaimodeystviy-subektov-sotsialno-trudovyh-otnosheniy-v-razvitii-kachestva-trudovoy-zhizni. **7.** Зонова О. В. Систематизация эволюционных подходов к понятию «качество трудовой жизни»: хронологическая и логическая взаимосвязь. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия : Экономика и управление.* 2011. № 2. С. 158–163.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ВАЛЮТНО-КУРСОВУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕНЯ

УДК 336.748(477)

Бунчикова Т. С.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто фактори, що впливають на формування валютного курсу, а отже, валютно-курсової політики держави. Розроблено економетричну модель і проведено аналіз цих факторів. Обчислено прогноз значення курсу національної валюти до долара. Розроблено рекомендації щодо подальших дій, необхідних для регулювання та стабілізації валютно-курсової політики щодо курсу національної валюти в майбутньому.*

Ключові слова: *валютно-курсова політика, курс національної валюти, економетрична модель, фактори впливу, результат.*

© Бунчикова Т. С., 2018

Аннотация. *Рассмотрены факторы, влияющие на формирование валютного курса, а следовательно, валютно-курсовой политики государства. Разработано эконометрическую модель и проведено анализ данных факторов. Вычислено прогноз значения курса национальной валюты к доллару. Разработаны рекомендации относительно дальнейших действий, необходимых для регулирования и стабилизации валютно-курсовой политики в отношении курса национальной валюты в будущем.*

Ключевые слова: *валютно-курсовая политика, курс национальной валюты, эконометрическая модель, факторы влияния, результат.*

Annotation. *The article deals with the factors influencing the formation of the exchange rate, as a consequence, the monetary and exchange rate policy of the state. An econometric model was developed and an analysis of these factors was carried out. The forecast of the value of the rate of the national currency to the dollar was calculated. Recommendations for further actions necessary for regulation and stabilization of the exchange rate policy in relation to the course of the national currency in the future were developed.*

Keywords: *exchange rate policy, national currency rate, econometric model, factors of influence, result.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення валютно-курсової політики була досить актуальною протягом багатьох років, однак почала активно вивчатися в 90-х роках ХХ ст., і такі вчені, як Галь В. [1], Михайличенко С. [2], Рожкова С. [3], Узлюк Т. [4], Філіпенко А. [5], Ющенко В. [6], [7] та інші висвітлили цю тему у своїх працях. Але валютно-курсова політика є недостатньо вивченою системно, причиною чого є вплив багатьох екзогенних та ендогенних факторів. Ця тема потребує подальшого розвитку, проблема вдосконалення валютно-курсової політики все ще залишається дискусійною і вивчається багатьма вченими .

Актуальність проблеми. Валютно-курсова політика України в сучасних умовах має багато питань, на які до цього часу складно знайти однозначні відповіді. Для ефективності проведення цієї політики необхідно розуміти, які фактори впливають на курс національної валюти і яким чином, на чому в подальшому базуватиметься валютна політика держави.

Постановка задачі: розробити модель залежності курсу національної валюти від певних економічних факторів, провести її аналіз та валютно-курсової політики України та запропонувати шляхи її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Кінцевим результатом валютної політики є валютний курс, тому в подальшому буде проводитися аналіз факторів впливу на курс національної валюти до долара та якою мірою ці фактори впливають на нього (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення факторів впливу на валютний курс

Дослідники	Фактори впливу на валютний курс
Наговіцин А. Г., Іванов В. В. [8]	Фактори, що безпосередньо визначають динаміку валютного курсу (ВВП, платіжний баланс, грошова маса, відсоткові ставки тощо); Фактори, дія яких впливає на зміну курсоутворюючих факторів (державне регулювання, структурні фактори); кризові фактори (кризові явища в економіці, політична нестабільність, психологічні фактори)
Піскулов Д. Ю. [9]	Три групи факторів: *фундаментальні* – основні макроекономічні показники, які впливають на учасників валютного ринку, і сам процес курсоутворення в середньостроковій перспективі; *технічні* фактори, тобто основні закономірності поведінки валютних курсів у ретроспективі, які впливають на ухвалення рішень про купівлю чи продаж валюти і мають, скоріш за все, психологічний характер; *короткострокові*, або *несподівані*, – форс-мажорні обставини, політичні, дії центральних банків тощо
Ющенко В. А., Міщенко В. І. [10]	– Співвідношення рівня внутрішніх і зовнішніх цін; – характер та інтенсивність торговельних потоків; – інтенсивність перепливу капіталів
Власенко Є. Ю., Брітченко І. Г. [11]	*Довгострокові валютні фактори*: внутрішня пропозиція національних грошей, розмір золотовалютних запасів, обсяг ВВП, обсяг дефіциту (профіциту) бюджету, темпи інфляції в країні, динаміка грошової маси, стан платіжного балансу країни, державне регулювання валютного курсу та ступінь довіри до валюти на національному і світових ринках. *Короткострокові фактори*: прогноз валютних курсів, психологічні чинники, спекулятивні потоки капіталів, діяльність центральних банків, кон'юнктура світових ринків. *Надзвичайні* («форс-мажорні» фактори): фінансово-економічні кризи, політичні події, стихійні лиха, епідемії, техногенні катастрофи та інші надзвичайні події

Таким чином, на основі опрацьованих джерел для створення моделі було обрано такі фактори впливу на валютний курс (*y*) :

- розмір золотовалютних запасів України (x_1);
- сальдо зовнішньої торгівлі (x_2);
- темпи інфляції в країні (x_3);
- обсяг ВВП (x_4);
- динаміка грошової маси (x_5);
- сальдо поточного рахунку (x_6) (табл. 2).

Оскільки ці фактори прямо чи опосередковано впливають на динаміку обмінного курсу національної валюти, їх необхідно враховувати у процесі формування останнього. Саме врахування цих факторів показує, наскільки ефективно центральний банк реалізує валютно-курсову політику, які інструменти валютної політики необхідно обрати, який режим курсоутворення буде найоптимальнішим і найбільш підходящим для цієї ситуації.

Таблиця 2

Середній курс національної валюти та фактори, що впливають на нього [12; 13]

Рік	Розмір золото-валютних запасів України, млрд дол.	Сальдо зовнішньої торгівлі, млн дол.	ІСЦ, %	ВВП, млн дол.	Динаміка грошової маси, млн грн	Сальдо поточного рахунку, млн дол.	Середній курс національної валюти до долара, грн / дол.
2000	1,09	616,50	128,2	31261,5	32252	1207	5,44
2001	1,48	489,60	112	38009,3	45755	1402	5,37
2002	3,30	980,30	100,8	42393,0	64870	3173	5,33
2003	3,36	46,70	105,2	50133,0	95043	2891	5,32
2004	6,94	3669,30	109	64883,0	12501	6804	5,12
2005	9,71	-1908	113,5	86142,0	194071	2531	5,05
2006	19,39	-6670,6	109,1	107753,	261063	-1617	5,05
2007	22,36	-11321,9	112,8	142719,	396156	-5272	5,45
2008	32,48	-18568	125,2	179992	515727	-12763	7,79
2009	31,54	-5737,4	115,9	117228,	487298	-1732	7,94
2010	26,51	-9337	109,4	136419,	597872	-3018	7,94
2011	34,58	-14214	108	163160	685515	-10345	7,95
2012	31,79	-15887,2	100,6	175781	773199	-14315	7,99
2013	24,55	-13666,1	99,7	183310	908994	-16478	7,99
2014	20,42	-527,00	112,1	131805	956728	-5273	11,89
2015	7,53	610,70	148,7	90615,0	994060	849	21,86
2016	13,30	-2888,1	113,9	95327,0	1101640	1346	25,55

Для визначення впливу конкретних факторів на формування курсу національної валюти було проведено кореляційно-регресійний аналіз. За даними дослідження було з'ясовано, що найбільш вагомими факторами впливу на курс національної валюти в даній моделі є сальдо зовнішньої торгівлі, обсяг ВВП, динаміка грошової маси, сальдо поточного рахунку.

За допомогою статистичного пакета Statgraphics обчислено рівняння, яке має вигляд:

$$y = 7,62226 - 0,000599264x_2 - 0,000103063x_4 + 0,0000221926x_5 + 0,000553495x_6 .$$

Коефіцієнти при незалежних змінних показують, що курс національної валюти щодо долара зменшиться на 0,000599264 грн за умови збільшення сальдо зовнішньої торгівлі на 1 млн дол.; зменшиться на 0,000103063 грн при збільшенні обсягу ВВП на 1 млн дол.; збільшиться на 0,0000221926 грн за умови збільшення грошової маси на 1 млн грн; збільшиться на 0,000553495 грн за умови збільшення сальдо поточного рахунку на 1 млн дол.

Коефіцієнт детермінації вказує на те, що модель, пояснює 94,7 % змінності результату (курсу національної валюти до долара). Інші приблизно 5,3 % змінності результату пояснюються факторами, які не включено в модель.

За допомогою статистичного критерію Фішера модель перевіряється на можливість її використання для описання соціально-економічних явищ і доцільність включення факторів у модель. Оскільки отримане значення критерію Фішера дорівнює 53,46 і більше табличного (табличний критерій Фішера – 3,22), то цю модель можна використовувати для описання соціально-економічних явищ. Також частинні розраховані критерії Фішера показали, що ці фактори можна включати в модель.

Стандартна помилка оцінки показує, чи якісною є модель (повинна бути менше 10 %). В цій моделі стандартне відхилення залишків дорівнює 1,58203. Тому модель є якісною, і її можна використовувати для побудови прогнозу для нових спостережень. Середня абсолютна помилка (MAE) 0,941294 є середньою величиною залишків. У цьому випадку кореляція між факторами відсутня (значення в межах до 0,5), що говорить про те, що мультиколінеарність відсутня.

Статистичний критерій оцінки значущості коефіцієнтів регресії Стьюдента для кожного фактора такий: для другого фактора – 3,32; для четвертого фактора – 3,92; для п'ятого – 13,06; для шостого – 3,55. Цей критерій показує, які із факторів є значущими в цій моделі, та такі, які не має потреби включати в модель. Ці значення більші, ніж табличне значення критерію Стьюдента (2,11), що говорить про значущість цих факторів для моделі.

Статистика Дарбіна-Уотсона дозволяє характеризувати модель з точки зору можливості побудови прогнозу. Оскільки коефіцієнт Дарбіна-Уотсона дорівнює 2,019 і потрапляє в зону невизначеності, то говорити зі стовідсотковою впевненістю про прогнозне значення курсу національної валюти неможливо. Та все ж таки якщо зробити прогноз курсу національної валюти до долара на наступні 3 роки, то крива зростання курсу національної валюти матиме такий вигляд (рис. 1).

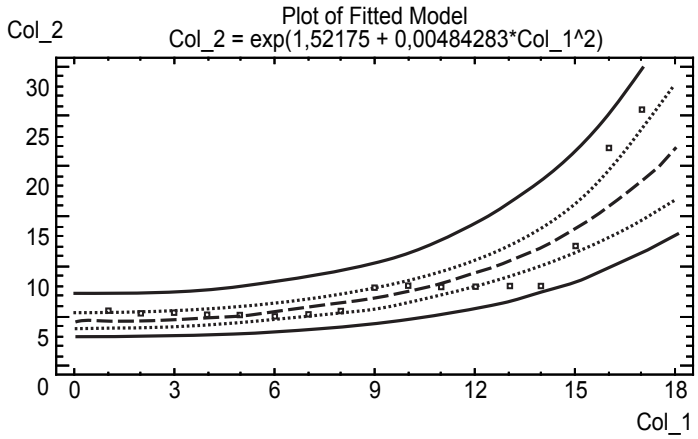

Рис. 1. **Крива зростання курсу національної валюти до долара та її довірчий інтервал**

Таким чином, прогнозні значення курсу національної валюти до долара будуть наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Прогнозні значення курсу національної валюти на наступні три періоди та інтервали, в яких вони знаходитимуться

		95,00%		95,00%	
	Predicted	*Prediction*	*Limits*	*Confidence*	*Limits*
X	*Y*	*Lower*	*Upper*	*Lower*	*Upper*
18	21,9952	13,2661	36,4681	16,7801	28,8312
19	26,3116	15,5216	44,6025	19,2967	35,8767
20	31,7814	18,269	55,2882	22,3432	45,2065

Висновки. За результатами проведеного аналізу можна сказати, що ВВП у цьому випадку є стимулятором зростання курсу національної валюти до долара. Це означає, що підвищення ВВП сприяє підвищенню курсу національної валюти щодо долара (долар «дешевшає») і закріплює національну грошову одиницю на належному рівні. Своєю чергою, грошова маса є дестимулятором зростання курсу національної валюти до долара, що веде до знецінення національної валюти.

В цій ситуації обсяг ВВП є більш значущим фактором впливу на курс національної валюти, ніж грошова маса, тому, перш за все, необхідно приділити увагу підвищенню обсягів ВВП. Основними факторами зростання ВВП є зростання обсягів виробництва за рахунок впровадження інноваційних технологій на великих підприємствах, які можуть успішно конкурувати на світових ринках, і розвитку середнього і малого бізнесу як основного стабілізатора внутрішнього економічного ринку.

Грошово-кредитна політика щодо регулювання грошової маси повинна включати в себе заходи, спрямовані на зменшення її обсягів в обігу. Також необхідно підкріплювати обсяг грошової маси відповідною кількістю то-

варів; встановити кількісний контроль за збільшенням грошової маси шляхом визначення її приросту на основі обліку реальних змін ВВП та цільових показників інфляції; забезпечити потреби економіки в готівкових грошах з акцентом на посилення контролю за рахунками в готівково-грошовій формі між суб'єктами господарювання, підвищення ефективності їх використання, а також децентралізувати випуск готівкових грошей в обіг; зменшити обсяг готівкових операцій шляхом створення і широкого використання національної системи розрахунків на основі пластикових карток; підвищити надійність і безпечність існуючої системи електронних розрахунків; підтримувати високий рівень ліквідності активів комерційних банків на основі їх рефінансування; збільшити кредитну базу через подальше вдосконалення кредитних аукціонів Національного банку України; посилити контроль Національного банку України над діяльністю небанківських кредитних установ для підвищення ефективності його дій з регулювання грошової маси [14].

Для збільшення сальдо зовнішньої торгівлі необхідно, щоб обсяг експорту перевищував імпорт. Для цього необхідно, перш за все, підвищувати якість продукції до рівня міжнародних стандартів. Також необхідно запроваджувати та розвивати інноваційні технології на виробництвах, що допоможе скоротити витрати на ресурси та фактори виробництва і, своєю чергою, призведе до зниження цін на товари, що зробить продукцію більш конкурентоспроможною на іноземних ринках.

Великою перевагою України є природно-географічне положення, що надає великі можливості для розвитку сільського господарства. Україні необхідна переорієнтація зовнішньої торгівлі з торгівлі сировиною та ресурсами на торгівлю готовою продукцією. За оптимальної організації виробництва товарів сільського господарства з використанням інноваційних технологій Україна може збільшити обсяг експорту цих товарів і займати досить вигідне положення на світовому ринку.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Галь В. Через падіння до стабілізації. *Вісник НБУ.* 1999. № 3. С. 15–16. **2.** Михайличенко С. Проблеми і перспективи розвитку валютно-курсової політики України. *Вісник НБУ* 1999. № 2. С. 10–15. **3.** Рожков С. Новітня валютна історія. *Голос України.* 1995. № 213. С. 8. **4.** Узлюк Т. А. Державне регулювання валютної системи України. *Фінанси України.* 1999. № 8. С. 114–119. **5.** Філіпченко А. Валютне регулювання в Україні. Урядовий кур'єр. 1997. 22 лютого. С. 6. **6.** Ющенко В. Курсоутворення в Україні та уроки інших країн із перехідною економікою. *Вісник НБУ.*1997. № 7. С. 3–9. **7.** Ющенко В. Я розумію ціну рішення, яке прийняли народні депутати. *Фінансова Україна.* 1997. 11 лютого. С. 18. **8.** Наговицин А. Г., Иванов В. В. Валютный курс. Факторы. Динамика. Прогнозирование. М. : ИНФРА-М, 1995. 176 с. **9.** Пискулов Д. Ю. Теория и практика валютного дилинга. Foreign exchange and money market operations : приклад. пособие. М. : ИНФРА-М, 1995. 200 с. **10.** Ющенко В. А., Міщенко В. І. Валютне регулювання. Київ : Знання, 1999. **11.** Власенко Є. Ю., Брітченко І. Г. Факторний аналіз валютного курсу в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки.* 2012. № 2. С. 252–256. **12.** Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. 13. Минфин. URL: https://minfin.com.ua/. **14.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009. 432 с.

АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ ТРУДОВОГО МІГРАЦІЙНОГО ПРИРОСТУ В УКРАЇНІ ВІД ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ

УДК 331.556(477)

Буслова Є. А.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано вплив основних економічних і соціальних показників на трудовий міграційний приріст в Україні. Виявлено найбільш важливі показники. Отримано математичну модель і статистичну значущість. Описано рекомендації щодо покращення значень показників, що найбільше впливають на рівень трудового міграційного приросту.*

Ключові слова: *фактор, міграція, економетрична модель, багатофакторна регресійна модель, прогноз.*

Аннотация. *Проанализировано влияние основных экономических и социальных показателей на трудовой миграционный прирост в Украине. Выявлены наиболее важные показатели. Получена математическая модель и статистическую значимость. Описаны рекомендации по улучшению значений показателей, которые имеют наибольшее влияние на уровень трудового миграционного прироста.*

Ключевые слова: *фактор, миграция, эконометрическая модель, многофакторная регрессионная модель, прогноз.*

Annotation. *The influence of the main economic and social indicators on labor migration growth in Ukraine is analyzed. The most important indicators were revealed. A mathematical model and statistical significance are obtained. Recommendations for improving the values of indicators are described, the greatest impact on the level of labor migration growth.*

Keywords: *factor, migration, econometric model, multifactorial regression model, forecast..*

Явище міжнародної міграції населення досить давнє і залишило помітний слід у розвитку людства. Більша частина населення деяких країн, наприклад: США, Канада, Австралія, складається з нащадків колишніх емігрантів.

Міграція трудових ресурсів – це переміщення людей у територіальному просторі з метою пошуку місця роботи, це форма міжнародних економічних відносин, яка полягає у переливі трудових ресурсів з одних країн в інші і виражає процес перерозподілу трудових ресурсів між ланками світового господарства.

Зрозуміло, що значні переміщення робочої сили, якими б причинами вони не були обумовлені, мають серйозні соціально-економічні наслідки і з цього погляду становлять інтерес для економічної науки, особливо при дослідженні цих показників у межах України.

Найбільш повне уявлення про сукупність факторів міграції надано в роботах В. І. Переведенцева. Інші дослідники або доповнюють класифікацію В. І. Переведенцева одним-двома факторами, або називають перераховані ним трохи інакше. У роботах різних років В. І. Переведенцев виділяє, наприклад, економічні, етнічні, демографічні, природні, культурні, моральні, соціологічні, соціально-психологічні фактори міграції. Дослідник інтерпретує більшість чинників, тобто дає їх змістовне наповнення. Так, досить докладно В. І. Переведенцев обґрунтовує демографічний фактор. Г. Мержанов і В. Чапек розглядали такі фактори, як індекс фізичного обсягу валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу та індекси споживчих цін. Т. І. Заславська вводить в обіг такі фактори, як структура сукупних ресурсів домогосподарств, грошові доходи (%). Вважаємо, що саме ці шість факторів мають найбільший вплив на рівень трудової міграції в Україні, тому саме їх ми обрали для побудови моделі.

Метою написання статті є виявлення і вивчення факторів, які безпосередньо впливають на рівень трудової міграції в Україні, а також побудова економетричної моделі залежності динаміки цього показника від розглянутих факторів.

На основі аналізу літературних джерел розглянемо такі фактори: x_1 – індекс фізичного обсягу валового внутрішнього продукту у розрахунку на одну особу; x_2 – чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму, млн осіб; x_3 – структура сукупних ресурсів домогосподарств, грошові доходи (%); x_4 – індекси споживчих цін; x_5 – рівень безробіття; x_6 – приріст населення. Рівень міграції позначимо як результативну ознаку y. Вихідні дані наведені в табл. 1 [4].

© Буслова Є. А., 2018

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	*y* **Міграційний приріст**	x_1 **Індекс фізичного обсягу валового внутрішнього продукт (на одну особу)**	x_3 **Структура сукупних ресурсів домогосподарств. Грошові доходи (%)**	x_4 **Індекси споживчих цін**	x_5 **Рівень безробіття**	x_6 **Приріст населення**
2017	11997	101,2	89	112,6	9,9	-0,36
2016	7846	102,4	86	140,3	9,7	-0,36
2015	9250	90,2	89,4	128,5	9,5	-5,47
2014	22592	93,4	91,2	100,5	9,7	-0,28
2013	31913	100,3	90,8	99,8	7,7	-0,06
2012	61844	100,4	91	103,7	8,1	-0,36
2011	17096	105,8	88,9	108,2	8,6	-0,39
2010	16133	104,5	89,1	111,1	8,8	-0,41
2009	13447	85,2	88,5	122,3	9,6	-0,45
2008	14879	102,8	87,9	119,4	6,9	-0,51
2007	16838	108,9	89	110,9	6,9	-0,59
2006	14245	108,3	87,6	109,8	7,4	-0,66
2005	4583	103,8	86,4	112,6	7,8	-0,74
2004	-7615	112,6	85,1	108,1	9,2	-0,8
2003	-24210	110,5	81,1	99,9	9,7	-0,85
2002	-33791	106,3	80	105,6	10,3	-0,88

Для проведення аналізу між факторами x_i та результативною ознакою *y* вносимо дані з таблиці в статистичний пакет StatGraphics Centurion. За допомогою пакета будуємо множинну регресійну модель залежності рівня міграції від основних економічних і соціальних показників.

В результаті маємо рівняння регресії, складене за допомогою статистичного пакета:

$$y = 118879 - 1797{,}26x_2 - 810{,}789x_4.$$

Оскільки розрахункове значення критерію Фішера дорівнює 21,70 і воно більше, ніж табличне значення критерію Фішера, яке становить 3,02, то модель значуща в цілому.

Аби параметри рівняння регресії були значущими, значення їх P-Value повинно дорівнювати 0 або бути менш ніж 0,05. В результаті розрахунків було визначено такі значущі фактори, як x_2 , x_4, оскільки їх P-Value дорівнюють відповідно 0,01 та 0,0135.

Проводячи аналіз коефіцієнтів регресії, можна стверджувати, що при зростанні показника численності населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму на 1 млрд дол., міграційний приріст країни збільшиться на 0,45790 %. А також при зростанні показників, які характеризують індекси споживчих цін, на 1 %, міграційний приріст країни зменшиться на 0,9939 %.

Отримана модель має коефіцієнт детермінації 73,4014 %, що свідчить про те, що фактори x_2, та x_4 на 73,4014 % описують мінливість результативної ознаки *y*. Розглянемо коефіцієнти парної кореляції, які наведені в табл. 2. Парні коефіцієнти мають показники, які менші, ніж 0,7, що свідчить про те, що мультиколінеарність відсутня.

Таблиця 2

Визначення коефіцієнтів парної кореляції

	CONSTANT	x_2	x_4
CONSTANT	1	0,4579	-0,9939
x_2	-0,4579	1	0,3945
x_4	-0,9939	0,3945	1

Критерій Дарбіна-Уотсона дорівнює 2,26661, що свідчить про те, що в досліджуваній моделі відсутня автокореляція з імовірністю 95 %. Отже, цю модель можна використовувати для прогнозу приросту трудової міграції.

Для прогнозування обирається один із статистично значущих факторів, в нашому випадку – індекс споживчих цін країни. Для виконання прогнозу фактора знову використовується пакет аналізу StatGraphics, але будується як однофакторна модель.

Отже, модель кривої рівняння має такий вигляд:

$$x_4 = 119{,}518 - 0{,}874853 \cdot t.$$

За результатами прогнозу фактора x_4, який характеризує індекси споживчих цін країни, за станом на 2018 рік буде складати 105,4, на 2019 рік – 104,9, на 2020 рік – 104,4.

Розрахуємо межі інтервалу, в якому буде зосереджено 95 % можливих значень фактора x_4 для кожної з країн. Отже, у 2018 році очікуваний індекси споживчих цін країни буде знаходитись в межах від 85,09 до 130,5, у 2019 році – 84,5 до 130,3 , а в 2020 році – від 83,91 до 130.

Підводячи підсумки, важливо зазначити, що міграція населення – складний суспільний процес, що впливає на різні сторони соціально-економічного життя людства, і на який впливають різні соціально-економічні явища. Кожна країна має забезпечувати населення такими сприятливими умовами, аби зменшити кількість емігрантів. З проведеного аналізу можна зробити висновок, що найбільший вплив на трудовий міграційний приріст в Україні має індекс споживчих цін країни та чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму (млн осіб). Тому державі потрібно зробити акцент на підвищенні та розвитку саме цих показників.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Зверев Ю. М. Мировая экономика и международные экономические отношения : учеб. пособие. Калининград, 2000. 82 с. **2.** Бурменко Т. Д., Даниленко Н. Н., Туренко Т. А. Сфера услуг в современном обществе: Экономика, менеджмент, маркетинг : учеб. пособие. Иркутск : БГУЭП,2004. 281 с. **3.** Бастія Ф. К. Економічні гармонії. Франція, 1850. **4.** Офіційний сайт Світового банку. URL: http://www.vsemirnyjbank.org. **5.** Малярець Л. М., Железнякова Е. Ю., Місюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі : навч.-практ. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2011. 320 с.

АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ УКРАЇНИ

УДК 171.519.2

Вишнякова А. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано статистичні дані туристичних потоків України за 2016–2017 рр. За допомогою MS Excel обчислено основні статистичні характеристики. Здійснено перевірку статистичної гіпотези про відсутність різниці середніх значень кількості туристів за досліджувані періоди за критерієм Стьюдента.*

Ключові слова: *туристичний потік, статистичні дані, критерій Стьюдента, вибіркове середнє, вибіркова дисперсія, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза.*

© Вишнякова А. О., 2018

Аннотация. *Проанализированы статистические данные туристических потоков Украины за 2016 и 2017 гг. С помощью MS Excel вычислены основные статистические характеристики. Осуществлена проверка статистической гипотезы об отсутствии различия средних значений количества туристов за исследуемые периоды по критерию Стьюдента.*

Ключевые слова: *туристический поток, статистические данные, критерий Стьюдента, выборочное среднее, выборочная дисперсия, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза.*

Annotation. *The article analyzes the statistics of the tourist flows to Ukraine in 2016 and 2017. Microsoft Excel calculates basic statistical characteristics. The hypothesis of the absence of a difference between the mean values of the number of tourists according to the Student's criterion has been checked.*

Keywords: *tourist flow, statistical data, Student's criterion, selective mean, selective variance, zero hypothesis, alternative hypothesis.*

Актуальність теми дослідження. Туризм є однією з найзначніших за всіма критеріями галузей сучасного світового господарства. За свої небачено швидкі темпи зростання він отримав назву феномена XX століття. Прибуття туристів пов'язано з розширенням внутрішнього ринку як основи стабільного економічного зростання, припливом іноземної валюти в приймаючу країну, а також з можливістю створити умови для виведення України на світовий рівень надання туристичних послуг і досягти високої економічної ефективності у розвитку цієї галузі. Саме тому дослідження туристичних потоків України є актуальним у наш час.

Аналіз останніх досліджень. Туристичну діяльність у своїх роботах досліджували такі відомі українські науковці, як Алєшугіна Н. О., Барановська О. В., Барановський М. О. [1], Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. [3], Стойка С. О. [4] та ін. У працях зазначених учених розкрито різні аспекти функціонування туристичного ринку України. Однак, зважаючи на значну кількість публікацій, враховуючи вплив світових факторів на внутрішні події в країні та постійні зміни у туристичній галузі, ця сфера є предметом безперервного дослідження.

Метою статті є аналіз статистичних даних туристичних потоків України за 2016–2017 рр.

Виклад основного матеріалу. Туристичний потік – це сумарна кількість туристів, які прямують у певному напрямку або прибувають у цю місцевість, виражається в кількості туристських від'їздів і прибуттів за конкретний відрізок часу [3]. Завдяки своєму досить вагомому природньому потенціалу Україна має яскраво виражений простір для розгортання туристичної діяльності, а саме: зручне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів, культурно-історична спадщина, розгалуження санаторно-курортної бази [2]. Однак, незважаючи на високий потенціал туристичних ресурсів, наша держава не входить навіть до рейтингової таблиці, що включає 75 країн світу, які мають найбільші доходи від туризму, оскільки питома вага туризму в економіці країни є украй низькою. Основні причини такого становища: відсутність цілісної системи державного управління туризмом у регіонах; недостатність методичної, організаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва туристичної галузі з боку держави; невідповідність переважної більшості туристичних закладів міжнародним стандартам; незадовільний стан сервісної та інформаційної інфраструктури в зонах автомобільних доріг і міжнародних транспортних коридорів; недостатня забезпеченість туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами [4].

За даними Державного комітету статистики України [1], на рис. 1 наведено графіки прибуття іноземних туристів із 42 країн світу за період 2016–2017 рр.

Аналізуючи рис. 1, виникає питання, чи можна вважати досліджені вибірки однорідними. Таке питання вирішується за допомогою критерію Стьюдента [5].

В табл. 1 наведено основні числові характеристики вибірок, обчислені у середовищі MS Excel.

Нульовою гіпотезою H_0 для цього дослідження є твердження, що дві вибірки однорідні, належать одній сукупності, і їх вибіркові середні істотно не різняться $(\overline{x}_1 = \overline{x}_2)$.

Альтернативною гіпотезою H_1 є твердження, що ці дві вибірки неоднорідні, не належать одній сукупності та їх вибіркові середні істотно відрізняються.

За даними табл. 1:

$$\overline{x}_1 = 8788{,}33, \quad D(x_1) = 231010540{,}67;$$

$$\overline{x}_2 = 16783{,}98, \quad D(x_2) = 543436864{,}02;$$

$$S^2_{\overline{x}_1} = 23644944{,}1; \quad S^2_{\overline{x}_2} = 5556691421{,}7.$$

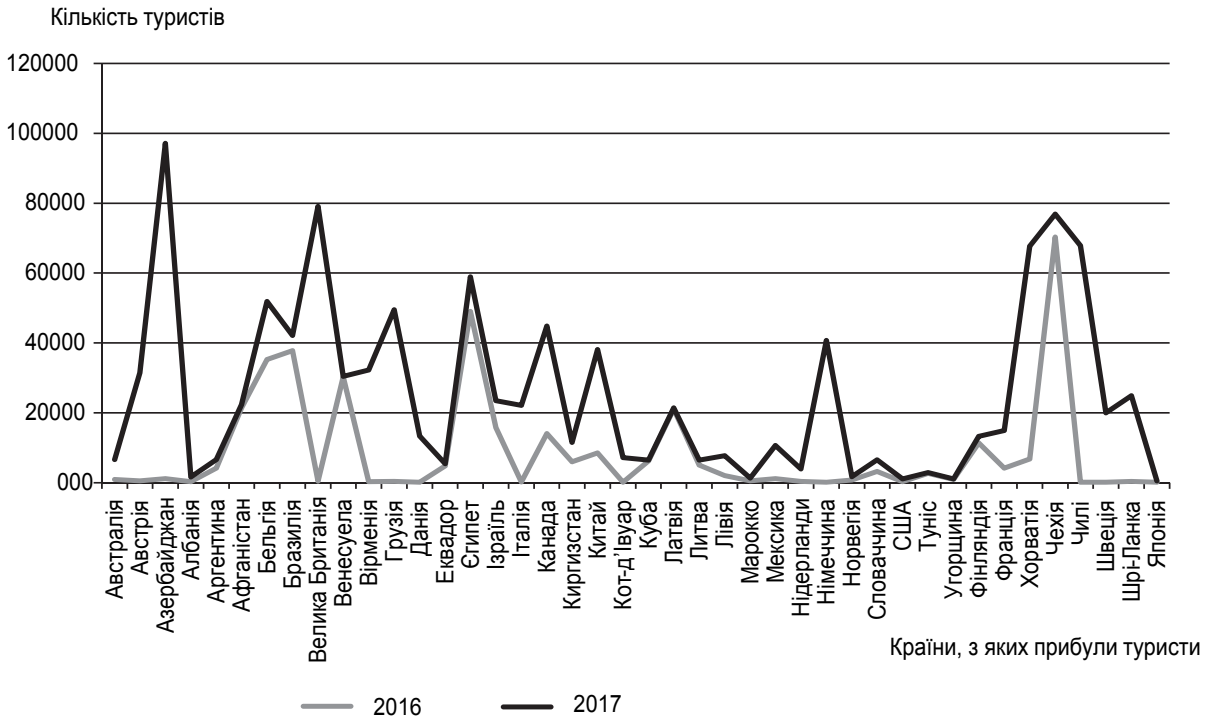

Рис. 1. **Статистика прибуття туристів в Україну**

Таблиця 1

Числові характеристики вибірки

Характеристики	2016 р.	2017 р.
Середнє	8788,33	16783,98
Стандартна помилка	2345,26	3597,08
Стандартне відхидення	15199,03	23311,73
Дисперсія вибірки	231010540,67	543436864,02
Асиметричність	2,49	1,89
Інтервал	70193,00	95931,00
Мінімум	103,00	100,00
Максимум	70296,00	96031,00
Сума	369110,00	704927,00
Рахунок	42,00	42,00
Рівень надійності (95,0 %)	4736,35	7264,45

Розрахункове значення статистики за критерієм Стьюдента:

$$t = \frac{\left|\overline{x}_1 - \overline{x}_2\right|}{\sqrt{\frac{S^2_{\overline{x}_1}}{n_1} + \frac{S^2_{\overline{x}_2}}{n_2}}} = 1{,}19.$$

Табличні значення $t_{0,05} = 1{,}96$ та $t_{0,01} = 2{,}58.$

Оскільки $t < 1{,}96$, то нульову гіпотезу підтверджено, і вибірки дійсно є однорідними.

Висновки. Оскільки математичний аналіз двох вибірок довів їх однорідність, а показники туристичного потоку 2017 р. значно покращилися порівняно з попереднім роком, то можна стверджувати, що методи, впроваджені державою протягом 2017 р., були досить ефективними та можуть успішно використовуватися для подальшого розвитку туристичної діяльності в Україні.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Барановська О. В., Барановський М. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства. Чернігів : Вид-во ЧНТУ. 492 с. **3.** Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму : підручник. Харків : ХНАМГ, 2013. 249 с. **4.** Стойка С. О. Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі України в умовах економічної нестабільності. *Інвестиції: практика та досвід.* 2015. № 21. С. 86–90. **5.** Железнякова Е. Ю., Лебедєва І. Л., Норік Л. О. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія Ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с.

ПРОБЛЕМА УЩЕМЛЕНИЯ ПРАВ МОЛОДЕЖИ ПРИ ТРУДОУСТРОЙСТВЕ

УДК 331.108.32

Галстян Е. А.

Студент 2 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Статья посвящена тому, как относятся украинцы к возрастной дискриминации, которая запрещена законодательством. Выявлена значимость возраста при приёме на работу. Исследованы данные, полученные в результате опроса, проведенного Исследовательским центром Международного кадрового портала.*

Ключевые слова: *возрастная дискриминация, права, молодежь, работодатель, трудоустройство.*

Анотація. *Статтю присвячено тому, як ставляться українці до вікової дискримінації, яка заборонена законодавством. Виявлено значущість віку при прийомі на роботу. Досліджено дані, отримані в результаті опитування, проведеного Дослідницьким центром Міжнародного кадрового порталу.*

Ключові слова: *вікова дискримінація, права, молодь, роботодавець, працевлаштування.*

Annotation. *The article is devoted to how Ukrainians treat age discrimination, which is prohibited by law. The significance of the age at employment is revealed. The data obtained as a result of a survey conducted by the Research Center of the International Personnel Portal was investigated.*

Keywords: *age discrimination, rights, youth, employer, employment.*

Проживающим в нашей стране хорошо известна ситуация с трудоустройством, которую трудно назвать благоприятной. Проблемы возникают в равной степени как у молодежи, так и у людей зрелого возраста [1].

Работодатель желает видеть комплекс таких характеристик своего персонала, которые зачастую встречаются редко. Ему необходим опыт работы и профессионализм, при этом же требуется привлекательная внешность и молодость будущих работников.

© Галстян Е. А., 2018

Рассмотрим трудности с трудоустройством, которые встречаются именно у молодежи. Многие критикуют молодое поколение, желающее получить все и сразу и не прилагающее для достижения целей почти никаких усилий. Порой такие замечания справедливы. Однако давайте отбросим стереотипы и предубеждение. Если проанализировать современную систему образования, то на данный момент можно сделать неутешительные выводы. Мы отправляем детей получать образование в школы, колледжи, лицеи, университеты; мы готовы платить немалые деньги, а в итоге получаем пластиковый прямоугольник под названием «диплом бакалавра / магистра». Одна ко этот пластиковый прямоугольник далеко не является гарантом достойного рабочего места для вчерашних выпускников. Зачастую он даже не помогает в поиске работы [2].

Проблемой трудоустройства молодого поколения занимались такие ученые, как Е. Романюк, С. Вовканич, Х. Копыстянская, О. Рындзак. По их мнению, основной проблемой при трудоустройстве молодежи является отсутствие опыта практической работы, чем и объясняется отказ работодателей в трудоустройстве, как несоответствие их требованиям. Решать эту проблему ученые предлагают на уровне общеобразовательных школ, возрождая традиции трудового воспитания.

Очень часто при трудоустройстве встречается возрастная дискриминация. Более 80 % опрошенных Международным кадровым порталом отмечают, что встречались со случаями, когда одним из ключевых критериев приема на работу являлся возраст [3]. Это также касается молодого поколения. По данным службы статистики Украины, количество безработного населения в возрасте 15–24 лет (за январь 2017 года) насчитывало 1122,9 тыс. человек, что составило почти 28 % от всего населения страны [4].

Следовательно, данный вопрос является чрезвычайно актуальным на сегодняшний день и требует повышенного внимания со стороны государства.

Цель написания статьи – проанализировать отношение украинцев к возрастной дискриминации, которая возникает при устройстве на работу.

Каждый второй «белый воротничок» утверждает, что знает случаи, когда близкие или знакомые не могли трудоустроиться из-за несоответствия своего возраста вакантной должности. Каждый двадцатый респондент отметил, что встречает возрастную дискриминацию среди знакомых старшего возраста, которые уже после выхода на пенсию не прочь поработать. В то же время каждый пятый респондент утверждает, что его знакомые, которые только закончили вуз, не могут трудоустроиться из-за нехватки опыта.

Был проведен опрос Исследовательским центром Международного кадрового портала в январе 2017 года. В опросе приняли участие 805 респондентов из разных регионов Украины [3].

Одним из вопросов, который был задан респондентам, был: «Знаете ли Вы людей, у которых были (есть) трудности с поиском работы в силу их возраста?». Данные получили следующие:

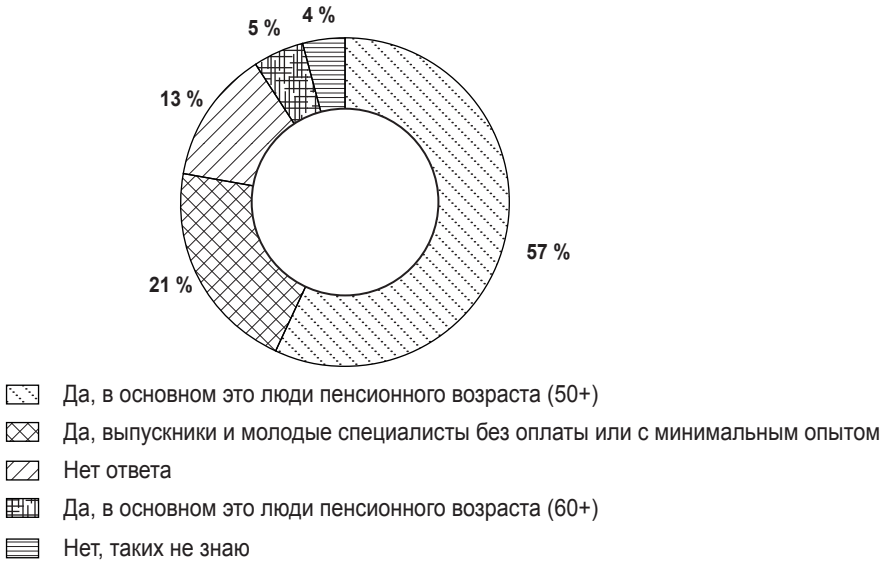

Рис. 1. **Результаты опроса № 1**

Традиционно считается, что чаще всего вопрос возрастной дискриминации касается людей старшего возраста. Но данные проведенного опроса свидетельствуют о том, что проблема поиска работы является не менее значимой и для молодежи.

Каждый второй респондент негативно относится к существованию возрастной дискриминации. Украинцы подчеркивают, что ключевым показателем принятия сотрудника на работу должна быть оценка уровня квали-

фикации соискателя. Также треть респондентов негативно относятся к дискриминации, потому что считают, что это показатель социального неравенства и ущемление прав граждан Украины. Лишь 2 % относятся к проявлению возрастной дискриминации на рынке труда позитивно и считают, что таким образом компания формирует сплоченный коллектив единомышленников [3].

Следующий вопрос, который был поставлен Исследовательским центром Международного кадрового портала, звучал так: «Как Вы относитесь к возрастным ограничениям при подборе персонала?». Данные получили следующие:

Можно сделать вывод о том, что украинцы не поддерживают дискриминацию и нарушение прав человека, которые встречаются при приеме на работу, а возрастную дискриминацию осуждают как один из видов социальной дискриминации. Первое, на что должен обращать внимание работодатель, когда принимает сотрудника на работу, это уровень квалификации и подготовки соискателя. Молодой возраст потенциального работника не является индикатором недостатка знаний, это лишь стереотип, от которого нужно избавляться.

Рис. 2. **Результаты опроса № 2**

Трудовая дискриминация ущемляет права граждан и является показателем социального неравенства. Эта проблема беспокоит граждан Украины, поэтому должна быть решена.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мартыненко И. О.

Литература: 1. Грунистая О. С. Возрастная и гендерная дискриминация в трудовых отношениях // Научное сообщество студентов XXI столетия. Общественные науки : материалы VII студенческой Междунар. заочной науч.-практ. конф. (24 января 2013 г.). Новосибирск : СибАК, 2013. С. 71–77. **2.** Ивасюк А. Проблемы безработицы молодежи. URL: http://conf-cv.at.ua/forum/80-769-1. **3.** Международный кадровый портал. URL: https://kharkov.hh.ua/. **4.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/.

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

УДК 331.56/.57-053.6(477)

Голеніщева Є. С.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано наявну проблему безробіття; розглянуто динаміку ринку праці; описано причини та проблеми виникнення безробіття серед молоді. Запропоновано розглянути низку правових документів задля підтвердження наявної проблеми.*

Ключові слова: *безробіття, зайнятість населення, безробіття серед молоді, працевлаштування молоді, ринок праці.*

Аннотация. *Проанализирована существующая проблема безработицы; рассмотрена динамика рынка труда; описаны причины и проблемы возникновения безработицы среди молодежи. Предложено рассмотреть ряд правовых документов для подтверждения существующей проблемы.*

Ключевые слова: *безработица, занятость населения, безработица среди молодежи, трудоустройство молодежи, рынок труда.*

Annotation. *Analyzed the existing problem of unemployment, defined the dynamics of the labor market, described the causes and problems of occurrence of youth unemployment. Proposed to consider a number of legal documents for confirm the existing problem.*

Keywords: *unemployment, employment of the population, youth unemployment, youth employment, labor market.*

Як відомо, працевлаштування є невід'ємним етапом у житті кожної людини. Праця є одним із факторів становлення особистості. А також основою добробуту, розвитку й багатства. За різних часів багато уваги приділялося саме поліпшенню використання трудових ресурсів. Адже зростання безробіття свідчить про нераціональне використання робочої сили в країні. Тому дослідження цього питання є особливо актуальним для країн, які прагнуть забезпечити гідне існування держави та сприяти її економічному зростанню.

Сучасний ринок праці – це, перш за все, механізм, який являє собою сукупність попиту та пропозиції робочої сили. Його функціонування відбувається за рахунок взаємодії цих двох складових. В іншому випадку доводиться мати справу з однією з корінних соціально-економічних проблем етапу розвитку вітчизняної економіки та важливою характеристикою конкурентоспроможності на ринку праці.

Безробіття сприяє зростанню бідності та соціальній нестабільності в суспільстві, збільшенню злочинності, порушенню рівноваги з боку попиту й пропозиції.

Актуальність цієї теми обумовлюється неконтрольованим розповсюдженням проблем зайнятості населення, яка стала однією з соціальних проблем XXI століття. Безробіття несе з собою не тільки бідність значним верствам населення, а й духовну, моральну деградацію людей. Особливо гостро ця проблема впливає на соціально незахищений шар населення – молодь.

Вирішенням цієї проблеми займалися багато вчених, наприклад: Г. І. Вечорко, О. В. Чурилова, Ю. С. Серьогіна, І. В. Розпутенко, Є. О. Ткаченко, О. Б. Баник, О. П. Дяків.

Метою статті є аналіз проблем безробіття молоді як відокремленої соціально-демографічної групи населення. Але спочатку вважаємо за необхідне розглянути визначення поняття «безробіття». У наукових розробках можна зустріти велику кількість тлумачення щодо цього поняття. На наш погляд, найбільш доречним є тлумачення О. В. Чурилової, яка вважає, що безробіття – це соціально-економічне явище, пов'язане з перевищенням пропозиції робочої сили щодо попиту на неї [1].

До того ж Ю. С. Серьогіна виділяє, що стан безробіття базується на трьох критеріях, які повинні задовольнятися одночасно:

– «без роботи», тобто відсутність роботи за наймом або самозайнятості;

– «готовність і здатність працювати у даний час»;

– «пошук роботи» [2].

Для кращого розуміння сутності питання додатково звернемо увагу на трактування терміна, який зазначено в Законі України «Про зайнятість населення». Згідно зі ст. 1 безробітною вважається особа віком від 15 до 70 років,

© Голеніщева Є. С., 2018

яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи.

Згідно з ч. 2 ст. 43 статус безробітного надається зазначеним у частині першій цієї статті особам за їх особистою заявою у разі відсутності підходящої роботи з першого дня реєстрації у територіальних органах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, незалежно від зареєстрованого місця проживання чи місця перебування [3].

Слід звернути увагу, що законодавством закріплені не тільки права, але й обов'язки громадян, зареєстрованих у державній службі зайнятості як таких, що шукають роботу, й безробітних. Вони зобов'язані сприяти своєму працевлаштуванню, виконувати всі рекомендації центру зайнятості, відвідувати центр зайнятості у строки, встановлені працівником цієї служби.

Для отримання статусу безробітного з призначенням допомоги по безробіттю громадянин повинен наступного дня після встановленого строку підбору відповідної роботи особисто подати до столу державної служби зайнятості письмову заяву про надання статусу безробітного та заяву про те, що він не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів [4].

За даними Державної служби статистики, рівень зареєстрованого безробіття в Україні на кінець березня 2018 року становив 1,4 % населення працездатного віку. У попередньому місяці показник безробіття складав 1,5 %, у січні – 1,4 %.

За даними Державної служби зайнятості, на кінець березня зареєстровано 366,9 тис. безробітних, у тому числі 197,9 тис. жінок. Серед безробітних 194,7 тис. – міське населення. Середній розмір допомоги по безробіттю в березні складав 2587 грн (місяцем раніше 2357 грн). Водночас навантаження на 1 вільне робоче місце (вакантну посаду) в березні становило 4 особи (у лютому – 5) [5].

Повертаючись до проблеми безробіття молоді, хотілося б розглянути фактори негативного характеру, які змінили ситуацію на молодіжному ринку праці.

А. Г. Савченко виділяє декілька головних причин, серед яких:

1. Структурні зрушення в економіці, що виражаються у впровадженні нових технологій, згортанні виробництва в традиційних галузях, закритті технічно відсталих підприємств. Це призводить до скорочення зайвої робочої сили.

2. Економічний спад чи депресія, що змушують роботодавців знижувати потребу у всіх ресурсах, у тому числі і трудових.

3. Економічна конкуренція, зокрема на ринку праці.

4. Політика уряду в галузі оплати праці: підвищення мінімального розміру заробітної плати збільшує витрати виробництва, а отже знижує попит на робочу силу.

5. Сезонні зміни в рівні виробництва в окремих галузях економіки.

6. Зміни в демографічній структурі населення, зокрема зростання чисельності населення в працездатному віці збільшує пропозицію праці, а отже, зростає ймовірність безробіття [6]. З цього випливає, що ця верства населення виявляється незахищеною на ринку праці.

За даними Державної служби зайнятості України, серед безробітних 31 % становили особи віком від 15 до 29 років, 28 % – особи у віці від 30 до 39 років, 24 % – у віці від 40 до 49 років [7].

Дослідження вітчизняних соціологів дали підстави виділити такі риси, які притаманні молодому незайнятому населенню:

– зниження почуття задоволення життям;

– посилення почуття самотності та соціальної ізоляції;

– втрата відчуття життя;

– переважання настроїв песимізму й фаталізму в ставленні до життя в цілому тощо.

Крім цього, відсутність майбутніх перспектив – особливо небезпечне явище. Як правило, це призводить до таких наслідків, як порушення особистісного розвитку, розпаду шлюбів, а отже, до зниження народжуваності, дитячої бездоглядності, зростання числа правопорушень. Тому слід ще раз наголосити, що працевлаштування молоді має бути об'єктом першочергових економічних і правових заходів.

Основи молодіжної політики були закладені в Україні Декларацією «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (15 грудня 1992 року), Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (5 лютого 1993 роки) та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють державну молодіжну політику [8; 9].

На думку Є. О. Ткаченко, в законодавчих і нормативних актах, які регулюють зайнятість молодих громадян, недостатньо враховані соціально-економічні можливості України. Для вирішення цих проблем автор пропонує вжити таких заходів:

– працевлаштування молоді у вільний від навчання час;

– створення малих молодіжних підприємств;

– створення на базі закладів вищої освіти або служб зайнятості відділів сприяння працевлаштуванню молоді.

Пожвавлення економічної діяльності, збільшення обсягів інвестиційних вкладень у розвиток малого підприємництва повинні позитивно впливати на створення нових робочих місць і сприяти зростанню рівня зайнятості населення.

Більш ефективному використанню наявних і створення додаткових робочих місць сприятиме впровадження нового для України стандарту – мінімальної погодинної заробітної плати. Матиме позитивний вплив стратегія формування державного замовлення на підготовку кадрів для галузей економіки

Тому першочерговим завданням у проведенні активної політики на ринку праці має бути її фінансове забезпечення. Для збільшення фінансування зайнятості населення необхідно посилювати вплив держави на рівень національного виробництва [10].

О. Б. Баник для подолання безробіття серед молоді пропонує такі шляхи та заходи:

– збереження кількості робочих місць за рахунок зниження податків для підприємств, унаслідок чого припинити скорочення та звільнення персоналу;

– створення ефективної системи працевлаштування, яка ґрунтуватиметься на науковому осмисленні правових відносин, що виникають у цій сфері, правового статусу суб'єктів, їхніх прав та обов'язків, що дасть змогу громадянам знаходити робочі місця з гідною заробітною платою, комфортними та безпечними умовами праці;

– створення більшої кількості спеціальних центрів зайнятості, де кожен зможе дізнатись про перспективні галузі діяльності, пройти курси перенавчання і підвищення кваліфікації, проконсультуватись з висококваліфікованими спеціалістами стосовно того, як правильно проходити співбесіду з потенційним працедавцем, формувати стосунки з колективом, відчувати себе захищеним і потрібним на робочому місці;

– стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;

– проведення щотижневого моніторингу працівників, звільнених у зв'язку з ліквідацією підприємств та організацій, або скорочення чисельності чи штату працівників, а також неповної зайнятості працівників;

– легалізація тіньового сектора економіки, де спостерігається поступовий відтік робочої сили, яку не завжди використовують адекватно [11].

Таким чином, ми бачимо, що існує достатньо велика кількість альтернативних рішень щодо розв'язання зазначеної проблеми. Але практичний досвід залишається не розкритим. Процес закінчується вибором альтернатив, не доходячи до стадії реалізації, де необхідно вживати заходів щодо конкретизації рішення. Проаналізувавши трудові орієнтації, слід зазначити про необхідність формування нового механізму мотивації, який би стимулював творчу активність і ініціативу молоді й сучасні форми самоактуалізації у праці. Але такий механізм може бути створений тільки на рівні суспільства в цілому за умови економічної та політичної стабільності. Насамперед необхідно звернути увагу на характер стосунків між роботодавцями та робітниками. Бо розповсюдженим є випадок, коли перші розглядають людину як головний фактор виробництва, ігнорують особливості особистості, історії, культури та ін.

Галузеві органи соціальної сфери беруть активну участь у формуванні системи державної підтримки становлення і розвитку молоді, їх програми враховують специфіку молодіжної проблематики. Органи, що курирують традиційні галузі соціальної сфери, не можуть повною мірою забезпечити умови для ефективного виконання молоддю її ролей у зв'язку з тим, що ті ще не сформовані [12]. Тому органам спеціального управління, а саме Департаменту у справах молоді та спорту, необхідно більше приділити уваги саме працевлаштуванню молоді.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Чурилова О. В. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки. Наукові доробки молоді – вирішення проблем європейської інтеграції. 2008. Т. 2. С. 182–184. **2.** Серьогіна Ю. С. Безробіття в Україні: проблеми та перспективи. Наукові доробки молоді – вирішення проблем європейської інтеграції. 2008. Т. 2. С. 171–173. **3.** Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5067-17. **4.** Безробіття в Україні. URL: http://cinref.ru/razdel/01800gosudar_regulir/10/180899.htm. **5.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **6.** Савченко А. Г. Макроекономіка. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Savchenko_Anatolii/Makroekonomika/. **7.** Державна служба зайнятості України. URL: https://

www.dcz.gov.ua/analitics/68. **8.** Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні : Декларація від 15.12.1992 № 2859-XII. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2859-12. **9.** Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12. **10.** Ткаченко Є. О. Безробіття та проблеми сталого розвитку сільських територій України. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9/127.pdf. **11.** Баник О. Б. Проблема безробіття в Україні та шляхи її вирішення. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/10034. **12.** Чернова М. С. Молодь на ринку праці. URL: http://ekon.in.ua/molode-na-rinku-praci.html.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ВИРОБНИЦТВА СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ

УДК 633.854.78

Григорова А. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано поточний стан виробництва соняшнику в Україні порівняно з 2016 р. Виявлено фактори зниження валового виробництва та за допомогою критерію Стьюдента перевірено гіпотезу про однорідність досліджених вибірок, що характеризують посівні площі соняшнику.*

Ключові слова: *посівні площі, валове виробництво, врожайність, середнє значення, критерій Стьюдента.*

Аннотация. *Проанализировано текущее состояние производства подсолнечника в Украине по сравнению с 2016 г. Обнаружены факторы снижения валового производства, и с помощью критерия Стьюдента проверена гипотеза однородности исследуемых выборок, которая характеризирует посевные площади подсолнечника.*

Ключевые слова: *посевные площади, валовое производство, урожайность, среднее значение, критерий Стьюдента, однородность выборок.*

Annotation. *The article analyses present state of sunflower manufacture in Ukraine in comparison with 2016. Find out factors of gross output lowing and by Student's t-test checked a hypothesis for uniformity of states that investigated, which describe planting acreages.*

Keywords: *planting acreage, gross output, productivity of land, mean observation, Student's t-test, uniformity of states.*

Постановка проблеми. Високий рівень виробництва соняшнику в Україні є постійно зростаючою тенденцією протягом багатьох років. Це пов'язано з високим рівнем матеріально-технічної бази українських аграріїв, високою родючістю ґрунтів і сприятливими погодними умовами. Але в 2017 р. рівень виробництва соняшнику знизився, що спричинило зниження обсягів експорту та кризовий стан для малих фермерських господарств, що втратили свої врожаї. Тож поточне виробництво соняшнику є актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тенденціям розвитку виробництва соняшника приділяють багато уваги, зокрема, це питання вивчали І. В. Чехов [3], Ю. О. Лупенко [4] та ін. На сьогодні аналіз стану виробництва соняшнику в Україні є досить важливою темою дослідження.

Метою статті є аналіз поточних статистичних даних виробництва соняшнику за допомогою критерію Стьюдента.

Виклад основного матеріалу. Соняшник належить до трійки найбільш вирощуваних у світі олійних культур і до основних сільськогосподарських культур України. Цю культуру називають «чорним золотом», адже вона забезпечує гарантований прибуток як державі, так і аграріям. Високий вміст білка та жиру дозволяє використовувати продукти переробки в годівлі тварин, харчовій галузі та кондитерській. В Україні соняшник вирощують

© Григорова А. О., 2018

в усіх регіонах, але найбільші посівні площі – в центральних і південних областях, адже ця культура вибаглива до сонячного освітлення, вологи, тепла та краще росте на різних типах чорноземів та каштанових ґрунтах.

Україна посідала перше місце по виробництву соняшника в світі і виробляла 13,626 т, займала третину світового ринку в 2016 році. На 2017 р. виробництво зменшилось на 8 % – до 11,4 млн т. Головним фактором, що вплинув на скорочення зборів соняшнику, є зниження урожайності порівняно з рівнем минулого року з 22,4 ц/га до 19,4 ц/га [3].

Можна припустити, що збільшення посівних площ частково компенсувало погану врожайність. Але повністю покрити низьку врожайність порівняно з минулим роком збільшення посівних площ не зможе. Тому валовий збір соняшнику за 2017 р. значно відрізняється від показників 2016 р., які були рекордними за всі роки існування аграрного виробництва.

Тож за допомогою критерію Стьюдента підтвердимо або спростуємо цю гіпотезу. В табл. 1 наведено данні про посівні площі соняшнику за областями у 2016–2017 рр.

Отже, поставлено питання про різницю середнього значення посівних площ соняшнику у 2016 р. та 2017 р.

Таблиця 1

Посівні площі соняшнику за областями в 2016–2017рр. [1]

Області	Посівні площі соняшнику під урожай 2016 р., тис. га	Посівні площі соняшнику під урожай 2017 р., тис. га
Вінницька	528,6	492,2
Волинська	11,2	31
Дніпропетровська	1197,8	1217,2
Донецька	644,6	663,6
Житомирська	167,6	200,4
Закарпатська	6,6	6
Запорізька	1158,4	1121,4
Івано-Франківська	44,6	63,4
Київська	132,4	321,8
Кіровоградська	1139,2	111,6
Луганська	646,4	710,2
Львівська	53,2	70
Миколаївська	165,4	129,4
Одеська	917,4	874,4
Полтавська	623,8	621,4
Рівненська	27,2	47,2
Сумська	385,4	392,6
Тернопільська	109,6	158,6
Харківська	934,2	943,4
Херсонська	741,2	694
Хмельницька	226,4	292
Черкаська	405,4	407,4
Чернівецька	39,6	34,4
Чернігівська	412,8	382,6

За допомогою MS Excel «Data Analysis» розраховано основні числові характеристики двох вибірок. В табл. 2 приведено ці характеристики.

Твердження, що дані вибірки є однорідними, їх середні не відрізняються та вони належать до однієї сукупності, приймемо за нульову гіпотезу H_0: $x_1 = x_2$. Тоді альтернативна гіпотеза стверджує про неоднорідність вибірок H_1: $x_1 \neq x_2$.

За допомогою критерію Стьюдента підтвердимо або спростуємо нульову гіпотезу.

За табл. 1 маємо:

$$x_1 = 492{,}5;\ x_2 = 495{,}3;\ D(x_1) = 167267{,}5;\ D(x_2) = 156130{,}8.$$

Таблиця 2

Описова статистика вибіркових даних

Назва	2016 р.	2017 р.
Середнє	492,5	495,3
Стандартна помилка	83,483	80,656
Станд. відхилення	408,984	395,134
Дисперсія вибірки	167267,5	156130,8
Ексцес	-1,181	-1,1261
Асиметрія	0,404	0,411
Інтервал	1191,2	1211,2
Мінімум	6,6	6
Максимум	1197,8	1217,2

Виправлена дисперсія для вибірок знаходиться за допомогою формули:

$$S_x^2 = \frac{n}{n-1} D(n),$$ звідки $S_{x_1}^2 = 174539{,}965,\ \ S_{x_2}^2 = 162919{,}134.$

Значення статистики критерію Стьюдента розраховується за формулою [5]:

$$t = \frac{|x_1 - x_2|}{\sqrt{\frac{S_{\bar{x}_1}^2}{n_1} + \frac{S_{\bar{x}_2}^2}{n_2}}}.$$

Обчислено $t = 0{,}0418$, яке порівнюється з $t(0{,}01; 46) = 2{,}687$; $t(0{,}05; 46) = 2{,}013$..

Оскільки $t = 0{,}0418 < 2{,}013$, то прийнято гіпотезу H_0.

Тобто дійсно різниця між посівними площами 2016 р. та 2017 р. не значуща і нівелювати ефект від зниження врожайності, збільшення посівних площ не зможе.

Висновки. Проаналізувавши поточний стан виробництва соняшнику в Україні, встановлено, що висока прибутковість вирощування соняшника стимулює аграріїв і фермерів до збільшення посівних площ і покращення врожайності цієї культури. Виробництво соняшнику в світі зростає, та, попри це, виробничих потуг сільського господарства в Україні вистачить, щоб залишитись найбільшим виробником цієї культури.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/rp.htm. **2.** Маслак О. Поточний стан та перспективи ринку соняшнику // Економічний гектар. URL: http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/8977-potochnyi-stan-ta-perspektyvy-rynku-soniashnyku.html. **3.** Чехова І. В., Чехов С. А. Основні тенденції розвитку ринку олійних культур в Україні. *Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки.* 2014. Вип. 25. С. 71–78. **4.** Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с. **5.** Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. / [Е. Ю. Железнякова, І. Л. Лебедева, Л. О. Норік та ін.]. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с.

ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

УДК 303.724:330.322 (477.54)

Гринь В. Ю.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У роботі проведено аналіз впливу різних факторів на рівень капітальних інвестицій в Харківській області за допомогою кореляційно-регресійного аналізу та побудованої економетричної моделі. Надано характеристику кожному соціально-економічному фактору. Описано управлінські рішення, сформульовано прогноз на основі побудованої моделі. Усі розрахунки були виконані за допомогою StatGraphics Centurion 16.1.11 portable.*

Ключові слова: *капітальні інвестиції, економетрична модель, регресійно-кореляційний аналіз, фактори, вплив, Харківська область.*

Аннотация. *В работе проведен анализ влияния различных факторов на урівень капитальных инвестиций в Харьковской области с помощью корреляционно-регрессионного анализа и построенной эконометрической модели. Дана характеристика каждому социально-экономическому фактору. Описаны управленческие решения, сформулирован прогноз на основе построенной модели. Все расчеты были выполнены с помощью StatGraphics Centurion 16.1.11 portable.*

Ключевые слова: *капитальные инвестиции, эконометрическая модель, регрессионно-корреляционный анализ, факторы, влияние, Харьковская область.*

Annotation. *The paper analyzes the influence of various factors on the level of capital investment in the Kharkov region using correlation-regression analysis and the econometric model constructed. Characteristics of each socio-economic factor are given. The described management decisions, the forecast is formulated on the basis of the constructed model. All calculations were performed using StatGraphics Centurion 16.1.11 portable.*

Keywords: *capital investment, econometric model, regression-correlation analysis, factors, influence, Kharkiv region.*

На сьогодні українська економіка прагне досягти сталого зростання за рахунок структурної перебудови та системної модернізації. Важливу роль у досягненні обраної стратегії відіграють капітальні інвестиції, оскільки вони є фундаментальним параметром відтворювального процесу, що надає можливості оновлення основного капіталу, проведення структурних реформ, сталого довгострокового економічного та соціального розвитку країни. Найкраще робити аналіз з добре розвинутих регіонів України, таким є Харків. Бізнес, який звик працювати сам собою, сьогодні прийшов до розуміння набагато більш високої віддачі від вкладень і ефективності процесів, народжених з синергії освіти, науки, сучасних виробничих потужностей, розвиненої інфраструктури і відточених навичок продажів, об'єднаних за принципом використання новітніх технологій і максимальної автоматизації управління виробничими і бізнес-процесами.

Вдале поєднання потужного промислового, освітнього, кадрового потенціалу та природно-кліматичних умов, привабливого географічного розташування значно підсилюють переваги Харкова перед іншими українськими містами як центру залучення інвестицій в Україну.

На сьогодні формується портфель інвестиційних проектів і глибоко вивчається питання можливості створення спеціального державного інвестиційного режиму і пільгових умов для інвесторів, що може дозволити як внутрішньому, українському, так і іноземному інвестору отримати підтримку в розвитку інвестиційних проектів і більш впевнено почуватися на новому ринку.

Основну увагу вивченню та аналізу залучення капітальних інвестицій як важливого фактора структурної перебудови економіки, активізації інвестиційної діяльності та по покращення інвестиційного клімату в регіонах України присвячені праці Даниленка А. А., Беленького П. Ю., Шевченко-Марселя В. У. [1], Писаренка С. М. [2], З. Самотого, Недашківського М. М. [3], Л. Шинкарука, Музиченка А. С. [4] та інших вчених-економістів.

Успішний розвиток Харківської економіки є неможливим без пожвавлення інвестиційних процесів, одним із дієвих важелів якого мають стати капітальні інвестиції. Світовий досвід показує, що залучення інвестицій в економіку є наслідком поліпшення соціально-економічного стану в регіоні та в країні в цілому, а не її причиною.

© Гринь В. Ю., 2018

Більшість економічних процесів, що відбуваються, є лінійно залежними. Розмір капітальних інвестицій лінійно-регресійно залежить від факторів, які найбільше впливають на них. Провідні сучасні економісти виділяють основні показники, що мають вплив на капітальні інвестиції: Мархонос С. вважає, що це доходи населення та індекси споживчих цін, тому що більшість макро- та мікропоказників прямопропорційно впливають на прямі іноземні інвестиції; Недашківська М. М. вважає що саме від рівня торгівлі залежить інвестиційна привабливість регіону; З. Самотог – економічна активність населення в працездатному віці; Шевченко-Марсель В. У. описує, що саме середня заробітна плата в області безпосередньо впливає на розмір капітальних інвестицій, направлених на розвиток певного регіону.

Отже, на розмір капітальних інвестицій в регіоні впливають фактори: валовий регіональний продукт, доходи населення, оптовий товарооборот, індекс споживчих цін і середня заробітна плата.

Позначимо [5]: валовий регіональний продукт Харкова (є узагальнюючим показником, який характеризує рівень розвитку економіки регіону) (x_1); доходи населення (x_2); оптовий товарооборот (x_3); індекси споживчих цін (x_4); середня заробітна плата в регіоні (x_5); y– капітальні інвестиції.

Обчислення регресійного аналізу в пакеті StatGraphics Centurion 16.1.11 portable дозволило нам визначити рівняння множинної лінійної регресії, яке включає тільки значущі фактори:

$$\hat{y} = -1214,0 - 0,0601427x_2 + 0,395993x_3 - 112,068x_4.$$

Таблиця

Вихідні дані для розрахунку

Роки	Капітальні інвестиції, млн грн	Валовий регіональний продукт, млн грн	Доходи населення, млн грн	Оптовий товарооборот – усього (без ПДВ і акцизу), млн грн	Індекси споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), %	Середня заробітна плата, грн
2005	6927	25618	22926	26618,1	108,9	804
2006	9609	32023	28188	35108,1	112,7	1043
2007	14432	43868	37835	44424	119,1	1353
2008	13425	59389	51971	53337,5	123,8	1809
2009	10446,9	58923	54519	41330,9	112,9	1909
2010	9850	65293	67102	46662,4	109	1978,8
2011	13035	76866	77316	51831,5	104,1	2409,33
2012	14759,2	82223	88352	51375,8	99,2	2759,25
2013	9292,6	85315	91333	40160,6	99,6	2980,08
2014	8032,3	96596	95897	44503	125,3	3150,8
2015	11246,7	124843	114601	62936,7	144,2	3710
2016	16545,9	154871	131681	65793,5	114,1	4494,33

За даними розрахунків можна зробити висновок: серед обраних факторів найбільш значущими є x_2, x_3, x_4. На розмір капітальних інвестицій в Харківській області найбільше впливають: доходи населення (x_2); оптовий товарооборот (x_3); індекси споживчих цін (x_4). При цьому зі збільшенням доходу населення на 1 млн грн капітальні інвестиції зменшуються на 60142,7 грн, при збільшенні оптового товарообороту на 1 млн грн капітальні інвестиції збільшуються на 395993 грн, при збільшенні індексу споживчих цін на 1 % результативний фактор зменшиться на 112,068 млн грн.

Ті фактори, що виявились незначущими до економетричної моделі, не увійшли тому, що мали показник P-Value більший за 0,05, тобто ймовірність, за якою вони розраховуються, були меншою за 95 %. Валовий регіональний продукт Харкова та середня заробітна плата в регіоні були вилучені з моделі, оскільки їхні t-статистики є статистично незначущими [6].

Статистична значущість усієї моделі в цілому підтверджується *F*-критерієм Фішера (F = 13,17). Також бачимо, що включені в модель фактори є статистично значущі, як і сама модель, тобто і модель, і фактори можна застосовувати на практиці.

Коефіцієнт детермінації дорівнює 83,16 % і показує, що 83,16 % мінливості результативного фактора пояснюється мінливістю саме тих факторів, що увійшли до моделі, а вплив інших факторів, що не увійшли до моделі, складає 16,84 %.

Це свідчить про досить високу якість обраної моделі. З точки зору економічної інтерпретації це означає, що на 83,16 % розмір капітальних інвестицій Харківської області залежить від доходів населення, оптового товарообороту; індексу споживчих цін. Мультиколінеарність між факторами відсутня, це означає, що зникає необхідність у зміні специфікації моделі, адже міжфакторні коефіцієнти кореляції не перевищують допустимо можливі значення.

Критерій Дарбіна-Уотсона дає можливість провірити факторні признаки на присутність автокореляції. У моделі значення критерію Дарбіна-Уотсона (Durbin-Watson statistic = 1,99936) попадає в інтервал, де автокореляція залишків відсутня, тобто дані придатні для прогнозування.

Найкращим для прогнозування на найближчі три роки є показник оптового товарообороту, оскільки результативний фактор найбільше залежить від цього фактора. Для прогнозування використаємо програму Statgraphics, коефіцієнт детермінації для такого прогнозу 77,78 %, вид моделі має вигляд:

$$x_3 = \frac{1}{\left(0{,}0000172681 + \frac{0{,}0000202808}{t}\right)}.$$

З ймовірністю 95 % у 2017 році планується зростання до 53112,0 млн грн, у 2018 році – 53428,9 млн грн та у 2019 році – 53705,4 млн грн.

Задля покращення та збільшення капітальних інвестицій в Харківську область необхідно на державному рівні провести дефляційну політику задля пониження індексу споживчих цін. Також однією з практичних рекомендацій покращення інвестиційного клімату є збільшення оптового товарообороту. Таким чином, вид прогнозування показника використовується для розробки планів економічної діяльності регіону.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Бєлєнький П. Ю., Шевченко-Марсель В. І., Другов О. О. Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможності регіону. Львів, 2006. 129 с. **2.** Писаренко С. М. Євроінтеграційні основи трансформації регіональної політики України. *Регіональна економіка.* 2014. № 3. С. 56–65. **3.** Недашківський М. М., Подгорна К. Ю. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України.* 2012. № 1. С. 274–280. **4.** Музиченко А. С. Інвестиційна діяльність в Україні : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 406 с. 5. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **6.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Багатовимірний аналіз соціально-економічних систем : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 384 с.

ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ЖІНОК У СУЧАСНОМУ ТРУДОВОМУ ПРАВІ

УДК 349 (477)

Гришко А. Б.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Зазначено основні поняття щодо рівності прав громадян, проаналізовано сучасну ситуацію проблеми утисків за певними соціальними аспектами. Розглянуто методи запобігання дискримінації та подано витяги з правових документів як приклад зміни сучасного становища.*

© Гришко А. Б., 2018

Ключові слова: *дискримінація, ідеологія, ознаки утисків, умови праці, трудові відносини, викорінення дискримінації.*

Аннотация. *Указаны основные понятия о равенстве прав граждан, проанализирована современная ситуация проблемы притеснений по определенным социальными аспектами. Рассмотрены методы предотвращения дискриминации, и представлены выдержки из правовых документов как пример изменения современного положения.*

Ключевые слова: *дискриминация, идеология, признаки притеснений, условия труда, трудовые отношения, искоренение дискриминации.*

Annotation. *The basic concepts concerning equality of rights of citizens are indicated, the present situation of the problem of oppression on certain social aspects is analyzed. Discussed methods of preventing discrimination and extracts from legal documents, as an example of changing the current situation.*

Keywords: *discrimination, ideology, signs of harassment, working conditions, labor relations, elimination of discrimination.*

Ст. 24 Конституції України закріплює, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом» [1].

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [1].

Актуальність теми дослідження обумовлена соціально-економічними змінами в суспільстві, в тому числі змінами на ринку праці. Нестабільність зайнятості і загроза безробіття, низький рівень заробітної плати, незадовільні умови праці, недотримання трудового законодавства, особливо порушення трудових прав працівників при прийомі і звільненні з роботи – всі ці аспекти сучасного ринку праці не дозволяють вважати проблему застарілою.

Проблема гендерних відносин на ринку праці є однією з аспектів проблеми відносин між жінками і чоловіками в суспільстві в цілому, що розглядалися ще в працях Г. С. Гончарової, О. М. Ярошенко, О. Г. Проте на сьогодні ще й досі це питання залишається не вирішеним.

Трудове законодавство являє собою галузь права, що регулює відносини між працівниками і роботодавцями, а також тісно пов'язані з ними інші відносини. Правове забезпечення трудових відносин регулюється безпосередньо Кодексом законів про працю України, а також іншими нормативно-правовими актами, що містять норми трудового права.

Принципи правового положення особистості мають універсальне значення. Вони визначають основні риси статусу всіх членів суспільства, поширюються на всі без винятку права і обов'язки, незалежно від того, якою галуззю права вони зафіксовані. У наступній характеристиці розкривається їх концептуальна сутність, закладена в нормах Конституції України. Однак слід враховувати, що їх практична реалізація в цей час не забезпечується належним чином. Це пояснюється складнощами перехідного періоду, становленням ринкової економіки, політичною нестабільністю та іншими умовами, що перешкоджають реалізації конституційних норм. Слід зазначити, що, перш за все, обов'язок дотримуватися закону, його виконання, право використовування в своїх інтересах, а також юридична відповідальність перед законом за його порушення є рівною для всіх громадян.

Рівність прав і свобод людини і громадянина означає, що вони визнаються за всіма людьми рівною мірою, не допускається дискримінація в користуванні правами з яких-небудь підстав, що залежать від природних особливостей особистості і її соціального статусу. Конституція фіксує широкий, причому не закритий, перелік таких підстав. Особи, які вважають, що вони піддалися дискримінації в сфері праці, вправі звернутися до суду із заявою про відновлення порушених прав, відшкодування матеріальної шкоди і компенсації моральної шкоди. Слід вважати, що порушенням зазначеного принципу є надмірна експлуатація найманої праці, яку потрібно розглядати і як прояв примусової праці, і як прояв дискримінації в сфері праці. Вважаємо, що перед наукою трудового права стоїть завдання визначити критерії надмірності експлуатації стосовно не тільки конкретного працівника, а й колективу працівників організації [2].

Що саме мається на увазі під поняттям «примусова праця»? Це – виконання роботи під загрозою застосування будь-якого покарання (насильницького впливу), в тому числі: з метою підтримання трудової дисципліни;

в якості міри відповідальності за участь у страйку; як засіб мобілізації і використання робочої сили для потреб економічного розвитку; в якості міри покарання за наявність чи за висловлювання політичних поглядів чи ідеологічних переконань, протилежних усталеній політичній, соціальній або економічній системі; як захід дискримінації за ознаками расової, соціальної, національної або релігійної приналежності; в якості впливу, викликаного неприязними особистими взаєминами. Що може спричинити певні дії, порушуючи права робітника, а саме порушення встановлених термінів виплати заробітної плати або виплати її не в повному розмірі; вимога роботодавцем виконання трудових обов'язків, якщо працівник не забезпечений засобами колективного або індивідуального захисту або робота загрожує життю або здоров'ю працівника [3].

Термін «дискримінація» раніше мав економічний і політичний характер, однак на сьогодні він придбав юридичний характер. В юридичному значенні він включений в національне і міжнародне законодавство. Слід зазначити, що це поняття в радянському праві заміняв термін «поєднання єдності і диференціації», як міра правового регулювання праці. Актуальність цієї проблеми в сучасному історичному контексті очевидна і, безумовно, буде зберігатися в найближчій перспективі.

Обумовлена вона тим, що нерівність у сфері соціально-трудових відносин і, перш за все, у сфері оплати праці, становить основу економічної та соціальної нерівності, оскільки заробітна плата – одна з головних складових доходів населення. Незважаючи на значний прогрес в цій галузі, в дотриманні прав жінок все ще існує безліч проблем. У зв'язку з цим ми знаходимо цю тему значущою, оскільки проблема гендерної нерівності і соціальної дискримінації жінок не може бути вирішена тільки реформами з боку держави (на ділі буде існувати система норм, що забороняють будь-якого роду обмеження прав жінок).

Для вирішення цієї проблеми необхідні соціальні зміни, зміни у свідомості людей і, відповідно, об'єктивний погляд на цю проблему з соціологічної точки зору.

В цей час жінки є не менш соціально активною категорією населення, ніж чоловіки. За останні роки кількість жінок, зайнятих в економіці, неухильно зростає і практично зрівнялася з чоловіками. Жіноча зайнятість сконцентрована в досить обмеженій кількості галузей порівняно з чоловічою. Більшість жінок зайняті в таких галузях: зв'язок, банківська та соціальна сфера – освіта, соціальне забезпечення, охорона здоров'я. У 2017 році було скасовано наказ Міністерства охорони здоров'я № 256, який було прийнято ще в грудні 1993 року. Цим документом в Україні був затверджений перелік важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких заборонили застосування праці жінок. У список увійшли різні професії у сферах металообробки, електротехнічного та хімічного виробництва, лісозаготівельних робіт – всього, за підрахунками народних депутатів, близько 450 професій.

Протягом століть вважалося, що різні характеристики, функції та статус жінки і чоловіка в суспільстві визначаються їх статтю, що вони є природними, а отже, не можуть бути змінені або поставлені під сумнів. Оскільки ця проблема багато років була надзвичайно актуальною, було винесено рішення щодо законопроекту, на підставі якого захист громадян буде більш досконалим. Щоб уникнути дискримінаційних ситуацій, необхідно його дотримуватись і вдосконалювати соціальну актуальність наступного законопроекту. 12 листопада 2015 року Парламент підтримав Законопроект № 3442 «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України» (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу). Законопроектом внесені зміни до ст. 2-1 Кодексу законів про працю. У чинній редакції ця стаття звучить так: «Україна забезпечує рівність трудових прав усіх громадян незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин». У новій же редакції ця норма викладена наступним чином: «Забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ / СНІД, сімейного та майнового стану, сімей їх обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду або інші органи за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їхніх прав, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання» [4], також ст. 11 Закону України «Про зайнятість населення», в якому закріплює «Право особи на захист від проявів дискримінації у сфері зайнятості населення» [5].

Як бачимо, в новій редакції перелік дискримінаційних ознак значно розширено, хоча ні в первісній, ні в новій редакції він не є вичерпним. У зв'язку з цим виникає закономірне питання, чи настільки потрібні були вищеописані зміни, тим більше що, як показало саме голосування в ВРУ, ставлення до них в українському суспільстві неоднозначне. Норми права зазвичай мають узагальнюючий характер, перерахування всіх можливих випадків і конкретних обставин в подібного роду нормах є недоцільним і в принципі неможливим. Але для запобігання таких випадків було створено антидискримінаційну експертизу, що аналізує проекти нормативно-правових актів, за результатами якого надається висновок щодо їх відповідності принципу недискримінації.

Чому все ж трапляються випадки дискримінації? Існує гендерно-специфічний аргумент, який виправдовує низьку оплату жіночої праці — ідеологія «сімейної оплати», відповідно до якої чоловік є основним «годувальником» сім'ї, а жінки надають лише тимчасовий і другорядне джерело сімейного доходу. Так, при конкурсі на керівну посаду перевагу часто віддається чоловікові тільки на тій підставі, що «йому треба годувати сім'ю», в той час як «призначення жінки – народжувати і дбати про сім'ю» [6].

Крім того, що жіноча праця часто невиправдано вважається низькооплачуваною, сучасні жінки стикаються з іншими формами гендерної дискримінації в галузі праці.

В енциклопедичному словнику під дискримінацією в галузі трудових відносин розуміється система прямого або непрямого обмеження можливостей прийому на роботу, недопущення до певних посад і більш кваліфікованих професій, зниження розміру заробітної плати і погіршення інших умов праці на підставі расових або національних ознак, а також за ознаками статі, віку, мови, релігії, політичних та інших переконань.

Слід зазначити, що необхідність додаткового захисту трудящих жінок на законодавчому рівні вже давно визнана світовою спільнотою.

Політика щодо викорінення дискримінації за статевою ознакою у сфері праці повинна бути послідовною і всеохоплюючою. Будь-які поодинокі заходи в локальному масштабі будуть нечинними, якщо залишаться незабезпеченими заходами у всіх галузях регулювання суспільних життя. З цієї точки зору, заходи, вжиті щодо викорінення дискримінації, можуть бути не тільки забороннними, а й запобігають дискримінації. Повинні бути викорінені за можливості всі передумови.

Сучасна ситуація поставила працівників у сильну залежність від роботодавця, що дозволяє йому грубо порушувати трудове законодавство, не боячись при цьому понести будь-яку відповідальність. Велику допомогу у виявленні порушень трудового законодавства могли б надати профспілки. Однак вони далеко не скрізь створені, а де створені, їх робота залишає бажати кращого.

Жінкам та іншим особам, які постраждали від дискримінації, необхідно більш активно захищати свої трудові права, не боятися звертатися до органів прокуратури, державної інспекції праці, суд, не поспішати писати заяви про звільнення за власним бажанням, якщо до цього примушує роботодавець, а, перш за все, проконсультуватися у фахівців з трудового праву, приділяти більше часу правової освіти громадян у сфері трудового законодавства, захисту їх прав.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **2.** Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **3.** Трудовое право. Энциклопедический словарь. М. : Совет. Энцикл., 1963. 576 с. **4.** Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 13.05.2014 №1263-VII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5207-17. **5.** Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17. **6.** Phillips A., Taylor B. Sex and Skill. Feminist Review. NY., 1986.

АНАЛІЗ ОБСЯГУ ЕКСПОРТОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ ТОВ «ЗДОРОВ'Я»

УДК 339.05.53

Данник О. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *В роботі розглянуто обсяг продукції, який експортувався фармацевтичним підприємством протягом 2016–2017 рр. Проаналізовані дані були перевірені на відсутність різниці між середніми значеннями вибірок двох періодів за допомогою критерію Стьюдента, що дозволило використати їх в процесі побудови рівняння регресії.*

Ключові слова: *обсяг експорту, статистичний аналіз, вибірка, конкурентоспроможність товару, критерій Стьюдента , вибіркове середнє, вибіркова дисперсія, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза, емпіричне значення, регресія.*

Аннотация. *В работе рассмотрен объём продукции, который экспортировался фармацевтическим предприятием на протяжении 2016–2017 гг. Проанализированные данные были проверены на разницу между средними значениями выборок двух периодов с помощью критерия Стьюдента, что позволило использовать их в процессе построения уравнения регрессии.*

Ключевые слова: *объём экспорта, статистический анализ, конкурентоспособность товара, критерий Стьюдента, выборочное среднее, выборочная дисперсия, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза, эмпирическое значение, регрессия.*

Annotation. *Exports volume, which has been exporting for 2016-2017 by pharmaceutical company was considered in this work. Analyzed data were tested for the difference between the average sample of two periods with Student criterion, which gave opportunity to use it for construction of the regression equation.*

Keywords: *export volume, statistical analysis, competitiveness of good, Student criterion, sample mean, sample variance, zero hypotheses, alternative hypothesis, empirical significance, regression.*

Постановка проблеми. Експорт продукції є важливим економічним показником, який найбільш чітко відображає результати зовнішньоекономічної діяльності будь-якого підприємства. Здійснення експорту як результату досягнення конкурентоспроможності товару на зовнішньому ринку свідчить одночасно про ефективну роботу підприємства, як з точки зору його контрагентів, так і з точки зору зовнішнього оточення. У цьому полягає подвійність експорту з позицій його участі в забезпеченні ефективної діяльності підприємства: експорт одночасно виступає і як фактор, і як результат ефективної роботи підприємства. Саме тому аналіз цього показника дозволяє оцінювати якість застосування підприємством комплексу заходів для залучення до міжнародного бізнесу та змінити їхній напрям у разі потреби. Його також можна використовувати для оцінки здатності підприємства у зменшенні сезонних коливань попиту на певні види своєї продукції та покращенні її конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень. Обсяг експортованої продукції у своїх роботах досліджували Павленко І. [1], Вишинська Т. [2], Єлісєєнко О. [3] та ін. У ході їх досліджень було виявлено, що обсяг експорту є одним із головних економічних показників, який вказує на міжнародне положення підприємства та на його ефективне використання ресурсів, залучених до виробництва. Вони також проаналізували методи, спрямовані на підвищення обсягів експорту в Україні та запропонували нові, більш перспективні заходи, які треба залучати в національній економіці. Під час аналізу експорту особливого значення набувають методи математичної статистики. Застосування математичних методів у процесі аналізу економічних об'єктів відображено в роботі [4].

Мета статті. У цій роботі проведений статистичний аналіз обсягів експортованої продукції ТОВ «Здоров'я», яке займається випуском фармацевтичної продукції, у місті Харкові за 2016 та 2017 роки.

Виклад основного матеріалу. Досліджуване підприємство ТОВ «Здоров'я» є одним із найбільших виробників і дистриб'юторів України на фармацевтичному ринку. За останні 10 років роботи компанія придбала хорошу репутацію надійного і лояльного бізнес-партнера за рахунок випуску якісної та унікальної продукції. ТОВ «Здоров'я» експортує свій товар до таких країн, як: Італія, Німеччина, Польща, Франція, Чехія та інші, що сприяє підвищенню позиції України на міжнародному ринку. Аналіз експорту за два останніх роки дозволить підприємству оцінити рівень ефективності експортної діяльності, провести порівняльний аналіз, а також розробити методи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності продукції та визнання її статусу на міжнародній арені.

© Данник О. С., 2018

З графіків, наведених на рис. 1, видно, що значення досліджуваного показника за 2016–2017 рр. майже не відрізняються, окрім квітня, що пояснюється сезонним коливанням. Відсутність різниці між обсягами експортованої продукції на підприємстві ТОВ «Здоров'я» протягом аналізованих періодів пов'язано з використанням однакових технологічних потужностей у виробництві, які однаково впливають на конкурентоспроможність товару, а також незначною зміною у випуску аналогічної продукції країн-імпортерів, що не призвело до зниження експорту досліджуваного підприємства на міжнародному ринку.

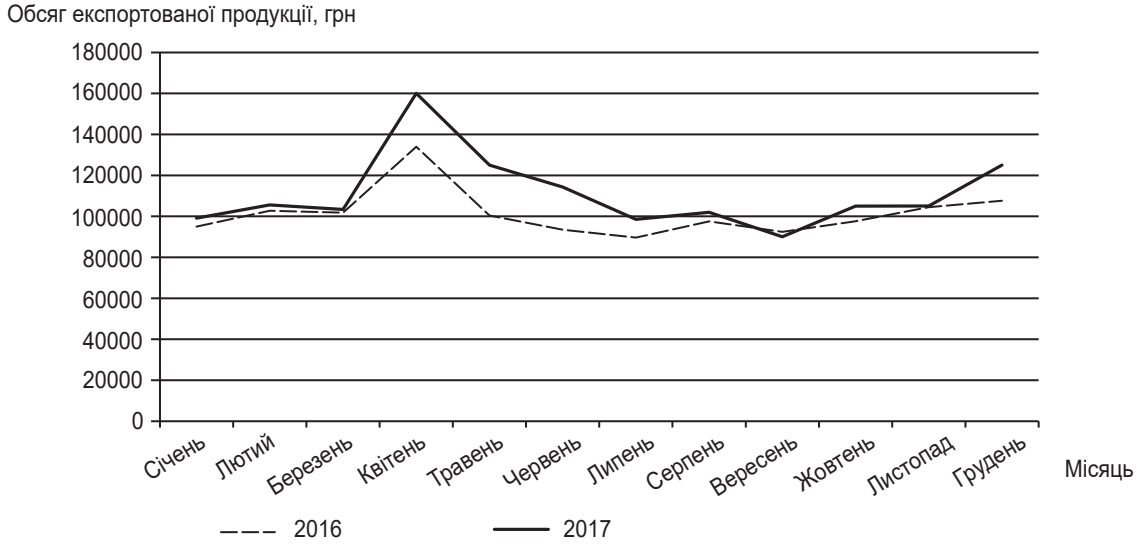

Рис. 1. **Обсяг експортованої продукції за 2016–2017 рр.**

На основі даних вибірок та аналізу графіків висунуто припущення про відсутність різниці між середніми значеннями обсягу експортованої продукції за 2016–2017 рр.

Отже, нульова гіпотеза H_0 полягає в тому, що обидві вибірки обсягів експортованої продукції утворюються з нормально розподілених генеральних сукупностей з однаковими середніми значеннями, тобто $(\overline{x}_1 = \overline{x}_2)$. Альтернативна гіпотеза H_1 стверджує, що відмінності середніх величин істотні і вони не рівні $(\overline{x}_1 \neq \overline{x}_2)$.

t-статистика критерію Стьюдента для перевірки нульової гіпотези обчислюється в [5] за формулою:

$$t = \frac{\left|\overline{x}_1 - \overline{x}_2\right|}{\sqrt{\frac{S^2_{\overline{x}_1}}{n_1} + \frac{S^2_{\overline{x}_2}}{n_2}}},$$

де вибіркові середні значення: $\overline{x}_1 = 101390{,}83$, $\overline{x}_2 = 115918{,}67$,

виправлені дисперсії: $S^2_{x_1} = 145341867$, $S^2_{x_2} = 953768135$.

Отримано: t =1,518.

Для порівняння емпіричного значення t з табличними значеннями t_a знайдено критичні значення для відповідного рівня значущості:

$$t(0{,}01;\ 12) = 1{,}78,\ \ t(0{,}05;\ 12) = 2{,}18.$$

Розрахункове значення 1,518 < 1,78, тобто гіпотеза про неістотність відмінностей в середніх значеннях обсягу експортованої продукції на рівні значущості α= 0,05 приймається та стверджує про належність даних цих вибірок до однієї генеральної сукупності.

Такі результати дозволяють використати дані цих вибірок для моделювання показника обсягу експортованої продукції.

В середовищі MS Excel за допомогою теоретичних і практичних рекомендацій, викладених в роботі [6], побудовано рівняння регресії – залежності показника обсягу експорту від часу *t*:

$$\hat{y} = 9945{,}10 + 503{,}61 \cdot t.$$

Визначено, що коефіцієнт кореляції $r = \sqrt{R^2} = 0{,}89$, тобто статистичний зв'язок є щільним.

За критерієм Стьюдента перевірено статистичну значущість коефіцієнта регресії b_1 та вільного члена регресії.

Знайдено емпіричні та теоретичні значення статистики критерію Стьюдента:

$$t_{b_1} = 3{,}90, \quad t_{b_0} = 2{,}62, \quad t_{0{,}05} = 2{,}07.$$

Оскільки $t_{b_i} > t_{0{,}05}(22) = 2{,}07$, то гіпотеза, за якою значення коефіцієнта регресії b_1 та вільного члена регресії є статистично незначущими, відхиляється і демонструє якість отриманого рівняння.

Це рівняння регресії можна застосувати для прогнозування можливих очікуваних значень обсягу експортованої продукції у майбутньому.

Висновки. Під час аналізу обсягів експортованої продукції ТОВ «Здоров'я» протягом 2016–2017 рр. було виявлено, що у цей період досліджуване підприємство застосовувало однакові заходи для просування товару та підвищення його конкурентоспроможності. За допомогою критерію Стьюдента визначено статистичну незначущість відмінностей середніх величин одного й того ж показника у різні періоди, що дозволило використати дані цих вибірок для моделювання показника обсягу експортованої продукції та його короткострокового прогнозування.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Павленко І. І., Варяниченко О. В., Навроцька Н. А. Міжнародна торгівля таінвестиції : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2012. 256 с. **2.** Вишинська Т. Л., Генералов О. В., Севрук І. М. Сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами в Україні. *Science Rise.* 2015. № 3 (3). С. 41–45. **3.** Єлісєєнко О. В., Скобєлєва Г. С. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу.* 2014. № 4. С. 9–12. **4.** Малярець Л. М., Норік Л. О. Економіко-математичні аспекти діагностики конкурентоспроможності підприємства : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 216 с. **5.** Малярець Л. М. Лебедєва І. Л., Широкорад Л. Д. Математика для економістів. Теорія ймовірностей та математична статистика : навч. посіб. : у 3 ч. Ч. 3. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2011. 568 с. **6.** Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. / [Е. Ю. Железнякова, І. Л. Лебедєва, Л. О. Норік та ін.]. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с.

АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ЧИСТИМ ПРИБУТКОМ І НАДХОДЖЕННЯМИ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ПРАТ «ФІЛІП МОРРІС УКРАЇНА»

УДК 519.23

Демиденко А. А.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано показники чистого прибутку від реалізації продукції ПрАТ «Філіп Морріс Україна» та надходжень від реалізації продукції в період 2012–2017 рр. Для встановлення взаємозв'язку між*

© Демиденко А. А., 2018

цими двома показниками було побудовано рівняння регресії та перевірено важливість впливу розмірів надходжень від реалізації продукції на чистий прибуток за допомогою критерію Стьюдента.

Ключові слова: *чистий прибуток, надходження від реалізації, статистичний аналіз, вибірка, вибіркове середнє, вибіркова дисперсія, регресія, критерій Стьюдента, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза, емпіричне значення.*

Аннотация. *Проанализированы показатели чистой прибыли от реализации продукции ЗАО «Филип Моррис Украина» и поступлений от реализации продукции в период 2012–2017 гг. Для установления взаимосвязи между этими двумя показателями было построено уравнение регрессии, и проверена важность влияния размеров поступлений на чистый доход от реализации продукции с помощью критерия Стьюдента.*

Ключевые слова: *чистая прибыль, поступления от реализации, статистический анализ, выборка, выборочное среднее, выборочная дисперсия, регрессия, критерий Стьюдента, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза, эмпирическое значение.*

Annotation. *The article analyzes the indicators of net profit from sales of PJSC Philip Morris Ukraine products and revenues from sales of products in the period of 2012–2017. To establish the relationship between these two indicators, the regression equation was constructed and the importance of influencing the size of revenues from sales on net profit using Student's criterion.*

Keywords: *net profit, income from sales, statistical analysis, sample, sample average, sample variance, regression, Student's criterion, zero hypothesis, alternative hypothesis, empirical value.*

Постановка проблеми. Під час аналізу діяльності підприємства і розробки ефективної стратегії ведення бізнесу важливим показником є розмір прибутку від реалізації продукції. Залежно від отриманих результатів фірма повинна віддавати перевагу певним структурним підрозділам з метою максимізації прибутків і подальшого розвитку. Щоб посісти краще місце на ринку, фірма повинна швидко реагувати на зміну у структурі ринку, змінювати власну структуру виробництва, розробляти більш ефективну стратегію реалізації товарів на ринку тощо.

Аналіз останніх досліджень. Питанню формування прибутку присвячено праці багатьох вчених-економістів, зокрема, можна виділити Саліхову О. Б. [1], Власову Н. О. [2], Страшинську Л. В. [3] Вони визначили, що обсяг продажів є достатньо важливим показником і потребує постійного моніторингу, оскільки показує поточний стан рентабельності й ефективності підприємства. Математичні підходи аналізу економічних проблем підприємства у своїх роботах застосовували Малярець Л. М. [4], Азарова А. О. [5], Ткаченко І. С. [6], Отенко І. П. [7], Клебанова Т. С. [8] та ін.

Мета статті. У цій роботі проведено статистичний аналіз чистого прибутку ПрАТ «Філіп Морріс Україна» та надходжень від реалізації продукції за 2012–2017 рр., встановлено взаємозв'язок між цими двома показниками.

Виклад основного матеріалу. ПрАТ «Філіп Морріс Україна» – приватне акціонерне товариство на українському ринку, започатковане провідною міжнародною тютюновою компанією Philip Morris International, продукція якої продається у більш ніж 160 країнах світу, у 1994 році. На сьогодні компанія має сучасну фабрику в Харкові, де виробляється низка міжнародних брендів як для українського, так і для закордонних ринків, та є лідером українського ринку товарів з випуску тютюнових виробів [9].

З графіку, наведеного на рис. 1, видно, що чистий прибуток компанії від реалізації продукції має тенденцію до зростання обсягів кожного року, проте у 2016 р. спостерігається протилежна тенденція.

На рис. 2 можна побачити стабільне зростання показників надходжень від реалізації товару починаючи з 2014 р.

За допомогою вбудованої функції MS Excel «ЛИНЕЙН» було обчислено параметри рівняння регресії (табл. 1).

Рівняння регресії $Y = b_0 + b_1X$ має вигляд: $Y = 68541{,}27 + 0{,}45X$,

де Y – чистий прибуток;

X – надходження від реалізації.

З табл. 1 визначено коефіцієнт кореляції: $r = \sqrt{R^2} = \sqrt{0{,}81} = 0{,}9$, який вказує на сильний кореляційний зв'язок між показниками надходження від реалізації продукції та чистого прибутку.

Розглянуто питання, чи є вплив фактора X на фактор Y статистично суттєвим. Перевірці підлягає основна статистична гіпотеза H_0: $b_1 = 0$ при альтернативній гіпотезі H_1: $b_1 \neq 0$.

Перевірка здійснювалася за допомогою критерію Стьюдента за формулою $t = \frac{b_i}{\hat{S}_{b_i}}$.

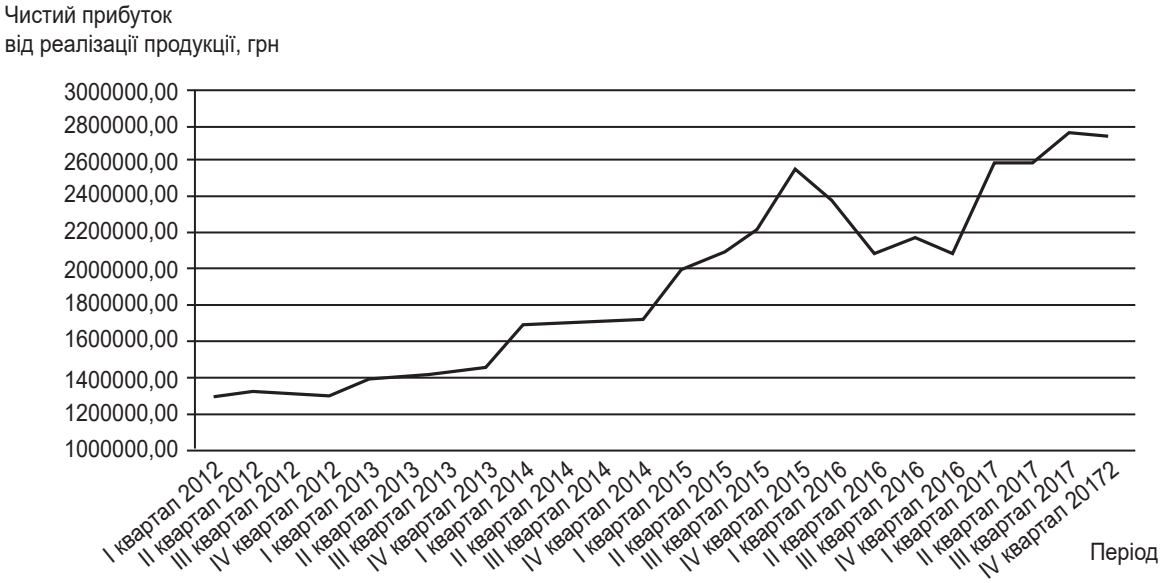

Рис. 1. **Чистий прибуток від реалізації продукції ПрАТ «Філіп Морріс Україна»**

Джерело: [9]

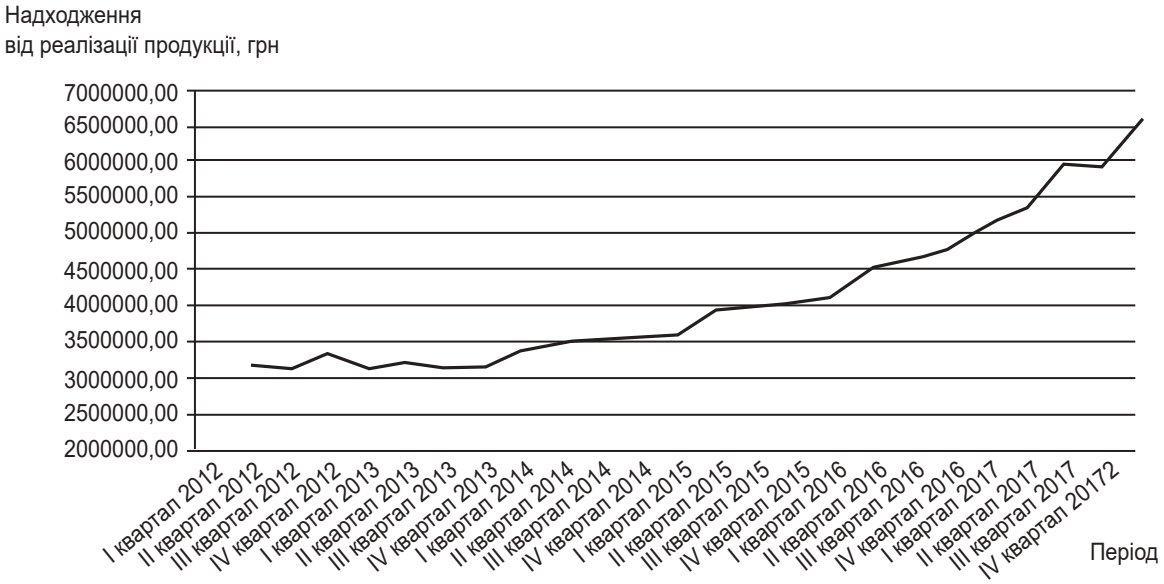

Рис. 2. **Надходження від реалізації продукції ПрАТ «Філіп Морріс Україна»**

Джерело: [9]

Таблиця 1

Параметри рівняння регресії

Коефіцієнт регресії	b_1	0,45	Коефіцієнт регресії	b_0	68541,27
Скорегована помилка	$\hat{S}_{b_1}$	0,05	Скорегована помилка	$\hat{S}_{b_0}$	19487,78
Коефіцієнт детермінації	R^2	0,81	Стандартна помилка розрахункових значень	SE_Y	222711,98
Спостережене значення критерію Фішера	F	95,37	Число ступенів вільності	df	22

Критичне значення критерію було знайдено за допомогою функції СТЬЮДЕНТ.ОБР.2Х в середовищі MS Excel. Було встановлено, що емпіричне та критичне значення критерію Стьюдента складають:

$$t_{b_1} = \frac{0,45}{0,05} = 9;$$

$$t_{0,05}(22) = 2,07.$$

Оскільки $t_{b_0} = 3,52 > t_{0,05}(22) = 2,07,$ то з надійністю 95 % гіпотезу, за якою значення коефіцієнта b_1 є статистично несуттєвим, відхилено.

Перевірці підлягає основна статистична гіпотеза H_0: $b_0 = 0$ при альтернативній гіпотезі H_1: $b_0 \neq 0$.

Отримано: $t_{b_0} = \frac{68541,27}{19487,78} = 3,52.$

Оскільки $t_{b_0} = 3,52 > t_{0,05}(22) = 2,07,$ то з надійністю 95 % гіпотезу, за якою значення коефіцієнта b_0 є статистично несуттєвим, відхилено.

Отже, рівняння регресії можна використовувати для короткострокового прогнозування чистого прибутку компанії залежно від надходжень від реалізації продукції.

Висновки. Проведений статистичний аналіз чистого прибутку ПрАТ «Філіп Морріс Україна» та надходжень від реалізації продукції за 2012–2017 рр. показав, що між показниками існує сильний взаємозв'язок. Отримано рівняння залежності, яке рекомендується використовувати для короткострокового прогнозування чистого прибутку компанії залежно від надходжень від реалізації продукції.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Саліхова О. Б. Високотехнологічні виробництва: від методології оцінки до піднесення в Україні : монографія. Київ : Експрес, 2012. 624 с. **2.** Власова Н. О., Мелушова І. Ю. Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібної торгівлі : монографія. Харків : ХДУХТ, 2008. 259 с. **3.** Страшинська Л. В. Мерчандайзинг як спосіб підвищення ефективності роздрібної торгівлі. *Науковий вісник ЛНУВМБ.* 2011. С. 97–105. **4.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с. **5.** Азарова А. О., Рузакова О. В. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства. Вінниця : ВНТУ, 2010. 172 с. **6.** Ткаченко І. С., Проскурович О. В. Економіко-математичне моделювання фінансового результату підприємства. *Економіка: реалії часу.* 2017. № 3 (31). С. 84–94. **7.** Отенко І. П., Кошарная П. С. Аналітичне забезпечення стратегічної позиції підприємства. *Проблеми економіки.* 2013. № 4. С. 262–267. **8.** Пономаренко В. С., Клебанова Т. С., Кизим Н. А. Моделі оцінки й аналізу складних соціально-економічних систем. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2013. 664 с. **9.** ПрАТ «Філіп Морріс Україна». URL: https://www.pmi.com/markets/ukraine/uk.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВАЛОВОГО ВНУТРІШНЬОГО ПРОДУКТУ НА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

УДК 519.25

Дубініна К. А.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто валовий внутрішній продукт і кількість безробітних за 2008–2017 рр. На основі статистичного аналізу встановлено взаємозв'язок валового внутрішнього продукту з рівнем безробіття.*

Ключові слова: *валовий внутрішній продукт, рівень безробіття, кореляційна залежність, критерій Стьюдента, закон Оукена.*

Аннотация. *Рассмотрены валовой внутренний продукт и количество безработных в 2008–2017 гг. На основе статистического анализа установлена взаимосвязь валового внутреннего продукта с уровнем безработицы.*

Ключевые слова: *валовой внутренний продукт, уровень безработицы, корреляционная зависимость, критерий Стьюдента, закон Оукена.*

Annotation. *The gross domestic product and the number of unemployed people for 2008–2017 are considered. On the basis of statistical analysis the interconnection of the gross domestic product with the unemployment rate is established.*

Keywords: *gross domestic product, unemployment rate, correlation dependence, Student's criterion, Ouken's law.*

Актуальність теми дослідження. Україна перебуває в умовах нестабільної політичної ситуації, що яскраво відображається на економіці країни. Викликане веденням військових дій на сході України, погіршення ситуації після 2014 р. призвело до затяжної економічної кризи, що, своєю чергою, позначається у дисбалансі всіх макроекономічних показників. Наслідком дестабілізації є падіння виробництва, скорочення рівня життя населення, зниження інвестиційної діяльності, суттєве підвищення рівня інфляції та безробіття [1]. Втрати серед економічно активного населення і водночас недостатнє використання трудового потенціалу країни на фоні політичної та економічної невизначеності (у формі безробіття) відображаються на економічній ситуації. А саме людський потенціал є одним із основних факторів стабільності економіки. У зв'язку з цим проблема безробіття в умовах дестабілізації країни в цілому повинна стати однією з провідних проблем, які необхідно розв'язати для досягнення покращення економічної ситуації в умовах затяжної економічної кризи. Саме це створює необхідність більш детального теоретичного дослідження безробіття, його причин і визначення можливостей його подолання [3]. При аналізі сучасного стану безробіття в умовах нестабільної економічної ситуації можна дійти висновку, що для розв'язання цієї проблеми потрібно вжити заходів, що не можуть обмежуватися тільки сферою трудових відносин. Розробка дієвої економічної стратегії вимагає кардинального реформування внутрішніх макроекономічних механізмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені, що досліджували проблему безробіття: П. Нікифоров [3], С. Румянцев [5] та ін. Зв'язок між безробіттям і валовим внутрішнім продуктом встановив А. Оукен в 60-ті роки XX ст. Ця залежність одержала назву закону Оукена [1]. При цьому в умовах швидкого розвитку світового та національного ринку аналіз існуючих проблем безробіття в Україні потребує постійного дослідження.

Постановка проблеми. Метою статті є дослідження впливу валового внутрішнього продукту на безробіття в країні; виявлення їх кореляційної залежності.

Результати дослідження. За останні роки економічна та політична ситуації в Україні значно ускладнилися. Особливо це стосується поточного року, оскільки світова криза дуже гостро позначилась на результатах діяльності національного виробництва та житті населення в цілому. Розглядаючи економічний стан у країні, слід звернути увагу на значне зменшення показника ВВП, який характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць – резидентів у сфері матеріального та нематеріального виробництва. Можна спостерігати значний спад ділової і фінансової активності країни. В результаті зниження показника ВВП постає ще одна важлива проблема – безробіття. Відповідно до закону Оукена зменшення ВВП призводить до збільшення чисельності безробітних [4; 6].

Зміну кількості зареєстрованих безробітних і валовий внутрішній продукт в Україні за період 2008–2017 рр. зображено на рис. 1.

© Дубініна К. А., 2018

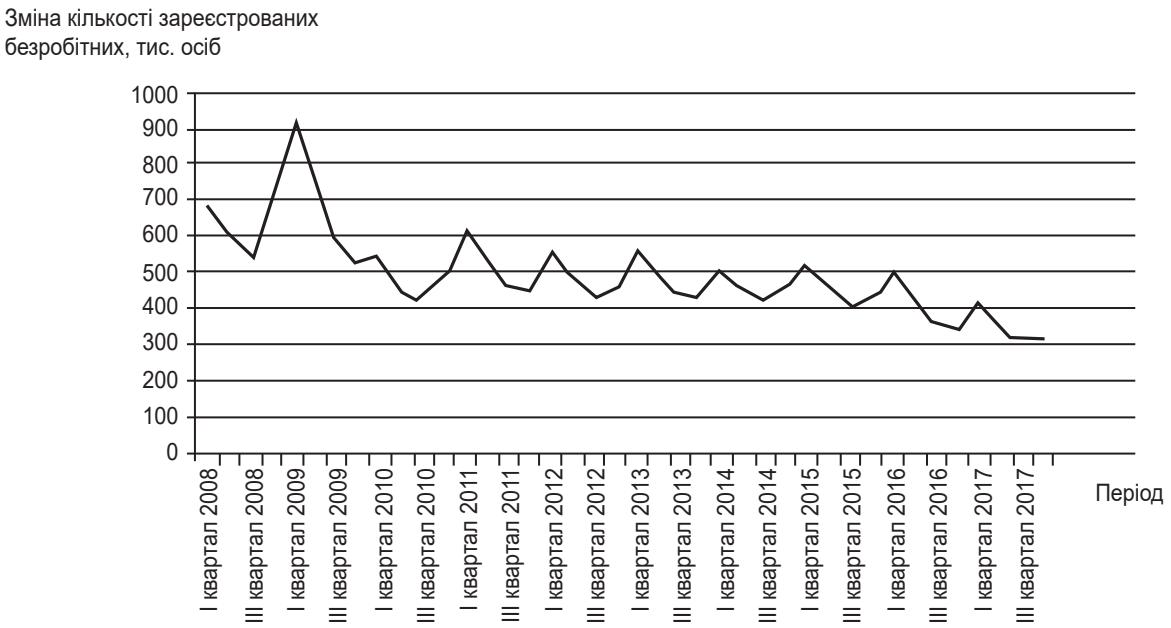

Рис. 1. **Зміна кількості зареєстрованих безробітних**

Джерело: [2]

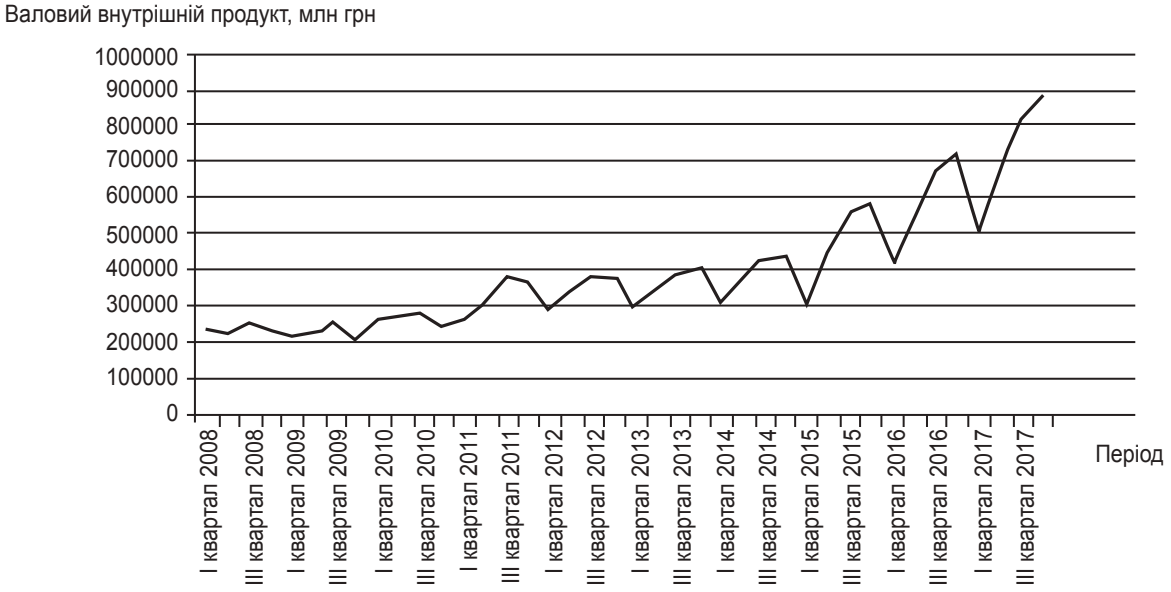

Рис. 2. **Валовий внутрішній продукт**, млн грн

Розглядається: як внутрішній фактор *Y* – кількість безробітних, а як зовнішній фактор *X* – внутрішній валовий продукт (ВВП).

Визначено параметри рівняння регресії за допомогою функції *ЛИНЕЙН* [7] в MS Excel (табл. 1).

Таблиця 1

Результати застосування функції ЛИНЕЙН

$b_1 = -0{,}00052$	$b_0 = 700{,}715$
$\hat{S}_{b_1} = 7{,}67E\text{-}05$	$\hat{S}_{b_0} = 33{,}038$
$R^2 = 0{,}785$	$SE_Y = 82{,}079$
$F = 45{,}0689$	$df = 38$
$SSR = 303628{,}2$	$SSE = 256005{,}3$

Коефіцієнт кореляції між факторами *X* та *Y* дорівнює: $r = \sqrt{R^2} = \sqrt{0{,}785} = 0{,}39.$

Залишається питання, чи можна вважати вплив фактора *X* (ВВП) на фактор *Y* (кількість безробітних) статистично суттєвим. За критерієм Стьюдента перевірено статистичну значущість коефіцієнта регресії b_1. Перевірці підлягає гіпотеза H_0: $b_1 = 0$ при альтернативній гіпотезі H_1: $b_1 \neq 0$. Отримано емпіричне значення критерію Стьюдента: $t_{b_1} = \frac{700{,}715}{33{,}03786} = 21{,}209.$ Визначено: $t_{0{,}05}(38) = 2{,}024.$

Емпіричне значення критерію Стьюдента для коефіцієнта регресії більше за критичне для рівня надійності 95 %:

$$t_{b_1} = 21{,}209 > t_{0{,}05}(38) = 2{,}024.$$

Отже, гіпотезу H_0, за якою значення коефіцієнта кореляції є статистично несуттєвим, відхилено.

Перевірено значущість вільного члена рівняння регресії b_0. Перевірці підлягає гіпотеза H_0: $b_0 = 0$ при альтернативній гіпотезі H_1: $b_0 \neq 0$.

Отримано емпіричне значення критерію Стьюдента:

$$t_{b_0} = \frac{-0{,}00052}{7{,}67E-05} = -6{,}71.$$

Оскільки $|t_{b0}| = |-6{,}71| > t_{0{,}05}(38) = 2{,}024,$ тому з надійністю 95 % гіпотезу H_0, за якою вільний член рівняння регресії є статистично суттєвим, немає причин відхилити.

Це означає, що за статистичними даними ВВП впливає на кількість безробітних, тобто кореляційна залежність між цими факторами є статистично значущою. Отже, отримане рівняння можна пропонувати для прогнозування змін рівня безробіття.

Висновок. У результаті проведеного дослідження підтвердилася гіпотеза про вплив валового внутрішнього продукту на безробіття в країні. На основі розрахунків за критерієм Стьюдента виявлено кореляційну залежність цих показників. Тобто зниження темпів зростання ВВП призводить до зростання безробіття, а вищий приріст ВВП скорочує безробіття.

Зараз в Україні стан безробіття не просто залишається невтішним, але й має тенденцію до підвищення. Збільшується кількість безробітних, і водночас зменшується попит на робочу силу, що призводить до подальшого збільшення цього показника. Враховуючи результати дослідження, можна впевнено сказати, що основними заходами для подолання такої проблеми мають стати гальмування падіння показника ВВП, забезпечення необхідного функціонування економічного сектора, врівноваження політичного, економічного та соціального стану в країні.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Козюк В. В. Вплив відкритості економіки на характер зв'язку між інфляцією та безробіттям. *Фінанси України.* 2007. № 12. С. 17–26. **2.** Держкомстат України. Економіка України за січень – серпень 2009 р. *Урядовий кур'єр.* 2009. № 178. С. 10. **3.** Нікіфоров П. О., Вольська А. О. Фінансово-економічні аспекти розвитку ринку праці та боротьба з безробіттям. *Фінанси України.* 2008. № 18. С. 22–30. **4.** Попова В. Статистична оцінка динаміки ВВП в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2008. № 9. С. 12–15. **5.** Румянцев С. Макроекономічний розвиток у першому півріччі 2009 року. *Цінні папери в Україні.* 2009. С. 29–30. **6.** Колодрубська Н. В. Інституціональні фактори економічного зростання сучасних умовах. *Економічна теорія.* 2011. № 8. С. 20–22. **7.** Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія Ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. / [Е. Ю. Железнякова, І. Л. Лебедєва, Л. О. Норік та ін.]. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ ЗА ВІКОВОЮ ОЗНАКОЮ

УДК 331.108.377349.2

Дядюшко М. Е.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано проблеми дискримінації в трудовій сфері за віковою ознакою. Розглянуто причини, за якими дискримінуються групи працівників, як законодавець бореться з проблемою дискримінації за ознакою віку.*

Ключові слова: *дискримінація, вікова дискримінація, сфера праці, працевлаштування.*

Аннотация. *Проанализированы проблемы дискриминации в трудовой сфере по возрастному. Рассмотрены причины, по которым дискриминируются группы работников, как законодатель борется с проблемой дискриминации по признаку возраста.*

Ключевые слова: *дискриминация, возрастная дискриминация, сфера труда, трудоустройство.*

Annotation. *The article analyzes the problem of discrimination in employment based on age. The reasons for which are discriminated against groups of workers, as the legislator is struggling with the problem of discrimination based on age.*

Keywords: *discrimination, age discrimination, the sphere of labor, employment.*

Сьогодні вікова складова відіграє все більшу роль при прийомі на роботу. Як правило, роботодавців бентежать молоді фахівці, фахівці пенсійного віку. Тому дуже часто роботодавці в пошукових вакансіях вказують вікові рамки фахівців. Оскільки метою статті є аналіз проблеми дискримінації в трудовій сфері за віковою ознакою, вважаємо за необхідне спочатку розглянути визначення поняття «дискримінація». Враховуючи велику кількість тлумачень зазначеного терміна, на наш погляд, найбільш доступним є таке пояснення: дискримінація – будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, що заперечує або зменшує рівне здійснення прав. Поняття охоплює виключення або обмеження можливостей для членів певної групи відносно можливостей інших груп .

На українському ринку праці особливо гостро стоїть питання вікової дискримінації. Як показало дослідження, проведене кадровим порталом «hh.ua», в цьому впевнені більше половини опитаних [1]. Найчастіше вікові рамки встановлюють для адміністративного персоналу: секретарів, офіс-менеджерів, операторів ПК, водіїв, кур'єрів. І, як було вже сказано, непросто знайти роботу фахівцям-початківцям і пенсіонерам. Багато компаній, розміщуючи оголошення про вакантні посади, вказують бажаний вік кандидата, робиться це абсолютно відкрито. В результаті дискримінації за віком більшість молодих фахівців і людей старше 45 років не можуть влаштуватися на роботу.

Дискримінація за віком давно нікого не дивує. Наприклад, нерідко швидка допомога не сильно-таки і поспішає до людини, якій за 70, і їде набагато швидше, якщо людина молодшого віку. Це і є справжня дискримінація. Незважаючи на всі її прояви, громадськість вважає дискримінацію нормою. Міжнародні спостерігачі вже зазначили її зростання в українському суспільстві. Проте офіційні джерела і правові органи відмовляються це визнавати. Вікові обмеження існують практично в будь-якій посаді. Зрозуміло, що на важких підприємствах люди передпенсійного віку не зможуть працювати, а ось в офісі – цілком. Найлегше влаштуватися на роботу тим представникам досвідченого покоління, чия спеціальність – бухгалтерія [2] . Молодим фахівцями так само нелегко влаштуватися на роботу, всі роботодавці хочуть досвідчених співробітників, так звідки ж взятися досвіду, коли на роботу не беруть. Виходить парадокс. Але в молодості є один плюс: недосвідченим влаштуватися на роботу все ж легше, ніж людям передпенсійного віку. Та й місце роботи згодом можна поміняти. У роботодавців багато різних приводів для дискримінації. Молоді не досвідчені, дорослі фахівці занадто багато знають і можуть дискредитувати молодих роботодавців. У жінок є свої обмеження за віком. Наприклад, якщо дівчина молода, то враховується той момент, що вона може піти в декрет. Тому жінці, яка ще не народжувала, можуть відмовити в роботі. Так, це не законно, проте відбувається доволі часто. У ситуації з молодими кандидатами найбільш розповсюдженими причинами відмови при прийомі на роботу є:

– відсутність досвіду у сфері праці. Наймачі вважають, що взяти на вакантне місце досвідченого фахівця буде більш рентабельно, ніж трудівника-початківця;

© Дядюшко М. Е., 2018

– у випадку з молодими дівчатами керівник побоюється, що співробітниця вирішить завести сім'ю і дітей, що може негативно відбитися на її професійної діяльності;

– побоювання директора з приводу того, що представник молодого покоління не впорається зі складними справами і буде безвідповідальним.

Що стосується фахівців більш старшого віку, то принциповими мотивами відмови виступають:

– відсутність впевненості у наймача в тому, що працівник зможе тривалий час працювати в організації;

– у більшості випадків роботодавці побоюються, що навчити нових методівв таких співробітників буде важко;

– занепокоєння директора, що немолодий кандидат не зможе включитися в колектив.

За даними опитування, проведеного порталом hh.ua, близько 80 % опитаних жителів країни стикалися з випадками, коли одним із ключових чинників при прийомі на роботу виступав вік співробітника, а не його професійні якості. Кожен другий учасник опитування негативно відноситься до вікової дискримінації на роботі та підкреслює, що основним фактором прийняття рішення про прийом на роботу повинна бути кваліфікація, а не вік. Тільки 2 % вважають вікові обмеження позитивним фактором. Традиційно вважається, що найчастіше питання вікової дискримінації стосується людей старшого віку. Але дані проведеного опитування свідчать про те, що проблема пошуку роботи є не менш значущою для молоді [3]. Дискримінація за віком хоча і заборонена законодавством, все ж залишається досить поширеним явищем.

Половина опитуваних зізналися, що їм відмовляли в роботі через невідповідність віку вакансії, а кожен четвертий вказав, що при відмові причина не повідомлялася, але було зрозуміло, що роботодавця не влаштовує саме вік здобувача. Близько 43 % опитаних зазначили, що є безліч пропозицій щодо роботи, які передбачають відповідність кандидата віковим побажанням роботодавця. Третина підкреслили, що труднощі з працевлаштуванням мають здобувачі передпенсійного віку через стереотип, що люди «50+» занадто консервативні, менш рухливі і креативні. Проте кожен четвертий-п'ятий нагадує, що не в найкращих умовах і молодь: випускників і молодих спеціалістів без досвіду ніхто не поспішає брати на роботу. Виходить дилема: коли вистачає досвіду, життєвої мудрості, все в порядку з відповідальністю і стабільністю, роботодавців лякає солідний вік кандидата. А молодим, креативним і рухомим не вистачає, з точки зору того ж роботодавця, досвіду і терпіння. Цікаво, і після прийому на роботу неприємності, пов'язані з різними видами дискримінації, не закінчуються. Майже половині учасників опитування, проведеного на сайті rabota.ua, несправедливо відмовляли у працевлаштуванні, але стільки ж опитаних запевняють, що зазнали утисків вже в процесі роботи.

Найчастіше українці стикаються, як уже говорилося вище, з віковою дискримінацією (54,9 %). На другому місці – підлітки (45,1 %). Далі йдуть вагітні або з дітьми (16,7 %), прописка (15,4 %), сексуальна орієнтація (6,9 %), національність (5,3 %), інвалідність (3,7 %). Незважаючи на явні обмеження в правах, «жертви» не поспішають відновлювати справедливість. Тільки 44 % тих, хто вважає, що піддався дискримінації, спробував чинити опір. Вони відстоювали свої права (85 %), поширювали інформацію в соціальних мережах (18 %), зверталися до правозахисних організацій (9 %), суду (4 %) і ЗМІ (2 %). В результаті лише кожен сьомий може похвалитися тим, що йому вдалося відстояти свої права. Часто роботодавець визнавав провину, але це не приводило до бажаного результату – ні в кар'єрному плані, ні у фінансовому. Ще частіше «борцям» доводилося звільнятися. Основною причиною невдач експерти кадрового порталу вважають невіру наших респондентів в можливе встановлення справедливості. Одні не вважають за можливе або не знають, як відстоювати власні права. Інші не вважають за потрібне витрачати час і сили на відновлення справедливості. Адже всі чудово розуміють: навіть якщо довести правоту, насильно працювати з тобою не будуть.

Найчастіше такі вимоги до претендентів обумовлені, як правило, вимогою до фізичної витривалості і стійкості до стресу на робочому місці [4]. Навряд чи, ви як роботодавець взяли б на трудову службу пенсіонера як пішого кур'єра. І це цілком правильно. Найефективнішою віковою категорією є фахівці 30–35 років. На думку роботодавців, фахівці цієї вікової категорії – досвідчені працівники, енергійні і повні свіжих ідей. Зазвичай в такому віці люди вже обзавівшись сім'єю і дітьми, тому це також хороший вік, коли фахівець не збирається в декрет і йому не заважатимуть на роботі будь-які сімейні незручності. Це зовсім не означає, що фахівцям пенсійного віку немає варіантів для працевлаштування. Дуже часто роботодавці і для них вказують вікові рамки в пошукових вакансії. Робота для дітей теж визначає свої вимоги. Сам закон про дитячу працю встановлює певні часові рамки і умови. По-перше, робота для дітей не повинна забирати у дитини часу, коли вона зобов'язана вчитися і ходити на заняття. По-друге, існує розмежування для дітей віком 14–16 років та 16–18 років залежно від тривалості графіка роботи і тимчасових рамок.

Через те, що в Україні намагаються боротися з проблемою вікової дискримінації при прийомі на роботу і порушення закону під час роботи, держава запровадила штрафи на порушення прав праці робітника колективу для роботодавців, що хоча б мінімально убезпечило працівників компаній від утиску їх прав. Закон «Про внесення змін до законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації» Верховна Рада прийняла 13 травня 2014 року. Його підписав в. о. Президента на той момент Олександр Турчинов. Йдеться про те, що прийняття

Україною антидискримінаційного законодавства, що зачіпає заборона на дискримінацію у трудовій сфері, в тому числі і за ознакою сексуальної орієнтації – це обов'язкова умова підписання угоди про інтеграцію з ЄС. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у своєму листі ухвалив, що порушення рівності трудових прав громадян неприпустимо не тільки на підставі ознак, зазначених у ч. 2 ст. 24 Конституції України: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом». Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [5]. Відповідно до ст. 21 КЗпП, п. 2 ч. 1 ст. 1 «Закону про недискримінацію, але і за ознаками віку, кольору шкіри, фізичними ознаками (вага, зріст, порушення мови, недоліки особи), сімейного стану, сексуальної орієнтації». Однак, незважаючи на заборону дискримінації, вакансії і раніше включають у себе мітки з віковими «межами» [6].

Отже, незважаючи на закон, більша частина роботодавців все ж ставить бар'єри за віком. Ще на етапі розгляду резюме менеджери з персоналу відсіюють невідповідних за віком фахівців. «Посунути» обмеження, якщо кандидат підходить, готові не більше 30 % роботодавців. Обґрунтування для дискримінації знаходяться в будь-якому віці. У молодих фахівців досвіду мало, досвідчених професіоналів називають занадто старими і побоюються, що вони будуть більш кваліфіковані, ніж молоде керівництво. Більш того, для жінок часто виникають додаткові обмеження – можливість виходу у відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами. Жінці, наприклад, можуть відмовити в роботі, оскільки у неї якраз «вік, щоб завести сім'ю і дітей». Часто кажуть: «ви завагітнієте і підете», провокуючи відразу два види дискримінації. В останні три роки українські роботодавці активніше беруть фахівців без досвіду. Цей крок дозволяє їм отримати більш лояльних співробітників, готових працювати за невеликі гроші, а в перспективі мати «своїх» висококваліфікованих фахівців. Сьогодні майже в половині українських компаній є програми стажувань для студентів і фахівців-початківців. А ось у віковій дискримінації щодо людей пенсійного та передпенсійного віку, на жаль, мало що змінюється. Українцям вікової категорії «50+» і, тим більше, пенсіонерам і раніше вкрай важко бути поміченими роботодавцем і працевлаштуватися. Необхідно отримувати допомогу з боку держави у вигляді розподілу молодих працівників, особливо випускників, на вакантні робочі місця шляхом конкурсного відбору. Що стосується працівників у віці за 50, то їх також необхідно розподіляти на підприємства, при цьому враховуючи їхню освіту і сформовані за життя професійні навички. Для усунення негативних стереотипів щодо молодих і літніх фахівців необхідно розвивати інформаційну політику з цього питання в засобах масової інформації.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Українцям знайома вікова дискримінація при прийомі на роботу. URL: https://oligarh.media/2017/02/23/80-ukraintsev-znakoma-vozrastnaya-diskriminatsiya-pri-prieme-na-rabotu/. **2.** Дискримінація за віком при прийомі на роботу. URL: https://www.obozrevatel.com/mamaclub/vozrastnaja-psihologija/material/diskriminatsiya_po_vozrastu_pri_prieme_na_rabotu__vy_zamechali-3988.html. **3.** Українцям при прийомі на роботу заважає вік. URL: https://comments.ua/society/575471-ukraintsam-prieme-rabotu-meshaet.html. **4.** Дискримінація. Кого найчастіше обмежують в правах в Україні. URL: https://kp.ua/economics/569523-eto-dyskrymynatsyia-koho-chasche-vseho-ohranychyvauit-v-pravakh-v-ukrayne. **5.** Конституція України. URL: http://kodeksy.com.ua/ka/konstitutsiya_ukrainy/statja-%2024.htm. **6.** Трудовий договір // КЗПП. URL: http://uazakon.ru/kzot/21/default.htm.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИЙ ОБІГ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

УДК 339.56(447):061.1

Єкатериненко К. В.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *З'ясовано, що зміни в економіці та зовнішньоекономічній діяльності України на фоні початку дії Угоди про асоціацію і зони вільної торгівлі з країнами Європейського Союзу зробили Євросоюз головним зовнішньоекономічним партнером країни. Проведено регресійний аналіз факторів, які впливають на зовнішньоторговельний обіг між Україною та ЄС. На основі розробленої моделі здійснено прогноз найбільш результативного показника.*

Ключові слова: *міжнародні економічні відносини, інтеграція, зовнішньоторговельний обіг.*

Аннотация. *Определено, что изменения в экономике и внешнеэкономической деятельности Украины на фоне начала действия Соглашения об ассоциации и зонах свободной торговли со странами ЕС сделали Евросоюз главным внешнеэкономическим партнером страны. Проведен регрессионный анализ факторов, влияющих на внешнеторговое обращение между Украиной и странами Еропейского Союза. На основе разработанной модели осуществлен прогноз наиболее результативного показателя.*

Ключевые слова: *международные экономические отношения, интеграция, внешнеторговое обращение.*

Annotation. *In the article it is clear that changes in the economy and foreign economic activity of Ukraine against the backdrop of the beginning of the Agreement on the Association and free trade zones with the countries of the European Union have made the European Union the main foreign economic partner of the country. Regression analysis of the factors that influence the foreign trade circulation between Ukraine and the EU was conducted. The forecast of the most effective indicator is carried out.*

Keywords: *international economic relations, integration, foreign trade.*

На сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин глобалізація охопила всі сфери світового господарства. Міжнародна економічна інтеграція стає все більш розповсюдженою. Країни усвідомлюють те, що міжнародна економічна інтеграція може бути взаємовигідною. Проте наукові дослідження в цьому напрямі лише починають розвиватися. Тому зазначена тема має високий рівень наукової актуальності та практичної цінності.

Вагомий внесок у дослідження впливу зовнішньої торгівлі на економічний розвиток держави зробили зарубіжні вчені: Я. Бхагваті, Ж. Гроссман, Л. Ебрілл, А. Монкретьєн, Г. Скаруффі та ін. Дослідженню цієї проблеми присвячено праці таких українських учених: В. Будкіна, І. Бураковського, В. Вергуна, Ю. Козака, В. Новицького.

Мета статті – охарактеризувати та дослідити фактори, які на сучасному етапі розвитку впливають на зовнішню торгівлю України. Досягнення цієї мети здійснюється за допомогою аналітичного аналізу та створення економетричної моделі.

Статистичну й інформаційну базу дослідження становлять дані Державного комітету статистики України, Національного банку України, Державної митної служби України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України; використано статистичні матеріали Європейського Союзу, праці зарубіжних і вітчизняних учених, законодавчі й нормативні акти, рекомендації міжнародних установ та організацій.

Підписання Угоди «Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [2] надало поштовх активній інтеграції країни до європейського економічного простору в рамках функціонування зони вільної торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу.

За допомогою Statgraphics побудуємо економетричну модель, яка б описувала розвиток зовнішньоторговельних відносин України та країн ЄС.

Для цього використаємо такі фактори: зовнішньоторговельний оборот між Україною та країнами ЄС (Y), фактичні значення за моделлю ВВП України (x_1), прямі інвестиції в Україну з країн ЄС (x_2), рівень безробіття

© Єкатериненко К. В., 2018

в Україні (x_3), процентна ставка НБУ (x_4), рівень інфляції в Україні (x_5), тіньова економіка України (x_6) та офіційний курс НБУ (x_7). Аналіз проведено на основі показників за період 1998–2017 роки.

Таблиця 1

Основні показники зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС

	Показники							
Рік	**ЗТО між Україною та країнами ЄС, млн дол. США (Y)**	**Фактичні значення за моделлю ВВП України, млрд дол. США) (x_1)**	**Прямі інвестиції в Україну з країн ЄС, млн дол.США (x_2)**	**Рівень безробіття в Україні (x_3)**	**% ставка НБУ (x_4)**	**Рівень інфляції в Україні (x_5)**	**Тіньова економіка України (x_6)**	**Офіційний курс НБУ, грн / дол (x_7)**
1998	4616,500	41,883	922,000	0,089	0,510	1,200	0,570	3,420
1999	3350,500	31,581	437,000	0,119	0,450	1,192	0,446	4,690
2000	10111,300	31,262	583,000	0,124	0,290	1,258	0,200	5,430
2001	7222,400	38,009	2000,000	0,117	0,210	1,061	0,170	5,270
2002	8509,600	42,393	4555,300	0,103	0,100	0,994	0,258	5,330
2003	11449,700	50,133	5471,800	0,097	0,080	1,082	0,240	5,330
2004	21586,300	64,888	6794,400	0,092	0,070	1,123	0,420	5,050
2005	24093,400	86,183	9047,000	0,078	0,090	1,103	0,307	5,050
2006	32348,000	107,753	16890,000	0,074	0,085	1,116	0,301	5,050
2007	41711,300	142,719	21607,300	0,069	0,080	1,166	0,297	5,050
2008	54898,900	180,116	29542,700	0,069	0,120	1,223	0,310	6,740
2009	30954,900	117,227	35616,400	0,096	0,103	1,123	0,390	7,700
2010	38221,100	136,417	40026,800	0,088	0,078	1,091	0,392	7,980
2011	50726,400	163,423	36969,100	0,086	0,070	1,223	0,316	7,950
2012	50703,900	3,000	39268,900	0,081	0,075	1,008	0,323	7,980
2013	51128,600	177,834	41132,300	0,070	0,065	1,001	0,340	7,990
2014	44590,000	130,908	41032,800	0,090	0,095	1,228	0,420	7,990
2015	33243,100	90,524	31046,900	0,095	0,220	1,347	0,448	15,740
2016	35923,200	93,812	26405,600	0,097	0,140	1,058	0,360	28,730
2017	34138,700	112,200	26670,000	0,099	0,15	1,095	0,330	27,020

За процедурою жорсткого відбору обчислена економетрична модель має вигляд:

$$Y = -1734{,}94 + 257{,}786x_1 + 0{,}280783x_2.$$

Економічна інтерпретація параметрів моделі: збільшення (x_1) на 1 млрд дол. США призводить до збільшення в середньому (Y) на 257,78 млн дол. США; збільшення (x_2) на 1 млн дол. США призводить до збільшення (Y) в середньому на 0,28 млн дол. США.

Статистика R-Squared показує, що модель, яка була встановлена, пояснює 94,8411 % варіабельності *Y*. Критерій Фішера дорівнює -927,96. За таблицей Дарбіна-Уотсона для $n = 20$ і $k = 7$ (рівень значущості 5 %) знаходимо: $d_1 = 0{,}79$.

Оскільки 0,79 > 0,0271 і 1,99 > 0,0271 < 4 – 1,99, то автокореляція залишків присутня. Всі парні коефіцієнти кореляції $|r < 0{,}7$, що говорить про відсутність мультиколінеарності факторів.

За розробленою моделлю більш значний вплив на результативну ознаку надає фактор x_1 – ($r = 0.9638$). Здійснимо прогноз значення цього фактора на 3 роки.

З альтернативних моделей мультиплікативна надає найвище значення R-Squared – 67,878 %. Ця модель має вигляд:

$$x_1 = \exp(3{,}17813 + 0{,}597358 \cdot \ln(y)).$$

Коефіцієнт кореляції дорівнює 0,82. *R*-квадрат – 67,79 %. Незважаючи на те, що критерій Дарбіна-Уотсона свідчить про те, що автокореляція в тимчасовому ряді є, але значення коефіцієнта детермінації 68 % і критерій Фішера говорять, що модель має порівняльну статистичну якість. Тому прогноз слід використовувати обережно

(не всі 100 %), незважаючи на те, що довірчі інтервали пораховані. Середня абсолютна помилка (MAE) 0,283945 – це середнє значення залишків. Прогнозні значення фактичного показника за моделлю ВВП України (x_1) такі: 147,939 (довірчий інтервал 115,364 ≤ x_1 ≤ 189,711), 152,107 (довірчий інтервал 117,754 ≤ x_1 ≤ 196,483), 156,2 (довірчий інтервал 120,068 ≤ x_1 ≤ 203,206).

Тенденція розробленої моделі зростаюча (рис. 1).

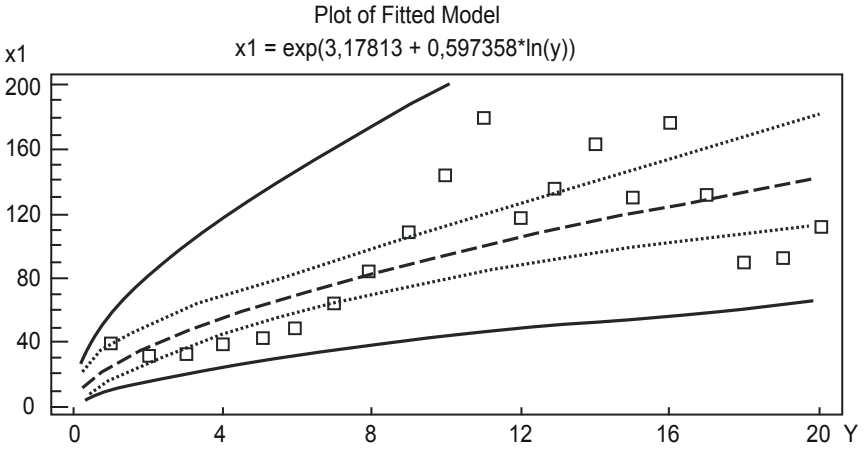

Рис. 1. **Прогноз динаміки фактичних значень за моделлю ВВП України**

Під час дослідження було виявлено тісний зв'язок між обсягами ВВП і зовнішнім торгівельним оборотом, що дає змогу розробити систему заходів впливу на фінансовий і економічний розвиток України. Перш за все, необхідна макроекономічна стабілізація. Також необхідно збільшити споживчу активність і частку сфери послуг. До того ж позитивний вплив на ВВП здійснює розширення присутності України на ринках ЄС.

Отже, розвиток зовнішньоторговельних відносин України, їх тенденції та напрями залежать від певних факторів, які необхідно регулювати задля покращення економіки країни. Саме зовнішні економічні відносини сприяють зростанню національного доходу, прискореному розвитку науково-технічного прогресу, підвищенню рівня життя населення. Крім того, вони впливають на загальну атмосферу довіри між країнами, на зміцнення їх партнерських відносин і взаємопорозуміння.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярецт. Л. М.

Література: 1. Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011. **2.** Державна служба статистики. URL: http://ukrstat.gov.ua. **3.** The World Bank. URL: https://data.worldbank.org. **4.** Державна підтримка українського експорту. URL: http://www.ukrexport.gov.ua. **5.** Малярець Л. М., Проскуріна Н. В. Контролінг зовнішньоекономічної діяльності підприємства: аналітичний підхід : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 226 с.

АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

УДК 330.14:658.15

Ємельянова О. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано статистичні дані оборотних активів підприємств України за 2016 та 2017 рр. Обчислено основні середні значення величин оборотних активів. Перевірку гіпотези про відсутність різниці між середніми значеннями протягом досліджуваних періодів здійснено за критерієм Стьюдента.*

Ключові слова: *оборотні активи, статистичні дані, числові характеристики вибірки, критерій Стьюдента, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза.*

Аннотация. *Проанализированы статистические данные оборотних активов предприятий Украины за 2016 и 2017 гг. Вычислены основные средние значения величин оборотных активов. Проверка гипотезы об отсутствии различий между средними значениями на протяжении исследуемых периодов была осуществлена по критерию Стьюдента.*

Ключевые слова: *обортные активы, статистические данные, числовые характеристики выборки, критерий Стьюдента, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза.*

Annotation. *The statistics of the current assets of Ukrainian enterprises for 2016 and 2017 were analyzed. Using Microsoft Excel the basic average values of the current assets were calculated. The hypothesis on the absence of differences in the average values of the current assets during the investigated periods was carried out due to the Student's criterion.*

Keywords: *current assets, statistics, numerical characteristics of the sample, Student's criterion, zero hypothesis, alternative hypothesis.*

Постановка проблеми. В Україні частка підприємства торгівлі є найбільшою серед підприємств усіх інших видів економічної діяльності (сільського господарства, промисловості, транспорту, будівництва) та становила 27,3 % (93,6 тис. підприємств) ще у 2015 р. [1]. Підприємства торгівлі відіграють важливе значення для економіки країни та добробуту населення. Частка оборотних активів є значною в активах підприємств торгівлі, тому їх аналіз та управління фінансуванням – вагома складова фінансового менеджменту. Аналіз оборотних активів дозволяє уточнити висновки про фінансову стійкість організації на основі аналізу складу, структури і стратегії фінансування оборотних активів.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у розвиток теорії аналізу активів, їх формування та ефективності використання зробили такі вчені: І. О. Бланк [2], Т. В. Момот [3], А. М. Поддєрьогін [4], А. В. Савицька [5]. Вони розглядали оборотні активи як сукупність майнових цінностей підприємства, що забезпечують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства та повністю споживаються у процесі одного операційного (виробничо-комерційного) циклу.

Досліджуючи такий важливий економічний показник, науковці визначили, що оборотні активи потребують ретельного вивчення та постійного моніторингу. Якщо підприємство буде в належному стані та матиме відповідну структуру активів, воно буде здатне отримати найбільший економічний ефект. Тому актуальним питанням стає дослідження активів і посилення процесу їх аналізу застосуванням методів математичної статистики. Математичні підходи до аналізу багатьох економічних проблем відображені в роботах Малярець Л. М. [8], Раєвневої О. В. [7] та ін.

Мета статті. У цій роботі проведено статистичний аналіз обсягу оборотних активів підприємств торгівлі України за 2016 та 2017 рр.

Виклад основного матеріалу. Графіки змін обсягів оборотних активів за видами економічної діяльності досліджуваних підприємств у 2016 та 2017 роках наведені на рис. 1.

Вісь *OY* показує обсяг оборотних активів (млн грн), вісь *OX* – класифікацію активів за 30 видами економічної діяльності підприємств України. Лінії графіків рис. 1 схожі, що означає невелику різницю між обсягами оборотних активів у певні періоди року. Такий у міру динамічний розвиток можна пояснити тим, що підприємства використовували перевірені методи та підходи, які полягали у забезпеченні належного співвідношення власного та позикового капіталу. Це посприяло утворенню так званої тенденції.

© Ємельянова О. В., 2018

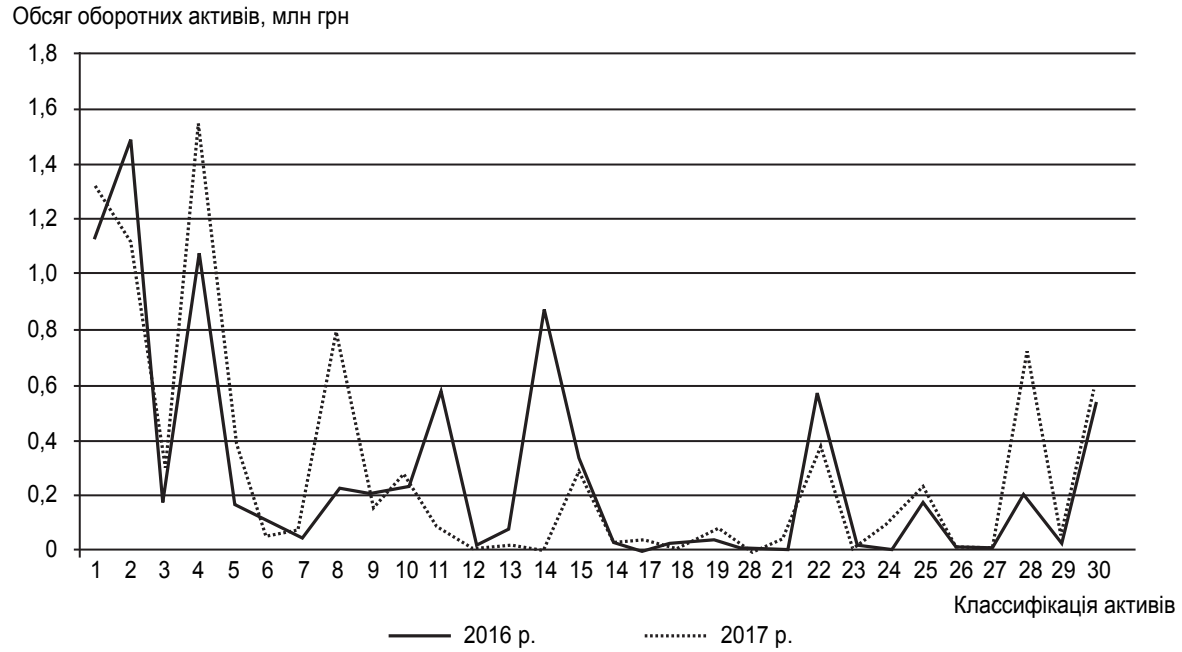

Рис. 1. **Зміни обсягів оборотних активів підприємств торгівлі**

За допомогою інструменту Excel «Data Analysis» знайдено основні числові характеристики даних вибірок (табл. 1).

Таблиця 1

Описова статистика вибіркових даних

Назва показника	2016 р.	2017 р.	Коментар
Mean	0,248	0,29	Середнє
Standard Deviation	0,392	0,416	Стандартне відхилення
Sample Variance	0,153	0,173	Дисперсія вибірки
Kurtosis	2,567	2,679	Ексцес
Skewness	1,784	1,831	Асиметрія
Minimum	0,001	0,0009	Мінімум
Maximum	1,501	1,546	Максимум

З метою перевірки гіпотези про рівність середніх величин двох вибірок сформульовано нульову гіпотезу H_0, яка полягає у тому, що дві вибірки однорідні, належать до однієї сукупності та їх вибіркові середні істотно не різняться $(\overline{x}_1 = \overline{x}_2)$.

Альтернативною гіпотезою H_1 є твердження, що ці дві вибірки неоднорідні, не належать до однієї сукупності, та їх вибіркові середні істотно відрізняються.

Доведення або спростування нульової гіпотези H_0 проводиться за допомогою критерію Стьюдента.

З табл. 1 отримали:

$$\overline{x}_1 = 0{,}248, \quad \overline{x}_2 = 0{,}29,$$
$$D(x_1) = 0{,}153, \quad D(x_2) = 0{,}173.$$

За формулою $S^2 = \frac{n}{n-1} \cdot D(n)$ (n – обсяг вибірок) знайдено виправлені дисперсії для обох вибірок:

$$S^2_{x_1} = 0{,}159; \quad S^2_{x_2} = 0{,}179.$$

Розрахункове значення статистики критерію Стьюдента обчислено за формулою:

$$t = \frac{\left|\bar{x}_1 - \bar{x}_2\right|}{\sqrt{\frac{S^2_{\bar{x}_1}}{n_1} + \frac{S^2_{\bar{x}_2}}{n_2}}}.$$

Отримано: $t = 0{,}395$. Далі здійснено порівняння розрахункового значення t з табличними значеннями t_a:

$$t(0{,}01; 30) = 2{,}75, \quad t(0{,}05; 30) = 2{,}04.$$

Розрахункове значення 0,395 < 2,04, що дозволяє прийняти нульову гіпотезу, яка полягає у тому, що дві вибірки однорідні, належать до однієї генеральної сукупності, та їх вибіркові середні істотно не відрізняються одне від одного.

Висновки. Отже, аналіз обсягу оборотних активів підприємств торгівлі в України показав, що досліджувані підприємства користувалися однаковими методами регулювання та управління активами як у 2016, так і в 2017 роках. Можна вважати ці вибірки однорідними, що належать до однієї генеральної сукупності. Щодо економічної точки зору, то такі результати дозоляють нам використовувати дані з досліджуваних вибірок для прогнозування на короткостроковий майбутній період.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Бланк І. О. Основи фінансового менеджменту. Т. 1. Київ : Ніка-Центр, 2001. 592 с. **3.** Момот Т. В. Конспект лекцій з дисципліни «Фінансовий аналіз». Харків : ХНАМГ, 2010. 183 с. **4.** Фінанси підприємств : підручник / за ред. А. М. Поддєрьогіна. Київ : КНЕУ, 2008. 552 с. **5.** Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2004. 654 с. **6.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. та ін. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С.Кузнеця, 2016. 460 с. **7.** Раєвнєва О. В., Чанкіна І. В. Моделі управління розвитком промислового підприємства в умовах трансформаційної економіки : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2013. 264 с.

КОНКУРЕНЦІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 005.332.4

Єфанкова К. С.

Студент 2 курсу
факультету факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні напрямки розвитку конкуренції в Україні. Традиційно конкуренція є здатністю вижити на ринку, проте ціна і якість не є головним інструментом, щоб вижити. Основною ідеєю конкуренції на ринку є баланс між економічними та соціальними цінностями, що надаються суспільством.*

Ключові слова: *конкуренція, план, підприємство, ринкова економіка, фактор конкурентоспроможності, конкурентне середовище.*

Аннотация. *Рассмотрены основные направления конкуренции. Традиционно конкуренция является способностью выжить на рынке, однако цена и качество не являются главным инструментом, чтобы выжить. Основной идей конкуренции на рынке является баланс между экономическими и социальными ценностями, предоставляемых обществом.*

© Єфанкова К. С., 2018

Ключевые слова: *конкуренция, план, предприятие, рыночная экономика, фактор конкурентоспособности, конкурентная среда.*

Annotation. *In clause the basic directions ofdevelopment of a competition are considered.Traditionally the competition is the ability to survive on the market however, the price and quality is not the main tool to survive. The main idea of competition on the market is balance between economic and social values provided to the society.*

Keywords: *a competition, the plan, the enterprise, market economy, the factor of competitiveness, the competitive environment.*

Сучасна ринкова економіка являє собою складний організм, що складається з величезної кількості різноманітних виробничих, комерційних, фінансових та інформаційних структур, які взаємодіють між собою. В сучасних відносинах конкуренція між господарюючими суб'єктами стає все жорсткіше, конкуренція створює зацікавленість в удосконаленні економічних ресурсів, їх виробничих комбінацій, зниженні витрат на одиницю продукції, що випускається, науково-технічному оновленні виробництва.

Основні підходи до методології дослідження конкуренції та конкурентоспроможності закладені в працях таких економістів, як І. Ансофф [1; 2], М. Портер [3], Д. Рікардо [4], А. Сміт [5], Й. Шумпетер [6]. Різноманітні питання економічної конкуренції як суспільного економічного явища досліджено в працях Г. Азоєва [7], Л. Антонюка [8], Я. Базилюка, В. Гейця, Р. Фатхутдінова, А. Юданова та ін. Класики політичної економіки А. Сміт і Д. Рікардо зазначили, що конкуренція є змаганням заради прибутку [4; 5].

По суті, конкуренція - це суперництво (змагальність) між різними учасниками ринкової економіки за найбільш вигідні умови виробництва та реалізації товарів і послуг, за привласнення найбільшого прибутку. Вона виступає силою, яка мобілізує особистий економічний інтерес і підприємницький потенціал та спрямована на їх максимальну реалізацію.

У Законі України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» зазначається: конкуренція – це «змагальність підприємців, коли їх самостійні дії обмежують можливості кожного з них впливати на загальні умови реалізації товарів на ринку і стимулюють виробництво тих товарів, яких потребує споживач». Боротьба на ринку великої кількості різних товаровиробників і постачальників ресурсів за споживача (покупця) і економічний успіх – об'єктивний економічний закон. Поняття «конкуренція» пов'язане з такими поняттями, як «ринок» і «товарне виробництво». Конкурентні відносини виникли одночасно з ринковими, проте перші теоретичні положення конкурентної боротьби були сформульовані лише в XVIII ст. прихильниками класичної політичної економії.

Суть конкуренції проявляється в тому, що вона, з одного боку, створює такі умови, за яких покупець має великий вибір товарів, а продавець – великі можливості для їх реалізації. З іншого боку, в обміні беруть участь дві сторони, кожна з яких ставить свій інтерес вище за інтерес партнера. У результаті і продавець, і покупець при укладанні угоди повинні йти на взаємний компроміс при визначенні ціни, інакше угода не відбудеться, і кожен з них зазнає збитків.

Залежно від існуючих типів ринку розрізняють досконалу (чисту) і недосконалу конкуренцію [3]. Досконала (чиста) конкуренція означає, що на ринку діють багато продавців і покупців якого-небудь подібного товару, існує вільний доступ товаровиробників до будь-якої економічної діяльності. Досконала (чиста) конкуренція зумовлює концентрацію виробництва і капіталів, створення великих фірм, а це породжує монополію. З виникненням монополій досконала конкуренція перестала бути домінуючою. Вона перетворюється на недосконалу конкуренцію – це конкуренція між великими фірмами і середніми та дрібними фірмами. За такої конкуренції лише декілька великих фірм виробляють основну масу певного товару, мають можливість впливати на встановлення ціни, існують жорсткі бар'єри для проникнення на конкретні ринки нових товаровиробників. Недосконала конкуренція виявляється у монополістичній та олігополістичній формах.

Також конкуренцію класифікують за методами здійснення боротьби – як цінову та нецінову. Цінова конкуренція – це боротьба між товаровиробниками за споживача (покупця). Така конкуренція передбачає продаж однорідних і приблизно однакових за якістю товарів і послуг за більш низькими цінами, ніж у конкурентів, з метою залучення більшості покупців, навіть за рахунок тимчасової втрати частини прибутку. Вважається, що у такій конкурентній боротьбі перемагає той товаровиробник, який шляхом зменшення витрат виробництва завдяки впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, підвищенню продуктивності праці домагається нижчої, ніж ринкова ціна, вартості свого товару без істотної зміни його якості. Цінові методи конкуренції були поширені на ранніх етапах підприємницької діяльності. В сучасних умовах такі методи конкуренції застосовуються дуже рідко. Зустрічається в основному прихована цінова конкуренція, коли впроваджується новий товар зі значно кращими якостями, а ринкова ціна підвищується незначно, що рівноцінно продажу товару за зниженими цінами.

Нецінова конкуренція — це боротьба між великими товаровиробниками за споживачів (покупців) методами підвищення якості та надійності товарів, поліпшення їх асортименту та сервісного обслуговування споживачів, на-

дання кредиту для покупців, реклами тощо. Така конкуренція ґрунтується на технічних перевагах, впровадженні нововведень, найефективніших методах збуту товару тощо. В сучасних умовах на Заході нецінова конкуренція набуває дедалі більшого поширення. Її ведуть, як правило, олігополії [9] (рис. 1).

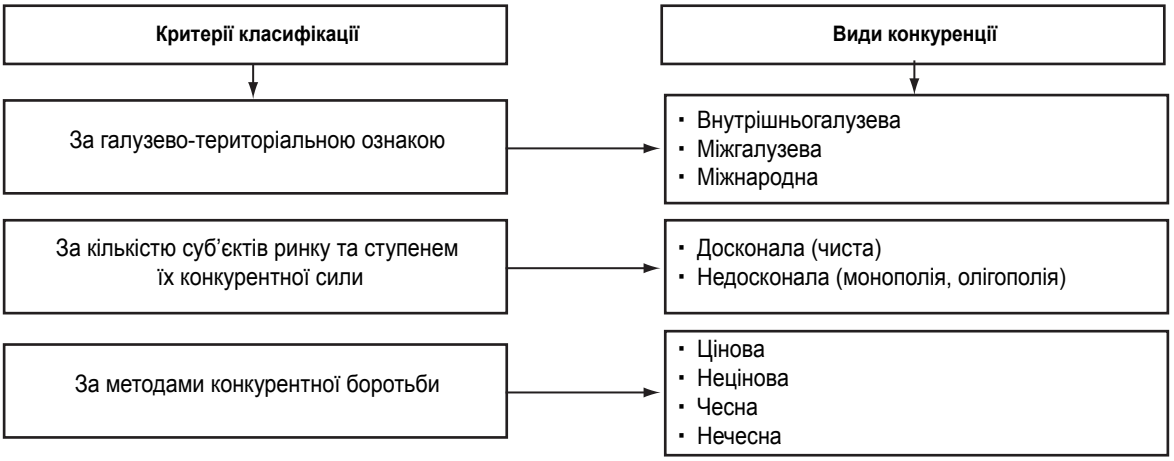

Рис. 1. **Види конкуренції**

Неодмінною умовою конкуренції є економічна свобода і незалежність суб'єктів ринкових відносин. Ця незалежність проявляється, по-перше, в можливості самостійно приймати рішення про виробництво або купівлю товарів чи послуг; по-друге, в можливості самостійно вибирати ринкових партнерів. У процесі конкуренції суб'єкти господарювання взаємно контролюють один одного, причому здійснюється це переважно краще, ніж будь-яким державним органом [10].

Отже, конкуренція є основним інструментом регулювання ринкової економіки, пропорцій суспільного виробництва і важливою частиною ринкового середовища діяльності промислового підприємства.

Конкуренція зумовлює позитивні і негативні наслідки. Позитивним у конкуренції є таке: вона сприяє розвитку НТП і впровадженню його у виробництво. Конкуренція примушує економити ресурси, сприяє зниженню витрат виробництва і цін, а також стимулює покращення якості продукції та обслуговування споживачів. Немало важливо те, що вона сприяє вирівнюванню норм прибутку.

До негативних наслідків ми відносимо те, що конкуренція створює умови для безробіття, банкрутства окремих підприємств, призводить до розорення дрібних виробників, посилює майнове розшарування і нерівність; вона веде до посилення диференціації доходів і створює умови для їх несправедливого розподілу. Також, конкуренція сприяє виникненню економічних криз та є важливим фактором посилення монополізації економіки.

Таким чином, наслідком конкуренції є, з одного боку, загострення виробничих і ринкових відносин, а з іншого – підвищення ефективності господарської діяльності. Конкуренція відноситься до неконтрольованих факторів, які впливають на діяльність організацій і які не можуть управлятися організацією [3]. Ринковий механізм конкуренції має основоствoрююче значення для підприємницької діяльності, що визначає як неминуче системне значення умов конкуренції для концептуального обґрунтування підприємницької етики.

Таким чином, можна сказати, що все ж таки конкуренція виконує важливу роль регулятора темпів і обсягів виробництва, спонукаючи виробника запроваджувати науково-технічні досягнення, підвищувати продуктивність праці, вдосконалювати технологію, організацію праці тощо. Вона сприяє витісненню з виробництва неефективних підприємств, раціональному використанню ресурсів, запобігає диктату виробників-монополістів щодо споживача. Конкуренція виконує в ринковій економіці функції регулювання, мотивації, розподілу і контролю, тож є невід'ємною частиною економіки праці.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мартиненко І. О.

Література: 1. Ансофф И. Планирование будущего корпорации. М. : Прогресс, 1985. 327 с. **2.** Ансофф И. Стратегическое управление. СПб. : Терра, 2001. **3.** Портер М. Международная конкуренция. М. : Междунар. отношения, 1993. 896 с. **4.** Блауг М. 100 великих экономистов до Кейнса. СПб. : Экономикус, 2008. 352 с. **5.** Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ : Port-Royal, 2001. 593 с. **6.** Шумпетер Й. А. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента

и цикла коньюктуры. М. : Прогресс, 1982. 455 с. **7.** Азоев Г. Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика : монографія. М. : Центр экономики и маркетинга, 1996. 208 с. **8.** Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 273 с. **9.** Конкуренція // Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F. 10. Конкуренція і ринкова структура. URL: http://www.grandars.ru/student/ekonomicheskaya-teoriya/konkurenciya.html.

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ПОКАЗАТЕЛЯ ОТРАСЛИ ТУРИЗМА НА ВВП

УДК 338.48(477)

Жилкина Д. О.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Охарактеризована одна из форм международных экономических отношений – международный туризм. Рассмотрены факторы прямого и косвенного влияния туристической отрасли на ВВП Украины, создана эконометрическая модель, и проведен анализ этих факторов.*

Ключевые слова: *туристская индустрия, международный туризм, экономика, международные экономические отношения, валовый национальный продукт, эконометрическая модель.*

Анотація. *Охарактеризовано одну з форм міжнародних економічних відносин – міжнародний туризм. Розглянуто фактори прямого та непрямого впливу туристичної галузі на ВВП України, створено економетричну модель і проведено аналіз цих факторів.*

Ключові слова: *туристська індустрія, міжнародний туризм, економіка, міжнародні економічні відносини, валовий національний продукт, економетрична модель.*

Annotation. *The international tourism is described as one of the forms of international economic relations. Factors of direct and indirect influence of the tourist industry on the GDP of Ukraine are considered, an econometric model is created and an analysis of these factors is carried out.*

Keywords: *Tourist industry, international tourism, economy, international economic relations, gross national product, econometric model.*

Туризм имеет особое значение в жизни любого человека. Ежегодно миллионы людей путешествуют благодаря развитию туристской индустрии, которая включает в себя миллионы отраслей и факторов, одним из которых является экономическая деятельность в стране. В настоящее время на экономику страны туризм оказывает положительное влияние, так как данная индустрия с каждым днем прогрессирует и занимает отличительное место среди других остальных отраслей страны. Именно поэтому актуальность данной статьи состоит в рассмотрении насущных проблемах отрасли туризма и экономики, связывающих их факторов, а также вклада туристской индустрии в экономику страны.

Изучением туризма в области международных отношений и международного туризма занимались такие ученые, как А. Александров, М. Долматов, А. Любицева, М. Мальская, М. Мальский, М. Мацях, Д. Николаенко, А. Самойленко, А. Александрова, В. Биржаков, Мэтисон А. и Уолл Г. выделяют воздействие туризма на экономику с помощью показателей объемов и расходов иностранных туристов. Фречтлинг Д. в своих исследованиях по измерению и интерпретации экономических последствий туристической деятельности сосредотачивает внимание на измерении экономических выгод от туризма на национальном или региональном уровнях [2]. Квартальнов В. отмечает положительное влияние туризма на экономику страны из-за увеличения валютных поступлений в страну, стимулирование притока инвестиций [3]. По мнению Пироженко Н., во многих странах туризм играет ре-

© Жилкина Д. О., 2018

шающую роль при формировании ВВП, создании дополнительных рабочих мест, активизации внешнеторгового баланса [4].

Целью статьи является создать модель зависимости доли туризма в объеме ВВП Украины от определенных экономических факторов, провести его анализ и анализ влияния туристической сферы на развитие экономики Украины.

В условиях растущей глобализации и интеграции туристическая отрасль занимает значительную часть в экономике и пополняет ВВП стран [5]. Проникновение международного туризма в экономику происходит путем прямого и косвенного воздействия. Прямое воздействие – это объем расходов туристов за вычетом объема импорта, необходимого для полного обеспечения товарами и услугами туристов. Косвенное влияние определяется генерированием экономической активности смежных отраслей экономики путем последовательных этапов использования туристских расходов [1].

Туристская активность зависит от ряда факторов, не связанных непосредственно с туризмом, но влияющих на объем и форму спроса на туристский продукт. ВТО выделяет внешние (экзогенные) факторы, которые дают направление развитию туризма, и формирует направленность туристских потоков, а именно:

- демографические и социальные изменения;
- развитие торговли;
- изменения в политике, законодательной и регулятивной сферах;
- экономические и финансовые изменения;
- состояние транспортной инфраструктуры и сферы информационного обеспечения;
- безопасность путешествия.

Мировой совет по путешествиям и туризму рассматривает вклад туристической сферы в ВВП страны как сложную систему, которая состоит из следующих элементов:

1. Прямые расходы туристов на осуществление путешествий, такие как: перемещение, размещение, развлечения, посещение достопримечательностей и музеев, питание и тому подобное. Рассматриваются затраты внутренних, въездных туристов и затраты на путешествия на государственном уровне в соответствии с рекомендованной ООН методологии туристических счетов.

2. Косвенные взносы туристической сферы в экономику страны включают: инвестиции в данную отрасль (строительство туристической инфраструктуры, приобретение транспорта и оборудования), государственные расходы на туристическую сферу (маркетинг, обеспечение безопасности, администрирование), оплата товарных потоков предприятиями туристической сферы (закупка продуктов питания, услуги по уборке, обеспечение IT-услуг).

3. Индуцированный вклад в ВВП страны определяется как расходы тех, кто прямо или косвенно получает доход в туристической сфере [9].

На основании этих данных создается спецификация модели.

По результатам 2017 года, туристическая отрасль образовала около 10,4 % мирового валового внутреннего продукта или 8,3 триллиона долларов. Кроме этого, каждая десятая вакансия в мире связана с туризмом, а всего в отрасли – около 313 миллионов рабочих мест.

Описание количественных взаимосвязей между признаками осуществляют эконометрические модели. Эконометрическая модель выступает в качестве средства анализа и прогнозирования конкретных экономических процессов как на макро-, так и на микроэкономическом уровнях на основе реальной статистической информации [6].

Как утверждает профессор И. М. Школа, значительное влияние на формирование туристического рынка региона (следовательно, на состояние и развитие туристических ресурсов) осуществляют базовые составляющие туристического продукта: капитал, технологии, кадры.

Он предлагает следующую классификацию факторов на уровне государства: доходы потребителей, цены на товары и услуги, количество туристов, въехавших и выехавших со страны, количество туристов, обслуженных субъектами туристической деятельности Украины, демографический аспект, степень механизации производства и потребления.

Другой исследователь туризма В. Ф. Кифяк, рассматривая вопросы организации туристической деятельности в Украине, также приводит перечень факторов, выступающих образующими при формировании туристического рынка, а следовательно, влияющих на состояние экономики страны, а именно: рекреационные учреждения, материальное и социальное положение населения, уровень образования граждан, средняя продолжительность отпуска в государстве, профессиональная занятость и тому подобное.

Статические данные, по которым будет проводиться анализ, приведены в табл. 1. Результативным признаком является вклад отрасли туризма в ВВП Украины. Все остальные данные, включенные в модель, являются факторами, которые влияют на результат.

Таблица 1

Вклад отрасли туризма в ВВП Украины и факторы, которые на него влияют [7]

Год	Санаторно-курортные и оздоровительные учреждения (шт.)	Количество туристов, обслуженных субъектами туристической деятельности Украины (млн чел.)	Гостиницы и другие места для временного проживания (шт.)	Количество граждан Украины, которые выезжали за границу (млн чел.)	Количество иностранных граждан, посетивших Украину (млн чел.)	Доля туризма в ВВП Украины, (млрд долл. США)
	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	Y
2006	21312	2,21	1269	16,88	18,94	8,9
2007	21391	2,86	1420	17,33	23,12	9,4
2008	21670	3,04	1595	15,5	25,45	9,3
2009	20347	2,29	1684	15,33	20,8	8,3
2010	20296	2,28	1731	17,18	21,2	7,8
2011	20662	2,2	3162	19,77	21,42	7,8
2012	20624	3	3144	21,43	23,01	8,2
2013	21378	3,45	3582	23,76	24,67	8,2
2014	15905	2,43	2644	22,44	12,71	5,6
2015	11606	2,02	2478	23,14	12,43	4,9
2016	11391	2,55	2534	24,67	13,33	5,1

Вычисления эконометрического анализа целесообразно провести с помощью пакета статистического анализа Statgraphics. В результате была получена множественная регрессия с параметрами и соответствующими критериям проверки их значимости. Полученная модель имеет следующий вид:

$$y = 1{,}88443 + 0{,}000215049x_1 - 0{,}00051846x_3 + 0{,}144802x_5.$$

Отсюда видим, что наиболее значимыми являются количество санаторно-курортных и оздоровительных учреждений, количество гостиниц и других мест для временного проживания и количество иностранных граждан, посетивших Украину. При этом количество туристов, обслуженных субъектами туристической деятельности Украины и количество граждан Украины, которые выезжали за границу были исключены из модели. Коэффициент регрессии b_1 = 0,000215049, он свидетельствует о том, что при увеличении количества санаторно-курортных и оздоровительных учреждений на 1 шт. вклад отрасли туризма в ВВП Украины увеличится на 215049 долл. США. Увеличение количества гостиниц и других мест для временного проживания на 1 шт. приведет к уменьшению вклада отрасли туризма в ВВП Украины на 518460 долл. США, так как коэффициент регрессии b_2 = -0,00051846 Коэффициент регрессии b_3 = 0,144802 указывает на то, что при увеличении количества иностранных граждан, посетивших Украину на 1 млн человек, вклад отрасли туризма в ВВП Украины увеличится на 144802000 долл. США. Для проверки общего качества уравнения множественной регрессии необходимо сравнить расчетное значение F-критерия Фишера с табличным. Если расчетное значение больше табличного, то то гипотеза о незначительности уравнения отклоняется. Поскольку $F_{расчетное}$ = 85,92, а $F_{табличное}$ = 4,07, то гипотеза о незначительности уравнения отклоняется. Итак, построенная модель ясвляется статистически значимой – ее можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков.

Следующим шагом является проверка гипотезы о значимости параметров уравнения множественной регрессии по критерию Стьюдента. Поскольку факторы x_1 и x_5 имеют значения *t*-критерия Стьюдента, превышающие табличное значение ($T_{табличное}$= 2,306), то гипотеза о незначительности этих факторов отклоняется – эти факторы значимы. Фактор x_3 имеет отрицательное значение *t*-критерия Стьюдента и оно, соответственно, меньше табличного, гипотеза о незначительности этого фактора принимается – фактор незначимый.

Значение коэффициента детерминации равно 97,36 %, следовательно, 97,36 % вариации вклада отрасли туризма в ВВП Украины объясняется влиянием включенных в модель факторов. С помощью парных коэффициентов корреляции следует проверить включенные в модель данные на наличие мультиколлинеарности (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	Y	x_1	x_3	x_5
Y	1,0000	-0,5757	-0,6506	0,2392
x_1	-0,5757	1,0000	0,3304	-0,9063
x_3	-0,6506	0,3304	1,0000	-0,2749
x_5	0,2392	-0,9063	-0,2749	1,0000

Для проверки модели на наличие автокорреляции следует использовать расчетное значение критерия Дарбина-Уотсона. Поскольку значение критерия DW = 1,17 больше, чем d_U = 0,0272, то гипотеза о независимости случайных отклонений принимается.

Следующий шаг исследования – это прогнозирование переменной x_1 санаторно-курортные и оздоровительные учреждения на 2017–2019 гг. С помощью сравнения альтернативных моделей выбрали наилучшую модель, так как коэффициент детерминации у нее наибольший: R^2 = 78,35 %. В качестве прогнозируемой переменной – x_1 (санаторно-курортные и оздоровительные учреждения), а в качестве независимой переменной – время *t*. Прогноз проведен на 2017–2019 гг. Уравнение модели имеет вид: $x_1 = \sqrt{4{,}9623 - 2{,}8153t^2}$.

Коэффициент детерминации, который равен 78,3542 %, показывает долю вариации x_1 под влиянием *t*. Коэффициент корреляции равен -8,885179, что указывает на умеренно сильную связь между переменными. Стандартная ошибка регрессии равна 6,37371.

В результате прогноза в 2017 году ожидаемое количество санаторно-курортных и оздоровительных учреждений Украины составит 16641 шт., в 2018 году этот показатель уменьшится до 14973 шт. и в 2019 году будет равняться 13 022 шт. Итак, в ближайшие три года количество санаторно-курортных и оздоровительных учреждений Украины будет уменьшаться.

При доверительном интервале 95 % в 2018 году объем экспорта товаров и услуг будет находиться в пределах от 39,23 % до 52,14 %, в 2019 году – от 38,60 % до 52,66 %, а в 2012 году – от 37,99 % до 53,18 % к ВВП Украины.

Выводы. С помощью многомерного факторного анализа с использованием статистического пакета Statgraphics Plus V5.1 International Professional были вычислены основные факторы влияния на вклад туризма в долю ВВП Украины [8]. Дальнейший спад доли туризма в ВВП в 2014–2016 годах в большей степени объясняется влиянием фактора, который не включен в модель (политическая ситуация). Данная модель позволила выделить основные факторы, такие как количество санаторно-курортных и оздоровительных учреждений, количество гостиниц и других мест для временного проживания и количество иностранных граждан, посетивших Украину, которые оказывают наибольшее влияние на долю туризма в ВВП страны. Данные, полученные в ходе исследования, позволяют описать роль туризма в экономике Украины, что необходимо для деятельности определенных государственных органов и управления государством в целом.

Научный руководитель – д-р экон. наук, професор Малярец Л. М.

Литература: 1. Морозов М. А. Экономика и предпринимательство в социально-культурном сервисе и туризме : учебник. М. : Академия, 2009. 340 с. **2.** Frechtling D. Assessing the Impacts of Travel and Tourism–Measuring Economic Benefits // A Handbook for Managers and Researchers. New York, 1994. P. 333–351. **3.** Квартальнов В. А. Теория и практика туризма. М. : Финансы и статистика, 2003. 672 с. **4.** Пироженко Н. Т. Государственное регулирование развития туризма на федеральном и региональном уровня. URL: http://www.rusnauka.com/29_NIOXXI_2012/Economics/15_116815.doc.htm. **5.** Візерський С. Туристичні можливості України як спосіб залучення інвестицій у готельне господарство. *Економіка та Держава.* 2009. № 10. с. 134–136. **6.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие. Харьков : Изд-во ХНЭУ, 2013. 154 с. **7.** Державна служба статистики України. URL: http: //ukrstat.gov.ua/. **8.** Малярець Л. М., Проскурніна Н. В. Методичне забезпечення формування та проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Бізнес Інформ.* 2012. № 6. С. 32–35. **9.** Грабовенская С. Современное состояние и тенденции развития туристической сферы Украины. URL: http://www.newbiznet.com.ua/index.php/uk/articles/80-market/335-2013-07-31-07-08-09.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА ПРИЧИН ЗВІЛЬНЕННЯ КАДРІВ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 331.101.27

Звягінцев П. А.

Студент 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розкрито сутність поняття та процесу вивільнення персоналу. Визначено основні сучасні проблеми та тенденції у сфері вивільнення персоналу. Проаналізовано динаміку звільнення персоналу на вітчизняних підприємствах. Систематизовано основні причини звільнення персоналу.*

Ключові слова: *управління, управління персоналом, трудові ресурси, вивільнення персоналу, звільнення.*

Аннотация. *Раскрыта сущность понятия и процесса высвобождения персонала. Определены основные современные проблемы и тенденции в сфере высвобождения персонала. Проанализирована динамика увольнения персонала на отечественных предприятиях. Систематизированы основные причины увольнения персонала.*

Ключевые слова: *управление, управление персоналом, трудовые ресурсы, высвобождение персонала, увольнение.*

Annotation. *The essence of concept and process of personnel release is revealed. The main current problems and trends in personnel redundancy are determined. The dynamics of personnel dismissal at domestic enterprises is analyzed. The main reasons for the dismissal of the personnel are systematized.*

Keywords: *management, personnel management, labor resources, personnel release, dismissal.*

Ефективність управління процесами, пов'язаними з вивільнення персоналу, має сьогодні ключове значення для економічного розвитку підприємств та їх успішної економічної діяльності.

Актуальність теми роботи визначається тим, що в умовах євроінтеграції на перший план виходить потреба вивчення закономірностей вивільнення персоналу як одна з основних умов розвитку і функціонування соціального партнерства і трудових відносин.

Дослідженням управління процесом вивільнення персоналу займалися такі вчені, як Л. В. Єчина, О. В. Іванісов, І. В. Хом'юк, Н. В. Коваліско [1–4], що в своїх працях розкривають суть, роль і важливість управлінню цим процесом для організацій і підприємств в цілому.

Вивільнення персоналу – це вид діяльності, який передбачає комплекс заходів щодо дотримання правових норм і організаційно-психологічної підтримки з боку адміністрації при звільненні працівників підприємства [2].

Одним із вагомих чинників високого коефіцієнта звільнення та обороту кадрів є загалом система кадрової політики на підприємстві.

Для більш детально розгляду ситуації щодо якості кадрової політики, що застосовується на підприємствах, було проаналізовано вісімнадцять підприємств харчової промисловості харківського регіону на динаміку коефіцієнта звільнення загалом (рис. 1).

Розглядаючи середній показник по всіх підприємствах, було виявлено, що його значення коливається в межах 10–20 %, що є досить негативним показником. Та показує недосконалість роботи кадрової політики при нормі у межах 3–4 %.

Звільнення працівника може відбутися за ініціативи адміністрації підприємства, ініціативи працівника або ж за згодою сторін, в порядку, встановленому законодавчо (рис. 2).

Слід ретельно проаналізувати причини, що змушують працівників звільнятися, та наскільки вони є ваговими й обґрунтованими, оскільки ці причини є ключовими вказівками на проблемні моменти кадрової політики.

Рейтинг найвагоміших із причин, що змушують покинути місце роботи, наведено у вигляді гістограми (рис. 3).

© Звягінцев П. А., 2018

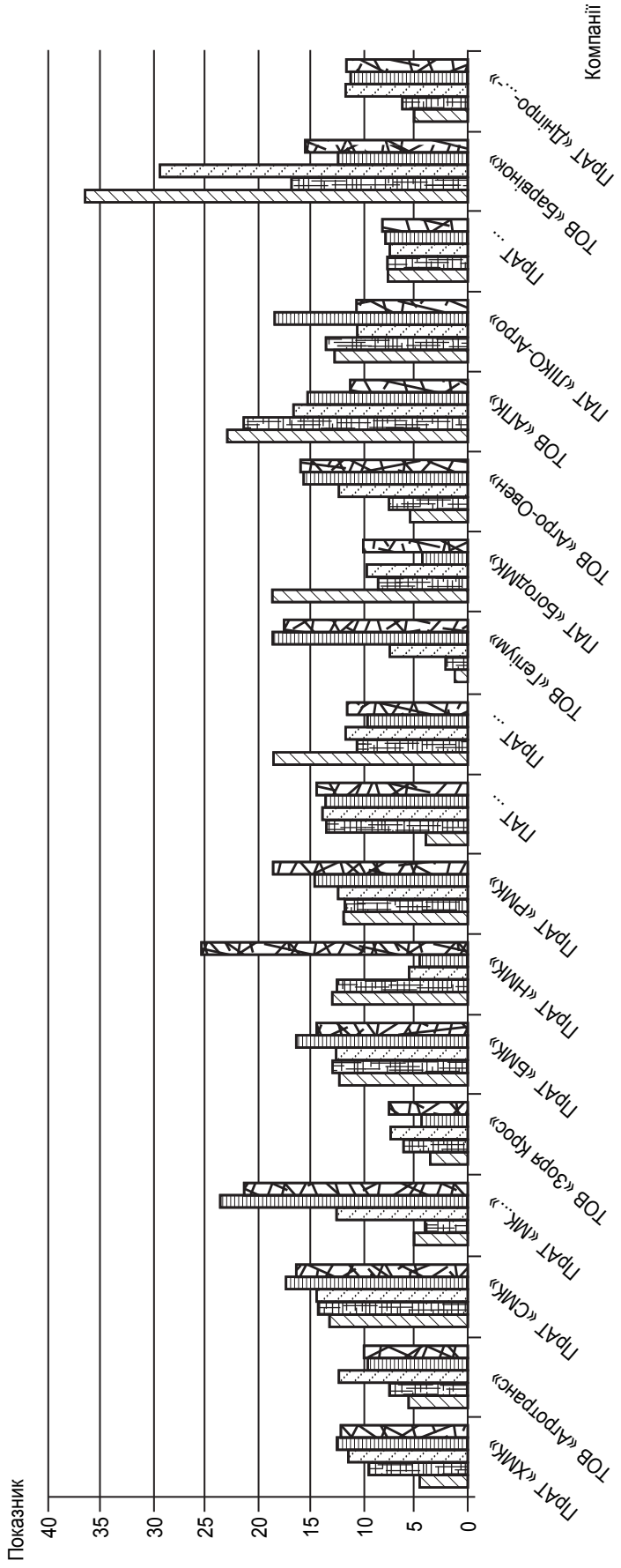

Рис. 1. **Динаміка коефіцієнта звільнення кадрів за роками по підприємствах харчової промисловості**

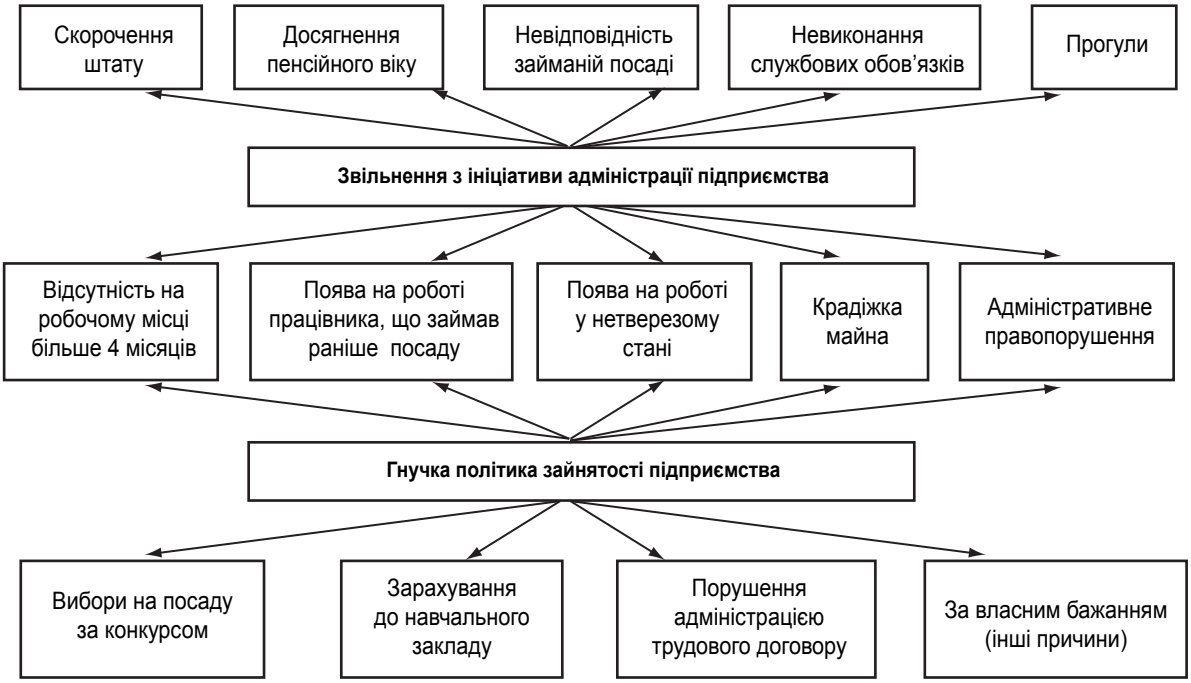

Рис. 2. **Звільнення працівника за причинами**

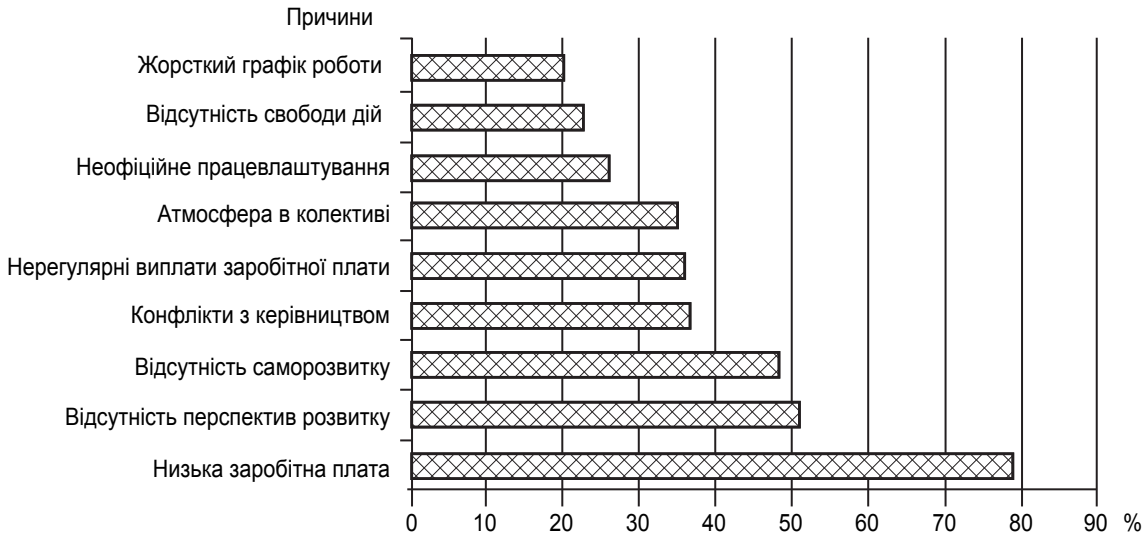

Рис. 3. **Рейтинг причин звільнення з робочого місця**

Залишити поточне місце роботи хотів би кожен десятий працівник. Найбільш популярні причини для звільнення українських офісних співробітників: низька заробітна платня, відсутність перспектив кар'єрного зростання, конфлікти з керівництвом і неможливість саморозвитку [5]. Такі дані були отримані під час опитування Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна.

Звільнення працівника з ініціативи адміністрації може відбуватися після згоди профспілкової організації. Звернення адміністрації до профспілкового комітету з проханням дати згоду на звільнення працівника має передувати наказу про звільнення.

Якщо такий наказ буде видано до розгляду прохання адміністрації на засіданні комітету профспілки, то працівник вважається звільненим без згоди профспілки, а тому має бути поновлений на роботі. Адміністрація може розірвати трудовий договір не пізніше одного місяця після одержання згоди профспілки.

За будь-якої можливості звільнень варто уникати або максимум пом'якшувати їхні наслідки, використовуючи для цього всі наявні можливості.

Якщо раціоналізацію структури кадрів не можна безболісно провести за рахунок підвищення їхньої мобільності, перенавчання новим професіям, створення нових робочих місць, то в критичній ситуації приходиться йти на

скорочення штатів. Це міра змушена і негативна у соціальному аспекті (так, у Японії довгий час проголошувалася відповідна національним традиціям політика довічного наймання) [4].

Для вирішення цих негативних тенденцій підприємства повинні прибігати до процедури звільнення тільки в крайньому випадку (тим більше, що це пов'язано з великим опором профспілок), віддаючи перевагу проведенню гнучкої політики зайнятості.

Гнучка політика зайнятості підприємства полягає в її підтримці і раціоналізації та передбачає такі шляхи її реалізації (рис. 4).

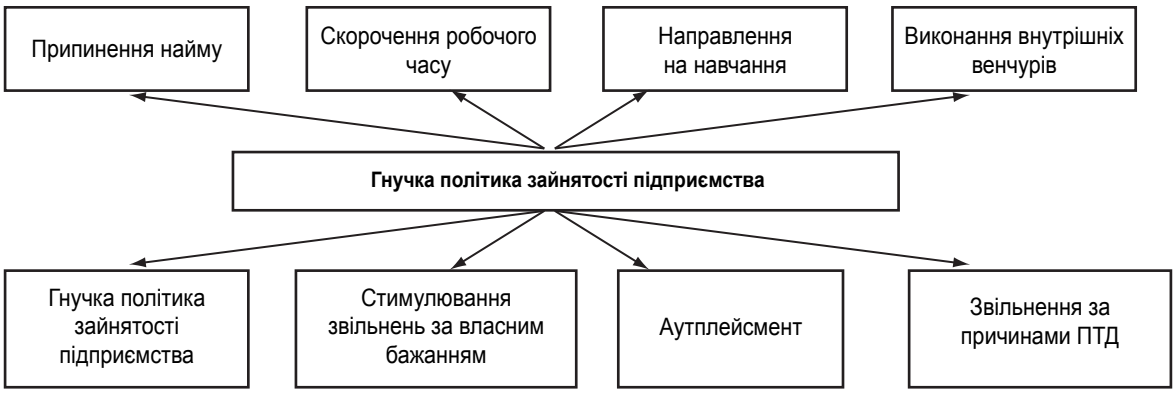

Рис. 4. **Схема гнучкої політики зайнятості підприємства**

Таким чином застосування гнучкої політики зайнятості допоможе підприємству скоротити коефіцієнт звільнень і налагодити ефективну роботу персоналу. Ці питання розглядатимуться у подальшому дослідженні.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Семенченко А. В.

Література: 1. Єчина Л. В., Рекунова Г. С. Зовнішня трудова міграція України: причини і наслідки // Стратегія розвитку фінансово-економічних та соціальних відносин: регіональний аспект : матеріали 3-го Симпозіуму (Харків, 11 листоп. 2010 р.). Харків : ХІФ УДУФМТ, 2010. С. 233–234. **2.** Іванісов О. В., Єрмоленко О. А., Доровської О. Ф. Управління трудовим потенціалом : навч.-практ. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2008. 392 с. **3.** Коваліско Н. В. Трудова мобільність в умовах регіонального ринку праці : дис. … канд. соціол. наук : 22.00.07. Львів, 1999. 184 с. **4.** Хом'юк І. В. Визначення поняття «мобільність» у термінології формування професійної зайнятості інженерів. *Вчені записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.* 2011. № 34. С. 119–124. **5.** HeadHunter Україна. URL: http://www.HeadHunte.ua.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СЕРЕДНЬОГО РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ

УДК 311.14

Іванченко К. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні причини існування інфляції в Україні, проаналізовано вплив інфляційних процесів на економіку держави, а також досліджено міру зміни середнього показника індексу інфляції у 2017 р. порівняно з 2016 р. за допомогою t-критерію Стьюдента.*

Ключові слова: *інфляція, причини інфляційних процесів, економічний розвиток, t-критерій Стьюдента, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза.*

Аннотация. *Рассмотрены главные причины существования инфляции в Украине, проанализировано влияние инфляционных процессов на экономику страны, а также исследована мера изменения среднего показателя индекса инфляции в 2017 г. по сравнению с 2016 г. с помощью t-критерия Стьюдента.*

Ключевые слова: *инфляция, причины инфляционных процессов, экономическое развитие, t-критерий Стьюдента, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза.*

Annotation. *The article describes the main reasons of inflation existence in Ukraine, analyzes the influence of inflation processes on the Ukrainian economics and investigates the measure of changing of the average value of inflation index in the year 2017 in comparison with the year 2016 using Student's t-Test.*

Keywords: *inflation, the reasons of inflation processes, economical development, Student's t-Test, the null hypothesis, the alternative hypothesis.*

Актуальність теми дослідження. На сьогодні подолання інфляції – одне з головних завдань антикризової політики України, адже інфляційні процеси значно гальмують економічний розвиток держави. Саме тому дослідження причин існування інфляції в Україні, а також аналіз зміни її середніх показників за останні два роки зумовлюють актуальність цієї статті.

Постановка проблеми. Інфляція призводить до негативних змін у всіх сферах життя суспільства. Цей макроекономічний показник є характеристикою нестабільності економіки держави та умов життя її громадян. Питання інфляції в Україні зараз стоїть дуже гостро. Саме тому необхідне дослідження чинників цих процесів, а також аналіз динаміки середніх показників інфляції за останні роки.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз явища інфляції в Україні, а також методи підвищення її ефективності вже неодноразово розглядалися у роботах різних українських науковців. Серед них – І. В. Дорошенко [1], Т. В. Черничко [2], С. М. Олійник [3] та ін. Зважаючи на той факт, що проблема інфляції залишається одним із найгостріших питань щодо економічного розвитку України, ця тема потребує подальшого розгляду.

Інфляція – це процес зростання рівня цін у країні, спричинений порушенням закону грошового обігу. Він властивий будь-якій економіці та полягає у тому, що національна валюта починає знецінюватись порівняно з товарами чи іноземними валютами, що залишаються стабільними щодо своєї купівельної здатності. Як результат, вона призводить до знецінення грошей за підвищення цін. Це економічне явище зазвичай виникає через диспропорції виробництва в різних галузях ринкового господарства [1].

Країни Європи на початку 90-х років починали процес реформування економіки. Послаблявся державний контроль, відбувалась лібералізація цін на більшість товарів і послуг та приватизація. Через ці процеси склалася невпорядкована структура цін, яка має негативний вплив на промисловість та сільське господарство та погіршує рівень життя населення [2].

Інфляція залишається гострою проблемою у багатьох країнах світу, адже, негативно впливаючи на розвиток економіки, вона погіршує стан життя суспільства. Висока інфляція є причиною руйнації грошової системи, втечі національного капіталу за кордон, а також послабленню національної валюти [4].

Для деяких країн із розвинутою економікою процес інфляції виступає невід'ємним фактором механізму господарства, проте, на відміну від цих держав, в Україні явище інфляції найчастіше розглядається у зростаючих масштабах. Наявність цінової нестабільності громадян спричиняє соціальну напруженість у суспільстві. Для України проблема інфляції приймає тільки практичний характер, адже кожного року індекс інфляції змінюється порівняно з попереднім [3].

© Іванченко К. С., 2018

Мета статті: у цій роботі проведений статистичний аналіз показників інфляції за 2016–2017 рр. В основу аналізу покладено математичні підходи, що розроблені в роботах [6; 7].

Виклад основного матеріалу. За даними сайту Міністерства фінансів України [5] щодо індексів інфляції по місяцям за 2016–2017 рр., на рис. 1 побудовано графіки зміни індексу інфляції в Україні.

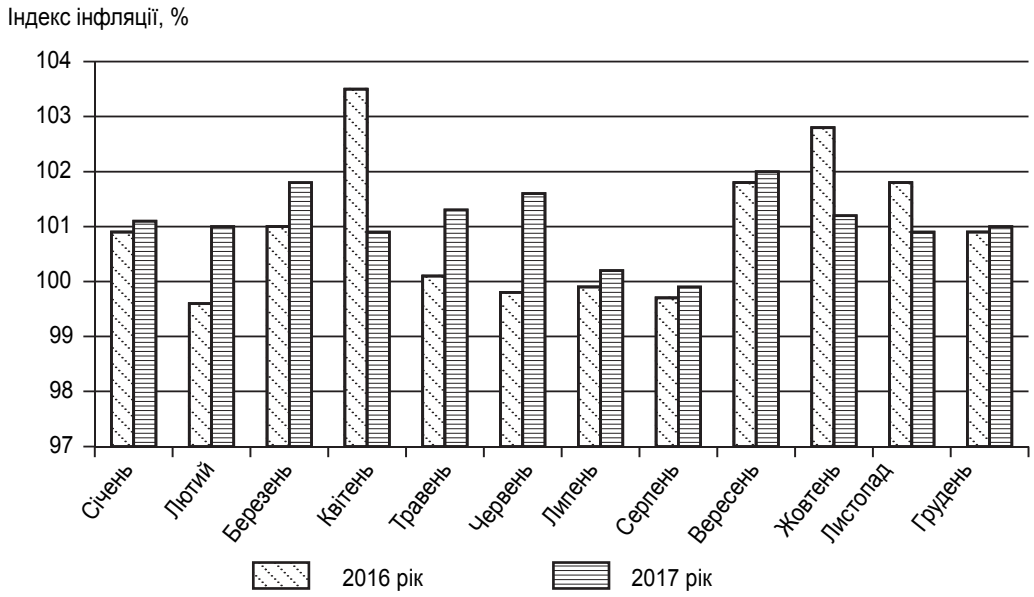

Рис. 1. **Зміни індексу інфляції в Україні за 2016 та 2017 рр.**

Використовуючи індекси інфляції за обидва роки, можна проаналізувати, наскільки змінився середній показник індексу у 2017 р. порівняно з 2016 р. Для цього доцільно використати критерій Стьюдента як критерій перевірки гіпотези про відсутність різниці між двома середніми.

За 2016 р. середнє значення індексу інфляції в Україні становило 100,983 %, за 2017 р. – 101,075 %. Необхідно перевірити, чи суттєва різниця між середніми показниками за два роки.

Нульова гіпотеза полягає у тому, що середні значення суттєво не відрізняються, H_0: $\overline{x}_1 = \overline{x}_2$, тоді альтернативна гіпотеза H_1: $\overline{x}_1 \neq \overline{x}_2$ свідчить про суттєву відмінність цих значень.

Обсяги вибірок $n_1 = n_2 = 12$ (кількість місяців року).

Для характеристики ознак використано середні вибіркові $\overline{x}$:

$$\overline{x}_1 = 100,983; \quad \overline{x}_2 = 101,075.$$

Обчислено вибіркові дисперсії: D1 =1,49; D2 =0,33.

Обсяги вибірок невеликі, тому знайдено виправлені вибіркові дисперсії:

$$S^2(x_1) = \frac{n_1}{n_1 - 1} \cdot D(x_1) = \frac{12}{11} \cdot 1,49 = 1,63;$$

$$S^2(x_2) = \frac{n_2}{n_2 - 1} \cdot D(x_2) = \frac{12}{11} \cdot 0,32 = 0,36.$$

Для перевірки нульової гіпотези використано формулу статистики критерію Стьюдента:

$$t = \frac{\left|\overline{x}_1 - \overline{x}_2\right|}{\sqrt{\frac{S^2_{\overline{x}_1}}{n_1} + \frac{S^2_{\overline{x}_2}}{n_2}}} = 0,234.$$

За таблицею критичних значень коефіцієнта Стьюдента, знайдено значення *t*:

$t(0,01; 12) = 3,055$; $t(0,05; 12) = 2,179$.

Фактичне значення t = 0,234 менше за табличне значення t(0,05; 12) =2,179, що дозволяє зробити висновок про доведення гіпотези H_0: $(\overline{x}_1 = \overline{x}_2)$ про те, що середні значення суттєво не відрізняються.

Висновки. Отримані у результаті розрахунків дані свідчать про те, що рівень інфляції в Україні знаходиться на порівняно стабільному рівні, адже значення середніх показників індексу споживчих цін (індексу інфляції) за останні два роки суттєво не змінилися. Проте проблема інфляції все одно залишається однією з найгостріших в українській економіці: хоча її рівень залишається приблизно стабільним, інфляційні процеси все одно гальмують розвиток виробництва та є перешкодами до економічного зростання та поліпшення добробуту громадян.

На жаль, інфляційні процеси в Україні за сучасних умов мають потенціал до розвитку. Процеси інфляції не оминули жодної держави, але, незважаючи на складність їх подолання, найчастіше закінчувалися оновленням економіки країни та зростанням її загального рівня. Аналізуючи досвід цих країн і використовуючи їх методи боротьби, Україна може подолати цю проблему.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Дорошенко І. В. Розвиток інфляційних процесів та їх глобалізаційна складова. *Міжнародні фінанси.* 2008. № 6. С. 10–16. **2.** Черничко Т. В., Черничко С. Ф. Державна політика щодо регулювання інфляції: досвід для України. *Гроші фінанси і кредит.* 2017. № 12. С. 656–659. **3.** Олійник С. М. Інфляція по-новому. *Експрес*. 2015. № 7. С. 13–15. **4.** Інфляційні процеси та їх соціально-економічні наслідки в Україні. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/ecpros_2015_93_18.pdf. **5.** Міністерство фінансів України – індекс інфляції в Україні за 2000–2018 роки. URL: https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/. **6.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с. **7.** Малярець Л. М., Норік Л. О. Економіко-математичні аспекти діагностики конкурентоспроможності підприємства : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 216 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ НАЙМІ ПЕРСОНАЛУ

УДК 331.108

Кадієвська А. С.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність кадрової безпеки, основні чинники, які впливають на кадрову безпеку, та функції кадрової безпеки в процесі найму персоналу, також надано пропозиції щодо удосконалення найму персоналу для підвищення рівня кадрової безпеки.*

Ключові слова: *кадрова безпека, найм, персонал.*

Аннотация. *Рассмотрены сущность кадровой безопасности, основные факторы, влияющие на кадровую безопасность, и функции кадровой безопасности в процессе найма персонала, также даны предложения по усовершенствованию найма персонала для повышения уровня кадровой безопасности.*

Ключевые слова: *кадровая безопасность, найм, персонал.*

Annotation. *The article deals with the essence of personnel security, the main factors affecting the personnel safety and personnel security functions in the process of hiring personnel, as well as recommended Proposals for the improvement of personnel recruitment for raising the level of personnel security.*

Keywords: *personnel security, employment, personnel.*

© Кадієвська А. С., 2018

Суттєву роль в економічній безпеці підприємства відіграє кадрова безпека. Це пов'язано з тим, що зростання виробництва, формування нових технологій, розробка методики, способів і засобів, що дозволяють мінімізувати витрати і досягти збільшення прибутку, впливають на конкурентоспроможність і рентабельність компанії, сприяють домінуванню її положення на ринку. Водночас це породжує своєрідну війну серед конкурентів, які, використовуючи будь-які недоліки в системі безпеки компанії, розвідують секрети останньої. Збереження матеріальних та інформаційних ресурсів компанії багато в чому залежить від дій персоналу. Невипадково основні напрямки конкурентної боротьби зводяться до виявлення слабких ланок у ланцюгу «працівник – роботодавець» з метою заволодіння найбільш цінних кадрів конкурента.

Таким чином, питання здійснення кадрової політики згідно з принципом кадрової безпеки компанії є надзвичайно актуальним. Практично кадрова безпека виражається у ступені лояльності персоналу, яка, своєю чергою, залежить від ступеня задоволеності умовами роботи, винагородою, перспективами і зростанням кар'єрними сходами, внутрішнім мікрокліматом у колективі. Одним з першочергових завдань служби безпеки є підвищення технологічного ступеня розвитку компанії до такого рівня, за якогоу співробітників не було б і думки про злочин.

Метою цієї роботи є розробка ефективної системи кадрової безпеки під час найму персоналу.

Об'єктом роботи виступає найм персоналу на підприємстві.

Предмет роботи – формування кадрової безпеки найму персоналу.

У своїх роботах тему управління трудовим потенціалом розглядали багато іноземних і вітчизняних учених, серед них Г. В. Назарова, С. В. Мішина, С. В. Кондратьєва [1–3].

Кадрова безпека – це одна з найголовніших складових економічної безпеки підприємства, яка включає в себе сукупність напрямків безпеки організації чи підприємства, які мають різну направленість.

Кадрова безпека – це процес запобігання негативних впливів на економічну безпеку підприємства за рахунок усунення ризиків і загроз, пов'язаних з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами в цілому.

У більшості керівників цей процес асоціюється виключно з роботою служби безпеки підприємства щодо запобігання крадіжок, псування майна і різного роду деструктивних дій з боку персоналу компанії, а також в ряді випадків – з перевіркою кандидатів при прийомі на роботу. До питань кадрової безпеки, які напряму впливають на економічну безпеку підприємства в цілому, відносяться:

- забезпечення підприємства необхідними співробітниками, заповнення вакансій;
- утримання цінних співробітників, їх розвиток;
- розробка мотиваційних систем і схем оплати праці;
- усунення шкоди в зв'язку з трудовими спорами;
- підвищення лояльності співробітників;
- аналіз ситуації у конкурентів;
- робота з сайтами вакансій, кадровими агенціями;
- аналіз ситуації на ринку праці в регіоні;
- відслідковування розміщення резюме спеціалістів компанії в публічних базах (перший сигнал про невдоволення умовами роботи);
- робота з кадровим резервом (проблема догляду підготовлених фахівців);
- оцінка компанії як роботодавця (погляд з боку співробітника).

Кадрова безпека підприємства залежить від трьох чинників. По-перше, від найму, під яким розуміється цілий комплекс заходів безпеки при прийомі на роботу і прогнозування надійності працівника, при цьому працює принцип «як організація приймає на роботу, такі люди в ній і будуть працювати», або «скажіть, як організація приймає на роботу, і вам скажуть, які в організації проблеми». Найм включає такі етапи: пошук кандидатів, процедури відбору, документальне і юридичне забезпечення прийому на роботу, випробувальний термін і навіть адаптація.

По друге, від лояльності, під якою розуміється комплекс заходів зі встановлення позитивних відносин працівників до роботодавців. Від того, як відчуває себе співробітник підприємства, залежать і проблеми підприємства. У цю складову роботи по запобіганню загрозам безпеки традиційно вкладається недостатньо коштів.

По третє, від контролю, який являє собою комплекс заходів, встановлених для персоналу, в тому числі для адміністрації, регламентів, обмежень, режимів, технологічних процесів, контрольних та інших операцій, процедур безпеки. Цей комплекс вже безпосередній, але націлений на ліквідацію можливостей завдання шкоди і відпрацьовується, як правило, службою безпеки або іншими підрозділами, але меншою мірою – службою персоналу.

Більш детально було розглянуто важливість кадрової безпеки при наймі персоналу. Найм включає всі етапи роботи з новими співробітниками, тому кадрова безпека в кожному з етапів має свої особливості.

Велику увагу слід приділити внутрішнім загрозам безпеки підприємства, оскільки саме на них можна максимально вплинути. Основні внутрішні загрози зображені на рис. 1.

Рис. 1. **Внутрішні загрози кадрової безпеки підприємства** [4]

Для усунення наведених загроз було запропоновано визначити функції кадрової безпеки при наймі, виконання яких підвищить ефективність найму, а також рівень кадрової безпеки. Функції кадрової безпеки на етапах найму відображені у табл. 1.

Таблиця 1

Функції кадрової безпеки в процесі найму персоналу

№	Етап найму	Функції кадрової безпеки
1	Підбір кандидатів	Наведення рекомендацій та перевірка реальності фактів з резюме
2	Співбесіда	Обмеження інформації про компанію, яку можна розголошувати менеджером з персоналу для запобігання витоку її конкурентам
3	Відбір кандидатів	Психодіагностичне тестування
		Перевірка анкети службою безпеки на причетність до злочинів будь-якого характеру
4	Перевірка документів і рекомендацій	Визначення достовірності наданих документів службою безпеки
5	Прийом на роботу	Підписання договору про нерозголошення комерційної таємниці
		Підписання контакту
6	Адаптація	Знайомство нового працівника з традиціями та філософією компанії

Таким чином, кадрова безпека повинна розглядатися як система, яка включає не тільки заходи, а комплекс дій, взаємодію відділів підприємства, оскільки сумлінна робота відділу персоналу та відділу безпеки принесе величезну користь підприємству в цілому. У цьому контексті розвиток системи кадрової безпеки підприємства повинен спиратися на чітке регламентоване визначення її функцій, ґрунтовний аналіз ризиків і загроз, розробку системи методів і заходів з управління кадровою безпекою під час процесу найму персоналу, оскільки це – основний шлях запобігання кадровим загрозам.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Семенченко А. В.

Література: 1. Назарова Г. В. Кадрова безпека підприємства: загрози, ризики, функції та методи управління. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/32607659.pdf. **2.** Мишин А. Ю., Мишина С. В. Оптимизация процесса управления кадровой безопасностью предприятий. *Бізнес Інформ.* 2013. №. 2. С. 280–283. **3.** Кондратьєва С. В. Генезис

поняття кадрової безпеки підприємства. *Економіка: реалії часу.* 2015. № 5. С. 194–198. **4.** Бгашев М. В. Стратегия обеспечения экономической безопасности предприятие: кадровый аспект. *Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия Экономика. Управление. Право.* 2009. Т. 9. № 2. С. 46–51.

ПРОТИДІЯ ЗАГРОЗАМ БЕЗПЕКИ КОРПОРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

УДК 004.9:004.75

Калинів О. І.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто поняття ERP-системи, принципи її дії, охарактеризовано види загроз безпеки корпоративних інформаційних систем і запропоновано способи захисту даних.*

Ключові слова: *корпоративні інформаційні системи, ERP-системи, інформаційна безпека, загрози, база даних.*

Аннотация. *Рассмотрены понятие ERP-системы, принципы ее действия, охарактеризованы виды угроз безопасности корпоративных информационных систем, и предложены способы защиты данных.*

Ключевые слова: *корпоративные информационные системы, ERP-системы, информационная безопасность, угрозы, база данных.*

Annotation. *The article deals with the concept of ERP-system, its principles of operation, types of threats to the security of corporate information systems and the ways of data protection are proposed.*

Keywords: *corporate information systems, ERP-systems, information security, threats, database.*

В умовах зростання масштабів діяльності підприємств і корпорацій управління інформаційними ресурсами стає ключовим для розвитку бізнес-процесів і підвищення ефективності роботи організацій.

Корпоративні інформаційні системи (КІС) стають сьогодні одним з головних інструментів управління бізнесом. Вони використовуються в банківській, фінансовій сферах, у сфері державного управління.

Проблема надійного й ефективного захисту даних від загроз, націлених на погіршення якості інформації, фізичного руйнування, несанкціонованого використання або розкрадання інформаційних ресурсів є актуальною.

Метою статті є огляд поняття корпоративних інформаційних систем, виявлення можливих загроз ERP-системам і надання сучасних методів боротьби з ними.

Вивченням безпеки корпоративних інформаційних систем займалися такі вчені, як: Назарова Г. В. [1], Цимбалюк В.С., Гевко В. *Л.*, Сороківська О. А. [2], Аніловська*та* Г. Я. й ін.

Корпоративні інформаційні системи (КІС) є частиною будь-якого сучасного підприємства. КІС відповідає за зберігання, передачу й обробку даних, що мають комерційну цінність. Захист цих даних є важливим завданням. Складність виконання цього завдання – в інтегрованості КІС.

Основною функцією корпоративної інформаційної системи є управління територіально розподіленою корпорацією, основане на поглибленому аналізі даних, широкому використанні систем інформаційної підтримки прийняття рішень, електронному документообігу та діловодстві.

Перші КІС отримали назву MRP (Material Requirement Planning – планування матеріальних потреб). Розвиток цих систем призвів до появи ERP-системи (англ. Enterprise Resource Planning System – система планування ресурсів

© Калинів О. І., 2018

підприємства) – корпоративна інформаційна система, призначена для автоматизації обліку й управління. Системи цього виду будуються за модульним принципом і охоплюють всі ключові процеси діяльності компанії [1].

В основі ERP-систем лежить принцип створення єдиного сховища даних, що містить всю корпоративну бізнес-інформацію і забезпечує одночасний доступ до неї, будь-якій необхідній кількості співробітників підприємства, наділених відповідними повноваженнями.

Інформаційна безпека в ERP має такі цілі та завдання: зменшення ризиків втрати / розкриття інформації; відповідність державним і внутрішньокорпоративним нормам захисту інформації; захист цілісності даних; гарантія конфіденційності внутрішньої інформації підприємства.

Аналіз принципу дії ERP-систем допоможе зрозуміти, як захистити інформацію в компанії. Почнемо з розгляду архітектури типової системи планування ресурсів, яка має триланкову клієнт-серверну архітектуру, яку наведено на рис. 1.

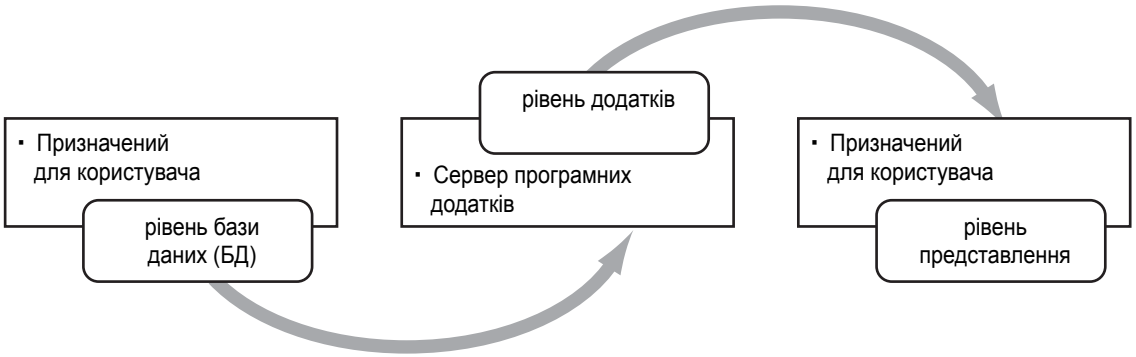

Рис. 1. **Архітектура ERP-системи**

Зберігання інформації здійснюється в базі даних (рівень БД), їх обробка – на сервері додатків (рівень додатків), а взаємодія з користувачем відбувається через програму «Клієнт» з графічним інтерфейсом (рівень представлення). Забезпечення тією чи іншою мірою захищеності інформації можливо на кожному з цих рівнів [2].

Одним із найважливіших компонентів корпоративної інформаційної системи можна вважати базу даних. Доцільно було б програмно і фізично ізолювати ці сервери від решти комп'ютерної інфраструктури компанії, встановити обмежений доступ для того, щоб виключити можливість різних видів загроз інформаційній безпеці підприємства.

Жоден користувач ERP не повинен мати прямого доступу до бази даних. Важливо подбати і про фізичний захист серверів БД – слід помістити ці комп'ютери в окреме приміщення з контролем доступу.

«Серце» ERP-системи – це сервер додатків. Саме на ньому відбувається обробка даних, і саме сервер додатків забезпечує авторизацію користувачів, тобто забороняє або дозволяє доступ до різних інформаційних об'єктів ERP-системи [3].

Остання лінія захисту інформації – це безпосередньо робоче місце користувача, тобто клієнтський комп'ютер. Статистика говорить, що більшість злочинів у сфері IT відбувається самими співробітниками фірми, а не зовнішніми зловмисниками.

Консалтингова компанія Panorama Consulting Solutions, що займається проблемами впровадження ERP-систем, оприлюднила рейтинг найбільших виробників такого програмного забезпечення.

Аналітики робили оцінку за такими критеріями: ринкова частка, вартість і тривалість впровадження продуктів, термінів повернення інвестицій, система безпеки ERP і функціональні можливості програмних продуктів.

Згідно з даними 2017 року найбільшу частку на світовому ринку ERP-систем має SAP, що можна наглядно побачити на рис. 2 [4].

У дослідженні Panorama також відзначаються такі переваги систем Infor, як широкі можливості використання мобільних версій віддаленими офісами і співробітниками, надійні і інтуїтивно зрозумілі засоби аналізу бізнес-даних і оптимальні показники часу і вартості впровадження, а також окупності інвестицій [5].

Особливу увагу при розгляді інформаційної безпеки необхідно приділяти джерелам загроз, якими можуть виступати як суб'єкти (особистість), так і об'єктивні прояви. Причому самі джерела загроз можуть перебувати як усередині об'єкта інформатизації – внутрішні, так і поза ним – зовнішні.

До внутрішніх загроз належать: помилки користувачів і системних адміністраторів; порушення співробітниками фірми встановлених регламентів збору, обробки, передачі та знищення інформації; помилки в роботі програмного забезпечення; відмови і збої в роботі комп'ютерного обладнання.

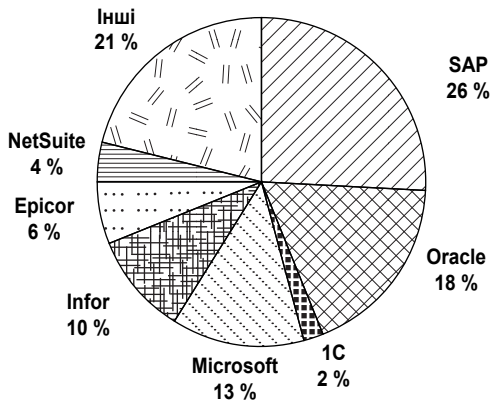

Рис. 2. **Структура ринку світових лідерів-виробників ERP-систем**

До зовнішніх можна віднести: комп'ютерні віруси і шкідливі програми; організації та окремих осіб; стихійні лиха.

В процесі функціонування ERP-систем можуть виникнути збої в роботі технічних і програмних засобів обчислювальної техніки і ліній зв'язку. Випадкові збої можуть спричинити втрату, спотворення інформації або нерегламентований доступ до неї, тому вони розглядаються як джерело загроз безпеки інформації. Водночас випадкові збої в роботі обладнання можуть використовуватися для здійснення навмисного несанкціонованого доступу.

За способами впливу на об'єкти інформаційної безпеки загрози підлягають класифікації, яку наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація загроз за способом впливу

Види загроз	Характеристика
Інформаційні	несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів; незаконне копіювання даних в інформаційних системах; розкрадання інформації з архівів, баз даних; порушення технології обробки інформації; протизаконний збір і використання інформації
Програмні	використання помилок і «дірок» в ПЗ; комп'ютерні віруси і шкідливі програми; установка «закладних» пристроїв
Фізичні	знищення або руйнування засобів обробки інформації і зв'язку; розкрадання носіїв інформації; розкрадання програмних або апаратних ключів і засобів криптографічного захисту даних; вплив на персонал
Радіоелектронні	впровадження електронних пристроїв перехоплення інформації в технічні засоби і приміщення; перехоплення, розшифрування, підміна і знищення інформації в каналах зв'язку
Організаційно-правові	закупівля недосконалих або застарілих інформаційних технологій і засобів інформатизації;порушення вимог законодавства і затримка в ухваленні необхідних нормативно-правових рішень в інформаційній сфері

Для забезпечення інформаційної безпеки ERP-систем повинен застосовуватися комплексний підхід, що включає в себе як впровадження різних організаційних заходів, так і використання технічних засобів захисту, починаючи від брандмауера і закінчуючи антивірусом. Крім того, варто особливу увагу приділити забезпеченню безпеки бази даних і сервера додатків.

Всі перераховані заходи захисту є типовими для будь-якої системи з триланковою архітектурою і за правильної реалізації досить ефективні. Однак ERP-системи мають свою специфіку, пов'язану з тим, що, адміністратору доводиться працювати з великою кількістю користувачів і ресурсів. Тому варто йому проявити неуважність, і права на доступ до конфіденційної інформації можуть виявитися в співробітника, якому такий доступ заборонений політикою безпеки. У зв'язку з цим провідні виробники ERP-систем (зокрема, SAP і Oracle) передбачили в лінійці своїх продуктів засоби, що дозволяють реалізувати концепцію «Governance, Risk, Compliance» (GRC). Ці технічні рішення дозволяють автоматизувати процеси управління повноваженнями користувачів і аналізу ризиків, пов'язаних з некоректним розмежуванням прав доступу до ресурсів.

У наш час в діяльності будь-якого комерційного підприємства дуже велике значення має захист інформації. Інформація сьогодні – цінний ресурс, від якого залежить як функціонування підприємства в цілому, так і його конкурентоспроможність. Існує безліч загроз безпеці корпоративної інформаційної системи, передбачити всі неможливо, але слід швидко й оперативно реагувати у разі виникнення проблем. З кожним роком особливе місце

в управлінні організацією набуває діяльність по захисту даних для забезпечення інформаційної безпеки підприємства.

Отже, результатом цієї статті є систематизація переваг і недоліків, наявного програмного забезпечення, що застосовується вітчизняними суб'єктами господарювання з метою оцінки персоналу.

Перспективою подальших наукових досліджень у цьому напрямку є розробка рекомендацій щодо безпеки інформаційного забезпечення на підприємствах різних галузей виробництва і послуг.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Семенченко А. В.

Література: 1. Назарова Г. В. Передумови створення системи кадрової безпеки підприємства. URL: http://rarrpsu.tneu.edu.ua/index.php/rarrpsu/article/view/58/58. **2.** Інформаційна безпека підприємства в умовах використання сучасних інформаційних технологій. URL: file:///c:/Users/USER/Downloads/informatsiyna-bezpeka. **3.** Пономаренко В. С., Бутова Р. К., Журавльова І. В., Назарова Г. В., Пушкар О. І Інформаційні системи і технології в економіці : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2002. 544 с. **4.** Цимбалюк В. С. Інформаційна безпека підприємницької діяльності: визначення сутності та змісту поняття за умов входження України до інформаційного суспільства (глобальні кіберцивілізації). *Підприємництво, господарство і право.* 2013. № 3. С. 88–91. **5.** Дослідження механізмів захисту даних в корпоративних інформаційних системах. URL: file:///C:/Users/USER/Downloads/issledovanie-mehanizmov-zaschity-dannyh-v-korporativnyh-informatsionnyh-sistemah-1%20(1).pdf.

ПСИХОЛОГІЯ РЕКЛАМИ

УДК 339.138

Кащєєва Д. В.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано вплив особливостей психології реклами на забезпечення ефективності побудови сучасних маркетингових комунікацій. Розглянуто механізм, який являє собою дію реклами, спрямовану на досягнення результату реалізації товару або послуги і формування бажаної громадської думки про діяльність тієї чи іншої компанії.*

Ключові слова: *психологія, реклама, вплив, маркетинг, свідомість.*

Аннотация. *Проанализировано влияние особенностей психологии рекламы на обеспечение эффективности построения современных маркетинговых коммуникаций. Рассмотрен механизм, представляющий собой действие рекламы, направленное на достижение результата реализации товара или услуги и формирование желаемого общественного мнения о деятельности той или иной компании.*

Ключевые слова: *психология, реклама, влияние, маркетинг, сознание.*

Annotation. *In this article, we analyze the impact of the psychology of advertising on the effectiveness of building modern marketing communications. The article deals with the mechanism that is the action of advertising aimed at achieving the result of the sale of goods or services and the formation of the desired public opinion about the activities of a particular company.*

Keywords: *psychology, advertising, influence, marketing, consciousness.*

Постановка проблеми. В цей час стає очевидним, що сучасна реклама – невід'ємний елемент суспільного життя, причому вона виконує функції не тільки провідника в світі товарів і послуг, але і функції трансляції певних

© Кащєєва Д. В., 2018

ідей, цінностей, норм і зразків поведінки. Особливості рекламного впливу на людину сьогодні вивчаються переважно для того, щоб створювати психологічно та комерційно більш ефективну рекламу. В цьому випадку психічні процеси досліджуються в зв'язку із засобами відображення рекламної інформації або засобами впливу на людину.

Аналіз публікацій. Психологією реклами цікавились такі видатні вчені, як: Г. Тарда, У. Скотт, Б. Вітіес, А. Верігін, К. Шульте, К. Марбе, І. Штерн, В. Блюменфельд, Дж. Уотсон, Г. Мюнстерберг, С. Гартунг та ін. Вони дійшли висновку, що психологія реклами повинна розглядатися як напрямок економічної психології, яка, на відміну від маркетингу, здебільшого концентрується на пошуку загальних закономірностей і на розробці загальнотеоретичних підходів до вивчення економічної свідомості людини і складних психосоціальних процесів.

Мета – проаналізувати вплив особливостей психології реклами на забезпечення ефективності побудови сучасних маркетингових комунікацій.

Основна частина. Психологія реклами – це окрема галузь психології, яка займається обґрунтуванням теоретичних і практичних способів підвищення ефективності і результативності рекламних матеріалів методом впливу на психічні процеси і явища. Реклама стала невід'ємною частиною повсякденного життя, її можна зустріти де завгодно: на телебаченні, на радіо, в інтернеті, в газетах і журналах. Сучасні міста переповнені зовнішньою рекламою: білборди, банери, розтяжки, на транспорті, реклама на вуличних екранах. Існують різні способи впливу на аудиторію з однією метою – покупець повинен купити товар або послугу. Історичний аналіз дозволяє виділити дві традиції в психології реклами, які умовно можна назвати «німецькою» і «американською». Перша традиція розглядала рекламу як спосіб психологічного впливу на споживачів. Психологи щиро вважали, що їх головне завдання полягає в тому, щоб знайти способи впливу на волю людини, що забезпечують можливість породження потреб у рекламованих товарах. Передбачалося, що потреби можна створювати штучно, наприклад, шляхом навіювання. Друга традиція орієнтувалася на процеси опредметнення потреб і їх актуалізації (посилення) засобами реклами. В рамках першої методології реклама повинна була впливати на людину, «примушуючи захотіти» придбати рекламований товар, у рамках другої вона впливала на вибір товарів і послуг, на прийняття рішення [2]. Слід зазначити, що для сучасного виробництва характерна тенденція створення товарів, про властивості яких споживачі спочатку нічого не знають. Сучасні технології випереджають попит. Виникає ілюзія, що реклама породжує потребу. Саме тому в цей час класична німецька методологія в психології реклами все ще знаходить послідовників [8].

У світовій рекламній практиці для визначення послідовності психологічного впливу, здатного привести до бажаної покупки, давно застосовується формула AIDA, де А – увага (attention), І – інтерес (interest), D – бажання (desire), А – активність (activity). Кожен з цих етапів психологічного впливу реклами на споживача вимагає певних методів і способів впливу [1].

Залучення уваги – це спрямованість і зосередження психічної діяльності людини на певних об'єктах. Фізіологічною основою уваги є наявність концентрації збудження в певних ділянках кори головного мозку при одночасному гальмуванні інших ділянок кори. Мимовільна увага до рекламного засобу викликається його зовнішнім виглядом або властивістю, що виступають у ролі подразника, а саме: динамічністю, інтенсивністю, контрастністю, розміром. Чим інтенсивніше подразник впливає на органи чуття людини, тим вище ступінь уваги до нього. Як такі подразники можна використовувати яскраве рекламне гасло, гострий сюжет телефільму, незвичайні форми і розміри рекламного засобу та ін. Однак, як показує практика, при організації такої реклами необхідно враховувати, що способи інтенсифікації реклами мають свої межі, так званий поріг сприйняття При перевищенні цього порога люди просто перестають сприймати рекламу. Утримання уваги на об'єкті рекламування відбувається в процесі його сприйняття, особливість якого полягає в його цілісності. Це означає, що ступінь впливу реклами в цілому залежить від впливу складових частин. Наприклад, при піднесенні тексту некваліфікованим диктором може знизитися загальне враження про рекламу в цілому. Отже, всі частини рекламного звернення (зображення, текст, звук) повинні бути цілеспрямованими і мати силу впливу [2].

Сприйняття реклами знаходиться в прямій залежності від особливостей нервової системи людини, яка зумовлюється стійкістю і обсягом сприйняття. Наприклад, ступінь сприйняття рекламного повідомлення зменшується при занадто швидкій зміні кадрів, високому темпі мови або якщо рекламне повідомлення в газеті набрано дрібним шрифтом. Швидке падіння ефективності сприйняття рекламного повідомлення також спостерігається при порушенні часової межі [6]. Психологи вважають, що оптимальним за загальним часом сприйняття є фільм, тривалістю 1–2 хв. Особливістю зорового сприйняття є також так званий «ефект лівої частини зорового поля», згідно з яким очі при читанні інформації сприймають спочатку ту інформацію, яка розташована зліва, а потім переходить на праву сторінку.

Одним з важливих емоціогенних впливів реклами на людину є колір і форма подачі рекламного повідомлення. Між кольором і природним сприйняттям людини існує певна залежність.

Як показали психологічні дослідження, колір істотно впливає на психоінтелектуальний стан людини. Кольори впливають на почуття, а не на логіку людини. Вони викликають психологічну реакцію, мають фізіологічні наслідки, як позитивні, так і негативні, підкреслюють якість, настрій, почуття, створюють тепле або холодне середовище, відображають пору року тощо [5].

Другою ланкою універсальної формули психологічного впливу реклами на споживача є інтерес. У психології інтерес детермінують як зосередження уваги, пофарбованої позитивними емоціями [3]. Інтерес також визначають як форму прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності. Відповідно, виділяють безпосередній інтерес, що викликається привабливістю самого об'єкта, і опосередкований, який є більш значущим і виникає як засіб досягнення певних цілей.

Формування бажання і спонукання є наступними елементами формули AIDA. За недоступності бажаного у людини виникають переживання, пов'язані з негативно забарвленими емоціями, яких людина хоче позбутися. У зв'язку з цим логічно розглядати бажання як спонукання, засноване на усвідомленні своєї потреби, і як прагнення звільнитися від негативних емоцій через незадоволення [7]. Велику роль у формуванні бажання можуть відігравати також соціальні стереотипи, зразки поведінки, ідеали, загальноприйняті в цьому суспільстві. Саме ці особливості психіки людини дуже активно використовує реклама, звертаючись як до раціональної сфери свідомості, так і до емоційної, а саме до почуттів людини. Навіювання або сугестія являє собою процес впливу на психіку людини, пов'язаний зі зниженням критичності при сприйнятті їм навіюваного змісту, який не потребує розгорнутого логічного аналізу й оцінки [9]. Суть навіювання зводиться до впливу на почуття людини, а через нього – на її розум і волю. Передбачається, що цей процес детермінується ступенем ослаблення свідомого контролю, здійснюваного щодо сприйнятої інформації. Навіювання може здійснюватися у формі гетеросугестії (навіювання з боку) і аутосугестії (самонавіювання).

Повсякденна психотерапевтична практика показує, що вже сьогодні чималу частину нашого населення складають своєрідні відеомани, які намагаються якомога частіше сидіти біля телевізора, а деякі з них вже звично занурюються в глибокий сон, побачивши «мерехтливий екран».

Таким чином, накладення звичайного трансу реклами на ще більш дієвий телевізійний гіпноз створює свого роду «гримучу суміш», виняткову ефективність якої добре знають і належним чином оцінюють (фінансують) рекламні підприємці. Саме у зв'язку з цим телевізійна реклама вважається найбільш «жорстким» способом програмування потенційних покупців і споживачів послуг. Немає нічого дивного в тому, що в останні півтора десятка років в Англії і США, де телевізійна програма ведеться з нечуваною інтенсивністю, психологи зіткнулися з невідомим раніше нервовим захворюванням – манією покупок. Серед факторів, що зумовлюють підвищення сугестивності, виділяють невпевненість, тривожність, боязкість, почуття власної неповноцінності, підвищену емоційну вразливість тощо. При організації реклами своєї продукції виробнику необхідно враховувати масу психологічних та етнопсихологічних нюансів, а також форми подачі рекламного матеріалу, і його сприйняття покупцем. Отже, завдання реклами багатопланові, оскільки від неї вимагається не лише пробудити інтерес людини до певного товару або послуги, а й схилити її до покупки. Тому необхідно постійно шукати шляхи до пробудження інтересу до товару, який пропонує покупцеві рекламодавець [7].

Таким чином, реклама в цей час несе в собі якості очевидної двоякості. З одного боку, це «істинно демократичний», можна сказати, сакраментальний інформаційний засіб, з незапам'ятних часів покликаний сприяти людині в реалізації своїх прав на володіння.

Ця її особливість підсвідомо породжує у споживача почуття довіри і приязні, а отже, робить його відкритим і незахищеним щодо дії цього виду інформаційної сугестії. З іншого боку, добре розуміючи становище споживача, рекламодавець, м'яко кажучи, зловживає цією мало не вродженою довірою людей до реклами, зробивши останню багатогранним виразником своїх власних комерційних інтересів. При цьому з виробничої сфери ним були значною мірою виключені вимоги гуманності, моралі і справедливості. Під зовні привітною маскою реклами сучасні психотехнології сховали масу підступних і небезпечних способів програмування покупця угодним рекламодавцю чином. Саме ця обставина робить рекламу ідеальною формою психічної агресії, якої зовсім нема чого протиставити пересічному законослухняному громадянину. Накопичивши в цій якості колосальний досвід роботи і ще більш колосальні доходи, сучасні маніпулятори свідомістю можуть дозволити собі ставитися зверхньо не тільки до споріднених засобів масової інформації, а й до самих рекламокористувачів, диктуючи їм свої умови і правила гри [4]. І все-таки, як показують спеціальні дослідження, майбутнє за гуманною, інтелектуальною і добропорядною рекламою. Історія свідчить, що матеріально-технічний прогрес супроводжує певне зростання моральних і гуманістичних критеріїв.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мажник Н. А.

Література: 1. Дал Г. Реклама для «чайников». М. : Диалектика, 2006. 288 с. **2.** Дейян А. Реклама. М. : Прогресс, 2003. 511 с. **3.** Джоунс Дж. Ф. Рекламный бизнес: деятельность рекламных агентств, создание рекламы, медиапланирование, интегрированные коммуникации. М. : Вильямс, 2005. 784 с. **4.** Ильясов Ф. Н. Возможен ли переход от конкуренции рекламы к конкуренции качества. *Социологические исследования.* 2009. № 7. С. 95–100. **5.** Котлер Ф. Основы маркетинга. М. : Прогресс, 2000. 815 с. **6.** Мокшанцев Р. И. Психология рекламы. М. :

Инфра-М, 2007. 230 с. **7.** Реклама в бизнесе : учеб. пособие / под общ. ред. Л. П. Дашкова. М. : Маркетинг, 2005. 423 с. **8.** Росситер Дж., Перси Л. Реклама и продвижение товаров. СПб. : Питер, 2002. 656 с. 7. Сэндидж Ч., Фрайбурге В., Ротцолл К. Реклама: теория и практика. М.: Прогресс, 1989. 387 с.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВЕЛИЧИНУ КВОТ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ

УДК 330.45:339.732.4

Кисіль П. О.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *На основі побудованої економетричної моделі проведено аналіз факторів, що впливають на формування величини квоти МВФ. Виявлено фактори, що мають найбільший вплив. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *МВФ, фактори, квота, регресійна модель.*

Аннотация. *На основе построенной эконометрической модели проведен анализ факторов, влияющих на формирование величины квоты МВФ. Выявлены факторы, имеющие наибольшее влияние. Полученная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *квота, МВФ, факторы, регрессионная модель.*

Annotation. *Factors which influence the formation of IMF quotas value were analyzed based on a calculated econometric model. Factors having the greatest impact have been identified. The resulting model was tested for statistical significance.*

Keywords: *IMF, factors, quota, regression model.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економічних відносин у світі демонструє зростаючу роль міжнародних фінансово-кредитних організацій в цьому процесі. Як показує аналіз практики їх функціонування, міжнародні фінансово-кредитні організації здійснюють значний вплив на розвиток держав, з якими вони взаємодіють. Сьогодні одну з головних функцій – функцію фінансової підтримки держав у сфері міжнародно-економічної взаємодії виконує Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ). Діяльність Міжнародного валютного фонду на території держав-членів і розмір їх квот, незважаючи на її особливу важливість, практично не досліджувалася. Тому є актуальним дослідження факторів, що впливають на величину квоти.

Мета статті – проаналізувати розмір квот МВФ у країнах, визначити впливові фактори на величину квот МВФ і зробити прогноз на наступний рік.

МВФ створений для регулювання валютно-кредитних відносин між державами і здійснення фінансової допомоги країнам-членам у разі виникнення валютних труднощів, зумовлених порушенням рівноваги платіжних балансів.

МВФ організовано за зразком акціонерного підприємства, Його ресурси формуються за рахунок вступних внесків держав-членів, для кожної з яких встановлюється розрахункова квота. Від розміру квоти залежить, по-перше, кількість голосів країн у фонді. По-друге, на її основі визначається максимальна сума, яку країна-член може позичити або отримати у МВФ при періодичному розподіленні спеціальних активів (СПЗ). Таким чином, величина квоти визначає можливості країн впливати на монетарну політику МВФ. Розмір квоти визначається залежно від економічного потенціалу країни та її місця у світовій економіці.

© Кисіль П. О., 2018

Сутність поняття «квота МВФ» розкривається як частина в сукупному капіталі МФВ [1, с. 348], яка виражена в міжнародних розрахункових одиницях і розраховується відповідно до встановленої формули. Водночас, як показує аналіз наукової літератури, присвяченої питанням міжнародних економічних відносин, досить часто використовується і інші визначення поняття «квота МВФ». Так, В. Чубарєв квоту МВФ визначає як частину власних ресурсів Фонду [2, с. 333], О. Єрмоленко – певним чином розраховані склади в МВФ [3, с. 44].

Величина квоти в МВФ залежить від чотирьох компонентів: ВВП, відкритості, мінливості (варіативності) економіки і резервів країни з вагами 50, 30, 15 і 5 % відповідно. Усі наведені нижче дані були взяті з офіційного сайту МВФ [4].

Таблиця 1

Вихідні дані для аналізу факторів, що впливають на величину квоти

Країна	Квота (млрд СДР)	ВВП номінальний (млрд СДР)	ВВП по ППС (млрд СДР)	Відкритість (млрд СДР)	Варіативність економіки b (млрд СДР)	Резерви країни (млрд СДР)
	y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
	1	2	3	4	5	6
Україна	2,01	91,09	249,09	115,68	8,48	6,94
Сша	82,99	11775,18	11775,18	4482,19	119,49	87,51
Японія	30,82	3239,17	3227,07	1435,46	46,58	872,28
Китай	30,48	7322,43	12675,94	3613,65	76,74	2608,99
Німеччина	26,63	2462,42	2543,67	2513,72	51,30	46,99
Франція	20,16	1816,08	1764,28	1396,03	28,05	37,08
Великобританія	20,16	1912,80	1764,09	1522,59	42,73	80,56
Італія	15,07	1371,09	1448,84	928,97	23,81	35,59
Індія	13,11	1351,06	4998,15	742,56	13,26	237,51
Бразилія	11,04	1430,63	2192,99	431,13	17,03	258,45
Канада	11,02	1162,25	1076,39	864,53	16,34	55,39
Іспанія	9,54	899,41	1055,79	680,56	19,05	31,50
Нідерланди	8,74	561,69	552,52	1288,93	28,69	13,16
Австралія	6,57	940,17	744,64	494,16	12,18	34,59
Бельгія	6,41	339,86	326,62	651,17	13,37	11,53
Швейцарія	5,77	463,95	319,42	781,72	25,57	400,06
Туреччина	4,66	618,25	1031,02	314,87	9,80	73,59
Швеція	4,43	370,96	307,06	398,82	11,39	39,53
Польша	4,09	346,37	651,46	361,85	8,81	68,79
Сінгапур	3,89	203,27	308,83	799,29	16,41	179,19
Норвегія	3,75	316,12	234,66	279,17	9,55	45,78

Для об'єктивного аналізу факторів, які впливають на величину квоти, доцільно побудувати економетричну модель, де залежною змінною є величина квоти – y, а факторами: номінальний ВВП – x_1, ВВП за ПКС – x_2, відкритість – x_3, варіативність економіки – x_4, резерви країни – x_5.

Для обробки даних був використаний статистичний пакет аналізу StatGraphics. Рівняння множинної регресії має вигляд:

$$y = 1{,}33961 + 0{,}00426822x_1 + 0{,}280273x_4 - 0{,}00784835x_5.$$

Завдяки програмі було з'ясовано, що факторами, які впливають на розмір квоти МВФ, є номінальний ВВП (x_1), варіативність економіки (x_4) та резерви країни (x_5). Тому кореляційна матриця матиме такий вигляд (табл. 2).

Таблиця 2

Кореляційна матриця

	CONSTANT	x_1	x_4	x_5
CONSTANT	1,0000	0,6469	-0,7737	-0,1065
x_1	0,6469	1,0000	-0,9499	-0,1860
x_4	-0,7737	-0,9499	1,0000	0,0434
x_5	-0,1065	-0,1860	0,0434	1,0000

Параметр a_0 = 1,33961 цього рівняння показує, що розмір квоти склав би 1,33961 млрд СПЗ, за умови відсутності впливу з боку величини обсягу номінального ВВП, варіативності економіки і резерву країни. Параметр b_1 показує, що при збільшенні обсягу номінального ВВП на 1 млрд СДР величина квоти збільшиться на 0,0042 %. Параметр b_2 показує, що при варіативності економіки на 1 млрд СДР величина квоти збільшиться на 0,28 %. Параметр b_3 показує, що при збільшенні обсягу резервів країни на 1 млрд СДР величина квоти зменшиться на 0,0078 %. Критерій Фішера (*F*) підтверджує статистичну значущість побудованої моделі, оскільки дорівнює F_p =216,74, що більше табличного значення.

Коефіцієнт детермінації R^2 = 0,974522, тобто 97,45 % варіації величини квоти обумовлено варіацією обсягу номінального ВВП, варіативністю економіки та резервів країни.

Скоригований коефіцієнт детермінації становить 97,0025 %. Стандартна помилка оцінки показує стандартне відхилення залишків до 3,09458. Статистика Дарбіна-Уотсона (DW) перевіряє залишки, щоб визначити наявність будь-якої значної кореляції на основі порядку, в якому вони відбуваються, та дорівнює 2,17915. При значенні d_L = 1,05, d_U = 1,66, то значення статистики Дарбіна-Уотсона свідчить про відсутність автокореляції, що підтверджує високу якість побудованої моделі.

У табл. 2 наведені розрахункові значення кореляції. З їх допомогою виявляється наявність мультиколінеарності. У нашому випадку є кореляція з абсолютними значенням, що перевищує 0,5.

За допомогою отриманих даних можна зробити прогноз, яким буде розмір квот МВФ в Україні у наступному році. Але, маючи просторові дані, зробити це буде важко через мінливість факторів і соціальних чинників. Але при збільшенні кожного значущого показника на 7 %, а саме номінального ВВП, варіативності економіки та резервів країні, розмір квоти України збільшіться з 4,05 до 4,24 млрд СДР.

В результаті проведеного аналізу з'ясовано, що з наведених факторів найбільший вплив на рівень квоти МВФ мають номінальний ВВП, варіативність економіки та резерви країни. Кожній державі необхідно враховувати обсяг її номінального ВВП: чим вище рівень ВВП, тим більшу суму країна може отримати у кредит. Ці дані можуть бути використані у сфері фінансової політики для прогнозування розміру квоти у країні.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Международные экономические отношения : учебник / под общ. ред. В. Е. Рывалкина. М.,1997. 384 с. **2.** Чубарєв В. Л. Міжнародне економічне право : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 368 с. **3.** Єрмоленко О. О. Міжнародний валютний фонд: членський вклад, квоти. *Вісник НБУ.* 2004. № 9. С. 44. **4.** Міжнародний валютний фонд. URL: http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx. **5.** Пономаренко В., Малярець Л., Дорохов О. Генезис та методологічні основи багатомірного аналізу даних у соціально-економічних системах. URL: http://www.mnje.com/sites/mnje.com/files/mje_2011_v07-n02-a17.pdf.

ЗАГРОЗИ КАДРОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 331.445

Ковальов Д. С.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено складові загроз кадровій безпеці підприємства. Сформовано систему внутрішніх загроз кадровій безпеці підприємства та запропоновано заходи щодо їх локалізації.*

Ключові слова: *кадрова безпека підприємства, внутрішні загрози кадровій безпеці, зовнішні загрози кадровій безпеці.*

© Ковальов Д. С., 2018

Аннотация. *Исследованы составляющие угроз кадровой безопасности предприятия. Сформирована система внутренних угроз кадровой безопасности предприятия, и предложены меры по их локализации.*

Ключевые слова: *кадровая безопасность предприятия, внутренние угрозы кадровой безопасности, внешние угрозы кадровой безопасности.*

Annotation. *The article highlights the causes of threats to security personnel as part of economic security, generalized recommendations to minimize the negative effects of staff at the level of personnel security. Systematized the main threats from the staff and the organization in his address, arising and consequences of implementation.*

Keywords: *personnel security of the enterprise, internal threats of personnel security, external threats of personnel security.*

Кадрова безпека підприємства є однією з найважливіших складових економічної безпеки підприємства, тому від того, наскільки ефективно вирішуються питання, пов'язані з нею, і залежить безпека підприємства в цілому.

Успішне функціонування підприємства в умовах ринкової економіки передбачає формування ефективної системи заходів безпеки. Зазвичай основні ризики організації генерує її власний персонал.

Саме персонал підприємства впливає на всі аспекти його життєдіяльності, а також невіддільно пов'язаний з його економічною безпекою. Під час вирішення проблем забезпечення безпеки підприємства важливу роль відіграє вивчення ризиків і загроз, які можуть походити від персоналу організації і діяти на нього. У зв'язку з цим набуває актуальності поглиблене вивчення змісту загроз кадровій безпеці, що дає можливість комплексно розглянути зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства, виявити й узагальнити чинники деструктивного характеру і на цій основі розробити методичні підходи до забезпечення її кадрової безпеки.

Проблему захисту підприємства від власних кадрів досліджено багатьма зарубіжними та вітчизняними авторами. Вагомий внесок у розкриття цього питання зробили Є. Жарикова [2], І. Швець [6], Д. Рисіна [5], Л. Лапицька [4], О. Єгорова [5] та ін. Проте, на думку більшості фахівців, проблеми ризику загроз кадрової безпеки підприємства ще не достатньою мірою є розкритими та потребують більш детального вивчення.

Проаналізувавши наявні класифікації загроз кадрової безпеки підприємства, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день немає досконалої системи класифікації ризику загроз кадрової безпеки підприємства.

Недосконалість системи вивчення загроз кадрової безпеки підприємства обумовлює необхідність більш детального дослідження складових внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства та виявлення недосліджених складових.

Виходячи з цього метою статті є дослідження основних небезпек кадрової безпеки підприємства та розроблення системи заходів щодо їх виявлення і локалізації.

Економічна безпека підприємства – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) [5].

Основні складові економічної безпеки підприємства: інтелектуально-кадрова, техніко-технологічна, правова, фінансова, інформаційна, силова.

До зовнішніх загроз підприємницької діяльності можна віднести:

– роботу спеціальних служб іноземних держав щодо здобуття інформації про економічні процеси у сфері підприємництва з метою здійснення антиконкурентних заходів;

– роботу служб безпеки суб'єктів підприємницької діяльності з метою подолання конкурентів, заволодіння ринками збуту чи майном конкурентів;

– протиправну діяльність організованих злочинних формувань та окремих осіб з метою заволодіння майном суб'єктів підприємницької діяльності.

До внутрішніх загроз безпеці підприємництва слід віднести:

– протиправні чи інші негативні дії персоналу суб'єкта підприємницької діяльності, що загрожують функціонуванню та розвитку підприємництва;

– порушення встановленого режиму захисту інформації з обмеженим доступом для сторонніх осіб;

– порушення порядку використання технічних засобів;

– інші порушення правил режиму безпеки, які створюють передумови для реалізації протиправних цілей злочинних елементів чи інших фігурантів;

– низький рівень кадрового, організаційно-правового, інформаційно-аналітичного забезпечення управління потенційними ризиками як у контексті внутрішніх, так і зовнішніх загроз [4].

Кадрова безпека – це процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства за рахунок ліквідації або зниження ризиків і загроз, пов'язаних з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами в цілому [5].

Кадрова безпека – комплекс заходів, спрямованих на локалізацію загроз, що виходять від персоналу. Кадрова безпека є комбінацією складових, пов'язаних між собою складними і часто завуальованими зв'язками: безпека життєдіяльності, соціально-мотиваційна безпека, професійна безпека.

Таким чином, серед систем економічної безпеки підприємства та управління персоналом знаходиться кадрова безпека як підсистема систем, яка гарантуватиме стабільне та максимально ефективне функціонування підприємства і високий потенціал розвитку в майбутньому [6].

Слід розрізняти зовнішні та внутрішні загрози. Зовнішні загрози кадровій безпеці підприємства – це дії, явища або процеси, які не залежать від волі чи свідомих дій співробітників підприємства, але призводять до нанесення збитків організації. До зовнішніх небезпек відносять:

- умови праці та мотивацію у конкурентів;
- установку конкурентів на переманювання;
- тиск на співробітників ззовні;
- зміни у зовнішньому економічному середовищі;
- потрапляння співробітників у різні види залежності;
- інфляційні процеси, які неможливо не враховувати при розрахунку заробітної плати і прогнозуванні її динаміки.

Внутрішні загрози кадровій безпеці – це умисні чи необережні дії співробітників підприємства, що призводять до нанесення збитків організації. До внутрішніх небезпек відносять:

- невідповідність кваліфікації співробітників займаних посад;
- недостатня освітній рівень співробітників;
- слабка організація системи управління персоналом;
- слабка організація системи навчання;
- неефективна система мотивації;
- помилки в плануванні ресурсів персоналу;
- зниження кількості раціоналізаторських пропозицій та ініціатив;
- звільнення кваліфікованих співробітників;
- співробітники орієнтовані на вирішення внутрішніх тактичних завдань;
- співробітники орієнтовані на дотримання інтересів підрозділу;
- відсутність корпоративної політики;
- неякісні перевірки кандидатів при прийомі на роботу [6].

Серед внутрішніх загроз кадровій безпеці підприємства можна виділити загрози, пов'язані з особою співробітника, та загрози, обумовлені особливостями колективу. На рис. 1 зображено основні складові загроз.

Головними групами критеріїв кадрової безпеки можна назвати:

- показники чисельного складу персоналу і його динаміки;
- показники кваліфікації та інтелектуального потенціалу;
- показники ефективності використання персоналу;
- показники якості мотиваційної системи.
- Заходи щодо локалізації загроз кадровій безпеці розподіляються:
- за джерелом загроз – детальний відбір кадрів, безперервна робота над покращенням умов праці, навчання тощо;
- за видом загроз – введення до штату співробітників професійного психолога, чітка корпоративна етика та культура;
- за об'єктами безпеки – тісна співпраця та взаємодопомога керівників усіх рівнів управління підприємства;
- за особами, які здійснюють заходи, – тісні умови співпраці, здійснення періодичної вибіркової перевірки.

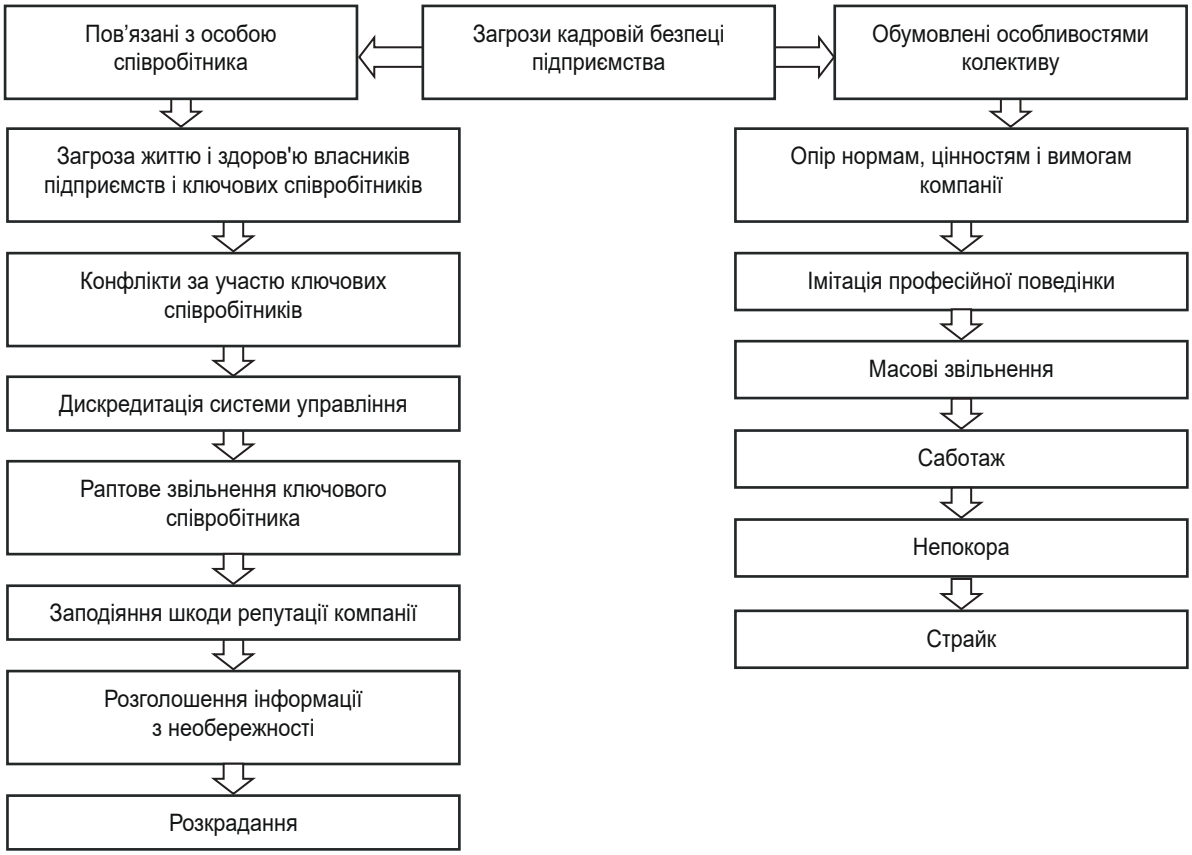

Рис. 1. **Загрози кадровій безпеці підприємства**

Таким чином, процес захисту підприємства від небезпеки починається на етапі підбору працівників на існуючі вакансії. Буквально з першої хвилини, коли особа, яка займається відбором персоналу, бачить кандидата на працевлаштування. І цей процес захисту існує безперервно у весь період функціонування підприємства, саме так, як безперервно функціонує на ньому його персонал.

Від кадрової безпеки залежить те, наскільки впевнений може бути керівник фірми в компетентності своїх працівників, у тому, що підприємство не піддасться небезпеці з вини персоналу. Отже, дослідження кожної складової кадрової безпеки дозволить підвищити її рівень в цілому, що позитивно вплине на загальний рівень економічної безпеки підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Семенченко А. В.

Література: 1. Єгорова О. С. Методи попередження загроз кадровій безпеці підприємства. Економіка і маркетинг в умовах всесвітньої інтеграції: проблеми, досвід, передова думка. 2010. Т. 1. С. 145–147. **2.** Жариков Е. С. Риски в кадровой работе. М. : МЦФЭР, 2005. 288 с. **3.** Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. 384 с. **4.** Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення. Київ : Лібра, 2003. 280 с. **5.** Рысина Д. Ф. Проверяем благонадежность кандидатов на руководящие и другие ответственные должности (о судимости и дисквалификации). *Кадры предприятия.* 2008. № 9. С. 17–32. **6.** Швець І. Б. Економічна безпека в управлінні персоналом. *Наукові праці ДонНТУ. Серія : економічна.* 2009. Вип. 36-1. С. 179–184.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ КАДРОВІЙ БЕЗПЕЦІ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 65.050.9

Козлова А. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто поняття кадрової безпеки, класифіковані основні загрози кадровій безпеці як елементу економічної безпеки підприємства. Досліджено причини виникнення загроз і запропоновано шляхи їх подолання.*

Ключові слова: *економічна безпека, кадрова безпека, загрози, негативні наслідки.*

Аннотация. *Рассмотрено понятие кадровой безопасности, классифицированы основные угрозы кадровой безопасности как элемента экономической безопасности предприятия. Исследованы причины возникновения угроз и предложены пути их преодоления.*

Ключевые слова: *экономическая безопасность, кадровая безопасность, угрозы, негативные последствия.*

Annotation. *The article deals with the concepts of personnel security, classified the main threats to human security as an element of economic security of the enterprise. The investigation of causes of threats has been conducted and the ways of their overcoming are proposed.*

Keywords: *economic security, personnel security, threats, negative consequences.*

На сьогодні багато підприємств переживають глибокий спад виробництва і знаходяться в критичному стані або стані банкрутства. Такий стан справ становить певну небезпеку як для регіону, так і для колективу кожного конкретного підприємства. Адже будь-яке підприємство, будучи основним структуроутворюючим елементом економіки, виконує не тільки виробничу функцію, а й матеріально забезпечує проживання людей, пов'язаних з ним, тобто несе певне соціальне навантаження і відповідальність.

Тому кадрова безпека розглядається як основний структурний елемент економічної безпеки, який впливає на всю діяльність підприємства. Тому, постає актуальна потреба у класифікації загроз кадровій безпеці, дослідженні причин їх виникнення та пошуку шляхів їх подолання.

Проблеми забезпечення кадрової безпеки та мінімізації впливу загроз дістали значного дослідження в роботах зарубіжних і українських учених. Серед них: Арефьєва О. В., Васильчак С. Д., Єременко А. О. [1], Солодова Н. Г. [2], Маренич А. І., Назарова Г. В. [3], Чумарін І. Г. [4] та ін.

Метою цього дослідження є аналіз загроз кадровій безпеці підприємства й обґрунтування шляхів їх подолання.

Кадрова безпека є однією з найважливіших складових безпеки організації, оскільки персонал компанії має безпосередній вплив на всі аспекти його життєдіяльності, а також невід'ємно пов'язаний із забезпеченням ефективного процесу господарювання. А. Шаваєв розглядає кадрову безпеку як стан захищеності суспільно-прогресивних інтересів організації з розвитку і вдосконалення її людського капіталу, підтримки ефективної системи управління людськими ресурсами та мінімізації ризиків компанії, пов'язаних з її складовою.

На думку І. Чумаріна, кадрова безпека – це процес запобігання негативним впливам на безпеку підприємства за рахунок ризиків і загроз, пов'язаних з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом [4].

Оскільки кадрова безпека має на увазі виявлення і ліквідацію загроз підприємству, можна визначити, що загрози – це негативні впливи, що негативно впливають на стан кадрової функціонально-складової економічної безпеки [7].

Внаслідок загроз кадрової безпеки компанії світу несуть матеріальні збитки та нематеріальні втрати, які проявляються через зниження морального духу компанії, зіпсованої репутації, зниження вартості акцій і порушення ділових відносин з партнерами [3].

© Козлова А. О., 2018

Існують два види загроз:

1. Зовнішні загрози – це негативний вплив на організацію, що надходить із зовні. Як правило, вони не залежать від свідомості і волі співробітників, які завдають ненавмисної шкоди конкретному підприємству. До таких загроз належать:

- хедхантинг;
- тиск на персонал організації, що надходить ззовні;
- умови системи мотивації організації поступаються системі мотивації конкурентів;
- зовнішні залежності персоналу підприємства.

2. Внутрішні загрози – це навмисні або необережні дії персоналу, що тягнуть за собою ряд негативних наслідків для діяльності підприємства. До таких загроз відносять:

- слабку систему контролю при прийомі на роботу;
- слабку систему контролю управління персоналом;
- невірний розподіл ресурсів підприємства;
- неефективну систему мотивації;
- недостатню кваліфікацію персоналу;
- незадоволеність робочою обстановкою співробітника [8].

Ефективне виявлення ризиків і протидія загрозам кадрової безпеки організації не може бути реалізована силами виключно служби безпеки. До вирішення цього завдання повинні бути підключені всі посадові особи організації і деякі штабні інстанції. З метою запобігання можливості перетину сфер компетенцій має виконуватися вимога чіткої диференціації функцій, повноважень і відповідальності основних учасників.

Таким чином, точно скоординовані, злагоджені дії всіх підрозділів у структурі системи забезпечення кадрової безпеки і правильно обрана і своєчасно реалізована стратегія виявлення ризиків і усунення загроз кадрової безпеки в інноваційно-орієнтованих організаціях дозволить їм успішно функціонувати, забезпечуючи позитивний розвиток вітчизняної економіки.

При розгляді проблеми забезпечення кадрової безпеки організації на окрему увагу заслуговує вивчення причин виникнення загроз кадрової безпеки організації і створюють небезпеку реалізації її інтересів. До них можна віднести:

- низький рівень або відсутність всередині корпоративної соціальної відповідальності бізнесу. Найчастіше загрози кадрової безпеки призводять до ігнорування інтересів найманого персоналу, а невиконання зобов'язань перед працівниками (затримки виплати або зменшення заробітної плати, незаконне звільнення і т. д.) провокує недобросовісна поведінка з боку співробітників;
- відсутність корпоративної культури, яка має на увазі нетерпимість до всіх протиправних дій як з боку керівництва компанії, так і її персоналу, формування необхідних морально-етичних цінностей і норм щодо поведінки роботодавця і працівників;
- низька ефективність контролю на етапах найму і відбору персоналу в процесі трудової діяльності, а також відсутність грамотної політики вивільнення працівників, що сприяє вчиненню ними недобросовісних вчинків;
- недостатнє опрацювання локальної нормативно-правової бази в галузі забезпечення безпеки бізнесу, відсутність ефективної системи навчання персоналу основ протидії загрозам кадровій безпеці;
- неефективна система мотивації добросовісної поведінки персоналу [5; 6].

Звісно, повністю уникнути негативного впливу ніколи не вдасться, оскільки завжди існує ризик загрози для підприємства, але спробувати знизити відсоток ризику загроз можна, використовуючи основний чинник, що впливає на забезпечення кадрової безпеки в системі економічної безпеки підприємства – контроль. Тут провідну роль щодо забезпечення кадрової безпеки повинні займати лінійні керівники. Саме ці суб'єкти здатні здійснювати контроль поведінки співробітників. Відсутність інформації про стан колективу не дозволить забезпечити прийнятний рівень кадрової безпеки. Отримати цю інформацію можна від членів колективу, які знаходяться в безпосередній взаємодії зі співробітником, який є суб'єктом протиправних дій. Функції служби безпеки на цьому етапі зводяться до роботи з інформаторами, виявлення фактів деструктивної поведінки співробітників. Кадрова служба, своєю чергою, реалізує програми формування лояльності до організації, зміцнення мотивації.

Отже, контроль повинен бути комплексним і безперервним. Ці заходи в разі їх застосування зможуть знизити ризики, пов'язані з можливістю витоку конфіденційної інформації, підвищити відповідальність працівників за свої дії, їх мотивацію до забезпечення кадрової безпеки в цілому і підвищити рівень захищеності і лояльності працівників у цій організації.

Проведене дослідження довело, що персонал є активним суб'єктом загроз з яскраво вираженою деструктивною спрямованістю щодо переважно інформаційної та майнової безпеки організацій. Загрози кадровій безпеці мають зустрічний характер. Таку ж спрямованість має і несумлінність у трудових відносинах, оскільки вона характерна як для українських роботодавців, так і для найманого персоналу.

Таким чином, науковим результатом цього дослідження є аналіз понятійно-категоріального апарату визначень: «кадрова безпека», «загрози кадровій безпеці», і на їх основі було виведено причини кадрових загроз. Також виявлено, що існують два види кадрових загроз: зовнішні і внутрішні, визначено й узагальнено причини їх виникнення.

Напрямом подальших досліджень у цій сфері стане розробка методики оцінки кадрової безпеки в системі економічної безпеки підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Семенченко А. В.

Література: 1. Єременко А. О., Журавель М. Ю., Полозова Т. В. Якісна система управління персоналом як запорука кадрової безпеки підприємства // Радіоелектроніка і молодь в XXI ст. : 16-й Міжнар. молодіж. форум. Харків : ХНУРЕ, 2012. 214 с. **2.** Солодова Н. Г. Корпоративная культура и трудовая комфортность работников в условиях организационных преобразований. *Управление развитием персонала.* 2007. № 1. С. 52–56. **3.** Назарова Г. Передумови створення системи кадрової безпеки підприємства. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України.* 2010. Вип. 15. С. 34–37. **4.** Чумарин И. Г. Что такое кадровая безопасность компании. *Кадры предприятия.* 2003. № 2. С. 25–32. **5.** Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посіб. Львів : Брама, 2011. 380 с. **6.** Озерникова Т. Г. Внутрикорпоративная социальная ответственность: трансформация в условиях кризиса. *Управленец.* 2009. № 3–4. С. 40–44. **7.** Рыжов Р. О. Кадровая безопасность: опыт социологической концептуализации. URL: http://www.ibl.ru/konf/151211/kadrovaja-bezopasnost.html. **8.** Царенко Ю. Позаботьтесь о кадровой безопасности. *Кадровое дело.* 2005. № 1. С. 69–73.

ВПЛИВ ДИНАМІКИ СЕРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ЗАКОРДОННИЙ ТУРИЗМ УКРАЇНЦІВ

УДК 339.72.015: 519.237.5

Коломієць Н. І.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто взаємозв'язок між добробутом населення, показником якого є середня заробітна плата, і можливістю українців здійснювати закордонні туристичні подорожі. Побудовано економетричну модель, що дозволяє оцінити кореляційний зв'язок між цими факторами.*

Ключові слова: *середня заробітна плата, закордонний туризм, кореляційно-регресійний аналіз, економетрична модель.*

Аннотация. *Рассмотрена взаимосвязь между уровнем благосостояния населения, показателем которого является средняя заработная плата, и возможностью украинцев осуществлять зарубежные туристические поездки. Построена эконометрическая модель, позволяющая оценить корреляционную связь между этими факторами.*

Ключевые слова: *средняя заработная плата, зарубежные путешествия, корреляционно-регрессионный анализ, эконометрическая модель.*

© Коломієць Н. І., 2018

Annotation. *The article examines the relationship between the level of welfare of the population, the indicator of which is the average wage, and the ability of Ukrainians to carry out foreign tourist trips. An econometric model has been constructed that makes it possible to estimate the correlation between these factors.*

Keywords: *average wage, foreign travel, correlation-regression analysis, econometric model.*

Одними з головних показників, які характеризують рівень розвитку країни, є мінімальна та середня заробітна плата. Країни, які мають високі показники в оплаті праці своїх громадян, вважаються більш розвинутими. Також ці показники займають перше місце в топі факторів, що впливають на якість життя населення. У 2017 році Україна посіла 91 місце в рейтингу 198 країн за рівнем мінімальної заробітної плати, яка складала 3200 грн (118 USD). Отже, за цим показником вона входить до групи країн з розвитком вище середнього. Проте за рівнем щастя Україна посіла 132 місце у рейтингу 155 країн [1].

Ще одним показником якості життя населення є соціальні послуги, у тому числі і якість відпочинку. Все частіше сучасні люди для свого відпочинку обирають туризм. Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [2]. Одним із напрямків туристичних подорожей є інші країни.

Метою цієї роботи є дослідження взаємозв'язку між зростанням середньої заробітної плати українців за період з 2006 по 2017 роки та розвитком закордонного туризму в цей же самий період.

Заробітна плата являє собою один з головних показників і чинників рівня соціально-економічного стану країни, колективу, людини. Середня заробітна плата – це макроекономічний показник, що обчислюється як середнє арифметичне значення заробітних плат певної групи працівників (наприклад, по підприємству, по галузі, по регіону). Вона розраховується виходячи із фонду оплати праці співробітників (включаючи оплату праці сумісників), премій, надвишок, винагород за підсумками роботи за рік та одноразових заохочень.

Незалежно від окремих нюансів формулювання сутності заробітної плати всі науковці вважають, що вона повинна відбивати наявні в державі соціальні, економічні та виробничі відносини. На жаль, у сучасних умовах в Україні заробітна плата неспроможна виконувати відповідні функції. Так, її рівень забезпечує не більше 21 % відтворення робочої сили, що не відшкодовує навіть прямих витрат праці і не викликає зацікавленість в переорієнтації [4].

Нижче наведено динаміку середньої заробітної плати за період з 2006 по 2017 рр., що обчислена у доларах США (рис. 1).

Як видно з рис. 1, протягом останніх 11 років відбувалися суттєві зміни середньої заробітної плати, і ці зміни не мали сталого характеру. Так, з 2006 по 2009 рр. середня зарплата зросла в 1,7 разу. У 2009 році внаслідок світової економічної кризи, осторонь якої не лишилась і Україна, середня заробітна плата знизилася майже до рівня 2006 р. У 2009 році почалося нове зростання, яке тривало по 2016 рік включно. За цей період середня заробітна плата знову збільшилась у 1,7 разу. Нова криза 2014 р. призвела до падіння середньої заробітної плати до рівня, який складає 92 % від рівня 2006 р.

Однак зростання, що в подальшому мало місце, призвело до того, що в 2017 р. середня заробітна плата зросла на 59,5 доларів США порівняно з 2006 р. Але навіть таке мінімальне підвищення цього показника зовсім не є гарантією того, що рівень життя виріс. Адже, як відомо, разом із заробітною платою зростають і ціни на товари. Зміни цього показника розглянемо в аспекті динаміки розвитку туризму в Україні.

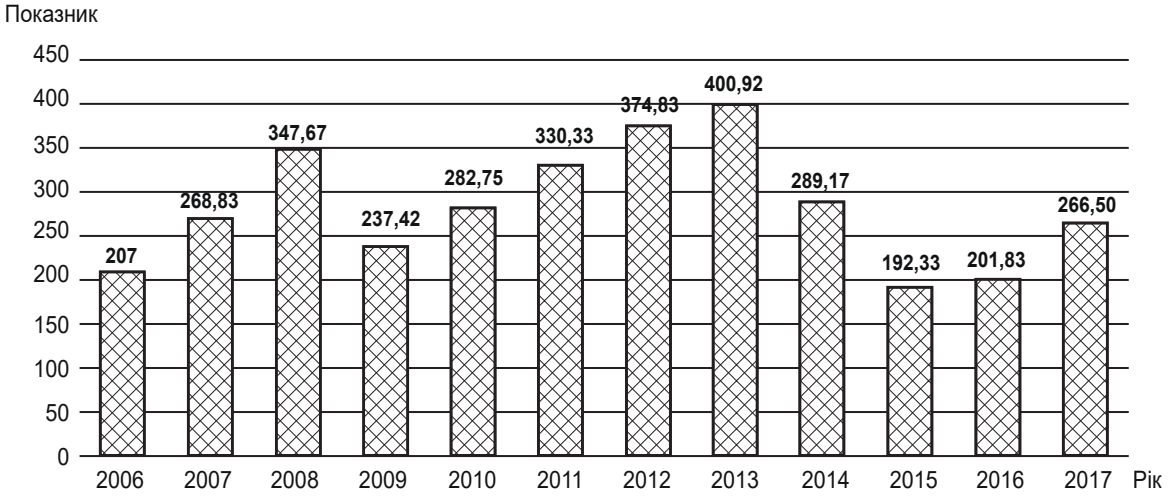

Рис. 1. **Динаміка середньої заробітної плати в Україні за 2006–2017 рр.**, дол. США

За метою здійснення подорожі туризм поділяють на 3 категорії: організований туризм, приватна поїздка та службова поїздка [3]. Охарактеризуємо кожну з цих категорій:

– організований туризм, тобто індивідуальні подорожі або подорожі туристичної групи, що організовані туристичним підприємством;

– приватна поїздка, тобто подорожі індивідуалів, організовані без допомоги туристичних підприємств;

– службова поїздка, тобто регулярні виїзди співробітників з основного офісу в різні пункти призначення через те, що їх трудова діяльність має переважно роз'їзний характер.

У цій роботі основна увага приділяється першим двом категоріям, адже саме на них громадяни України витрачають свої власні кошти, у той час як службові поїздки частіше всього здійснюються за рахунок державного або приватного підприємства, представником якого є працівник. На рис. 2 наведено динаміку організованого та приватного видів туризму за період з 2006 по 2017 рр. [4].

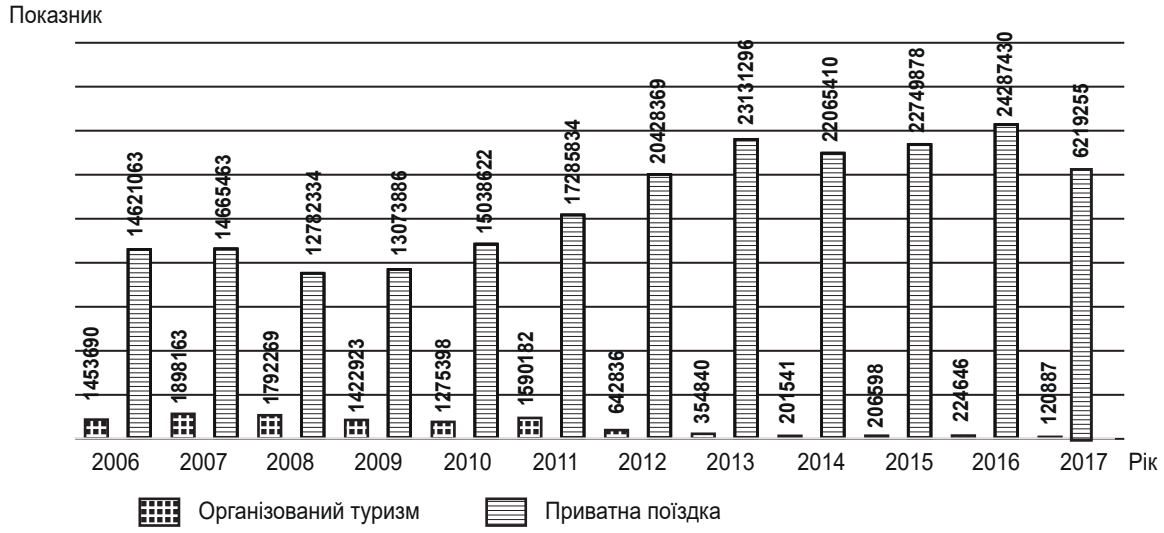

Рис. 2. **Динаміка туризму за 2006–2017 рр.**

За даними рис. 2 можна вважати період з 2006 по 2011 рр. достатньо стабільним як за кількістю організованих, так і приватних подорожей. Однак починаючи з 2011 року організований туризм різко скорочується, у той же час кількість приватних поїздок збільшується та продовжує зростати.

Для більш повної характеристики закордонного туризму українців розглянемо, до яких країн найчастіше виїжджали наші співгромадяни. Для цього візьмемо сім найпопулярніших напрямків туризму у 2017 році та порівняємо їх з даними за 2006 рік. Як видно з діаграми, наведеної на рис. 3, змінився вектор подорожей українців. У 2006 р. найбільша кількість туристів (36 % від загальної кількості) відвідала Російську Федерацію. Однак у 2017 році за привабливістю Російська федерація у посіла лише друге місце, а кількість осіб, які відвідали РФ, зменшилося до 17 %. Найбільш популярним напрямком туристичних подорожей у 2017 р. стає Польща. Кількість осіб, які відвідали цю країну, склала у 2017 р. 38 % від загальної кількості осіб, що здійснювали закордонні подорожі. Інші країни, які найчастіше відвідують українці, також є країнами ближнього закордону, що можна пояснити саме тим, що такі подорожі коштують дешевше.

До речі, щодо в'їзду іноземних громадян в Україну, то в 2017 р. порівняно з 2006 р. кількість туристів зменшилась на 3 981,7 тис. осіб, що становить приблизно 22,4 %. Тобто Україна як об'єкт туризму втрачає привабливість.

Аналіз динаміки організованого і приватного туризму показує, зміна їх часток у загальному обсязі закордонних подорожей, зміна вектора вказають на те, що туризм є не стільки розвагою, скільки відображенням соціальних процесів в Україні. Тому разом з рівнем середньої заробітної плати доцільно враховувати обсяг ВВП країни. Побудуємо дві економетрична моделі, в одній з яких як внутрішній фактор розглядається кількість осіб, що від'їздять за кордон як організовані туристи (y1), а у другій – кількість осіб, що від'їздять за кордон як приватні туристи (y2). Обидва фактори визначаються у млн осіб. Зовнішніми факторами в обох моделях вважаються середня заробітна плата (x_1), яка визначається у USD, та обсяг ВВП (x_2), що визначається у млн USD. Вихідні дані, за якими були побудовані моделі, наведені в табл. 1.

Для перевірки, чи виконується умова теореми Гаусса–Маркова щодо відсутності мультиколінеарності між зовнішніми факторами, було застосовано кореляційний аналіз (табл. 2).

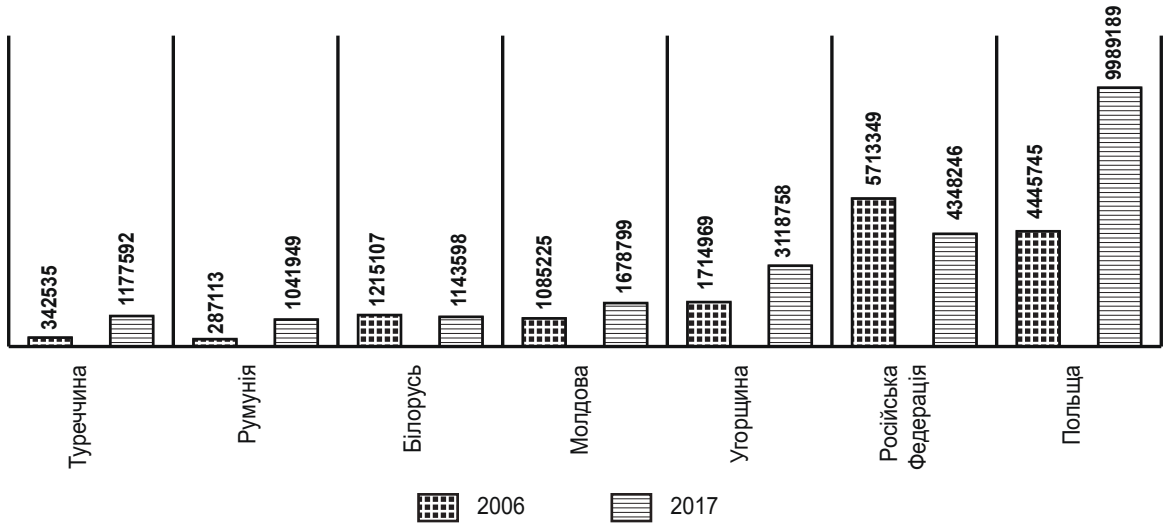

Рис. 3. **Найбільш привабливі країни для закордонних подорожей українців**

Джерело: складено автором за даними [4]

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричних моделей

Рік	**Організований туризм, млн осіб** (y_1)	**Приватні поїздки, млн осіб** (y_2)	**Середня заробітна плата, USD** (x_1)	**ВВП, млн USD** (x_2)
2006	1,45	14,62	207,00	107,75
2007	1,89	14,65	268,83	142,72
2008	1,79	12,78	347,67	179,99
2009	1,42	13,03	237,42	117,23
2010	1,27	15,03	282,75	136,42
2011	1,59	17,28	330,33	163,15
2012	0,64	20,42	374,83	175,78
2013	0,35	23,13	400,92	183,31
2014	0,20	22,06	289,17	131,81
2015	0,20	22,74	192,33	90,615
2016	0,22	24,28	201,83	93,27
2017	0,12	26,34	266,50	104,06

Джерело: побудовано автором за даними [4]

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції (надбудова Correlation)

	y_1	y_2	x_1	x_2
y_1	1			
y_2	-0,9371	1		
x_1	0,3531	-0,2827	1	
x_2	0,0927	-0,0187	0,9518	1

Із табл. 2 видно, що зовнішні фактори моделі пов'язані між собою тісним кореляційним зв'язком (коефіцієнт парної кореляції між ними становить 0,9518), а отже, порушується одна з умов теореми Гаусса–Маркова. Отже, оцінки, які отримані за методом 1МНК, матимуть велику дисперсію, тобто не будуть ефективними, хоча залишаються незсунутими та спроможними [5]. Оскільки у цій роботі нас цікавить дослідження тенденції, а не прогнозування за моделлю, то для побудови економетричної моделі можна застосувати 1МНК.

Зауважимо, що коефіцієнт парної кореляції між внутрішніми факторами економетричних моделей дорівнює -0,9371, отже, ці фактори пов'язані між собою тісним зворотним кореляційним зв'язком.

Побудуємо модель, внутрішнім фактором якої є організований туризм (y_1). За допомогою функції LINEST отримуємо таку таблицю статистичних даних (табл. 3).

Таблиця 3

Результати застосування функції LINEST

x_2	x_1	y_1
-0,0263	0,0580	0,5074
0,0055	0,0111	0,4904
0,7534	0,3836	#Н/Д
13,7461	9	#Н/Д
4,0451	1,3242	#Н/Д

За даними табл. 3 маємо рівняння регресії для першої моделі:

$$\hat{y}_1 = 0{,}5074 + 0{,}0580 \cdot x_1 - 0{,}0263 \cdot x_2. \quad (1)$$

Відповідно до цієї моделі коефіцієнт детермінації (табл. 3) становить $R^2 = 0{,}7534$, тобто 75,34 % мінливості внутрішнього фактора зумовлено впливом зовнішніх факторів, які присутні в моделі. Емпіричне значення критерію Фішера (табл. 3) дорівнює $F_{емп} = 13{,}74$. Оскільки для рівня значущості $\alpha = 0{,}05$ воно перевищує критичне значення $F_{0,05}(2; 9) = 4{,}26$, то модель в цілому є значущою. Обчислення емпіричних значень t-статистики дає такі результати для параметрів моделі: $t_{b_0} = 1{,}03$, $t_{b_1} = 5{,}01$ та $t_{b_2} = 4{,}79$. Для обох коефіцієнтів регресії ці значення більші за критичне: $F_{0,05}(9) = 2{,}26$, отже, вони є значущими за критерієм Стьюдента.

Для моделі, внутрішнім фактором якої є приватний туризм (y_2), маємо такі дані (табл. 4).

Таблиця 4

Результати застосування функції LINEST

x_2	x_1	y_2
0,1863	-0,4001	20,2947
0,0384	0,0779	3,4344
0,7454	2,6862	#Н/Д
13,1771	9	#Н/Д
190,1676	64,94229	#Н/Д

За даними табл. 4 маємо рівняння регресії для другої моделі:

$$\hat{y}_2 = 20{,}2947 - 0{,}4001 \cdot x_1 + 0{,}1863 \cdot x_2. \quad (2)$$

За цією моделлю коефіцієнт детермінації (табл. 4) становить $R^2 = 0{,}7454$, емпіричне значення критерію Фішера дорівнює $F_{емп} = 13{,}18$, що перевищує критичне значення $F_{0,05}(2; 9) = 4{,}26$, тобто модель у цілому є значущою. Обчислення емпіричних значень t-статистики дає такі результати для параметрів цієї моделі: $t_{b_0} = 5{,}91$, $t_{b_1} = 5{,}13$ та $t_{b_0} = 1{,}03$, що перевищує критичне значення: $F_{0,05}(9) = 2{,}26$, отже, усі параметри моделі є значущими за критерієм Стьюдента.

Таким чином, середня заробітна плата та обсяг ВВП суттєво впливають на динаміку організованого та приватного туризму, але цей вплив є протилежним за напрямком. Це і зрозуміло, оскільки метою організованого туризму є відпочинок, тоді як приватний туризм у більшості випадків дає можливість працевлаштування за кордоном.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедєва І. Л.

Література: 1. World Happiness Report 2017. URL: https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2017/HR17.pdf. **2.** Про туризм : Закон України від 11.02.2015 № 324/95-ВР. URL: http://tourlib.net/zakon/pro_turyzm.htm. **3.** Квартальнов В. А. Туризм. М. : Финансы и статистика, 2002. 320 с. **4.** Державна служба статистики України. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua. **5.** Малярець Л. М. Економіко-математичне моделювання. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. 320 с. **6.** Економетрика : електрон. підруч. URL: http://stud.com.ua/72631/ekonomika/ekonometrika.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

УДК 349.2

Коломієць Н. І.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розкрито поняття «молодь», визначено його юридичну сутність. Досліджено особливості працевлаштування молодих людей в Україні. Виявлено основні проблеми працевлаштування молоді.*

Ключові слова: *молодь, працевлаштування, державна молодіжна політика, зайнятість, реалізація права на працю.*

Аннотация. *Раскрыто значение «молодежь», определена его юридическая сущность. Исследованы особенности трудоустройства молодых людей в Украине. Выявлены основные проблемы трудоустройства молодежи.*

Ключевые слова: *молодежь, трудоустройство, государственная молодежная политика, занятость, реализация права на труд.*

Annotation. *The article reveals the meaning of «youth», its legal essence is defined. The conducted researches of features employment of young people in Ukraine in modern conditions. The main problems of youth employment are revealed.*

Keywords: *the youth, employment, state youth policy, realization of the right to work.*

В умовах глобалізації України відбуваються різні соціальні перетворення, які призводять до змін у суспільних відносинах із використанням найманої праці. Такі зміни, безумовно, впливають на ринок праці, попит і пропозицію робочої сили, рівень життя населення, впливають на соціальне становище найманих працівників, особливо молоді.

Сьогодні є досить поширеним той факт, що більшість молоді, закінчивши заклад вищої освіти і отримавши відповідний документ, не можуть знайти місце роботи. Молодь однозначно можна віднести до особливої соціальної групи, яка здатна внести значний вклад в майбутнє держави.

Молоді фахівці, які вперше шукають роботу, входять до групи ризику, бо саме вони є проблематичними учасниками ринку праці: більша частина молоді не готова до реалії роботи, а також є важливим той факт, що освіта в Україні знецінюється. Затребуваними спеціалістами вважаються особи, які отримали знання за кордоном, у провідних країнах світу. Тому на сучасному етапі розвитку держави рівень безробіття та трудової міграції молоді досягає дуже високих показників.

Молодь є об'єктивною цінністю будь-якого сучасного суспільства. Так, наприклад, філософ К. Маннгейм визначав молодь як один з прихованих ресурсів суспільства, від мобілізації яких залежить його життєдіяльність. Молодь являє собою соціально-демографічну групу, яка є потенціалом економічного й інноваційного розвитку будь-якої держави. Як особлива категорія населення, з точки зору соціально-психологічного аспекту, молодь характеризується пошуком власного шляху, прагненням до самореалізації.

Але водночас молоді люди стикаються з проблемою працевлаштування, перш за все, через відсутність досвіду роботи. Відсутність професіональних знань і досвіду роботи виступають основними недоліками, які перешкоджають працевлаштуванню молодих людей.

© Коломієць Н. І., 2018

Дослідженням цієї теми займалися такі провідні науковці, як: О. О. Абрамова, А. Ю. Бабаскіна, О. В. Басая, Б. К. Бегічева, В. В. Безусий, Л. Я. Гінцбург, Д. О. Карпенко, Т. Г. Маркіна, В. С. Венедіктов, О. І. Процевський, В. В. Жернаков, О. М. Ярошенк, О. С Реус, Ю. М. Щотова й ін.

На сьогодні досі відсутнє єдине комплексне нормативне визначення поняття «молодь». Законодавець представляє дефініцію «молоді, молодих громадян» в ст. 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 № 2998-XII (з відповідними змінами та доповненнями), згідно з яким «молодь» визначається як громадяни України від 14 до 35 років [1]. Складові цього поняття – вік від 14 до 35 років і належність до громадянства України.

Водночас законодавець у вищезазначеній статті уточнює, що неповнолітні – це громадяни у віці до 18 років. Таким чином, поняття «молодь» неоднорідне и включає такі категорії, як неповнолітній – особи в віці від 14 до 18 років та дитина – особа у віці до 18 років. Варто звернути увагу на ст. 6 Сімейного кодексу України, в якій закріплено, що малолітньою вважається дитина до досягнення нею 14 років; неповнолітньою вважається дитина у віці від 14 до 18 років.

Відповідно до п. 5 Декларації про загальні основи державної молодіжної політики, яку було прийнято 15.12.1992 № 2859-XII (з відповідними змінами та доповненнями), державна молодіжна політика розповсюджується на громадян України у віці від 14 до 28 років незалежно від походження, соціального та майнового положення, расової та національної належності, статті, освіти, мови, відношення до релігії, роду і характеру діяльності і здійснюється через органи державної виконавчої влади, установи, соціальні інститути та об'єднання молодих громадян [2]. На основі викладеного виникає логічне питання: на молодих людей у віці від 28 до 35 років, які є громадянами України і які за віковою ознакою підпадають під категорію «молодь», сфера дії державної молодіжної політики не поширюється?

Згідно зі ст. 188 КЗпП України заборонено приймати на роботу осіб, які не досягли 16 років. Винятком можуть бути особи, які не досягли 16-річного віку, але отримали згоду одного з батьків або офіційних представників, які заміняють їх. Іноді допускається прийом на роботу осіб, які досягли 14 років, але при цьому прийом на роботу повинен відповідати ряду умов: ціллю є підготовка молоді до виробничої праці; прийом на роботу допускається для виконання легкої праці, яка не зашкодить здоров'ю неповнолітній особі; робота не повинна порушувати процес навчання і повинна виконуватися у вільний від навчання час; треба мати згоду одного з батьків або осіб, які їх заміняють [3].

Тож молодь є, по-перше, специфічним суб'єктом правовідносин, особливою категорією населення, характеризується фізіологічними та психологічними особливостями, потребуючи окремого підходу до регулювання праці, і, по друге, об'єктом державної молодіжної політики.

Необхідне єдине загальне та систематизоване визначення поняття «молодь», з чітким обліком вікових меж і всієї специфіки цієї категорії працівників.

На сьогодні близько 70 % випускників закладів вищої освіти України не працевлаштовуються за тією спеціальністю, за якою здійснювалась підготовка. Це відбувається через невідповідність попиту на ринку праці на ті спеціальності, які найчастіше обирають абітурієнти [4].

Ринок праці молоді прийнято умовно поділяти на три вікові групи:

– молодь у віці від 14 до 19 років є підлітковою групою, яка переважно включає в себе учнів середніх шкіл, професійних училищ, технікумів, студентів навчальних курсів вищих учбових закладів. Ця категорія молоді практично не заохочена до професійної трудової діяльності, в більшості випадків спостерігається «тіньове» працевлаштування;

– молодь віком від 20 до 24 років. Цю групу представляють студенти, випускники різних рівнів учбових закладів, ті молоді люди, які закінчують або закінчили професіональну підготовку та находяться в пошуках роботи. Ця категорія ще не має досвіду роботи, що і є основною перепоною в пошуках роботи;

– молодь у віці від 25 до 29 років. Це сама конкурентоспроможна група, характерними рисами якої є: досвід і зрілість. Молоді люди цієї групи вже визначились у виборі своєї професії, мають деякий стаж роботи та кваліфікацію. Саме вони мають перевагу на ринку праці порівняно з юними випускниками учбових закладів [5].

Варто розкрити сутність поняття «працевлаштування молоді». За своїм змістом працевлаштування є процесом прийняття людини на роботу. Трудове законодавство України встановлює певні особливості правового регулювання праці неповнолітніх. Це зумовлено тим, що вони користуються додатковими пільгами в зв'язку з фізіологічними, психологічними та віковими особливостями.

Чинне законодавство України передбачає правові гарантії зайнятості та працевлаштування молоді, але в ньому відсутній досконалий механізм реалізації цих державних гарантій.

Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» визначено, що перше робоче місце є місцем роботи молодих громадян після закінчення будь-якого учбового закладу. Також є

положення про те, що держава повинна забезпечувати працездатну молодь першим робочим місцем на строк не менше ніж два роки після закінчення чи припинення навчання. Але насправді ситуація в країні є настільки нестабільною, що більшість працездатної молоді залишається не працевлаштованою.

Дефініцію поняття «молодий працівник» надає ст. 1 Закону України «Про зайнятість населення» та визначає його як громадянина України в віці до 35 років, випускника професійно-технічного або вищого учбового закладу, або територіального органу центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, який продовжує працювати протягом трьох років по кваліфікації, придбаної за час навчання, в тому числі незалежно від місця першого працевлаштування [6].

Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року (далі Стратегія) [7] визначає вдосконалення роботи за основними напрямками реалізації державної молодіжної політики, забезпечення повноцінної роботи з молоддю як одне з пріоритетних задач органів державної влади за забезпеченням розвитку економіки, відкритого суспільства інтеграції України в світове товариство. В Стратегії чітко окреслені такі актуальні проблеми молоді, як забезпечення доступної освіти та зайнятості, а також проблеми реалізації державної молодіжної політики: невідповідність правового регулювання. низький рівень наукового обґрунтування процесу реалізації державної молодіжної політики; нечіткість визначення прав та обов'язків молоді та суб'єктів, які беруть участь у реалізації державної молодіжної політики.

Забезпечення зайнятості молоді на ринку праці згідно зі Стратегією є пріоритетом реалізації державної молодіжної політики, який передбачає:

- стимулювання роботодавців для забезпечення першим робочим місцем;
- підвищення рівня конкурентоспроможності молоді;
- впровадження в учбових закладах факультативних занять з організації власної справи та отримання підприємницьких вмінь;
- введення системи підтвердження результатів неформальної освіти молоді;
- сприяння професійної орієнтації, учнів, які навчаються у 8–11 класах загальноосвітніх учбових закладів [7].

Здійснення реалізації Стратегії передбачає три етапи. Перший мав здійснюватися до 2015 року, найважливішим завданням на цьому етапі було удосконалити нормативно-правову базу за реалізацією державної молодіжної політики. Другим, який було заплановано виконати до 2018 року, передбачалося збільшення об'єму фінансування молодіжних програм за рахунок державного та місцевих бюджетів. Як можна помітити, державі та владі не вдалось на 100 % виконати перші два заплановані етапи, але все ще є надія на третій, який планується реалізувати до 2020 року. Особливістю якого, є створення соціальних умов, які необхідні для того, щоб молодь почувалась себе більш захищеною категорією населення у сфері працевлаштування.

Таким чином, Стратегія є цілісним, комплексним документом, який обумовлює загальні стратегічні зусилля держави в роботі з молодим поколінням.

Отже, варто сказати, що системна діяльність держави має бути направлена на ефективне використання потенціалу молоді. Однією з найважливіших задач держави є розробка діючого правового механізму, який буде направлений на забезпечення максимального зниження ризику довготривалого безробіття молоді на ринку праці та недопущення «тіньового» працевлаштування молодих людей.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 16. Ст. 167. **2.** Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні від 15.12.1992 № 2859- XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 16. Ст. 166. **3.** Кодекс законів про працю України : Закон УРСР від 10.12.71 р. // Відомості Верховної Ради України. 1971. Дод. № 50. Ст. 375. **4.** Голос України. 22 листопада 2014 р. № 226 (5976). **5.** Україна: аспекти праці. Науково-економічний та суспільно- політичний журнал. 2014. № 7. URL: http://www.library.univer.kharkov.ua/OpacUnicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:131160/Source:default. **6.** Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // Офіційний вісник України. 2012. № 63. Ст. 2565. **7.** Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року : Указ Президента України від 27.09.2013 № 532/2013 // Офіційний вісник України. 2013. № 7. Ст. 2815.

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР ЯК ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

УДК 349.22

Кочина О. Р.,

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто правостворюючий вид юридичних фактів. Досліджено юридичні підстави для виникнення трудових правовідносин. Визначено поняття «трудовий договір» згідно з Кодексом законів про працю. Зазначено термін, з якого виникають трудові правовідносини. Розглянуто інші юридичні факти, окрім трудового договору.*

Ключові слова: *трудовий договір, юридичний факт, трудові правовідносини, роботодавець, працівник.*

Аннотация. *Рассмотрены правообразующие вид юридических фактов. Исследованы юридические основания для возникновения трудовых правоотношений. Определено понятие «трудовой договор» согласно Кодексу законов о труде. Указан срок, с которого возникают трудовые правоотношения.*

Ключевые слова: *трудовой договор, юридический факт, трудовые правоотношения, работодатель, работник.*

Annotation. *The legal form of legal facts is considered. The legal grounds for the emergence of labor relations are investigated. The concept of «labor contract» is defined in accordance with the Code of Labor Law. The term, from which the labor relations arise, is indicated.*

Keywords: *labor contract, legal fact, labor relations, employer, employee.*

З проголошенням України незалежною правовою державою відбулися важливі політичні та соціально-економічні зміни, які визначили необхідність реформування трудового законодавства, приведення його у відповідність до міжнародних норм і стандартів. В Україні кожна особа володіє правом на працю та може реалізувати завдяки трудовому договору.

Дослідженнями, присвяченими трудовому договору як юридичному факту трудових правовідносин, займалися такі вчені, як Н. Болотіна, С. Сільченко, П. Пилипенко, О. Гевел, І. Прокопенко, В. Єрьоменко, А. Андрушко, Н. Хуторян та ін., але при цьому такий юридичний факт трудових правовідносин, як трудовий договір, залишається все ще недостатньо опрацьованим.

Метою статті є обгрунтування теоретичних положень юридичних фактів як підстав виникнення трудових правовідносин.

Трудове право займає одне з найважливіших місць серед інших галузей права в Україні. Його значущість визначається роллю праці в суспільстві. Кожна людина стикається з нормами трудового права, коли реалізує право на працю, зафіксоване в ст. 43 Конституції України.

Фундаментальними категоріями юриспруденції є норми права, правовідносини та юридичні факти, які завжди займали ключове місце в трудовому праві. Сучасні правознавці не мають сумнівів щодо необхідності існування та використання такої категорії, як юридичний факт. Завдяки цій юридичній категорії можливо охопити єдиним поняттям різноманітні передумови виникнення та перетворення конкретних правових взаємовідносин між людьми, тобто у безпосередньому взаємозв'язку з формуванням і розвитком правових відносин.

Правовідносини виникають внаслідок конкретних життєвих обставин, які передбачаються правовими нормами [1]. Ці обставини називаються юридичним фактом, оскільки, по-перше, визначаються правовими нормами, а, по-друге, тягнуть за собою юридичні наслідки, відбуваються в дійсній реальності та мають місце в просторі та часі.

Юридичні факти можуть призводити до правостворюючих, правозмінюючих або правоприпиняючих наслідків. Детальніше хотілося зупинитися на правостворюючих юридичних фактах. Це явища об'єктивної дійсності, з наявністю яких пов'язують виникнення трудових та тісно пов'язаних з ними правових відносин [2].

На сьогодні юридичними підставами виникнення трудових правовідносин можна вважати форми реалізації громадян права на працю. До них відносять підприємницьку діяльність, укладання цивільно-правових договорів або вступ на військову службу [3]. Але трудовим законодавством не регулюється жодна з перелічених форм

© Кочина О. Р., 2018

реалізації права на працю, окрім укладення трудового договору. Тому він розглядається як підстава виникнення трудових правовідносин і водночас як форма залучення до праці.

У Кодексі законів про працю України зазначається, що трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [4].

Головним методом залучення до праці працездатних громадян в Україні є метод добровільного вступу в трудові правовідносини. Цей вступ відбувається шляхом укладення трудового договору.

При укладенні трудового договору необхідно проявити обопільне волевиявлення сторін, які його уклали. Часто на практиці відбуваються розбіжності, коли дійсні бажання суб'єкта не збігаються з його волевиявленнями. Можливо навести приклад, коли встановлюються трудові взаємовідносини з випускниками вищих навчальних закладів, які отримали акти направлення на роботу. Отже, встановлюються трудові правовідносини, які в момент виникнення фактично суперечать волі суб'єкта.

Трудовий договір укладають роботодавець із працівником. Працівник зобов'язаний виконувати роботу, підлягати внутрішньому трудовому розпорядку, натомість власник підприємства зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату й забезпечувати гідні умови праці. Роботодавець не може вимагати від працівника виконання роботи, яка не зазначена в трудовому договорі.

Потрібно взяти до уваги, що ще до 28 грудня 2014 р. підставою виникнення трудових правовідносин між працівником і роботодавцем вважався фактичний допуск до роботи. Це положення було зафіксоване у ст. 24 КЗпП України. Зазначалося, що укладення трудового договору повинно супроводжуватися наказом чи розпорядженням власника підприємства.

Фактичний допуск до роботи вважався укладенням трудового договору, незважаючи на те, чи було прийняття на роботу оформлене належним чином. Але були внесені зміни до статті 24 КЗпП України, а саме: «працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, та повідомлення центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення формування та реалізації державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування про прийняття працівника на роботу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [4].

Але не завжди достатньо укласти лише трудовий договір. Існують такі випадки, коли потрібний юридичний склад із декількох актів. Юридичний склад – це сукупність послідовно накопичуваних двох або більше юридичних актів, які виступають обов'язковими елементами складу [5]. Юридичними елементами фактичних складів можуть виступати такі юридичні акти: акт обрання на виборну посаду; акт призначення на посаду; акт направлення на роботу при працевлаштуванні молодих фахівців, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням; рішення суду про працевлаштування при необґрунтованій відмові в прийнятті на роботу тощо.

Коли особа бажає влаштуватися на державну службу, то елементами фактичного складу можуть бути висновки конкурсної комісії щодо призначення на вакантну посаду державного службовця та укладання трудового договору. Також за конкурсом обирають науково-педагогічних працівників, де підставою виникнення трудових правовідносин є висновок кафедри, рішення Вченої ради вищого навчального закладу про обрання та трудовий договір.

Висновки. Трудові правовідносини виникають із юридичних фактів, різноманітність яких обумовлюється існуванням різних форм залучення до праці. Трудові відносини повинні створюватися на основі двостороннього волевиявлення. Доречно зазначити, що трудовий договір є головною підставою для зазначених правовідносин. У трудовому договорі повинно бути чітко прописані права та обов'язки як працівника, так і роботодавця. Також було визначено, що поряд з юридичними фактами існує і юридичний склад, який містить в собі юридичні акти, такі як акт обрання на виборну посаду, акт направлення на роботу молодих фахівців тощо.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Данилюк О. В. Юридичні факти як підстави виникнення індивідуальних трудових право- відносин : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2008. 202 с. **2.** Общая теория государства и права. Академический курс в 2 т. Т. 2. Теория права / под ред. М. Н. Марченко. М. : Зерцало, 1998. 640 с. **3.** Єрьоменко В. В. Правові

форми реалізації громадянами права на працю. *Право України.* 1999. № 1. С. 16–19. **4.** Кодекс законів про працю : Закон УРСР від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **5.** Солодовник Л. В. Юридичні факти у трудовому праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2004. 150 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПРОЯВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

УДК 339.9

Кравченко К. О.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто фактори, що впливають на рівень глобалізації, розроблено економетричну модель і проведено аналіз цих факторів. Виявлено рейтинг впливу факторів на рівень ВВП України. Розроблено рекомендації щодо подальших дій, необхідних для збільшення обсягу ВВП України в майбутньому.*

Ключові слова: *вплив прояву глобалізації, розвиток економіки України, економетрична модель, фактори впливу, результат.*

Аннотация. *Рассмотрены факторы, влияющие на уровень глобализации, разработана эконометрическая модель, и проведен анализ этих факторов. Выявлен рейтинг влияния факторов на уровень ВВП Украины. Разработаны рекомендации относительно дальнейших действий, необходимых для увеличения объема ВВП Украины в будущем.*

Ключевые слова: *влияние проявления глобализации, развитие экономики Украины, эконометрическая модель, факторы влияния, результат.*

Annotation. *The article deals with the factors influencing the level of globalization, developed an econometric model and analyzed these factors. The rating of influence of factors on the level of GDP of Ukraine is revealed. Recommendations for further actions necessary to increase the volume of Ukraine's GDP in the future are developed.*

Keywords: *influence of globalization manifestation, development of Ukrainian economy, econometric model, influence factors, result.*

Проблеми і перспективи сучасної людської цивілізації, що інтенсивно обговорюються на межі XXI ст. і третього тисячоліття, на одному рівні з питаннями науки, техніки, культури, стилю життя обертаються і навколо проблем економічної глобалізації. Значно просунулися вперед у дослідженнях сутності глобалізації, наслідків її впливу на господарський комплекс такі українські вчені-економісти, як *Д. Лук'яненко* [1], Г. Колодко [2], А. Старостіна [3], Я. Столярчук [4]. Однак вплив прояву глобалізації ще недостатньо вивчено. Щоб зробити об'єктивне опрацювання, необхідно критично порівняти надбання вітчизняних економістів і західних учених.

Постановка задачі: розробити модель залежності курсу обсягу ВВП України від певних економічних факторів, провести його аналіз і аналіз прояву глобалізації на розвиток економіки України.

Виклад основного матеріалу. На нинішньому етапі розвитку світова думка не виробила єдиного поняття «глобалізація», єдиного остаточного тлумачення цього явища. Існує декілька десятків таких визначень. Проте саме єдине розуміння цього феномена може дати поштовх до вирішення глобальних проблем. Складний, багатовимірний процес розвитку людства, який охоплює всі сфери людської діяльності, трактується науковцями і політиками залежно від власного бачення і оцінки фундаментальних процесів, які відбуваються, кожен тлумачить їх по-своєму: як безмежні можливості і перспективи, відкриті перед людством; інформаційною революцією; об'єктивний процес розвитку людства; історичну перемогу принципів ліберальної демократії; віртуальну реальність тощо. Однак

© Кравченко К. О., 2018

сутність глобалізації і головна її тенденція розвитку – це формування цілісного світу, глобального людського співтовариства, нового типу цивілізації.

Глобалізація на світовому рівні визначається економічними взаємозв'язками між країнами, що відбиваються на зустрічних потоках товарів, послуг, капіталу та ноу-хау.

Основною рисою процесу глобалізації є формування глобально функціонуючого виробничого процесу, серцевиною якого є сформовані інтернаціоналізовані відтворювальні цикли – ядра, які виступають своєрідним «локомотивом світового господарства». У межах цих циклів формується світовий дохід, перерозподіл якого є головним стратегічним орієнтиром і основою зовнішньої політики будь-якої держави.

Всесвітній банк виділяє такі причини глобалізації:

– процес інтернаціоналізації, який приводить до поглиблення співробітництва між країнами та посилення їх взаємозалежності;

– науково-технічний прогрес: поява інформаційних технологій, які корінним чином змінюють всю систему соціально-економічних відносин, переносять на якісно новий технічний рівень організаційно-економічні відносини, транспортні та комунікаційні зв'язки (зниження витрат на транзакції);

– загострення проблем, що є загальними для всіх людей і країн світу та важливими з точки зору збереження та розвитку людства [5].

На думку Д. Г. Лук'яненка, найбільш вагомими проявами глобалізації сьогодні є розвиток світового та національних господарств, що проявляється у зростанні ВВП кожної країни та Світового ВВП загалом. Крім того, він розглядає розвиток нових зв'язків між кранами та їх групуваннями, що мають здебільшого інтеграційний характер як ще один прояв глобалізаційних процесів [2].

Я. М. Столярчук до наданого вище переліку додає також інтернаціоналізацію світового обміну, особливо торгівлі та фінансових потоків, що знаходить своє відображення у зростанні ступеня залученості країни у світову торгівлю. Автор розглядає зростання експортної та імпортної квоти як один з факторів зростання ВВП. Поглиблення міжнародного розподілу праці відіграє значну роль у якості та обсязі виробництва, тому заслуговує окремої уваги. З плином часу та посиленням глобалізаційних процесів збільшились можливості населення щодо відвідування інших країн і навіть частин світу, що проявляється як у формі туристичних подорожей, так і у вигляді трудової міграції [5].

На основі аналізу робіт відомих фахівців встановлено, що основними факторами, що впливають на обсяг ВВП, є обсяг експорту товарів і послуг, обсяг імпорту товарів і послуг, обсяг прямих іноземних інвестицій, кількість громадян, що виїхали за межі України, кількість іноземців, що в'їхали до України (табл. 1).

Обчислення економетричного аналізу доцільно провести за допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics. У результаті обчислення було отримано множинну регресію із параметрами та відповідними критеріями перевірки їх значущості:

$$y = -651271{,}1 + 1{,}07x_1 + 1{,}73x_3 + 1{,}05x_5.$$

Найбільш значущим у моделі є обсяг експорту товарів і послуг у відсотках до ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій та кількість іноземців, що в'їхали до України. При цьому обсяг імпорту товарів і послуг у відсотках до ВВП і кількість громадян, що виїхали за межі України, були виключені з моделі. Коефіцієнт регресії $b_1 = 1{,}07$ свідчить про те, що при збільшенні експортної квоти на 1 % обсяг ВВП збільшиться на 1,07 млн дол. США. Збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій на 1 млн дол. США призведе до збільшення обсягу ВВП на 1,73 млн дол. США, оскільки $b_3 = 1{,}73$. Коефіцієнт регресії $b_5 = 1{,}05$ вказує на те, що при збільшенні кількості іноземців, які в'їхали до України, на 1 млн осіб обсяг ВВП збільшиться на 1,05 млн дол. США.

Таблиця 1

Обсяг ВВП України та фактори, що на нього впливають [6]

Рік	**Обсяг експорту товарів і послуг у % до ВВП**	**Обсяг імпорту товарів і послуг у % до ВВП**	**Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол. США**	**Кількість громадян, що виїхали за межі України, млн осіб**	**Кількість іноземців, що в'їхали до України, млн осіб**	**Обсяг ВВП України, млрд грн**
	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	Y
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
2007	51,5	50,6	9532,2	16,3	17,66	86142
2008	46,6	49,5	19911,8	16,8	18,94	107753
2009	44,8	50,4	26856,6	17,3	23,12	142719

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
2010	46,9	54,9	37621,5	15,4	25,45	179992
2011	46,4	48,1	38591,6	15,3	20,70	117228
2012	47,1	51,1	38992,9	17,2	21,20	136419
2013	49,8	56,4	45370	19,7	21,42	163160
2014	35,4	56,4	48197,6	21,4	23,01	177810
2015	42,9	52,2	51705,3	23,7	24,67	183310
2016	48,6	52,1	53704	22	12,71	131805
2017	52,7	54,8	40725,4	23,4	12,43	90615

Для перевірки загальної якості рівняння множинної регресії необхідно порівняти розрахункове значення F-критерію Фішера з табличним. Оскільки $F_{розрахункове}$ = 7,48, а $F_{табличне}$ = 4,07, то гіпотеза про незначущість рівняння відхиляється. Отже, побудована модель є статистично значущою – її можна використовувати для пояснення залежності результативної ознаки від факторних ознак [7].

Наступним кроком є перевірка гіпотези про значущість параметрів рівняння множинної регресії. Оскільки всі фактори, що залишилися в моделі, мають *t*-статистику більшу за табличне значення ($t_{табличне}$ = 2,306), то гіпотеза про незначущість цих факторів відхиляється – всі фактори значущі.

Значення коефіцієнта детермінації дорівнює 73,72 %, отже, 73,72 % варіації обсягу ВВП України пояснюється впливом включених у модель факторів.

За допомогою парних коефіцієнтів кореляції слід перевірити включені у модель дані на наявність мультиколінеарності (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	x_1	x_3	x_5
Y	1,0000	-0,4663	-0,5017	-0,4028
x_1	-0,4663	1,0000	0,3881	0,6713
x_3	-0,5017	0,3881	1,0000	0,2401
x_5	-0,4028	0,6713	0,2401	1,0000

Оскільки всі парні коефіцієнти кореляції $|r| < 0,7,$, то можна зробити висновок про відсутність мультиколінеарності між обраними факторами. При цьому значення експортної квоти та кількість іноземців, що в'їжджають до України, меншою мірою впливають на обсяг ВВП України, ніж обсяг прямих іноземних інвестицій.

Для перевірки моделі на наявність автокореляції слід використати розрахункове значення критерію Дарбіна-Уотсона. Оскільки значення критерію = 1,73 і потрапляє у зону невизначеності $(d_L = 0,66,\ d_U = 1,86)$, можна зробити висновок про наявність автокореляції залишків і непридатність цієї моделі для прогнозування.

Щоб виявити рейтинг впливу факторів на рівень ВВП України, доцільно записати модель у стандартизованих змінних і проаналізувати її β-коефіцієнти. Розраховані коефіцієнти мають такі значення: $\beta_1 = 0,000108$, $\beta_3 = 0,485507125$, $\beta_5 = 0,000104403$. Отже, можна сказати, що найбільший рейтинг має фактор x_3 – обсяг прямих іноземних інвестицій (млн дол. США), при цьому значення експортної квоти та кількість іноземців, що в'їхали до України, займають нижчі позиції.

За допомогою порівняння альтернативних моделей вибрали модель, у якої найбільший $R^2 = 8,85$ %. Як прогнозовану змінну x_1 – обсяг експорт товарів та послуг України, а як незалежну змінну – час *t*. Прогноз проведено на 2018–2020 рр. Рівняння моделі має вигляд: $x_1 = (6,7119 + 0,389274 / t)^2$.

Коефіцієнт детермінації, що дорівнює 8,84967 %, показує частку варіації x_1 під впливом *t*. Коефіцієнт кореляції дорівнює -0,297484, що вказує на слабкий зв'язок між змінними. Стандартна помилка регресії дорівнює 0,355554.

В результаті прогнозу на результативну ознаку за багатофакторною лінійною залежністю у 2018 році очікуваний обсяг експорту товарів і послуг України складе 45,23 %, у 2019 році цей показник зменшиться до 45,09 % і вже

у 2020 році обсяг експорту товарів і послуг України дорівнюватиме 44,95 % до ВВП України. Отже, в найближчі три роки обсяг експорту товарів і послуг України зменшуватиметься [8].

При довірчому інтервалі 95 % у 2018 році обсяг експорту товарів і послуг буде знаходитися у межах від 39,23 % до 52,14 %, у 2019 р. – від 38,60 % до 52,66 %, а в 2012 р. – від 37,99 % до 53,18 % до ВВП України.

Для того щоб збільшити обсяг експорту товарів і послуг України, треба збільшити експорт товарів агропромислового комплексу, харчових продуктів, української металургії, машинобудування. Також треба відкривати нові ринки для українського бізнесу за кордоном, щоб вони за рахунок експорту знижували ціну, в тому числі і на внутрішньому ринку.

Висновки. За даними показниками Україна протягом 2007–2017 рр. залишається країною з середнім рівнем глобалізації. На жаль, тенденції до зростання залученості України до світової спільноти немає. З іншого боку, за допомогою кореляційно-регресійного аналізу були визначені основні прояви глобалізаційних процесів, які мають найбільший вплив на розвиток економіки України, що виражається у зростанні рівня ВВП протягом 2007–2016 років. Подальший спад обсягу ВВП у 2016–2017 рр. більшою мірою пояснюється впливом факторів, що не включені в модель (політична ситуація, зміни в інвестиційному кліматі країни). Ця модель дозволила виділити основні фактори, такі як експорт товарів і послуг у відсотках до ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій та кількість іноземців, що в'їхали до України, що підтверджує теоретичні основи глобалізації. Дані, отримані під час дослідження, дають змогу описати наявні процеси, що є необхідним для діяльності певних державних органів та управління державою в цілому.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М. та ін. Глобальна економіка XXI ст.: людський вимір : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 420 с. **2.** Лук'яненко Д. Г. Глобальна економічна інтеграція : монографія. Київ : Нац. підруч., 2008. 220 с. **3.** Колодко Г. Глобализация и экономический рост. *Мир перемен.* 2004. № 1. С. 44–52. **4.** Старостіна А. Суперечливі шляхи економічної глобалізації. *Економіка України.* 2008. № 8. С. 58–65. **5.** Столярчук Я. М. та ін. Сучасні проблеми глобалізації : монографія. Сімферополь, 2008. **6.** Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **7.** Малярець Л. М. Економіко-математичні методи і моделі : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2013. 154 с. **8.** Малярець Л. М., Проскурніна Н. В. Методичне забезпечення формування та проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Бізнес Інформ.* 2012. № 6. С. 32–35.

СОЦИАЛЬНЫЕ ГАРАНТИИ ПРИ ПОТЕРЕ РАБОТЫ И БЕЗРАБОТИЦЕ

УДК 368.95(477)

Крамар А. А.

Студент 2 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализирована существующая система социальных гарантий при потере работы и безработице, определены особенности установления социальных гарантий, выявлен порядок установления размера пособия по безработице, обозначены проблемы функционирования системы обеспечения социальных гарантий при потере работы и безработице на территории Украины.*

Ключевые слова: *социальные гарантии, безработица, занятость населения, потеря работы, социальное страхование, гарантии.*

© Крамар А. А., 2018

Анотація. *Проаналізовано наявну систему соціальних гарантій при втраті роботи і безробітті, визначено особливості встановлення соціальних гарантій, виявлено порядок встановлення розміру допомоги по безробіттю, окреслено проблеми функціонування системи забезпечення соціальних гарантій при втраті роботи і безробітті на території України.*

Ключові слова: *соціальні гарантії, безробіття, зайнятість населення, втрата роботи, соціальне страхування, гарантії.*

Annotation. *The existing system of social guarantees in case of job loss and unemployment is analyzed, specifics of the establishment of social guarantees are identified, the procedure for determining the amount of unemployment benefit, problems of the functioning of the social guarantee system in case of job loss and unemployment in Ukraine are revealed.*

Keywords: *social guarantees, unemployment, employment, loss of employment, social insurance, guarantees.*

На данный момент проблема безработицы в Украине усугубилась как никогда в связи с кризисом и экономическим положением страны. Еще в 2015 году Министерство социальной политики Украины заявило, что уровень безработицы, даже на тот момент, достиг максимума за всю историю независимой Украины. На сегодняшний день ситуация лишь усугубилась, значительное количество людей нуждается в государственной помощи в связи с отсутствием работы; это обусловлено большим количеством факторов: отсутствие в стране необходимого количества соответствующих образованию вакансий, нежелание трудоустройства из–за низкого уровня заработной платы, так же на уровень безработицы влияет сокращение населения и миграция людей трудоспособного возраста. Но, как показывает практика, существующая система выплат пособий не работает должным образом, чтобы повлиять на ситуацию, необходимо проанализировать существующую систему функционирования выплаты социальных гарантии и выявить ее основные недостатки.

Между потерей работы и безработицей есть существенные различия. Экономическо-правовой словарь-справочник даёт такое определение безработице: это социально-экономическая ситуация, при которой часть активного, трудоспособного населения не может найти работу, которую эти люди способны выполнить. Обусловлена превышением количества людей, желающих найти работу, над количеством имеющихся рабочих мест, соответствующих профилю и квалификации претендентов на эти места.

Безработными считаются трудоспособные граждане, ищущие работу, зарегистрированные на бирже труда и не имеющие реальной возможности получить работу в соответствии со своим образованием, профилем, трудовыми навыками [1]. То есть безработица, в основном, это отсутствие рабочих мест, в то время как потеря работы может быть обусловлена большим количеством всевозможных факторов: изменение в организации производства и труда, сокращение штата, невыполнение работником его обязанностей на рабочем месте, нарушение трудового договора и т. д.

В случае с безработицей и потерей работы, на первое место выступают финансовые аспекты этой проблемы. Закон Украины про занятость населения (раздел 1 статья 9 «Право человека на социальную защиту в случае наступления безработицы»), который гласит, что: «Каждый имеет право на социальную защиту в случае наступления безработицы, реализуется путём:

- участия в общеобязательном государственном социальном страховании на случай безработицы, предусматривает материальное обеспечение на случай безработицы;
- предоставления бесплатных социальных услуг, в частности, информационно-консультационных и профориентационных, профессиональной подготовки, переподготовки, повышения квалификации с учётом спроса на рынке труда, содействия в трудоустройстве, в частности с помощью финансовой поддержки самозанятости и реализации предпринимательской инициативы в соответствии с законодательством;
- предоставления особых гарантий работникам, потерявшим работу в связи с изменениями в организации производства и труда;
- предоставления дополнительной гарантии занятости отдельным категориям населения, которые не способны на равных условиях конкурировать на рынке труда» [2]. Таким образом, в законе чётко прописаны основные положения, в соответствии с которыми человек имеет право претендовать на финансовую поддержку со стороны государства в случае потери рабочего места или его недееспособности. Для обеспечения государственных гарантий в сфере занятости населения функционируют специальные учреждения, главной целью которых и является содействие гражданам в поиске подходящего места работы – центры занятости.

Стоит отметить, что не все граждане имеют право получать социальное страхование в случае потери работы и безработице. В основном, это граждане, которые имеют страховку, специальное образование, или люди, которые в своё время вносили страховые взносы. Этот аспект более подробно рассматривается в «Законе Украины об общеобязательном государственном социальном страховании на случай безработицы», а именно раздел 1 статья 6 «Право на материальное обеспечение на случай безработицы и социальные услуги:

– право на материальное обеспечение на случай безработицы и социальные услуги имеют застрахованные лица;

– право на обеспечение и социальные услуги в соответствии с этим Законом имеет также молодёжь, которая закончила или прекратила обучение в общеобразовательных, профессионально-технических и высших учебных заведениях, уволилась с срочной военной или альтернативной (невоенной) службы и требующая содействия в трудоустройстве на первое рабочее место в случае регистрации в установленном порядке соответствующих лиц в качестве безработных;

– члены собственного сельского хозяйства, если они не являются наёмными работниками, граждане Украины, которые работают за пределами Украины и не застрахованы в системе социального страхования на случай безработицы в стране, в которой они находятся, имеют право на обеспечение по данному Закону при условии уплаты страховых взносов, если иное не предусмотрено международным договором Украины;

– работающие пенсионеры в случае обращения в государственную службу занятости за содействием в трудоустройстве имеют право на социальные услуги по поиску подходящей работы, переобучение и повышение квалификации, а также на информационные и консультационные услуги, связанные с трудоустройством профилактические мероприятия» [3].

Размер выплаты по безработице устанавливается для каждого индивида отдельно, так как зависит от различных факторов: стаж работы, возраст, ранее занимаемая должность. Все эти критерии так же чётко прописаны в Законе Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании на случай безработицы», раздел 5 статья 23: «Застрахованным лицам, указанным в части первой статьи 22 настоящего Закона, размер пособия по безработице определяется в процентах к их средней заработной плате (доходу), определённой согласно порядку исчисления средней заработной платы (дохода) для расчёта выплат по общеобязательному государственному социальному страхованию, утверждённому Кабинетом Министров Украины, в зависимости от страхового стажа, но не меньше минимального размера пособия по безработице, установленного правлением Фонда для этой категории лиц:

– до 2 лет – 50 процентов;
– от 2 до 6 лет – 55 процентов;
– от 6 до 10 лет – 60 процентов;
– свыше 10 лет – 70 процентов» [3].

Также на пособие по безработице могут претендовать граждане Украины, которые уволились по собственному желанию. Увольнение по инициативе самого работника, является одним из самых распространённых оснований для расторжения трудового договора, так как условия труда, рабочая атмосфера в коллективе, заработная плата не всегда могут соответствовать ожиданиям работника. Кодекс Законов о Труде (глава 3 статья 38 «Расторжение трудового договора, заключённого на неопределенный срок, по инициативе работника») гласит: «Работник имеет право расторгнуть трудовой договор, заключённый на неопределенный срок, предупредив об этом собственника или уполномоченный им орган письменно за две недели» [4]. После его увольнения собственник перестаёт начислять рабочему заработную плату. Но даже в таких случаях Закон Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании на случай безработицы» в той же статье предусматривает выплату пособия: «Пособие по безработице лицам, уволившимся с последнего места работы по собственному желанию без уважительных причин, назначается в соответствии с частями первой и второй настоящей статьи, и его выплата начинается с 91-го календарного дня». То есть и такая категория граждан попадает под социальное страхование со стороны государства.

Прописанные в законах положения существенно могут помочь гражданам решить финансовые проблемы во время поиска другой, подходящей им работы, переподготовки и повышения квалификации. Но на практике система не функционирует в полной мере. Зачастую в центрах занятости из-за отсутствия денег пытаются трудоустраивать людей как можно быстрее, чтобы не платить помощь по безработице, в этом конечно может быть и преимущество, но в таких ситуациях абсолютно не учитывают профессиональные навыки граждан. Очень часто на зарегистрированных безработных оказывается давления, в результате которого им приходится принимать те условия, которые диктует Центр занятости.

На данный момент трудно говорить, о том, как можно наладить систему выплат, так как всё напрямую зависит от финансирования со стороны государства и состояния экономики страны. Но Украина уже предприняла первые шаги для усовершенствования социальной политики, подписав Меморандум о сотрудничестве с Республикой Хорватией с целью перенять опыт стран, которые находились в похожей ситуации: «Раньше уровень безработицы в Хорватии был выше, чем в среднем в Евросоюзе, в 2017 году республика поднялась на третье место по уровню занятости среди стран Европейского Союза» [5]. Обретение новых знаний, опыта в сфере социальной политики и социальных гарантий может существенно изменить действующую ситуацию в Украине.

Научный руководитель – старший преподаватель Перепелица И. К.

Література: 1. Курако Л. П., Кураков В. Л. Экономика и право: большой толковый словарь-справочник. М. : Вуз и школа, 2003. 866 с. **2.** Про зайнятість населення України : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17. **3.** Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.03.2000 № 1533-III. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1533-14. **4.** Кодекс законов о труде Украины. Харьков : Одиссей, 2014. 111 с. **5.** Украина и Хорватия будут сотрудничать в социальной сфере – меморандум // Ukrinform. 2018. URL: https://www.ukrinform.ru/rubric-economy/2425442-ukraina-i-horvatia-budut-sotrudnicat-v-socialnoj-sfere-memorandum.html.

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА УРОВЕНЬ ПРЕСТУПНОСТИ

УДК 330.45:343.97(477)

Кулибаба А. Ю.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Разработана эконометрическая модель зависимости количества выявленных преступлений в Украине от основных определяющих факторов. Определена степень влияния каждого фактора. Проведен анализ определяющих факторов количества преступлений в Украине.*

Ключевые слова: *эконометрическая модель, уровень преступности, факторы, преступность.*

Анотація. *Розроблено економетричну модель залежності кількості виявлених злочинів в Україні від основних визначальних факторів. Визначено ступінь впливу кожного фактора. Проведено аналіз визначальних чинників кількості злочинів в Україні.*

Ключові слова: *економетрична модель, рівень злочинності, фактори, злочинність.*

Annotation. *An econometric model of the dependence of the number of detected crimes in Ukraine on the main determining factors has been developed. The degree of influence of each factor is determined. An analysis of the determining factors of the number of crimes in Ukraine has been carried.*

Keywords: *econometric model, crime rate, factors, criminality.*

Преступность – социальное и уголовно-правовое явление в обществе, представляющее собой совокупность всех преступлений, совершенных в данном государстве за определенный период времени. Уровень преступности – это число совершенных в течение определенного периода времени на конкретной территории преступлений (лиц, их совершивших) в расчете на 100 тысяч, иногда на 10 тысяч либо на 1 тысячу человек, достигших возраста наступления уголовной ответственности [1].

Основными причинами преступности являются резкое снижение уровня жизни большинства населения, расслоение общества, политическая, экономическая, социальная нестабильность, несовершенство законодательства.

В общей структуре преступлений доминируют преступления небольшой и средней тяжести. Общий уровень преступности в Украине постоянно растёт, и это связано с целым рядом субъективных и объективных факторов. Основной задачей правоохранительных органов является разработка и реализация мер по борьбе с преступностью и максимальное уменьшение ее показателей.

На количество преступлений оказывают влияние разнообразные факторы. Такие ученые, как Д. А. Шестаков, С. У. Дикаев, П. А. Кабанов, Ю. С. Апухтин, А. П. Данилов, выделили некоторые из них: численность занятого на-

© Кулибаба А. Ю., 2018

селения, численность людей, получающих высшее образование, минимальная заработная плата, численность населения страны, ВВП на душу населения, среднемесячная заработная плата, индекс цен, численность безработных. Рассмотрим эти факторы за период 1998–2016 гг. (табл. 1) [2].

Таблица 1

Исходные данные о количестве зарегистрированных преступлений и факторах, влияющие на них

Год	Всего выявлено преступлений, тыс.	Численность занятого населения, млн чел.	Численность людей, получающих высшее образование, млн чел.	Минимальная заработная плата, тыс. грн	Численность населения, млн чел.	ВВП на душу населения, тыс. долл.	Среднемесячная заработная плата,тыс. грн	Индекс цен	Численность безработных, млн чел.
1998	575,982	22,998	1,203	0,055	50,3708	0,835	0,153	1,2	2,937
1999	558,716	20,048	1,285	0,074	49,9181	0,636	0,178	1,192	2,6988
2000	567,795	20,175	1,9309	0,09	49,4298	0,63571	0,23	1,258	2,6558
2001	514,597	19,9715	2,1093	0,118	48,9232	0,78074	0,311	1,061	2,4550
2002	460,389	20,0912	2,2698	0,165	48,4571	0,879	0,376	0,994	2,1407
2003	566,35	20,1633	2,4367	0,205	48,0035	1,0485	0,462	1,082	2,0080
2004	527,812	20,2957	2,5752	0,237	47,622	1,3674	0,59	1,123	1,9067
2005	491,754	20,68	2,7091	0,332	47,281	1,8287	0,806	1,103	1,6008
2006	428,149	20,7304	2,7866	0,4	46,930	2,303	1,041	1,116	1,5150
2007	408,17	20,9047	2,8138	0,46	46,646	3,0686	1,351	1,166	1,4176
2008	390,162	20,9723	2,7638	0,605	46,373	3,891	1,806	1,223	1,4251
2009	439,459	20,1915	2,5994	0,744	46,144	2,5455	1,906	1,123	1,9588
2010	505,371	20,266	2,4913	0,922	45,963	2,974	2,239	1,091	1,7139
2011	520,218	20,3242	2,3116	1,004	45,779	3,5708	2,633	1,046	1,6619
2012	447,147	20,3543	2,1701	1,134	45,634	3,8568	3,026	0,998	1,5898
2013	563,56	19,3142	2,0527	1,218	45,553	4,0303	3,265	1,005	1,5104
2014	529,139	18,0733	1,6893	1,218	45,426	3,0146	3,47	1,249	1,8476
2015	565,182	16,4432	1,6053	1,378	42,929	2,1154	4,207	1,433	1,6547
2016	592,604	16,2769	1,5867	1600	42,761	2,1859	5,002	1,124	1,6782

Для анализа факторов, влияющих на количество преступлений, и построения эконометрической модели используем программу StatGrafics Centurion. Обозначим результативной переменной у – количество выявленных преступлений и факторы, которые оказывают влияние; x_1 – численность занятого населения, x_2 – численность людей, получающих высшее образование; x_3 – минимальная заработная плата; x_4 – численность населения страны; x_5 – ВВП на душу населения; x_6 – среднемесячная заработная плата; x_7 – индекс цен; x_8 – численность безработных.

Получим уравнение множественной регрессии, которое включает только значимые факторы:

$$y = -1179{,}98 + 11{,}3651x_4 - 46{,}8768x_5 + 45{,}0375x_6.$$

Таким образом, в модель были включены такие факторы, как: численность населения, ВВП на душу населения, среднемесячная заработная плата. Такие факторы, как численность занятого населения, численность людей, получающих высшее образование, минимальная заработная плата, индекс цен, численность безработных, были исключены из модели, поскольку являются статистически незначимыми с 95 % достоверностью. Все остальные факторы, значимые по критерию Стьюдента, остались в модели. Критерий Фишера $F = 911{,}58$ подтверждает, что разработанная модель является адекватной в целом.

Параметр *a* = -1179,98 показывает, сколько бы составило количество выявленных преступлений в Украине при отсутствии влияния со стороны численности населения, ВВП на душу населения, среднемесячной заработной платы.

Известно, что коэффициенты bi указывают на среднюю величину изменения при изменении xi на 1 единицу при условии, что другие переменные остаются без изменения, то есть закреплены на среднем уровне. Итак, при увеличении численности населения на 1 тысячу человек количество выявленных преступлений увеличится на 11,3651 преступлений. При увеличении ВВП на душу населения на 1 тысячу долларов количество преступлений сократиться на 46,8768 преступлений. Также увеличение среднемесячной заработной платы на 1 тысячу гривен приведёт к увеличению преступлений на 45,0375.

Полученный в модели коэффициент детерминации R^2 очень высокий и равен 99,4183. Это значит, что 99,4183 % вариации количества совершенных преступлений объясняется вариацией численности населения, ВВП на душу населения и среднемесячной заработной платы. Остальные 0,5817 % вариации результативного признака объясняются влиянием неучтенных в модели факторов.

Однако коэффициенты регрессии не позволяют определить, какой из факторов оказывает наибольшее влияние на результат, поскольку у каждого фактора своя единица измерения. Поэтому нужно определить рейтинг влияния факторов с помощью регрессионной модели в стандартизованных переменных. Для ранжирования факторов по степени влияния на результативный признак следует рассчитать коэффициент β_1 [3].

Получим следующие значения: $\beta_4 = 1{,}175$, $\beta_5 = -0{,}832$, $\beta_6 = 1{,}794$. Стандартизованные β-коэффициенты множественной регрессии характеризуют скорость изменения среднего значения результативного признака по каждому фактору при постоянных значениях остальных переменных, включенных в анализ. В данной модели наибольшее влияние на количество преступлений имеет размер среднемесячной заработной платы. Соответственно, наименьшую интенсивность влияния на результат оказывает размер ВВП на душу населения.

Рассчитанное значение статистики Дарбина-Уотсона (*DW*) равно 1,89784. Это свидетельствует о том, что модель пригодна для прогнозирования. Для определения тенденции данного показателя вычислим кривую роста. Лучше из альтернативных оказалась кривая роста в показательной форме:

$$y = (0{,}0643788 + 0{,}0128862t)^2.$$

При этом статистическое качество модели было проверено с помощью критериев Стьюдента, Фишера, скорректированного коэффициента детерминации и критерия Дарбина-Уотсона: $t_a = 1{,}44893$, $t_b = 49{,}9087$, $F = 2490{,}88$, $R^2 = 99{,}3221$, $DW = 1{,}97$. Модель является качественной.

Спрогнозируем значения среднемесячной заработной платы на последующие 3 года. Предположим, что среднемесячная заработная плата в 2017 году составит 5,219 тыс. грн, в 2018 году – 5,747 тыс. грн, в 2019 году – 6,301 тыс. грн. Данный показатель имеет положительную тенденцию.

Также следует отметить, что с вероятностью 95 % в 2017 году среднемесячная заработная плата будет находиться в пределах от 4,90725 до 5,53043 тыс. грн, в 2018 году – от 5,42444 до 6,06991 тыс. грн, а в 2019 году- от 5,96565 до 6,6369 тыс. грн.

Таким образом, влияние на число зарегистрированных за год совершенных преступлений имеет численность населения страны, так как при увеличении количества неработающих часть населения готова пойти на незаконные поступки с целью обеспечения собственной жизни. Также влияет ВВП на душу населения, поскольку он влияет на уровень жизни населения. Существенное влияние оказывает среднемесячная заработная плата, так как уровень доходов сказывается на количестве совершенных преступлений. Идентификация этой зависимости позволит государству и другим органам власти в Украине путем изменения факторов, влияющих на неё, предотвратить увеличение преступности.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Криминология : учеб. для вузов / под ред. А. И. Долговой. М. : Норма, 2001. 784 с. **2.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **3.** Малярець Л. М., Проскурніна Н. В. Методичне забезпечення формування та проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Бізнес Інформ.* 2012. № 6. С. 32–35.

АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ ВАЛЮТНОГО КУРСУ ДОЛАРА В УКРАЇНІ ВІД ОСНОВНИХ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

УДК 336.748(477)

Купріянов В. М.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано вплив основних макроекономічних показників на валютний курс долара в Україні. Виявлено найбільш значущі показники. Розроблено економетричну модель залежності валютного курсу долара в Україні від основних макроекономічних показників. Отримано прогноз одного з факторів (ставки рефінансування) на три наступні роки.*

Ключові слова: *фактор, валютний курс долара, економетрична модель, багатофакторна регресійна модель, прогноз.*

Аннотация. *Проанализировано влияние основных макроэкономических показателей на валютный курс доллара в Украине. Выявлены наиболее значимые показатели. Разработана эконометрическая модель зависимости валютного курса от основных эконометрических показателей. Получен прогноз одного из факторов (ставки рефинансирования) на три следующих года.*

Ключевые слова: *фактор, валютный курс доллара, эконометрическая модель, многофакторная регрессионная модель, прогноз.*

Annotation. *The influence of the main macroeconomic indicators on the exchange rate of the dollar in Ukraine was analyzed. The most significant indicators were revealed. Econometric model of the dependence of the exchange rate on the main econometric indicators is obtained. The forecast of one of the factors (refinancing rates) for the next three years has been obtained.*

Keywords: *factor, export, exchange rate of the dollar, multifactorial regression model, forecast.*

Валютний курс є важливим елементом міжнародних валютних відносин як вимірювач вартісного змісту валют. Валютний курс необхідний для міжнародних валютних, розрахункових, кредитно-фінансових операцій. Рівень валютного курсу суттєво впливає на зовнішню торгівлю, конкурентоспроможність національної продукції на світовому ринку, рух капіталів, стан грошового обігу і весь відтворювальний процес, тому є актуальним досліджувати його та прогнозувати на майбутні періоди [3].

Проблемами формування валютного курсу, а також факторами, що впливають на нього, займались такі вчені: Філіпенко А. С., Киреєв А. П., Козак Ю. Г., Акопова О. С., Воронкова О. Н., Авдокушин Є. Ф., Задоя О. В., Тарасевич В. М.

Метою написання статті є виявлення та дослідження факторів, які найбільш сильно впливають на формування валютного курсу долара в Україні; побудова економетричної моделі валютного курсу долара в Україні; прогнозування курсу долара.

На основі проведених досліджень щодо факторів, що мають вплив на курс долара, розглянемо саме такі фактори для побудови економетричної моделі: x_1 – темп інфляції, у %; x_2 – платіжний баланс, у млн дол. США; x_3 – ставка рефінансування (облікова ставка НБУ); x_4 – ВВП, у млн грн; x_5 – ВНД, у млн дол. США; x_6 – державний борг, у млн дол. США; x_7 – рівень безробіття, у %; x_8 – індекс промислового виробництва, у %. Валютний курс долара України в грн за 100 доларів США позначимо як результативну ознаку y. Вихідні дані наведені в табл. 1.

Для проведення аналізу між факторами x_i та результативною ознакою y вносимо дані з таблиці в статистичний пакет Statgraphics Centurion та побудуємо множинну регресійну модель залежності валютного курсу долара від обраних вище факторів [2].

Обчислена модель має вигляд:

$$y = -1862,4 - 2,14319x_1 + 0,0086232x_2 + 22,0835x_3 + 0,000575916x_4 -$$
$$-0,00553742x_5 - 0,00804258x_6 + 12,08x_7 + 4,43401x_8.$$

© Купріянов В. М., 2018

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Валютний курс (грн за долар) [4]	Темп інфляції (%) [1]	Платіжний баланс (млн дол. США) [6]	Ставка рефінан-сування (%) [5]	ВВП (млн грн) [1]	ВНД (млн дол. США) [9]	Державний борг (млн дол. США) [7]	Рівень безробіття (%) [8]	Індекс промислового виробництва (%) [1]
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8
2007	505	116.6	9421	8.5	611439	142060.6	79955	6.4	111.7
2008	505	122.3	-3063	10	767957	178339.9	101659	6.4	105
2009	505	112.3	-13726	12	840844	114783.5	103396	8.8	69.2
2010	770	109.1	5031	10.25	985795	135958.4	117343	8.1	113.2
2011	798.5	104.6	-2455	8.5	1181604	161004.9	126236	7.9	109.6
2012	795.3	99.8	-4175	7.75	1351233	180602.8	135065	7.5	102.4
2013	799	100.5	2023	7.5	1459759	187716.6	142079	7.2	96.8
2014	799.3	124.9	-13307	6.5	1369190	131977.5	126308	9.3	95.8
2015	799.3	143.3	849	14	1431826	89919.7	118729	9.1	80
2016	1576.9	112.4	1346	22	2037084	92322.8	113518	9.3	99

Оскільки Р-значення дорівнює 0.0010, то критерій Фішера (F = 581877,51) підтверджує значущість моделі у цілому. Коефіцієнт детермінації дорівнює 100 %, це означає, що варіація (коливання) валютного курсу на 100 % відсотків зумовлена варіацією факторів.

Параметри рівняння регресії є значущими, якщо *Р*-значення повинні дорівнювати нулю або бути менше 0.05. Розрахувавши критерій Стьюдента для факторів, маємо: усі фактори x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8 впливають на зміну результативної ознаки *y*. Для визначення зв'язку факторів у моделі були обчислені парні коефіцієнти кореляції (табл. 2):

У моделі присутня мультиколінеарність, тому виключаємо фактор, який найбільше корелює за іншими факторами, а саме x_5 – ВНД, у млн дол. США.

Кінцевий вигляд економетричної моделі такий:

$$y = -818,484 + 56,5672x_3 + 0,00857644x_6.$$

Коефіцієнт детермінації дорівнює 100 %, це означає, що варіація (коливання) валютного курсу на 77,26 % зумовлена варіацією факторів. Порівняно з первісною моделлю коефіцієнт детермінації зменшився на 22,74 % внаслідок позбавлення мультиколінеарності.

Таблиця 2

Коефіцієнти парної кореляції

	CONSTANT	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
CONSTANT	1.00	-0.91	-0.97	-0.68	0.31	-0.99	0.94	-0.99	0.88
x_1	-0.91	1.00	0.83	**0.65**	-0.27	0.87	-0.81	0.85	**-0.74**
x_2	-0.97	0.83	1.00	0.56	-0.22	0.98	-0.96	0.99	**-0.95**
x_3	-0.68	0.65	0.56	1.00	-0.72	**0.62**	-0.46	0.60	-0.45
x_4	0.31	-0.27	-0.22	-0.72	1.00	-0.21	0.03	-0.23	0.08
x_5	-0.99	0.87	0.98	0.62	-0.21	1.00	-0.98	1.00	**-0.93**
x_6	0.94	-0.81	-0.96	-0.46	0.03	-0.98	1.00	-0.97	**0.93**
x_7	-0.99	0.85	0.99	0.60	-0.23	1.00	-0.97	1.00	-0.92
x_8	0.88	-0.74	-0.95	-0.45	0.08	-0.93	0.93	-0.92	1.00

Таким чином, при збільшенні державного боргу на 1 млн дол. курс долара збільшиться на 0,00857644 грн за 100 дол.

Оскільки критерій Дарбіна-Уотсона $DW = 2{,}33254$, а з таблиці значень Дарбіна-Уотсона маємо $d_l = 0{,}7$, $d_u = 1{,}64$. Оскільки $d_u \leq DW \leq 4 - d_u$, то автокореляція відсутня.

Оскільки значення має ставка рефінансування, то слід обчислити її прогноз на 3 наступні роки.

Рівняння кривої зростання ставки рефінансування має вигляд:

$$y = e^{2{,}16536+0{,}00145517t^2}.$$

Значення критерію Фішера $F = 7.16$ підтверджує значущість моделі у цілому. Коефіцієнт детермінації вищий, ніж у альтернативних моделях та дорівнює 27,3834 %. Отримали прогноз на початок 2019, 2020 та 2021 років та довірчі інтервали при довірчому рівні 95 % (табл. 3).

Таблиця 3

Прогноз ставки рефінансування

		95.00%		95.00%	
	Predicted	*Prediction*	*Limits*	*Confidence*	*Limits*
X	*Y*	*Lower*	*Upper*	*Lower*	*Upper*
2018	**16.5617**	7.44234	36.8552	11.5757	23.6952
2019	**18.8242**	8.08412	43.8331	11.9977	29.5349
2020	**21.6464**	8.75858	53.4982	12.4367	37.6762

Таким чином, спостерігається тенденція до зростання ставки рефінансування, та на початок 2021 року цей показник складатиме 25,18 %. Зростання ставки гальмує інфляцію і робить валюту привабливішою в очах інвесторів, а комерційні банки розміщують кошти інвесторів на депозитах під більш високий відсоток. Тоді як зниження ставки рефінансування, навпаки, мало б стимулюючий характер і слугувало би для прискорення економічних процесів, дешевих кредитів для бізнесу, низьких податків, зниження безробіття і нарощування ділової активності. Це прискорювало би інфляцію та знижувало торговий курс валюти.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **2.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Багатовимірний аналіз соціально-економічних систем : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 384 с. **3.** Роль валютного курса в экономике. Режимы валютных курсов. URL: https://studopedia.org/6-145215.html. **4.** Офіційний курс НБУ. URL: https://index.minfin.com.ua/exchange/nbu/curr/usd/. **5.** Облікова ставка НБУ. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/refinance/. **6.** Платежный баланс Украины. URL: https://index.minfin.com.ua/balance/. **7.** Державний борг України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/. **8.** Украина - Уровень безработицы. URL: https://knoema.ru/atlas/Украина/Уровень-безработицы. **9.** Украина – Валовой национальный доход (долл. США). URL: https://knoema.ru/atlas/Украина/Уровень-безработицы.

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

УДК 331.5.024.54

Кущ Я. М.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто головні проблеми гендерної рівності у сфері трудових відносин в Україні. Проаналізовано ситуації, пов'язані з дискримінацією щодо трудової діяльності жінок. Запропоновано шляхи вирішення проблеми на законодавчому рівні.*

Ключові слова: *гендерна рівність, дискримінація жінок, дискримінація чоловіків, працевлаштування, трудова діяльність, Кодекс законів про працю України.*

Аннотация. *Рассмотрены основные проблемы гендерного равенства в сфере трудовых отношений в Украине. Проанализированы ситуации, связанные с дискриминацией в трудовой деятельности женщин. Предложены пути решения проблемы на законодательном уровне.*

Ключевые слова: *гендерное равенство, дискриминация женщин, дискриминация мужчин, трудоустройство, трудовая деятельность, Кодекс законов о труде Украины.*

Annotation. *The main problems of the gender equality in labor relations in Ukraine were described. The situations of discrimination concerning the employment of women were analyzed. Solutions to the problem at the legislative level were offered.*

Keywords: *gender equality, discrimination against women, discrimination against men, employment, employment, Code of Labor Laws of Ukraine.*

Питання гендерної нерівності на сучасному етапі розвитку суспільства займають по актуальності далеко не останнє місце. Незважаючи на очевидний прогрес, гендерна дискримінація, як і раніше, охоплює багато сфер суспільства, в тому числі і сферу соціально-трудових відносин. З цієї причини досягнення гендерної рівності стає важливим показником економічного розвитку кожної країни.

Соціальний аналіз поділу праці між жінками і чоловіками в суспільстві, трактування його причин і оцінка його прийнятності в сучасному суспільстві наведені в працях К. Маркса, Ф Енгельса (марксистський підхід) [1], Т. Парсонса [2], Р. Бейлса [3] (функціоналістський підхід), Р. Коллінза [4] (конфліктний підхід), Х. Хартманна [5], Р. Беррона і Г. Норріса [6] (неомарксистський підхід) та ін.

Сьогодні ми живемо в часи швидких змін. Звісно ж, змінюються і взаємовідносини між чоловіками та жінками в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Утвердження гендерної рівності – важливий напрямок в Україні за останні роки. Це питання проходить крізь всі проблеми сьогодення і є актуальним в житті кожного з нас. На суспільному рівні декларовані права та можливості особистості, незалежно від статі, реально не дотримуються, упереджене ставлення й гендерна дискримінація продовжують відтворюватися, жінки та чоловіки як соціальні спільноти загалом мають неоднаковий доступ до соціальних статусів, ресурсів, привілеїв, престижу, влади. Інтеграція української держави у світове співтовариство вимагає переосмислення місця і ролі жінок у суспільстві, їх рівноправну участь у всіх сферах життєдіяльності, і, зокрема, в політиці і державотворенні.

Соціальна дискримінація означає обмеження або втрату прав за гендерною ознакою у всіх сферах життя: трудовій, соціально-економічній політичній, духовній, побутовій. Соціальна дискримінація призводить до зниження соціального статусу і є однією з форм насилля над особистістю.

Витоки соціальної дискримінації потрібно шукати ще в стародавні часи. Вже тоді вчені та політики прикривали нерівноправне положення жінки в суспільстві дискусіями про те, чи є жінка людиною і чи має вона душу. Погляд на жінку як неповноцінну істоту знайшов своє відображення в теологічних і філософських працях стародавнього світу. Так, наприклад, Сократ говорив: «Три речі можна вважати щастям: що ти не дика тварина, що ти грек, а не варвар, і що ти чоловік, а не жінка».

З часів Сократа вже пройшло два з половиною тисячоліття, але ця проблема не втратила своєї актуальності. Це, зокрема, підтверджує і прийняття світовою спільнотою певних нормативних документів, що мають на меті зрівняння чоловіків і жінок у можливостях.

© Кущ Я. М., 2018

Загалом можна прослідкувати таку хронологію подій щодо вивчення світовим співтовариством становища жінок в суспільстві.

1946 р. – створено Комісію ООН для спостереження за положенням жінок і сприяння реалізації їх прав.

1975 р. – міжнародний рік жінки.

1979 р. – Генеральна Асамблея ООН приймає Конвенцію 11 «Про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок». Україна ратифікувала цю Конвенцію у 1980 р.

1995 р. – 4 всесвітня конференція ООН з проблем жінок в Пекіні. Уряди країн-учасниць взяли на себе зобов'язання щодо впровадження затвердженої на конференції Пекінської декларації.

1996 р. – прийнято національний План дій на 1997–2000 рр. по покращенню положення жінок і підвищення їх статусу у суспільстві.

1997 р. – створено Координаційну раду по питаннях жінок при Міністерстві України у справах сім'ї та молоді.

1998 р. – реорганізація Координаційної ради в Раду рівних можливостей (Гендерна раду).

2000 р. – спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН приймає документ «Жінки в 2000 р.: рівність між жінками і чоловіками, розвиток і мир у XXI ст.».

У сучасних умовах вже формується система гендерних норм, спрямованих на ліквідацію розриву в становищі жінки та чоловіка, подолання всіх форм дискримінації щодо статей у всіх сферах суспільного життя. З 1970-х років спеціальні закони з рівних прав і можливостей ухвалено в Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії, Франції, Німеччині та інших країнах. У руслі цих процесів намагається рухатись й Україна: протягом 1999–2005 років до Верховної Ради в порядку законодавчої ініціативи подано шість законопроектів з гендерної рівності. Проте жодного з них не підтримали депутати.

Основними елементами державної гендерної політики є:

– політика щодо жінок, забезпечення їм рівного соціального статусу з чоловіками шляхом гарантування можливостей для їх рівноправного розвитку як соціально-демографічної групи;

– політика щодо чоловіків, формування у них гендерної свідомості, культури гендерної поведінки, орієнтації на паритетність відносин з жінкою;

– державно-правове регулювання гендерних відносин;

– сприяння розвитку гендерної демократії та гендерної культури в суспільстві [8, с. 232].

Оскільки в системі відносин статей найдискримінованішими в суспільстві є жінки, то в структурі державної гендерної політики цій статі приділяється особлива увага. Державна політика щодо жінок – складова соціальної політики, спрямована на подолання гендерної нерівності в становищі жінок для забезпечення їм рівного соціального статусу з чоловіками через гарантування можливостей їх рівноправного розвитку.

Однією з перешкод розвитку політичної участі жінок в органах влади залишається стійкий стереотип, який характерний як для чоловіків, так і для жінок, що політика і державне управління – це сфера чоловічої діяльності. Згідно з даними соціологічних опитувань так вважають майже 70 % громадян України. Незважаючи на це, за останні роки жінки наполегливо намагаються увійти у велику політику та закріпитися на різних політичних рівнях. На перших українських виборах депутатів до Верховної Ради було обрано лише 11 жінок. Але з року в рік участь жінок у політичному, громадському житті України постійно зростає. Сьогодні у Верховній Раді України засідає 50 жінок, що складає 11,1 % від загальної кількості депутатів. Отже, сучасний парламент гендерно розбалансований. Це дозволяє зробити висновок, що у своїй діяльності він буде мало перейматися гендерними проблемами країни, ухваленням тендерного законодавства.

На місцевому рівні ситуація більш оптимістична. Статистичні дані свідчать, що чим нижчий рівень органів місцевого самоврядування, тим вони доступніші для жінок.

Які ж чинники забезпечують чоловікам переваги у входженні до владних структур? До основних таких чинників можна віднести: історичну традицію чоловічого домінування; зосередженість основної частини власності й управління економікою в чоловічих руках; обмеженість тендерного світогляду у чоловіків загалом; обмеженість політичних поглядів і пріоритетів лідерів жіночих організацій; поширення традиційних поглядів про сферу діяльності жінки як передусім «приватну», а чоловіка – як «публічну». Державна влада на глобальному та регіональному рівнях залишається чоловічим простором діяльності, де чоловік самореалізується, будуючи свою кар'єру [8, с. 241].

Водночас жінка має і переваги, реалізувавши які вона може стати хорошим керівником. Жінка-лідер володіє гнучким соціальним інтелектом, вона тонше відчуває нюанси взаємовідносин, в тому числі і відносин до себе. Жінки вміють добре оцінювати та прогнозувати поведінку інших людей. Вона володіє більшою контактністю і практичністю мислення. Якщо чоловік схильний будувати стратегічні плани, враховувати довгострокову перспективу,

то жінка надає перевагу конкретному гарантованому результату, «тут і зараз». Жінки краще, ніж чоловіки, контролюють свої та чужі помилки; вони, як правило, краще формулюють свої думки і виражають ідеї. Крім того, помічено, що жінка менше, ніж чоловік, реагує на залицяння та сексуальні домагання у ділових відносинах – вона чітко розмежовує роботу і розваги.

Під впливом трансформаційних процесів, які відбуваються сьогодні в країні, змінюється традиційний тип жінки-лідера. Сьогодні це яскрава особистість: вона жіноча, не жорстока, інтелектуально та фізично є активною, самостійна у рішеннях, прекрасно відчуває настрій інших. Вона готова ризикувати, цілеспрямована, впевнена в собі, адекватно реагує на критику, зауваження та образи. Вміє оперативно переключатися з однієї соціальної ролі (керівник, ділова жінка) на іншу (дочка, мати, дружина), впевнена в розумінні, підтримці та допомозі з боку чоловіка та дітей.

Щодо мотивації трудової діяльності, то найбільш вагомим з діяльності ділових жінок є матеріальний мотив, який має психологічний відтінок: їм подобається самим забезпечувати, влаштовувати своє життя і залишатись незалежними. На другому місці мотив морально-етичного плану: жінки працюють тому, що завдяки роботі відчувають себе потрібними для суспільства і не уявляють своє життя без роботи. На третьому місці – мотиви, які можна назвати «компенсаторськими»: завдяки роботі жінки не відчувають себе одинокими, на роботі вони забувають про домашні й особисті проблеми.

Жінки пізно починають робити кар'єру. Досить часто лише після десяти років професійної діяльності вони насмілюються зайняти більш високе становище. Більшість жінок досить пасивні. Замість того, щоб здійснювати самостійні спроби, вони дозволяють подіям йти послідовно. Жінки-керівники зазначають, що визначальним фактором професійного успіху є їх самореалізація. В результаті вони перестають цікавиться більш істотними речами у своєму оточенні, наприклад, такими як неформальна система відносин.

Ще одна типова різниця між чоловіками та жінками належить до поняття «особистісна стратегія». Чоловіки визначають її як досягнення поставленої мети. Коли перед ними стоїть нове завдання, вони постійно задаються питанням: «Що мені це дасть в майбутньому?». Цей розрахунок на перспективу відсутній у роздумах жінок. Вони думають лише про те, як можна краще вирішити проблему на цей момент, не враховуючи, як ця проблема дасть про себе знати в майбутньому. Жінки часто зазначають, що робота дозволяє їм проявляти творчість, ініціативу, викликає поважне відношення зі сторони знайомих, друзів і близьких.

Рівноправне положення жінок в суспільстві істотно змінює традиційні уявлення про такі риси, як жіночність та мужність. Жінці-лідеру тепер більше притаманні моделі поведінки, які раніше закріплялись за чоловіками, наприклад: незалежність, здатність приймати самостійні рішення і відстоювати свою думку. Сучасний образ життя вимагає поєднання різних стилів керівництва. Сучасну жінку-лідера відрізняє, передусім, глибоке усвідомлення необхідності рівних прав з чоловіками і здатність до участі у всіх сферах суспільства. Іншою важливою рисою є визнання необхідності поєднання різних соціальних ролей – лише активної учасниці трудового і суспільного життя, але й господині дому, матері. Жінки вибирають різні варіанти поєднання цих ролей. Конкретний вибір життєвого шляху жінка робить сама відповідно до своїх особистісних якостей, смаків, вподобань, обставин життя, проте можливість такого вибору залежить від того, яку економічну і моральну підтримку нададуть їй держава і суспільство на кожному з обраних нею шляхів.

Щодо подвійного навантаження. За даними дослідження серед основних перешкод професійного зростання на державній службі, головною є брак часу. Опитування показало, що 85 % жінок мають сім'ї, 15 % – самотні, 28 % мають неповнолітніх дітей. Тому їм потрібно поєднувати сімейні справи з роботою. Дехто з жінок відмовляється від кар'єрного зростання, тому що не може перекласти домашні обов'язки на інших членів сім'ї. Тому більшість жінок у нас працюють в режимі подвійного навантаження. А це призводить до постійного емоційного та фізичного перенапруження та перевтомлення.

Загалом розрізняють декілька видів дискримінації статей у сфері зайнятості: в оплаті праці, при влаштуванні на роботу, при скороченні персоналу, при просуванні на посадах, у підвищенні кваліфікації. Патріархальний суспільний устрій сформував стереотип нормального сприйняття ситуації, коли в жінки немає роботи. Упереджене ставлення до можливостей жінок працювати і здійснювати кар'єру легко виправдовується завдяки дуже поширеному переконанню, що кожна жінка – це насамперед матір, людська істота, яка задля соціальної самореалізації повинна мати дітей. Усі інші соціальні ролі – другорядні, і за певних умов ними можна знехтувати.

Які зміни відбуваються в жінці в епоху кардинальних перетворень соціуму? Жінка перестала жалітися, вона стала задавати питання, разом з тим вона визнає за собою право бути слабкою.

Таким чином, українській жінці сьогодні живеться досить нелегко, на її плечах лежить тягар економічних, соціальних та інших проблем. Жінці, жінці-матері, в першу чергу, потрібна серйозна, всебічна підтримка зі сторони держави і суспільних організацій. Інтереси жінок повинні активно лобіюватися на рівні представницьких, виконавчих, судових органів державної влади, в ЗМІ, в сфері освіти та виховання.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мартиненко І. О.

Література: 1. Здравомыслова Е., Темкина А. Социальное конструирование гендера. *Социологический журнал.* 1999. № 6. С. 171–182. **2.** Коллинз Р. Введение в неочевидную социологию (глава V Любовь и собственность) // Антология гендерной теории: Мн. : Пропилей, 2000 . С. 114–141. **3.** Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Происхождение семьи, частной собственности и государства. М. : Наука, 1985. 639 с. **4.** Norris G., Barron R. Sexual divisions and the dual labour market // Dependence and exploitation in work and marriage. New York : Longman, 1976. P. 92–99. **5.** Основи теорії гендеру : навч. посіб. Київ : К.І.С., 2004. 536 с. **6.** Parsons T. Age and Sex in the Social Structure // Essays in Sociological Theory Pure and Applied, 1949. P. 218–232. **7.** Parsons R. Bales T. Family, Socialization and Interaction Process IT. NY : The Free University Press, 1956. P. 18–32. **8.** Hartmann H. The un happy marriage of Marxism and Feminism Towards a More Progressive Union H Capital and Class, 1979. P. 8.

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ ТРУДОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

УДК 349.2 (477

Леонова О. Ю.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто питання захисної функції трудового права. Досліджено питання реалізації захисної функції трудового законодавства на етапі виникнення, існування та припинення трудових правовідносин.*

Ключові слова: *держава, суспільство, право, правові відносини, функції права, трудове право.*

Аннотация. *Рассмотрен вопрос защитной функции трудового права. Исследованы вопросы реализации защитной функции трудового законодательства на этапе возникновения, существования и прекращения трудовых правоотношений.*

Ключевые слова: *государство, общество, право, правовые отношения, функции права, трудовое право.*

Annotation. *The question of the protective function of labor law. The article examines the implementation of the protective function of labor legislation at the stage of the emergence, existence and termination of labor relations.*

Keywords: *state, society, law, legal relations, functions of law, labor law.*

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина є однією із головних задач держави, її органів і соціальних структур. Соціальним регулятором суспільних відносин виступає право, яке складається з чисельних правових норм. Правова норма визначає правила поведінки всіх учасників відносин, які виникають в суспільстві, санкціонується і забезпечується державою. Основними напрямами впливу держави на суспільні відносини виступають функції права. В системі права трудове право займає значне місце, оскільки регулює суспільно-трудові відносини. В нормативних актах встановлено засоби, за допомогою яких здійснюється захист трудових прав та інтересів людини праці.

Саме тому основною метою цієї роботи є розглянути роль захисної функції трудового права, його сфери впливу на трудові відносини між робітником і роботодавцем. Виділити основні ознаки та класифікації захисної функції, а також як вони відображені і реалізуються в Кодексі законів про працю України.

Дослідженням цього питання займалася чимала кількість дослідників, а саме В. І. Щербина, В. І. Прокопенко,

© Леонова О. Ю., 2018

О. Ф. Скакун, Н. В. Кохан та ін.

Термін «функція» трудового права у перекладі з латинської мови має значення діяльності або обслуговування. В загальному понятті функції права – це основні напрямки впливу на суспільні відносини, які відображають службове призначення права в цілому. На нормативно-правовому рівні вони мають втілення у законодавчих актах під виглядом завдань і мети правового регулювання.

Основними ознаками функцій права є:

1) відображення у них активного впливу права на суспільні відносини;

2) вони є універсальними і мають право застосовуватись у всіх сферах життєдіяльності;

3) мають безперервний характер і необмежену тривалість дії, проте гнучкість змісту дає можливість підлаштовуватися до різних сфер життєдіяльності;

4) кожна з функцій використовує відповідні засоби правових способів впливу (дозволи, заборони, зобов'язання, покарання, заохочення тощо);

5) діють у єдиній комплексній системі.

Доречно наголосити, що одним із ключових завдань будь-якої функції права є створення оптимальних правових умов для урегулювання інтересів обох сторін правовідносин. Баланс між їхніми відносинами дає можливість здійснювати захист прав та інтересів працівника, враховуючи інтереси працівника заради підвищення ефективності виробничого процесу.

Традиційно трудове право характеризується як право охорони праці, але необхідно підкреслити, що це поняття необхідно розуміти більш широко. Зокрема, захисну функцію не варто відносити виключно до охорони праці. Тому сьогодні варто виділити ще одну із особливостей цієї функції, а саме закріплення та цілковитий розвиток людських прав і свобод у галузі права.

Захисна (відбудовна) функція – це функція гарантування державою засобів юридичного впливу, тісно пов'язаного з посяганням на правовий стан суб'єкта права та завданням йому шкоди. Відносно трудового законодавства не слід сприймати реалізацію цієї норми лише як позначення основних обов'язків роботодавця та прав працівників у кодексі та конкретизацію їх у різних правових нормах. Передусім захисна функція права повинна бути законодавчо закріпленою у положеннях, у яких прописані основні права працюючих, зафіксовані механізми їх захисту в різних випадках і встановлені ефективні способи державного нагляду та контролю за їх дотриманням та виконанням [1].

Існує ціла низка факторів, за допомогою яких захисна функція набуває самостійного характеру. По-перше, найманий працівник є основним суб'єктом трудових правовідносин, який безперечно залежить від роботодавця, як економічно, так і організаційно. По-друге, трудове право зачіпає інтереси не окремо працівника та роботодавця, а і суспільства в цілому. По-третє, завдяки системі національного партнерства відбувається попередження конфліктів у соціумі [2].

Захисна функція полягає не лише в ефективному захисті інтересів та прав робітника, але і в тому що за допомогою правових норм можна установлювати умови для захисту від їх порушень. Слід зауважити, що державі необхідно за допомогою правових засобів як захищати, так і встановлювати трудові права та обов'язки. Наприклад, за допомогою договірного регулювання держава повинна стимулювати працівників самостійно реалізовувати та захищати свої права у випадку порушення їх з боку роботодавця, або іншого суб'єкта трудових відносин [3].

Сьогодні спостерігається тенденція розширення особливостей функціонування трудового права. Зокрема збільшення обсягів сфери регулювання трудових відносин як колективних, так і індивідуальних договірним способом. Також розширюються можливості працівника самостійно встановлювати умови праці, при цьому зберігається мінімальна кількість трудових прав, встановлених законодавством. Постійно захисна функція створює та приєднує до себе нові елементи, а саме: захист працівників від зазіхань роботодавця, заборона дискримінації та посягання на особисте життя з боку роботодавця тощо.

Окрім цього, сьогодні спостерігається тенденція збільшення обсягів впливу захисної функції і на професії, які не відносяться до найманого персоналу, наприклад державних службовців, дрібних торговців, військовослужбовців, поліцейських та ін. Забезпечення захисної функції відбувається лише тоді, коли трудові норми гарантують кожному робітнику здорові та комфортні умови праці, а також захист інтересів працівника [4].

Існує чимала кількість запобіжних, компенсаційних і каральних заходів, які спрямовані на реалізацію захисної функції. Їх суть полягає в тому, що вони містять в собі різні заборони та санкції. Сюди можна віднести цілу низку норм, котрі мають захищати права працівника як на початковому етапі укладення трудового договору, так протягом його існування і аж до самого припинення. Основна група норм, котра має захищати права особи, міститься у нормах, що забороняють дискримінацію у сфері праці. Існує чимало факторів, які є підставою для заборони дискримінації, а саме: колір шкіри, раса, національність, мова, сімейне становище, інвалідність, вік, релігія,

особисте життя та ін.

У діючому КЗпП України немає окремої статті, яка б забороняла дискримінацію за вищеперерахованими пунктами. Проте, провівши аналіз чинного кодексу, можна сказати, що все ж таки існують в ньому спеціальні норми, які забороняють дискримінацію за певними підставами. У кодексі наголошено, що існує рівність трудових прав усіх громадян, незважаючи на їх походження, стать, расову, релігійну приналежність, мову, соціальний статус, політичних поглядів та інших обставин. На додаток у ст. 22 КЗпП України існують такі ж самі гарантії для осіб під час укладання, зміни та розірвання трудового договору [5].

У проекті Трудового кодексу передбачена ст. 4, у якій чітко зазначено, за яких умов не допускається дискримінації у сфері праці. Наприклад, заборона порушення принципу рівності прав і можливостей, обмеження прав працівників залежно від віку, раси, статі, етнічних і релігійних понять і переконань, інвалідності або ж підозри на ВІЛ-СНІД або ж іншими ознаками, які не мають зв'язку з характером роботи або ж умовами її виконання [6].

Однією із не менш важливих проблем забезпечення захисної функції – це гарантування захисту особистих даних щодо робітника та його захист від зловживань роботодавцем під час професійного відбору. Конкретніше, персональні дані – необхідна для роботодавця інформація, пов'язана з трудовими відносинами кожного робітника [7].

Під час детального роз'яснення поняття захисної функції трудового права необхідно також акцентувати увагу на діяльності профспілок. Майже завжди під час характеризації захисної функції основна увага приділяється саме їм. В проекті Трудового кодексу роль профспілок значною мірою зменшена. Це пояснюється тим, що їхня роль є досить пасивною, профспілки не мають значного впливу у захисті трудових прав та інтересів працівника, а також у соціально-економічних процесах, які відбуваються в Україні.

Не менш важливу роль мають відігравати профспілки в реалізації захисної функції права, а саме під час встановлення умов праці. Частіше за все під час участі в колективних переговорах, пов'язаних з укладанням договору, або у прийнятті важливих для роботодавця в цілому нормативно-правових актах, профспілки реалізують свої повноваження не достатньою мірою [8].

Таким чином, можна зробити висновок, що захисна функція відіграє важливу роль у трудовому законодавстві. Вона має свій вплив на всіх стадіях і формах правового регулювання у сфери застосування найманої праці і прояв під час здійснення контролю та нагляду за дотриманням усіх норм чинного трудового законодавства, а також за умов притягнення до юридичної відповідальності всіх суб'єктів трудового права за недотримання або порушення прав та обов'язків, які покладаються на них державою. У чинному законодавстві не існує чітко прописаних запобіжних і каральних норм, які б застосовувалися під час порушення трудових відносин між працівником і роботодавцем, що призводить до неможливості повною мірою громадянам реалізувати передбачене Конституцією України право на працю та її здорові та безпечні умови.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Жернаков В. Правове регулювання праці: співвідношення трудового і цивільного права. *Право України.* 2000. № 7. С. 49–52. **2.** Щербина В. І. Трудове право України : підручник. Київ : Істина, 2008. 384 с. **3.** Науково-практичний коментар до законодавства України про працю. Київ : А.С.К., 2005. 976 с. 4. Щербина В. І. Функції трудового права : монографія. Дніпропетровськ : Акад. митної служби України, 2007. 425 с. **5.** Кохан Н. В. Гарантії трудових прав працівників та шляхи їх удосконалення : автореф. дис. … канд. юрид. наук. Одеса, 2008. 20 с. **6.** Жигалкін І. П. Система принципів трудового права України: проблема сучасної теорій та практики : монографія. Харків : Право, 2015. 360 с. **7.** Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с. **8.** Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник. Харків : Консум, 1998. 480 с.

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ІНДЕКС «БІГ МАК»

УДК 332.143:519.237.5

Леонова О. Ю.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто зв'язок між рівнем інфляції в Україні, за даними офіційної статистики, і таким її показником, як індекс «Біг Мака». Побудованао економетричну модель для визначення щільності кореляційного зв'язку між цими факторами і функції апроксимації. Проведено порівняння лінійної, степеневої та експоненціальної моделей за значенням коефіцієнта детермінації.*

Ключові слова: *рівень інфляції, індекс «Біг Мака», курс валют, економетрична модель, функція апроксимації.*

Аннотация. *Рассмотрена взаимосвязь между уровнем инфляции в рівень інфляції, індекс «Біг Мака», курс валют, економетрична модель, функція апроксимації Украине по данным официальной статистики и таким ее показателем, как индекс «Биг Мака». Построена эконометрическая модель для определения тесноты корреляционной связи между этими факторами и функции аппроксимации. Проведено сравнение линейной, степенной и экспоненциальной моделей по значению коэффициента детерминации.*

Ключевые слова: *уровень инфляции, индекс «Биг Мака», курс валют, эконометрическая модель, функция аппроксимации.*

Annotation. *The article examines the relationship between the level of inflation in Ukraine according to official statistics and its indicator, such as the index of «Big Mac». An econometric model is constructed to determine the density of the correlation between these factors and the approximation function. The linear, power, and exponential models are compared by the value of the coefficient of determination.*

Keywords: *inflation rate, «Big Mac» index, exchange rate, econometric model, approximation function.*

Вплив інфляції на економіку кожної країни є надзвичайно великим. Інфляція – це підвищення загального рівня цін на товари та послуги, внаслідок чого на одну і ту ж суму грошей можна придбати менше товарів і послуг, ніж раніше, тобто купівельна спроможність грошей зменшується. Наслідком інфляції є падіння рівня життя населення, саме тому необхідно знаходити об'єктивні критерії її вимірювання, її причини і шукати шляхи її усунення.

Чимала кількість економістів розходиться в думках відносно того, як краще вимірювати рівень інфляції. Найбільш поширеними є оцінювання інфляції за темпами зміни індексу споживчих цін (CPI) та за дефлятором ВВП (GDP deflator). В Україні перелік товарів і послуг, за змінами цін на які обраховується темп інфляції, визначається Постановою Кабінету Міністрів [1]. Саме виходячи зі зміни цін на ці товари і послуги і обчислюється темп інфляції за методикою Держкомстату України.

Однак існують і інші методи оцінювання інфляції. Зокрема, досить популярним є вираховування різноманітних індексів, які виступають як ідентифікатор певного явища або процесу, що досліджується. Серед таких індексів найбільш широковживаним сьогодні є індекс «Біг Маку». «Бутербродний» курс – це винахід видання «The Economist», англомовного щотижневого журналу новинного спрямування. Згідно з цим індексом визначається, скільки повинен коштувати бутерброд від «МакДональдс» у тій чи іншій країні з огляду на курс її національної валюти. «The Economist» складає щорічний «індекс Біг Маку» вже 24 роки, починаючи з 1986 року. Експерти журналу вважають, що цей індекс дозволяє оцінювати купівельну спроможність різних валют завдяки тому, що McDonald's присутній у більшості країн світу, а сам Біг Мак містить достатню кількість продовольчих компонентів (хліб, м'ясо та овочі), щоб вважати його універсальним узагальненням продукту народного господарства. «The Economist» вважає, що співвідношення вартості продуктів у різних країнах еквівалентно співвідношенню курсів валют у цих країнах.

Ідея, що лежить в основі індексу «Біг Маку», полягає у вимірюванні ступеня переоцінки або недооцінки валюти однієї країни порівняно з валютою іншої через порівняння цін на гамбургер, використовуючи як базу долар США у вигляді середнього торгово-зваженого значення Федерального Резерву. Щоб визначити паритет купівельної спроможності (ПКС), необхідно взяти ціну «Біг Маку» у місцевій валюті і визначити ціну цього гамбургера в доларах США. Паритет купівельної спроможності валюти визначається як ціна «Біг Маку» в цій країні, поділена на ціну «Біг Маку» в доларах США [2]. Крім індексу «Біг Маку», в різний час були намагання ввести й інші подібні

© Леонова О. Ю., 2018

індекси, наприклад, млинцевий індекс, індекс олів'є, індекс кави з молоком, індекс айфона. В Україні, зважаючи на нашу національну страву, ведеться обчислення індексу борщу [3].

Метою цього дослідження є порівняння індексу «Біг Маку» в Україні із курсом долара за останні десять років і визначення, чи є він пропорційним щодо офіційного курсу долара.

Проведемо аналіз статистичних даних щодо того, як змінювався індекс «Біг Маку» в Україні протягом періоду 2007–2017 рр. (табл. 1). Оскільки індекс «Біг Маку» експерти журналу «The Economist» обчислюється двічі на рік, то в табл. 1 для порівняння наведені дані на липень відповідного року.

Таблиця 1

Вихідні дані для обчислення індексу «Біг Маку» в Україні

Рік	Ціна «Біг Маку», UA	Курс долара, UA/USD	Вартість долара за ПКС, UA/USD
2007	9,25	5,03	2,71
2008	11,00	4,60	3,08
2009	14,00	7,66	3,92
2010	14,50	7,90	3,88
2011	16,50	7,99	4,06
2012	15,00	8,09	3,47
2013	19,00	8,16	4,17
2014	19,00	11,69	3,96
2015	34,00	21,55	7,10
2016	39,00	24,80	7,70
2017	44,00	25,92	8,30

Джерело: побудовано автором за даними [4; 5]

На рис. 1 наведено динаміку зростання вартості долара за офіційним курсом і за паритетом купівельної спроможності.

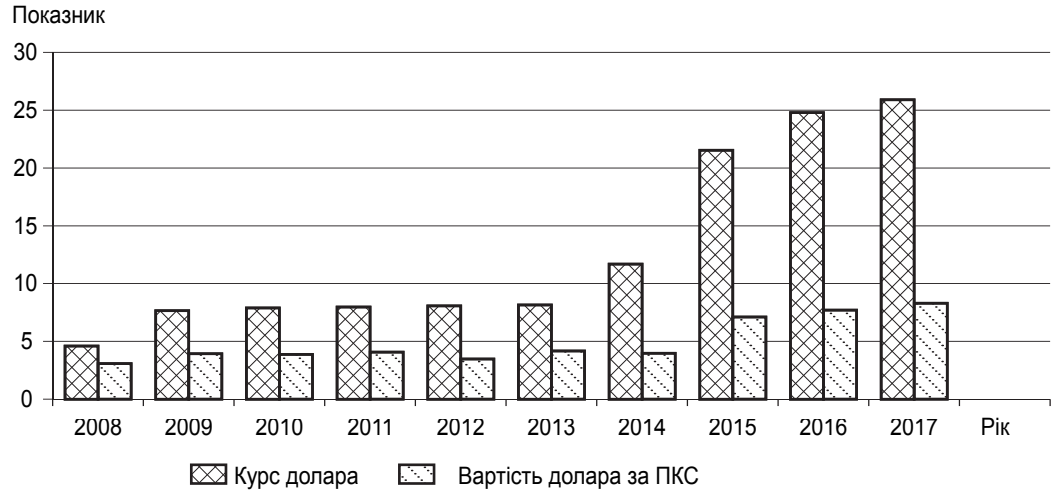

Рис. 1. **Динаміка зростання вартості долара за офіційним курсом і за паритетом купівельної спроможності**

Аналізуючи приведені статистичні дані, можна зробити висновок, що протягом усього періоду спостережень офіційний курс долара відрізняється від його вартості за індексом «Біг Маку» в більшу сторону. При цьому різниця між ними від року до року постійно зростає.

Для визначення характеристик кореляційного зв'язку між курсом долара і його вартістю, що обчислюється за паритетом купівельної спроможності, побудуємо економетричну модель парної регресії, де внутрішнім фактором (y) є курс долара в національній валюті, а зовнішніми фактором (x) є його вартість, яка обчислена за алгоритмом побудови індексу «Біг Мака». Побудова моделі здійснювалась з використанням вбудованих функцій і надбудов MS Excel.

Розглядалась можливість апроксимації емпіричних даних за допомогою лінійної, степеневої та експоненціальної функцій. Оцінка якості економетричної моделі в цілому здійснювалась за коефіцієнтом детермінації, а окремі її параметрів – за критерієм Стьюдента.

Знайдемо статистичні оцінки параметрів моделі лінійної регресії за допомогою опції «Додати лінію тренду», посилання на яку міститься у вікні діаграми. Так, обравши лінійну апроксимацію, отримаємо таке рівняння регресії:

$$\hat{y} = -6{,}96 + 4{,}01 \cdot x. \tag{1}$$

Для лінійної моделі коефіцієнт детермінації дорівнює R^2 = 0,9719, тобто 97,19 % мінливості внутрішнього фактора обумовлено впливом зовнішнього фактора.

Якщо здійснювати апроксимацію за степеневою функцією, то отримаємо таке рівняння регресії:

$$\hat{y} = 0{,}9821 \cdot x^{1{,}5664}. \tag{2}$$

Для степеневої моделі коефіцієнт детермінації дорівнює R^2 = 0,941, тобто трохи менше, ніж для лінійної моделі.

Якщо здійснювати апроксимацію за експоненціальною функцією, то отримаємо таке рівняння регресії:

$$\hat{y} = 2{,}46 \cdot e^{0{,}2975x}. \tag{3}$$

Для експоненціальної моделі коефіцієнт детермінації має значення $R^2 = 0{,}9232$, тобто менше, ніж для лінійної та степеневої моделей.

Порівнюючи моделі (1), (2) і (3) за коефіцієнтом детермінації, доходимо висновку, що найкращою з них є модель (1). Отже, як функцію апроксимації до цільнообрати лінійну функцію.

Перейдемо до більш ретельного аналізу лінійної моделі.

З метою дослідження статистичної значущості рівняння лінійної моделі в цілому обчислимо емпіричне значення критерію Фішера–Снедекора:

$$F_{емп.} = \frac{r_{xy}^2}{1 - r_{xy}^2}(n-2), \tag{4}$$

де r_{xy} – коефіцієнт парної кореляції (для лінійної моделі $r_{xy}^2 = R^2$);

n – обсяг вибіркової сукупності.

За формулою (4) маємо, що $F_{емп.}$ =311,00. Оскільки критичне значення критерію Фішера–Снедекора при рівні значущості α = 0,05 дорівнює $F_{0,05}(1; 9)$ = 5,12, тобто емпіричне значення більше критичного, то основну гіпотезу про статистичну незначущість кореляційного зв'язку відкидаємо на користь альтернативної. Інакше кажучи, мінливість внутрішнього фактора пояснюється впливом зовнішнього фактора, який передбачається відповідно до специфікації цієї моделі.

Для перевірки значущості саме кореляційного зв'язку застосуємо статистику Стьюдента. За основною гіпотезою H_0: $r_{xy} = 0.$ Для перевірки цієї гіпотези при альтернативній гіпотезі H_1: $r_{xy} \neq 0$, знаходимо випадкову помилку коефіцієнта кореляції. Вона визначається за формулою:

$$\sigma_r = \sqrt{\frac{1 - r_x y^2}{n-2}}. \tag{5}$$

Вона дорівнює σ_r = 0,0559. Тепер для перевірки значущості коефіцієнта кореляції обчислюємо емпіричне значення статистики Стьюдента для коефіцієнта кореляції за формулою:

$$t_r = \frac{|r|}{\sigma_r}. \tag{6}$$

Вона дорівнює t_r =17,64. Визначимо критичне значення критерію Стьюдента при рівні значущості α = 0,05 і кількості ступенів вільності $df_e = n$ –2. Воно дорівнює $t_{0,05}(9)$ = 2,26. Оскільки емпіричне значення статистики Стью-

дента більше за критичне, то з надійністю 95 % нульову гіпотезу про незначущість парного коефіцієнта кореляції між зовнішнім і внутрішнім факторами відкидаємо на користь альтернативної. Отже, кореляційний зв'язок між факторами, які розглядаються відповідно до специфікації моделі, є статистично значущими між собою. Таким чином, висновки про те, що лінійний кореляційний зв'язок між індексом «Біг Маку» та курсом долара в Україні, падіння якого визначає зростання рівня інфляції, є статистично значущими. Результати перевірки якості моделі, які були отримані з використанням статистичних критеріїв Фішера–Снедекора і Стьюдента, повністю збігаються.

Оскільки економетрична модель лінійної регресії містить лише один зовнішній параметр, то перевіряти статистичну значущість коефіцієнта регресії можна і не перевіряти, а відразу зробити висновок, що він є статистично значущим.

Для перевірки значущості вільного члена рівняння регресії скористаємося функцією ЛИНЕЙН (табл. 2).

Таблиця 2

Результати застосування функції ЛИНЕЙН

b_0 =4,0106	b_0 = –6,9662
σ_{b1} = 0,2274	σ_{b0} = 1,1625
R^2 = 0,9719	σ_e = 1,4074
F = 311,0022	df_e = 6
SSR = 616,0033	SSE = 17,8263

Як видно з табл. 2, результати щодо параметрів лінійної моделі, значення коефіцієнта детермінації та емпіричне значення критерію Фішера–Снедекора збігаються з тими, що були наведені вище. Для статистики Стьюдента, що обчислюється для вільного члена рівняння за формулою, аналогічної до формули (6), шляхом ділення першого рядка табл. 2 на другий, отримуємо $t_{b0} = 5,99$. Воно більше за $t_{0,05}(9) = 2,26$, отже, вільний член рівняння регресії теж є статистично значущим. Це означає, що між курсом долара, що визначається за рівнем споживчих цін, і вартістю долара за індексом «Біг Маку» існує тісний кореляційний зв'язок, однак офіційний курс є завищеним порівняно з тим, що визначається за паритетом купівельної спроможності.

Науковий керівник – канд. фіз.- мат. наук, доцент Лебедєва І. Л.

Література: 1. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 № 780. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249464422. **2.** Індекс «Біг Мака» та його економічне значення. URL: http://www.universum.kiev.ua/index.php/2009-09-18-12-57-46/2013-01-31-11-59-48/86. **3.** Споживчий кошик – «індекс борщу». URL: http://www.consumerinfo.org.ua/must_know/quality/579/7237/. **4.** Індекс «Біг Мака», 2007–2017 роки. URL: https://bigmacindex.in.ua/indeks-big-maka-cherven-2007/. **5.** Статистика курсу долара США. URL: https://net.dn.ua/money/stat.php.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА СПОЖИВАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ЄВПРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

УДК 330.43:662.76.012:061.1

Лещенко С. Є.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто фактори, що впливають на обсяг природного газу, що споживається в ЄС. Розроблено економетричну модель цих факторів і проведено їх аналіз. Обґрунтовано можливі шляхи покращення стану енергетики в регіоні.*

Ключові слова: *природний газ, Європейський Союз, економетрична модель, Statgraphics.*

Аннотация. *Рассмотрены факторы, влияющие на объем природного газа, потребляемого в ЕС. Разработана эконометрическая модель этих факторов, и проведен их анализ. Обоснованно возможные пути улучшения состояния энергетики в регионе.*

Ключевые слова: *природный газ, Европейский Союз, эконометрическая модель, Statgraphics.*

Annotation. *The factors influencing the amount of natural gas consumed in the EU are considered. An econometric model of these factors was developed and their analysis analyzed. Possible ways of improving the energy situation in the region are substantiated.*

Keywords: *natural gas, European Union, econometric model, Statgraphics.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Споживання природного газу в ЄС вивчали такі науковці, як Найдьонов Г. Ф. [1], Витвицький Я. С. [2], Райтер П. М. [3] та ін. У своїх роботах вони акцентували свою увагу на таких аспектах, як теорія попиту та пропозиції, вплив імпорту газу на сукупний обсяг споживання газу в Європейському Союзі та певні соціальні питання.

Постановка задачі: розробити модель залежності споживання природного газу від інших енергетичних і соціальних факторів, провести її аналіз s визначити шляхи її вдосконалення.

Розглядаючи стан і перспективи розвитку енергетики в Європейському Союзі, найбільший акцент слід зробити на газовій промисловості, адже нинішня ситуація забезпечення ЄС природним газом зазнає певних труднощів. Для побудови економетричної моделі необхідно взяти обсяг споживання природного газу в ЄС за результативну ознаку, яка буде залежати від певних пояснюючих факторів. Перший пояснюючий фактор x_1 – обсяг сукупного видобутку природного газу в Європейському Союзі.

Відомо, що на сьогодні найбільшим постачальником природного газу для ЄС є Російська Федерація, а тому її вплив на ЄС доволі великий. На рис. 1. показано відсоток споживання російського природного газу.

Однак для того, щоб оцінити ступінь залежності країн від російського газу, необхідно також мати дані про питому вагу газу в сукупному енергоспоживанні, що наведено на рис. 2.

Перемноживши ці два показники, можна визначити ступінь залежності кожної країни від постачання газу з Російської Федерації. Так, наприклад, Литва, що імпортує лише російський газ, залежить від нього на 40 % від загального енергоспоживання. Найменшу залежність має Швейцарія, в якій питома вага природного газу у сукупному енергоспоживанні складає 9 %, а частка поставок газу з Росії – 22 %. Ступінь залежності – 1,98 %. Величина імпорту російського газу в ЄС береться за другий фактор x_2. Європейські країни мають тенденцію до поступового переходу на альтернативні джерела енергії, тим самим зменшуючи частку енергоспоживання вуглеводних палив і залежності від їх імпорту. Так, наприклад, Німеччина вже покриває 27 % свого енергоспоживання за рахунок відновлюваних джерел. Тому третім фактором x_3 буде виступати обсяг виробництва відновлюваних джерел енергії. Щодо четвертого пояснювального фактора, то доцільним буде вважати x_4 – кількість зайнятих в сфері науки та технологій, адже саме науковці та спеціалісти різнопланової сфери технологій спроможні шукати шляхи вдосконалення та модернізації сучасного обладнання, а також різні способи реорганізації збереження і використання природного газу. Населення Європейського Союзу, точніше кількість домогосподарств, складає найбільшу частину споживачів енергоресурсів, зокрема природного газу. Отже, останній фактор x_5 – кількість населення в ЄС. Слід

© Леонова О. Ю., 2018

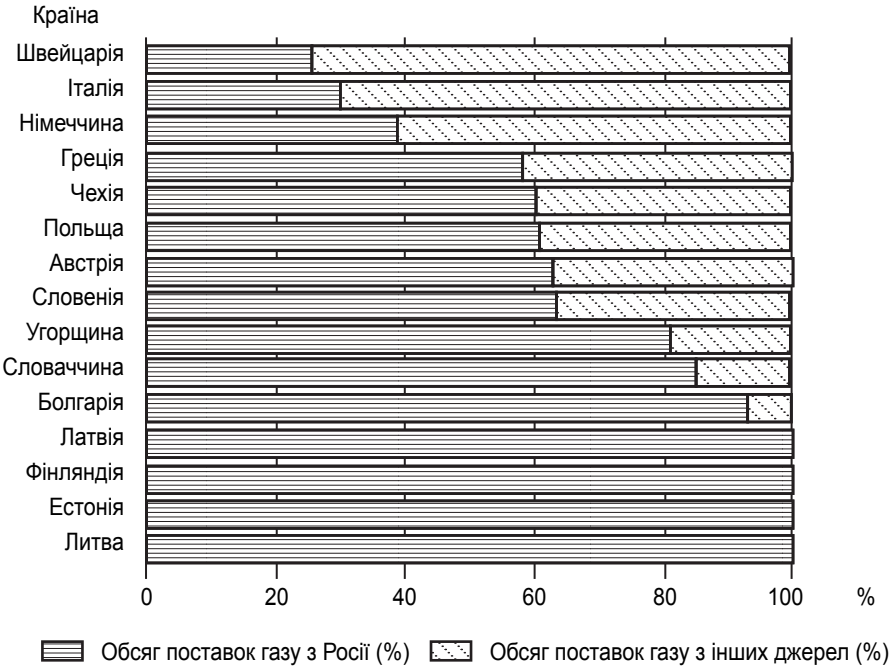

Рис. 1. **Частка поставок природного газу з Росії та інших джерел**

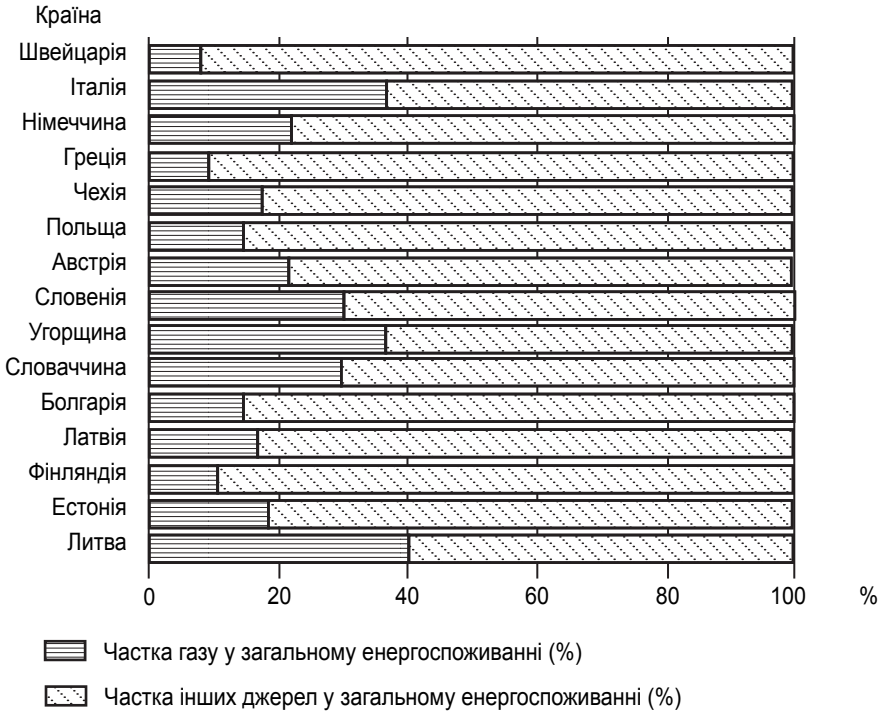

Рис. 2. **Частка газу й інших джерел у сукупному енергоспоживанні**

зауважити перед розрахунком усіх необхідних показників, що всі дані були взяті з офіційного сайту ЄС «European Commission», тому за європейськими стандартами одиниці виміру x_1 (обсяг сукупного видобутку природного газу в Європейському Союзі), x_2 (величина імпорту російського газу в ЄС) та x_3 (обсяг виробництва відновлюваних джерел енергії) – тисячі тонн нафтового еквіваленту, а x_4 (кількість зайнятих в сфері науки та технологій) і x_5 (кількість населення в ЄС) – тисячі осіб. Статистичні дані, за якими буде проводитися аналіз, наведено в табл. 1.

Після використання програми аналізу даних Statgraphics можна зауважити, що програма визначила незначущість факторів x_2, x_3 та x_4, адже при кількості спостережень 17, t-критерій Стьюдента цих трьох факторів менше за табличне значення цього критерія, що дорівнює 2,1098. Тому потрібно виключити ці фактори з рівняння регресії, отримавши таку лінійну залежність:

$$y = -7,0899 + 2,7748x_1 + 14,1945x_5.$$

Таблиця 1

Статистичні дані результативного признаку та певних пояснюючих факторів

Рік	Споживання	Видобування	Імпорт з Росії	Альтернативні джерела енергії	Зайняті в науці	Населення
2000	396,216.6	209,212.5	108629.1	98,528.9	55,264.1	487,259.080
2001	406,438.7	210,153.1	105250.5	101,724.0	56,110.4	488,240.527
2002	407,924.4	205,967.9	108424.8	100,291.7	56,238.9	488,962.706
2003	424,624.2	201,478.0	112905.9	107,758.1	57,939.1	490,691.578
2004	435,353.1	204,785.3	116551.8	113,943.8	59,801.6	492,555.798
2005	445,212.6	190,578.7	122654.7	121,797.2	61,687.0	494,598.322
2006	440,326.1	182,403.8	121478.4	129,098.7	63,550.1	496,436.597
2007	435,036.5	171,198.2	115850.7	138,927.5	65,146.7	498,300.775
2008	444,324.3	171,948.5	119690.1	149,269.6	66,765.5	500,297.033
2009	415,408.8	155,896.6	102390.3	158,105.1	67,049.4	502,090.235
2010	446,903.3	157,993.7	107698.5	175,206.3	67,093.5	503,170.618
2011	403,115.1	140,483.7	109564.2	172,807.4	71,565.2	502,964.837
2012	393,254.2	131,712.7	105774.3	189,417.6	72,697.1	505,161.863
2013	387,261.3	130,760.0	121789.8	200,423.1	73,518.0	507,011.330
2014	343,425.8	116,264.1	103760.1	203,685.7	74,947.5	508,540.103
2015	357,942.6	110,399.1	111914	211,672.6	76,542.3	510,277.177
2016	382,968.7	109,077.4	137898	216,619.7	78,613.8	511,522.671

Аналізуючи отриману залежність, можна зробити висновки, що при збільшені таких факторів, як обсяг сукупного видобутку природного газу в Європейському Союзі або кількість населення в ЄС на одну умовну одиницю (тобто на одну тисячу тонн нафтового еквіваленту або на одну тисячу осіб), величина споживання природного газу в цьому регіоні збільшиться відповідно на 2,7748 тисяч тонн нафтового еквіваленту, або на 14,1945 тис. осіб.

Для перевірки гіпотези H_0 про статистичну значущість рівняння регресії отримали таке значення F-критерію Фішера – 11,04 при F_{tabl} - 3,2. Порівнюючи F_{tabl} і F_{fact}, робимо висновок про необхідність відхилення гіпотези H_0, адже $F_{tabl} < F_{fact}$. З ймовірністю 0,95 можна вважати, що лінійне багатофакторне регресійне рівняння є статистично значущим.

Для перевірки рівняння на наявність автокореляції необхідно використати значення Дарбіна-Уотсона, який дорівнює 1,47847. Значення нижньої і верхньої границь відповідно 1,02 та 1,54. Наше значення знаходиться в межах цих границь, а тому робимо висновок про невизначеність щодо присутності автокореляції.

За допомогою функції Automatic Forecasting у програмі можна зробити прогноз щодо споживання природного газу в ЄС, розрахувавши статистично його обсяги на базі отриманих даних 2000–2016 років. Прогноз наведений на рис. 3.

Програма спрогнозувала можливі обсяги споживання природного газу на базі даних 2000–2016 рр. Рівняння прогнозу таке:

$$y = 228648 - 7102,62t.$$

За допомогою цього рівняння можна розрахувати обсяги споживання природного газу в Європейському Союзі на три роки вперед, а саме в 2018 році – 100801 тис. тонн нафтового еквівалента, в 2019 році – 93698,1 тис. тонн нафтового еквівалента і в 2020 році – 86595,5 тис. тонн нафтового еквівалента. Такі дані свідчать про стабільне зниження обсягів споживання газу в ЄС.

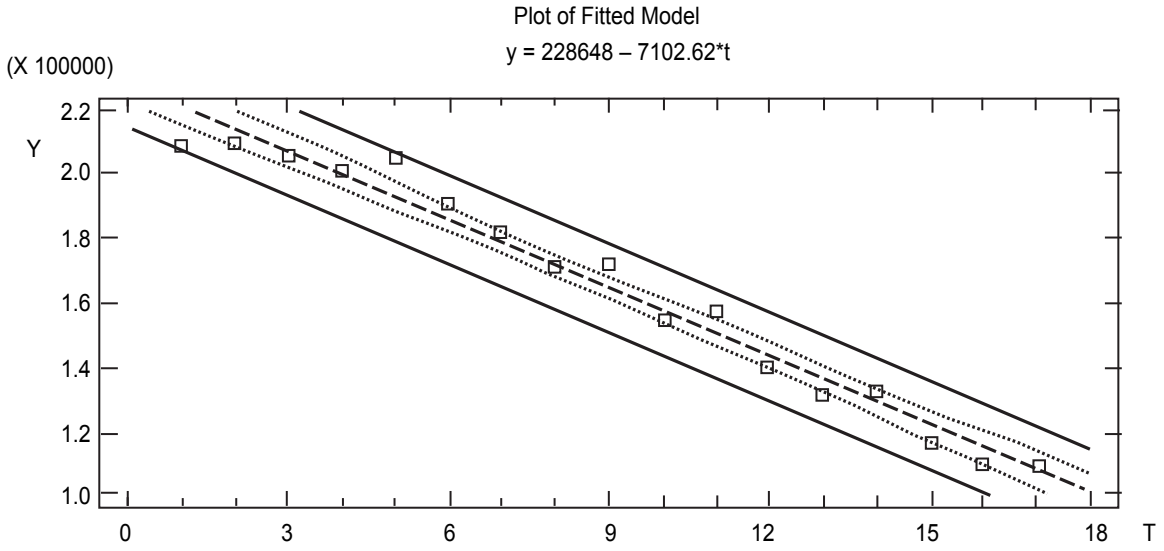

Рис. 3. **Прогноз споживання природного газу в ЄС**

Висновок. Підсумовуючи всі отримані дані, проаналізувавши певні пояснюючі фактори, можна зробити висновок, що Європейському Союзу необхідно залучати свої наукові знання, проводити модифікацію технологічного обладнання для досягнення такої мети, як зменшення обсягу споживання природного газу, аби зменшити імпортну залежність та покращити свою екологію за рахунок альтернативних джерел енергії.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Багатовимірний аналіз соціально-економічних систем : навч. посіб. / [В. С. Пономаренко, Л. М. Малярець]. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 384 с. **2.** Найдьонов Г. Ф. Про природний газ. Київ : Держтехвидав, 1962. 118 с. **3.** Економіка нафтогазо-розвідувальних робіт : навч. посіб. / за ред. Я. С. Витвицький. Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2004. 324 с. **4.** Природний газ: інноваційні рішення для сталого розвитку / ред.: О. М. Карпаш. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2014. 398 с.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЩОДО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ

УДК 349.2

Лобойко М. О.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано проблемні аспекти щодо працевлаштування молодого покоління у сучасному світі. Запропоновано можливі шляхи вирішення проблеми безробіття, а також певні правові документи для повного зрозуміння цих питань.*

© Лобойко М. О., 2018

Ключові слова: *зайнятість населення, ринок праці, молодь, Конституція України, роботодавець, незалежність України, безробіття, працевлаштування молоді, шляхи зниження напруженості на молодіжному ринку праці.*

Аннотация. *Проанализированы проблемные аспекты по трудоустройству молодого поколения в современном мире. Предложены возможные пути решения проблемы безработицы, а также определенные правовые документы для полного понимания этих вопросов.*

Ключевые слова: *занятость населения, рынок труда, молодежь, Конституция Украины, работодатель, независимость Украины, безработица, трудоустройство молодежи, пути снижения напряженности на молодежном рынке труда.*

Annotation. *The problematic aspects of the employment of the younger generation in the modern world are analyzed. Possible ways of solving the problem of unemployment are suggested. Some legal documents are proposed to fully understand these issues.*

Keywords: *employment of population, labor market, youth, Constitution of Ukraine, employer, independence of Ukraine, unemployment, youth employment, ways to reduce tensions in the youth labor market.*

На сьогодні в Україні проблема працевлаштування молодого покоління є актуальною та потребує негайного вирішення. Проблема розвитку працевлаштування молоді бентежить громадян, що проживають на території України. У сучасному світі вважають, що саме молоде покоління є соціально незахищеним осередком суспільства та більш за всіх вразливим. На сьогодні ситуація складається так, що ринок праці повністю наповнений кадрами, через наявність системного кризу починається масове скорочення робочих місць і майже ніде не з'являються нові місця. За відсутності певного досвіду у практиці, базових професійних знань та, можливо, моральної непідготовленості до певної конкуренції втілити право на працевлаштування молодому поколінню на сьогодні становиться із кожним разом все складніше, а згодом стане навіть неможливо. Через несвоєчасне працевлаштування безробітне молоде суспільство втрачає навички, професійні вміння та кваліфікацію. Безробіття дуже впливає на такі аспекти, як фізичне та психологічне здоров'я молоді. Суспільство не в змозі наділити кожного бажаючого хоча б якоюсь працею. Хоча у Конституції України вказано, що кожний має повне право на працю та працевлаштування.

Конституція України – це основний Закон української держави, що прийнятий 28 червня 1996 року вищим представницьким органом державної влади (Верховною Радою України), володіє вищою юридичною силою і регулює фундаментальні положення організації суспільного і державного життя: належність державної влади, характер власності, права і свободи громадян, національно-державний і адміністративно-територіальний устрій, систему і принципи діяльності механізму здійснення повновладдя народу [1, с. 247].

Проблеми потребують негайного формування ринку праці та забезпечення високого рівня зайнятості більшої частини населення, а особливо слід зазначити, що цього потребує молодь.

Зайнятість населення – це сукупність соціально-економічних відносин між людьми щодо забезпечення працездатного населення робочими місцями, формування розподілу та перерозподілу трудових ресурсів з метою її участі у суспільно корисній праці та забезпечення розширеного відтворення робочої сили [2, с. 37–40].

Чому саме молодь не в змозі працевлаштуватися на роботу? Саме тому, що зараз в Україні серед роботодавців існують певні правила щодо працевлаштування таких осіб на роботу, які офіційно ніде не зазначаються. Офіційна відмова роботодавців – це відсутність робочих місць, хоча насправді це недостовірна інформація. Проблема стала актуальною через те, що держава, роботодавці та безпосередньо молоді спеціалісти не в змозі знайти спільної мови та домовитися на тих чи інших умовах працювати. Роботодавці зазначають, що відмовляються приймати на роботу молодих студентів, які щойно закінчили вищі навчальні заклади, лише тому, що вони не мають певного досвіду роботи у тій чи іншій сфері діяльності.

На сьогодні молодь є головною силою майбутнього, до рук яких перейде незалежна, суверенна та демократична держава. Молодь – це соціально-демографічна група, яка виділяється на основі обумовлених віком особливостей соціального становища молоді, їх місця і функцій в соціальній структурі суспільства, їх специфічних інтересів і цінностей [3].

Сьогодні в Україні молоді віком від 14 до 35 років (а саме ця вікова група відповідно до ст. 1 Закону України «Про сприяння соціальному ставленню та розвитку молоді в Україні» є молоддю) більше 10 мільйонів. А це п'ята частина населення України. Як показує статистика, лише 40 % опитаних студентів вишів України вважають, що вони можуть отримати роботу за спеціальністю, а третина випускників професійних технічних училищ змінює свою професію і здобуває іншу спеціальність [4].

У Законі України «Про зайнятість населення» вказано, що будь-який громадянин України має право вільно обирати той вид праці, який йому до вподоби, якщо вони не є забороненими законодавством. Зайнятість – це діяльність, котра, як правило, приносить грошовий дохід.

Молодь більше піддається і зовнішнім і внутрішнім впливам щодо ситуації із забезпеченням її зайнятості як продуктивнішої частини населення. Спостерігається така ситуація, що в умовах нестабільності молоді робітничі кадри можуть бути скороченими з підприємств через брак відповідного досвіду (до 10–20 %), працівники фінансових установ – через зменшення обсягу операцій та зниження рівня доходу (до 9–12 %), менеджери середньої ланки – через оптимізацію організаційних структур суб'єктів господарювання, що пов'язано із уповільненням темпів ділової активності (до 8–10 %), працівники держапарату – через проголошення Президентом України скорочення чисельності держапарату, в тому числі по Секретаріату на 20 % тощо [5, с. 44–54].

Зараз на ринку праці майже немає вільних вакансій. Існує деякий дисбаланс між характеристиками бажаної та дійсної роботи. Більшість випускників вищих навчальних закладів після випуску перебувають на обліку у ролі безробітного. Всі вони мають економічні, бухгалтерські та юридичні спеціальності. Це в той час, коли Україна потребує висококваліфікованих працівників таких професій: токарі, фрезерувальники, верстатники, наладчики устаткування, слюсарі різноманітних видів виробництва, арматурники, бетонники, муляри, будівельники, монтажники, теслі, електромонтери, водії різних категорій, швачки.

Отже, за підсумками багатьох досліджень було встановлено та зафіксовано основні проблеми працевлаштування серед молоді. А саме:

– відсутність можливостей стосовно розподілу випускників вищих навчальних закладів на робочі місця відносно з отриманою спеціальністю;

– на ринку праці потребують певних спеціалістів, але вищі навчальні заклади випускають зовсім інших;

– відсутність бажання приймати на роботу молоде покоління, як правило, через відсутність у них певних навиків і досвіду;

– практична відсутність відносно мотивації молоді до трудової діяльності;

– занадто високі вимоги представників молодих людей стосовно оплати праці;

– повна відсутність певних програмних і фінансових основ у діяльності служби зайнятості щодо працевлаштування молодого покоління в Україні.

У процесі пошуку роботи безробітна молодь стикається із певними психологічними труднощами. Їхньою причиною є відсутність в особи внутрішньої готовності до активних дій, невміння змінити попередні установки, мотивація поведінки в нових ринкових умовах [6, с. 30].

Для того щоб вирішити цю проблему, треба з чогось почати. Найперше, що треба зробити – це активізувати певні чинники, які б запобігли розширенню можливостей молодого покоління стосовно реалізації власних планів, також певні заходи, що повинні проводитися задля зменшення безробіття серед молоді:

– створити молодіжну біржу праці;

– обов'язково додати до основних навчальних програм стажування студентів;

– розпочати курси щодо техніки пошуку роботи та факультативних занять зі складання резюме (власна справа) та самопрезентації;

– запровадити координацію міжнародної діяльності стосовно обміну студентами з метою стажування, волонтерства;

– сформувати зустріч з роботодавцями, які є колишніми безробітними, задля проведення лексичних занять. Забезпечити масштабне висвітлення позитивного досвіду засобами масової інформації;

– організовувати певні тренінги та семінари стосовно працевлаштування, підвищення самооцінки. Семінари заради визначення спеціальностей, професійних наслідків і кваліфікації, які повинен мати кожен випускник;

– створити проекти, які були б акцентовані на фінансування заходів зайнятості серед молодих спеціалістів.

Аналізуючи проблему безробіття серед молоді, можна зробити певні висновки. Основний шлях подолання соціальної напруги на ринку праці – формування нормативно-правової та фінансової бази єдиної комплексної системи соціально-професіональної орієнтації та адаптації молоді як складової частини політики розвитку людських ресурсів, де були б задіяні всі зацікавлені сторони.

Відштовхуючись від всього вищесказаного, стало зрозуміло, що розв'язати подану проблему можна не тільки враховуючи вказані рішення, а й багатьма іншими засобами, оскільки існує їх на порядок більше. Держава має запровадити соціальну стабільність і захищеність молоді.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247с. **2.** Краснов Ю. Методологічні основи відтворювального механізму зайнятості населення. *Україна: аспекти праці.* 2008. № 4. С. 37–40. **3.** Айдарова И. А. Проблеми працевлаштування молоді на ринку праці. *Гуманітарні наукові дослідження.* 2014. № 6. URL: http://human.snauka.ru/2014/06/7156. **4.** Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12. **5.** Богоявленська Ю. В. Адміністративно-правові механізми управління зайнятістю молоді в Україні в умовах фінансової кризи. *Економіка та держава.* 2009. № 3. С.44–54. **6.** Гаркавенко Н. Напрями вдосконалення політики зайнятості населення у ринкових умовах. *Україна: аспекти праці.* 2008. № 6. С. 26–32.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

УДК 331.102

Лукіна Є. А.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто причини виникнення та особливості регулювання трудової міграції. Проведено дослідження та аналіз показників трудової міграції в Україні за останні декілька років. Зроблено висновки щодо значення трудової міграції та її впливу на економічний стан країн світу.*

Ключові слова: *міграція, трудова міграція, працевлаштування, робоча сила, економічна нестабільність, міграційна політика.*

Аннотация. *Рассмотрены причины возникновения и особенности регулирования трудовой миграции. Проведены исследование и анализ показателей трудовой миграции в Украине за последние несколько лет. Сделаны выводы относительно значения трудовой миграции и её влияния на экономическое положение стран мира.*

Ключевые слова: *миграция, трудовая миграция, трудоустройство, рабочая сила, экономическая нестабильность, миграционная политика.*

Annotation. *Reasons of origin and feature of adjusting of labor migration are considered in the article. Research and analysis of indexes of labor migration is conducted in Ukraine in the last few years. Conclusions are done in relation to the value of labor migration and its influence on economic position of the world countries.*

Keywords: *labor migration, employment, labor force, economic instability, migratory policy.*

У наш час економічна нестабільність країн світу та проблеми з працевлаштуванням мають вагомий вплив на громадян, що є причиною трудової міграції. Це явище зустрічається все частіше, оскільки кожна людина прагне отримувати справедливу заробітну плату, щоб мати можливість забезпечити себе та свою родину.

Трудові ресурси (робоча сила) нерівномірно розміщені у світі, через що в одних країнах зазначається нестача робочої сили, коли в інших країнах населення набагато перевищує потреби у працездатному населенні. Найбільші проблеми з безробіттям виникають у густонаселених регіонах світу і малорозвинених країнах, що часто зустрічається одночасно. На сьогодні одним з найактуальніших завдань соціально-демографічної політики є підвищення ефективності управління міграційними процесами та вибір оптимальної моделі їх координації та регулювання.

© Лукіна Є. А., 2018

До найважливіших причин міграції необхідно віднести нерівність умов і можливостей соціально-економічного розвитку країн, а також їхня політична ситуація. Державне регулювання міграції здійснюється з метою стримування потоків небажаних елементів і сприяння особам, у яких зацікавлене суспільство.

Регулювання міжнародної трудової міграції розглядають як вироблення, застосування і моніторинг на національному та міжнародному рівнях системи заходів адміністративного, нормативно-правового та соціально-економічного характеру з метою регулювання обсягів, процесів, якісного складу й обміну або інтенсивності переміщення робочої сили для досягнення економічної рівноваги на світовому ринку праці [1].

У проведенні міграційної політики використовуються заходи обмежувального характеру: вікові, професійні, соціально-економічні. До різних категорій працівників здійснюється диференційований підхід з метою подолання високого рівня міграції. Кожна країна визначає перелік мігрантів певних професій, у прийманні яких вона зацікавлена.

Заохочується насамперед імміграція молоді та працівників високої професійної кваліфікації, а також важливо, аби вони не притягувалися до кримінальної відповідальності. Практичний інтерес становить залучення контрактних (тимчасових) робітників, які виконують монотонну, важку роботу, яка не цікавить місцеве населення.

Переважно саме нелегальні іммігранти роблять більший внесок у доходи країни, ніж вони отримують від внутрішнього сектора. Іммігранти молодші за населення в середньому та вони фінансують частину соціальних витрат постійних жителів.

Імміграція не має суттєвого впливу на диференціацію доходів і середній рівень заробітної плати. Тільки в деяких випадках посилення конкуренції усередині визначених професійно-кваліфікаційних груп призводить до деякого зниження заробітної плати [2].

Грошові перекази стимулюють внутрішній попит, що може приводити до зростання зайнятості та виробництва. У країнах з вузькими внутрішніми ринками вони можуть збільшувати інфляційний тиск і викликати розширення імпорту. Дослідження з Пакистану і Бангладеш показали, що зовсім невелика частина переказів витрачається на виробничі інвестиції. Позитивні наслідки міграції у соціальній сфері зазвичай пов'язують з поліпшенням добробуту, якщо не всіх громадян, то хоча б деяких з них. Позитивний вплив може мати також ознайомлення та взаємодія тимчасових мігрантів з більш передовими технологіями, що застосовують у країнах імміграції, більш високими стандартами трудової етики [3].

Відомо також, що розвинуті держави запровадили політику імміграційного протекціонізму. З початком економічної кризи європейські країни почали скорочувати кількість довготермінових віз, вводити квоти, посилювати жорсткість умов в'їзду мігрантів, частіше порушувати питання повернення трудових мігрантів на батьківщину. Так, наприклад, у Чехії запроваджено програму, відповідно до якої уряд готовий відшкодувати транспортні витрати на зворотну дорогу і виплатити компенсацію у розмірі 500 євро кожному іноземному працівнику за умови його повернення на батьківщину. Слід зауважити, що це сприятиме лише корумпованості та тінізації міграційної системи [4].

Вітчизняна трудова міграція значно впливає на функціонування українського суспільства. Позитивними наслідками цього процесу можна вважати залучення зароблених за кордоном коштів в українську економіку. Ці гроші йдуть на функціонування системи освіти, розвиток малого бізнесу, стимулюють будівництво житла, підвищують платіжну спроможність громадян тощо. В умовах безробіття трудова міграція зменшує навантаження на вітчизняний ринок праці, що сприяє подоланню соціальної напруги. Проте існують і негативні наслідки масових виїздів українських громадян на заробітки за кордон. Це втрата висококваліфікованими «гастарбайтерами» своєї кваліфікації, негативний вплив на розвиток сімей, а іноді і їх руйнація, неможливість брати участь у вихованні дітей тощо.

Наразі важко з точністю визначити кількість наших співвітчизників, які працюють за кордоном, адже при виїзді з країни фіксується лише факт, а не мета виїзду. Проте, за оцінками Держслужби зайнятості, зараз за кордоном працює понад 5,5 млн українців.

На сьогодні спроби уряду знизити рівень трудової міграції несуттєво помітні. Можливо через те, що грошові перекази українців-робітників за кордоном стали незамінною статтею валютних надходжень в країну. За даними НБУ, у 2016 році обсяги приватних грошових переказів становили 5,5 млрд дол., або 5,8 % ВВП, з яких 20 % надійшли неформальними каналами, а за три квартали 2017 року – 5,2 млрд дол. [5].

Якщо в Україні будуть створені умови для сталого економічного зростання та з'явиться достатня кількість нових робочих місць, можна чекати повернення в країну більшості громадян, які зараз працюють за кордоном. Співвітчизники, які отримали під час роботи за кордоном навички, знання та досвід, тим самим збагатять економіку і бізнес-середовище нашої країни.

Таким чином, варто сказати, що особливості регулювання трудової міграційної політики здебільшого залежать від країн-імпортерів, що запроваджують свої характерні норми та правила щодо цього питання, заздалегідь оцінюючи потреби та становище країни. Кожна держава повинна приділяти велику увагу соціально-економічному

стану її громадян, вживати заходів щодо забезпечення достатньою кількістю робочих місць і кращими умовами праці, аби тим самим зберегти цілісність країни та створити гарні умови для її збагачення та розвитку.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Мельниченко О. Теоретичні засади регуляторного впливу держави на трудову міграцію. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-2/doc/3/06.pdf. **2.** Ринок праці. Методологічні пояснення // Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **3.** Економічний аналіз : навч. посіб. / за ред. М. Г. Чумаченко. Київ : КНЕУ, 2003. 556 с. **4.** Мельниченко О. Теоретичні засади регуляторного впливу держави на трудову міграцію. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-2/doc/3/06.pdf. **5.** Бублій М. П. Державне регулювання зовнішньої міграції робочої сили в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управл. : 25.00.02. Харків, 2008. 21 с.

ГНУЧКИЙ РЕЖИМ РОБОЧОГО ЧАСУ В УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

УДК 349.235+331.312.4

Любченко Ю. С.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено виду роботи за викликом, договору «про гнучкий режим роботи» На підставі норм чинного законодавства України та поглядів науковців проаналізовано питання щодо гнучкого режиму робочого часу, котрий зараз набуває популярності, при виконанні роботи за договором «про гнучкий час роботи».*

Ключові слова: *нетипова зайнятість, трудовий договір, робота за викликом, договір, робочий час, гнучкий режим робочого часу.*

Аннотация. *Статья посвящена виду работы по вызову, договору «о гибком режиме работы». На основании норм действующего законодательства Украины и взглядов ученых проанализированы вопросы гибкого режима рабочего времени, который сейчас приобретает популярность, при выполнении работы по договору «о гибком режиме работы».*

Ключевые слова: *нетипичная занятость, трудовой договор, работа по вызову, договор, рабочее время, гибкий режим рабочего времени.*

Annotation. *The article is devoted to the type of work on a call, the contract on «flexible mode of work». On the basis of the norms of the current legislation of Ukraine and the views of the scientists, the question of the flexible working-time regime, which is now gaining popularity, when performing work on the contract «on flexible working time, is analyzed».*

Keywords: *atypical employment, labor contract, work on a call, contract, working hours, flexible working hours.*

Актуальність проблематики. За останнє десятиріччя з'явилися різноманітні форми нетипової зайнятості (дистанційна праця, робота за викликом тощо). Їх виникнення не є випадковим, а викликане вимогою часу: розвитком нових форм організації виробництва, поширенням інформаційних технологій тощо.

Однак відсутність правової регламентації таких форм у законодавстві України викликає порушення трудових прав працівників, зменшення рівня соціальної захищеності. В основу поділу зайнятості на стандартну і нестандартну покладена специфіка організації трудового процесу.

© Леонова О. Ю., 2018

У науковій літературі нестандартна зайнятість визначається як «діяльність громадян, заснована на таких правовідносинах, в яких відсутня або видозмінена одна з істотних ознак традиційних трудових правовідносин: особистісна, організаційна або майнова» [1, с. 10]; «трудова діяльність працівників певної класифікаційної групи, що передбачена або не заборонена чинним законодавством України, однак за особливістю організації режиму робочого часу, робочого місця і умов праці не відповідає стандартним правилам та потребує спеціального механізму правового регулювання та організаційно-економічного забезпечення» [2, с. 131].

На сьогодні майже однією з малодосліджених форм нетипової зайнятості як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі є робота за викликом. У жодній країні пострадянського простору така робота законодавчо не регламентована.

Сутність наукової розробки проблеми. Питанням правової регламентації нетипової зайнятості приділяли увагу такі вчені-правознавці, як: В. Венедиктов, І. Кисельов, А. Лушніков, О. І. Процевський, О. Римкевич, В. Сойфер, О. Ярошенко. Робота за викликом була предметом дисертаційних досліджень зарубіжних фахівців М. Шабанової та О. Коркіна. Нещодавно з'явилося перше в Україні комплексне дослідження О. Прилипко, присвячене проблемам нестандартних трудових договорів. Водночас існує низка проблем, які не мають достатнього висвітлення, а саме питання щодо особливого режиму робочого часу, притаманного договору про гнучкий режим роботи

При написанні роботи автором поставлено за мету на підставі норм чинного законодавства України та поглядів науковців проаналізувати питання щодо режиму робочого часу при виконанні роботи за договором про гнучкий режим роботи.

Виклад основного матеріалу. Отже, одним із видів нетипових трудових договорів є договір, який опосередковує роботу за викликом. На практиці така робота набуває стрімкого поширення серед юристів, аудиторів, страхових агентів, дизайнерів, екскурсоводів та ін. Узагальнюючи законодавство та практику укладання трудових договорів про роботу за викликом у західних країнах, відомий фахівець І. Кисельов зазначав, що сутність роботи за викликом полягає в тому, що «…передбачається можливість наймача притягувати працівника за викликом у випадку необхідності із вказівкою або без вказівки тривалості робочого дня» [3, с. 198]. Таке визначення можна пояснити тим, що виконання роботи працівниками в цілому залежить від ступеня завантаженості роботодавця, його потреби в додатковій робочій силі, передбачити яку заздалегідь часом буває неможливо. О. Прилипко визначає роботу за викликом як «…працю особи за попередньо обумовленою трудовою функцією, що виконується нею періодично – викликом роботодавця в разі виникнення в нього необхідності такого виклику» [4, с. 11]. Договори про роботу за викликом поділяються на два види.

Так, у ст. 56 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) [5] міститься лише норма щодо встановлення неповного робочого часу: «за угодою між працівником і власником або уповноваженим ним органом може встановлюватися при прийнятті на роботу, так і згодом неповний робочий день або неповний робочий тиждень» (ст. 56). Що ж стосується регулювання гнучкого режиму робочого часу, то така норма відсутня.

Однак в Україні застосовується гнучкий режим робочого часу, але все ж таки він є не зовсім типовим для нашої країни видом зайнятості працівників.

Як слушно зазначає Б. Римар, «…в умовах досить низького рівня економічного зростання, що є характерним для більшості країн, відбуваються глибокі зміни у структурі зайнятості. Роботодавці, розуміючи, що в період економічної кризи необхідно створювати нову систему трудових відносин, яка б була більш вільною від жорсткого законодавчого регулювання, знаходять нові шляхи організації трудових ресурсів та розподілу робочого часу, прагнуть до децентралізації виробничого процесу» [6, с. 115]. Фахівці зазначають тенденцію до індивідуалізації режимів роботи як одну з характерних ознак постіндустріального суспільства.

З часом сформується цілковито нова модель режиму праці – «індивідуальний робочий час», що враховуватиме як потреби виробництва, так і специфічні особисті потреби та побажання кожного працівника. Його індивідуальне навантаження (протягом дня, тижня, місяця, кварталу, року, усієї трудової діяльності) визначатиметься залежно від специфіки особистості (біологічних особливостей, генетичного коду, статі, віку, сімейного становища, психіки, особистих нахилів, астрологічного календаря, життєвого ритму) [7, с. 83]. Посилення гнучкості в регулюванні режимів робочого часу покликано також врахувати економічне становище та ситуацію ринку праці, що постійно змінюються.

Працівник змушений бути більш «гнучким», враховуючи зменшення попиту на робочу силу на ринку праці та бажаючи підвищити свою придатність до найму [8, с. 115]. Як було вказано вище, у чинному КЗпП України відсутні норми, що регулюють особливості гнучкого режиму робочого часу.

Протягом тривалого часу в Україні діяли Положення про порядок і умови застосування змінного (гнучкого) графіка роботи для жінок, які мають дітей, затверджене постановою Держкомпраці та Секретаріату ВЦРПС від 6 червня 1984 р. [9], і Рекомендації із застосування режимів гнучкого робочого часу на підприємствах, в установах і організаціях галузей народного господарства, затверджені постановою Держкомпраці СРСР та Секретаріату ВЦРПС від 30 травня 1985 р. № 162/12–85 [10].

Останній нормативно-правовий акт, прийнятий за радянських часів, вже не відповідав потребам сучасного виробничого процесу, новим соціально-економічним умовам, у зв'язку з чим наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 4 жовтня 2006 р. № 359 були затверджені Методичні рекомендації щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу (далі – Методичні рекомендації) [11].

Відповідно до зазначених Методичних рекомендацій правовою підставою для встановлення гнучкого режиму робочого часу (далі – ГРРЧ) є ст. 13 КЗпП України та ст. 7 Закону України «Про колективні договори і угоди», згідно з якими питання режиму роботи, тривалості робочого часу і відпочинку встановлюються у колективному договорі.

Гнучкий режим робочого часу (ГРРЧ) – це така форма організації праці, за якою для деяких категорій працівників, для працівників окремих підприємств або їх структурних підрозділів встановлюється режим праці з саморегулюванням часу початку, закінчення та тривалості робочого часу впродовж робочого дня (п. 1.1).

Режим ГРРЧ у більшості випадків передбачає підсумований облік робочого часу. У цих умовах обов'язковою вимогою є повне відпрацювання працівником встановленої законодавством кількості робочих годин в обліковому періоді, який прийнято для підсумованого обліку робочого часу (тиждень, місяць, квартал, рік тощо) (п. 1.2). Режим ГРРЧ може бути застосований на підприємствах у різних варіантах щодо початку та закінчення робочого дня, його тривалості, перерви на харчування та відпочинок (вільний від роботи час) залежно від виробничих (нерівномірне завантаження працівників роботою, коли основний обсяг робіт припадає на початок чи кінець робочого дня або виходить за його межі, тобто ненормований робочий день) та інших умов (робота місцевого транспорту, дитячих дошкільних закладів, шкіл, лікувальних установ та установ побутового обслуговування, значна віддаленість місця проживання від місця роботи тощо) (пп. 1.3–1.4).

Робота в умовах ГРРЧ може бути організована за двома основними варіантами: при поденному обліку робочого часу працівник зобов'язаний додержуватися встановленої правилами внутрішнього трудового розпорядку тривалості робочого дня незалежно від його початку, закінчення та тривалості перерви на обід; при підсумованому обліку робочого часу працівник повинен відпрацювати встановлену відповідно до законодавства кількість робочих годин в обліковому періоді, який прийнято для підсумованого обліку робочого часу (тиждень, місяць, квартал, рік тощо).

У цьому випадку протягом встановленого облікового періоду працівник повинен недопрацьовані впродовж тижня (місяця) години роботи відпрацювати в інший час, а у разі коли працівником за тиждень (місяць) відпрацьовано понад нормальну тривалість робочого часу, йому має бути надано відповідний час відпочинку. При цьому тривалість роботи в окремі дні може бути як меншою, так і більшою порівняно з тривалістю робочого дня, встановленою правилами внутрішнього трудового розпорядку підприємства (п. 3.2). Обов'язковою умовою застосування ГРРЧ є забезпечення обліку відпрацьованого робочого часу та контролю за трудовою дисципліною працюючих у цьому режимі (п. 3.5).

Висновки. Отже, з наведених положень Методичних рекомендацій можна зробити висновки про те, що вказаний нормативно-правовий акт не може бути застосований для регулювання робочого часу при виконанні роботи за договором про гнучкий час роботи. По-перше, наведений термін «саморегулювання» в дефініції «гнучкого режиму робочого часу» (п. 1.2) визначає те, що працівники можуть вирішувати питання часу початку, закінчення та тривалості робочого часу впродовж робочого дня самостійно, на власний розсуд.

У договорі про гнучкий час роботи такі питання вирішуються самостійно роботодавцем, виходячи з потреби та тривалості кожного виклику працівника. У п. 3.2 Методичних рекомендацій зазначено, що «при підсумованому обліку робочого часу працівник повинен відпрацювати встановлену відповідно до законодавства кількість робочих годин в обліковому періоді, який прийнято для підсумованого обліку робочого часу (тиждень, місяць, квартал, рік тощо). У цьому випадку протягом встановленого облікового періоду працівник повинен недопрацьовані впродовж тижня (місяця) години роботи відпрацювати в інший час, а у разі коли працівником за тиждень (місяць) відпрацьовано понад нормальну тривалість робочого часу, йому має бути надано відповідний час відпочинку».

Умовою договору про гнучкий режим роботи є те, що працівник також повинен відпрацювати мінімальний розмір встановленого робочого часу, однак у разі, якщо роботодавець притягує працівника до роботи, яка є меншою, ніж мінімальна межа (тобто працівник не відпрацьовує встановлений мінімум робочого часу), останньому повинна бути виплачена така винагорода, яка була б виплачена, якщо працівник відпрацював би встановлений мінімум часу.

Виходячи з викладеного вище, на нашу думку, договір не є, як зазначає О. Коркін, «звичайним договором з неповним робочим часом при роботі в режимі гнучкого робочого часу».

У випадку укладання договору за угодою між працівником і роботодавцем встановлюється особливий режим робочого часу, який полягає у встановленні мінімальної та максимальної кількості робочих годин за обліковий період, які повинен відпрацювати працівник у разі виклику. При цьому працівник заздалегідь не знає, чи відбудеться виклик роботодавця чи ні. А якщо й відбудеться, то з якої дати, котрої години та в якому обсязі робочих

годин буде надана робота. Конкретизація дати й часу початку і закінчення роботи, загальної тривалості робочого дня відбувається одноособово роботодавцем окремо при кожному виклику.

Крім того, за таким договором можливо додатково передбачити виплату компенсації за той час, коли працівник не працював, але перебував у «режимі очікування». Розмір такої компенсації може встановлюватися залежно від жорсткості умов перебування у «режимі очікування» (постійне перебування у певній місцевості, миттєва готовність роботу, цілодобовий мобільний зв'язок (мережа Інтернет), невживання спиртних напоїв тощо). Автор поділяє точку зору М. Шабанової, яка вважає, що «…в цьому випадку встановлюється своєрідний, невідомий вітчизняному законодавцю режим робочого часу» [12, с. 136].

Вважаємо, що саме такий режим встановлюється за угодою між працівником і роботодавцем при укладанні договору шляхом встановлення мінімальної та максимальної тривалості робочих годин ймовірної роботи.

А вже конкретизація дати й часу початку і закінчення роботи, загальної тривалості робочого дня відбувається одноособово роботодавцем окремо при кожному виклику.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Моцная О. В. Нетипичная трудовая занятость: некоторые проблемы теории и практики : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. М., 2009. 207 с. **2.** Котова Л. В. Поняття та юридична природа альтернативних форм зайнятості у сучасних умовах. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2012. № 25. С. 131–133. **3.** Киселев И. Я. Сравнительное трудовое право : учеб. для вузов. М. : Велби : Проспект, 2005. 360 с. **4.** Прилипко О. С. Юридична природа і зміст нестандартних трудових договорів : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2014. 20 с. **5.** Никитина Н. Р. Режим гибкого рабочего времени. *Российский ежегодник трудового права.* 2010. № 5. С. 231–244. **6.** Коркин А. Е. Отношения по применению нетипичного труда: понятие, виды, общие вопросы правового регулирования: нетипичные трудовые отношения : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. СПб., 2012. 30 с. **7.** Кодекс законів про працю України : Законом України від 10.12.1971 №322 VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. до № 50. Ст. 375. **8.** Римар Б. А. Правове регулювання гнучкого режиму робочого часу. *Актуальні проблеми держави і права.* 2008. Вип. 37. С. 114–120. **9.** Положение о порядке и условиях применения скользящего (гибкого) графика для женщин, имеющих детей : Постановление Госкомтруда и Секретариата ВЦСПС от 6 июня 1984 г. // Бюл. Госкомтруда СССР. 1984. № 9. **10.** Рекомендации по применению режимов гибкого рабочего времени на предприятиях, в учреждениях и организациях отраслей народного хозяйства: утв. постановлением Госкомтруда СССР и Секретариата ВЦСПС от 30 мая 1985 г. № 162/12–55 // Законодавство України про працю : зб. нормат. актів : у 3 кн. / упоряд. і наук. ред. В. Вакуленко. Київ, 1999. Кн. 2. С. 32–36. **11.** Методичні рекомендації щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 04.10.2006 № 359. *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення. 2006.* № 12. С. 17–19.

АНАЛІЗ ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ КОНДИТЕРСЬКОЇ МАЙСТЕРНІ

УДК 311.4

Май Хай Ань

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Здійснено статистичний аналіз обсягів виробництва продукції кондитерської майстерні за два місяці. Основні числові характеристики обчислено за допомогою MS Excel. Визначено середні значення об-*

© Май Хай Ань, 2018

сягів виробництва за досліджуваний період з метою з'ясування чинників і сезонності виробництва. За даними одного періоду побудовано регресію.

Ключові слова: *обсяг виробництва, статистичний аналіз, середнє значення вибірок, дисперсія вибірок, критерій Стьюдента, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза.*

Аннотация. *Осуществлен статистический анализ объемов производства продукции кондитерской мастерской за два месяца. Основные числовые характеристики вычислены с помощью MS Excel. Определены средние значения объемов производства за исследуемый период с целью выяснения факторов и сезонности производства. По данным одного периода построена регрессия.*

Ключевые слова: *объем производства, статистический анализ, среднее значение выборок, дисперсия выборок, критерий Стьюдента, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза.*

Annotation. *The statistical analysis of the production volumes of the sweet-shop for two months has been carried out. The basic numerical characteristics were calculated in MS Excel. The average values of the sweet-shop for the studied period were determined in order to find out the factors and the seasonality of production. According to one period, a regression was constructed.*

Keywords: *production volume, statistical analysis, sample mean, sample variance, Student's t-test, null hypothesis, alternative hypothesis.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кондитерська промисловість – одна з найбільш розвинених галузей харчової промисловості, що є складовою для задоволення потреб громадян і зростання ВВП країни. Постійний аналіз галузі дає змогу виробникам краще розуміти вподобання споживачів і конкурентоспроможність на ринку та дозволяє побачити всі аспекти та перспективи для того, щоб вжити певних заходів щодо підвищення ефективності діяльності та надання якомога більше пропозицій населенню.

Аналіз останніх досліджень. Є досить багато українських дослідників, які вивчали діяльність кондитерських підприємств та їх особливості. І. Лазебна проаналізувала стан українського ринку кондитерських виробів і визначила перспективи його розвитку [1]; О. І. Мозгова проаналізувала ринок кондитерських виробів [2]; А. Гагаріна [3] і С. Заболотний [2] приділили увагу питанню розвитку ринку кондитерських виробів в Україні та формуванню шляхів його удосконаленню. Сьогодні аналіз ринку кондитерських виробів є досить актуальним питанням, яке потребує застосування математичних методів. Математичні аспекти аналізу багатьох економічних проблем висвітлено в роботах Л. М. Малярець [4], І. П. Отенко [5], В. С. Пономаренка [6] та ін.

Метою цієї статті є проведення статистичного аналізу обсягу виготовлення солодощів кондитерської майстерні в місті Харкові за червень та грудень 2017 р.

Виклад основного матеріалу. Кондитерська майстерня «Сладкая мастерская «Sugar & Canela» заснована в 2011 р. та спеціалізується на виробництві імбирних пряників на індивідуальне замовлення на свята, дитячі та дорослі дні народження, корпоративні заходи, а також для різноманітних компаній. Випічка виготовляється з якісних продуктів, наприклад, вершкове масло, борошно, цукор. До того ж майстерня посіла стійке місце на внутрішньому ринку та успішно розвивається, приймає замовлення з інших містах України.

Аналіз обсягу виготовлення пряників за два місяці допоможе з'ясувати сезонність виробництва, які чинники впливають на продаж і результативність майстерні, суму витрат, рентабельність і розробити необхідні корегування для усунення проблем у разі їх виникнення.

Обсяг виробництва пряників (кг) за червень і грудень 2017 р. показано на рис. 1.

На рис. 1 можна побачити, що обсяг виробництва пряників у грудні більший, ніж у червні. Причиною цього є те, що в зимовий період попит на кондитерські вироби більший, ніж у літній період.

Маючи дві вибірки, розраховано основні числові характеристики за допомогою інструменту MS Excel «Data Analysis», що приведені в табл. 1.

Висунуто нульову гіпотезу H_0 про те, що дві вибірки однорідні, належать одній сукупності і їх середні не різняться: H_0: $\overline{x}_1 = \overline{x}_2$.

Відповідно, альтернативна гіпотеза стверджує про неоднорідність двох вибірок, вони не належать одній сукупності та їх середні різняться: H_1: $\overline{x}_1 \neq \overline{x}_2$.

Прийняття або відхилення нульової гіпотези H_0 здійснюється за допомогою критерію Стьюдента.

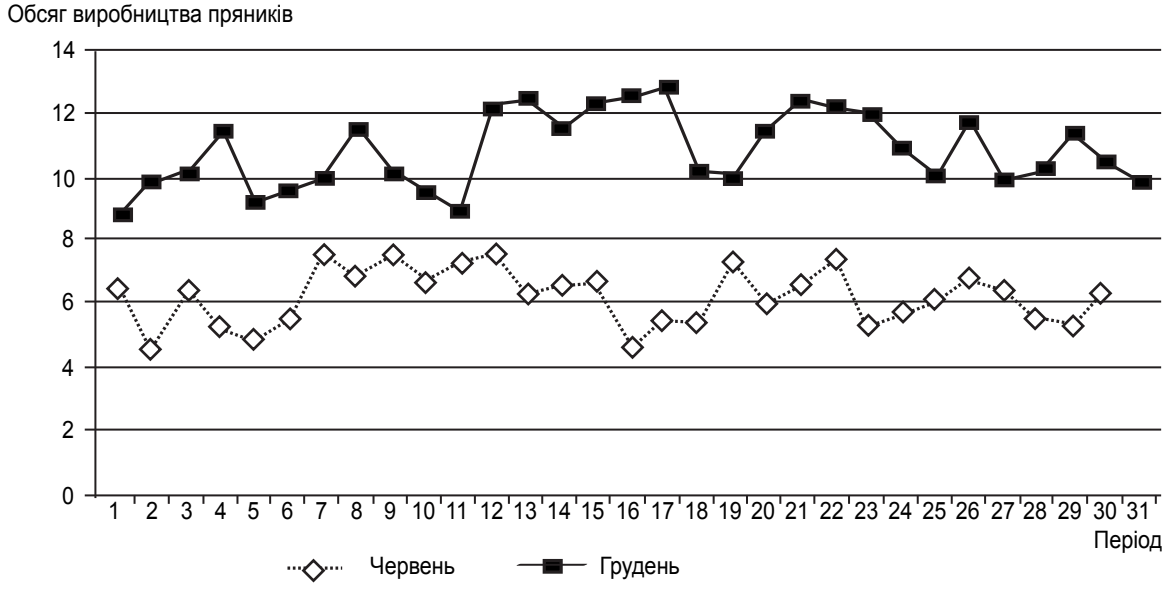

Рис. 1. **Зміни обсягу виробництва**

Таблиця 1

Описова статистика вибіркових даних

Назва	Червень	Грудень
Середнє	6,261	10,901
Стандартна помилка	0,162	0,214
Стандартне відхилення	0,886	1,190
Дисперсія вибірки	0,786	1,416
Ексцес	-1,004	-1,339
Асиметрія	-0,133	0,096
Інтервал	3,000	3,970
Мінімум	4,600	8,930
Максимум	7,600	12,900

З табл. 1 маємо:

$$\overline{x}_1 = \overline{x}_2 . \overline{x}_1 = 6{,}261; \quad \overline{x}_2 = 10{,}901; \quad D(\overline{x}_1) = 0{,}786; \quad D(\overline{x}_2) = 1{,}416 .$$

Для знаходження виправленої дисперсії *для* обох вибірок використовується формула $S_x^2 = \frac{n}{n-1} \cdot D(n)$, в результаті якої отримано:

$$S_{x_1}^2 = 0{,}813; \quad S_{x_2}^2 = 1{,}463.$$

Значення статистики критерію Стьюдента розраховується за формулою:

$$t = \frac{\left|\overline{x}_1 - \overline{x}_2\right|}{\sqrt{\frac{S_{x_1}^2}{n_1} + \frac{S_{x_2}^2}{n_1}}}.$$

Отримано: t = 17,025. Розрахункове значення t порівнюється з табличним значення t_a з таблиці критичних точок розподілу Стьюдента:

$t(0{,}01; 31) = 2{,}74$; $t(0{,}05; 31) = 2{,}03$.

Отримано, що $t = 17{,}025 > 2{,}03 = t_{a'}$ тому нульова гіпотеза про відмінність між середніми величинами обсягу виробництва пряників за червень та грудень відкидається.

Отже, можна сказати, що дані двох вибірок не слід використовувати для аналізу показника обсягу виробництва, бо вони не належать до однієї сукупності, оскільки було взято два місяці, що належать двом різним сезонним періодам.

Видно, що грудневий період є більш перспективним, тому з метою для подальшого прогнозування та планування доцільно буде взяти дані за грудень та побудувати рівень обсягу виробництва за допомогою програми Microsoft Excel.

Використовуючи надбудовані функції Microsoft Excel, обчислено параметри рівняння лінійної регресії:

$$b_0 = 10{,}368;\ \ b_1 = 0{,}033;\ \ R^2 = 0{,}650.$$

Відповідно до формули $y = b_0 + b_1 x$

$$y = 10{,}368 + 0{,}033x, \qquad (1)$$

де y – обсяг виробництва,

x – дні місяці.

Коефіцієнт кореляції між факторами $r = 0{,}806$.

Оскільки $r = 0{,}806 > 0{,}7$, то можна вважати кореляційний зв'язок між факторами щільним. Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0{,}65$ означає, що 65 % мінливості обсягу виробництва пояснюється мінливістю фактора часу x.

Емпіричні значення критерію Стьюдента для перевірки значущості параметрів регресії: $t_{b_1} = 24{,}066$ і $t_{b_0} = 14{,}180$.

Критичне значення розподілу Стьюдента дорівнює: $t_{0{,}05}(29) = 2{,}045$.

В результаті видно, що:

$$t_{b_1} = 24{,}066 > 2{,}045 = t_{0{,}05}(29);\ \ t_{b_0} = 14{,}180 > 2{,}045 = t_{0{,}05}(29).$$

Це означає, що кореляційна залежність між дослідженими факторами є статистично значущою за даними періоду виробництва, які впливають на обсяг продукції.

Отже, на основі рівняння обсягу виробництва (1) можна прогнозувати виробництво у наступному місяці, враховуючи дані поточного.

Висновки. В статті зроблено статистичний аналіз щодо виробництва продукції кондитерської майстерні. Порівняно виробництво імбирних пряників за два місяці різного сезону. Результат показав, що дані двох вибірок є неоднорідними. Тому було досліджено залежність між періодом й обсягом продукції, яка показала тісний зв'язок між цими факторами, що є доцільним для прогнозування чи моделювання обсягу виробництва на наступні періоди..

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Лазебна І. Ринок кондитерських виробів. *Товари і ринки.* 2011. № 1. С. 67–75. **2.** Мозговая О. И., Заболотный С. Г. Анализ рынка кондитерских изделий. УкрАгроКонсалт. 2009. № 3. С. 8–10. **3.** Гагарина А. Шоколадные настроения. *Хлеб и кондитерка.* 2015. № 1 (76). С. 17–20. **4.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. та ін. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с. **5.** Отенко І. П., Мішин О. Ю., Мішина С. В. Аналіз у галузях виробництва і послуг : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. 324 с. **6.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем : монографія. Харків : «ІНЖЕК», 2009. 432 с.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩІ

УДК 347.777:004.738.5

Максименко І. В.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні проблемні аспекти правового регулювання рекламної діяльності в інтернет-середовищі. Проаналізовано такий різновид несанкціонованої реклами, як спам. Розглянуто кримінальну відповідальність за розповсюдження спаму. Запропоновано можливі шляхи вирішення цієї проблеми.*

Ключові слова: *реклама, рекламна діяльність, Інтернет, спам, правове регулювання реклами.*

Аннотация. *Рассмотрены основные проблемные аспекты правового регулирования рекламной деятельности в интернет-среде. Проанализирован такой вид несанкционированной рекламы, как спам. Рассмотрена уголовная ответственность за распространение спама. Предложены пути решения данной проблемы.*

Ключевые слова: *реклама, рекламная деятельность, Интернет, спам, правовое регулирование рекламы.*

Annotation. *The main problem aspects of the legal regulation of advertising activities in the Internet are considered. This kind of unauthorized advertising as spam is analyzed. Criminal liability for distributing spam was considered. The ways of solving this problem are suggested.*

Keywords: *advertising, promotional activities, Internet, spam, legal regulation of advertising.*

Останнім часом проблемам правового регулювання рекламної діяльності в нашій країні надається значна увага. За останні десятиріччя було прийнято численні документи з метою захисту прав учасників рекламних відносин. У 1996 році набув сили Закон України «Про рекламу», а пізніше на його основі – ряд підзаконних нормативних актів для регулювання рекламної діяльності.

Загальні питання регулювання рекламної діяльності вивчалися українськими вченими Г. Андрощуком, І. Дахном, Р. Шишкою, а також зарубіжними науковцями: У. Аренсом, Р. Вайтом, О. Головіним, Ф. Джефкінсом, В. Івановим, Ж. Кабелем, П. Кері, К. Бове, Х. Ліндлдом, С. Літлчайлдом та ін.

Проте українське законодавство у цій сфері містить багато протиріч, які заважають ефективному здійсненню рекламної діяльності. Серед них – регулювання рекламної діяльності в інтернет-середовищі. І хоча сьогодні реклама в Інтернеті набуває все більшого обсягу, на жаль, сучасне правове регулювання в цій сфері не задовольняє реальні потреби держави та її громадян.

Таким чином, метою статті є дослідження проблемних аспектів правового регулювання реклами в Інтернеті і пошук шляхів вирішення цієї проблеми для підсилення ефективності національного законодавства України про рекламну діяльність.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про рекламу» реклама – інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару [1].

Рекламне законодавство потребує постійного вдосконалення. Розвиток підприємництва в Україні вимагає від суб'єктів господарювання застосування різноманітних і ефективних рекламних засобів для поширення інформації про асортимент і якість товарів або послуг. У цьому випадку все більшої популярності набуває використання такого рекламного засобу, як розміщення реклами на веб-сайтах в Інтернеті, що є не лише зручним і досить ефективним, але й відносно дешевим варіантом.

Поняття Інтернету в Законі України «Про телекомунікації» визначено як всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором і базується на інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами [2].

Але значною проблемою у сфері правового регулювання реклами в Інтернеті є невизначеність з дією українського законодавства в просторі, і на сьогодні відсутнє поняття інтернет-території України. У цьому ж законі також передбачено питання адміністрування адресного простору українського сегмента мережі Інтернет.

© Максименко І. В., 2018

Український сегмент визначений в понятті Домен UA. Таким є домен верхнього рівня ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, створений на основі кодування назв країн відповідно до міжнародних стандартів, для обслуговування адресного простору українського сегмента мережі Інтернет [3].

Інтернет-реклама має, як правило, двоступеневий характер.

Перший ступінь – зовнішня реклама, що розміщується рекламодавцем у видавців.

Види такої реклами:

- банери;
- текстові блоки;
- відеореклама;
- міні-сайти;
- тощо.

Другий ступінь – сам веб-сайт або веб-сторінка, на яку за посиланням потрапляють користувачі [4].

Крім того, існує проблема несанкціонованої реклами в інтернет-мережі – спаму. Спам – це масова розсилка рекламних оголошень електронною поштою без згоди одержувачів [4].

Спамери поділяються на «сірих» і «чорних» залежно від мети, що стоїть перед ними.

«Сірий» спам – це реклама легальних послуг або товарів за допомогою небажаного розповсюдження комерційної інформації через інтернет-скриньки. Частіше за все це інструмент представників малого бізнесу, яким не вистачає грошей на звичайну рекламу.

«Чорний» спам – анонімний і є відмінним інструментом для шахрайства, реклами нелегальних і підроблених товарів, поширення різноманітних злочинів тощо.

Сучасні методи боротьби зі спамом можна розділити на:

- організаційні;
- програмно-технічні;
- законодавчі.

Нашою країною було перейнято міжнародний досвід правового регулювання такого явища, як спам. В українському законодавстві термін «спам» отримав своє визначення в 2005 році в «Правилах надання та отримання телекомунікаційних послуг», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 09.08.2005 № 720. Проте на цей час ця постанова втратила чинність у зв'язку з прийняттям нової від 11.04.2012 № 295 [5].

Законодавство України передбачає відповідальність і за «чорний» спам. Зокрема, за ст. 363-1 Кримінального кодексу України передбачено кримінальну відповідальність за умисне масове розповсюдження повідомлень електрозв'язку, здійснене без попередньої згоди адресатів, що призводить до порушення або припинення роботи електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку у вигляді штрафу від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до 3 років [6].

Але, незважаючи на передбачені санкції, ситуація зі спамом в Україні все ще залишається невирішеною. Практика застосування ст. 363-1 Кримінального кодексу незначна. Можна зробити висновок, що українське законодавство, як загалом у сфері інтернет-реклами, так і у боротьбі зі спамом зокрема, вимагає бажати кращого, на відміну від більшості розвинутих країн.

Таким чином, виникає питання: чи підпадає взагалі розміщення реклами в Інтернеті під дію рекламного законодавства? З визначення терміна «реклама» випливає, що вона може поширюватися в будь-якій формі [1]. Реклама в Інтернет-середовищі поширюється в електронній формі, за допомогою використання електронно- технічних засобів фіксації, обробки і передачі інформації, з подальшою фіксацією на сервері рекламодавця. У випадку з банерною рекламою на сервері розповсюджувача реклами буде лише посилання, сам банер знаходиться у рекламодавця або розповсюджувача реклами. Розповсюджувач реклами здійснює розміщення та (або) розповсюдження рекламної інформації в Інтернеті шляхом надання і (або) використання майна, в тому числі спеціальних технічних засобів. Також, відповідно до Закону України «Про рекламу» реклама може поширюватися за допомогою будь-яких засобів. Одним із таких засобів і є Інтернет як мережа електрозв'язку загального користування, і реклама, призначена для невизначеного кола осіб, буде спрямована на користувачів глобальної мережі, які можуть дізнатися інформацію про фізичну або юридичну особу, його товари, ідеї і починання [7].

Таким чином, можна стверджувати, що реклама, розміщена в мережі Інтернет, повністю підпадає під дію рекламного законодавства України в цілому і Закону України «Про рекламу» зокрема.

Отже вимоги, передбачені цим законом, стосуються і реклами в Інтернеті. Зокрема, ст. 8 Закону «Про рекламу» забороняє:

– поширювати інформацію стосовно товарів, виробництво чи поширення яких заборонено на території України;

– містити твердження, що є дискримінаційними за ознаками походження людини, її соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, освіти, політичних поглядів, ставлення до релігії, за мовними ознаками, родом і характером занять, місцем проживання, а також такі, що дискредитують товари інших осіб;

– надавати відомості або закликати до дій, які можуть спричинити порушення законодавства, завдають чи можуть завдати шкоди здоров'ю або життю людей та / чи довкіллю, а також спонукають до нехтування засобами безпеки;

– використовувати засоби і технології, які діють на підсвідомість споживачів реклами;

– наводити твердження, дискримінаційні щодо осіб, які не користуються рекламованим товаром;

– використовувати або імітувати зображення Державного Герба України, Державного Прапора України, звучання Державного Гімну України, зображення державних символів інших держав і міжнародних організацій, а також офіційні назви органів державної влади України, крім випадків, передбачених законом;

– рекламувати товари, які підлягають обов'язковій сертифікації або виробництво чи реалізація яких вимагає наявності спеціального дозволу, ліцензії, у разі відсутності відповідного сертифіката, ліцензії;

– вміщувати зображення фізичної особи або використовувати її ім'я без згоди цієї особи;

– імітувати або копіювати текст, зображення, музичні чи звукові ефекти, що застосовуються в рекламі інших товарів, якщо інше не передбачено законами України у сфері інтелектуальної власності;

– та інше [1].

Крім того, в мережі Інтернет заборонено недобросовісну рекламу. Згідно зі ст. 1 Закону «Про рекламу» це така реклама, яка вводить або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам, державі чи суспільству внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, замовчування, порушення вимог щодо часу, місця і способу розповсюдження [1]. Варто зазначити, що Законом передбачено ряд вимог щодо рекламування певних видів товарів. Наприклад, існують деякі обмеження до реклами лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації; алкогольних напоїв і тютюнових виробів; зброї; послуг, пов'язаних із залученням коштів населення; цінних паперів. Проте специфічні особливості інтернет-реклами створюють такі умови, за яких розміщувати рекламу в мережі можливо в обхід заборонних норм Закону.

Таким чином, задля вирішення проблеми, яку було висвітлено на початку статті, можна запропонувати такі можливі шляхи подальшого розвитку. По-перше, щоб позбутися проблем з інтернет-рекламою, необхідно у Законі України «Про рекламу» розширити визначення недобросовісної реклами, слідкувати, щоб товари та послуги в онлайн-рекламі надавалися правдиво, щоб споживачі отримували те, на що вони витрачають гроші.

Щоб вирішити проблему спаму, Україна має перейняти іноземний досвід. І почати необхідно з визначення чітких вимог до e-mail-реклами. Це дасть змогу уникнути неоднозначного трактування щодо віднесення тих чи інших рекламних оголошень до категорії «спаму». Важливим заходом є надання «постраждалим» від спаму користувачам більше можливостей захищати свої права. Наприклад, у США кожному «потерпілому» може бути виплачена певна фіксована сума як відшкодування моральної шкоди.

І звісно, найбільш гостро постає питання безпеки персональних даних, інформаційної безпеки користувача та й держави в цілому. Задля боротьби з неправомірними захопленнями інформації в Інтернеті необхідно запровадити правове поле й ефективні механізми протидії не лише від спаму, а й від кіберзлочинців, які активно використовують вже звичну для нас рекламу для своїх неправомірних цілей.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр. **2.** Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1280-15. **3.** Правове регулювання інтернет-реклами в українському законодавстві. URL: http://www.ifap.ru/pi/06/r22.htm. **4.** Інтернет-реклама // Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Интернет-реклама#Интернет-сервисы_рекламы. **5.** Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2012 № 295. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/295-2012-п. **6.** Кримінальний Кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page11. **7.** Правове регулювання реклами в Інтернеті. URL: http://www.beregovo.info/index-08.htm.

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ВВП УКРАЇНИ ТА ГРУЗІЇ

УДК 519.233.33

Мантула Л. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто та проаналізовано зміни показника ВВП України та Грузії за період 1997–2017 рр. За допомогою критерія Стьюдента перевірено гіпотезу про відсутність відмінностей вибіркових середніх ВВП між Україною та Грузією. Узагальнено основні шляхи підвищення ВВП України на прикладі Грузії.*

Ключові слова: *валовий внутрішній продукт (ВВП), критерій Стьюдента, статистичний аналіз, вибіркове середнє.*

Аннотация. *Рассмотрены и проанализированы изменения показателя ВВП Украины и Грузии за период 1997–2017 гг. С помощью критерия Стьюдента проверена гипотеза об отсутствии различий выборочных средних ВВП между Украиной и Грузией. Обобщены основные пути повышения ВВП Украины на примере Грузии.*

Ключевые слова: *валовой внутренний продукт (ВВП), критерий Стьюдента, статистический анализ, выборочное среднее.*

Annotation. *This article describes and analyzes the changes of GDP index of Ukraine and Georgia for the period of 1997–2017. The hypothesis about the absence of differences in the sampled average GDP between Ukraine and Georgia was checked using the Student's criterion. The main ways of increasing GDP of Ukraine on the example of Georgia are summarized.*

Keywords: *Gross Domestic Product (GDP), Student's criterion, statistical analysis, mean selective.*

Постановка проблеми. Найбільш вагомим показником рівня життя кожної країни є значення валового внутрішнього продукту – макроекономічного показника, який відображає ринкову вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених у всіх галузях економіки на території держави для споживання, експорту та накопичення, незалежно від національної приналежності використаних факторів виробництва [6].

ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) – це вартість продукції, яка перетворена на ціни міжнародних доларів з використанням коефіцієнтів паритету купівельної спроможності. ВВП у цінах покупців – це валовий обсяг доданої вартості всіх виробників-резидентів в економіці плюс сумарні податкові надходження за товарні операції і мінус всі субсидії, що не входять у вартість товарів [1].

ВВП також є показником економічного розвитку і рівня виробництва, темпу економічного зростання і допомагає відстежити зміни в експорті й імпорті.

Аналіз останніх досліджень. Проблемами вивчення впливу різних чинників на розмір ВВП і методами його підвищення займалося багато вчених, серед яких особливе місце займають: Бубенко П. Т. [4], Романенко О. А. [5]. За даними показників світового розвитку [1] з 2010 р. ВВП Грузії поступово збільшується. Однак в Україні такої тенденції не спостерігається. Тому актуальним постає питання порівняльного аналізу ВВП України та Грузії.

Сьогодні особливого значення набуває застосування математичного інструментарію в процесі дослідження ВВП. Математичний підхід до аналізу складних економічних явищ і процесів наведено в роботах Малярець Л. М. [6], Клебанової Т. С. [7] та ін.

Метою написання статті є проведення статистичного аналізу показників ВВП двох країн, дослідження методів підвищення цього показника, економічна інтерпретація отриманих результатів і узагальнення заходів поліпшення рівня життя в Україні на прикладі Грузії.

Виклад основного матеріалу. Протягом 11 років (1997–2008 рр.) Україна та Грузія щороку мали однакові темпи підвищення показника ВВП порівняно з попереднім роком (рис. 1). Такі дані свідчать про відносно стабільні ситуації в економіках цих країн [2].

Рівень доходу кожної країни нижче середнього, але показник ВВП поступово підвищувався. Порівняння саме цих двох країн, які протягом 11 років вели майже однакові політики, є цікавим, оскільки за останні 10 років Грузія, на відміну від України, стрімко збільшила свій показник ВВП (рис. 2).

© Мантула Л. О., 2018

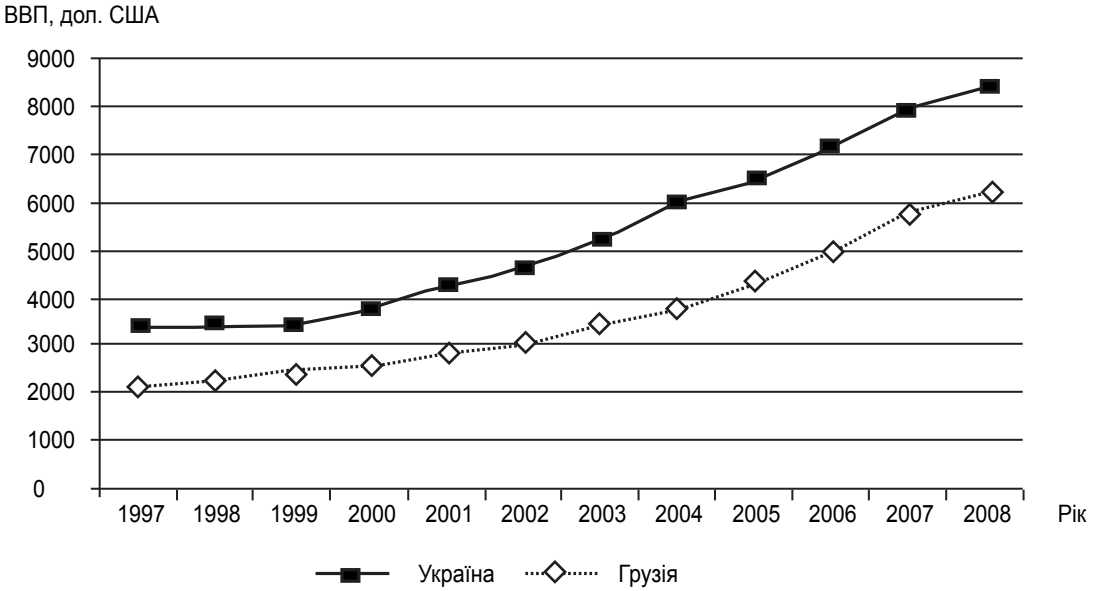

Рис. 1. **Зміна показників ВВП України та Грузії за 1997–2008 рр.**

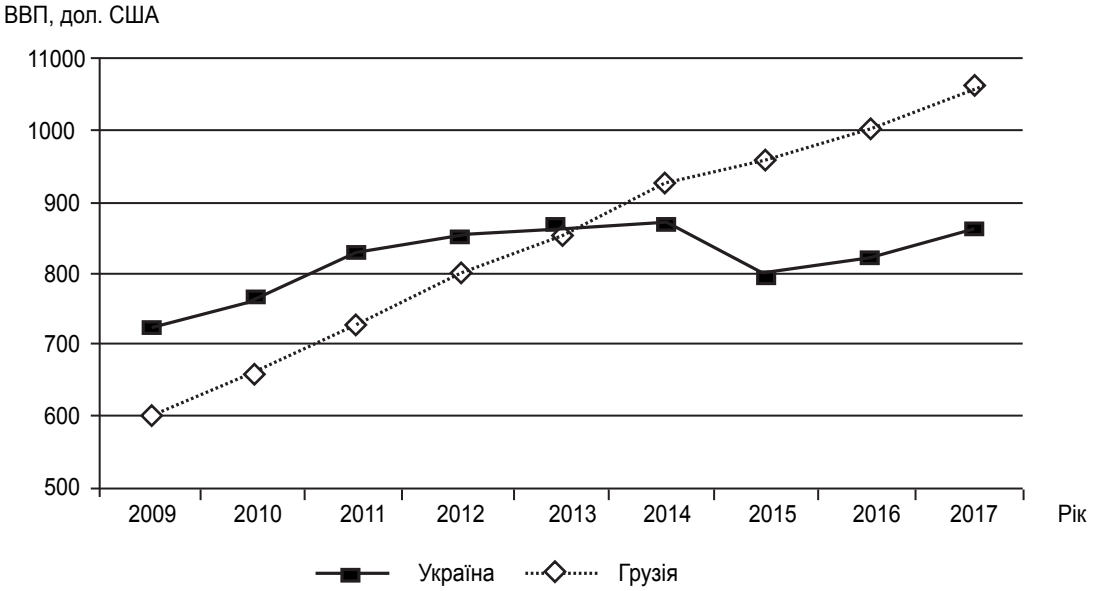

Рис. 2. **Зміна показників ВВП України та Грузії за 2009–2017 рр.**

Порівняння показників ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності стає рушійною силою постановки питання про суттєвість їх різниці. Це питання можна вирішити за допомогою критерію Стьюдента, перевіривши гіпотезу про суттєвість відмінності середніх значень показників ВВП двох вибірок.

Тоді нульова гіпотеза (Н0): досліджувані вибірки однорідні і можна вважати їх вибіркові середні ВВП рівними $\overline{x_1} = \overline{x_2}$.

Альтернативна гіпотеза (Н0): існує значна відмінність вибіркових середніх ВВП і вони не рівні $\overline{x_1} \neq \overline{x_2}$.

Для знаходження числових характеристик випадкової величини використано середовище MS Excel 2013.

Після проведення розрахунків отримано:

$$\overline{\tilde{o}_1} = 6577{,}55; \quad \overline{\tilde{o}_2} = 5715{,}27; \quad S_1^2 = 4016563; \quad S_2^2 = 7895018.$$

Для підрахунку розрахункового значення статистики *t* критерію Стьюдента використано формулу:

$$t=\frac{\overline{x_1}-\overline{x_2}}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1}+\frac{S_2^2}{n_2}}}=1{,}144912.$$

Критичні точки розподілу Стьюдента:

$$t_a=\begin{cases}2{,}83\\2{,}08\end{cases}.$$

Оскільки *t* менше значень $t_{a=0{,}05}$, то гіпотезу про відсутність різниці між вибірковими середніми двох вибірок прийнято.

Таким чином, можна стверджувати, що вибіркові середні слід вважати однаковими *для* двох відповідних країн. Тобто розвиток України і Грузії за середнім значенням ВВП відносно однаковий, і вони рухаються в одному напрямку.

Незважаючи на те, що з 2010 р. показник ВВП Грузії поступово збільшується, а в Україні спостерігаються то спади, то підйоми, стрімкий економічний розвиток Грузії має стати орієнтиром щодо напрямів розвитку України.

Важливим внутрішнім фактором економічного зростання Грузії є приватний сектор. Існуючі позитивні тенденції вже зафіксовані в показниках зростання зайнятості і виробництва продукції в бізнес-секторі. Крім внутрішніх факторів, значно покращилися регіональні та зовнішні чинники, що особливо відбилося в напрямку туризму, експорту обслуговування і товарів з Грузії. У першій половині 2017 р. експорт товарів зріс на 30,1 %, а дохід, отриманий від туризму, – на 26 %. Найбільше зростання в другому кварталі показали такі сфери: будівництво – 16,4 %; готелі і ресторани – 12,9 %; гірничодобувна промисловість – 7,4 %; операції з нерухомим майном, оренда і надання обслуговування споживачеві – 7,2 %; фінансова діяльність – 6,4 %; зв'язок – 4,8 %; державне управління – 4,5 %. Найбільший спад був зафіксований у сферах сільського господарства – 2,4 % і виробництва-розподілу електроенергії, газу і води – 0,9 %. У структурі ВВП Грузії найбільш питому вага мають: сфери промисловості – 16,7 %; торгівлі – 15,2 %; сільського господарства і рибальства – 9,9 %; транспорту і зв'язку – 9,8 %; будівництва – 9,4 %; державного управління – 8,5 %; операції з нерухомим майном, оренди та надання обслуговування споживачеві – 6,6 %; охорони здоров'я та соціального захисту – 5,8 % [3].

Висновки. Статистичний аналіз показників ВВП України та Грузії показав, що ці дві країни можна вважати країнами однієї сукупності, вибіркові середні їх ВВП різняться несуттєво. Наслідком цього може стати те, що впровадження методів регулювання ВВП Грузії в Україні цілком можливе и забезпечить підвищення рівня життя населення. Також цей аналіз може бути використаним *для* оцінки методів регулювання економіки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Показники світового розвитку. URL: https://www.google.com/publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_. **2.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **3.** ВВП Грузии в первом полугодии увеличился на 4,9 %. URL: http://bizzone.info/government/2017/1505850586.php. **4.** Бубенко П. Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку : монографія. Харків : ХНАМГ, 2008. 295 с. **5.** Романенко О. А., Шкуропадська Д. Б. Економічне співробітництво Грузії і України: перспективи інтеграції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин.* 2013. Вип. 116 (2). С. 73–76. **6.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с. **7.** Клебанова Т. С., Бубенко П. Т. Рівень життя населення: національні та міжнародні стандарти. Харків : Ред. кол., 2016. 250 с.

АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ ОБСЯГУ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ УКРАЇНИ ВІД ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ

УДК 303.724:339.564(477)

Манукян М. Е.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано вплив основних економічних показників на обсяг експорту України. Виявлено найбільш значущі показники. Отримано модель на статистичну значущість. Сформовано рекомендації для нормалізації експорту країни.*

Ключові слова: *фактор, експорт, економетрична модель, багатофакторна регресійна модель, прогноз.*

Аннотация. *Проанализировано влияние основных экономических показателей на объем экспорта Украины. Выявлены наиболее значимые показатели. Получена модель на статистическую значимость. Сформированы рекомендации для нормализации экспорта страны.*

Ключевые слова: *фактор, экспорт, эконометрическая модель, многофакторная регрессионная модель, прогноз.*

Annotation. *The influence of the main economic indicators on the volume of Ukraine's exports is analyzed. The most significant indicators were revealed. A model for statistical significance was obtained. The recommendations for normalizing the country's exports have been formulated.*

Keywords: *factor, export, econometric model, multifactorial regression model, forecast.*

Однією з важливих складових розвитку економіки країни є зовнішньоторговельна діяльність. Вона здійснюється між суб'єктами за допомогою експорту й імпорту.

Протягом кількох років Україна є країною, в якій спостерігається негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу, тобто переважання обсягу імпорту над обсягом експорту. Скорочення національного виробництва, зменшення інвестиційної привабливості, як і зниження закордонного попиту на вітчизняну продукцію, – все це наслідки ситуації, коли обсяг експорту менше обсягу імпорту [2].

Проблеми, а також фактори впливу на обсяг експорту відображені в працях таких українських учених, як Т. Вахненко, М. Бутко, Г. Волинського, Ю. Макогона, А. Філіпенко та ін.

Метою написання статті є виявлення і вивчення факторів, які безпосередньо впливають на обсяг експорту країни, а також побудова економетричної моделі залежності динаміки цього показника від розглянутих факторів.

Як зазначає М. Бутко, «розвиток економіки держави загалом, як і окремих її галузей, окрім усього іншого, визначає відношення обсягів експорту та імпорту» [3]. Т. Вахненко та А. Філіпенко довели, що розмір ВВП і прямі іноземні інвестиції належать до найважливіших чинників зростання експорту країни [4; 5].

Отже, залежно від обсягів експорту України розглянемо такі фактори: x_1 – ВВП України, в млн дол.; x_2 – індекс інфляції, у %; x_3 – обсяг імпорту, в млн дол.; x_4 – середня заробітна плата українця, в дол.; x_5 - курс гривні до долара США; x_6 – прямі іноземні інвестиції, в млн дол. Обсяг експорту України позначимо як результативну ознаку y. Вихідні дані наведені в табл. 1 [1].

Для проведення аналізу між факторами x_i та результативною ознакою y вносимо дані з таблиці в статистичний пакет Statgraphics Centurion. З його допомогою будуємо множинну регресійну модель залежності обсягу експорту від обраних факторів.

В результаті маємо рівняння регресії, складене за допомогою статистичного пакета:

$$y = 5450{,}87 + 0{,}6418 \cdot x_3 + 0{,}1771 \cdot x_6 .$$

Оскільки *P*-значення дорівнює 0, то це означає, що критерій Фішера (F = 187,60) підтверджує значущість моделі у цілому.

© Леонова О. Ю., 2018

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Експорт, млн дол.	ВВП, млн дол.	Індекс інфляції, %	Імпорт, млн дол.	Середня заробітна плата, дол.	Курс гривні до долара США, грн	Прямі іноземні інвестиції, млн дол.
	y	X_1	X_2	X_3	X_4	x_5	X_6
2006	38367,70	86142,00	111,60	45034,49	206,40	5,05	21186,00
2007	49248,10	107753,00	116,60	60669,92	267,88	5,05	29489,40
2008	66954,40	142719,00	122,30	85535,36	310,81	5,82	35723,40
2009	39702,90	179992,00	112,30	45435,56	238,36	8,01	40026,80
2010	51430,50	117228,00	109,10	60739,97	284,03	7,91	44708,00
2011	68394,20	136419,00	104,60	82608,24	330,73	7,98	49362,30
2012	68809,80	163160,00	99,80	84658,06	382,33	7,93	54462,40
2013	63312,00	175781,00	100,50	76963,97	412,84	7,93	58156,80
2014	53901,70	183310,00	124,90	54428,72	248,75	13,95	45916,00
2015	38127,10	131805,00	143,30	37516,44	183,48	22,93	45788,40
2016	36361,70	90615,00	112,40	39249,80	202,79	25,58	37655,80
2017	43266,60	93270,00	113,70	49598,48	263,55	26,96	38981,70

Для того щоб параметри рівняння регресії були значущі, *P*-значення повинно дорівнювати або 0, або бути менше 0,05. В результаті розрахунку критерію Стьюдента були визначені значущі фактори, ними виявилися x_3 і x_6, тому що Р-значення *для* x_3 дорівнює 0 та Р-значення *для* x_6 дорівнює 0,0332. *Для* факторів x_1, x_2, x_4, x_5 не є характерним значний вплив на зміну результативної ознаки у, оскільки їх розрахункові значення перевищили 0,05.

Виходячи з аналізу коефіцієнтів регресії при збільшенні імпорту товарів та послуг на 1 млн доларів обсяг експорту товарів і послуг зменшиться на 0,6418 млн доларів, що підтверджує прямий зв'язок між тим, скільки країна імпортує та експортує. А також при збільшенні прямих іноземних інвестицій на 1 млн доларів експорт товарів і послуг зменшиться на 0,1771 млн доларів.

Отримана модель має коефіцієнт детермінації 97,65 %, що означає, що фактори x_3 і x_6 на 97,65 % описують мінливість результативної ознаки у. Знайдемо коефіцієнти парної кореляції, дані наведені в табл. 2. Всі парні коефіцієнти < 0,7, що свідчить про відсутність мультиколінеарності між ними. Найбільший вплив на результативну ознаку надає фактор x_3, це свідчить про те, що при побудові моделі він увійде в регресійне рівняння першим.

Таблиця 2

Визначення коефіцієнтів парної кореляції

	CONSTANT	X_3	X_6
CONSTANT	1,0000	-0,3716	-0,6326
X_3	-0,3716	1,0000	-0,4585
X_6	-0,6326	-0,4585	1,0000

Критерій Дарбіна-Уотсона *DW* = 2,23, що свідчить про те, що в досліджуваній моделі відсутня автокореляція з імовірністю 95 %.

Отже, рівняння кривої зростання експорту України має вигляд:

$$y = 1/(0{,}0000187784 + 3{,}22124E - 8 \cdot t^2.$$

В результаті прогнозу на результативну ознаку по багатофакторній лінійній залежності у 2018 році очікуваний обсяг експорту складе 41284,3 млн дол., у 2019 році цей показник знизиться до 39853,4 млн дол. вже в 2020 році обсяг експорту буде дорівнювати 38422, 9 млн дол. Отже, в найближчі три роки обсяг експорту спадатиме.

Розрахуємо межі інтервалу, в якому буде зосереджено 95 % можливих значень *y*. Отже, в 2018 році обсяг експорту буде перебувати на інтервалі від 96920,9 млн дол. до 26228,3 млн дол. У 2019 році цей же показник буде варіюватися від 99470,7 млн дол. до 24918,5 млн дол. І вже в 2020 році обсяг експорту буде перебувати на інтервалі від 103936 млн дол. до 23567,7 млн дол.

Отже, однією з головних цілей для економіки країни є позитивне сальдо між експортом і імпортом. Завдяки високому рівню експорту держава здійснює зовнішню торгівлю, що, в першу чергу, підвищує рівень валового внутрішнього продукту. Також збільшення обсягу експорту підвищує доходи, які необхідні для ввезення засобів виробництва, необхідних для модернізації підприємств в Україні. Це дасть поштовх створювати сприятливі умови для розвитку малого і середнього бізнесу. Введення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємств дасть можливість своєчасно вирішувати наявні проблеми та перешкоди [6]. Для зміцнення позицій України на зовнішньому ринку необхідно стабілізувати курс валют, який впливає на цінове співвідношення експорту й імпорту. Оскільки імпорт є значущим фактором для експорту, то збільшити експорт ми зможемо за умови ввезення хорошого обладнання, на якому будуть виготовлятися високоякісні товари, які потім можна експортувати на зовнішні ринки.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **2.** Історія зовнішньоторговельної діяльності України. URL: http://www.bakertilly.ua/ru/news/id1069. **3.** Бутко М. Проблеми становлення нової моделі зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Журнал европейської економіки*. 2004. № 3. С. 339–349. **4.** Вахненко Т. Товарний експорт України в системі світогосподарських стосунків. *Економіка України.* 2006. № 6. С. 73–84. **5.** Філіпенко А. С. Модернізація економіки України в умовах глобалізації. URL: http://www.3w.mk.ua/Site3W/00000094.htm. **6.** Малярець Л. М. Теоретико-методичне забезпечення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2013. 239 с.

СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ

УДК 657.6:316

Михалюк О. М.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено поняття та сутність аудиту в соціальній сфері, його мету та цілі. Доведено можливість удосконалення аудиту соціальної сфери як механізм оптимізації управління розвитком соціальної сфери. Запропоновано автором власне визначення соціального аудиту. Розглянуто ефект від проведення соціального аудиту.*

Ключові слова: *аудит, аудит у соціальній сфері.*

Аннотация. *Исследованы понятие и сущность аудита в социальной сфере, его цели и цели. Доказана возможность усовершенствования аудита социальной сферы как механизм оптимизации управления развитием социальной сферы. Предложено автором собственное определение социального аудита. Рассмотрен эффект от проведения социального аудита.*

Ключевые слова: *аудит, аудит в социальной сфере.*

Annotation. *The article explores the concept and essence of audit in the social sphere, its purpose and goals. The possibility of improving the audit of the social sphere as a mechanism for optimizing the management of the development of the social sphere has been proved. The author proposed the actual definition of social audit. The effect of conducting social audit is considered.*

Keywords: *audit, audit in the social sphere.*

© Михалюк О. М., 2018

У сучасному світі все більшої актуальності набувають питання соціального діалогу між державою, роботодавцями та найманими працівниками, виникає необхідність створювати умови для рівноправного спілкування між цими сторонами. За кордоном для вирішення таких питань проводять соціальний аудит. Для якісного впровадження соціального аудиту в Україні потрібно багато зусиль, тому що процес знаходиться на початковому рівні.

Соціальний аудит досліджувався у працях таких науковців, як: Воловик О. А. [1], Зерчанинова Т. Е. [2], Мазурик О. В. [3], Мінін Б. А. [4] та ін. Дослідження вчених охопили великий спектр питань. Однак слід зазначити, що соціальний аудит багато в чому складніше, ніж інші види аудиту. Адже предметом обстеження тут є не просто матеріальні активи або фінансово-економічна інформація, а люди. Система соціальних відносин дуже динамічна, різноманітна і чутлива до всіх видів впливу на неї.

Вперше словосполучення «соціальний аудит» було використано в 40-х роках XX ст. Загальновизнаного поняття «соціальний аудит» як у вітчизняній, так і в зарубіжній економічній літературі не вироблено. Під соціальним аудитом розуміється:

– оцінка відповідності фактичного стану справ у соціальній сфері підприємства обов'язковим стандартам, встановленим державою (обов'язковий соціальний аудит);

– оцінка відповідності стану справ у соціальній сфері підприємства соціальним стандартам, встановленим самим підприємством, які, відповідно, не можуть бути нижче державних (добровільний або ініціативний соціальний аудит);

– виявлення причин можливих невідповідностей стану соціальної сфери підприємства стандартам, а також визначення важливості і терміновості вирішення соціально-економічних проблем підприємства;

– вироблення пропозицій щодо приведення стану і умов соціального середовища підприємства відповідно до державних мінімальних соціальних стандартів, які не можуть бути нижче загальновизнаних міжнародних, а також із соціальними стандартами підприємства [1];

– розробка пропозицій щодо профілактики соціальної напруженості (конфліктів) на підприємстві, удосконалення управління персоналом, підвищення якості трудового життя, поліпшення соціальних умов на виробництві, дотримання соціальних норм тощо [1];

- визначення основних напрямків соціальної стратегії підприємства (стратегічний соціальний аудит) з метою підвищення соціальної ефективності роботи всіх структурних підрозділів (соціальний аудит ефективності або аудит управління) [1];

– соціальний аудит має на увазі здійснення постійного моніторингу соціальної сфери підприємства і виявлення можливих «зон» соціальних ризиків, як всередині підприємства, так і поза ним [2].

Використавши зазначену інформацію, автором запропоновано власне визначення: соціальний аудит – це спосіб всебічної оцінки стану соціальної сфери підприємства, що дозволяє виявити загрози соціальному клімату та дає змогу визначити основні напрямки соціальної стратегії підприємства. Це визначення враховує, що соціальний аудит потребує всебічного розгляду стану соціальної сфери. До того ж треба враховувати, що в цей час саме людські ресурси, а не фінансові стають вирішальним фактором досягнення сталого економічного розвитку. В подальшому необхідно враховувати, який ефект дає проведення соціального аудиту:

– покращує імідж і репутацію;

– підвищує продажі і лояльність споживачів;

– знижує плинність кадрів (тут хотілося б додати, що організація ведення бізнесу на підприємстві впливає на конкурентоспроможність управління кадрами. За наявності вибору більшість потенційних співробітників, в тому числі кращі випускники вишів, не будуть зацікавлені в роботі компаній, які не дотримуються передових стандартів корпоративного управління. В процесі вибору роботи, за умови інтересу з боку конкурентів і брак кваліфікованих фахівців, вони зроблять вибір на користь компанії з більш високими стандартами в роботі;

– підвищує лояльність персоналу, підвищує мотивацію співробітників (система заходів по мотивації персоналу – це потужна зброя, що дозволяє підвищити прибутковість роботи підприємства);

– скорочує тиск з боку перевіряючих органів;

І в сукупності все це призводить до збільшення фінансових показників підприємства.

Таким чином, на погляд автора, соціальний аудит не тільки досліджує особливості соціально-економічних відносин у суспільстві, а й пропонує практичний інструментарій і методологію. Визначення соціального аудити враховує важливість діагностики проблемних ситуацій, що виникають па підприємстві, а також пошук шляхів їх вирішення та формування конкретних рекомендацій для зацікавлених сторін.

Соціальний аудит, навіть з урахуванням його подальшого вдосконалення, звичайно, не вирішить сучасних соціальних і економічних проблем, але його по праву можна розглядати як своєрідну соціальну інновацію, здатну з часом трансформуватися в дієвий механізм регулювання соціально-економічних процесів в умовах глобалізації.

Також соціальний аудит може бути використаний в цілях організації діалогу між соціальними партнерами як інструмент налагодження співпраці між громадянським суспільством, бізнес-співтовариством і державною владою.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебединська О. Л.

Література: 1. Букреев В. В., Рудык Э. Н., Рукин В. В. Социальный аудит на предприятиях в России вопросы становления. *Управление собственностью.* 2005. № 3. С. 14–25. **2.** Аудит эффективности проектов, программ, изобретений и открытий. Новометрия, квалиметрия и сертификация продукции и производств / отв. ред. Б. А. Минин. М. : Экономика, 2008. 366 с. **3.** Аудит якості підготовки фахівців на випускаючій кафедрі ВНЗ: Методика проведення внутрішнього освітнього аудиту / [О. В. Мазурик, В. В. Горбов]. Донецьк : ЦСА, 2012. 24 с. **4.** Воловик О. А. Види і функції соціального аудиту. *Вісник Поморського університету. Серія «Гуманітарні та соціальні науки».* 2010. № 5. С. 39–42. **5.** Зерчанінова Т. Є. Процедура соціального аудиту діяльності органів місцевого самоврядування. *Соціум і влада.* № 4. С. 21–25.

ВИКОРИСТАННЯ ЧАСОВИХ РЯДІВ ПРИ АНАЛІЗІ ОКРЕМИХ СТРУКТУР ВВП

УДК 338.2

Мишакова К. А.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто питання важливості та впливу кінцевих споживчих витрат сектора загального державного управління на розвиток економіки країни загалом, а також окремо на фіскальну політику. На основі цих даних побудовано адитивну модель, зроблено поквартальний прогноз на наступний рік.*

Ключові слова: *валовий внутрішній продукт, споживчі витрати, державний сектор, адитивна модель, сезонна компонента, ковзна середня.*

Аннотация. *Рассмотрены значимость и влияние конечных потребительских затрат сектора общего государственного управления на развитие экономики страны в целом и на фискальную политику в частности. На основе этих данных была построена аддитивная модель, сделан поквартальный прогноз на следующий год.*

Ключевые слова: *валовой внутренний продукт, потребительские расходы, государственный сектор, аддитивная модель, сезонная составляющая, скользящая средняя.*

Annotation. *This article examines the importance and influence of the final consumption expenditure of general government sector on the development of the country's economy as a whole and separately on fiscal policy. An additive model was constructed and a quarterly forecast for the next year was made on the basis of these data.*

Keywords: *gross domestic product, consumer spending, public sector, additive model, seasonal component, moving average.*

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – один із найголовніших макроекономічних показників розвитку країни, який відображає вартість усіх вироблених товарів і послуг за рік. Сукупний попит формується за рахунок споживчого, інвестиційного, урядового та зовнішнього попитів. Відповідно до світової статистики у розвинених країнах на приватне споживання припадає 50–60 %, на інвестиції – 20–30 %, відповідно на державне споживання – 15–20 %. Незважаючи на те, що в структурі сукупного попиту державне споживання має найменший відсоток, урядові ви-

© Мишакова К. А., 2018

трати мають значну соціальну необхідність, адже ці закупівлі можуть бути самих різних видів: від будівництва за рахунок бюджету доріг, шкіл, медичних структур до покупки, сільгосппродукції, військової техніки, зразків унікальних виробів [1].

Витрати держави на закупівлю товарів і послуг відображаються у видатках бюджету, тому вони повинні бути ефективні та забезпечувати кількісно і якісно національне економічне зростання. Саме цим обумовлена актуальність і зацікавленість учених до її розгляду.

Метою цієї роботи є з'ясування важливості та впливу споживчих витрат на економіку країни, виявлення наявності зв'язку між періодом року та витратами, прогнозування можливих величин споживчих витрат у наступному році.

Дослідження структур сукупного попиту проводили такі українські вчені й економісти-практики: В. Гейєць, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, С. Киреєв, І. Лукінов, А. Павлюк, Б. Панасюк, Т. Приходько, М. Скрипніченко, А. Чухна та ін. Значну зацікавленість до цієї теми серед зарубіжних учених виявляли: В. Кузнєцов, В. Дубровін, Я. Корнай, Дж. Сакс, Л. Терджент, К. Штайльман та ін. [1].

Оскільки державні витрати носять соціальний характер, то й фіскальна політика, яку проводить держава, повинна відповідати суспільним цілям:

– згладжувати коливання економічного циклу;

– стабілізувати темпи економічного зростання;

– прагнути досягти високого рівня зайнятості;

– прагнути досягти помірних темпів інфляції.

Для виявлення можливого зв'язку між кількістю державних споживчих витрат і періодом року слід використати економетричні методи дослідження й прогнозування економічних явищ. Для аналізу кінцевих споживчих витрат сектора загального державного управління були використані часові ряди. Вихідні дані за 2014–2017 рр. надано на рис. 1, де:

– номер кварталу;

– споживчі витрати сектора державного управління, млн грн.

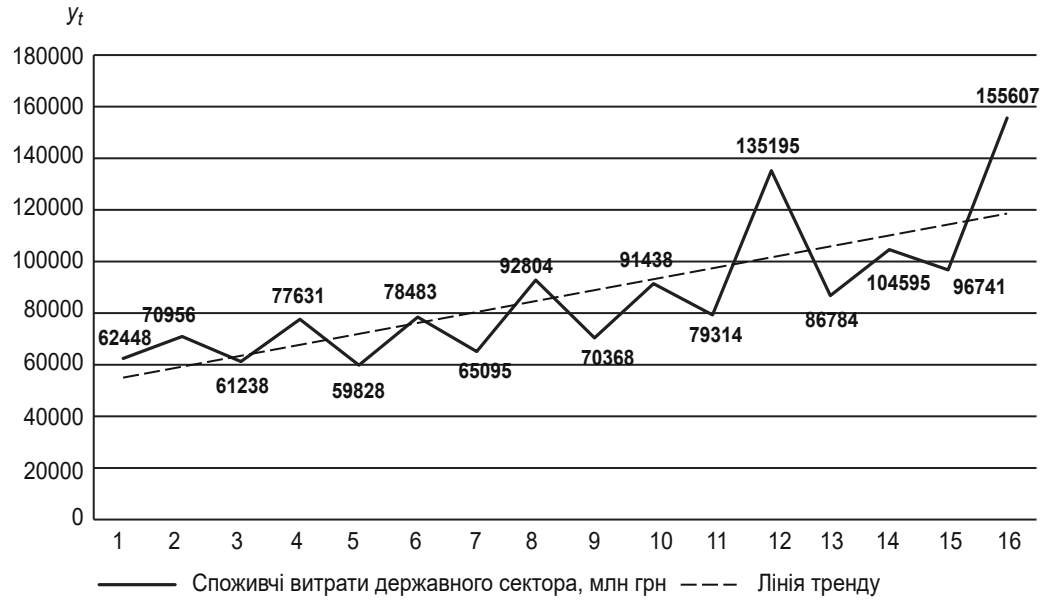

Рис. 1. **Динаміка державних витрат і лінія тренду**

За побудованим графіком (рис. 1) видно, що значення утворюють пилкоподібну фігуру, що свідчить про схильність досліджуваного фактора до циклічних коливань. У цьому випадку застосовувалась адитивна модель, адже амплітуда коливань приблизно постійна, а також спостерігається чітка тенденція – значення державних витрат у 1-му та 3-му кварталах у всіх періодах менше, ніж у 2-му та 4-му кварталах.

Проведено аналіз споживчих витрат державного сектора по чотирьох кварталах за 2014–2017 рр. за допомогою часових рядів. Було побудовано лінію тренду, оцінено сезонну компоненту (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунок оцінок сезонної компоненти

Рік	t	y_t	Всього за 4 квартали	Ковзна середня за 4 квартали	Центрована ковзна середня	Оцінка сезонної компоненти
2014	1	62 446	-	-	-	-
	2	70 956	272 271	68 067,75	-	-
	3	61 238	269 653	67 413,25	67 740,5	-6 502,5
	4	77 631	277 180	69 295	68 354,12	9 276,87
2015	5	59 828	281 037	70 259,25	69 777,12	-9 949,12
	6	78 483	296 210	74 052,5	72 155,87	6 327,12
	7	65 095	306 750	76 687,5	75 370	-10 27
	8	92 804	319 705	79 926,25	78 306,87	14 497,12
2016	9	70 368	333 924	83 481	81 703,62	-11 335,62
	10	91 438	376 315	94 078,75	88 779,87	2 658,12
	11	79 314	392 731	98 182,75	96 130,75	-16 816,75
	12	135 195	405 888	101 472	99 827,37	35 367,62
2017	13	86 784	423 315	105 828,75	103 650,37	-16 866,37
	14	104 595	443 727	110 931,75	108 380,25	-3 785,25
	15	96 741	-	-	-	-
	16	155 607	-	-	-	-

Для даної моделі проведено аналітичне вирівнювання ряду за допомогою лінійного тренду. Результати аналітичного вирівнювання наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Розрахунок часових рядів споживчих витрат державного сектора

t	y_t	S_t	$T+E$	T	$T+S$
1	62 446	-12 100,06	74 546,06	58 737,4	46 637,33
2	70 956	2 350,31	68 605,68	62 476,8	64 827,11
3	61 238	-10 581,10	71 819,10	66 216,2	55 635,09
4	77 631	20 330,85	57 300,14	69 955,6	90 286,45
5	59 828	-12 100,06	71 928,06	73 695	61 594,93
6	78483	2 350,31	76 132,68	77 434,4	79 784,71
7	65 095	-10 581,10	75 676,10	81 173,8	70 592,69
8	92 804	20 330,85	72 473,14	84 913,2	105 244,05
9	70 368	-12 100,06	82 468,06	88 652,6	76 552,53
10	91 438	2 350,31	89 087,68	92 392	94 742,31
11	79 314	-10 581,10	89 895,10	96 131,4	85 550,29
12	135 195	20 330,85	114 864,14	99 870,8	120 201,65
13	867 84	-12 100,06	98 884,06	103 610	91 510,13
14	104 595	2 350,31	102 244,68	107 350	109 699,91
15	96 741	-10 581,10	107 322,10	111 089	100 507,89
16	155 607	20 330,85	135 276,14	114 828	135 159,25

Для оцінки якості побудованої моделі було обчислено коефіцієнт детермінації – $R^2 = 0{,}86$.

Отже, адитивна модель обумовлює 86 % загальної варіації рівнів часового ряду споживчих витрат сектора загального державного управління.

Оскільки коефіцієнт детермінації вказує на високу якість моделі, були розраховані прогнозні значення $F_t = T_i + S_i$ =рівнів часових рядів в адитивній моделі як сума трендової та сезонної компонент:

$F_{17} = T_{17} + S_1 = 118567{,}8 - 12100{,}1 = 1069467{,}7$ (перший квартал);

$F_{18} = T_{18} + S_2 = 122307{,}2 + 2350{,}3 = 124657{,}5$ (другий квартал);

$F_{19} = T_{19} + S_3 = 126046{,}6 - 10581{,}1 = 115465{,}4$ (третій квартал);

$F_{20} = T_{20} + S_4 = 129786 + 20330{,}85417 = 150116{,}8$ (четвертий квартал).

З розрахунків видно, що найбільше витрат планується на четвертий квартал, найменше – на перший.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що споживчі витрати сектора загального державного управління займають провідну роль у структурі ВВП, відіграють значну роль у формуванні фіскальної політики країни. За допомогою часових рядів було визначено наявність зв'язку між кварталами та державними витратами, встановлено, що є тенденція до збільшення витрат у другому та четвертому кварталах, а також був здійснений прогноз щодо поквартальної кількості державних витрат у 2018 році.

Прогнозний аналіз є інструментом при складанні планів, прогнозів, бюджетів, діяльності компаній і країни. Перевагою прогнозного аналізу часових рядів є відносна простота методу та наявність у ньому інформації про особливості й закономірності протікання процесу. Тому аналіз цих даних дозволяє виявити тенденції розвитку та використовувати їх для оцінки характеристик процесу у майбутньому.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Железнякова Е. Ю.

Література: 1. Ремізова І. А. Аналіз структури сукупного попиту України та його основних детермінант. *Ефективна економіка.* 2013. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua. **2.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **3.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. Л. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 136 с. **4.** Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 381 с. **5.** Пономаренко О. О., Немашкало К. Р., Крюкова О. Н. Макроекономіка : навч. посіб. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2011. 100 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗМІЩЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ РЕКЛАМИ

УДК 347.777:659

Моісеєнко А. Е.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано наявні проблеми в розміщенні зовнішньої реклами, досліджено та визначено особливості правового регулювання рекламної діяльності в Україні. Обґрунтовано необхідність вдосконалення адміністративно-правового регулювання рекламної діяльності шляхом внесення змін до вже наявних нормативно-правових актів в Україні. Розглянуто пропозиції щодо вирішення проблеми з незаконним розміщенням носіїв реклами.*

Ключові слова: *реклама, зовнішня реклама, правове регулювання рекламної діяльності.*

Аннотация. *Проанализированы существующие проблемы в размещении наружной рекламы, исследованы и определены особенности правового регулирования рекламной деятельности в Украине. Обоснована необходимость совершенствования административно-правового регулирования рекламной деятельности путем вне-*

© Моісеєнко А. Е., 2018

сения изменений в уже существующие нормативно-правовые акты в Украине. Рассмотрены предложения по решению проблемы с незаконным размещением носителей рекламы.

Ключевые слова: *реклама, наружная реклама, правовое регулирование рекламной деятельности.*

Annotation. *Analyzed the existing problems in the placement of outdoor advertising, investigated and identified the peculiarities of legal regulation of advertising activities in Ukraine. The necessity of improving the administrative and legal regulation of advertising activity by introducing amendments to existing legal acts in Ukraine was substantiated. It is proposed to consider proposals for solving the problem of illegal placement of advertising media.*

Keywords: *advertising, outdoor advertising, legal regulation of advertising activity.*

Зміни в ринковій економіці та в сферах всього громадського життя насамперед стимулювали поширення підприємницької та рекламної діяльності. Завдяки відходу від принципів жорстокого планування розвитку народного господарства переведення його на ринкові механізми, регулювання економічних процесів і заохочення приватного підприємництва ставлять перед державою і всіма законодавчими органами серйозні завдання щодо детального правового регулювання рекламних відносин [1].

Сьогодні реклама – це суперечливе явище. В цілому її вплив на суспільство можна вважати позитивним, оскільки вона сприяє зростанню економіки, числа робочих місць, підтримує конкуренцію [1]. Вона також призводить до виснаження ресурсів, монополізації, створює бар'єри для появи на ринку товарів чи послуг.

З переходом України до ринкової економіки з'явилася необхідність впровадити правове регулювання рекламної діяльності, яке повинно захищати суспільство, права споживачів та інтереси держав від порушень у рекламній діяльності.

Основним нормативним актом, який регулює рекламну діяльність в Україні, є Закон України від 3 липня 1996 року «Про рекламу» (далі – Закон «Про рекламу»). Відповідно до ст. 1 Закону «Про рекламу» реклама – це спеціальна інформація про осіб чи продукцію, яка розповсюджується в будь-якій формі та в будь-який спосіб з метою прямого або опосередкованого одержання прибутку [1].

Головна проблема, яка існує в галузі рекламної діяльності, – незаконне створення та розміщення зовнішньої комерційної рекламної продукції, використання в ній елементів жорстокості, насильства, цинізму, приниження людської честі та гідності. Особливої уваги потребує розміщення рекламної продукції на фасадах історичних будівель і пам'яток культури.

Закон України «Про рекламу», незважаючи на його комплексний характер, не регулює деякі аспекти рекламної діяльності, тим самим призводить до труднощів у практиці застосування законодавства про рекламу. Це спонукає до необхідності внесення відповідних змін і доповнень у Закон «Про рекламу», а також деталізації і конкретизації його норм у численних підзаконних нормативних актах.

Проблеми рекламної діяльності і деякі аспекти її регулювання були досліджені закордонними й українськими економістами, юристами: Бове К., Аренс У., Сендидж Ч., Фрайбургер В., Ротцолл К., Дейян А., Волкова І., Вольдмана Ю., Музиканта В., Рожкова І., Титова Р., Терещенко Л., Тотьєва К.

Метою цієї статті є дослідження правового регулювання рекламної діяльності в Україні та створення рекомендацій щодо усунення проблем, котрі стосуються неправомірного розміщення зовнішньої реклами.

Сучасні українські міста-мільйонери – це поле поширення рекламної продукції. З одного боку, реклама допомагає розвивати бізнес, інформувати людей, а з іншого – викликає негативну реакцію з боку суспільства та впливає на вигляд міста в цілому. Білборди, сітілайти, призматрони – це невід'ємна частина міської вулиці, але здебільшого вони лише створюють дискомфорт і викликають невдоволення з боку міського населення.

Проблема виникла, перш за все, через відсутність чітких правил на цьому ринку, котрі мають встановлюватися владою. На сьогодні ми маємо вже застарілі норми регулювання розміщення рекламної продукції. Типові правила, які затверджені постановою КМУ, не відповідають вимогам закону «Про рекламу». Навіть затвердження законів України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та «Про адміністративні послуги» не допомогли докорінно поліпшити ситуацію [1].

Відсутність чіткого законодавчого регулювання питань щодо ідентифікації місця ведення підприємницької чи незалежної професійної діяльності, розміщення вивісок, табличок тощо призводить до масового порушення з боку підприємців вимог чинного законодавства і правил благоустрою населених пунктів.

«Хаос у сфері зовнішньої реклами – це не стільки провина бізнесу, скільки результат відсутності ефективного та прозорого регулювання: якщо неможливо законно отримати чи продовжити дозвіл на розміщення зовнішньої реклами, бізнес шукатиме корупційні шляхи», – зазначив старший експерт Програми USAID ЛЕВ Любомир Чорній [2].

Відповідно до ст. 1 розд. І Закону України «Про рекламу» зовнішня реклама – це реклама, що розміщується на спеціальних тимчасових і стаціонарних конструкціях-рекламоносіях, розташованих на відкритій місцевості,

а також на зовнішніх поверхнях будинків, споруд, на елементах вуличного обладнання, над проїжджою частиною вулиць і доріг [3].

Ст. 16 Закону України «Про рекламу» передбачає норми розміщення зовнішньої реклами, котрі, як ми бачимо, не завжди беруть до уваги виконавчі особи [3].

Ще одна проблема, яка останнім часом має тісний зв'язок із рекламною діяльністю, – це використання інформації чи зображень, які порушують етичні, гуманістичні, моральні норми, нехтують правилами пристойності, про що йдеться в ст. 7 розд. ІІ Закону України «Про рекламу» [3].

Дуже часто ми звертаємо увагу на провокативну інформацію, яка повністю порушує деякі пункти (Стаття 8. Загальні вимоги до реклами) загальних вимог до реклами, а саме [2]:

– вміщує твердження, які є дискримінаційними за ознаками походження людини, її соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, політичних поглядів;

– ставлення до релігії, за мовними ознаками, родом і характером занять, місцем проживання, а також такі, що дискредитують товари інших осіб;

– наводить дискримінаційні твердження щодо осіб, які не користуються рекламованим товаром.

Рекламні конструкції на стародавніх фасад для сучасного українського міста – це буденність. Ми вже звикли бачити недоречну рекламу, яка як мінімум порушує естетичний баланс і в багатьох випадках викликає невдоволення. Чому ми не можемо позбутися її, а може, це нереально?

Реально. Для прикладу, звернемо увагу на європейське місто. Прага не має таких проблем. У Чехії налічується близько 40 тисяч пам'яток архітектури. Сам лише історичний центр Праги – під охороною ЮНЕСКО [2].

Особливі вимоги і до реклами в центрі Праги, хоча її також багато, як і в українській столиці Києві. Наприклад, тут майже немає яскравого неону, не побачите і великих білбордів. Прес-аташе Асоціації операторів зовнішньої реклами в Чехії Марек Павлас розповідає, що максимальний розмір – чотири квадратні метри. Чеська влада вважає, що більшим рекламним площам просто не місце серед культурних пам'яток. Донедавна розміщення реклами поза центром міста майже не регулювалось, говорить він. Як наслідок, є такі ділянки Праги, де «павутина з 10 білбордів поряд». За оцінками експертів, третина рекламних площ у Празі – нелегальні. Тож зараз Чехія напрацьовує новий, суворіший закон – реклами в місті поменшає [2].

Українським містам потрібно перейняти досвід європейців, щоб попередити незаконне розміщення рекламних конструкцій. Адже ми не маємо суворих законів щодо цього питання. Штраф для суб'єктів підприємницької діяльності складає від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Така сума на сьогодні легко та швидко окупається власниками великої кількості незаконних рекламних конструкцій. Навіть якщо це підприємець, що має одну рекламну конструкцію, то йому простіше заплатити штраф, ніж витрачати кошти та час на розробку технічної документації для належного оформлення дозволу. Тобто цей інструмент є, але його дієвість досить незначна [2].

Проблема, яка виникла, потребує миттєвого вирішення, яке може полягати в таких кроках [4]:

– запровадження єдиних правил для розміщення рекламних носіїв за дозвільною процедурою і чіткий перелік дозвільних органів. Зокрема, передбачається встановлення на рівні закону єдиного законодавчого порядку видачі (відмови у видачі, анулювання, переоформлення, продовження строку дії) дозволів на розміщення зовнішньої реклами, прозорого механізму оплати та чіткого і прозорого порядку демонтажу самовільно встановлених рекламних конструкцій [4];

– можливість впорядкування рекламних носіїв для покращення зовнішнього вигляду міст. Запровадження єдиних вимог щодо відстаней між рекламними конструкціями [4];

– впровадження прозорого механізму, набуття права на розміщення зовнішньої реклами в конкурентний спосіб [4];

– створення відкритої електронної бази рекламних засобів, за допомогою якої кожен зможе отримати інформацію щодо виданих дозволів на розміщення реклами [4].

Загалом наведення ладу з розміщення зовнішньої реклами дозволить скоротити кількість реклами на вулицях міст до 60 %.

У роботі досліджено проблеми, які виникли в рекламній діяльності, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Обгрунтовано необхідність вдосконалення адміністративно-правового регулювання рекламної діяльності шляхом внесення змін до вже чинних нормативно-правових актів в Україні.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Державне правове регулювання рекламної діяльності в Україні. URL: http://studentbank.ru/view.php?id=22420. **2.** Програма USAID представила шляхи врегулювання проблем розміщення зовнішньої реклами. URL: http://www.lev.org.ua/news/advertising-rt-02.html. **3.** Як Прага вберегла старовинні фасади. URL: http://urbanua.org/dosvid/zakordonni-pryklady/168. **4.** Закон України «Про рекламу» від 18.11.1997 № 642/97-ВР. URL: http://cedem.org.ua/library/zakon-ukrayiny-pro-reklamu/.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 338.242.4.025.2:331.5 (477)

Мороз А. П.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто та проаналізовано основні документи регулювання зайнятості населення України, виявлено принципи та напрями державної політики зайнятості. Також розроблено рекомендації стосовно підвищення ефективності державної регулювання зайнятості, що призведе до загального покращення рівня життя населення України.*

Ключові слова: *ринок праці, зайнятість населення, робоча сила, державна політика зайнятості, Державна служба зайнятості.*

Аннотация. *Рассмотрены и проанализированы основные документы регулирования занятости населения Украины, выявлены принципы и направления государственной политики занятости. Также разработаны рекомендации по повышению эффективности государственного регулирования занятости, что приведет к общему улучшению уровня жизни населения Украины.*

Ключевые слова: *рынок труда, занятость населения, рабочая сила, государственная политика занятости, Государственная служба занятости.*

Annotation. *The article examines and analyzes the main documents regulating the employment of the population of Ukraine, identifies the main principles and directions of the state employment policy. Recommendations have also been developed to improve the efficiency of state regulation of employment, which will lead to a general improvement in the living standards of the population of Ukraine.*

Keywords: *labor market, employment of population, labor force, state employment policy, State employment service.*

Соціальна стабільність та економічний розвиток країни залежать від стану ринку праці та рівня зайнятості населення, на які суттєво впливає державна політика.

Грамотна державна політика стосовно регулювання ринку праці та зайнятості населення може призвести до вирішення багатьох проблем стосовно рівня якості життя населення України в цілому. Тому ця тема залишається актуальною і на сьогодні.

Проблему державного регулювання зайнятості розглянуто у багатьох сучасних авторів, таких як В. М. Гриньова, Г. І. Писаревська, Ю. П. Вірт, Д. П. Богиня, Г. Т. Куликов, В.М. Шамота, Л. С. Лисого [1–4] та багато інших.

Це обумовлює мету цієї статті, яка полягає у дослідженні особливостей державного регулювання ринку праці та зайнятості населення в Україні та визначенні шляхів підвищення її ефективного функціонування.

© Леонова О. Ю., 2018

На сучасному ринку зайнятість – найважливіша характеристика економіки, добробуту народу; рівень зайнятості – важливий макроекономічний показник.

У Законі України «Про зайнятість населення» [4] зайнятість визначається як суспільно корисна діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, приносячи, як правило, заробіток (трудовий дохід).

Спираючись на світовий досвід, були визначені й обґрунтовані принципи державної політики зайнятості населення в Україні [4]:

- розвиток людських ресурсів;
- забезпечення рівних можливостей усім громадянам у реалізації права на працю;
- створення умов для гідного життя та творчого розвитку українців;
- забезпечення соціального захисту в сфері зайнятості;
- запобігання масовому безробіттю;
- збереження та створення нових робочих місць;
- координація діяльності державних органів, профспілок і спілок підприємців;
- міжнародне співробітництво щодо рішень проблем зайнятості.

Важливим провідником державної політики на ринку праці є біржа праці. Згідно з Законом України «Про зайнятість населення» [4] цей інститут інфраструктури ринку праці в Україні називається Державною службою зайнятості. Відповідно до Закону послуги, пов'язані з зайнятістю населення, надаються державною службою зайнятості безкоштовно. При цьому вона не вирішує питань про ціну робочої сили.

Для визначення, чи ефективно проводиться державна політика зайнятості, необхідно розглянути один із основних показників зайнятості населення – рівень безробіття (чим він вищий, тим гірший стан ринку праці).

За Державною службою статистики України [5] рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2017 році наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2017 році[1] [5]

	Тис. осіб	**У % до економічно активного населення відповідного віку**
Усе населення у віці 15–70 років	1698,0	9,5
у тому числі за віковими групами:		
15–29 років	521,8	15,1
30–39 років	473,7	9,1
40–49 років	398,0	8,7
50–59 років	303,8	8,1
60–70 років	0,7	0,1
працездатного віку	1697,3	9,9
старше працездатного віку	0,7	0,1
за статтю:		
жінки	652,6	7,7
чоловіки	1045,4	11,1
за типом місцевості:		
міські поселення	1142,9	9,3
сільська місцевість	555,1	9,9

[1] Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АРК і тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

З табл. 1 видно, що середня кількість безробітних на 2017 р. складає 9,5 % від усього активного населення країни. Це достатньо великий показник, враховуючи те, що це тільки офіційні дані, тобто зареєстровані в Державній

службі зайнятості, а щодо реальної кількості безробітних можна тільки здогадуватись. Також слід визначити, що за віковою структурою найбільший рівень безробіття спостерігається у молоді (15–29 років), які тільки закінчили заклади вищої освіти та шукають перше місце роботи. Що стосується співвідношення чоловічої та жіночої статі, можна стверджувати, що на ринку праці більше шукають роботу чоловіки (1045,4 тис. осіб), аніж жінки (652,6 тис. осіб), та рівень безробіття серед чоловіків вищий, ніж у жінок. Рівень безробіття за типами місцевості майже однаковий, але кількість людей, які шукають роботу у міських поселеннях, більше ніж у 2 рази перевищують кількість безробітних у сільській місцевості.

Аналіз рівня безробіття допоміг більш точно визначити стан ринку праці України на сьогодні.

Розглянемо більш детально державне регулювання ринку праці України. В. М. Гриньова [1] розподіляє державну політику зайнятості на активну та пасивну.

Активна політика – сукупність правових, організаційних та економічних заходів спрямованих на запобігання появі безробіття. До них можна віднести:

- заходи, спрямовані на запобігання скорочення і збереження кількості робочих місць;
- навчання, перекваліфікація та покращення кваліфікації безробітних;
- допомога у пошуку та підборі нових робочих місць для людей, які втратили роботу.

Пасивна політика – сукупність заходів, направлених на згладжування негативних наслідків безробіття в Україні. До них, своєю чергою, відносять:

- виплати по безробіттю;
- виплати по малозабезпеченості;
- інші виплати соціального характеру.

Дані елементи державної політики, як і самі принципи державної політики, є достатньо абстрактними та широкими для розуміння.

Тобто для покрашення ринку праці потрібно створити програму, в якій більш детально буде розглянуто та проаналізовано сучасну зайнятість населення та основні її проблеми, впроваджено нові заходи державної політики для покращення ринку праці.

Це зумовлюється і тим, що в умовах ринкової економіки потрібно постійно удосконалити законодавство в сфері ринку праці, пропонувати нові законопроекти, мотивувати людей на роботу.

На сьогодні Ю. П. Вірт [3] виділяє такі головні шляхи покращення ефективності державної політики зайнятості в Україні, як:

- розвиток малого та середнього бізнесу (безвідсоткові кредити чи субсидії, що надаються безробітним, які започатковують власний бізнес);
- надання підприємцям премій, субсидій і податкових пільг для найму додаткової робочої сили;
- стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації і подальшого працевлаштування додаткової робочої сили;
- залучення приватного (як вітчизняного, так і іноземного) капіталів у райони зі стійким рівнем безробіття;
- організацію регіональними або місцевими органами влади у кооперації з окремими підприємствами або закладами соціальних (громадських) робіт.

На думку автора, необхідно розширити цей перелік такими заходами:

- підтримка соціально незахищених груп незайнятого населення (жінкам, молоді, інвалідам);
- підвищення рівня заробітної плати та мотивація персоналу до праці;
- надання дотацій підприємствам, що зобов'язуються підтримувати певний рівень зайнятості.

Таким чином, проблема зайнятості населення вважається однією з основних на сьогодні. Держава повинна грати ключову роль у розвитку ринку праці та збільшенні рівня зайнятості населення. Потрібно удосконалити законодавство у сфері ринку праці, пропонувати нові законопроекти, мотивувати людей до праці. В цей час потрібно розробляти нові програми по кредитуванню суб'єктів малого підприємництва, проводити роботи по організації системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємств малого бізнесу, що сприятиме зростанню кількості суб'єктів малого підприємництва, а отже, збільшенню числа зайнятого населення.

У подальших дослідженнях необхідно детально розглянути запровадження нових законопроектів, що призведуть до загального покращення рівня життя населення України..

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Дубівська С. С.

Література: 1. Гриньова В. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 310 с. **2.** Писаревська Г. І. Вплив ринку праці на формування трудового потенціалу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка.* 2015. Вип. 2 (46). С. 80–84. **3.** Вірт Ю. П., Заярна Н. М. Шляхи і напрямки державного регулювання ринку праці в Україні в умовах економічної кризи. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20. С. 195–198. **4.** Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати : кол. моногр. / [Д. П. Богиня, Г. Т. Куликов, В. М. Шамота, Л. С. Лисого та ін.]. Київ : ІЕ НАН України, 2001. 300 с. **5.** Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17. **6.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua./

ПРОГНОЗУВАННЯ СПОЖИВЧИХ ВИТРАТ НЕКОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОБУДОВИ АДИТИВНОЇ МОДЕЛІ

УДК 338.27

Недосвітій А. С.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *. Розглянуто кінцеві споживчі витрати некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. Побудовано адитивну модель часових рядів і зроблено прогноз щодо характеру динаміки витрат на 2018 рік.*

Ключові слова: *ВВП, споживчі витрати, часовий ряд, адитивна модель, ковзна середня.*

Аннотация. *Рассмотрены конечные потребительские расходы некоммерческих организаций, обслуживающих домашние хозяйства. Построена аддитивная модель временных рядов, и сделан прогноз о характере динамики расходов на 2018 год.*

Ключевые слова: *ВВП, потребительские расходы, временной ряд, аддитивная модель, скользящая средняя.*

Annotation. *The article deals with the final consumer expenditures of non-profit organizations serving households. An additive model of time series was constructed and a forecast was made regarding the nature of the expenditure dynamics for 2018.*

Keywords: *GDP, consumer spending, time series, additive model, sliding average.*

Одним із найважливіших макроекономічних показників є валовий внутрішній продукт країни. Його необхідність обумовлена потребою в інформації для своєчасного виявлення змін в економічному циклі з метою побудови прогнозів економічного розвитку країни.

ВВП за витратами включає такі елементи: кінцеві споживчі витрати домашніх господарств; кінцеві споживчі витрати некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства; кінцеві споживчі витрати сектора загального державного управління; валове нагромадження основного капіталу; зміну запасів матеріальних оборотних коштів; придбання за виключенням вибуття цінностей; експорт товарів і послуг; імпорт товарів і послуг [1].

До кінцевих споживчих витрат некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, відносять:

– політичні партії та профспілки;

© Недосвітій А.С., 2018

- відпочинок і культуру;
- охорону здоров'я;
- соціальний захист;
- житлові послуги;
- освіту;
- релігію [2].

Питанням вивчення макроекономічних показників приділяли увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: В. Базилевич, М. Бернхілл, В. Геєць, А. Гальчинський, І. Багратян. Однак це питання не втрачає актуальності через швидку зміну внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на динаміку економічного розвитку країни, та потребує подальшого вивчення [3].

Метою написання статті є побудова адитивної моделі споживчих витрат некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства на 2018 рік. Основним завданням економетричного дослідження є виявлення і надання кількісного вираження компонентам моделі для використовування отриманої інформації щодо прогнозування майбутніх значень ряду.

Часовий ряд – це ряд спостережуваних значень досліджуваного показника, розташованих у хронологічному порядку або в порядку зростання часу [4]. Найпростіший підхід до моделювання сезонних коливань – це розрахунок значень сезонної компоненти методом ковзної середньої і побудова адитивної або мультиплікативної моделі часового ряду.

Вибір однієї з двох моделей здійснюється на основі аналізу структури сезонних коливань. Оскільки амплітуда коливань обраних даних, які відображені у табл. 1, відносно постійна, було побудовано адитивну модель часового ряду.

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови адитивної моделі

Рік	Квартал (t)	Кількість витрат, млн грн (yt)	Всього за 4 квартали	Ковзна середня за 4 квартали	Центрована ковзна середня	Оцінка сезонної компоненти
2014	1	2 592,00	-	-	-	-
	2	3 406,00	12 873,00	3 218,25	-	-
	3	3 366,00	13 963,00	3 490,75	3 354,50	11,50
	4	3 509,00	14 483,00	3 620,75	3 555,75	-46,75
2015	5	3 682,00	15 085,00	3 771,25	3 696,00	-14,00
	6	3 926,00	15 788,00	3 947,00	3 859,13	66,88
	7	3 968,00	16 551,00	4 137,75	4 042,38	-74,38
	8	4 212,00	17 289,00	4 322,25	4 230,00	-18,00
2016	9	4 445,00	18 118,00	4 529,50	4 425,88	19,13
	10	4 664,00	18 899,00	4 724,75	4 627,13	36,88
	11	4 797,00	19 799,00	4 949,75	4 837,25	-40,25
	12	4 993,00	20 770,00	5 192,50	5 071,13	-78,13
2017	13	5 345,00	21 906,00	5 476,50	5 334,50	10,50
	14	5 635,00	22 934,00	5 733,50	5 605,00	30,00
	15	5 933,00	-	-	-	-
	16	6 021,00	-	-	-	-

Кожен рівень часового ряду складається з трендової (*T*), сезонної (*S*) і випадкової (*E*) компонент. Для побудови адитивної моделі було розраховано її компоненти за допомогою методу ковзної середньої (заміна абсолютних даних середніми арифметичними за окремі періоди). Після цього були отримані центровані ковзні середні й оцінки сезонних компонент. Для розрахування значення сезонних компонент S_i було знайдено коригуючий коефіцієнт k = -8,052 . При побудові лінійного тренду було отримано таке рівняння: $\hat{T} = 209,66 \cdot t + 2623,7.$ Трендова компонента відображає довгострокову тенденцію. Для її побудови використовують метод аналітичного вирівнювання, який дозволяє найкращим чином обрати специфікацію моделі й описати залежність рівнів часового ряду. Для оцінки якості побудованої моделі був розрахований коефіцієнт детермінації (R^2), значення якого дорівнює 0.9813, що обумовлює високу якість моделі [5].

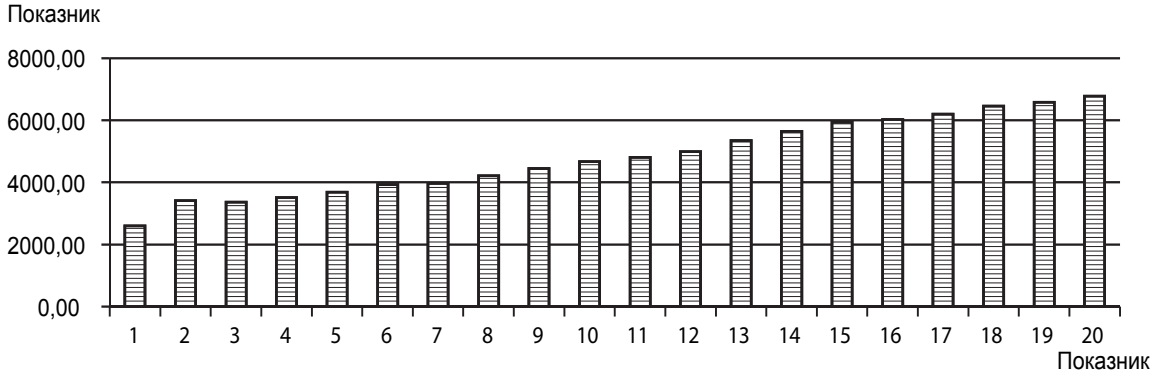

Рис. 1. **Графік прогнозування кінцевих споживчих витрат некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства**

Для прогнозування подальшого розвитку споживчих витрат населення України на 2018 рік були розраховані прогнозні значення $\widehat{T} = 209{,}66 \cdot t + 2623{,}7.$ рівнів часових рядів в адитивних моделях як сума трендової і сезонної компонент, де – середні за кожний квартал оцінки сезонної компоненти:

- $F_{17} = T_{17} + S_1 = 6187{,}92 + 13{,}26 = 6201{,}18;$
- $F_{18} = T_{18} + S_2 = 6\,397{,}58 + 52{,}63 = 6\,450{,}21;$
- $F_{19} = T_{19} + S_3 = 6607{,}24 - 26{,}32 = 6580{,}92;$
- $F_{20} = T_{20} + S_4 = 6\,816{,}9 - 39{,}57 = 6\,777{,}33.$

Для прогнозування кількості кінцевих споживчих витрат некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, було побудовано адитивну модель часового ряду. Рис. 1 свідчить про помірне зростання показника у 2018 році. А саме:

1 квартал – 6201,18 млн грн; 2 квартал – 6450,21 млн грн;

3 квартал – 6580,92 млн грн; 4 квартал – 6777,33 млн грн.

Аналіз дозволив спрогнозувати збереження у наступних кварталах динаміки зростанні цього кількісного показника на кілька одиниць при стабільному стані економіки та відсутності криз і непередбачуваних ситуацій в країні.

Отже, валовий внутрішній продукт є одним із ключових показників, що характеризують країну загалом. Оскільки кінцеві споживчі витрати некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, є однією з обов'язкових складових ВВП, то необхідно приділити особливу увагу дослідженням у цій сфері. Це дозволить передбачити й усунути явища, які заважають ефективному функціонуванню економіки країни.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Железнякова Е. Ю.

Література: 1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо квартальних розрахунків валового внутрішнього продукту за категоріями кінцевого використання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0580202-06/sp:max15. **2.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **3.** Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка : підручник. Київ : Знання, 2008. 743 с. **4.** Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 381 с. **5.** Мазуренко В. П. Теорія статистики : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т, 2006. 232 с.

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ НА ПЕРСОНАЛ

УДК 338.2

Нестерова Ю. О.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто питання оптимізації витрат на персонал, обґрунтовано необхідність застосування нових технологій управління персоналом в умовах соціально-економічних особливостей сучасного суспільства; використання нових підходів і способів ефективного використання не тільки фінансових, а й інших стимулюючих факторів для оптимізації діяльності співробітників.*

Ключові слова: *персонал, оптимізація витрат на персонал, умови праці, технології управління людськими ресурсами, мотивація праці, суміщення професій, професійне зростання, кадровий менеджмент, мотивація праці.*

Аннотация. *Рассмотрены вопросы оптимизации затрат на персонал, обоснована необходимость применения новых технологий управления персоналом в условиях социально-экономических особенностей современного общества; использования новых подходов и способов эффективного использования не только финансовых, но и других стимулирующих факторов для оптимизации деятельности сотрудников.*

Ключевые слова: *персонал, оптимизация затрат на персонал, условия труда, технологии управления человеческими ресурсами, мотивация труда, совмещение профессий, профессиональный рост, кадровый менеджмент, мотивация труда.*

Annotation. *The article considers the issues of optimization of personnel costs, justifies the need to apply new technologies for personnel management in the context of socio-economic characteristics of modern society; use of new approaches and ways of effective use of not only financial, but also other stimulating factors for optimization of employees' activity.*

Keywords: *personnel, optimization of personnel costs, working conditions, human resource management technologies, motivation of work, combining professions, professional growth, personnel management, motivation of work.*

Проблематика термінологічного трактування категорії «витрати на персонал» досліджувалася у працях вітчизняних і закордонних науковців. Зокрема, співвідношення понять «витрати» й інвестиції» висвітлено у дослідженнях Т. В. Давидюк, С. В. Оганджанян, О. В. Захарової, Д. П. Богині. Дискусіям щодо трактування таких категорій, як «робоча сила», «трудові ресурси», «персонал», «людський капітал», присвячені праці Е. Полякової, Л. Федорняк, А. Колота, Е. Боуена, С. Криклій, Н. Мазур. Визначення поняття «витрати на персонал» у своїх дослідженнях дають А. Лисков, О. Кібанов, Ю. Павлючук, А. Козлов. Однак аналіз наукових підходів свідчить про відсутність чіткого і єдиного розуміння досліджуваних понять.

У контексті зазначеної проблематики метою дослідження є узагальнення і систематизація підходів сучасних економістів до визначення сутності поняття «витрати на персонал» та термінологічне розмежування категорій «видатки на персонал», «вартість робочої сили», «інвестиції у персонал» тощо.

На сьогодні для українських підприємств особливо актуальним стало питання про сучасні підходи до оптимізації витрат на персонал.

Як зазначає вчений-науковець Ю. Погорєлов: «Найголовніша розбіжність затрат і витрат зумовлена тим, що поняття затрат відображає реальну трансформацію ресурсів, тоді як витрати з бухгалтерської точки зору вказують на змінення активів і збільшення зобов'язань підприємства й орієнтовані на розрахунок його фінансового результату» [2].

Проблема оптимізації розглядається на всіх рівнях управління на основі аналізу проблемних зон з використанням технологій управління.

Персонал – це наймані працівники підприємства, що мають певний освітній рівень, володіють знаннями, здібностями та досвідом роботи, необхідними для виконання покладених на них обов'язків (функцій), і становлять трудовий потенціал підприємства, що є частиною людського капіталу суспільства [6].

Управління персоналом – це система прийомів ефективної побудови та управління організаціями, діяльність, що охоплює і взаємопов'язані аспекти роботи з людьми, з основними завданнями компанії. Технологія управління

© Нестерова Ю. О., 2018

людськими ресурсами націлена на підвищення інвестицій в людський капітал, що забезпечують професійне зростання працівників і поліпшення якості умов праці.

Сьогодні служби з управління персоналом стали багатофункціональними, їх завдання набагато ширше і багатогранніше, ніж функції відділів кадрів. Управління персоналом з допоміжної, обслуговуючої трансформувалася в одну з провідних функцій підприємства. Саме для цього створюються цілі служби та департаменти. Управління персоналом і управління людськими ресурсами переорієнтовано на потреби самої організації в робочій силі, і пріоритети кадрового менеджменту визначаються, в першу чергу, результатами функціонального аналізу наявних і проектованих робочих місць, а не існуючим кадровим потенціалом організації. Відбувається переорієнтація системи кадрового менеджменту на індивідуальну роботу з персоналом [1].

З метою забезпечення єдиного методологічного підходу та можливості здійснення порівняльного аналізу на міжнародному рівні було розроблено міжнародні трудові стандарти щодо уніфікованого складу витрат на робочу силу (Конвенція МОП № 160 та Рекомендації МОП № 170 «Про статистику праці» від 1985 р). Україна в 1991 році ратифікувала конвенцію МОП № 160 і на її основі в 1997 році Міністерством статистики України було затверджено «Інструкцію по визначенню вартості робочої сили». Відповідно до неї «вартість робочої сили» – це розмір фактичних видатків наймача на утримання робочої сили [5].

Саме нестабільність економічної обстановки стала причиною оптимізації витрат на персонал, враховуючи умови невизначеності середовища і проблеми підприємств. Ще класики політекономії, довели, що саме працівники створюють додаткову вартість, тому все більше роботодавців починають розуміти, що люди – настільки ж важливий ресурс, як і обладнання, нові технології або якісна сировина.

Скорочення чисельності співробітників з метою підвищення продуктивності праці або зниження витрат на персонал у сучасних умовах не зовсім виправдано. Не можна повністю копіювати систему управління західних компаній, слід розуміти: для того щоб порівнювати наші компанії із зарубіжними, потрібно привести в порівнянний вид порівнювані параметри, тобто цілий ряд показників, їх не можна просто зіставляти. Наприклад, кількість виробленої продукції на одного працюючого залежить від того, як формується чисельність підприємства, з яких посад, штатних одиниць.

Проблема в тому, що для того, щоб коректно порівнювати продуктивність праці або продуктивність, структур у чисельності українських підприємств, слід привести до «світового стандарту», в першу чергу – вивести непрофільні підрозділи. У нас виведення об'єктів соціальної сфери зі структури підприємств сприймається болісно, оскільки ця структура складалася десятиліттями. Особливо важко це для великих містоутворюючих підприємств, які десятиліттями несли величезне соціальне навантаження, багато в чому підміняючи державу в забезпеченні основних соціальних гарантій для працівників (зокрема, витрати на медицину, освіту, соціальний захист тощо) і підтримці життєдіяльності цих утворень. Оскільки економіка розвивається, то підвищується і роль такого фактора, як конкуренція роботодавців на ринку праці, причому в майбутньому конкуренція за кадри буде тільки посилюватися.

У сучасних соціально-економічних умовах погіршення демографічної ситуації, наростання дефіциту висококваліфікованих фахівців, серйозних змін трудової мотивації абсолютно неправильно зводити проблему оптимізації до скорочення штатів. Скорочення чисельності за рахунок звільнення неминуче тягне за собою масу негативних наслідків, аж до судових позовів. Такий підхід вважається «жорстким» методом оптимізації чисельності працівників. Крім того, фахівці стверджують, що звільнити співробітників ще й психологічно складно, навіть обгрунтовані скорочення погіршують імідж керівника, створюють несприятливу, напружену обстановку в колективі, часто, призводять до конфліктів. У зв'язку з цим необхідно шукати нові підходи і способи ефективного використання фінансових та інших стимулюючих факторів для оптимізації діяльності персоналу. Мотивація праці персоналу і якісна оцінка результатів праці – один із вирішальних факторів цього процесу [3].

В останні роки замість поняття скорочення робочих місць (штатів співробітників) широко використовується поняття «оптимізація чисельності працівників». При цьому перевагу необхідно віддавати «м'яким» методам: стимулювання дострокового виходу працівників на пенсію, стимулювання звільнення осіб, які досягли пенсійного віку, за рахунок введення для них спеціальних пільг; переведення працівників в інші (у допоміжні) підрозділи, консультантами; стимулювання звільнення окремих категорій працівників за власним бажанням (з виплатою їм значних преміальних сум) і т. д. Підвищення кваліфікації працівників, перепідготовка та їх перерозподіл усередині підприємства теж можна розглядати як варіант оптимізації чисельності. Особливу увагу необхідно звернути на підготовчу роботу: проведення заходів щодо оптимізації чисельності і зниження витрат на персонал. Для цього слід: виділити менш критичні для підприємства групи професій; замінити норми, встановлені практичним шляхом, на науково обгрунтовані; розширити сфери суміщення професій; підвищити ефективність використання робочої сили; забезпечити подальше вдосконалення організації виробництва, оплати праці.

Для менш болючого проведення цих заходів керівники іноді вносять зміни і доповнення до колективного до-

говору, які спрямовані на створення і розвиток соціальних стимулів до зниження чисельності персоналу. Пропонується організація доплат за достроковий вихід на пенсію, розвиток системи додаткового пенсійного та медичного забезпечення, розвиток корпоративної культури, підтримка ветеранських організацій та ін. Але для цього керівникам треба мати високу організаційну та професійну культуру. Існує думка дослідників, що, на жаль, соціальним феноменом стали «нові бідні», до числа яких був віднесений кожен четвертий працюючий чоловік, але не заробляє при цьому на життя. До цієї категорії відносяться переважно працівники бюджетної сфери, наукові кадри. Це теж ускладнює вже і так нестабільне становище працюючих громадян і посилює наслідки процесів оптимізації. Тому соціальні наслідки її і кризовий стан нинішнього суспільства вимагають не тільки нових підходів до управління, але і системи конкретних державних заходів, спрямованих на забезпечення дотримання соціально-економічних прав і соціального захисту. Впроваджуючи нові технології мотивації і стимулювання персоналу, не можна забувати про моральні аспекти, для того щоб співробітники відчували і захищеність, і професійне задоволення [4].

Отже, для дослідження економічних питань, пов'язаних із трудовими відносинами, доцільно використовувати лише термін «витрати», а не будь-який інший, оскільки тут недоречний натуральний вимірник (затрати). Персонал – це весь особовий склад підприємства, організації чи установи, що включає всіх найманих працівників, а також працюючих акціонерів і власників, тобто зайнятих суспільно корисною діяльністю. Витрати на персонал – це сукупність усіх витрат, що несе працедавець, необхідних для ефективного функціонування людини в системі трудових відносин із таким працедавцем.

Проблема оптимізації витрат потребує подальших досліджень, оскільки дослідження не стосується державних фінансових потоків (видатки), і розгляду потребує уся сукупність витрат на працівників, а не лише їх частина (інвестиції).

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Єрмоленко О. А.

Література: 1. Авдеев В. В. Управление персоналом. Оптимизация командной работы: Реинжиниринговая технология: Практикум. М. : ФиС, 2008. 314 с. **2.** Безверхий К. В. Ще раз про тлумачення сутності понять «затрати» і «витрати», «витрати виробництва» і «виробнича собівартість». *Вісник ЖДТУ. Економічні науки.* 2010. № 2 (52). С. 222– 228. **3.** Блинова М. Г. Содержание деятельности менеджера по работе с персоналом в социальной сфере и ее составляющие : учеб. пособие. Екатеринбург : РГППУ, 2011. **4.** Блинова М. Г. Современные подходы к мотивации и стимулированию преподавательских кадров учреждений высшего образования : учеб. пособие для слушателей институтов и факультетов повышения квалификации, 2015. **5.** Інструкція по визначенню вартості робочої сили : Наказ Мінстату України від 29.05.97 № 131 // Офіційний Вісник України. 1997. № 28. Ст. 109. **6.** Федорняк Л. С. Сутність поняття «персонал» підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики.* 2007. Вип. 231. Т. 7. С. 12– 33.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА МІГРАЦІЮ В УКРАЇНІ

УДК 303.724:331.556 (477)

Нікітченко Є. А.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено аналіз впливу факторів на міграцію населення України за допомогою кореляційно-*

© Нікітченко Є. А., 2018

регресійного аналізу та побудованої економетричної моделі. Виявлено фактори, що мають найбільший вплив. Перевірено отриману модель на статистичну значущість. Обґрунтовано висновки щодо міграційних процесів на території України та шляхи подолання тенденції зростання.

Ключові слова: *міграція, кореляційно-регресійній аналіз, економетрична модель, статистична значущість, вплив факторів.*

Аннотация. *Проведен анализ влияния факторов на миграцию населения Украины с помощью корреляционно-регрессионного анализа и построенной эконометрической модели. Выявлены факторы, имеющие наибольшее влияние. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Обоснованы выводы о миграционных процесах на территории Украины, пути преодоления тенденци.*

Ключевые слова: *миграция, корреляционно-регрессионный анализ, эконометрическая модель, статистическая значимость, влияние факторов.*

Annotation. *The paper analyzes the influence of factors on the migration of the population of Ukraine through correlation-regression analysis and built econometric model. The factors having the greatest influence are revealed. The obtained model is checked for statistical significance. The conclusions about migration processes on the territory of Ukraine, ways of overcoming the growth tendency within the country are substantiated.*

Keywords: *migration, correlation-regression analysis, econometric model, statistical significance, influence of factors.*

На сьогодні існує безліч факторів, які впливають на міграцію в Україні. Розглядаючи кількість мігрантів у світі, можна спостерігати велику масу населення, які задіяні в цій ніші. Люди шукають кращого життя для гідного існування, досконалого розвитку у всіх сферах, нормального створення та розвитку сім'ї, для щасливого життя у поважному віці. Тож і Україна не стала виключенням. Саме геополітичні трансформації справляють вплив на всі без винятку аспекти життя суспільства, зокрема на міграційні процеси, і відбивають актуальність цієї проблеми.

Проблеми, а також фактори впливу на міграцію в Україні відображені в працях таких українських учених, як: О. Власюк [2], М. Кашуба [3], О. Корнієнко [4], А. Кравченко [5], О. Малиновська [6], В. Ніколаєвський [7], Н. Прохоренко [7], Г. Решетова [9] та багато інших.

Усе змінилося після розвалу СРСР та здобуття Україною незалежності. Це інтенсивність, характер, спрямованість міграцій населення України. Завдяки цим факторам країна відкрилася до світу, а її громадяни набули права на свободу пересування. Підписання Угоди про асоціацію та шлях до безвізового режиму між Україною та ЄС спричинили проведення низки важливих реформ у сфері міграційного менеджменту. Масштабні вимушені переміщення населення, глибока економічна криза й інтенсифікація трудової міграції викликали анексію Криму та конфлікт на Донбасі.

Конфлікт в індустріальному регіоні країни призвів до суттєвого скорочення промислового виробництва, зростання видатків бюджету на фінансування силових відомств і відновлення зруйнованої інфраструктури. Також за цей період зросли показники інфляції, а потім різко пішли на спад за період 2016–2017 рр. Середньомісячна заробітна плата зростає з кожним роком, але в результаті стрімкої інфляції національної валюти, якщо порівнювати в доларовому еквіваленті, вона різко скоротилася. Також прожитковий мінімум для жителів України може слугувати показником бідності і виражати зовсім поганий стан населення. За індексом людського розвитку Україна посідає 84 місце у 2017 році. Незважаючи на всі проблеми та недоліки в країні, цей показник є достатньо високим, тож ми переганяємо такі держави, як Молдова, Грузія, Вірменія.

Період існування України як незалежної молодої держави достатньо пристойний. Вона знаходиться у розквіті своїх сил, але все ще не може знайти гідного правителя державою для відкриття нових горизонтів. Для того щоб люди хотіли залишатися на території нашої країни, розвивати та примножувати багатство, яке було надане ще за часів створення світу, достойно представляти Україну на міжнародних ринках та очолювати списки найкращих країн світу за спостереженнями різних показників. Але впродовж багатьох століть активно відбуваються міграційні процеси. Українці покидають батьківщину для кращого життя. Причинами можуть слугувати як економічні, політичні, так і стихійні чинники.

Міграція може бути як у рамках території України, так і за її межами [9, с. 180]. Варто наголосити, що українці їдуть саме до інших країн, здійснюючи зовнішню міграцію. Країнами, яким надають перевагу жителі нашої батьківщини, можуть бути простори ЄС, США, Канади, Австралії та Ізраїлю. І на сьогодні Україна посідає п'яте місце у світі за кількістю емігрантів. Цей показник складає 6,6 млн осіб.

Задачею є виявлення тих факторів, що відіграють важливу роль в українській міграції [1]. До специфікації моделі слід включити фактори: X_1 – кількість безробітних на кінець року, X_2 – розмір середньомісячної заробітної плати, X_3 – показник індексу інфляції, X_4 – розмір прожиткового мінімуму. Залежною змінною буде Y – кількість емігрантів (табл. 1) [11].

Таблиця 1

Вихідні дані для аналізу чинників впливу на міграційний процес в Україні за період 2004–2017 рр.

Рік	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
	Міграція (вибулі), осіб	К-сть безробітних на кінець року, тис. осіб	Середньомісячна з/п на кінець року, грн	Індекс інфляції, %	Прожитковий мінімум, грн
2004	750812	536,5	591	112,3	362
2005	723642	524,8	804	110,3	423
2006	721655	602,4	1043	111,6	472
2007	711785	642,3	1353	116,6	532
2008	673467	844,9	1809	122,3	607
2009	609902	531,6	1909	112,3	701
2010	652639	544,9	2629	109,1	875
2011	637713	482,8	3054	104,6	953
2012	649865	506,8	3377	99,8	1095
2013	621842	487,7	3619	100,5	1176
2014	519914	512,2	4012	124,9	1176
2015	519045	490,8	5230	143,3	1330
2016	246188	390,8	6475	112,4	1544
2017	430290	354,4	8777	113,7	1700

Для аналізу цих факторів слід використати економетричні інструменти [8]. Тож які з цих розглянутих чинників впливають на міграцію українського населення, визначимо за допомогою статистичного пакета Statgraphics Centurion та обчислюваного пакета MS Excel 2010.

В результаті маємо рівняння регресії, обчислене за допомогою статистичного пакета StatGraphics:

$$Y = 767011 - 50{,}7899 X_2.$$

Із спостереження бачимо, що P-value складає 0,0001, що більше ніж 0,05, з ймовірністю 0,95, тож можна вважати модель статистично значущою. Розрахована t-статистика Стьюдента t_{x2} = 6,04 більше ніж таблична $t_{табл}$ = 3,98, тому значення X_2 – середньомісячна заробітна плата – статистично значуще, його потрібно включити в модель. А інші фактори – X_1 – кількість безробітних на кінець року, X_3 – індекс інфляції, X_4 – прожитковий мінімум – слід виключити з моделі, бо вони являються статистично незначущими.

Розрахункове значення критерію Фішера $F_{розрах}$ = 36,54, а табличне $F_{табл}$ = 3,98, тому це вказує на адекватність моделі в цілому. Значення коефіцієнта регресії b_1 вказує на те, що при збільшенні X_2 – середньомісячної з/п (грн) на 1 % частка мігрантів зменшиться у середньому на 50,7 в. п.

Значення коефіцієнта кореляції склало R = 0,8556 та вказало на наявність тісного зв'язку між факторами X_2 і результативною ознакою Y. Величина коефіцієнта детермінації R^2 = 0,7321 вказує, що 73,21 % вплив варіації фактора X_2, а інші 26,79 % – вплив другорядних незначущих у моделі факторів.

Пригодність моделі до прогнозування перевіримо за допомогою статистики Дарбіна–Уотсона. Її значення у цій моделі склало DW = 2,58705, тому слідує висновок про придатність моделі для прогнозування, оскільки значення DW входить до проміжку відсутності автокореляції $d_u \le _ \le 4 - d_u$. Це обумовлено тим, що в моделі присутній істотний фактор X_2, який впливає на результативну ознаку Y.

Спрогнозуємо значення середньомісячної заробітної плати на наступні 3 роки. Результатом прогнозу стало рівняння, яке прийняло вид логарифмічного та має вид:

$$X_2 = \exp(5{,}3694 + 0{,}930332 \times sqrt(t)).$$

Незважаючи на те, що значення DW вказує на наявність автокореляції в тимчасовому ряді, значення коефіцієнта детермінації R^2 складає 99 %. Коефіцієнт кореляції R^2 = 0,992764 вказує на відносно сильне співвідношення між змінними. Стандартна помилка оцінки показує, що стандартне відхилення залишків становить 0,992587. Критерій Фішера дорівнює F = 820, тому слід зауважити, що економетрична модель має порівняну статистичну значущість. Отже, прогноз краще використовувати з великою уважність і не довіряти на всі 100 %.

Середньомісячна з/п має тенденцію до зростання. Розрахувавши межі інтервалу, в якому буде зосереджено 95 % можливих значень результативної ознаки Y, можна зробити такі висновки. Отже, у 2018 році розмір з/п пе-

ребуватиме на інтервалі від 7089,39 грн до 8767,21 грн. У 2019 цей же показник буде варіюватися від 7917,85 грн до 9942,65 грн. І вже в 2020 році розмір середньомісячної з/п буде перебувати на інтервалі від 8811,54 грн до 11234,1 грн.

В результаті прогнозу на результативну ознаку по багатофакторній лінійній залежності у 2018 році очікуваний розмір середньомісячної заробітної плати складе 7883,79 грн, у 2019 р. цей показник – 8872,68 грн, а вже у 2020 р. розмір з/п дорівнюватиме 9949,34 грн. Отже, в найближчі три роки розмір середньомісячної з/п зростатиме.

Після проведення аналізу даних, побудови економетричної моделі було виявлено фактор, котрий дійсно впливає на число мігрантів (емігрантів), а саме середньомісячна з/п. Примітним є те, що X_1 – кількість безробітних, X_3 – індекс інфляції та X_4 – прожитковий мінімум – статистично незначущі. Переміщення населення можуть здійснюватися у соціально-просторовому контексті. Це бажання кращого життя, економічні показники, внутрішня мотивація, стан відносин у сім'ї, власні бажання, ідеї та мотиви.

Проблему міграції вирішити повністю неможливо, але деякі заходи можна провести: гідну оплату праці, гарантування молодим спеціалістам реальних робочих місць після закінчення навчання, вдосконалення усіх сфер діяльності. І саме тоді стане більш перспективним життя, навчання, робота на теренах нашої Батьківщини. Молодь буде бачити великий потенціал і можливості в межах рідної країни, і кількість емігрантів поступово зменшуватиметься, а стан України серед країн світу підійматиметься на лідируючі позиції.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Багатовимірний аналіз соціально-економічних систем : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 384 с. **2.** Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики. Київ : НІСД, 2016. 528 с. **3.** Кашуба О. М. Економічні наслідки трудової міграції для підприємництва в Україні // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Київ, 2013. С. 434–443. **4.** Корнієнко О. О. Соціально-економічний аспект регіональної асиметрії міграційних процесів : дис. … канд. екон. наук : 08.00.07. Київ, 2018. **5.** Кравченко В. Г. Визначення поняття трудової міграції. *Альманах права.* 2012. Вип. 3. С. 375–379. **6.** Малиновська О. А. Міграційна криза в Європі: пошуки шляхів розв'язання та наслідки для України. *Стратегічні пріоритети.* 2016. № 3 (40). С. 104–114. **7.** Ніколаєвський В. М., Прохоренко Н. Є. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення. *Вісник міжнародного слов'янського університету.* 2009. Т. 12. № 1. С. 34–39. **8.** Позняк О. В. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції населення в Україні. *Демографія та соціальна економіка.* 2016. № 2 (27). С. 169–182. **9.** Решетова Г. І. Принципи формування і використання трудового потенціалу пов'язаного з трудовою міграцією. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2015. Вип. 3. С. 650–654. **10.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

УДК 342.721

Опаріна О. В.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто актуальні питання правового захисту персональних даних в Інтернеті, висвітлено національне законодавство у цій сфері. Охарактеризовано основні аспекти, пов'язані з особливістю регулювання відносин у віртуальному просторі мережі Інтернет, запропоновано шляхи вдосконалення законодавства.*

© Опаріна О. В., 2018

Ключові слова: *персональні дані, конфіденційна інформація, соціальні мережі, правове регулювання, захист, національне законодавство.*

Аннотация. *Рассмотрены актуальные вопросы правовой защиты персональных данных в Интернете, освещено национальное законодательство в этой сфере. Охарактеризованы основные аспекты, связанные с особенностью регулирования отношений в виртуальном пространстве сети Интернет, предложены пути усовершенствования законодательства.*

Ключевые слова: *персональные данные, конфиденциальная информация, социальные сети, правовое регулирование, защита, национальное законодательство.*

Annotation. *The article deals with the actual issues of legal protection of personal data on the Internet, the national legislation in this area is covered. The main aspects related to the peculiarity of regulation of relations in the virtual space of the Internet are described, ways of improving the legislation are proposed.*

Keywords: *personal data, confidential information, social networks, online stores, legal regulation, protection, national legislation.*

Відповідно до положень Конституції України [1] держава гарантує право на недоторканність приватного життя. Так, згідно з ч. 1 ст. 32 Конституції України: «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України». Окрім вказаної статті, ст. 30 врегульовує питання недоторканності житла, ст. 31 – таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, ч. 2 ст. 34 врегульовує питання права на свободу інформації тощо. Отже, вищезазначені положення можна трактувати як такі, що забезпечують охорону та захист осіб у мережі Інтернет. Але варто визначити, що в Конституції відсутні положення, що чітко регулювали б відносини в мережі Інтернет і враховували б законодавство про захист персональної інформації.

Основним законодавчим актом, що регулює діяльність в інформаційній сфері, є Закон України «Про інформацію» [2]. Науковий інтерес у цьому плані становить ст. 5 цього закону, в якій закріплено, що кожен має право на інформацію, яка передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання й захист інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Але конституційно закріплено, що реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні й інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права й інтереси юридичних осіб. Таким чином, законодавець водночас і надає права на інформацію, і обмежує їх. Зазначимо, що в Законі України «Про інформацію» відсутні положення про відношення мережі Інтернет до одного з джерел інформації, а отже, не врегульовані питання щодо її розміщення, використання та відповідальності в разі порушення права особи.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» [3] охорона і захист персональної інформації, яка перебуває в базах персональних даних, здійснюється доти, поки така інформація перебуває в базах персональних даних. А відповідальним за захист цих даних є уповноважена особа – володілець бази даних.

Відносини, що виникають в інтернет-мережі, характеризуються широким використанням персональних даних під час обміну інформацією, обігу товарів і послуг, руху капіталів. Це надає можливість вільного руху особистої інформації про фізичну особу, що відповідно до ЗУ «Про інформацію» потребує не тільки з боку держави та державних установ її захист, але і особи, яка отримала на законних підставах цю інформацію. Крім того, у ст. 32 Конституції України закріплено, що «ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Законом України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини». А отже, відповідно до вище зазначеного, під час реалізації своїх немайнових прав.

Актуальність теми обумовлена тим, що відносини, пов'язані з цивільним обігом, практично потребують надання особистої інформації про особу та її майно, але реалізація захисту цих даних майже не здійснюється. В самих державних установах відсутня гарантія захисту бази даних щодо інформації про особу, а комерційні юридичні особи фактично здійснюють без дозволу розпорядження інформацією про особу. Так, останнім часом, оператори мобільного зв'язку без дозволу надають за кошти інформацію про особу та її номер телефону рекламним агенціям.

Метою статті є висвітлення прогалин в чинному законодавстві щодо захисту інформації, що є конфіденційною та стосується виключно фізичної особи, їх розголошення та незаконне використання у мережі Інтернет, і пошук шляхів удосконалення національного законодавства.

Одним із негативних наслідків упровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у різних сферах життя можна виділити порушення немайнових прав людини. Це проявляється у незаконному зборі, використанні та поширенні інформації особистого характеру у мережі Інтернет, що завдає особі значної шкоди, і не тільки матеріальної, але і моральної.

У зв'язку з появою нового простору для спілкування й фактично можливостей для реалізації найрізноманітніших цілей – зокрема, комерційних, ділових, особистих та ін., виникають нові види та способи незаконного використання інформаційних масивів в Інтернеті для вчинення різного роду протиправних, а подекуди й злочинних акцій. Розвиток нових технологій сприяє вдосконаленню методів і способів учинення традиційних, як правило, корисливих видів злочинів (шахрайства, вимагання, крадіжок тощо), відбувається розголошення та протиправне використання конфіденційної інформації, що стосується особистого життя людини, порушуються конституційні права громадян.

Чинна в Україні система захисту інформації про особу неспроможна забезпечити ефективний захист громадян не лише від реально вчинених щодо них протиправних дій з використанням викрадених персональних даних, а й від постійно зростаючих реальних і потенційних загроз. Так, останнім часом через неможливість забезпечити захист персональних даних, зокрема паспорту, ІПН почастішали випадки використання цих документів так званими «чорними ріелторами». Вони здійснюють крадіжку майна, укладаючи за викраденими документами договори купівлі-продажу, які в подальшому практично неможливо признати незаконними в судах України у зв'язку з корумпованістю суддів [4].

Окремо необхідно розглянути соціальні мережі, які з кожним роком стають більш різноманітними та популярними. Серед найбільш популярних слід зазначити такі соціальні мережі, як «Вконтакте» (vk.com), «Facebook» (facebook.com), «Instagram» (instagram.com) та «Viber» (viber.com). При реєстрації вони потребують надання інформації про особу, а потім практично ця інформація стає доступною для кожної особи. При цьому при реєстрації здійснюється перевірка наявності електронної пошти, зареєстрованої на особу, та особистого номера телефону. Без такої інформації та її перевірки особа не може зареєструватися в соціальній мережі. А потім вся ця інформація висвітлюється на сторінці, та її може використовувати будь-який інший користувач.

Отже, з зазначеного можна дійти висновку, що соціальні мережі є плідним і дуже зручним підґрунтям для шахрайства й інших протиправних діянь, що вчиняються зловмисниками. При цьому шахрайство може бути як прямим – у класичному варіанті діяння, що підпадає під дію Кримінального кодексу, так і таким, коли миттєвого розкрадання коштів не відбувається, проте стають відомими персональні дані користувача або відбувається зараження комп'ютера жертви певними видами шкідливих програм, які в подальшому, перехоплюючи на себе управління, негласно контролюють усі дії користувача. Варто зазначити, що деякі протиправні дії щодо особи, особиста інформація якої використовується, навіть не врегульовані чинним законодавством. Так, зокрема, ні в Кримінальному, ні в Адміністративному кодексі не передбачено відповідальність за навмисне розповсюдження вірусних програм.

Цікаво, що значну частину персональних даних користувачі соціальних мереж повідомляють добровільно. При реєстрації користувачі повідомляють про себе чимало особистої інформації – це прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, номер телефону, електронна пошта тощо. Потім користувач починає розміщувати інформацію про себе – адреси, факти зі свого особистого життя, рід занять, захоплення, національність, віросповідання, групу крові, Skype ідентифікатор, інші контактні дані систем миттєвого обміну повідомленнями, відомості про свою родину, коло друзів, колег, ділових партнерів тощо.

Також може бути розміщено і фотографії користувача. Аккаунт користувача також може містити різні статистичні характеристики перебування користувача в системі: дату, час і тривалість останнього входу та перебування в системі, адреси, використані при підключенні комп'ютера та ін. Тобто кожен аккаунт – це сховище персональних даних і повний архів листування [5].

У цей час кожна із соціальних мереж керується виключно власними сформованими правилами.

Мережа Інтернет виступає засобом, завдяки якому реалізується право на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації. Розглядаючи законодавче забезпечення охорони й захисту персональної інформації в мережі Інтернет, необхідно насамперед врахувати положення Основного Закону держави, що регламентує забезпечення охорони і захисту інформації.

Відповідно до ЗУ «Про захист персональних даних» були ратифіковані «Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» [6] та Додатковий протокол до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних щодо органів нагляду й транскордонних потоків даних [7]. Ця Конвенція визначає, що держава має забезпечити належний захист персональних даних осіб і визначити відповідальність за порушення положень цієї Конвенції.

Просте згадування знеособленої персональної інформації про людину не підпадає під дію Закону. Таким чином, Закон призначений для впорядкування руху інформації у великих обсягах і захисту її від несанкціонованого використання. Необхідно звернути увагу на те, що положення цього Закону регулюють передусім відносини, пов'язані із захистом персональних даних під час їх обробки. Діяльність закону не поширюється на створення баз персональних даних і її обробки фізичною особою (для непрофесійної діяльності, особистих чи побутових потреб). Цей аспект дає зрозуміти, що в час використання мережі Інтернет і збору відомостей про осіб фактично

неможливо попасти під дію цього Закону. Отже, діяльність фізичних осіб щодо використання та оброблення персональної інформації у межах їх непрофесійних, особистих, побутових потреб не буде розглядатися як порушення норм цього Закону.

Обробкою персональної інформації, відповідно до ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних», є будь-яка дія чи сукупність дій, здійснених повністю або частково в інформаційній (автоматизованій) системі та/або в картотеках персональних даних, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопиченням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, передачею), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу.

Відносини, пов'язані з регулюванням обігу інформації, регулюються також іншими законодавчими актами. До них можна зарахувати Закон України «Про доступ до публічної інформації», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про державну статистику», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Про державну таємницю», «Про Національну систему конфіденційного зв'язку», «Про банки і банківську діяльність», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» тощо. Важливими документами законодавчого характеру є укази Президента: «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації», «Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації в допоміжних органах, створених Президентом України». Але всі ці нормативні акти об'єднує одне, що жоден з них не може забезпечити таємницю та захист інформації. Це пов'язано з тим, що деякі норма цих законів суперечать одне одному.

Виходячи з вище зазначеного, постає питання негайної потреби в розробці системи заходів правового регулювання доступу до персональної інформації в соціальних мережах (необхідно чітко врегулювати права та обов'язки власників, адміністрації та технічного персоналу соціальних мереж щодо використання, зберігання та захисту персональної інформації; основних засад юридичної відповідальності за незаконне розголошення, розповсюдження та використання персональної інформації, що накопичується в інформаційних масивах інтернету; кримінологічного та правового поняття "крадіжка особистості"; системи обмежень щодо використання деякими спеціальними категоріями громадян (неповнолітніх, військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, окремих категорій державних службовців).

Крім того, законодавцю варто привести чинне законодавство до відповідності Конституції та прийнятої Конвенції. Задля цього необхідно уникнути колізії в законах стосовно одного закону до другого.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Сергієнко В. В.

Література: 1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. **2.** Про інформацію : Закон України від 01.01.2017 № 2658-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650. **3.** Про захист персональних даних : Закон України від 30.01.2018 № 2168-19 // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481. **4.** Козак В. Захист персональних даних та правила приватності при дослідженнях в Інтернет. *Маркетинг в Україні.* 2013. № 3 (77). С. 49–70. **5.** Законодавче забезпечення охорони й захисту персональної інформації в мережі інтернеті. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні* : наук.-техн. зб. 2012. Вип. 1 (23). С. 26–29. **6.** Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_326. **7.** Додатковий протокол до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_363.

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ВАЛЮТНИЙ КУРС УКРАЇНИ

УДК 339.73 (477)

Орехова А. С.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано поняття «валютний курс» і його вплив на стан зовнішньоекономічних зв'язків. На основі побудованої регресійної моделі проведено статистичне оцінювання взаємозв'язку між обмінним курсом національної валюти й основними макроекономічними факторами. Спрогнозовано тенденцію курсу гривні щодо 100 доларів США на наступні 3 квартали.*

Ключові слова: *кореляційно-регресійний аналіз, факторні ознаки, результативні ознаки, коефіцієнт детермінації, стандартна похибка, t-статистика, F-статистика.*

Аннотация. *Проанализированы понятие «валютный курс» и его влияние на состояние внешнеэкономических связей. На основе построенной регрессионной модели проведено статистическое оценивание взаимосвязи между обменным курсом национальной валюты и основными макроэкономическими факторами. Спрогнозирована тенденция курса гривны относительно 100 долларов США на следующие 3 квартала.*

Ключевые слова: *корреляционно-регрессионный анализ, факторные признаки, результативные признаки, коэффициент детерминации, стандартная ошибка, t-статистика, F-статистика.*

Annotation. *The concept of «exchange rate» and its influence on the state of foreign economic relations are analyzed. On the basis of the constructed regression model, a statistical estimation of the relationship between the exchange rate of the national currency and the main macroeconomic factors was conducted. The hryvnia exchange rate trend is projected at US $ 100 for the next 3 quarters.*

Keywords: *correlation and regression analysis, factor characteristics, productive characteristics, coefficient of determination, standard error, t-statistic, F-statistics.*

Вирішення проблеми курсу валют хвилює усіх, як звичайних громадян, так і промислові підприємства та організації. Курс валют і якість життя народу залежить від економіки країни. Вартість валюти визначається за кількістю товару, який за неї можна купити, а ціна залежить від попиту і пропозиції.

Валютний курс є невід'ємним елементом валютної системи, оскільки розвиток МЕВ вимагає виміру вартісного співвідношення валют різних країн, забезпечує взаємний обмін валютами під час торгівлі товарами і послугами. Крім того, він необхідний для надання кредитів і здійснення інших зовнішньоекономічних операцій, порівняння світових і національних ринків, також вартісних показників різних країн, виражених у національних або іноземних валютах [1].

Регулювання валютного ринку займає важливе місце в економічній політиці держави. Адже він стимулює економічний розвиток у країні та здійснює відповідний вплив на стан окремих секторів, галузей і підприємств. Для проведення ефективної валютної політики стосовно регулювання валютного курсу насамперед слід здійснити аналіз факторів, які впливають на валютний курс.

Задля врахування усіх факторів, що впливають на курс валюти України щоквартально протягом 2014–2017 рр., проведемо кореляційний аналіз фінансових показників для визначення впливу на результативну ознаку факторних показників.

На курс валют впливають різні фактори. Фахівці виокремлюють основні, а саме ВВП у фактичних цінах, млн грн (X_1); доходи населення України, млн грн (X_2); експорт, тис. дол. США (X_3); імпорт, тис. дол. США (X_4); кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб (X_5).

Дані для кореляційно-регресійного аналізу впливу факторних величин на обсяг прямих інвестицій подано у табл. 1. Усі наведені нижче дані взяті із сайту Державної служби статистики України [2].

Щодо специфікації даних, то наш ряд складається з 16 спостережень за п'ятьма факторами.

Для того щоб зрозуміти, чи є модель значущою та які саме фактори впливають на курс долара США щодо гривні, їх відношення між собою потрібно скласти модель і розрахувати такі показники, як коефіцієнт детермінації, середня помилка апроксимації, критерії Фішера та Стьюдента для перевірки адекватності моделі в цілому та значущість окремих показників. Усі розрахунки були зроблені у StatGraphics.

© Орехова А. С., 2018

Таблиця 1

Вихідні дані

Рік	Квартал	Курс гривні щодо 100 доларів США	ВВП у фактичних цінах, млн грн	Доходи населення України, млн грн	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб
		Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
2014	I	1173,35	316905	329335	3079361,6	1474544,3	500,4
	II	1297,44	382391	374407	30277445,5	1666507,2	482,8
	III	1406,69	440476	395314	2785701,6	1636969,8	464,9
	IV	2118,29	447143	417712	2628342	1595107	458,6
2015	I	2161,92	375525	357426	2243619,5	1203937,3	519
	II	2172,26	455245	411669	2408639,8	1369103,3	498
	III	2285,41	563907	449801	2530075,4	1495189,7	472,9
	IV	2416,58	584781	516962	2554320	1454792	461,1
2016	I	2573,07	455298	402939	2210770,7	1098523,7	422,4
	II	2494,43	535701	472742	2300719,8	1188198,4	393,7
	III	2591,12	671456	533481	2456122,1	1461234,3	367,9
	IV	2630,22	722912	580609	2663757,9	1556698	352,5
2017	I	2696,21	591008	511916	2404600,9	1230527,6	498,6
	II	2616,73	664760	574778	2599022,8	1297899,7	462,5
	III	2613,30	833130	659287	2759822,6	1559176,6	429,5
	IV	2693,95	894022	729845	2683193,9	1271611,9	407,2

Після використання програми StatGraphics найбільш значущими факторами виявилися ВВП у фактичних цінах та імпорт, тому рівняння моделі має вигляд:

$$Y = 3023,79 + 0,00219884 X_1 - 0,00142223 X_4.$$

Проведені розрахунки показали, що множинний коефіцієнт кореляції R становить 78,0271 %, тобто можна зробити висновок, що присутній тісний взаємозв'язок між факторами та результативною ознакою. Коефіцієнт детермінації R^2 дорівнює 74,7 %, тобто 74,7 % мінливості результативної ознаки Y залежить від мінливості факторів X_1, X_4, а решта 25,3 % залежить від факторів, що не включені в модель.

Перевіримо значущість кожного з параметрів рівняння шляхом розрахунку за критерієм Стьюдента. Порівняємо розрахункове значення *t*-критерію Стьюдента із табличним, що дорівнює 2,16. Оскільки розраховані значення *t*-статистики для фактора X_1 дорівнює 5,47, для фактора X_4 дорівнює -3,76, отже, можна стверджувати, що всі параметри є значущими.

При зростанні ВВП на одну одиницю курс гривні щодо долара зросте на 0,00219884 грн. Зростання імпорту на одну одиницю, зменшує курс гривні на 0,00142223 грн.

Завдяки обчисленням було з'ясовано, що факторами, які впливають на міграцію, є ВВП у фактичних цінах (X_1) та імпорт (X_4). Тому кореляційна матриця матиме такий вигляд:

Таблиця 2

	CONSTANT	X_1	X_4
CONSTANT	1,0000	-0,4220	-0,9190
X_1	-0,4220	1,0000	0,0473
X_4	-0,9190	0,0473	1,0000

Дивлячись на дані, можна зробити висновок, що мультиколінеарності немає.

Розрахункове значення Дарбіна–Уотсона (*DW*) в моделі дорівнює 1,0603, відповідно *dl* = 0,98 *du* = 1,54. Критерій Дарбіна–Уотсона знаходиться в зоні невизначеності, тому не можна говорити про наявність автокореляції залишків моделі.

Спрогнозуємо значення на наступні 3 роки. Для прогнозування обчислимо рівняння, яке прийняло вид лінійного та має вид:

$$Y = 1439{,}03 + 94{,}9748t.$$

Хоча коефіцієнт кореляції та критерій Фішера вказують на тісний взаємозв'язок між факторами та статистичну значущість, прогноз краще використовувати з великою уважністю і не слід покладатися на 100 %.

Тенденція курсу гривні щодо 100 доларів США має форму зростання. Завдяки програмі був проведений прогноз курсу гривні щодо 100 доларів США. Результати показали, що у наступних кварталах курс зростатиме. У першому буде 3053,6, у другому – 3148,57, а в третьому зросте до 3243,55.

У статті наведено модель, яка доводить, що на курс валюти впливають такі показники, як ВВП та імпорт. Тому ця модель може бути використана для прогнозу валютного курсу, ВВП та імпорту. .

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Валютный курс и факторы, влияющие на его формирование. URL: http://rudiplom.ru/lecture/istoriya-ekonomiki/2442.html. **2.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **3.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Аналіз даних у дослідженнях соціально- економічних систем : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009. 432 с. **4.** Береславська О. І. Курсоутворення гривні в контексті змін у світовій валютній системі. *Вісник Національного банку України.* 2014. № 3 (217). С. 10–16.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СВІТОВУ ЦІНУ ЗОЛОТА

УДК 336.711.61:338.5

Павленко Е. А.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано поняття «ринок золота» в сучасних умовах. Розглянуто фактори, що впливають на ціну золота, доведено залежність між ціною золота й індексом долара, ціною нафти та газу. Спрогнозовано ціну золота за унцію в доларах США на майбутні 3 роки.*

Ключові слова: *ціна золота, економетрична модель, залежність, аналіз, регресія, індекс долара, ціна нафти, ціна газу.*

Аннотация. *Представлено понятие «рынок золота». Рассмотрены факторы, влияющие на цену золота, доказана зависимость между ценой золота и индексом доллара, ценой нефти и газа. Спрогнозирована цена золота за унцию в долларах США на будущие 3 года.*

Ключевые слова: *цена золота, эконометрическая модель, зависимость, анализ, регрессия, индекс доллара, цена нефти, цена газа.*

Annotation. *Concept of the gold market. The factors that influence the price of gold are considered, the dependence between the price of gold and index dollar index, oil and gasoline prices is proved. The price of gold per ounce in US dollars is predicted for the next 3 years.*

Keywords: *gold price, econometric model, dependence, analysis, regression, dollar index, oil price, gas price.*

© Павленко Е. А., 2018

Ринки золота – це спеціальний центр торгівлі, де здійснюється регулярна купівля-продаж золота за ринковими цінами з метою промислово-побутового споживання, інвестицій, страхування ризику, придбання необхідної валюти для міжнародних розрахунків [1].

Золото активно використовується як резерв центральних банків для підтримки стабільності курсу національної валюти.

Ціна на золото відображає загальносвітову економічну ситуацію, вартість золота завжди була індикатором ефективності або збитковості альтернативних інвестиційних інструментів.

Головними факторами, які впливають на курс золота, є [6]:

1. Зростання чи скорочення фізичного попиту та видобутку провідними виробниками.

2. Ціна на нафту та продукцію інших товарних груп. Підвищення ціни на нафту призведе до зростання ціни на інші види сировини, зокрема ціни на золото.

3. Світові фінансові індекси.

4. Курс долара. Ціна золота, виражена в доларах США, є відображенням позиції цієї валюти і прямо реагує на щонайменші зміни її курсу.

Слід провести аналіз залежності ціни золота від індексу долара, ціни нафти та газу. Для проведення аналізу були використані відомості про ціну золота, нафти, газу та індексу долара за період 1995–2017 рр. (табл. 1). Протягом останніх 23 років (1995–2017 рр.) можна простежити динаміку зростання ціни золота в середньому на 16 % щорічно. Це пояснюється, насамперед, тим, що золото є фінансовим інструментом і засобом страхування від інших фінансових ризиків. У цей час спостерігаються ослаблення долара та зростання цін на нафту та газ.

Таблиця 1

Вихідні дані для аналізу факторів впливу на світову ціну золота [2–5]

Рік	**Ціна золота за унцію, дол. США**	**Індекс долара**	**Ціна нафти за барель, дол.США**	**Ціна газу за галон, дол. США**
	y	x_1	x_2	x_3
1995	383,79	89,27	17,02	1,11
1996	387,81	84,77	20,64	1,2
1997	331,02	88,14	19,11	1,2
1998	294,24	99,83	12,76	1,03
1999	278,98	93,7	17,9	1,14
2000	279,11	101,39	28,66	1,48
2001	271,04	108,96	24,46	1,42
2002	309,73	116,81	24,99	1,35
2003	363,38	102,65	28,85	1,56
2004	409,72	87,09	38,26	1,85
2005	444,74	81,11	54,57	2,27
2006	603,46	90,53	65,16	2,57
2007	695,39	83,2	72,44	2,8
2008	871,96	76,33	69,64	3,25
2009	972,35	82,19	61,74	2,35
2010	1224,53	78,5	79,61	2,78
2011	1571,52	79,5	111,26	3,52
2012	1668,98	80,16	111,63	3,62
2013	1411,23	79,62	108,56	3,51
2014	1266,4	80,21	98,97	3,36
2015	1160,06	90,84	52,32	2,43
2016	1250,74	98,79	43,64	2,14
2017	1257,12	102,81	54,24	2,42

Згідно з прогнозами французького банку «Natixis» для інвесторів у золото настане щаслива пора в другій половині 2018 року, коли відновляться ціни на золото.

У своєму звіті аналітики заявили, що прогноз по курсу золота в середньому дорівнює 1235 дол. за унцію, при цьому ринковий максимум складе 1350 дол., а мінімум – 1270 дол. за унцію. До 2019 року банк прогнозує середній рівень цін – 1270 дол., з максимумом в 1450 доларів, а мінімумом в 1150 доларів. У поточному році, згідно з аналітиком, середній курс складе 1254 дол.

Для об'єктивного аналізу факторів, що впливають на світову ціну золота, доцільно обчислити економетричну модель, де залежною змінною є ціна золота за унцію в доларах США – y, а факторами: індекс долара – x_1; ціна нафти за барель в доларах США – x_2; ціна газу за галон у доларах США – x_3. Кількість досліджень, $n = 23$. Для обробки даних використовується статистичний пакет аналізу StatGrapgics для розрахунку багатофакторної регресійної моделі.

Рівняння множинної лінійної регресії матиме вигляд:

$$y = -651{,}906 + 5{,}57688x_1 + 8{,}35399x_2 + 217{,}618x_3.$$

Значення коефіцієнта детермінації $R^2_{yx_1x_2x_3}$ дорівнює 0.7692. Тобто залежність у від x_1, x_2 та x_3 характеризується як тісна, у котрій 76,92 % варіації ціни золота обумовлюється варіацією врахованих у моделі факторів: індексу долара, ціни нафти та газу. Інші фактори, не включені в модель, складають 23,08 % від загальної варіації y.

Можлива економічна інтерпретація параметрів моделі: збільшення x_1 на 1 од. вимір. призводить до збільшення y в середньому на 5.569 од. вимір.; збільшення x_2 на 1 од. вимір. призводить до збільшення у в середньому на 8.33 од. вимір.; збільшення x_3 на 1 од. вимір. призводить до збільшення у в середньому на 217,617 од. вимір. За максимальним коефіцієнтом $b_2 = 0{,}563$ робимо висновок, що найбільший вплив на результат у надає фактор x_2.

Встановлено також, що параметри моделі статистично значущі.

Результати розрахунку t-статистики: $t_{b_1} = 2{,}61$; $t_{b_2} = 8{,}02$; $t_{b_3} = 7{,}92$

Усі критерії Стьюдента t_{b_1}, t_{b_2}, t_{b_3} більші за модулем за $t_{табл.}$ (21;0.025) = 2.08, що свідчить про значущість усіх факторів.

Стандартна помилка оцінки показує, що стандартне відхилення залишків становить 248,328.

Мультиколінеарнсть присутня $R > 0{,}7$, при побудові регресійного рівняння слід відібрати фактори x_3.

Таблиця 2

Парні кореляційні коефіцієнти

	y	x_1	x_2	x_3
y	1	-0.4956	0.8682	0.8655
x_1	-0.4956	1	-0.6524	-0.645
x_2	0.8682	-0.6524	1	0.9783
x_3	0.8655	-0.645	0.9783	1

Статистика Дарбіна–Уотсона становить 0,43, для перевірки автокореляції доцільно звертатися до табличних значень.

За таблицею Дарбина–Уотсона для $n = 23$ (рівень значущості 5 %) знаходимо: $d_1 = 1.08$; $d_2 = 1.66$.

Оскільки $DW = 1{,}08 > 0{,}43$ і $1{,}66 > 0.43 < 4 - 1{,}66$, то автокореляція залишків присутня.

Виходячи з аналізу можна зробити висновок, що з усіх факторів найбільший вплив на ціну золота має фактор x_2 – ціна нафти за барель у доларах США, найменший вплив має фактор x_3 – ціна газу за галон у доларах США.

На основі аналізу можна зробити розрахунки, які спрогнозують ціну за унцію золота в доларах США.

Дані прогнозу показали, що у 2018 році ціна за унцію золота в доларах США складе 1806,99, у 2019 році – 1973,1, у 2020 році ціна складе 2154,48.

Отже золото є невід'ємною частиною будь-якої країни світу. Адже немає найстабільнішої фінансової одиниці, ніж золото. Золото є найкращим засобом збереження національних валют. Воно характеризується: незалежністю як резервний засіб, високою ліквідністю, диверсифікацією активів. Країни, які мають великі запаси золота, мають розвинену та стійку економіку.

У процесі дослідження виявлено, що на ціну золота впливають різні фактори, в тому числі індекс долара, ціна на нафту та ціна газу. На основі проведеного аналізу було виявлено, що з усіх факторів саме ціна нафти за барель

у доларах США найбільше впливає на ціну золота. Підвищення ціни на нафтопродукти призводить до зростання ціни на золото. Це пояснюється тим, що більшість інвестиційних портфелів містять одночасно і золото, і нафту, але нафта – на першому місці. Менш за все впливає на ціну золота ціна газу за галон у доларах США.

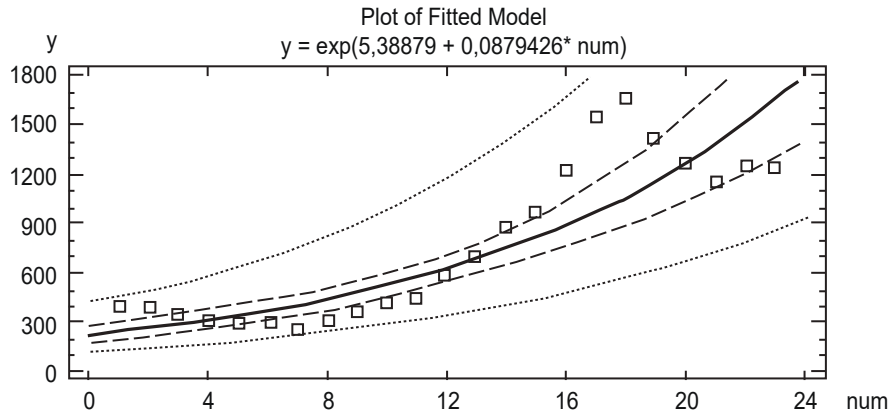

Рис. 1. **Прогноз ціни за унцію золота в доларах США на майбутні 3 роки**

Прогнозуючи ціну за унцію золота в доларах США на майбутні 3 роки, можна побачити, що ціни на цей метал поступово зростатимуть. Це зумовлено тим, що на ціну золота впливають різні фактори, в тому числі попит і пропозиція. Залежно від того, як веде себе попит на золото, зростає чи спадає, так і змінюється ціна – зростає і спадає відповідно. В останні роки попит на золото зріс, адже в багатьох країнах світу хочуть застерегти свою економіку від інфляції, криз тощо. На зростання попиту також вплинули нестабільність на фондовому ринку та занепокоєння з приводу уповільнення цін на нерухомість.

У наш час при нестабільному та кризовому розвитку економіки золото виступає одним із найкращих способів вкладення коштів. Тому важливим аспектом золотовалютних відносин є інвестування в дорогоцінні метали, адже вони протягом тривалого часу залишаються найбільш надійним і стабільним методом підвищення рівня економіки: зростання платоспроможності та забезпеченості країни.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець. Л. М.

Література: 1. Д'яконова І. І. Міжнародні фінанси. URL: http://pidruchniki.ws/1842101444188/finansi/mizhnarodni_finansi_-_dyakonova_ii. **2.** Goldomania. URL: http://goldomania.ru/menu_003_003.html. **3.** Stooq, Historical data: U.S. Dollar Index – ICE (DX.F). URL: https://stooq.com/q/d/?s=dx.f&c=0&d1=19950131&d2=20180511&i=y. **4.** Europe Brent Spot Price. URL: https://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=RBRTE&f=M. **5.** Retail price of regular gasoline in the United States from 1990 to 2017 (in U.S. dollars per gallon). URL: https://www.statista.com/statistics/204740/retail-price-of-gasoline-in-the-united-states-since-1990/. **6.** Портянко О. П. Вплив мита і податків на кон'юктуру ринку ювелірних виробів України. URL: http://esteticamente.ru/portal/Soc_Gum/itpm/2011_1/Por_ko.htm. **7.** Малярець Л. М., Проскуріна Н. В. Контролінг зовнішньоекономічної діяльності підприємства: аналітичний підхід : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 226 с.

АНАЛІЗ ІНДЕКСІВ ЦІН НА БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНІ РОБОТИ У 2010–2017 РР.

УДК 336.14

Пащенко М. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено індекси цін на будівельно-монтажні роботи у період з 2010 по 2017 рр. Проаналізовано їх за допомогою методів математичної статистики, побудовано рівняння регресії.*

Ключові слова: *індекс цін, інфляція, статистична вибірка, рівень значущості, регресія.*

Аннотация. *Исследованы индексы цен на строительно-монтажные работы в период с 2010 по 2017 гг. Проанализированы они с помощью методов математической статистики, построено уравнение регрессии.*

Ключевые слова: *индекс цен, инфляция, статистическая выборка, уровень значимости, регрессия.*

Annotation. *In the article the indexes of prices for construction and installation works in the period from 2010 to 2017 are investigated, they are analyzed with the help of mathematical statistics methods, regression equations are constructed.*

Keywords: *index of prices, inflation, statistical sample, level of significance, regression.*

Постановка проблеми. Індекс цін вказує на зміни цін у часі у певній сфері економічної діяльності. Зокрема, індекс цін на будівельно-монтажні роботи ілюструє зміни вартості фіксованого набору матеріальних ресурсів (будівельних матеріалів, виробів, конструкцій і енергоносіїв, необхідних для виконання будівельно-монтажних робіт) у поточному періоді порівняно з попереднім або з базисним періодом. Аналіз динаміки цін дозволить зробити висновки щодо інфляційного зростання цін та передбачити зміну цін у наступних періодах.

Аналіз останніх досліджень. Питання зростання цін, інфляції, їх впливу на економіку, а також математичні методи аналізу економічних явищ вивчали такі вчені: Грабчук О. М. [1], Мельник О. М. [2], Петрик О. *Л.* [3], Малярець *Л.* М. [4]. Так, у роботі Мельник О. М. визначено функції індексу цін, а саме: характеристика зміни складного масового соціально-економічного явища в динаміці, просторі та порівняно з планом; визначення ступеня впливу окремих факторів на ті чи інші результативні показники; вивчення взаємозв'язку між соціально-економічними явищами; оцінка впливу структурних зрушень на результативні показники. Індекси характеризують зміну складних масових явищ, що складаються з безпосередньо несумірних елементів. Складність і постійна мінливість індексу цін вимагає ретельного дослідження. Це, зокрема, стосується і її відображення в системі статистичних показників.

Мета статті – прослідкувати за динамікою цін на будівельно-монтажні роботи у 2010–2017 рр., проаналізувати статистичні дані за допомогою MS Excel.

Індекс цін на будівельні роботи – показник, що характеризує зміни цін у часі в будівництві (при виконанні будівельно-монтажних робіт). Цей економічний показник обчислюється з використанням централізовано розроблених уніфікованих технологічних моделей кінцевої будівельної продукції та її складових частин, в яких виділяються ресурсний і вартісної блоки. Індекс цін на будівельні роботи дозволяє визначити тенденції зміни цін як у будівництві в цілому, так і за типами будівель і споруд. Аналіз динаміки індексу цін на будівельно-монтажні роботи допоможе підприємцям, що працюють у цій сфері, виробити стратегію розвитку фірми та скоригувати обсяг виробництва відповідно до тенденцій змін індексів цін. За одночасної зміни декількох якісних характеристик товарів або послуг їх вплив на цінові зміни доцільно вимірювати на підставі методу регресійного аналізу. Він дозволяє встановити вплив ціноутворюючих факторів (наприклад, часу) на ціну за допомогою рівняння регресії.

Для аналізу було взято статистичні дані [5], що стосуються індексів цін на будівельно-монтажні роботи у період з 2010 по 2017 рр. (рис. 1).

За виглядом графіків рис. 1 можна припустити лінійну залежність.

За допомогою функції ЛИНЕЙН в MS Excel знайдено параметри рівняння регресії (табл. 1).

Таким чином, отримано лінійне рівняння:

$$Y = 0{,}02 \times x + 101{,}11,$$

де Y – індекс цін,

X місяці.

© Пащенко М. В., 2018

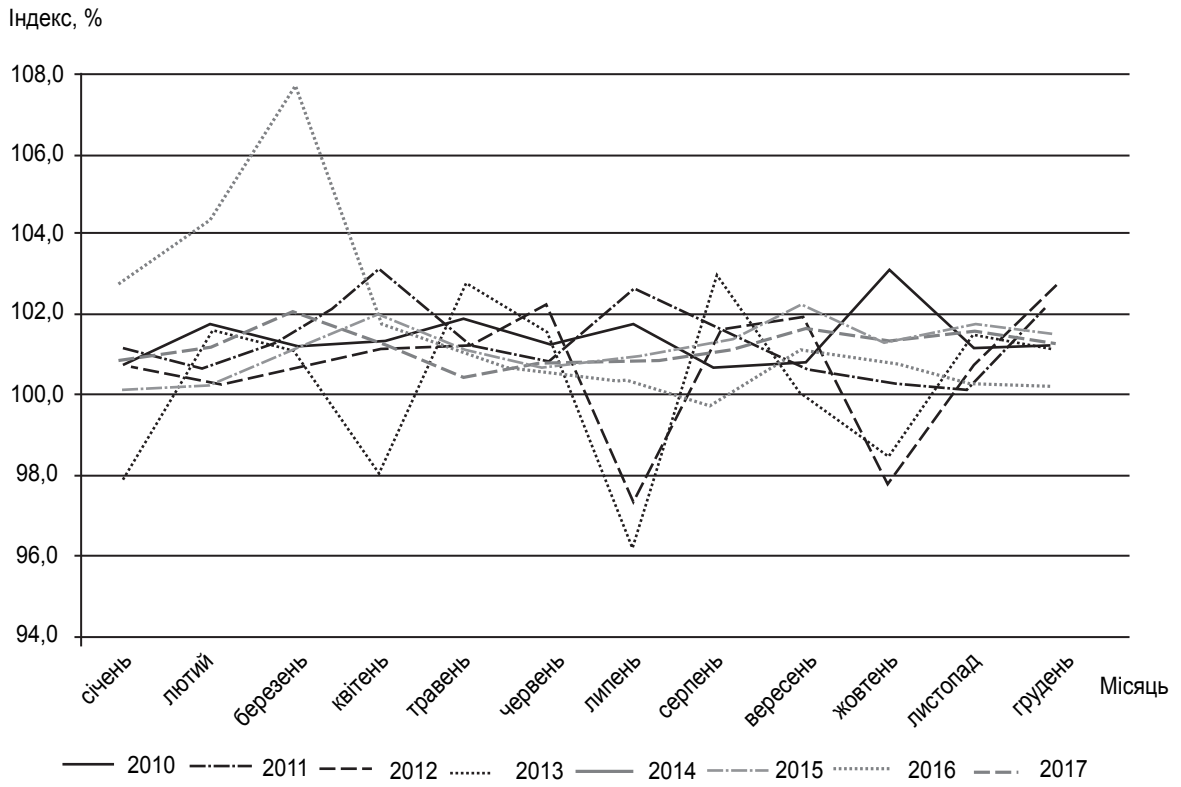

Рис. 1. **Індекси цін на будівельно-монтажні роботи у 2010–2017 рр.**

Таблиця 1

Параметри рівняння регресії

Коефіцієнт регресії	b_1=0,02	b_0=101,11	Константа
Скоригована помилка	$\hat{S}_{b1}$=0,006	$\hat{S}_{b0}$=0,33	скоригована помилка
Коефіцієнт детермінації	R^2 = 0,741	SE_Y = 1,5	стандартна помилка розрахункових значень
Спостережене значення критерію Фішера	F = 20,08	df = 94	число степенів вільності

Коефіцієнт кореляції $r = 0,86$, це ілюструє досить сильну лінійну кореляційну залежність.

Перевірено статистичну значущість коефіцієнтів рівняння регресії.

Нульова гіпотеза $H_0: b_1 = 0, b_0 = 0$, тоді альтернативна гіпотеза $H_1: b_1 \neq 0, b_0 \neq 0$. Знайдено $t_{b_1} = 4,4798$ і $t_{b_0} = 307,1912$, а також критичне значення розподілу Стьюдента: $t_{0,05}(94) = 1,98$. Оскільки $t_{b_1} > t_{0,05}(94)$, $t_{b_0} > t_{0,05}(94)$, то гіпотеза H_0 відхилена, тобто статистичний зв'язок значущий.

Таким чином, лінійна залежність між X та Y є статистично значущою.

За допомогою рівняння знайдено значення показників індексів цін на 3 місяці 2018 р.:

$$Y(1-2018) = 103,67;\ Y(2-2018) = 103,69;\ Y(3-2018) = 103,72.$$

Емпіричні індекси цін на будівельно-монтажні роботи (Y_ϕ) у період січень – березень 2018 р. мали такі значення:

$$Y_\phi(1-2018) = 103,3;\ Y_\phi(2-2018) = 103,5;\ Y_\phi(3-2018) = 103,7.$$

Порівнюючи ці значення, помітно, що розраховані за допомогою лінійного рівняння величини не суттєво відрізняються від відповідних їм фактичних величин індексу цін. Отже, значення індексів цін на будівельно-монтажні роботи мають лінійну залежність, і за допомогою вищевказаного рівняння можна спрогнозувати майбутні значення цього економічного показника.

Висновок. Використовуючи методи математичної статистики, знайдено закономірність, з якою розподілені дані, а згодом спрогнозовано майбутні значення важливих економічних показників. Цей аналіз показав, що індекси цін на будівельно-монтажні роботи мають лінійну залежність. Отримане рівняння допоможе проаналізувати динаміку цього економічного показника та спрогнозувати його величину в майбутньому, що дасть змогу підприємствам виробити стратегію економічної діяльності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Грабчук О. М. Інфляційна складова невизначеності розвитку економіки України. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України.* 2012. Вип. 36. С. 48–58. **2.** Мельник О. М. Інфляція: теорія і практика регулювання. Київ : Знання,1999. 201 с. **3.** Петрик О., Ніколайчук С. Визначення оптимального рівня інфляції для України. *Вісник НБУ.* 2007 № 6. С. 10–21. **4.** Малярець Л. М. Економіко-математичне моделювання : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. 312 с. **5.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua.

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В УКРАЇНІ

УДК 347.627.4(477)

Петренко Ю. О.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено питання легалізації одностатевих шлюбів в Україні. Здійснено аналіз міжнародного досвіду з цієї теми та досвіду України, зокрема спроби прийняття відповідних законів. Також виокремлено сучасні проблеми на шляху до легалізації таких шлюбів.*

Ключові слова: *шлюб, цивільне партнерство, одностатеві відносини.*

Аннотация. *Исследован вопрос легализации однополых браков в Украине. Проанализирован международный опыт по данной тематике и опыт Украины, в частности попытки принятия соответствующих законов. Также выделены современные проблемы на пути к легализации таких браков.*

Ключевые слова: *брак, гражданское партнерство, однополые отношения.*

Annotation. *The article examines the issue of the legalization of same-sex marriages in Ukraine. It analyzes the international experience on this subject and the experience of Ukraine, particularly in the part of attempting to take appropriate laws. It also identifies common problems on the way to the legalization of these marriages.*

Keywords: *marriage, civil partnership, same-sex relationships*

У ст. 51 Конституції України вказано, що будь-яка особа має право на шлюб [1]. Відповідно до ст. 16 Загальної декларації прав людини «Чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю. Вони користуються однаковими правами щодо одруження під час шлюбу та під час його розірвання» [2]. Як бачимо, ні в декларації, ні в Конституції України не вказано, що шлюб між громадянами однієї статі забороняється або дозволяється. Крім того, в цих нормативних актах немає конкретизації щодо заборони одностатевих шлюбів, як і в інших нормативно-правових актах. В Україні і в інших державах, в тому числі і розвинутих, незважаючи на відсутність нормативного закріплення щодо укладання одностатевих шлюбів, реєстрація одностатевих шлюбів не здійснюється. Отже, враховуючи відсутність

© Петренко Ю. О., 2018

прямої заборони щодо укладання одностатевих шлюбів, реєстрація одностатевих шлюбів не здійснюється органами державної влади, а отже, можна зробити висновок, що порушується загальний принцип рівності за цивільним правом. Крім того, враховуючи те, що жоден закон не забороняє одностатеві шлюби, можна зробити висновок, що порушується загальновстановлений принцип «що не заборонено, то можливо вчиняти», але в випадках, якщо такий вчинок не порушує права іншої особи.

Вивченням проблеми легалізації одностатевих шлюбів займались як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Серед них Чіані А., Дерев'янко І., Кон І., Берн Ш., Бизова В., Васильченко Г. та ін. Але й досі багато питань щодо цієї проблеми залишаються відкритими.

У розвинутих демократичних країнах, де панує верховенство права, та не враховуються звичаї як джерело права, одностатеві шлюби легалізовано. Це було прийнято у зв'язку з тим, що в чинному законодавстві цих країн не існувало заборон. Тобто те, що не заборонено законом, у цих країнах вважається дозволеним. Уряд лише на рівні підзаконного нормативного акта конкретизував процес реєстрації шлюбу, закріпивши порядок такої реєстрації.

На сьогодні одностатеві шлюби легалізовані у 16 країнах світу, а також у деяких штатах США і Мексиці. Це пов'язано з тим, що, як зазначалося вище, в деяких штатах США законодавство прямо не забороняє одностатеві шлюби.

Одностатеві шлюби в Нідерландах були легалізовані 1 квітня 2001 року. У сучасному законодавстві стаття про шлюб говорить: «Шлюб може укладатися двома представниками однієї або протилежної статі» [3]. В Нідерландах одностатевим парам надається право укладати шлюб, наділяючи їх при цьому рівними правами з різностатевими парами в усіх аспектах сімейного життя, включаючи можливість усиновлення дітей.

Бельгія стала другою після Нідерландів країною, де була дозволена реєстрація одностатевих шлюбів на тихтаки правах, що й різностатевих. Відповідно до першого пункту статті 143 бельгійського Цивільного кодексу: «Дві людини різної статі або тієї ж статі можуть вступати в шлюб» [4]. Як бачимо, за бельгійським законодавством людина вільно приймає рішення щодо вступу в шлюб, та який це шлюб – одностатевий або різностатевий, що на сьогодні відповідає міжнародній Конвенції з прав людини.

Однак, враховуючи те, що в сучасному світі є країни, законодавство яких тісно пов'язано зі звичаями та релігією, а отже, звичаї є джерелом права, одностатеві шлюби заборонено, а в разі укладання в країні такого шлюбу в країні, в якій вони нелегалізовані, при поверненні до них може бути засновано вищу міру покарання.

Наприклад, у країнах, що є ісламськими державами, одностатеві шлюби заборонено. Будь-які прояви гомосексуальних відносин караються вищою мірою покарання – смертною карою. В багатьох ісламських країнах (Саудівська Аравія, Іран та ін.) прийняті закони про смертну кару для геїв і лесбіянок.

Гомосексуальні стосунки на Україні декриміналізовані з 1991 року. Питання прав гомосексуальних меншин активно обговорюється в суспільстві. В країні немає ніяких форм реєстрації одностатевих союзів, а одностатеві шлюби офіційно не заборонені в Конституції країни.

Україна стала першою з колишніх республік СРСР, що скасувала статтю за «мужолозтво». 12 грудня 1991 року Верховна Рада Української РСР прийняла закон про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів Української РСР. Згідно із внесеними змінами ст. 122 КК України передбачала надалі покарання лише за гомосексуальні відносини в разі застосування насильства [5].

Кабінет міністрів України планує до 2020 року легалізувати одностатеві шлюби. На розгляд до КМУ планують подати законопроект про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема, володіння і успадкування майна, утримання одного партнера іншим в разі непрацездатності, конституційного права не свідчити проти свого партнера, зняття «дискримінаційної» заборони на усиновлення трансгендерами дітей.

Як зазначалося вище, в законодавстві України немає чіткого дозволу реєструвати одностатеві шлюби, але й не має чіткої заборони. А, як відомо, те, що в нашій країні не дозволено, вважається забороненим, а те, що не має чіткої заборони, то дозволено.

У зв'язку з цим реєстрація такого шлюбу на території нашої держави на сьогодні потребує чіткого врегулювання – або заборонити, закріпивши на законодавчому рівні, або дозволити. Але, враховуючи те, що Конвенція про захист прав людини не забороняє укладати одностатеві шлюби, можна вважати, що в разі заборони укладати такі шлюби Україна порушить як Конституцію, так і Конвенцію.

Ст. 58 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачено, що шлюб між громадянами України, шлюб між громадянином України та іноземцем, шлюб між громадянином України та особою без громадянства, що укладений за межами України відповідно до законодавства іноземної держави є дійсним в Україні за умови додержання громадянином України вимог Сімейного кодексу щодо підстав недійсності шлюбу [2]. Таким чином, можна сказати, що це порушує права інших людей, які знаходяться на території нашої держави і які не можуть зареєструвати одностатевий шлюб у зв'язку з тим, що таку реєстрацію у нас не передбачено законом.

Тобто фактично «громадяни України однієї статі можуть укласти шлюб за кордоном, і згідно з українським законодавством він має визнаватися в нашій країні».

Отже, можна дійти висновку, що все ж таки в нашій державі регламентується заборона порушення прав сексуальних меншин згідно з міжнародними стандартами.

Незважаючи на те, що одностатеві шлюби в Україні офіційно не визнаються, а будь-які інші форми спілок для одностатевих пар законодавством не передбачені, деяким парам вдалося зробити «неможливе». Пара, в якій один з партнерів змінив стать, але не отримав новий документ, спокійно можуть оформити свій союз в українських РАЦСах.

Отже, в законодавстві України виникає певна колізія, де формально прямої заборони шлюбу одностатевих відносин немає, але він і не дозволяється. В частині 1 ст. 21 Сімейного кодексу визначено, що «Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану». А в ст. 26 Сімейного кодексу України, в переліку осіб, які не можуть перебувати у шлюбі між собою, не зазначено осіб однієї статі [6]. Проте в будь-якому випадку одностатевий шлюб не може бути зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану.

Рішенням цієї проблеми може бути прийняття Закону України щодо недискримінації осіб за сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю, дозволу на цивільне партнерство осіб однієї статі, а в подальшому і легалізації такого шлюбу. Легалізація одностатевих шлюбів дозволить реєструвати такі шлюби, що значно спростить життя гомосексуальним парам.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. **2.** Загальна Декларація прав людини 1948 року. URL: http://www.un.org/russian/documen/declarat/declhr.htm. **3.** Конституція Королівства Нідерландів 1983 року. URL: http:///C:/Users/0E3B~1/AppData/Local/Temp/Rar$EXa0.925/R.HTM. **4.** Цивільний кодекс Бельгії. URL: http://www.ejustice.just.fgov.be/loi/loi.html. **5.** Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14. **6.** Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14?info=1.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

УДК 336.773 (477)

Погореленко А. К.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто шляхи реалізації попереджувальної та гарантійної функції права при виконанні сторонами своїх зобов'язань за кредитними договорами, які дозволяють підвищити якість кредитного менеджменту в банках України.*

Ключові слова: *право, банки, кредитний договір, позичальник, зобов'язання, інформація, відповідальність.*

© Погореленко А. К., 2018

Аннотация. *Рассмотрены пути реализации упреждающей и гарантийной функции права при выполнении сторонами своих обязательств по кредитным договорам, которые позволяют повысить качество кредитного менеджмента в банках Украины.*

Ключевые слова: *право, банки, кредитный договор, заемщик, обязательства, информация, ответственность.*

Annotation. *In the article, ways of realization of the preemptive and guarantee function of the right are considered at fulfillment by the parties of the obligations under credit contracts, which allow to raise quality of credit management in banks of Ukraine.*

Keywords: *law, banks, loan agreement, borrower, obligations, information, responsibility.*

Останнім часом в Україні все частіше розміри прострочених кредитів створюють небезпеки для функціонування банку з загрозою його ліквідації. Як показує практика останніх років, невиконання договірних зобов'язань позичальниками суттєво позначилася не лише на стабільності роботи окремих банків, а й вітчизняної банківської системи в цілому. Означена проблема певною мірою має загальноекономічне значення, однак її подолання можливе тільки за умов внесення відповідних змін у законодавство України.

Забезпечення процесів управління кредитними ризиками у банківській системі у теоретичному плані обумовлено необхідністю визначення правових способів реалізації попереджувальної та гарантійної функцій права в процесі виконання сторонами своїх зобов'язань за кредитними договорами, у практичному плані – вирішення цієї проблеми має виконати завдання щодо створення правових прогнозованих умов управління кредитними ризиками у банківській системі України. Це й обумовлює актуальність і доцільність проведення цих досліджень.

Цю проблему досліджували такі вчені: Виговська Н. Г., Виговський В. Г. [1], Костюченко О. А. [2], Костюченко О. Є., Кривуля К. А. [3], Примостка Л. О. [4], Штефан Л. Б. [5], проте ще й досі залишаються невирішеними питання правового врегулювання відносин банків з клієнтами, які виникають у випадках порушення умов кредитних договорів.

Для реалізації поставлених завдань необхідно розмежувати ті проблеми, які належать до економічної сфери, та ті, що виникають у зв'язку з недосконалістю вітчизняного законодавства.

Для мінімізації порушень кредитних зобов'язань позичальниками укладанню кредитного договору має передувати процес виявлення його потенційних можливостей виконати кредитні зобов'язання та проаналізувати його репутацію як позичальника. Однак для того щоб цей процес набув правового змісту, банк (кредитор) і позичальник повинні мати відповідні права та обов'язки, визначені законодавством. Тобто у банку має бути право на отримання такої інформації про потенційного позичальника, а у майбутнього позичальника повинен бути обов'язок надати відповідну інформацію банку щодо:

– первинної ідентифікації клієнта (паспорт та ідентифікаційний податковий номер);

– джерел походження коштів, які він бажає покласти в банк для оформлення депозиту;

– джерел походження коштів, якими він збирається сплачувати отриманий кредит.

Водночас права й обов'язки кредитора та позичальника є договірними зобов'язаннями, які закріплюються угодою сторін, і будь-який інший суб'єкт не має правових підстав втручатися у процес досягнення угоди сторін кредитного договору.

Але, враховуючи загрозливий характер розміру проблемних (вчасно не повернутих) кредитів у банківській системі України (~53 % від усіх кредитів по системі), втрутитися у цей процес має Національний банк України, який відповідно до ст. 6 Закону України «Про Національний банк України» в межах його повноважень сприяє фінансовій стабільності та стабільності банківської системи [6]. Реалізуючи свої повноваження, визначені законодавством, Національний банк України повинен здійснювати нагляд і контроль за діяльністю банків у процесі видачі ними кредитів як фізичним, так і юридичним особам.

При цьому на законодавчому рівні необхідно визначити правові умови такого нагляду і контролю. В цьому контексті доволі своєчасним є прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків» [7].

Автор Закону – Національний банк України – зробив це для того, щоб підвищити прозорість процесу надання банківських кредитів шляхом обміну інформацією щодо неплатоспроможних і непорядних клієнтів. Прийняттю цього закону передувала значна та кропітка робота банків з клієнтами, які не повертають взяті раніше кредити. Основна мета прийнятого Закону – відображення у «кредитній справі» по кожному клієнту банків якісної та правдивої інформації, яка була б адекватною реальному становищу справ, а не бажанню клієнта скоріше отримати кошти банку. Бо в нас склалась парадоксальна ситуація: доходи населення замалі для отримання кредиту, проте людина йде на те, щоб його отримати.

Відповідно до названого нормативно-правового акта зазнали змін відносини між Національним банком України та банками та між банками та їх клієнтами, зокрема, коли виникає прострочення виконання кредитного договору позичальником банк, окрім захисту своїх прав, зобов'язаний надати таку інформацію до Національного банку України, який має внести цю інформацію до Кредитного реєстру. У разі запиту іншого банку щодо відомостей з цього реєстру Національний банк України повинен надати йому інформацію про особу, яка є боржником конкретного банку.

Зміст новацій, передбачених Законом України «Про ведення Кредитного реєстру Національного банку України», виглядає таким чином:

а) надання банком кредиту позичальнику:

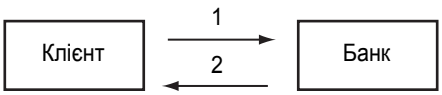

де 1 – оформлення пакета документів для отримання кредиту (у тому числі: заява про надання кредиту; правдиві й адекватні відомості про себе та про свій фінансовий стан; згода на передачу інформації у випадку неплатежів за кредитною угодою до Кредитного реєстру НБУ);

2 – надання кредиту

б) у випадку прострочення виконання умов кредитного договору:

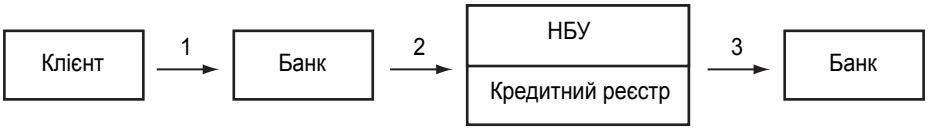

де 1 – прострочка / відсутність платежів за кредитним договором;

2 – надання інформації до Кредитного реєстру щодо цієї прострочки / відсутності платежів;

3 – надання інформації іншим банкам щодо незадовільної репутації конкретної особи (юридичної / фізичної), яка не виконує своїх договірних кредитних зобов'язань.

Такий підхід законодавця захищає інтереси банків і попереджує потенційну небезпеку для банку укласти кредитний договір з особою, яка має незадовільну репутацію щодо виконання своїх кредитних зобов'язань, і яка є боржником іншого банку.

Своєю чергою, банки, крім передачі інформації щодо їх боржників до Кредитного реєстру, зобов'язані в процесі укладання кредитного договору отримувати від клієнта згоду про передачу такої інформації про нього до Кредитного реєстру.

Також Законом визначено, що відсутність такої згоди має бути наслідком відмови банку в укладанні договору та здійсненні кредитної операції.

Висновок. Одним із правових способів гарантування дотримання сторонами кредитного договору своїх зобов'язань стає збір, зберігання та отримання на вимогу інформації про репутацію позичальника.

Незважаючи на те, що у Закону вже з'явилось багато скептиків, які стверджують, що поняття «банківської таємниці» ним зводиться нанівець – на наш погляд, він є своєчасним та актуальним, бо вирішує серйозну проблему банківської системи – неповернення кредитів.

Банкіри та юристи кажуть, що правила отримання кредиту дуже прості: стабільні доходи (в протилежному випадку всі зароблені кошти будуть витрачатись на повернення щомісячних платежів); кредит брати в тій валюті, в якій отримуєш заробітну плату (це підтверджується тим, що курс долара завеликий, щоб брати валютні кредити); наявність заставного майна (вимога банку для страхування ймовірності неповернення кредиту), чітка та серйозна мета (наприклад, замість придбання мобільного телефону – оплата контракту за навчання, придбання житла тощо). Це прості та дуже важливі «межі», в яких оформлюються відносини з приводу отримання кредиту.

Розглянуті законодавчі зміни, окрім впорядкування роботи банків з позичальниками, впливатимуть і на їхню відповідальність – на сьогодні, мабуть, головну умову дотримання взятих на себе зобов'язань за кредитним договором.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Виговська Н. Г., Виговський В. Г. Удосконалення нормативної регламентації оцінки кредитоспроможності позичальника. *Фінанси і статистика.* 2017. № 2 (80). С. 150–156. **2.** Костюченко О. А. Банківське право : підручник. Київ : Атіка, 2011. 376 с. **3.** Костюченко О. Є., Кривуля К. А. Правові умови та шляхи вдосконалення системи фінансового моніторингу у банку. *Економічні науки. Серія «Облік та фінанси».* 2012. Вип. 9 (33). Ч. 4. С. 201–214. **4.** Примостка Л. О. Управління кредитним ризиком банків в умовах економічних дисбалансів. *Фінанси, облік і аудит.* 2017. № 2 (30). С. 150–162. **5.** Штефан Л. Б. Проблеми управління кредитним ризиком в комерційних банках України. *Ефективна економіка.* 2015. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3904. **6.** Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 29. Ст. 238. **7.** Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків : Закон України від 06.02.2018 № 2277-VIII // Офіційний вісник України. 2018. № 21. Ст. 689.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ЯК ЗАГРОЗИ КАДРОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 334

Попова І. С.

Студент 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто проблему виникнення конфлікту інтересів і забезпечення кадрової безпеки підприємств, зміст поняття і структуру кадрової безпеки підприємств, наведено перелік основних загроз і наслідків порушення засад кадрової безпеки, досліджено явище конфлікту інтересів як загрози кадровій безпеці підприємства, визначено шляхи попередження й подолання конфлікту інтересів на підприємстві.*

Ключові слова: *економічна безпека підприємства, кадрова безпека, загрози кадровій безпеці, конфлікт інтересів.*

Аннотация. *Рассмотрены проблема возникновения конфликта интересов и обеспечения кадровой безопасности предприятий, содержание понятия и структура кадровой безопасности предприятий, приведен перечень основных угроз и последствий нарушения принципов кадровой безопасности, исследовано явление конфликта интересов как угрозы кадровой безопасности предприятия, определены пути предупреждения и преодоления конфликта интересов на предприятии.*

Ключевые слова: *экономическая безопасность предприятия, кадровая безопасность, угрозы кадровой безопасности, конфликт интересов.*

Annotation. *The article presents the problem of occurrence of conflict of interests and provision of personnel security of enterprises, the content of the concept and structure of personnel security of enterprises is considered, the list of main threats and consequences of violation of the principles of personnel security is presented, the phenomenon of conflict of interests is investigated as threats to personnel security of the enterprise, ways of prevention and overcoming of conflict of interests at the enterprise.*

Keywords: *economic safety of the enterprise, personnel security, threats to personnel security, conflict of interests.*

В Україні функція підприємств супроводжується виникненням численних загроз його економічній безпеці.

Найбільш поширеними видами зловживань у компаніях є незаконне привласнення майна в Україні (31 %), хабарництво, корупція та (29 %) маніпуляції з фінансовою звітністю (14 %), інтелектуальною власністю та пору-

© Попова І. С., 2018

шенням прав (13 %), податкове шахрайство (7 %), торгівля інсайдерською інформацією (3 %), відмивання грошей (3 %) [1]. Крім того, збитки супроводжувалися погіршенням стосунків у колективі.

Отже, дані свідчать про актуальність проблеми забезпечення кадрової безпеки підприємств з урахуванням виникнення власних корисних інтересів.

На сьогодні пошуку оптимальних шляхів зміцнення економічної безпеки підприємств присвячені праці багатьох учених (С. В. Васильчак та І. Р. Мацюняк [2], Т. О. Пожуєва, О. Овчаренко [3], М. Бгашев [4], Н. В. Подлужна, О. Єгорова [5]). В роботах досліджено зовнішні та внутрішні загрози кадровій безпеці, сутнісні характеристики кадрової безпеки, здійснено пошук шляхів забезпечення безпеки підприємств.

С. В. Васильчак і І. Р. Мацюняк акцентують увагу на злочинних вчинках (афери з боку провідних спеціалістів, «відкати», способами підриву кадрової безпеки є не тільки службові чи адміністративні порушення, а й фальсифікація сум на рахунках, і підробка чеків підприємства, продаж (використання) майна підприємства з корисливою метою, оплата роботи фіктивних осіб, фальсифікація звітів про використання коштів на відрядження й представницькі видатки тощо), фальсифікації документації підприємства та перерахуванні коштів на власний рахунок, несанкціонованих операціях з матеріальними та нематеріальними активами підприємства [2, с. 123–124].

По перше, у зв'язку з її нерозробленістю у науці актуальність цієї проблеми є очевидною.

Однак загрозам кадровій безпеці підприємств на тлі виникнення конфлікту інтересів науковцями мало приділено уваги.

Метою статті є порушення кадрової безпеки підприємств при виникненні конфлікту інтересів і виявлення шляхів його усунення.

Перед сучасними вітчизняними економістами актуальними постають питання поглибленого вивчення проблематики економічної безпеки на державному рівні. Так, науковцями відзначається ключова роль трудових ресурсів, що здатні стабільно функціонувати та розвиватись, постійно вдосконалюються методи та підходи до забезпечення кадрової безпеки підприємства.

А з іншого боку, системи кадрової безпеки характеризуються складністю і багатоманітністю, а саме складно регулювати їх функціонування на законодавчому рівні, що суперечить принципу свободи господарювання. З'ясовано, що, з одного боку, встановлено численні механізми захисту трудових прав громадян, що становить основу системи кадрової безпеки будь-якого підприємства [6].

На сьогодні існує велика кількість тлумачень поняття кадрової безпеки підприємств, що розглянуто у формах: правового та інформаційного забезпечення процесу управління персоналом; генерального напрямку кадрової роботи; сукупності управлінських заходів стану організації; стану захищеності організації, пов'язаного з кадровою складовою; складової економічної безпеки підприємства; процесу запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства; сукупності заходів проти протиправних дій [7, с. 103].

Отже, кадрова безпека – це стан захищеності підприємства від загроз, пов'язаних і скерованих на підрив трудових відносин на підприємстві з використанням трудових ресурсів

Поділяють загрози кадровій безпеці підприємства на зовнішні (кращі умови праці, зовнішній тиск на працівників, шантаж) і внутрішні (недостатній рівень кваліфікації персоналу, неефективні механізми мотивації, відсутність командної роботи, помилки при рекрутингу працівників) [2; 4; 5].

Деякі науковці з'ясовували способи протидії конфлікту інтересів між власниками підприємства, усередині колективу тощо. Наприклад, С. В. Васильчак зазначає, що між учасниками товариства конфлікт інтересів, або між учасниками і самим товариством – відоме явище, в основі якого лежить людський чинник, що надалі призводить до загрози економічній безпеці акціонерного товариства, до повного припинення діяльності його в тій формі, в якій вона здійснювалася раніше. Крім того, він наголошує, що наявність в тому або іншому господарському товаристві таких груп тільки сприяє розширенню конфлікту [11, с. 297].

Т. О. Пожуєва і О. В. Овчаренко згадують про посилення впливу людського чинника в зовнішньому (формування соціальної відповідальності) та внутрішньому середовищі підприємства (створення соціального партнерства) [3].

Н. Янюк як фактор корупції на державній службі досліджував проблему конфлікту інтересів (публічний службовець приймає рішення, з якого має перевагу друга сторона, при цьому це відбувається всупереч нормативно встановленій процедурі, а публічний службовець одержує незаконну винагороду від цих дій). В результаті породжується недовіра з боку громадян чи організацій до діяльності органів публічної адміністрації, що завдає шкоди законним інтересам. В основі таких дій є виникнення конфлікту публічного та приватного інтересу, при цьому публічний службовець надає переваги приватному інтересу при вчиненні публічних повноважень [8, с. 142].

Так, в Україні лише 20 % посадових злочинів припадає на вище керівництво, 40 % – на керівництво середньої ланки [1].

Це може призвести до руйнування не лише кадрової безпеки, а й усієї системи економічної безпеки підприємства. У разі відсутності зацікавлення власника підприємства у збереженні колективних інтересів виникає гострий конфлікт інтересів,.

До заходів подолання загрози внутрішньокорпоративним конфліктам інтересів у межах підприємства віднесено:

- розподіл фінансових чи матеріальних ресурсів;
- надання адміністративних послуг;
- внесення подань і прийняття рішень щодо нагородження кадрові рішення;
- конкурсні або тендерні процедури ,проведення аукціонів;
- закордонні відрядження або скерування на навчання за рахунок коштів підприємства;
- реалізація контрольних або наглядових повноважень [2; 5].

Висновки. Таким чином, конфлікт інтересів становить незаперечну загрозу кадровій та економічній безпеці підприємства, а також чинному законодавству України.

Власникам і персоналу підприємства з метою врегулювання ситуації доцільно реалізовувати певні шляхи з попередження й подолання конфлікту інтересів за умови узгодженої діяльності менеджерів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Семенченко А. В.

Література: 1. Всесвітній огляд економічних злочинів: Україна. Кіберзлочини у центрі уваги. URL: http://www.pwc.com/ua/uk/press-room/assets/GECS_Ukraine_ua.pdf. **2.** Васильчак С. В., Мацюняк І. Р. Кадрова безпека підприємства – основа економічного розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2014. Вип. 19.12. С. 122–128. **3.** Пожуєва Т. О., Овчаренко О. В. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. *Економічний форум.* 2011. Вип. 2. **4.** Бгашев М. В. Стратегия обеспечения экономической безопасности предприятия: кадровый аспект. *Известия Саратовского университета.* 2013. Т. 9. Вып. 2. С. 46–51. **5.** Подлужна Н., Єгорова О. Загрози кадровій безпеці та методи запобігання їм у виробничо-комерційній діяльності підприємств. *Схід*. 2014. № 5 (105). С. 56–60. **6.** Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. **7.** Чаплигіна Ю. С. Етимологічний аналіз категорії «кадрова безпека». *Управління розвитком.* 2011. № 4 (101). С. 102–104.

ПРОБЛЕМА ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

УДК 331.556(477)

Рибальченко К. І.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано міграційні процеси в Україні. Здійснено аналіз напрямів української трудової міграції. Виявлено позитивні та негативні риси міграційних процесів і визначено причини виникнення, запропоновано шляхи вирішення проблеми. Розкрито основні соціально-економічні причини трудової міграції, а також їх наслідки для економіки України.*

Ключові слова: *міграція, фактори, міграційні процеси, мотивація, життєвий рівень, країни, мігранти.*

Аннотация. *Проанализированы миграционные процессы в Украине. Осуществлен анализ направлений украинской трудовой миграции. Выявлены положительные и отрицательные черты миграционных процес-*

© Рибальченко К. І., 2018

сов и определены причины возникновения, а также предложены пути решения проблемы. Раскрыты основные социально-экономические причины трудовой миграции и их последствия для экономики Украины.

Ключевые слова: *миграция, факторы, миграционные процессы, мотивация, жизненный уровень, страны, мигранты.*

Annotation. *The article analyzes the migration processes in Ukraine. The analysis of the directions of Ukrainian labor migration is carried out. Identified positive and negative features of migration processes and identified causes and proposed ways to solve the problem. The main socio-economic reasons of labor migration, as well as their consequences for the Ukrainian economy are revealed.*

Keywords: *migration, factors, migration processes, motivation, living standards, countries, migrants.*

Щорічне збільшення міграційних процесів в Україні порівняно з попередніми роками свідчить про нестабільність рівня життя населення, стану економіки, а також про загальний розвиток країни в цілому, але все ж основним фактором є економічна ситуація в країні. Зниження життєвого рівня населення, відсутність робочих місць з гідною оплатою інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, затяжна напружена політична ситуація в країні і високі тарифи на життя. Усі ці фактори впливають на те, що Україну залишають з кожним роком все більше і більше громадян.

Питання робочої міграції вивчали такі вчені, як О. Іванісов, А. Гайдуцький, А. Позняк, В. Бережний, В. Ткаченко, В. Рисін. М. Студений. Водночас інформація щодо міграції українців щорічно змінюється та потребує огляду.

Метою статті є аналіз, виявлення причин та особливостей процесу робочої міграції в Україні.

На цьому етапі міграційні процеси починають набувати специфічного характеру «незворотності». Якщо в 90-х роках минулого століття виїзд більшості громадян України на заробітки вважався тимчасовим явищем, то тепер в основному ті, хто виїжджають, зрідка повертаються.

Процес трудової міграції в Україні можна розподілити на 3 фази:

1. До 1990 р. цей етап характеризується поїздками інтелектуальної еліти і наукових співробітників. Хоч і кількість емігрантів була не велика, проте були викликані масштабні втрати інтелектуального капіталу.

2. 1990–1993 рр. – міграція фахівців, які володіли іноземними мовами. Ці поїздки добре позначилися в подальшому для народу України.

3. Після 1994 року. Цей період характеризується збільшенням міграційних потоків з кожним роком [1].

Майже кожен другий українець (44 %) шукає роботу за кордоном. Такими є результати дослідження міграційних настроїв населення, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування. Водночас помітна істотна різниця у вікових категоріях: серед молоді бажаючих отримати роботу за кордоном – 68 %, серед осіб середнього віку – таких 52 %, а серед старших вікових груп – тільки 20 %. Таке бажання молодих і продуктивних українців працювати на благо чужих економік є дуже тривожним для нашої країни. Саме на молоде покоління падає відповідальність за майбутнє нашої країни.

Основною мотивацією в бажанні працювати за кордоном опитані найчастіше називали високий рівень заробітної плати в інших країнах (72 %). Кращі умови праці, бажання заробити на житло (навчання дітей, лікування родичів), реалізацію як професіоналів, високу якість соціального захисту як причину бажання отримати роботу за кордоном називали від 16 % до 20 % опитаних. Для 7 % респондентів причинами пошуку роботи поза межами України стали можливість відкрити власну справу і бажання отримати досвід роботи в міжнародних компаніях. Молодь більше інших хоче реалізувати себе як фахівців і отримати досвід в міжнародних компаніях, люди старшого віку віддають перевагу кращому соціальному захисту за кордоном [2].

На сьогодні найбільш привабливі країни для українців: Німеччина – 37 %, Польща – 26 %, США – 22 %, Канада – 20 %, Чехія – 16 %, Італія – 15 %, Велика Британія – 14 %, Франція та Швеція – 12 %, Ізраїль – 11 %, Іспанія – 9 % та Росія 6 %.

Трійкою найбільш привабливих країн є: Німеччина, Польща і США. Для зменшення еміграції варто перейняти досвід цих країн у різних галузях. Збільшення робочих місць, особливо в галузі сільського господарства і легкої, текстильної та хімічної промисловості, в яких трудові мігранти працюють в Європі і решті світу, а головне – гідна оплата їхньої праці. Усе це вже у найближчому майбутньому може значно зменшити кількість бажаючих від'їхати з України [3].

Незважаючи на труднощі, з якими стикаються працівники-мігранти під час економічної кризи в приймаючих країнах, масового повернення на батьківщину не спостерігається, що можна пояснити тим, що ситуація в країнах іммміграції більш сприятлива, ніж в Україні. Недавнє опитування показало, що серед українців від 18 до 35 років переїхати на постійне місце проживання за кордон хотіло б 54%, а серед старшого покоління – 19 %. Ці цифри дуже насторожують, оскільки молоде покоління нашої країни має величезний інтелектуальний потенціал. Так

само це породжує серйозну проблему втрати робочої сили. Українські трудові мігранти переважно зайняті в таких секторах економіки: будівництво, домашній догляд, оптова та роздрібна торгівля, сільське господарство, промисловість, діяльність готелів і ресторанів, діяльність транспорту і зв'язку, інші види економічної діяльності.

Анексія Криму та військові дії на Донбасі у 2014–2015 роках сприяли не лише внутрішній, але і зовнішній примусовій міграції. Кількість заявок на надання притулку, поданих громадянами України у країнах ЄС у 2015 році, перевищила 22000, що на 33 % більше, ніж у 2014 році, і більш ніж у 20 разів більше, ніж у 2013 році. Більшість заяв було подано в Італії, Німеччині, Іспанії і Польща. Проте кількість звернень, поданих українцями, становила лише 1,7 % усіх заяв про надання притулку, поданих в ЄС. Більш того, лише деякі українці отримали позитивні відгуки на свої звернення. У 2015 році 415 громадян України отримали статус біженця в ЄС, а також додаткову форму притулку для гуманітарних міркувань надали 1150 чоловік. Багато вимушених мігрантів із зони конфлікту виїхали в Росію через, зокрема, географічну близькість, сімейні зв'язки, соціокультурні або політичні зв'язки.

Але існують також і позитивні моменти трудової міграції. Міграційні рухи останніх десятиліть сприяли поширенню європейських цінностей в Україні, створенню суспільства, відкритого для світу та здатного впроваджувати інновації. Трудова міграція знижує напруженість на ринку праці. Якщо не було б ніяких можливостей для працевлаштування за кордоном, кількість безробітних зросла б удвічі. Згідно з різними опитуваннями заробітна плата працівників-мігрантів за кордоном у три-чотири рази вище середньої заробітної плати в Україні. Основна частина фондів, зароблених трудовими мігрантами, використовується для споживання, покращує якість життя сімей мігрантів, зменшується бідність і стимулює економічний розвиток. Згідно з дослідженням майже один з п'яти довгострокових мігрантів вважає за краще вкладати кошти в свої місцеві громади в Україні і в таких галузях, як будівництво, туризм і роздрібна торгівля.

Можна сказати, що вплив трудової міграції на економічний розвиток України неоднозначний. З одного боку, мігранти вносять додаткові гроші, що надходять в країну. Своєю чергою, це сприяє зменшенню бідності, стимулює внутрішнє виробництво та підтримує баланс платежів. З іншого боку, міграція призводить до втрати навичок у різноманітних сферах діяльності, оскільки високоосвічені люди виконують переважно некваліфіковану роботу за кордоном. Зупинити відтік працездатного економічно активного населення можна, лише забезпечивши створення умов для ефективного його використання. Такими умовами є розробка виваженої міграційної політики держави, спрямованої на створення високопродуктивних робочих місць, гідного рівня оплати праці, підвищення соціальних стандартів і соціальної захищеності трудового потенціалу, створення сприятливих умов для ведення бізнесу [6]. Рішення проблеми міграції вимагає великої уваги держави, витрат часу і коштів. В еміграційній політиці основний акцент повинен бути зроблений на створення взаємозв'язку між виробництвом і освітою, щоб кожен студент був упевнений, що після закінчення ЗВО він знайде собі гідну роботу за фахом. Дуже важливим є вирішення проблеми виїзду фахівців за кращою оплатою їх знань – це не створення бар'єрів, які перешкоджають виїзду найбільш талановитих з наших співвітчизників, а створення умов, спрямованих на реалізацію їх потенціалу в своїй країні і на повернення тих, хто виїхав із фахівців, що сприятиме розвитку і процвітанню нашої країни [4].

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Касьмін Д. С.

Література: **1.** Зовнішня трудова міграція України: причини й наслідки // Інформаційний сайт E-COM. DP.UA. URL: http://ecom.dp.ua/text/migr_ukr.html. **2.** Міграційні процеси в Україні. URL: https://rian.com.ua/analytics/20171005/1028261060.html. **3.** Іванісов О. В., Назарова Г. В. Демографія : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2011. 220 с. **4.** Закон України «Про зовнішню трудову міграцію». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/761-19. **5.** Migration as an Enabler of Development in Ukraine. URL: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom_migration_as_an_enabler_of_development_in_ukraine.pdf. **6.** Петроє О., Васильєв В. Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління.* 2015. № 4. С. 93–100.

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: ПОНЯТТЯ ТА ДІАГНОСТИКА

УДК 331.1

Роговець І. С.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено аналіз теоретичних підходів до визначення терміна «соціальний розвиток персоналу». Визначено й обґрунтовано доцільність управління процесом соціального розвитку. Наведено показники діагностики стану соціального розвитку вітчизняних підприємств, що дозволяє сформувати систему відносин із профспілками, органами державного та місцевого управління.*

Ключові слова: *соціальний розвиток, управління соціальним розвитком, діагностика соціального розвитку, система показників соціального розвитку.*

Аннотация. *Проведен анализ теоретических подходов к определению термина «социальное развитие персонала». Определена и обоснована целесообразность управления процессом социального развития. Приведены показатели диагностики состояния социального развития отечественных предприятий, позволяющие сформировать систему отношений с профсоюзами, органами государственного и местного управления.*

Ключевые слова: *социальное развитие, управление социальным развитием, диагностика социального развития, система показателей социального развития.*

Annotation. *The analysis of theoretical approaches to the term «personnel social development» has been conducted. The expediency of managing the process of social development has been determined and substantiated. The indexes of social development diagnostics at domestic enterprises have been presented given, which allows forming a system of relations with trade unions, state and local government bodies.*

Keywords: *social development, social development management, social development diagnostics, system of social development indicators.*

На рубежі XX–XXI ст. переважаючим вектором суспільного розвитку стає соціальний розвиток, який особливо актуалізується в контексті європейської інтеграції. Питання соціального розвитку персоналу організації в сучасному суспільстві і конкретно в організаціях відіграє велику роль.

Соціальний розвиток організації свідчить про зміни на краще у її соціальному середовищі – в тих матеріальних, суспільних і духовно-моральних умовах, у яких працівники організації працюють, разом з сім'ями живуть і в яких відбувається розподіл і споживання благ, складаються об'єктивні зв'язки між особистостями, знаходять вираження їх морально-етичні цінності.

Великий внесок у дослідження різних аспектів соціального розвитку зробили такі вчені, як Булигін Ю. Є., Генкін Б. М., Гончарова С. Ю., Веснін В. Н., Маслов В. І., Кібанов А. Я.

Метою статті є аналіз наявних підходів до визначення терміна «соціальний розвиток працівників» і визначення способів його діагностики.

В цей час існують різні трактування поняття «соціальний розвиток» (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз наявних підходів до трактування поняття «соціальний розвиток»

Науковець	Трактування
Генкін Б. М., Веснін В. Р., Булигін Ю. Є.	процес істотних кількісних і якісних змін або в соціальній сфері суспільного життя, або в окремих її компонентах, таких як соціальні відносини, соціальні інститути [1–3]
Аширов Д. А., Маслов В. І.	підвищення добробуту цілих соціальних груп або окремих працівників [5; 6]
Ворожейкін І. Є.	зміна на краще в соціальному середовищі, досягнення бажаних змін в умовах праці і життя співробітників організації [4]
Кібанов А. Я.	всі зміни в соціальному середовищі, а саме в матеріальних, духовно-моральних і суспільних умовах, в яких працівники організації трудяться, в яких розподіляються і споживаються блага, складаються об'єктивні зв'язки між особистостями, проявляються морально-етичні цінності [7]
Гончарова С. Ю.	позитивні зміни соціального середовища (матеріальних, суспільних і духовно-етичних умов, розподілу і споживання благ, міжособистісних відносин) [8]

© Роговець І. С., 2018

Таким чином, проведений аналіз трактувань терміна «соціальний розвиток» дозволяє дійти висновку про те, що всі автори розглядають соціальний розвиток як зміни (тільки Гончарова С. Ю. та Ворожейкін І. Є. підкреслюють, що це саме «позитивні зміни») в соціальному середовищі підприємства.

Виходячи з вищесказаного в роботі під соціальним розвитком будуть розумітись позитивні зміни в соціальному середовищі підприємства, які призводять до підвищення добробуту цілих соціальних груп або окремих працівників.

Для того щоб процес соціального розвитку на підприємстві носив цілеспрямований і системний характер, доцільно говорити про управління соціальним розвитком. Управління соціальним розвитком, за визначенням Н. Л. Захарова, це «сукупність способів, процедур і прийомів, які допомагають вирішувати існуючі в організації соціальні проблеми на основі наукового підходу, знання певних закономірностей протікання соціальних процесів, точного аналітичного розрахунку і вивірених соціальних нормативів» [9, с. 24].

Управління соціальним розвитком персоналу є складним і багатогранним процесом, основною метою якого є підвищення якості його трудового життя. Причому суб'єктами управління можуть виступати різні спільності людей.

Реалізуючи програми соціального розвитку персоналу, компанія вирішує такі завдання: підвищення рівня життя працівників, стимулювання продуктивності праці, формування системи преміювання працівників, формування організаційної культури, підтримка сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі, підвищення лояльності персоналу до організації, зниження рівня плинності, зниження рівня травматизму і професійних захворювань.

Основним інструментом визначення стану соціального розвитку підприємства є діагностика соціального середовища підприємства та рівня конкурентоспроможності персоналу, яка дозволяє визначити фактори, що впливають на формування і задоволення потреб працівників в галузі соціального розвитку. Для створення інформаційної бази, що підлягає аналізу в процесі діагностики, можуть використовуватися поряд зі статистичними соціологічні методи (анкетування, інтерв'ю працівників, експертне опитування керівників).

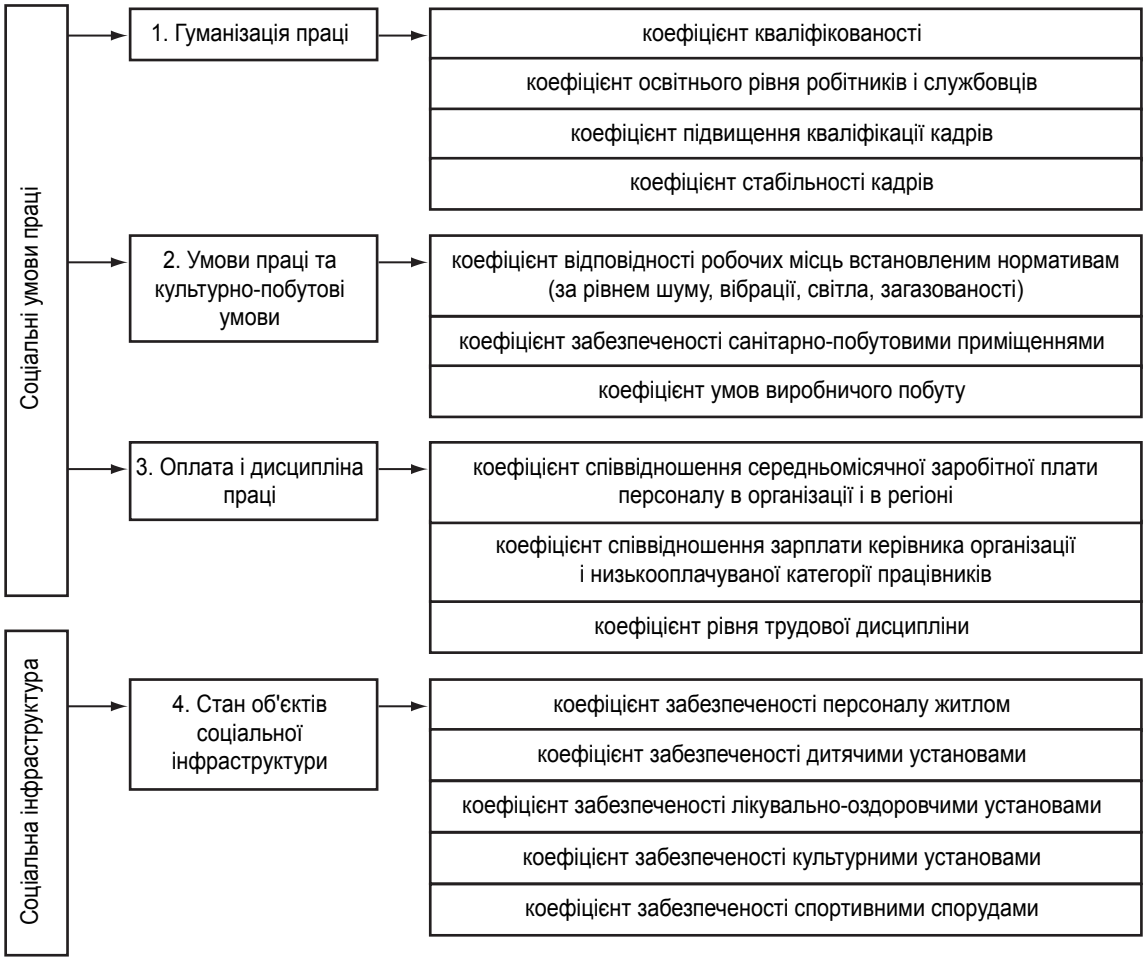

Рис. 1. **Система показників соціального розвитку організації**

М. *Л.* Захаров і А. *Л.* Кузнецов виділяють систему показників соціального розвитку організації, що включає дві частини по кілька розділів (рис. 1) [9].

Розрахунок рівнів соціального розвитку за наданими показниками дозволяє порівнювати організації, розташовані на певній території, і визначити рівень і динаміку їх соціального розвитку за кілька років. Така інформація дозволяє робити висновки про політику організації в питанні соціальної відповідальності перед суспільством і сформувати відповідну систему взаємовідносин з профспілками, органами державного і місцевого управління.

Якщо організація має рівень соціального розвитку близький до 1 (тобто максимальне значення), це свідчить про те, що по відношенню до працівників і жителів території, на якій вона функціонує, здійснюється «концепція соціальної відповідальності».

Отже, цій організації має сенс надавати право на встановлені пільги щодо оподаткування у місцевий та регіональний бюджети, або вона може розраховувати на підтримку суспільства в реалізації інших соціальних програм, наприклад, таких як «Житло».

Організація, яка має низький рівень соціального розвитку, особливо за розділом «Соціальний розвиток праці», не може сподіватися на схвалення суспільства й управлінських структур різних рівнів до того часу, поки цей показник не буде досягати нормативного значення. До таких організацій мають бути пред'явлені відповідні санкції – до «соціального банкрутства» [9].

Висновки. Соціальна відповідальність може розглядатися як напрям дій щодо розвитку компетенції, лояльності й ефективності роботи персоналу у поєднанні із задоволенням потреб і очікувань інших, зацікавлених у діяльності підприємства груп. Також можна стверджувати, що, взявши на себе соціальну відповідальність, суб'єкти господарювання можуть отримати позитивні результати у соціальному, економічному й іміджевому планах, а це означає отримання прибутку, прихильність нових партнерів, формування надійного партнерства, поліпшення іміджу організації. Таким чином, управління соціальним розвитком підприємства здійснюватиметься на вищому рівні.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сотнікова Ю. В.

Література: 1. Генкин Б. М. Экономика и социология труда : учебник для вузов. М. : НОРМА, 2007. 124 с. **2.** Веснин В. Р. Практический менеджмент персонала : пособие по кадровой работе. М. : Юрист, 2001. С. 25–37. **3.** Булыгин Ю. Е. Организация социального управления (основные понятия и категории) : учеб. пособие. М. : Контур, 1997. 255 с. **4.** Ворожейкин И. Е. Управление социальным развитием организации : учебник. М. : Инфра-М, 2009. 176 с. **5.** Аширов Д. А. Управление персоналом : учеб. пособие. М. : Проспект, 2008. 326 с. **6.** Маслов В. И. Стратегическое управление персоналом в условиях эффективной организационной культуры : учебник. М. : Финпресс, 2004. С. 152–236. **7.** Кибанов А. Я., Дуракова К. Б. Управление персоналом организации: отбор и оценка при найме, аттестация : учеб. пособие. М. : Инфра-М, 2009. 459 с. **8.** Гончарова С. Ю. Соціальна політика: конспект лекцій. Харків : ХНЕУ, 2011. 195 с. **9.** Захаров Н. Л. Управление социальным развитием организации : учебник. М. : Инфра-М, 2010. 263 с.

ФРІЛАНС ЯК НОВА ФОРМА ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ЙОГО ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

УДК 331.5

Романчик А. В.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сучасну форму трудових відносин – фріланс. Приведено статистичну інформацію щодо розвитку цієї форми зайнятості в Україні. Надано аналіз позитивних і негативних моментів впливу фрілансу на ринок праці.*

Ключові слова: *фріланс, самозайнятість, ринок праці, держава підприємництво.*

Аннотация. *Рассмотрена современная форма трудовых отношений – фриланс. Приведена статистическая информация по развитию этой формы занятости в Украине. Дан анализ положительных и отрицательных моментов влияния фриланса на рынок труда.*

Ключевые слова: *фриланс, самозанятость, рынок труда, предпринимательство, государство.*

Annotation. *A modern form of labor relations is considered – freelancing. The statistical information on the development of this form of employment in Ukraine was given. The positive and negative moments of the impact of freelance on the labor market were analyzed.*

Keywords: *freelancing, self-employment, labor market, entrepreneurship, government.*

Завдяки стрімкому розвитку технологічних і технічних можливостей у сучасному світі з'являється все більше нових форм праці та видів співробітництва між найманим робітником і роботодавцем. При цьому ключовим аспектом вже стає не лише виконання того чи іншого проекту, а сам працівник, його здібності, вміння та креативність. Саме це і стимулювало появу такого явища, як фріланс, – вільна віддалена робота без юридичного оформлення зобов'язань сторін [1].

Фріланс – один з основних трендів не лише України, а й світу, який впевнено нарощує свою актуальність у сучасних умовах. Кількість людей, що відмовляються примикати до «офісного планктону» й обирають вільне працевлаштування у віддаленому режимі, помітно збільшувалася протягом останніх двох років. Сьогодні ж цей рух зростає, як «снігова куля», й налічує мільйони фрілансерів по всьому світу. Наприклад, зараз близько 34 % робочої сили США – тимчасові, позаштатні співробітники, які заробляють понад $1 трлн на рік. Наразі прогнозується, що до 2020–2025 років їхнє число сягне 40–50 % [2].

Україна – найпривабливіший європейський ринок для найму талановитих фрілансерів і четвертий ринок у світі за обсягами їх заробітку. При цьому найбільш затребуваними технічними навичками є веб-розробка, розробка мобільних додатків і програмного забезпечення.

Ринок фрілансу активно почав свій розвиток ще у 2006 році. Але стрімке збільшення почалось з 2011 року. Для порівняння за період з 2006 по 2011 рік фрілансери заробили близько $38 млн, а вже з 2012 по 2017 – $262 млн.

У 2013–2014 роках складна економічна ситуація в Україні та нестабільність національної валюти стимулювала ще стрімкіший розвиток цієї галузі. Велика кількість талановитих фахівців обрали саме фріланс для залучення клієнтів і отримання оплати з-за кордону. У підсумку за 2016 рік загальний заробіток фрілансерів в Україні досяг планки $65 млн дол. (рис. 1).

Що ж стосується чисельності незалежних спеціалістів, то за період з 2011 року по 2016 рік кількість їх реєстрацій на фріланс-біржах досягла кількості 190000 осіб, з яких близько 25 % – активні фрілансери, що заробляють лише займаючись цим видом діяльності (рис. 2) [3].

За останні 5 років заробіток фрілансерів збільшився на 49%, а їх реєстрація – на 27,4%. Аналітики пояснюють це впливом багатьох факторів, серед яких можна виділити покращення навичок та високу якість послуг, що надаються.

Переламним моментом вважається прийняття у 2016 році Закону України № 4496, який відмінив адміністративні бар'єри для експорту послуг і спростив легальну процедуру ведення бізнесу для фріланс-підприємців. Саме це стало одним з ключових факторів, що вивело Україну у четвірку лідерів світової фріланс-арени, одразу після США, Індії та Філіппінів [4].

© Романчик А. В., 2018

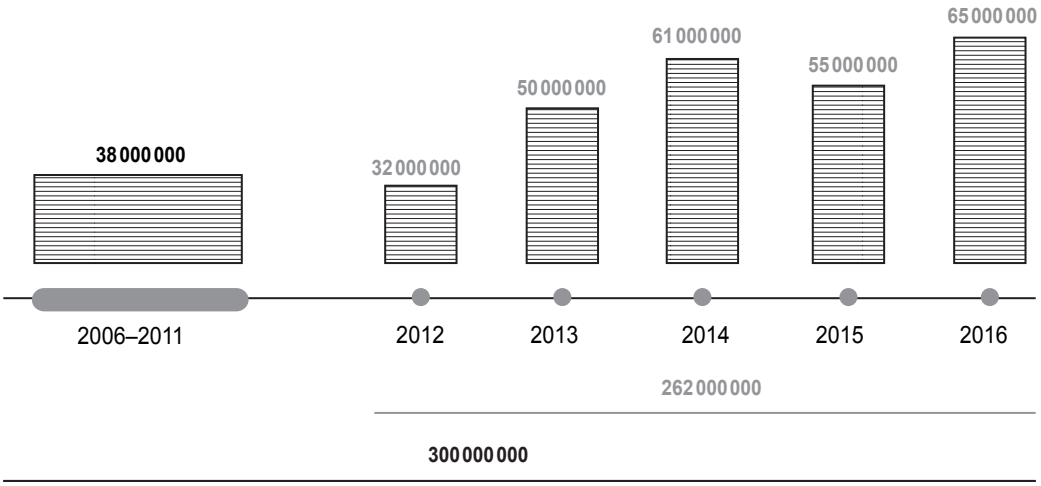

Рис. 1. **Динаміка заробітку фрілансерів в Україні**

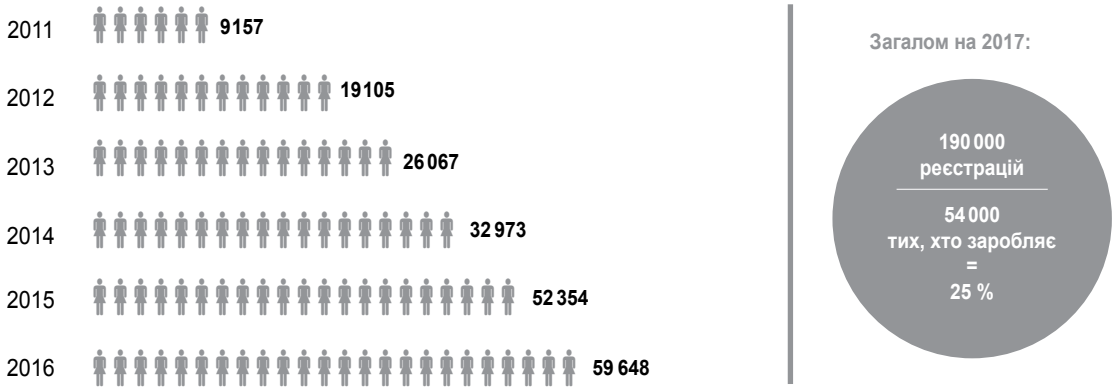

Рис. 2. **Динаміка кількості фрілансерів в Україні**

Сфера IT, представниками якої є фрілансери, – широке поняття, що включає в себе такі категорії: веброзробка, дизайн, SMM, копірайтинг, переклад, архітектура та ін. Розглянемо, яка структура ринку фрілансу сформувалась протягом останніх років (рис. 3).

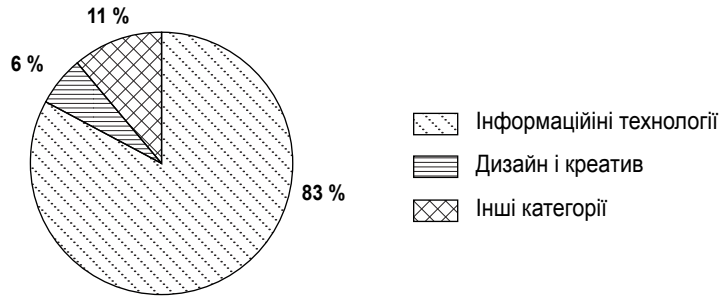

Рис. 3. **Структура ринку фрілансу, 2011–2016 рр.**

Розвиток вітчизняного ринку фрілансу має досить вагомі позитивні аспекти, особливо якщо враховувати нестабільне політичне й економічне становище в умовах кризи, що охопила багато сфер розвитку національної економіки. До основних позитивних рис можна віднести:

1) фрілансери мають велику свободу на ринку праці у визначенні замовлення і ціни, що сприяє розвитку й активізації цього ринку;

2) під час роботи на закордонну компанію фрілансери отримують досвід роботи, який починають використовувати в своїй країні, відбувається активний обмін досвідом на міжнародному рівні;

3) фрілансери та IT-сектор сьогодні є потужним джерелом валюти для країни;

4) активна робота фрілансерів сприяє глобалізаційним процесам.

Водночас існують і негативні наслідки, серед яких виділяють:

1) досить часто фрілансери не платять податки або платять їх не у повному обсязі;

2) доходи, що отримують фрілансери, як і будь-які тіньові доходи, призводять до розвитку корупції та тіньової економіки;

3) діяльність фрілансера не пов'язана з територією країни. У випадку погіршення економічної або політичної ситуації він може вільно змінити місце проживання [5].

Вигідне територіальне положення України обумовлює досить плідні міжнародні стосунки з країнами Азії, Європи, США та ін. Саме тому сучасні тенденції, що склались в світі, не можуть не торкатись нашої країни. Науковцям та аналітикам необхідно і далі досліджувати процеси, що формують ринок фрілансу. Вагому роль у розвитку цієї форми праці відіграє держава, задача якої – підтримувати кадровий матеріал і створювати умови, які б стимулювали фрілансерів реєструватись, сплачувати податки, працювати на розвиток вітчизни і, головне, залишатись в Україні.

З часом рівень міжнародної співпраці між українськими фрілансерами та зарубіжними працедавцями лише збільшуватиметься, що обумовлює необхідність досконалої законодавчої бази, яка допоможе вилучити позитивний ефект фрілансу для розвитку окремих громадян і держави в цілому.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мартиненко І. О.

Література: 1. Що таке фріланс? URL: http://cashgo.pp.ua/publ/19-1-0-62. **2.** Ринок фрілансу в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5994. **3.** Як змінився фріланс в Україні за 5 років: конкуренція, спеціальності, рейтинг. URL: http://startupdepot.lviv.ua/yak-zminyvsya-frilans-v-ukrayini-za-5-rokiv/. **4.** Растущий рынок фриланса в Украине: глобальная тенденция или местный феномен? URL: http://forbes.net.ua/opinions/1406741-rastushchij-rynok-frilansa-v-ukraine-globalnaya-tendenciya-ili-mestnyj-fenomen. **5.** Тертичний О. О. Фріланс як сучасний вид трудових відносин. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2016. № 55. С. 172–177.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЦІНУ ЗОЛОТА

УДК 336.711.61:338.5

Сайдалієва Л. Ю.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано чинники, що впливають на встановлення ціни золота в Україні за період останніх двадцяти років (1997–2017). Визначено значущі чинники, які мають найбільший вплив на ціну золота. Побудована економетричну модель залежності ціни золота від факторів може бути використана в методологічних розробках.*

Ключові слова: *ціна золота, фактори, економетрична модель, кореляційно-регресійній аналіз.*

Аннотация. *Проанализированы факторы, влияющие на установление цены золота в Украине за период последних двадцати лет (1997–2017). Определены значимые факторы, которые оказывают наибольшее влия-*

© Сайдалієва Л. Ю., 2018

ние на цену золота. Построенная эконометрическая модель зависимости цены золота от факторов может быть использована в методологических разработках.

Ключевые слова: *цена золота, факторы, эконометрическая модель, корреляционно-регрессионный анализ.*

Annotation. *In this article, we analyze the factors affecting the establishment of the price of gold in Ukraine over the last twenty years (1997–2017). Determined significant factors that have the greatest impact on the price of gold. An econometric model of the dependence of the gold price on factors can be used in methodological developments.*

Keywords: *the price of gold, the factor, the econometric model, the correlation and regression analysis.*

Історія золота тісно пов'язана з історією розвитку людства. Протягом всього існування людства золото виконувало дві функції: функцію загальних грошей і дорогоцінного металу, використовуваного для виготовлення різноманітного асортименту виробів споживчого і промислового призначення. З давніх-давен золото було світовими грошима, складаючи основу валютно-фінансових відносин між державами. Актуальність теми дослідження обумовлена особливим місцем, яке золото займає на товарних і фінансових ринках.

Зараз, коли долар, євро та йєна є основними валютами у світі, було б помилкою ігнорувати роль золота. Золото на сьогоднішній день – друга за важливістю резервний засіб.

Ціна золота є явищем з непостійним значенням, який має хвилеподібну форму. Фактори, що впливають на встановлення ціни золота, є: індекс споживчих цін; курс долара США; світова ціна нафти; індекс ПФТС, який розраховується за результатами торгів на фондовому ринку; облікова ставка НБУ на кінець року. Для визначення тісноти та напрямку зв'язку ціни золота з факторами, що впливають на неї, наведемо таблицю даних.

Вивчення економічних і фінансових аспектів видобутку та обертання золота ґрунтувалося на фундаментальних працях С. М. Борисова [5], присвячених дослідженню ролі золота в економіці розвитих країн і праці вчених і фахівців у галузі світового господарства й економічних проблем золота О. Алмазова, А. Анікін, І. Боженко, А. Булатів, В. Горюнов, С. Боргів, Л. Дубоносів, П. Зав'ялов, Л. Красавина, Ю. Пискулов і інших. Були вивчені і використані ідеї таких закордонних економістів: Т. Грін, Е. Дихтиль, А. Маршалл, У. Плейфейр, П. Самуельсон, Х. Хершген, Дж. Еванс.

Таблиця 1

Вихідні дані

	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
Рік	**Ціна золота за тройську унцію, дол.**	**Індекс споживчих цін, %**	**Курс долара США**	**Світова ціна нафти за барель, дол.**	**Індекс ПФТС**	**Облікова ставка НБУ на кінець року, %**
1997	289,38	110,1	182,3	18,68	79,74	35
1998	290,75	120	342,7	11	21,56	60
1999	284,22	119,2	402,53	25,58	39,07	45
2000	271,87	125,8	543,692	24,81	55,53	27
2001	276,12	106,1	527,6	18,72	42,65	12,5
2002	335,4	99,4	532,95	28,73	51,4	8
2003	409,25	108,2	533,15	29,91	69,86	7
2004	443,56	112,3	530,56	39,56	260,13	9
2005	511,48	110,3	505	56,77	343,03	9,5
2006	632,29	111,6	505	62,16	489,21	8,5
2007	811,52	116,6	505	91,4	1160,4	8
2008	825,52	122,3	770	43,43	301,37	12
2009	1132,52	112,3	798,5	75,17	572,24	10,25
2010	1391,69	109,1	796,17	92,18	919,15	7,75
2011	1643,2	104,6	798,97	107,53	532,85	7,75
2012	1685,79	99,8	799,3	108,78	328,69	7,5
2013	1222,767	100,5	799,3	110,54	300,53	6,5
2014	1199,76	124,9	1576,856	63,43	385,62	9,5
2015	1068,14	143,3	2400,067	39,02	236,82	22
2016	1152,51	112,4	2719,086	54,89	266,52	14
2017	1269,51	113,7	2806,722	64,07	315,05	14,5

Дані з табл. 1 взяті з сайту Державної служби статистики України та Національного банку [1; 2], яких y – ціна золота, x_1 – індекс споживчих цін; x_2 – курс долара США; x_3 – світова ціна нафти; x_4 – індекс ПФТС, який розраховується за результатами торгів на фондовому ринку; x_5 – облікова ставка НБУ на кінець року, N – число спостережень. Специфікація складається з 21 спостережень за п'ятьма факторами. Результативна ознака у та фактори х були підібрані за період останніх двадцяти років (1997–2017).

Для обчислення даних багатофакторної моделі використовується статистичний пакет аналізу StatGraphics. У результаті розрахунків рівняння регресії має такий вигляд:

Отже, виходячи з побудованого рівняння можна виділити статистично значущі фактори, що дійсно впливають на ціну золота, а саме курс долара та світова ціна нафти, а також фактори, що є найбільш статистично незначущі та їх недоцільно включати в модель. Після визначення значущих факторів наведемо таблицю кореляційної матриці.

На прикладі коефіцієнта регресії можна визначити те, що при зміні світової ціни нафти на 1 долар за барель ціна золота зміниться на 12,1011 доларів за тройську унцію.

Критерій Фішера (F) підтверджує статистичну значущість побудованої багатофакторної моделі, тому що Fp = 69,84 більше табличної.

Скоригована R-квадратна статистика, яка більше підходить для порівняння моделей з різним числом незалежних змінних, становить 88,5849 %. Стандартна помилка оцінки показує стандартне відхилення залишків до 171,77. Значення статистики Дарбіна-Уотсона свідчить про наяву автокореляції, що в нашому випадку DW = 1,52568 – це значить, що значення знаходиться на проміжку невизначеності. Отже, ця регресійна модель придатна для прогнозування [3].

Таблиця 2

	CONSTANT	x_2	x_3
CONSTANT	1,0000	-0,4276	-0,7154
x_2	-0,4276	1,0000	-0,1502
x_3	-0,7154	-0,1502	1,0000

Для прогнозування обирається один із статистично значущих факторів, в нашому випадку х3 – світова ціна нафти. Для виконання прогнозу фактора знову використовується пакет аналізу StatGraphics, але будується як однофакторна модель.

Отже, модель кривої рівняння має такий вигляд: . З цієї моделі можна зробити висновок, що кожний рік світова ціна нафти підвищувалась на 3,46019 доларів за барель. У результаті розрахунків скоригована R-квадратна статистика дорівнює 66,5193 %, критерій Фішера Fp = 34,75, що показує значущість побудованої однофакторної моделі, та значення Дарбіна-Уотсон DW = 1,21233, який знову припадає на проміжку невизначеності. Отже, однофакторна регресійна модель є порівняно статистично якісною, саме тому прогноз треба використовувати обережно. Тенденція світової ціни нафти є зростаючою, тому що 95 % довірчий інтервал має такий вигляд:

З довірчим інтервалом 95 % можна прослідити тенденцію зростання світової ціни нафти, тобто у 2018 році ціна нафти складатиметься приблизно 85,0653 доларів за барель, точніше не нижче 35,9165 та не вище 201,47 доларів за барель, а також не нижче 64,6784 та не вище 111,878 доларів за барель в середньому. З довірчим інтервалом 95 % можна прослідити тенденцію зростання світової ціни нафти, тобто у 2019 році ціна нафти складатиметься приблизно 87,5837 доларів за барель, точніше не нижче 36,8893 та не вище 207,944 доларів за барель, а також не нижче 66,0878 та не вище 116,071 доларів за барель в середньому. З довірчим інтервалом 95 % можна прослідити тенденцію зростання світової ціни нафти, тобто у 2020 році ціна нафти складатиметься приблизно 90,0647 доларів за барель, точніше не нижче 37,8416 та не вище 214,358 доларів за барель, а також не нижче 67,4571 та не вище 120,249 доларів за барель в середньому.

Отже, за результатами роботи можна сказати, що у майбутньому ціна золота значно зросте через зміну курсу долара та світову ціну нафти. Для того щоб знизити ціну золота, застосовували різні методи. По-перше, діяльність спекулянтів на ринку, які часто змінюють об`єкти для гри на коливаннях. Ця стратегія була використана у 2008 році, коли ціна золота стрімко зростала, а потім знижувалась. По-друге, уряди США та країн єврозони добре розуміють, що тільки купівлею золота вони не здатні вплинути на курс своїх валют. Тому захоплення золотом буде поступово йти на спад. При чому останні події навколо курсу євро та долар показали, що не ціна на золото визначає цей курс, а навпаки, курс євро або долар визначає ціну на золото. По-третє, друга хвиля кризи призведе до здешевлення капітальних активів, а це відкриє нові можливості для інвесторів. Навіть незважаючи на розмови про кризу, великі світові корпорації показують непогані результати роботи. Тому цілком можна припустити повторення ситуації 1990–1999 років, коли золото розпродавали, аби скупити акції Південно-Східної Азії та країн СНД [4].

Золото – світові гроші, на ціну більш-менш яких можуть впливати економіки країн «Великої семірки». Для того щоб стабілізувати ціну золота в Україні, потрібно постійно поліпшувати економіку та встановити стійку позицію на міжнародному ринці, збільшивши рівень конкурентоспроможності країни.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Національний банк України. URL: https://www.bank.gov.ua/control/uk/index. **3.** Малярець Л. М., Проскурніна Н. В. Визначення впливу законодавчо-правових факторів на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Бізнес Інформ.* 2011. № 11 (406). С. 129–131. **4.** Цена золота на COMEX обновила свой пятинедельный максимум, установившись выше 1660 долл./унция. URL: http://quote.rbc.ru/news/fond/2012/01/19/33536814.html. **5.** Борисов С. М. Мировой рынок золота: новый этап развития. *Деньги и кредит.* 2004. № 8. С. 32–41.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

УДК 331.5

Саковець Л. В.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено проблемам працевлаштування молоді. Проаналізовано основні причини, пов'язані з працевлаштуванням молоді та неповнолітніх. Розглянуто основні фактори сприяння працевлаштуванню молоді та перспективи розвитку молодіжного ринку праці. Наведено необхідні напрями сприяння зайнятості молоді з боку уряду, роботодавців і профспілок.*

Ключові слова: *безробіття, ринок праці, працевлаштування молоді, попит на робочу силу, економічна активність молоді.*

Аннотация. *Статья посвящена проблемам трудоустройства молодежи. Проанализированы основные причины, связанные с трудоустройством молодежи и несовершеннолетних. Рассмотрены основные факторы содействия трудоустройству молодежи и перспективы развития молодежного рынка труда. Представлены необходимые направления содействия занятости молодежи со стороны правительств, работодателей и профсоюзов.*

Ключевые слова: *безработица, рынок труда, трудоустройство молодежи, спрос на рабочую силу, экономическая активность молодежи.*

Annotation. *This article is devoted to the problems of youth employment. The main reasons connected with employment of young people and minors are analyzed. The main factors contributing to the employment of young people and the prospects for the development of the youth labor market are considered. The necessary directions of youth employment promotion by governments, employers and trade unions are presented.*

Keywords: *unemployment, labor market, employment of young people, demand for labor force, economic activity of youth.*

© Саковець Л. В., 2018

Проблеми працевлаштування молоді та залучення кваліфікованих фахівців для створення кадрового складу і розвитку кадрового потенціалу підприємств тісно взаємопов'язані між собою. Рішення проблем зайнятості молоді має ключове місце в будь-якій розвиненій країні.

Метою написання статті є розгляд проблем, які стосуються зайнятості та працевлаштування молоді, виявлення причин низької зайнятості молоді та визначення основних напрямів формування та регулювання механізмів ринку зайнятості на основі ситуації, що склалася в країні сьогодні.

Ця тема дуже актуальна в сучасному суспільстві, оскільки попит на молоду робочу силу, яка не має досвіду роботи, додаткових навичок, невеликий.

Молодь – це соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального становища та обумовлених тим і іншим соціально-психологічних властивостей [1].

На сьогодні в Україні існує безліч молодіжних громадських організацій та рухів, які займаються молодіжною проблематикою. Однак питання, як і раніше, залишається відкритим.

Проблемні аспекти щодо таких працевлаштування молоді привернули увагу багатьох дослідників, серед яких Г. С. Гончарова, О. Г. Середа, Б.М. Данилишина, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко й ін.

Молодіжний ринок праці характеризується відсутністю потрібного професійного досвіду, рівнем освіти, що призводить до низької конкурентоспроможності порівняно з іншими віковими групами на ринку праці.

Чисельність безробітного населення останнім часом досягає рекордних показників і найбільш помітно це відбивається на молоді. Адже через зростання рівня безробіття економічна ситуація в країні дестабілізується. Згідно з КЗпП ст. 188 вік, з якого допускається прийняття на роботу, є 16 років, але за письмовою згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть, як виняток, прийматись на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років [2]. Розглянемо рівень безробіття населення (за методологією МОП; у середньому за період, у % до кількості економічно активного населення відповідної вікової групи) (табл. 1)

Таблиця 1

Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю та віковими групами у 2016 році [3]

	Усього	У числі за віковими групами, років							Працездатного віку
		15-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60-70	
Все населення	9,3	23,0	11,7	8,9	8,0	7,7	7,3	0,1	9,7
Жінки	7,7	21,5	10,2	7,6	7,0	6,3	5,2	-	8,0
Чоловіки	10,8	24,0	12,8	10,0	8,9	9,1	9,3	0,1	11,2

З наведених вище даних ми бачимо, що число безробітних серед молоді займає найбільшу частку і складає 23 %. Така ситуація склалася через ряд причин, одними з яких є: високі вимоги роботодавців щодо молодих фахівців; високі вимоги молоді з працевлаштування, зокрема, належний рівень заробітної плати, умов праці, які не відповідають можливостям роботодавців; недостатньо налагоджені або взагалі відсутні зв'язку між роботодавцями, органами служби зайнятості та навчальними закладами; нестабільна ситуація на ринку праці, не може дати гарантію випускнику ЗВО на роботу; відсутність у молодих працівників досвіду роботи в тій чи іншій області [4]. Не меншою проблемою є те, що роботодавці рідко беруть на роботу неповнолітніх, адже їх прийняття на роботу відрізняється від повнолітніх і має безліч нюансів, цьому присвячена Глава XIII КЗпП України та інші. Встановлення випробувального терміну для неповнолітніх заборонено (ч. 3 ст. 26 КЗпП України) [2].

При укладенні трудового договору громадянин зобов'язаний подати паспорт або інший документ, що посвідчує особу, трудову книжку, а у випадках, передбачених законодавством, також документ про освіту (спеціальність, кваліфікацію), про стан здоров'я та інші документи (ч. 2 ст. 24 КЗпП України). Для працевлаштування особи, якій ще не виповнилося 16 років, надається свідоцтво про народження, а також паспорт одного з батьків, який буде давати згоду на працевлаштування неповнолітнього.

Роботодавець, який надає перше робоче місце такій особі, повинен оформити йому трудову книжку і внести в неї перший запис про прийняття на роботу. При цьому, згідно з ч. 3 ст. 48 КЗпП України, працівникам, що стають на роботу вперше, трудова книжка оформляється не пізніше п'яти днів після прийняття на роботу [2].

Для вирішення працевлаштування молодого населення необхідна допомога держави і органів місцевого самоврядування в кожному регіоні. Якщо вирішувати проблему на рівні окремого регіону, то загальна картина зниження безробіття країни буде оптимістичною. Ефективним шляхом вирішення цієї проблеми будуть взаємодія і співпраця всіх структур: державних органів влади, служби зайнятості населення, сфери освіти і комітетів у справах молоді [5].

Державі необхідно піклуватися про створення соціальної стабільності і захищеності різних верств населення; коригувати політику служб працевлаштування населення, виділяти більше фінансової допомоги для реалізації програм зі сприяння працевлаштування громадян.

У свою чергу органи місцевої адміністрації регіону, міста, повинні стежити за роботою біржі праці, діяльністю центру зайнятості, формувати замовлення для вузів на професії, які відповідають нинішнім умовам ринку праці.

Вирішенню проблеми працевлаштування на рівні організації посприяє зміна прийому молодих працівників, пом'якшення критеріїв прийому на роботу, працевлаштування без досвіду роботи, створення гнучкого графіка роботи для студентів денної форми навчання та інші заходи.

На рівні шкільної освіти для успішної адаптації до трудової діяльності, потрібно сприяти молоді у виборі професії, підвищувати рівень особистих здібностей, проводити аналіз результатів ринку праці, розглядати стратегію розвитку потреб у кадрах в майбутньому.

Для випускників професійних навчальних закладів необхідно розробляти програми з навчання ефективної поведінки на ринку праці. Такі програми повинні сприяти підвищенню конкурентоспроможності студентів, ефективно адаптуватися до сучасних умов ринку праці.

Вищенаведені рішення цієї проблеми допоможуть знизити відсоток безробіття серед молодого населення. Не варто забувати, що для ефективного вирішення працевлаштування молодого населення потрібно підходити комплексно і починати з «низів».

Можна зробити висновок, що наполегливість молоді, яка дійсно хоче працювати спільно з реалізацією ефективної молодіжної політики держави, спрямованої на отримання молодими людьми у віці від 15 до 24 років роботи з достатніми умовами праці приведуть до поліпшення ситуації з безробіттям молоді та рівня економічного розвитку держави в цілому.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Клочко А. М. Актуальні питання працевлаштування молоді в умовах ринкових відносин. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?. **2.** Кодекс законів про працю України : Закон України від10.12.1971 № 322-VIII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **3.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **4.** Івасюк А. Проблеми молодіжного безробіття. URL: http://conf-cv.at.ua/forum/80-769-1. **5.** Проблеми молодіжного безробіття та шляхи його подолання. Київ : Молодіжна Альтернатива, 2011.

IT-СЕГМЕНТ НА РЫНКЕ ТРУДА

УДК 331.5

Самойлова М. А.

Студент 2 курсу
факультету менеджмента и маркетинга ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Аннотация. *Специалисты сферы информационных технологий (IT) практически с любым уровнем квалификации востребованы на рынке труда, поскольку IT распространяются на все области социальной жизни. Рассмотрен рейтинг IT-профессий, которые важны для работодателя и высоко оплачиваются; факторы, влияющие на снижение темпов роста IT-компаний, а также тенденции развития IT-сферы.*

Ключевые слова: *информационные технологии, IT-специалисты, рынок труда, занятость.*

© Самойлова М. А., 2018

Анотація. *Фахівці сфери інформаційних технологій (ІТ) практично з будь-яким рівнем кваліфікації затребувані на ринку праці, оскільки ІТ поширюються на всі сфери соціального життя. Розглянуто рейтинг ІТ-професій, які важливі для роботодавця і високо оплачуються; фактори, що впливають на зниження темпів зростання ІТ-компаній, а також тенденції розвитку ІТ-сфери.*

Ключові слова: *інформаційні технології, ІТ-фахівці, ринок праці, зайнятість.*

Annotation. *Specialists in the field of information technology (IT) with almost any skill level are in demand on the labor market, since IT applies to all areas of social life. In the article rating of IT-professions that are important for the employer and are highly paid is considered; the factors influencing the decrease in the growth rates of IT-companies, as well as the development tendencies of IT-sphere.*

Keywords: *information technologies, IT specialists, labor market, employment.*

Отечественная IT-сфера представляет собой часть глобальной IT-индустрии. IT-профессия в Украине (как и во всем мире) находится в постоянном процессе трансформаций, а работники этой сферы являются участниками глобальных процессов. В результате на отечественном рынке труда спрос на специалистов IT зависит, в том числе, от мировых тенденций. Вне зависимости от специфики области работы, будь то программные продукты и операционные системы (software) или устройства и девайсы с технической точки зрения (hardware), IT-специалисты занимаются проблемами создания и разработки условий для возможности взаимодействия человека и компьютера, его поддержания и устранения неполадок. Специалисты области информационных технологий обеспечивают возможность встроенности информационных технологий в современную жизнь [1].

Изучением данной темы занимались Земнухова Л. В., Захарова О. В., Ризен Ю. С. и др.

Целью написания статьи является исследование значимости IT-сегмента на рынке труда Украины, а также определение тенденций его развития.

Пару десятилетий назад факультеты информатики и вычислительной техники готовили специалистов, которые потом долгое время сидели в институтах на научной работе из-за элементарного отсутствия компьютеров у населения и в офисах. Сейчас эта специальность стала одной из наиболее популярных в украинских вузах, несмотря на то, что в реальной жизни найти свое применение компьютерщик может преимущественно в двух ипостасях: IT-специалиста – в частной компании или «на службе государевой», и программиста на вольных хлебах.

Состав представителей этой профессии дифференцирован. Он включает в себя специалистов и профессионалов разного профиля, характера труда и направленности. IT-работники не только занимают особое место на рынке труда, но и характеризуются особым языком общения, образом жизни, условиями труда и другими чертами [1].

Востребованность IT-работников обусловлена развитием и распространением информационно-технологической инфраструктуры.

Последние 10 лет доля отечественных организаций, использующих современные технические средства, продолжает увеличиваться. В целом компьютерная техника востребована уже практически во всех существующих компаниях. Такая же ситуация наблюдается с использованием сети Интернет: в последнее время произошел сильный рост показателя – до 90 %.

В целом информационно-коммуникативные сети условно можно разделить по уровню сложности работы с ними. Примером низкого уровня сложности служит системное администрирование сети небольшого предприятия / офиса, где осуществляется обслуживание одной программы (например, бухгалтерской). Средний уровень предполагает администрирование систем с ограниченным набором функций (например, гипермаркет с системой видеонаблюдения, кассовыми аппаратами и бухгалтерской программой). Высший уровень характеризуется комплексной автоматизацией (например, аэропорт). От сложности сети зависит количество, специализация, квалификация работников IT-отдела. IT-специалисты различаются также по типу деятельности, не связанной с сетями. Например, разработка, тестирование, внедрение или обслуживание программного обеспечения требуют разных специалистов [2].

Дифференциация IT-работников может проводиться по разным основаниям. Так, внутри данной сферы деятельности могут быть условно выделены следующие категории: (1) работники сфер компьютерного, программного и технического обеспечения, которые числятся в качестве таковых в соответствии с трудовым законодательством или классификатором занятости; (2) студенты и выпускники среднеспециальных и высших учебных заведений с соответствующей специальностью (инженеры и техники, отмеченные данными статистики), которые действительно работают в данной сфере; (3) «фрилансеры», выполняющие работу

В настоящее время специалисты разных компаний проводят анализ рынка и создают рейтинги профессий, которые важны для работодателя и высоко оплачиваются. В частности, команда сайта CareerCast представила рейтинг IT-специальностей, которые будут максимально востребованы в ближайшее время, чтобы ориентировать на изменения рынка труда в IT-индустрии.

В этом рейтинге оказались программисты, web-разработчики, специалисты по информационной безопасности, специалисты по анализу и обработке данных, системные администраторы, разработчики программного обеспечения и еще несколько профессий. По прогнозам команды сайта CareerCast, востребованность специалистов каждой из этих профессий вырастет не менее чем на 18 % к 2024 году [3].

Специалисты IT занимаются созданием и поддержкой работоспособности информационно-технической инфраструктуры, которая стала неотъемлемой частью и базовым условием деятельности современных организаций.

Во всем мире IT-специалисты работают как в определенных отделах компаний, так и объединяются в крупные IT-компании. Крупнейшие IT компании Украины в 2018 г. приведены в табл. 1.

Таблица 1

Крупнейшие IT-компании Украины в 2018 году

№	Компании	Офис, где ведется разработка	Специалистов в Украине, чел.	Технические специалисты, чел.	Вакансии, чел.
1	EPAM	Киев, Харьков, Львов, Днепр, Винница	5500	4900	128
2	SoftServe	Киев, Харьков, Львов, Днепр, Ровно, Черновцы, Ивано-Франковск	4863	3896	200
3	Luxoft	Киев, Днепр, Одесса	3920	3554	180
4	GlobalLogic	Киев, Харьков, Львов, Николаев	3367	3107	355
5	Ciklum	Киев, Харьков, Львов, Днепр, Одесса, Винница	2456	2124	238

Со снижением политической нестабильности компании все реже отмечают ухудшение бизнес-климата. А вот конкуренция продолжает расти – за год почти в два раза.

Основная проблема сейчас – перенасыщение рынка труда, этот фактор вырос с 36 % до 69 % за 2017 год, а влияние политической нестабильности наоборот – снизилось до 23 % против 36 % в январе 2017. Данные предоставлены на рис. 1 [4].

Рис. 1. **Изменение влияния факторов, тормозящих рост компаний**

За последние пять лет IT-рынок увеличился в два с половиной раза и занял третье место по экспорту товаров и услуг. За последние четыре года вклад IT в ВВП Украины увеличился с 0,6 % до 3,3 % (с 1,1 млрд долл. до 2,7 млрд долл. соответственно). Достичь такого развития удалось за счет роста числа программистов. Ведь именно специалисты IT-индустрии формируют инвестиционную привлекательность Украины, успешно работают с ведущими международными компаниями, способствуют привлечению инвестиций и укреплению экономики [5].

Большой проблемой IT-отрасли Украины является несбалансированность рынка: с одной стороны, наблюдается растущий дефицит профессионалов, с другой – избыток специалистов с недостаточным уровнем квалификации. В связи с этим есть острая необходимость решения вопросов по созданию механизмов выявления и решения кадровых проблем ИТ отрасли, в частности: определение соответствия уровня квалификации выпускников

потребностям индустрии, повышение интереса молодежи к ИТ-специальностям и совершенствование процесса подготовки специалистов в сфере ИТ.

Итак, для преобразования отечественной IT-отрасли в конкурентоспособный сегмент мирового рынка, а также реализации IT-потенциала Украины надо стабилизировать экономическую и политическую ситуацию в стране и улучшить институциональное регулирование IT-рынка.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Мартыненко И. О.

Литература: 1. Земнухова Л. В. IT-работники на рынке труда: статья // Социология науки и технологий. СПб., 2013. 14 с. **2.** Рынок труда для IT-специалистов. URL: https://www.education.ua/articles/203/. **3.** 6 трендовых IT-специальностей 2017–2024 года. URL: https://itstep.dp.ua/blog/6-trendovyh-it-specialnostej-2017-2024-goda/. **4.** ТОП-50 IT-компаний Украины, январь – 2018: рост 13 % за год и переход порога «5000 специалистов». URL: https://dou.ua/lenta/articles/top-50-jan-2018/. **5.** IT-сектор Украины может вырасти в два раза к 2020. URL: http://korrespondent.net/business/economics/3752603-IT-sektor-ukrayny-mozhetvyrasty-v-dva-raza-k-2020.

АНАЛИЗ СВЯЗИ КУРСА ВАЛЮТ И ИНДЕКСА ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ЦЕН

УДК 338.17

Священук С. А.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализирована корреляционная зависимость между индексом потребительских цен и валютным курсом доллара США (к гривне). Статистические данные представлены за 2013–2017 гг. В среде MS Excel вычислены необходимые числовые характеристики, рассчитаны параметры уравнения регрессии и коэффициент корреляции, по которому сделан вывод о тесноте связи исследуемых факторов.*

Ключевые слова: *индекс потребительских цен, курс валют, коэффициент корреляции, выборочное среднее, выборочная дисперсия, уравнение регрессии.*

Анотація. *Проаналізовано кореляційну залежність між індексом споживчих цін і валютним курсом долара США (до гривні). Статистичні дані наведено за 2013–2017 рр. У середовищі MS Excel обчислено необхідні числові характеристики, розраховано параметри рівняння регресії, коефіцієнт кореляції, щодо якого зроблено висновок про тісноту зв'язку досліджуваних факторів.*

Ключові слова: *індекс споживчих цін, курс валют, коефіцієнт кореляції, вибіркове середнє, вибіркова дисперсія, рівняння регресії.*

Annotation. *The correlation between the consumer price index and the exchange rate of the US dollar (to the hryvnia) was analyzed. Statistical data are presented for 2013–2017. In the MS Excel the necessary numerical characteristics were counted and the parameters of the regression equation, correlation coefficient was calculated, according to which the conclusion about the tightness of the connection between the explored factors was made.*

Keywords: *consumer price index, exchange rate, correlation coefficient, sample mean, selective variance regression equation.*

© Священук С. А., 2018

Для отображения экономической ситуации в Украине исследуются индекс потребительских цен (ИПЦ) и динамика изменения курса валют. Следует обратить внимание на существование зависимости между данными показателями.

Индекс потребительских цен – один из видов индексов цен, служит для измерения среднего уровня цен на товары и услуги (потребительской корзины) за определенный период, характеризует уровень инфляции, отражает динамику стоимости жизни населения [1].

Для его расчета берутся сведения фиксированных цен по 200 группам товаров, идентично индексу Ласпейриса рассчитывается с использованием потребительской корзины базового года. Числовое значение индекса равно результату деления суммы произведений цен текущего года и выпусков базового года на сумму произведений уровня цен и выпусков базового года [1].

Результат выражается в процентах (домножается на 100 %):

$$CPL = I_L = \frac{\sum (Q_i^o P_i^t)}{\sum (Q_i^o P_i^o)}, \quad [1]$$

где: *CPI* – индекс потребительских цен;

Q_i^o – выпуск *i*-го товара в базовом году;

P_i^o цена *i*-го товара в базовом году;

P_i^t цена *i*-го товара в текущем году.

Валютный курс, который фиксирует положение национальной валюты в определенный момент времени. Следовательно, динамика изменения цены денежной единицы страны позволяет охарактеризовать уровень инфляции данной страны.

Поскольку ИПЦ отображает уровень стоимости товаров и услуг, а установление курса валюты опирается на общие уровни цен и показатели инфляции, выход информации по ИПЦ может привести к колебанию курса валют [2].

Проблему влияния ИПЦ на другие факторы в своих работах изучали такие ученые, как М. А. Катарова [3], А. В. Бурдуковская, Т. И. Белых [4]. В работе [3] акцентируется внимание на том, что за последние годы наблюдается ослабление связи между инфляцией и обменным курсом [3], одной из причин этого является снижение общего уровня инфляции в стране [5]. В связи с этим анализ курса валют и ИПЦ остается очень важной проблемой.

Целью написания данной статьи являются статистический анализ и исследование связи между курсом валюты (доллар США, выраженный в гривне) и за определенный период времени.

Изложение основного материала. Как объект исследования используются официальные данные [6] значения ИПЦ, рассчитаного к предыдущему месяцу в процентах и курс доллара США (стоимость одной единицы в гривнах) [7] за 2013–2017 гг. На рис. 1 и рис. 2 изображены графики изменения ИПЦ и курса доллара США за исследуемый период.

Наблюдается постепенный рост значения ИПЦ, в то время как курс валюты возрастает более стремительно. Однако графики обеих величин являются возрастающими.

Анализ рис. 1–2 позволяет предположить наличие зависимости между ИПЦ и курсом доллара США.

С помощью MS Excel найдены параметры уравнения линейной регрессии и его статистика.

Таблица 1

Основные параметры линейной регрессии

$b_1 = 0{,}498$	$b_0 = -31{,}767$
$S_{b_1} = 0{,}407$	$S_{b_0} = 4{,}125$
$R^2 = 0{,}77$	$SE_Y = 7{,}654$
$F = 1{,}501$	$df = 58$
$SSR = 87{,}962$	$SSE = 3398{,}258$

По данным табл. 1 определен коэффициент регрессии

$b_1 = p_{y/x} = 0{,}498$, свободный член $b_0 = -31{,}767$.

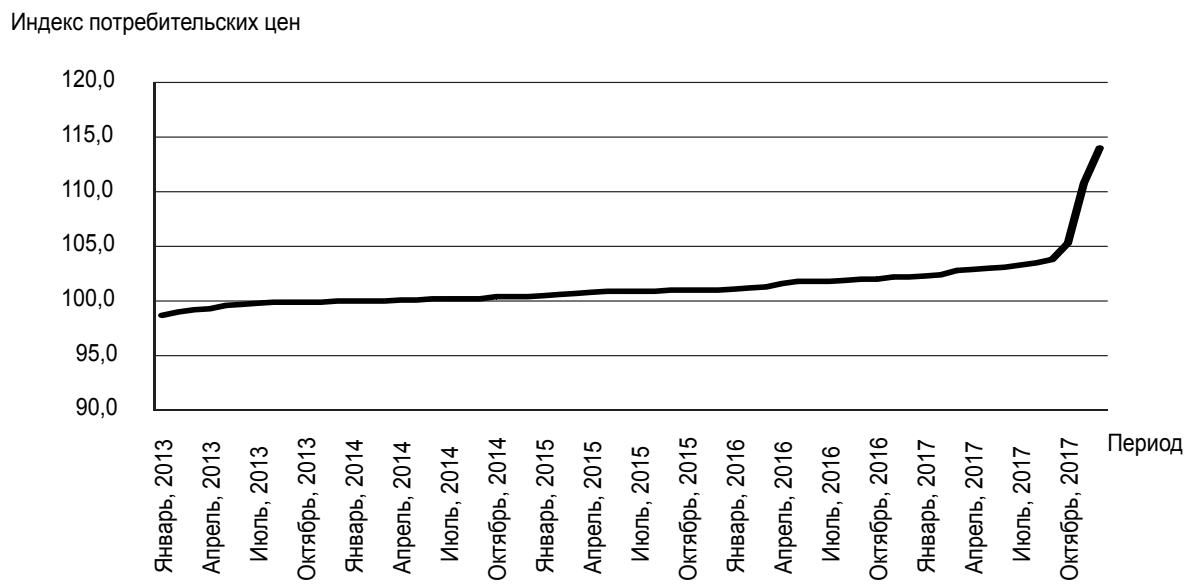

Рис. 1. **Индексы потребтельских цен в 2013–2017 гг.**

Источник: по данным [6]

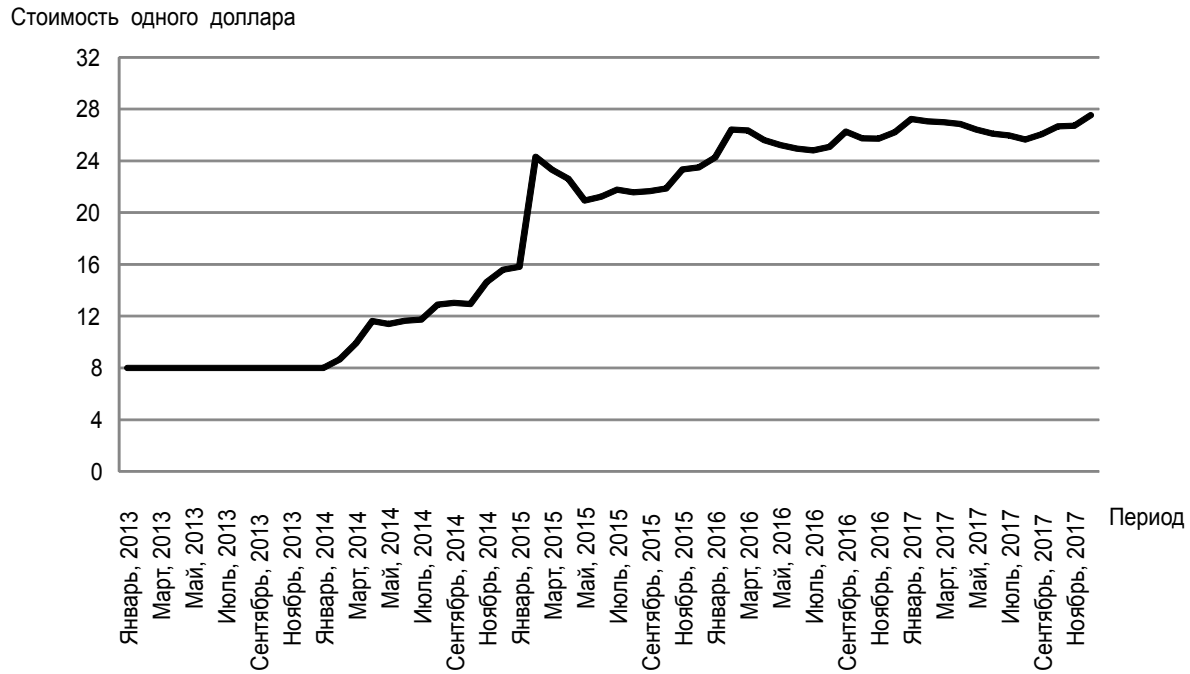

Рис. 2. **Курс доллара США к гривне за 2013–2017 гг.**

Источник: по данным [7]

Соответствующие коэффициентам уравнения регрессии их скорректированые ошибки

$$S_{b1} = 0,407, \quad S_{b0} = 4,125,$$

поэтому

$$t_{b_1} = \frac{b_1}{S_{b_1}} = 1,223, \; t_{b_0} = \frac{b_0}{S_{b_0}} = 7,7.$$

Значения t_{b_1} и t_{b_0} указывают на статистическую значимость параметров уравнения.

Коэффициент детерминации $R^2 = 0,77$ означает, что 77 % изменчивости курса доллара США объясняется изменчивостью ИПЦ.

Уравнение регрессии имеет вид $\overline{y} = 0,498x - 31,767$.

Для проверки значимости коэффициента регрессии используется критерий Стьюдента [8].

Сформулирована гипотеза $H_0 : r = 0$ (корреляционная связь отсутствует).

Статистика критерия Стьюдента: $t = \frac{|r|\sqrt{n}}{1-r^2}$ [8].

Получено, что. $t = 8,794374 > 2,58$.

Следовательно, с уверенностью 99 % можно утверждать, что линейная корреляционная зависимость является существенной, и гипотеза H_0 отклоняется.

Полученные результаты позволяют использовать уравнение регрессии для прогноза.

Вывод. Благодаря использованию методов математической статистики можно исследовать связь различных данных, значимость зависимости и влияние одного фактора на другой. Результат проведенного исследования показал, что корреляционная зависимость между курсом доллара США и ИПЦ существует и является существенной.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Норик Л. А.

Литература: 1. Індекс споживчих цін: сприйняття та реальність : навч. посіб. / за ред. Ю. М. Остапчука. Київ : Держкомстат України, 2006. 56 с. **2.** Сосунов К. А. Практический анализ. Влияние потребительских цен на курс валют. *Экономический журнал ВШЭ.* 2005. № 1. С. 2–5. **3.** Катарова М. А. Связь между обменным курсом и инфляцией в России. *Научные работы экспертов Экономической экспертной группы.* 2009. Вып. 1. С. 4–10. **4.** Бурдуковская А. В., Белых Т. И., Гутник Д. И. Исследование влияния различных экономических показателей на индекс потребительских цен средствами экономического анализа. *Известия Байкальского государственного университета.* 2014. № 3. С. 91–103. **5.** Taylor J. Low Inflation, Pass-through and the Pricing Power of Firms. European *Economic Review.* 2000. Vol. 44. No. 7. P. 1389–1408. **6.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **7.** Архив курса валют / Статистика курса доллар США / 2013–2017 гг. URL: https://net.dn.ua/money/stat.php?valute=12&year=2017. **8.** Железнякова Е. Ю., Лебедєва І. Л., Норік Л. О. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВАЛОВОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДУКТУ УКРАЇНИ

УДК 332.122

Сліденко К. Л.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано показники валового регіонального продукту в Україні. Розглянуто ефективність державного регулювання, яке впливає на показники валового регіонального продукту в Україні.*

Ключові слова: *валовий регіональний продукт, регіони, економічний розвиток, економічна криза, середні значення, критерій Стьюдента.*

© Сліденко К. Л., 2018

Аннотация. *Проанализированы показатели валового регионального продукта в Украине. Рассмотрена эффективность государственного регулирования, которая воздействует на показатели валового регионального продукта в Украине.*

Ключевые слова: *валовой региональный продукт, регионы, экономическое развитие, экономический кризис, средние значения, критерий Стьюдента.*

Annotation. *In this paper, we analyze the indicators of the gross regional productin in Ukraine. The effectiveness of state regulation, which affects the indicators of the gross regional productin in Ukraine, is considered.*

Keywords: *gross regional product, regions, economic development, economic crisis, average values, Student's test.*

Валовий регіональний продукт – важливий макроекономічний показник, за допомогою якого можна проаналізувати динаміку розвитку певного регіону країни та порівняти з показниками інших регіонів, прийняти ефективні рішення щодо управління регіонами та мінімізування дисбалансу у їх розвитку.

Стратегічною метою реалізації державної політики повинно бути створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою підвищення рівня їх конкурентоспроможності, активізації економічної діяльності, покращення рівня життя населення, забезпечення соціальних та економічних стандартів.

Мета – статистичний аналіз показника валового регіонального продукту з використанням методів, викладених у роботах [9; 10].

У країнах з ринковою економікою в останні десятиліття застосовується методологія статистичного обліку – система національних рахунків (СНР), відповідно до якої будь-яка діяльність з виробництва товарів і надання послуг відноситься до виробничої діяльності і враховується при розрахунку ключових макроекономічних показників, основними з яких є валовий внутрішній продукт (ВВП) і валовий регіональний продукт (ВРП).

Обсяги та темпи зростання ВВП і ВРП є цільовими показниками при розробці стратегій, програм, прогнозів і формуванні соціально-економічної політики держави і окремих його суб'єктів. Ці показники використовуються при розподілі міжбюджетних трансфертів і при прийнятті інших рішень, що впливають на життя людей в країні і в окремих її регіонах [1].

На регіональному рівні узагальнюючим показником, який характеризує рівень розвитку економіки регіону, є валовий регіональний продукт (ВРП). Його величина у ринкових цінах визначається як сума валової доданої вартості всіх видів економічної діяльності, включаючи чисті податки на продукти. Фактично показник характеризує все, що створено у регіоні протягом року. Чисельні дослідження свідчать про істотні диспропорції регіонального розвитку в Україні [2].

Дослідженням та аналізом цього показника займаються багато науковців: Ю. Зайцева [1], О. Невелєв [8], О. Верланов [2] та ін. Вони розглядають це питання з різних сторін, пропонують методи та напрями розвитку регіонів, вивчають нормативно-правову базу.

В Україні розрахунок ВРП ведеться змішаним методом, тобто частина даних (зазвичай стосується нефінансових корпорацій, муніципальних і державних транзакцій) акумулюється регіональними статистичними установами та прямує в центр, а частина збирається вже напряму Держкомстатом України за іншими секторами економіки [3].

ВРП створюється в результаті використання факторів виробництва всередині регіону та характеризує потенційно можливий обсяг пропозиції товарів і послуг.

Оцінка динаміки показників регіонального розвитку дозволяє визначити рівень територіальної диференціації [4]. За даними Держкомстату України [5] можна проаналізувати показники ВРП (рис. 1).

Диспропорції у розвитку регіонів виникають внаслідок різної спеціалізації, адже народно-господарський комплекс України, його галузева структура складалися протягом багатьох сторіч. Але його сучасні риси сформувалися в основному за кілька десятиліть відповідно до історико-географічних особливостей розвитку.

З наведених даних на рис. 1 видно, що найвищий рівень ВРП у Києві тому, що через столицю здійснюється багато торгових, логістичних та інших послуг, а також Київ привертає велику увагу інвесторів, що безпосередньо впливає на ВРП.

Крім Києва, найбільший рівень ВРП – у східних регіонах України, які характеризуються високим рівнем концентрації промислового виробництва, – Донецька, Дніпропетровська, Харківська, Запорізька області. Також високий рівень ВРП у Київській, Полтавській, Одеській та Львівській областях. За рахунок великої кількості історико-архітектурних пам'ятників Львівську, Полтавську та Київську області відвідує багато туристів, що сприятливо впливає на рівень ВРП. Одеса – найбільший морський порт України, через нього відбувається транспортування продукції різних галузей промисловості. В Одесі й Одеській області також знаходяться оздоровчі та рекреаційно-

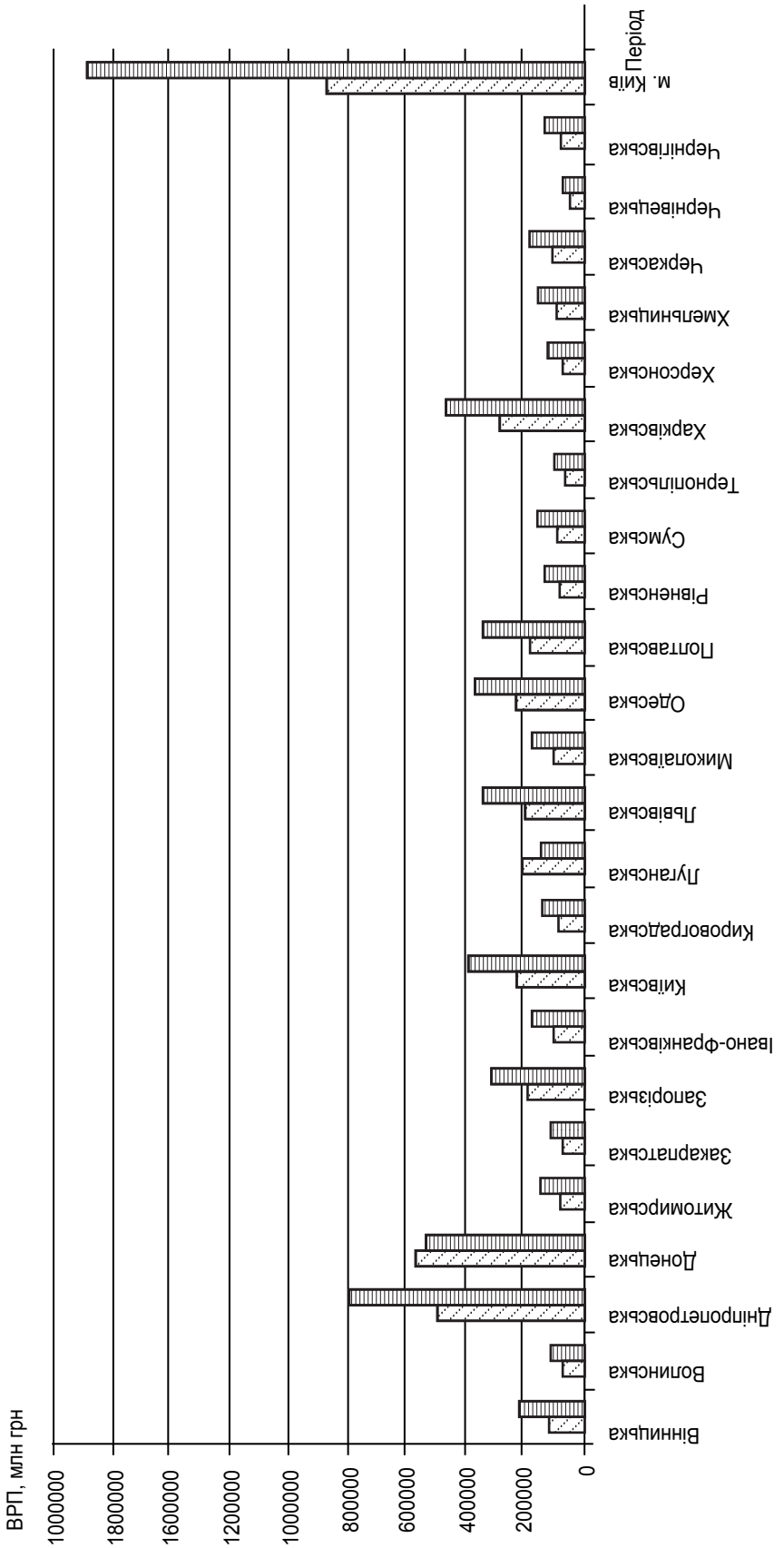

Рис. 1. **Зміни показника ВРП**

туристичні установи. Всі ці економіко-географічні та природно-ресурсні складові обумовили високі показники ВРП.

Західні області – Чернівецька, Тернопільська, Волинська та Закарпатська – демонструють маленькі ВРП на душу населення через відсутність великих і потужних виробництв з надмірним споживанням сировини й енергоресурсів, з цінними основними фондами та великим валовим випуском продукції [6].

За часів високих сировинних цін на світовому ринку високі темпи зростання показували індустріальні області – Дніпропетровська, Донецька та Харківська. Інші області розвивалися по-різному. Під час кризи 2008–2009 рр. і 2014–2015 рр. індустріальні області швидко падали, а інші певний час продовжували невелике зростання.

Незважаючи на загальний спад економіки в 2014 р., Вінницька, Тернопільська, Кіровоградська області показали високі показники зростання. Причиною є те, що основою економіки цих областей були товари і послуги для населення. Наприклад, основою економіки Вінницької області є харчова промисловість, яка ще за інерцією продовжувала працювати. Під час кризи в 2015 р. всі області показали приблизно однаковий спад у межах 6–7 % [7].

В MS Excel розраховано вибіркові середні: для 2009–2012 рр. $\overline{x}_1 = 183240{,}96$ (млн грн); для 2013–2016 рр. $\overline{x}_2 = 297040{,}96$ (млн грн).

За допомогою критерію Стьюдента пропонується перевірити гіпотезу щодо суттєвості різниці середніх значень валового регіонального продукту за 2009–2012 рр. та 2013–2016 рр. для того, щоб дослідити рівень ВРП у післякризовий період (2009–2012 рр.) та у кризовий період (2013–2016 рр.), а також виявити ефективність регіональної політики держави у складні періоди.

Нехай нульовою гіпотезою буде прийнято те, що середні значення за 2009–2012 рр. та 2013–2016 рр. мають несуттєву різницю, якою можна знехтувати: $H_0 : \overline{x}_1 = \overline{x}_2$. Тоді альтернативною гіпотезою буде те, що вони суттєво різняться: $H_1 : \ \overline{x}_1 \neq \overline{x}_2$.

Розраховано значення статистики критерію Стьюдента за формулою: $t = \dfrac{|x_1 - x_2|}{\sqrt{\dfrac{S_1^2}{n_1} + \dfrac{S_2^2}{n_2}}}$.

Отримано $t = 1{,}47$, яке порівнюється з табличними даними:

$$t(\alpha = 0{,}01; k = 25) = 2{,}79; \quad t(\alpha = 0{,}05; k = 25) = 2{,}06.$$

Розрахункове значення t менше, ніж табличне значення $t(0{,}05) = 2{,}06,$, отже, нульова гіпотеза щодо несуттєвості різниці середніх значень валового регіонального продукту за 2009–2012 рр. та 2013–2016 рр. підтверджується.

Як відомо, глибока економічна криза 2008–2009 рр. мала значний вплив на економіку України. Серед основних негативних наслідків можна виділити зменшення виробництва у певних галузях внаслідок зменшення попиту на продукцію на іноземних ринках збуту, прискорення відтоку прямих іноземних інвестицій, що призвело до зменшення показників валового регіонального продукту, адже інвестиційний клімат відіграє важливу роль у розвитку регіонів країни.

Урівноважує економічну кризу 2008–2009 рр. криза, що сталася в 2013–2014 рр., яка мала схожий вплив на економіку України в цілому та на валовий регіональний продукт зокрема.

Висновки. Показники ВРП за 2009–2012 рр. і 2013–2016 рр. було проаналізовано для того, щоб виявити, наскільки ефективною була політика держави у періоди економічних криз і після економічних криз, та виявити недоліки прийнятих рішень, щоб не допустити помилок у майбутньому.

Протягом 2009–2012 рр. та 2013–2016 рр. валовий регіональний продукт мав стабільний рівень. Отже, регіональна політика держави у досліджувані періоди була результативною, що тримало рівень ВРП на незмінному рівні у 2013–2016 рр., незважаючи на економічні кризи та геополітичні проблеми, порівняно з 2009–2012 рр. .

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Зайцева Ю. С. Валовой региональный продукт. Структурный анализ и межрегиональные сопоставления // LAP LAMBERT Academic Publishing, 2011. 400 с. **2.** Верланов О. Ю. Фактори формування валового регіонального продукту. *Наукові праці. Економіка.* 2010. Т. 126. Вип. 113. С. 130–136. **3.** Гончар В. Г. Валовий регіональний продукт в системі оцінки економічної безпеки регіонів України. *Територіальний розвиток та регіональна економіка.* 2016. Т. 113. Випуск 3. С. 39–42. **4.** Криворучко М. Ю. Аналіз динаміки валового регіонального продукту на основі методології неокласичної теорії зростання. *Бізнес Інформ.* 2015. Вип. 2. С. 97–102. **5.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **6.** Голиков А. П., Казакова Н. А., Шуба Е. А. Экономика Украины: факторы производства, отраслевая структура, размещение, тенденции развития :

учеб. пособие. Київ : Знання, 2009. 200 с. **7.** Рапопорт В. Экономика областей. URL: http://argumentua.com/stati/ekonomika-oblastei-rabotayushchikh-na-vnutrennii-rynok-stabilna-infografika. **8.** Невелєв О. М., Данилишин Б. М. Сталий розвиток регіону: стратегічні напрями і механізми. Київ : Логос, 2013. 128 с. **9.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с. **9.** Малярець Л. М., Норік Л. О. Економіко-математичні аспекти діагностики конкурентоспроможності підприємства : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 216 с.

АНАЛІЗ І ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКОСТІ ФРАНЧАЙЗЕРІВ В УКРАЇНІ

УДК 005.591.43(477)

Соколов Д. С.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто проблему аналізу франчайзингу в Україні. На підставі теоретико-логічного аналізу було сформовано специфікацію моделі, здійснено аналітичний аналіз. Обчислено прогноз за кривими зростання і визначено найбільш впливові фактори на кількість франчайзерів в Україні за дванадцять років (2005–2016).*

Ключові слова: *франчайзинг, інфляція, безробіття, регресія, аналіз.*

Аннотация. *Рассмотрена проблема анализа франчайзинга в Украине. На основании теоретико-логического анализа была сформирована спецификация модели, осуществлен аналитический анализ. Вычислен прогноз по кривым роста, и определены наиболее влиятельные факторы на количество франчайзеров в Украине за двенадцать лет (2005–2016).*

Ключевые слова: *франчайзинг, инфляция, безработица, регрессия, анализ.*

Annotation. *The article deals with the problem of analysis franchising in Ukraine. On the basis of theoretical and logical analysis, a specification of the model was formed, an analytical analysis was carried out. The forecast of growth curves is calculated and the most influential factors are determined on the number of franchisors in Ukraine during the twelve years (2005–2016).*

Keywords: *franchising, inflation, unemployment, regression, analysis.*

Постановка проблеми. У наш час, незважаючи на економічні проблеми останнього часу, франчайзинг в Україні продовжує стрімко розвиватися і поширюватися в різних секторах і багатьох регіонах. За даними «Franchise Group», провідної української консалтингової компанії в галузі франчайзингового бізнесу, одна з причин цього явища полягає в тому, що українці розглядають франчайзинг як одну з найбільш життєздатних форм інвестування капіталів, оскільки він пропонує надійні та перевірені на практиці моделі ведення бізнесу [4]. Тому питання про франчайзинг в Україні є важливою проблемою в ринковій економіці.

Дослідженнями, присвяченими такій формі ділового співробітництва, як франчайзинг, займалися такі зарубіжні вчені, як Ж. Дельта, Ф. Котлер, Ж. Ламбен, М. Мндельсон, С. Шейн. Ці питання так само висвітлені у таких вітчизняних ечених, як В. Дергачова, Н. Ковальчук, Є. Кузьміна, А. Корольчук та ін. Ці публікації розкривають сутність понять «франчайзинг», «франчайзингові відносини», їх особливості, висвітлюють різні підходи і визначають перевагу та недоліки бізнесу на умовах франчайзингу [3].

Мета статті – проаналізувати сучасний стан вітчизняного та зарубіжного франчайзингу в Україні, визначити вплив факторів на кількість франчайзерів на ринку і спрогнозувати його на наступні 3 роки.

© Соколов Д. С., 2018

Аналіз динаміки чисельності кількості франчайзерів в Україні за період з 2005 по 2016 рр., що наведена на рис. 1, свідчать про те, що з 2009 року спостерігається стабільно позитивне зростання кількості франшиз, якщо не брати до уваги незначного падіння в 2014 році і падіння на 24 % у 2016 році. Але навіть у 2014 р., коли кількість франчайзерів скоротилася через їхню нездатність пережити економічну кризу в Україні, кількість власників франшиз продовжувала зростати. У деяких відносинах економічна криза 2014 року зіграла позитивну роль для франчайзингу в цілому, а виживання компаній в цей період залежало від їх здатності впроваджувати істотні вдосконалення в свої бізнес-процеси, і тим, хто цього не зробив, довелося піти з ринку.

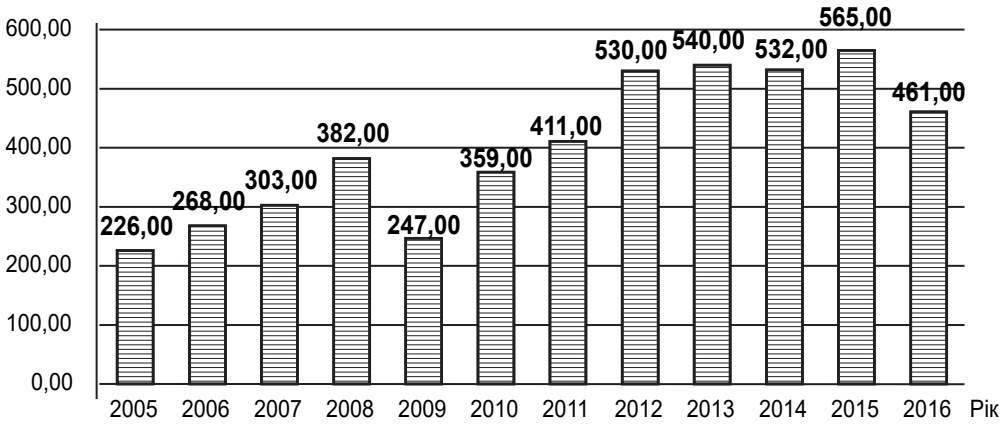

Рис. 1. **Динаміка чисельності кількості франчайзерів в Україні за 2005–2016 рр.** [1]

Виходячи з наявних даних можна зробити висновок, що чисельність кількості франчайзерів в Україні має нестабільне положення.

Отже, для аналізу були обрані макроекономічні показники, які увійшли до специфікації моделі: безробіття, тис. осіб (x_1), ВВП, млн $ (x_2), курс UAH / USD (x_3), рівень інфляції, % (x_4), експорт, млрд $ (x_5), заборгованість виплат заробітної плати, млн грн (x6), а як результативний – кількість франчайзерів в Україні (y).

Таблиця 1

Дані для побудови моделі [2]

Рік	Кількість франчайзерів в Україні	Безробіття тис. осіб	ВВП, млн $	Курс UAH / USD	Інфляція, %	Експорт, млрд $	Заборгованість виплат заробітної плати, млн грн
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6
2005	226,00	1595,20	86309,00	5,20	110,30	34,20	1111,2
2006	268,00	1513,70	107753,00	5,10	111,60	38,40	960,60
2007	303,00	1416,70	142719,00	5,10	116,60	49,30	806,4
2008	382,00	1424,00	179382,00	5,20	122,30	67,00	668,7
2009	247,00	1956,60	117562,00	7,30	112,30	39,70	1188,7
2010	359,00	1784,20	136420,00	8,00	109,10	51,40	1254,90
2011	411,00	1731,70	165239,00	8,00	104,63	68,40	1037,30
2012	530,00	1656,60	176308,00	8,00	99,80	68,80	885,40
2013	540,00	1576,40	182026,00	8,20	100,50	62,30	953,60
2014	532,00	1847,10	130908,00	12,00	124,90	53,90	2366,90
2015	565,00	1654,00	90615,00	21,00	143,90	104,00	2010,90
2016	461,00	1677,50	93270,00	24,00	112,40	117,00	2004,00

За результатами обчислено рівняння регресії, яке має вигляд:

$$y = -116{,}902 + 0{,}00255725 \cdot x_2 + 18{,}0483 \cdot x_3 .$$

Виходячи їх побудованого рівняння регресії можна зробити висновок, що найбільш значущими факторами впливу на кількість франчайзерів в Україні (y) є ВВП, млн $ (x_2), і курс UAH / USD (x_3), а фактори x_1, x_4, x_5, x_6 є статистично незначущими (на рівні довіри 95 %) і їх недоцільно включати в модель.

На основі коефіцієнта регресії b_1 робимо висновок, що при зміні безробіття на 1 тис. осіб кількість франчайзерів в Україні збільшиться на 0,00255725 людини. Значення коефіцієнта регресії b_2 вказує на те, що при зміні курсу UAH / USD на 1 гривню кількість франчайзерів в Україні зросте на 18,0483 людини в середньому.

Критерій Фішера (*F*) підтверджує статистичну значущість побудованої моделі, оскільки Fрасч = 959,7597 більше табличного. Розрахункове значення статистики Дарбіна-Уотсона $DW = 1{,}8437$, а табличні $dl = 0{,}268,$, $du = 2{,}832$. Розрахункове значення потрапило в 3 секцію на графіку, а це свідчить про відсутність автокореляції, що підтверджує високу якість побудованої моделі.

У табл. 2 наведені розрахункові значення кореляції. Вони можуть бути використані для виявлення наявності мультиколінеарності. У нашому випадку немає кореляцій з абсолютними значеннями, що перевищують 0,5.

Таблиця 2

Кореляційна матриця для оцінок коефіцієнтів

	CONSTANT	x_2	x_3
CONSTANT	1	-0,9409	-0,6927
x_2	-0,9409	1	0,4652
x_3	-0,6927	0,4652	1

Коефіцієнт множинної кореляції (*R*) показав, що модель на 76,23 % має досить сильний (тісний) зв'язок всього набору факторів з результатом. Звівши цей результат у квадрат, можна сказати, що на 70,9496 % мінливість кількості франчайзерів в Україні залежить від мінливості врахованих факторів (х), а решта 29,0504 % від факторів, що не враховані в моделі.

Прогнозування кількості франчайзерів на найближчі 3 роки доцільно виконати за кривими зростання. Прогнозована модель кількості франчайзерів має вигляд:

$$y(t) = \sqrt{5{,}43465 + 0{,}0791989 \cdot (t)}\ .$$

Прогноз кількості франчайзерів в Україні і розраховані 95 % довірчі інтервали мають вигляд:

$$y_{t+1} = 596{,}364 \qquad [510{,}063;\ \ 682{,}664]$$

$$y_{t+2} = 626{,}266 \qquad [529{,}453;\ \ 723{,}079]$$

$$y_{t+3} = 656{,}168 \qquad [548{,}591;\ \ 763{,}745]$$

В результаті проведеного регресійного аналізу можна зробити висновок, що кількість франчайзерів в Україні в найближчі три роки зростатиме. На кількість франчайзерів більшою мірою впливають ВВП і курс UAH / USD. Державі необхідно впроваджувати такі заходи, які б підвищували рівень цих показників, щоб кількість франчайзерів в Україні було вище.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Макроэкономические показатели. URL: http://index.minfin.com.ua/index/. **2.** Франшизы в Украине устойчивы к кризису. URL: https://2016.export.gov/ukraine/franchising/. **3.** Костюк А. К., Дергачова В. В. Перспективи розвитку сучасних підприємств на умовах франчайзингу. URL: http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2014-35.pdf. **4.** Дослідження сучасного стану франчайзингу в Україні та світі. URL: http://global-national.in.ua/archive/7-2015/28.pdf. **5.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Багатомірний аналіз соціально-економічних систем : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 384 с.

НЕЗАКОННЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ

УДК 349.2

Старікова В. А.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто трудовий спір, який пов'язаний з незаконним розірванням трудового договору з ініціативи роботодавця. Визначено й охарактеризовано порядок дій, які необхідно зробити для відновлення на роботі, відшкодування моральної шкоди та виплати середньої заробітної плати за час вимушеного прогулу через суд.*

Ключові слова: *незаконне звільнення, судовий позов, трудовий спір, відновлення на роботі, відшкодування моральної шкоди.*

Аннотация. *Рассмотрен трудовой спор, связанный с незаконным расторжением трудового договора по инициативе работодателя. Определен и охарактеризован порядок действий, который необходимо предпринять для восстановления на работе, возмещения морального вреда и выплаты средней заработной платы за время вынужденного прогула через суд.*

Ключевые слова: *незаконное увольнение, судебный иск, трудовой спор, восстановлении на работе, возмещении морального вреда.*

Annotation. *The article deals with labor dispute, which is connected with illegal termination of an employment contract on the initiative of the employer. The procedure for actions necessary for restoration at work, compensation for moral damage and payment of average wages during forced forced labor through the court are determined and described.*

Keywords: *illegal dismissal, litigation, labor dispute, restitution at work, compensation for moral harm.*

Незаконне звільнення працівників – найрозповсюдженіше правопорушення трудового законодавства України. Особи, яких було незаконно звільнено, майже ніколи нічого не роблять для відновлення на роботі та відшкодування збитків, але закон на боці співробітника у більшості випадків. Необізнаність працівників у правовій культурі проявляється у небажанні захищати свої права [1].

Роботодавець має право звільнити працівника на підставі ст. 40, 41 Кодексу Законів про працю України (далі по тексту – КЗпП України), в яких наведено вичерпний перелік випадків для звільнення [2].

При звільненні роботодавець зобов'язаний аргументувати причини звільнення та попередити про це працівника (у певних випадках строк попередження складає два місяці). В день звільнення роботодавець повертає працівнику трудову книжку, якщо це не було виконано і працівник не може влаштуватись на іншу роботу, то колишній роботодавець виплачує середню заробітну плату за час вимушеного прогулу.

Незаконне звільнення вирішується позасудовим шляхом або в судовому порядку. Якщо не вийшло домовитись роботодавцю з працівником позасудовим шляхом, то потрібно готуватись до судового розгляду, адже відновлення в судовому порядку ефективніше. До суду необхідно звернутись із заявою протягом 1 місяця (передбачено ст. 233 КЗпП) [2].

Розглянемо на прикладі ситуацію, де роботодавець порушив норми КЗпП.

Справа за позовом громадянина М. (далі по тексту – гр. М.) до ПрАТ «Беліта» про відновлення на роботі, виплату середньомісячного заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Так, гр. М., який заочно навчався на третьому курсі юридичної академії, взяли на посаду помічника юриста підприємства. Після третього курсу гр. М. залишив навчання, коли роботодавець дізнався про це, то звільнив його за п. 2 ст. 40 КЗпП у зв'язку з невідповідністю працівника займаній посаді через недостатню кваліфікацію, оскільки маркетолог повинен мати повну вищу освіту відповідного напряму підготовки. Перевести працівника за його згодою на іншу посаду можливості немає.

Суд задовольнив позов. Адже роботодавцю було відомо ще при прийомі працівника на роботу про його недостатню кваліфікацію та невідповідність займаній посаді [3].

У ст. 233 КЗпП сказано, що працівник може звернутися з заявою про вирішення трудового спору безпосередньо до районного суду в тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, та в місячний термін після отримання трудової книжки, якщо це справи про звільнення. Якщо було порушення про виплату заробітної плати, то робітник може звернутись з позовом до суду. У випадках, коли були пропущені терміни подачі заяви з поважних причини (ст. 233 КЗпП), районний суд може відновити термін [2].

© Старікова В. А., 2018

Спершу починається підготовка до звернення в суд. Слід зібрати докази того, що ви працювали на підприємстві. Це може бути трудова книжка, трудовий договір, звіти в податковій про нарахування ЄСВ від заробітної плати, інформація з центру зайнятості про прийняття та з банку про нарахування заробітної плати. Важливими для справи будуть показання свідків, відеозаписи, якщо на робочому місці встановлені відеокамери, документи, виписки з реєстрів. У наданні цих документів може завадити роботодавець, якщо він не хоче доведення незаконного звільнення.

Наступним кроком буде складання позовної заяви, де надається детальна інформація про правопорушення з посиланнями на норми КЗпП та будуть викладені вимоги до суду. Такими вимогами може бути відновлення на роботі, компенсація за вимушений прогул і відшкодування моральної шкоди. Необхідно зауважити, що позовна заява повинна відповідати нормам ст. 119 Цивільного процесуального кодексу України (далі по тексту – ЦПК), інакше суд може залишити заяву без руху [4].

Позовна заява розглядається судом загальної юрисдикції за місцем знаходження відповідача (ст. 109 ЦПК). Позов надається з усіма доказами та квитанціями про сплату судового збору. Протягом трьох днів суд відкриває справу або відмовляє у відкритті справи, після чого виносить ухвалу про своє рішення, в якій зазначено дату, час і місце судового засідання чи причини відмови у відкритті провадження. У ст. 231 КЗпП сказано, що у районних судах розглядаються трудові спори за заявою працівник у випадках, коли він не погоджується з висновком комісії з трудових спорів підприємства.

Також суд протягом 10 днів може призначити попереднє судове засідання, якщо виникають складності у спорі. Це потрібно для прискорення вирішення справи чи вирішення до судового розгляду, але воно не є обов'язковим та призначається, якщо суддя побачив у цьому потребу.

Після ознайомлення з усіма доказами та аргументами починаються судові дебати. Після цього суддя приймає рішення щодо відновлення у роботі, але не пізніше 1 місяця з дня відкриття справи.

Стаття 235 КЗпП наголошує, що при незаконному звільненні робітник має бути поновлений на попередній посаді органом, який розглядає трудовий спір [2].

Паралельно з цим суд приймає рішення про сплату робітнику заробітної плати за час вимушеного прогулу або різниці в заробітку за час виконання нижчеоплачуваної роботи, але не більш як за один рік.

У випадках, коли заява розглядається в суді довше одного року (не з вини робітника), суд виносить рішення про виплату середнього заробітку за весь час вимушеного прогулу. Якщо порушення законних прав працівника призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя, то у такому разі відбувається відшкодування власником моральної шкоди (ст. 237-1 КЗпП). Законодавство визначає порядок відшкодування моральної шкоди.

Статтею 240-1 КЗпП передбачено, що у випадках, коли працівника було звільнено незаконно, але відновлення його на попередній посаді неможливо через ліквідацію підприємства, орган, який займається трудовим спором, зобов'язує ліквідаційну комісію, а в окремих випадках це може бути правонаступник чи орган, уповноважений управляти майном ліквідованого підприємства, виплатити працівнику заробітну плату за весь час вимушеного прогулу. Одночасно орган, який розглядає трудовий спір, визнає працівника таким, якого було звільнено за п. 1 ст. 40 цього Кодексу. Ст. 49-3 КЗпП передбачає для вивільнюваних працівників пільги та компенсації, які поширюються на такого працівника, а його зайнятість забезпечується відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» [5].

У висновку слід зауважити, що відновлення на роботі через незаконне звільнення – складний процес, який вимагає часу, збір інформації щодо правопорушення, правова обізнаність працівника та досвідченість юриста.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Невідповідність працівника посаді як підстава звільнення з ініціативи роботодавця : підручник / за ред. І. А. Іонікова. Київ : ФІНИ, 2003. 531 с. **2.** Кодекс Законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **3.** Трудовые споры: неурегулированные вопросы законодательства : учебник / под ред. А. К. Бондарева. М. : Гарант, 2009. 735 с. **4.** Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15. **5.** Дмитренко Ю. П. Трудове право України : підручник. Київ : Юрінкомінтер, 2009. 624 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СЕРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

УДК 331.221.6/.7(477)

Стеценко Д. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено аналіз даних про розмір середньої заробітної плати по 24 областях України. Обчислено та порівняно середні показники заробітної плати за третій та четвертий квартали 2017 р. За допомогою критерію Стьюдента встановлено несуттєвість різниці між середніми значеннями заробітної плати у регіонах за досліджувані періоди.*

Ключові слова: *заробітна плата, середня заробітна плата, критерій Стьюдента.*

Аннотация. *Проведен анализ данных о размере средней заработной платы по 24 областям Украины. Вычислены и сравнены средние показатели заработной платы за третий и четвертый кварталы 2017 г. С помощью критерия Стьюдента установлена несущественность различий между средними значениями заработной платы по регионам за исследуемые периоды.*

Ключевые слова: *заработная плата, средняя заработная плата, критерий Стьюдента.*

Annotation. *The analysis of data on the size of average wages in 24 regions of Ukraine was conducted. The average wage index for the third and fourth quarters of 2017 was calculated using the Student's test. The difference between the average wage values for the periods studied was determined by the Student Criteria.*

Keywords: *wages, average wages, Student's test.*

Заробітна плата – один із найголовніших чинників розвитку усієї країни. Питання, які пов'язані з заробітною платою, є завжди актуальними не лише для працівників, а й роботодавців. Завдяки їй формуються попит і пропозиція робочої сили, відбувається урівноваження кількості робітників у галузі. Оплата праці є першочерговим чинником, який впливає на ефективне використання робочої сили. Розроблення та прийняття рішень у сфері регулювання політики доходів потребують оцінки ступеня регіональної диференціації заробітної плати, виявлення чинників, що її формують, та пошуку важелів регулювання [1].

Аналіз останніх досліджень. Регіональну диференціацію доходів і, зокрема, заробітної плати в Україні досліджено в роботах: Д. Богині, А. Колота, Е. Лібанової, В. Новикова, М. Романюка, У. Садової, М. Семикіної, О. Кириленко [1] та ін. Як відомо, заробітна плата є дуже важливим показником як в промислових масштабах, так і в масштабах усієї країни.

Тому дослідження цього показника дає змогу оцінити стан економіки та рівень розвитку країни за досліджуваний період. У час нестабільної ситуації на політичній арені України важливим є вивчення тенденцій розвитку окремих показників економіки для побудови подальшого стратегічного плану удосконалення економічної політики та підвищення рівня благополуччя населення.

Адже саме економічне становище населення є основним індикатором оцінювання розвитку держави на сучасному етапі розвитку суспільства [1].

Аналіз показників середньої заробітної плати протягом двох кварталів 2017 р. дозволяє зробити висновки щодо стабільного чи змінного стану життєвого рівня населення; щодо ефективності проведених реформ; стосовно матеріальної забезпеченості населення та ін.

Метою статті є проведення статистичного аналізу показників середньої заробітної плати за період третього та четвертого кварталів 2017 р. та визначення значущості різниці між середніми значеннями заробітної плати. В основі аналізу покладено підходи, викладені в [5; 7].

На сайті Міністерства фінансів України [2] було отримано дані щодо середньої заробітної плати за літній та осінній квартали 2017 р. за 24 регіонами України. На рис. 1 зображено графік середньої заробітної плати, за яким можна виділити найбільш високооплачуваний та низькооплачуваний регіони. Видно, що найвищу заробітну плату за досліджуваний період отримували робітники в Київській області.

Найвагомішою причиною такого випередження є вищі ціни на товари та послуги порівняно з іншими регіонами країни. Також Київ – місто, де зосереджені важливі об'єкти промисловості, найбільш високотехнологічні підприємства в Україні, наявний аеропорт (за статистичними даними робітники в сфері авіатранспорту отримують

© Стеценко Д. В., 2018

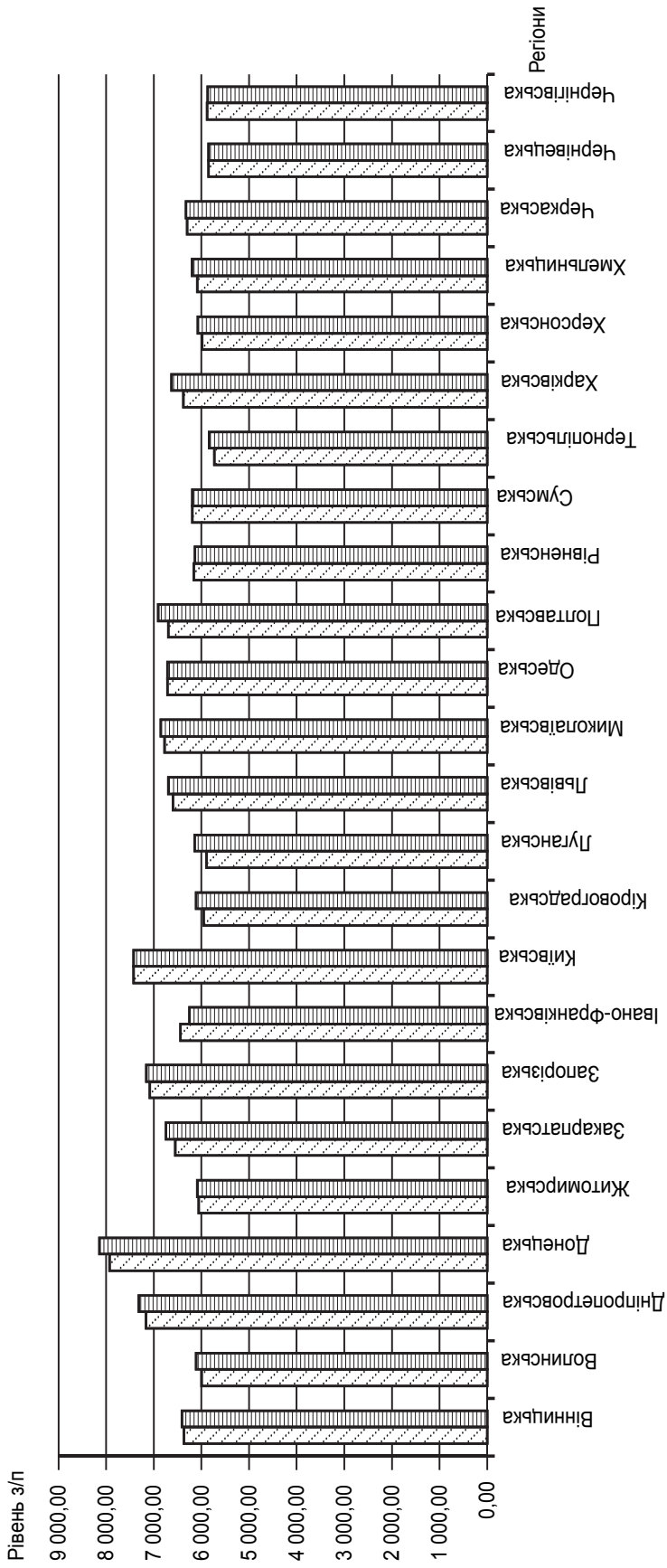

Рис. 1. **Розподіл середньої заробітної плати за регіонами України**

чи не найбільшу заробітну плату [3]), наявні іноземні філіали. У столиці зосереджено чимало високооплачуваних спеціалістів, тому врахувавши їхню заробітну плату до розрахунків – середня заробітна плата регіону стає значно вищою.

Регіоном, у якому заробітна плата виявилася на найнижчому рівні, є Тернопільський. Така ситуація виникла як наслідок того, що за період 2017 р. багато підприємств припинили своє функціонування. Це, своєю чергою, дало поштовх розвитку безробіття, адже кількість робочих місць скоротилася, а конкуренція за робоче місце досягла 100 осіб на місце.

За третій квартал 2017 р. середнє значення заробітної плати серед 24 регіонів України становило 6424 грн $\overline{x_1} = 6424$ ($\overline{x_1} = 6424$), за четвертий квартал 24 регіонів – 6506 грн ($\overline{x_2} = 6506$).

Постає питання, чи суттєва різниця між середніми значеннями заробітної плати за два квартали 2017 року.

Сформульовано нульову гіпотезу $H_0 : \overline{x_1} = \overline{x_2}$ про те, що середні значення суттєво не відрізняються.

Тоді альтернативна гіпотеза $H_1 : \overline{x_1} \neq \overline{x_2}$ – середні значення відрізняються суттєво, вибірки неоднорідні.

Обчислено вибіркові дисперсії: $D_1 = 289555,58$, $D_2 = 314560,07$.

У разі малих обсягів вибірок потрібно знайти виправлені вибіркові дисперсії, тому:

$$S^2(x_1) = \frac{n_1}{n_1 - 1} D(x_1) = \frac{24}{23} \cdot 289555,5 = 302144,85;$$

$$S^2(x_2) = \frac{n_2}{n_2 - 1} D(x_2) = \frac{24}{23} \cdot 314560,07 = 328236,57.$$

Щоб перевірити нульову гіпотезу використовується критерій Стьюдента [4; 6].

Статистика критерію:

$$t = \frac{\left|\overline{x}_1 - \overline{x}_2\right|}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}} = \frac{|6424 - 6506|}{\sqrt{12589 + 13676}} = 0,5.$$

Табличні значення: $t(0,01;24) = 2,8; t\ (0,05;24) = 2,06.$

Фактичне значення t = 0,5 менше за значення $t\ (0,05;24) = 2,06$, , а отже, це свідчить про те, що доведено гіпотезу $H_0 : \overline{x_1} = \overline{x_2}$. Тобто середні значення досліджуваних вибірок суттєво не відрізняються.

Підтверджена гіпотеза означає, що життєвий рівень населення окремих регіонів України суттєво не змінився за досліджувані періоди і можна судити про однорідність щодо оплати праці в цілому по Україні. Це дозволяє використовувати вихідні дані для моделювання показника заробітної плати та короткострокового прогнозування.

Висновки. Проведений аналіз показав, що у 2017 р. в Україні заробітна плата знаходилася на стабільному рівні, що може в подальшому допомогти скорегувати фінансову політику й обрати правильний шлях розвитку економіки України.

А сам рівень заробітної плати визначає такі базисні макроекономічні параметри, як сукупний платоспроможний попит, рівень державних соціальних стандартів, доходи Пенсійного фонду України і темпи економічних трансформацій в цілому. Тому, звертаючи увагу на найважливіші економічні показники, уряд зможе винайти оптимальну стратегію щодо розвитку потенціалу України..

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Фінансові важелі подолання бідності в Україні : монографія / за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2010. 432 с. **2.** Середня місячна зарплата по регіонах України в 2017 р. URL: https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/2017. **3.** Зарплата в Україні – порівняння за професіями та областями. URL: https://fakty.ictv.ua/ru/ukraine/20170110-zarplata-v-ukrayini-porivnyannya-za-profesiyamy-ta-oblastyamy/. **4.** Железнякова Е. Ю., Лебедєва І. Л., Норік Л. О. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с. **5.** Малярець Л. М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія та практика : наук. вид. Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. 384 с. **6.** Малярець Л. М., Лебедєва І. Л., Широкорад Л. Д. Математика для економістів. Теорія ймовірностей та математична статистика : навч. посіб. : у 3 ч. Ч. 3. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2011. 568 с. **7.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю.

Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ЭКСПОРТ УСЛУГ УКРАИНЫ

УДК 330.43:338.46:339.564(477)

Стрельцова А. В.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проведен анализ влияния различных факторов на экспорт услуг Украины в 2005–2016 годах при помощи корреляционно-регрессионного анализа и построенной эконометрической модели. Определена степень влияния значимых факторов. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Сделан прогноз экспорта услуг Украины на дальнейшие три периода.*

Ключевые слова: *экспорт услуг, факторы, эконометрическая модель, корреляционно-регрессионный анализ.*

Анотація. *Проведено аналіз впливу різних чинників на експорт послуг України в 2005–2016 роках за допомогою кореляційно-регресійного аналізу та побудованої економетричної моделі. Визначено ступінь впливу значущих чинників. Отримана модель перевірена на статистичну значущість. Зроблено прогноз експорту послуг України на подальші три періоди.*

Ключові слова: *експорт послуг, фактори, економетрична модель, кореляційно-регресійний аналіз.*

Annotation. *The analysis of the influence of various factors on the export of services of Ukraine in 2005 -2016 was carried out using correlation-regression analysis and the constructed econometric model. The degree of influence of the determining factors is determined. The obtained model is checked for statistical significance. A forecast is made for the export of services in Ukraine for the next three periods.*

Keywords: *export of services, factors, econometric model, correlation-regression analysis.*

Современная международная торговля услугами быстро расширяется, оказывая все более существенное влияние на развитие национальной экономики Украины и мирового хозяйства в целом: приобретает растущее значение в социальной жизни всех стран. Этот процесс является объективным следствием все возрастающих потребностей научно-технического прогресса и дальнейшего углубления разделения труда.

Одной из важнейшей закономерностей развития экономики во всем мире является взаимосвязь экономического роста и повышения роли услуг в национальной экономике. Это проявляется в увеличении доли трудовых, материальных и финансовых ресурсов, используемых в сфере услуг. По мере развития общества, роста производительных сил происходит определенное развитие сферы услуг. Наблюдается увеличение занятости в этой сфере, рост технической оснащенности труда, внедрение все более совершенных технологий. Поэтому анализ экспорта услуг Украины так важен для определения дальнейшего развития нашей экономики.

Действие факторов, влияющих на экспорт услуг, обуславливается особенностями современного развития мировой экономики и степенью интегрированности страны в мирохозяйственные связи. К основным факторам следует отнести научно-технический прогресс (НТП), под влиянием которого происходит углубление разделения труда в стране, а также характер и тип организации национальной экономики, степень ее открытости международном среде [1].

© Стрельцова А. В., 2018

Масштабный рост сферы услуг и ее трансформация из обслуживающей, вспомогательной отрасли материального производства в мощную самостоятельную сферу национального хозяйства связаны с двумя основными факторами – экстенсивного и интенсивного характера.

К экстенсивным можно отнести факторы внешнего влияния как экономической, так и социальной направленности, а именно: рост доходов хозяйствующих субъектов; государственное регулирование, валютные курсы. К факторам интенсивного, внутреннего характера относят: рост спроса на высококачественные и профессионально выполненные работы и услуги; масштабный рост инвестиций в отрасль.

Количественные показатели, которые отражают эти факторы, представлены в табл. 1. Данные взяты с официального сайта статистики Украины [2].

Таблица 1

Исходные данные для анализа влияния факторов на экспорт услуг Украины в 2005–2016 гг.

Год	Экспорт услуг, млн долл. США	Импорт услуг, млн долл. США	Средняя заработная плата, грн	Прямые инвестиции в Украину, млн долл. США	Курс, долл. США	Импорт товаров, млн долл. США	Доходы населения, млн грн
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6
2005	6443,2	2941,8	806,0	9 047,0	5,122	36136,3	298275,0
2006	7791,8	3730,6	1041,0	16 890,0	5,050	45038,6	363586,0
2007	9435,1	4995,5	1351,0	21 607,3	5,050	60618,0	470953,0
2008	12260,1	6481,5	1806,0	29542,7	5,446	85535,3	634493,0
2009	10129,7	5186,4	1906,0	35616,4	7,794	45433,1	661915,0
2010	11936,3	5421,7	2250,0	39824,5	7,935	60742,2	847949,0
2011	14180,3	6214,2	2648,0	45370,0	7,954	82608,2	988983,0
2012	14096,2	6650,1	3041,0	48197,6	7,991	84717,6	1149244,0
2013	14233,2	7523,0	3282,0	51705,3	7,993	76986,8	1215457,0
2014	11520,9	6373,1	3480,0	53704,0	11,890	54428,7	1151656,0
2015	9735,7	5523,0	4195,0	40725,4	21,856	37516,4	1330089,0
2016	9867,9	5326,5	5183,0	36154,5	25,553	39249,8	1526691,0

Для экономического анализа факторов, влияющих на экспорт услуг Украины, целесообразно построить множественную регрессионную модель, где зависимая переменная y – экспорт услуг Украины, млн долл. США, а факторы: x_1 – объем импорта услуг, млн долл. США; x_2 – средняя заработная плата, грн; x_3 – объем прямых иностранных инвестиций, млн долл. США; x_4 – курс, долл. США; x_5 – объем импорта товаров, млн долл. США; x_6 – доходы населения, млн грн.

Для расчета параметров модели был использован статистический пакет анализа Statgraphics Centurion.

После расчетов регрессионного анализа и исключения статистически незначимых факторов уравнение регрессии имеет вид:

$$Y = 2697,37 + 0,100274x_3 + 0,0794151x_5.$$

Таким образом, из модели были исключены такие факторы, как: объем импорта услуг, средняя заработная плата, курс долл. США и доходы населения, так как их P-value превышает 0,05. Можно предположить, что влияние исключенных факторов происходит не моментально, а с некоторой временной задержкой, то есть временным лагом.

Параметры регрессии показывают, что при увеличении объема прямых инвестиций на 1 млн долл. США объем экспорта услуг Украины в среднем увеличится на 0,1003 млн долл. США, а при увеличении импорта товаров на 1 млн долл. США экспорт услуг Украины увеличится на 0,079 млн долл. США [3].

Построенная модель статистически значимая, об этом свидетельствует F-критерий Фишера, $F_{расч.} = 197,88$ значительно превышает $F_{табл.} = 4,16$. Включенные в модель факторы также статистически значимы, так как табличное значение t-критерия Стьюдента = 2,26 меньше, чем расчетные: $t_{b3} = 10,03$, $t_{b5} = 10,82$, $t_a = 6,18$.

Статистика Дарбина-Уотсона (*DW*) проверяет наличие автокорреляции остатков в модели. Значение статистики $DW = 1,86495$, то есть признаков существенной последовательной автокорреляции в остатках на 95-процентном уровне достоверности нет, модель может быть использована для прогнозирования.

Значение коэффициента детерминации равно 0,978, то есть 97,8 % вариации объема экспорта услуг Украины обуславливается вариацией факторов x3 и x5– объема прямых иностранных инвестиций и объема импорта товаров. Другие факторы, не включенные в модель, составляют 2,2 % от вариации экспорта услуг [4].

Проанализировав коэффициенты корреляции, можно сделать вывод, что наибольшее влияние на экспорт услуг Украины имеет импорт товаров Украины (ryx5=0,854), в чуть меньшей степени на экспорт услуг влияют прямые иностранные инвестиции (ryx3=0,829).

Для прогноза экспорта услуг на дальнейшие три периода наилучшей из альтернативных парных моделей оказалась Double reciprocal, так как в ней коэффициент детерминации был наибольшим R^2= 73,25 %.

Уравнение регрессии в данной модели имеет вид:

$$y = \frac{1}{\left(0{,}00007497 + \frac{0{,}00008266}{t}\right)}.$$

Исходя из прогноза в 2017 году экспорт услуг составит 12295,6 млн долл. США. Это значение может варьироваться от 8775,59 до 20530,8 млн долл. США. В 2018 году экспорт услуг продолжит расти и составит 12364,6 млн долл. США, с возможностью отклонения от 8807,72 до 20740,6 млн долл. США. В 2019 году будет прослеживаться все та же тенденция роста, экспорт услуг Украины составит 12425,1 млн долл. США, колебания могут составить от 8835,68 до 20926,3 млн долл. США.

На основании результатов прогноза можно сделать вывод, что экспорт услуг Украины будет расти с каждым годом. Этого можно достичь благодаря привлечению иностранных прямых инвестиций в страну. Так же отмена валютного контроля для операций по предоставлению услуг и упрощение процедуры заключения внешнеэкономических договоров смогут открыть путь к легализации бизнеса в Украине. Эти новации позволят бизнесу предоставлять услуги легально, что приведет к увеличению экспорта услуг и, соответственно, экспортных валютных поступлений в Украину.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л.М.

Литература: 1. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 268 с. **2.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **3.** Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі : навч.-практ. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 64 с. **4.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009. 432 с.

АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

УДК 330.43:330.322(477)

Стулиус К. М.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено вплив основних макроекономічних факторів на залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. За допомогою багатофакторної регресійної моделі виявлено взаємозалежність*

© Стулиус К. М., 2018

даних факторів. Визначено фактори, які мають найбільш істотний вплив на результативну ознаку. Проведено аналіз статистичної значущості побудованої моделі.

Ключові слова: *фактор, фактори впливу, інвестиції, прямі іноземні інвестиції, статистична значущість, багатофакторна регресійна модель.*

Аннотация. *Исследовано влияние основных макроэкономических факторов на привлечение прямых иностранных инвестиций в экономику Украины. С помощью многофакторной регрессионной модели выявлена взаимозависимость данных факторов. Определены факторы, имеющие наиболее существенное влияние на результативный признак. Проведен анализ статистической значимости построенной модели.*

Ключевые слова: *фактор, факторы влияния, инвестиции, прямые иностранные инвестиции, статистическая значимость, многофакторная модель.*

Annotation. *The influence of the main factors in the inflow of foreign direct investment in Ukraine. Using multivariate regression model revealed the interdependence of these factors. The factors that have the most significant impact on the effective sign. The analysis of the statistical significance of the constructed model.*

Keywords: *factor, influencing factor, investment, foreign direct investment, statistical significance, multifactor regression model.*

Економіка України на цей час знаходиться в складній економічній ситуації, важливу роль у створенні сприятливих умов для розвитку економіки відіграють іноземні інвестиції. Вже протягом тривалого періоду часу надзвичайно актуальною є проблема отримання зовнішніх ресурсів. Приплив іноземних капіталовкладень надзвичайно важливий для досягнення цілей, поставлених перед економікою України.

Іноземний капітал безперечно виступає найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві країни, зростання технічного прогресу, трансферу новітніх технологій та ноу-хау, підвищення показників діяльності підприємств на різних рівнях функціонування, розвитку експортного потенціалу. Залучення іноземних інвестицій дає також додаткові можливості, які полягають у використанні зарубіжного організаційного й управлінського досвіду. Саме активізація інвестиційного процесу є одним із найнадійніших механізмів соціально-економічних перетворень у державі.

Тому дослідження макроекономічних факторів, що впливають на залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України на цьому етапі розвитку, є актуальною темою. Проблема залучення іноземних інвестицій перебуває в центрі дослідження багатьох учених-економістів, таких як: Данилишин Б. М. [1], Геєць В. М. [2], Безугла В. О. [3] й ін.

Для побудови моделі було відібрано 5 факторів: об'єм валового внутрішнього продукту України, офіційний курс гривні до долара, рівень рентабельності діяльності вітчизняних підприємств, а також обсяги експорту й імпорту товарів і послуг. Результативною ознакою було обрано обсяг прямих іноземних інвестицій. Дані наведено в часовому ряді, за період з 2000 до 2016 рр. Обрані фактори, на думку вчених, мають вагомий вплив на обсяги залучення іноземних інвестицій в економіку країни. Обсяг експорту й імпорту товарів і послуг показують, наскільки економіка країни є відкритою для іноземних ринків, а обсяги валового внутрішнього продукту та офіційний курс гривні до долара дають змогу оцінити загальну економічну ситуацію в країні. Вихідні дані для побудови економетричної моделі та подальшого її аналізу наведено у табл. 1 [4].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Прямі іноземні інвестиції, млн грн	ВВП, млн грн	Офіційний курс гривні до долара, грн за 100 дол.	Рівень рентабельності діяльності вітчизняних підприємств, %	Експорт товарів і послуг, млн дол.	Імпорт товарів і послуг, млн дол.
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
2000	3281,8	176128	544,02	4,9	18060	15108
2001	3875,0	211175	537,21	4,8	19809	16923
2002	4555,3	225810	532,66	3,7	22012	18169
2003	5471,8	267344	533,27	2,6	27328	24479
2004	6794,4	345113	531,92	6,4	37980	31055
2005	9047,0	441452	512,47	7	40422	39076
2006	16890,0	544153	505	6,6	45874	48754

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
2007	21607,3	720731	505	6,8	58287	65651
2008	29542,7	948056	526,72	3,9	78744	92002
2009	35616,4	913345	779,12	3,3	49301	50610
2010	38992,9	1082569	793,56	4	63190	66188
2011	45370,0	1316600	796,76	5,9	82107	88855
2012	48197,6	1408889	799,1	5	82337	91364
2013	51705,3	1454931	799,3	3,9	78148	84573
2014	53704,0	1566728	1188,7	-4,1	65423	60802
2015	40725,4	1979458	2184,5	1	46648	42583
2016	36154,5	2383182	2555,1	7,4	44885	44548

Для аналізу факторів впливу на залучення іноземних інвестицій та побудови економетричної моделі вводимо такі позначення: *y* – обсяг прямих іноземних інвестицій, млн грн; x_1 – об'єм ВВП, млн грн; x_2 – офіційний курс гривні до долара, грн за 100 *дол.*; x_3 – івень рентабельності діяльності вітчизняних підприємств, %; x_4 – обсяг експорту товарів і послуг, млн *дол.*; x_5 – обсяг імпорту товарів та послуг, млн *дол.*

За допомогою статистичного пакета Statgraphics Centurion проведемо економетричний аналіз даних. У результаті розрахунку за критерієм Стьюдента з'ясувалося, що фактори x_1, x_2, x_3 є значущими, а фактори x_4, x_5 не мають значного впливу на результативну ознаку *Y*. Після процедури усунення незначущих факторів маємо трифакторну модель, що містить тільки значущі фактори, тобто *P*-значення є меншими за 0,05. Можна стверджувати, що ця модель є статистично значущою, оскільки розрахункові значення t_p є вищими за табличні.

Проведені розрахунки показали, що багатофакторний коефіцієнт кореляції R становить 0,9861, тобто можна зробити висновок, що присутній тісний взаємозв'язок між факторами та результативною ознакою. Коефіцієнт детермінації R2 дорівнює 97,2 %, тобто 97,2 % мінливості результативної ознаки Y залежить від мінливості факторів x_1, x_2, x_3, а решта 2,8 % залежить від факторів, що не включені в модель.

Перевіримо значущість кожного з параметрів рівняння шляхом розрахунку за критерієм Стьюдента. Порівнюємо розрахункове значення *t*-критерію Стьюдента із табличним, що дорівнює 2,57. Оскільки розраховані значення t-статистики для фактора x_1 дорівнює 17,54; для фактора x_2 – 10,18; для фактора x_3 – 3,99, можна стверджувати, що всі параметри є значущими.

При зростанні валового внутрішнього продукту на одну одиницю обсяг прямих іноземних інвестицій зростає на 0,043 млн грн. Зростання офіційного курсу гривні до долара на одну одиницю зменшує обсяг прямих іноземних інвестицій на 27,84 грн. Якщо рівень рентабельності вітчизняних підприємств зменшиться на 1 %, то обсяг прямих іноземних інвестицій зменшиться на 1270,52 млн грн.

Рівняння регресії матиме вигляд:

$$y = 14841{,}2 + 0{,}043x_1 - 27{,}842x_2 - 1270{,}52x_3.$$

За допомогою критерію Фішера оцінимо значущість моделі в цілому. Розрахункове значення критерію Фішера дорівнює 72,8, а табличне значення критерію Фішера для цієї моделі дорівнює 3,2. Оскільки $F_{роз.} > F_{табл.}$, то можна зробити висновок, що ця модель в цілому є статистично значущою.

Для виявлення наявності автокореляції в моделі використаємо критерій Дарбіна-Уотсона. Розрахункове значення критерію Дарбіна-Уотсона в моделі дорівнює *DW* = 1,93. Відповідно *dl* = 0,67 *du* = 2,10. Критерій Дарбіна-Уотсона знаходиться в зоні невизначеності, оскільки $dl < DW < du$, саме тому не можна однозначно говорити про наявність автокореляції залишків у моделі.

Для тренду значень ВВП слід обчислити криву зростання. Найкращою з альтернативних моделей виявилась лінійна:

$$y = -210428 + 127862t.$$

Статистична значущість моделі була перевірена за допомогою критерію Стьюдента $t_a = 2{,}48$; $t_b = 15{,}46$, критерію Фішера $F = 239$ та скоректованого коефіцієнта детермінації $R^2 = 93{,}7\,\%$. Можемо зробити висновок, що модель є статистично значимою. Прогноз на наступні роки валового внутрішнього продукту такий: 2017 рік – 2091090 млн грн. 2018 рік – 2218960 млн грн. 2019 рік – 2346820 млн грн.

Таким чином, розроблена економетрична модель дозволила виявити фактори, які мають найбільш вагомий вплив на обсяг залучення іноземних інвестицій в економіку України, а саме: обсяг валового внутрішнього продукту, офіційний курс гривні до долара та рівень рентабельності вітчизняних підприємств. Завдяки запроваджуваним

завчасно заходам і враховуючи фактори, що мають найбільш вагомий вплив, можливо покращити інвестиційний потенціал України.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Данилишин Б. М., Корецький М. Х., Дацій Н. В. Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів : монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. 204 с. **2.** Геєць В. М., Семіноженко В. П. Інноваційні перспективи України. Харків : Константа, 2006. 272 с. **3.** Безугла В. О. Перспективи залучення фінансових ресурсів в економіку України. *Регіональна економіка.* 2008. № 3. С.104–109. **4.** Зовнішньоекономічна діяльність // Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/ua. **5.** Малярець Л. М., Проскурніна Н. В. Методичне забезпечення формування та проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Бізнес Інформ.* 2012. № 6. С. 32–35.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА КУРС ГРИВНЫ

УДК 339.743

Стыценко Т. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Построена эконометрическая модель зависимости курса гривны от наиболее влияющих факторов. Определены ключевые факторы, дана их интерпретация. Разработанная модель проверена на статистическую значимость. Спрогнозирован курс гривны на последующие три года.*

Ключевые слова: *эконометрическая модель, валютный курс, анализ факторов, курс гривны.*

Анотація. *Побудовано економетричну модель залежності курсу гривні від найбільш впливових факторів. Визначено ключові фактори, надано їх інтерпретацію. Розроблену модель перевірено на статистичну значущість. Спрогнозовано курс гривні на наступні три роки.*

Ключові слова: *економетрична модель, валютний курс, аналіз факторів, курс гривні.*

Annotation. *An econometric model of the dependence of the hryvnia exchange rate on the factors that influence it to the greatest extent is constructed. The analysis of the main factors is carried out, their interpretation is given. The obtained model was checked for statistical significance. The hryvnia exchange rate has been predicted for the next three years.*

Keywords: *econometric model, exchange rate, factor analysis, hryvnia exchange rate.*

Процесс формирования курса национальной денежной единицы и определение факторов, которые влияют в большей степени на него, являются актуальными в наше время. Существует много причин колебания курса, знание которых предполагает разработку действенных решений на уровне государства с учетом степени влияния тех или иных факторов, а также помогает обычным потребителям избежать рисков.

Целью статьи является исследование курса гривны по отношению к евро в Украине на основе построенной эконометрической модели, проведение количественного анализа построенной модели и ее параметров, а также

© Стыценко Т. А., 2018

определение тех факторов, которые имеют наибольшую степень влияния на формирование курса национальной денежной единицы в рассмотренном периоде.

Валютный курс – цена денежной единицы одной страны, выраженная в денежной единице другой страны. Валютный курс определяется на основании котировки, а в самом основании валютного курса лежит валютный паритет.

По мнению Клишина А. И., формирование и колебания валютного курса напрямую зависят от внешнеэкономической деятельности государства [1].

К основным факторам, которые обуславливают колебания курсов валют, относятся: сопоставление покупательной способности валют на внутренних рынках и соотношение спроса и предложения национальных валют на международных рынках [1].

Таким образом, среди факторов (независимых переменных), оказывающих влияние на курс гривны, можно выделить такие: х1 – объем ВВП, млн грн; х2 – торговый баланс, млн дол. США; х3 – среднегодовая учетная ставка НБУ, %; х4 – темп инфляции, % [1].

Среднегодовой курс гривны (по отношению к 100 евро) в дальнейших исследованиях обозначим как результативный признак Y.

В таблице представлены данные за период с 2001 до 2017 гг., которые были опубликованы службой статистики Украины [2] и НБУ [3].

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Годы	Средний курс гривны (за 100 евро), грн	Объем ВВП, млн грн	Торговый баланс, млн дол. США	Среднегодовая учетная ставка НБУ	Темп инфляции, %
	Y	x_1	x_2	x_3	x_4
2001	481,52	191684,00	661,50	19,40	106,10
2002	503,51	222451,00	1039,80	10,50	99,40
2003	602,78	256420,00	335,10	7,00	108,20
2004	660,37	310070,00	3412,40	7,50	112,30
2005	637,61	368525,00	-1340,20	9,00	110,30
2006	634,41	491951,00	-5222,90	9,50	111,60
2007	692,17	611439,00	-9592,20	11,25	116,60
2008	772,19	767957,00	-17710,90	11,00	122,30
2009	1088,55	840844,00	-4815,00	11,25	112,30
2010	1052,30	985795,00	-7958,00	9,50	109,10
2011	1105,53	1181604,00	-12764,20	7,75	104,60
2012	1027,12	1351233,00	-13776,00	7,50	99,80
2013	1061,30	1459759,00	-12606,50	7,00	100,50
2014	1561,05	1369190,00	293,20	9,50	124,90
2015	2422,33	1431826,00	249,50	22,50	143,30
2016	2827,13	2037084,00	-2324,30	17,75	112,40
2017	3000,80	2445587,00	-5211,50	13,25	113,70

Для экономического анализа факторов, влияющих на курс гривны, целесообразно рассчитать эконометрическую модель в программе Statgraphics.

Вычисления регрессионного анализа позволили получить уравнение множественной линейной регрессии, которое включает только значимые факторы:

$$Y = -148{,}716 + 0{,}00111566x_1 + 0{,}0320557x_2 + 37{,}9123x_3.$$

На основе параметра b_1, равного 0,00111566, можно сделать вывод, что при увеличении объема ВВП на 1 млн грн произойдет изменение курса гривны в ту же сторону на 0,00111566 грн, параметр b_2, равный 0,0320557, означает, что при изменении торгового баланса на 1 млн дол. США курс гривны увеличится на 0,0320557 грн, параметр b_3, равный 37,9123, означает, что при изменении учетной ставки НБУ на 1 % курс гривны увеличится на 37,9123 грн [4].

Построенная модель статистически значимая, об этом свидетельствует *F*-критерий Фишера, F_p, равный 110,20, что больше *F* табличного F_m, равного 3,26. Включенные в модель факторы также статистически значимы, так как *t*-критерий Стьюдента табличный t_m, равный 2,11 меньше, чем расчетные: t_{b1} = 15,23, t_{b2} = 4,06, t_{b3} = 3,50, что свидетельствует о значимости этих факторов в модели.

Тест Дарбина-Уотсона на наличие автокорреляции остатков для временного ряда *DW*, равный 1,002, свидетельствует о том, что в модели присутствует автокорреляция остатков, что свидетельствует о непригодности модели для прогнозирования.

Проанализировав полученные данные, видно, что значение коэффициента детерминации R^2 равняется 0,9622, то есть 96,22 % вариации курса гривны за период 2001–2017 гг. обусловлено вариацией объема ВВП Украины, торгового баланса и учетной ставкой НБУ. Влияние других факторов, не включенных в модель, составляет 3,78 % от общей вариации.

Анализ корреляционной таблицы свидетельствует о том, что наибольшее влияние на курс гривны имеет объем ВВП (r_{yx1} = 0,91), затем учетная ставка НБУ (r_{yx3} = 0,53), в меньшей степени влияет торговый баланс (r_{yx2} = 0,07).

Для прогноза курса гривны необходимо рассчитать модель кривой роста, которая имеет следующий вид:

$$Y = -47{,}1665 + 136{,}814t.$$

Рассчитанный прогноз представлен в табл. 2.

Таким образом, в 2018 году можно ожидать, что среднегодовой курс гривны будет находиться в пределах от 1402,93 грн до 3428,03 грн за 100 евро. При этом в данной модели коэффициент детерминации R2 равен 73,94 %, что является максимальным значением среди альтернативных парных регрессий [5].

Таблица 2

Прогноз курса гривны на основе кривой роста

Годы	Прогнозное значение среднего курса гривны (за 100 евро), грн	Доверительные интервалы для прогноза с уровнем значимости 5 %	
	Y	Нижняя граница	Верхняя граница
2018	2415,48	1402,93	3428,03
2019	2552,29	1521,17	3583,42
2020	2689,11	1637,83	3740,39

Итак, при помощи моделирования и корреляционно-регрессионного анализа были выявлены наиболее весомые факторы, которые влияли на изменение среднего курса гривны в 2001–2017 гг. Полученная модель будет полезной для обычных потребителей, поскольку дает представление о том, на какие факторы следует обращать внимание, чтобы уберечь себя от непредвиденных рисков. Действительно, полученные выводы не противоречат теории, так как объем ВВП, торговый баланс и учетная ставка НБУ являются одними из основных факторов, влияющих на стоимость национальной валюты..

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Клишин А. И. Факторы, влияющие на изменения валютного курса. Экономические науки. URL: http://to-future.ru/wp-content/uploads/2014/01/%D0%A4%D0%B8%D0%9F%D0%98%D0%B2%D0%A1%D0%9C_%E2%84%964_%D1%82%D0%BE%D0%BC-2.pdf. **2.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **3.** Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/index. **4.** Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі : навч.-практ. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 412 с. **5.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009. 432 с.

ЗАХИСТ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ СУБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

УДК 347.121.2

Суворова Ю. К.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто деякі немайнові права людини, до яких відносять такі поняття, як честь, гідність і ділова репутація, а також викладено способи захисту фізичної та юридичної особи від недостовірної інформації.*

Ключові слова: *честь, гідність, ділова репутація, спростування, недостовірна інформація, моральний збиток.*

Аннотация. *Рассмотрены некоторые неимущественные права человека, к которым относят такие понятия, как честь, достоинство и деловая репутация, а также изложены способы защиты физических и юридических лиц от недостоверной информации.*

Ключевые слова: *честь, достоинство, деловая репутация, опровержение, недостоверная информация, моральный ущерб.*

Annotation. *The article are considered some non-property rights, which include such concepts as honor, dignity and business reputation, as well as ways of protecting individuals and legal entities from inaccurate information.*

Keywords: *honour, dignity, business reputation, refutation, unreliable information, moral damage.*

Відповідно до Конституції України честь і гідність визнаються одними з найвищих соціальних цінностей в Україні [1]. Закріплені у Конституції особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом і тісно пов'язані з фізичною особою. Усі немайнові права людини є довічним правом кожної людини, а отже, відповідно до цього ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує честь і гідність людини, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідам, якщо інше не встановлено законом або його волею.

Актуальність цієї проблеми обумовлена тим, що за своє життя людина вступає у безліч правовідносин з особами, які мають різні підходи до поняття норм моралі. Тому у повсякденному житті деякі особи можуть застосувати лексику, що принижує людину, її честь і гідність, зокрема, обізвати або застосувати ненормативну лексику, а в разі незаконного звинувачення в некомпетентності – ділову репутацію. Так, реалізація права особи на володіння діловою репутацією не завжди поєднується з дотриманням прав інших осіб на свободу слова й інформацію. Це пов'язано з тим, що кожна людина має свою думку, і вона не співпадає з думкою інших осіб, при чому її думка може бути помилковою, що завдає шкоди особі, про яку вона висловила свою думку.

Отже, людина, висловлюючи свою думку відносно іншої особи, має дотримуватись положень чинного законодавства та, виражаючи свою думку, не порушувати Конституційно встановлених прав особи, про яку вона висловлюється.

Враховуючи те, що на сьогодні інститут правового регулювання діяльності засобів масової інформації, хоча і не відповідає потребам часу, він не має на меті завдання перешкоджати забезпеченню захисту ділової репутації, а також реалізації свободи масової інформації.

Автори й особи, які розповсюджують завідомо недостовірну інформацію, що порушують права щодо захисту честі, гідності чи ділової репутації особи, здебільшого намагаються уникати відповідальності у зв'язку з неможливістю визначити автора або місця знаходження веб-ресурсу.

З розвитком всесвітньої мережі Інтернет істотно зростає ризик утиску ділової репутації, розповсюдження недостовірної інформації в інтернет-мережі або на веб-сайтах, які порушують честь і гідність особи. Власники таких тверджень не можуть бути встановлені, що призводить до практично необмеженої свободи дій та значно ускладнює можливість притягнення за неправомірну діяльність осіб, що розповсюджують таку інформацію, до відповідальності.

Усе вищезазначене дає підстави стверджувати, що проблеми правового регулювання захисту честі та гідності, ділової репутації через розповсюдження завідомо недостовірної інформації відносно особи, віднесені до числа актуальних.

© Суворова Ю. К., 2018

Враховуючи те, що сучасний бізнес є специфічною сферою, у якій присутня конкуренція з боку інших організацій, постає питання захисту честі та гідності не тільки керівництва або власника бізнесу, але й захисту ділової репутації юридичної особи, що виникає в результаті поширення неправдивої або завідомо недостовірної інформації.

Пленум ВСУ «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 року № 1 в пп. 6, 15, роз'яснив, що при розгляді справ зазначеної категорії суди повинні мати на увазі, що юридичним складом правопорушення, наявність якого може бути підставою для задоволення позову, є сукупність таких обставин:

- поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб;
- поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача;
- поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності;
- поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право.

Захист ділової репутації має бути оформлений за нормативно-правовими регламентуючими аспектами та включати в себе докази порушення прав певної особи або групи осіб, зіпсованої репутації, вказані конкретні особи або групу осіб, які скоїли цей злочин.

Як зазначалося вище, у сучасному законодавстві поняття ділова репутація виділено в одну категорію з поняттями честь і гідність. У тлумачному словнику української мови йдеться, що «честь – це сукупність вищих моральних принципів, якими людина керується у своїй громадській і особистій поведінці [2, с. 316]» та «добра, не заплямована репутація, авторитет людини, її чесне ім'я», а «гідність – усвідомлення людиною своєї громадської ваги, громадського обов'язку» [3, с. 65].

У Великому юридичному словнику ділова репутація трактується як «оцінка професійних якостей конкретного громадянина, в тому числі того, що займається підприємницькою діяльністю, або юридичної особи» [4].

Отже, ділова репутація властива як юридичній, так і фізичній особі, тому у сучасній науковій літературі також існує кілька підходів до визначення поняття ділової репутації.

Так, А. М. Ерделевський поняття честі, гідності та ділової репутації сформулював таким чином: «честь – що супроводжується позитивною оцінкою суспільства відображення якостей особи в суспільній свідомості; гідність – супроводжується позитивною оцінкою особи відображення його якостей в власній свідомості; ділова репутація – що супроводжується оцінкою суспільства відображення ділових якостей особи в суспільній свідомості» [5, с. 218].

На думку Ерделевського А. М., істотне значення для визначення розміру компенсації моральної шкоди при применшенні честі та гідності особистості мають такі показники:

- характер і широта поширення наклепів;
- наслідки, які настали для потерпілого в зв'язку з поширенням наклепів. До числа таких наслідків можуть відноситися звільнення з роботи, необрання на виборну посаду, розпад сім'ї тощо.

М. Н. Малеїна вважає, що ділова репутація виступає як набір якостей і оцінок, з якими громадянин асоціюється в очах своїх клієнтів, споживачів, контрагентів, шанувальників (для шоу-бізнесу), колег по роботі і персоніфікується серед інших професіоналів у цій галузі діяльності». Автор вважає, що честь – це поняття родове, а ділова репутація – поняття видове [6, с. 243].

Серед складових такої цінності виокремлюють:

- особисту гідність (цінність конкретної особистості, сукупність притаманних їй суспільно важливих властивостей);
- колективну гідність (цінність людини як представника певної соціальної групи);
- професійну, трудову гідність (цінність, яка пов'язана з професією особистості та визначається основними видами її суспільної діяльності);
- громадянську гідність (цінність людини як представника народу, як громадянина певної держави);
- людську гідність (цінність людини як представника всього людства).

На думку А. Л. Анісімова, під діловою репутацією слід розуміти порівняльну оцінку соціальної значущості індивіда, його положення в суспільстві [7, с. 214]. Підставою, за якою індивід наділяється діловою репутацією (престижем), є спосіб життєдіяльності, поведінки, споживання благ, виконання зобов'язань, взаємини з іншими суб'єктами суспільних відносин і ін. Тобто репутація людини в цьому разі залежить від неї самої. Інакше кажучи, наскільки людина піклується про репутацію, можна проаналізувати відповідно до її вчинків.

Проте в умовах сучасної конкуренції нечесні підприємці вдаються до розповсюдження інформації, здатної заплямувати репутацію інших організацій. Через це важливого значення набуває оцінка завданої моральної шкоди.

На цей час в Україні існує ряд наукових підходів до розробки критеріїв для її оцінки в разі втрати ділової репутації. В цьому напрямку відома позиція Д. І. Гущіна, який виділяє три приватних критерії визначення розмірів компенсації моральних і фізичних страждань при применшенні ділової репутації [8, с. 183]: характер поширених відомостей, що дозволяє встановити, якою мірою такі відомості спаплюжили добре ім'я; сфера поширення наклепів; склад осіб, які ознайомилися з інформацією, що ганьбить громадянина.

Як свідчить судова практика, впродовж останніх років значною мірою збільшилася кількість судових справ за позовами про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди. Зміст цих позовів становлять правовідносини, в яких морально потерпіла сторона наділяється правом вимагати за судом спростування відомостей, які порочать її честь, гідність і ділову репутацію, а друга сторона, яка такі відомості поширила, зобов'язана дати спростування, якщо не доведе, що відомості відповідають дійсності. Як правило, загальна кількість таких справ зростає, вони стають об'єктом уваги не тільки осіб, які є учасниками спору, а й об'єктом уваги широкої громадськості.

Засобом захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної або юридичної особи є спростування відомостей, які їх порочать, або відповідь на них. Розгляд справ про захист честі й гідності надає широкі можливості для підвищення культури спілкування між людьми та глибшого з'ясування причин, за яких відбувається часте поширення недостовірної інформації та приниження людської гідності.

Під поняттям «спростування» розуміється доведення неправильності, помилковості, хибності будь-чиїх тверджень, переконань або їх заперечення.

Відповідно до ст. 277 Цивільного кодексу України спростування має відбуватись, як правило, у формі, ідентичній поширенню інформації, а коли це неможливо чи недоцільно – в адекватній чи іншій формі, з урахуванням того, що воно повинно бути ефективним.

Крім того, спростування обов'язково має бути проведено або підписано особою, яка поширила неправдиву інформацію і цим порушила особисті немайнові права фізичної особи. Якщо таких положень не було дотримано, то є підстави для застосування інших способів захисту – відповіді на цю недостовірну інформацію, тобто висловлювання своєї думки.

Важливим є те, що спростування недостовірної інформації виділяють як спеціальний спосіб захисту особистих немайнових прав фізичної особи. Тому правознавці зазначають, що спростування має застосовуватись незалежно від того, була в діях заподіювача вина чи ні.

Іншим спеціальним способом захисту фізичної особи в разі порушення її особистих немайнових прав поширенням про неї та членів її сім'ї недостовірної інформації є право на відповідь. Слід зазначити, що існує важлива відмінність між поняттями «спростування» та «відповідь».

Вона полягає у тому, що спростування, по суті, є добровільним визнанням факту поширення неправдивої або завідомо недостовірної інформації. Тому в такому випадку фізична особа, права якої порушено, наділяється правом вимагати відшкодування збитків і компенсацію моральної шкоди, тоді як відповідь таких правових наслідків за собою не передбачає.

Процедура доведення позивачем факту поширення інформації про нього за допомогою радіо, телебачення чи в мережі Інтернет має свої певні особливості і тому варто виділити два найпоширеніших способи формування доказової бази.

Таким чином, можна дійти висновку, що цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації набуває все більшого поширення серед інших способів захисту особистих немайнових прав і потребує більш детального закріплення на законодавчому рівні.

Отже, на нашу думку, в Цивільному кодексі України треба закріпити основні відмінності між поняттями честі, гідності та ділової репутації. Більш чітко визначити порядок і систему розрахування обсягу компенсації морального збитку.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Сергієнко В. В.

Література: 1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. **2.** Словник української мови : в 11 т. Т. 11 / [ред. кол.: І. К. Білодід (гол.) та ін.]. Київ : Наукова думка, 1980. 671 с. **3.** Словник української мови : в 11 т. Т. 2 / [ред. кол.: І. К. Білодід (гол.) та ін.]. Київ : Наукова думка, 1971. 671 с. **4.** Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских. М. : Инфра-М, 1999. 704 с. **5.** Эрделевский А. М. Компенсация морального ущерба: анализ и комментарии законодательства и судебной практики. М. : Волтерс Клувер, 2004. 613 с. **6.** Маллеин М. Н. Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита. М. : Инфра-М, 2001. 442 с. **7.** Анисимов А. Л. Честь, достоинство, деловая репутация под защитой закона. М. : Норма, 2004. 557 с. **8.** Гущин Д. И. Юридическая

ответственность за моральный вред: Теоретико-правовой анализ; Ассоциация Юридический центр. СПб. : Юрид. Центр Пресс, 2002. 309 с.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ СВОБОДУ КРАЇН СВІТУ

УДК 330.45:351.752:33(100)

Сусла О. В.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано основні фактори впливу на ступінь економічної свободи різних країн світу. Виявлено фактори, що мають найбільш суттєвий вплив. Розроблену модель перевірено на статистичну значущість. Побудовано економетричну модель, завдяки якій оцінено кількісні зв'язки між факторами.*

Ключові слова: *фактор, вплив, економічна свобода, економетрична модель, багатофакторна регресійна модель, економетричний аналіз.*

Аннотация. *Проанализированы основные факторы влияния на степень экономической свободы разных стран мира. Выявлены факторы, имеющие наиболее существенное влияние. Разработанная модель проверена на статистическую значимость. Построена эконометрическая модель, благодаря которой оценены количественные связи между факторами.*

Ключевые слова: *фактор, воздействие, экономическая свобода, эконометрическая модель, многофакторная регрессионная модель, эконометрический анализ.*

Annotation. *The main factors of influence on the degree of economic freedom of different countries of the world are analyzed. The factors that have the most significant influence are identified. The developed model is checked for statistical significance. An econometric model is constructed, thanks to which quantitative relationships between factors are estimated.*

Keywords: *factor, impact, economic freedom, econometric model, multifactorial regression model, econometric analysis.*

Економічна свобода – можливість для суб'єктів господарювання вибору форм власності та сфери прикладання своїх здібностей, знань, можливостей, професії, способів розподілу доходів, споживання матеріальних благ. Реалізується на базі законодавчих державних норм і невіддільна від економічної відповідальності громадян [1].

Економічна свобода на практиці означає право розпочинати або припиняти свій бізнес, купувати будь-які ресурси, використовувати будь-яку технологію, виробляти будь-яку продукцію і пропонувати її до продажу за будь-яку ціну; вкладати свої кошти на власний розсуд, але ці права свободи не забезпечують гарантованого успіху. Практика ділових відносин (бізнесу), використовуючи економічну свободу як умову розвитку, виробила таку систему взаємовідносин, яка є обов'язковою для участі в бізнесі. Можна виробляти будь-яку продукцію, встановлювати на неї будь-яку ціну. Кожен споживач має право вільно купувати будь-який товар або послугу, пропонувати свої послуги для виконання будь-якої роботи; відмовлятися від будь-якої роботи; використовувати власні ресурси за умови, що це не порушує прав інших людей.

Дослідження Дж. Скаллі [2], Р. Барро, К. Сала-і-Мартіна [3] показують, що зростанню економічної свободи сприяють такі чинники, як свобода торгівлі, легкість ведення бізнесу та політика держави, яка сприяє цим процесам. Серед вітчизняних дослідників економічної свободи держави слід виділити В. Гейця, А. Чухно, І. Булєєва [4] й ін., які вказують на вплив таких факторів, як свобода трудових відносин і фінансова свобода.

© Сусла О. В., 2018

Найбільш часто вживаними вимірювачами економічної свободи держави, які використовуються при проведенні досліджень, є два індекси, такі як, індекс економічної свободи, який розраховується дослідницьким американським інститутом «Фонд спадщини» (The Heritage Foundation), та індекс економічної свободи в світі, який публікує Інститут Фрейзера (Fraser Institute). Отже, на основі робіт науковців нами обрано такі фактори впливу на економічну свободу країн: свобода торгівлі, податковий тягар, легкість ведення бізнесу, свобода трудових відносин і фінансова свобода.

Метою написання статті є виявлення та аналіз факторів, що безпосередньо мають вплив на економічну свободу країн світу; а також побудова економетричної моделі залежності динаміки цього показника від розглянутих факторів.

Відомі фахівці з вирішення цієї проблеми рекомендують розглядати такі фактори: x_1 – індекс економічної свободи, x_2 – індекс податкового тягаря, x_3 – індекс легкості ведення бізнесу, x_4 – індекс свободи трудових відносин, x_5 – індекс фінансової свободи. Індекс економічної свободи позначимо як результативну ознаку y. Вихідні дані наведені в табл. 1 [5].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Країна	Індекс економічної свободи	Індекс свободи торгівлі	Індекс податкового тягару	Індекс легкості ведення бізнесу	Індекс свободи трудових відносин	Індекс фінансової свободи
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
Австрія	72,30	87,00	50,30	72,30	64,30	70,00
Бельгія	67,80	86,00	44,10	82,00	61,10	70,00
Великобританія	76,40	87,00	65,10	89,90	72,80	80,00
Венгрія	65,80	87,00	79,30	64,00	64,40	70,00
Німеччина	73,80	87,00	61,90	86,60	42,80	70,00
Греція	55,00	82,00	61,10	74,30	51,00	40,00
Індія	52,60	72,60	77,20	52,80	41,60	40,00
Італія	62,50	87,00	54,90	69,80	52,90	50,00
Канада	78,50	88,40	77,40	81,90	73,10	80,00
Люксембург	75,90	87,00	64,50	68,60	43,80	80,00
Мальта	67,70	87,00	62,80	62,50	57,20	60,00
Норвегія	74,00	87,70	55,60	89,50	48,80	60,00
ОАЕ	76,90	83,50	96,40	81,10	80,90	60,00
Португалія	62,60	87,00	59,80	86,40	43,40	60,00
США	75,10	87,10	65,30	84,40	91,00	70,00
Україна	48,10	85,90	78,60	62,10	48,80	30,00
Фінляндія	74,00	87,00	66,60	90,20	53,40	80,00
Чилі	76,50	86,40	77,60	72,30	64,30	70,00
Швейцарія	81,50	90,00	70,90	76,80	72,20	90,00
Японія	69,60	82,60	68,50	82,30	77,50	60,00

Для проведення аналізу залежності результативної ознаки y від факторів x1 використаємо статистичний пакет Statgraphics Centurion. За допомогою пакета було обчислено множинну регресійну модель залежності індексу економічної свободи від наведених вище факторів впливу, а саме:

$$y = 34{,}9735 + 0{,}532659\, x_5.$$

Виходячи з того, що розрахункове значення критерію Фішера дорівнює 14,09 і воно більше, ніж табличне значення критерію Фішера, що становить 3,59, можна говорити про значущість моделі в цілому.

Аби параметри рівняння регресії були значущі, значення їх P-Value повинно дорівнювати 0 або бути менше, ніж 0,05 [6]. В результаті розрахунків було визначено такий значущий фактор, як x_1 , оскільки його P-Value дорівнює 0. Такі фактори, як x_1, x_2, x_3 та x_5, не впливають на зміну результативної ознаки y, оскільки їх розрахункове значення більше за P-Value = 0,05. Після проведення аналізу коефіцієнтів регресії можна стверджувати, що при зростанні індексу свободи трудових відносин на одну одиницю індекс економічної свободи країн збільшиться на 0532659 %. Цей зв'язок підтверджує пряму залежність між свободою трудових відносин та економічною свободою.

Отримана модель має коефіцієнт детермінації 80,4 %, що вказує на те, що фактор x_4 на 80,4 % описує мінливість результативної ознаки *y*.

Критерій Дарбіна-Уотсона (DW) дорівнює 1,99138, що свідчить про відсутність автокореляції в досліджуваній моделі з імовірністю 95 %. Тобто цю модель можна використовувати для прогнозу частки індексу свободи трудових відносин в загальному індексі економічної свободи країн.

Розглянемо такі коефіцієнти парної кореляції, які подані в табл. 2. Парні коефіцієнти мають показники менші за 0,7, що свідчить про відсутність мультиколінеарності.

За результатами прогнозу фактора x_4, який показує індекс свободи трудових відносин кожної країни, станом на 2018 рік можливі такі результати: Австрія – 66,7; Бельгія – 59,4; Великобританія – 74,4; Венгрія – 68,8; Німеччина – 53,3; Греція – 54,4; Індія – 41,8; Італія – 50,3; Канада – 71,3; Люксембург – 46,2; Мальта – 61,1; Норвегія – 54,6; ОАЕ – 81,1; Португалія – 44,1; США – 91,4; Україна – 52,8; Фінляндія – 50,5; Чилі – 60,4; Швейцарія – 73,9; Японія – 79,2. Отже, говорячи про динаміку індексу свободи трудових відносин на основі цього прогнозу, можна зробити висновок, що цей показник матиме позитивне зростання у більшості країн світу, що були проаналізовані.

Таблиця 2

Коефіцієнти парної кореляції

	CONSTANT	x_4
CONSTANT	1,0000	–0,6740
x_4	–0,6740	1,0000

Розрахуємо межі інтервалів, в яких буде зосереджено 95 % можливих значень фактора x4 для кожної з обраних країн. У наступному році передбачений індекс свободи трудових відносин у проаналізованих країнах коливатиметься в таких межах: Австрія – від 62,4 до 72,3; Бельгія – від 57,2 до 72,1; Великобританія – від 68,7 до 79,3; Венгрія – від 78,5 до 70,1; Німеччина – від 39,8 до 57,4; Греція – від 48,8 до 57,2; Індія – від 37,4 до 49,3; Італія – від 45,5 до 59,6; Канада – від 68,7 до 78,5; Люксембург – від 38,9 до 51,2; Мальта – від 51,8 до 66,5; Норвегія – від 43,4 до 62,1; ОАЕ – від 78,7 до 98,5; Португалія – від 37,7 до 52,6; США – від 85,3 до 99,4; Україна- від 42,3 до 61,4; Фінляндія – від 45,5 до 61,7; Чилі – від 56,5 до 63,8; Швейцарія – від 69,5 до 81,1; Японія – від 75,8 до 84,2.

Підводячи підсумки, важливо зазначити, що перспективи розвитку економічних свобод і усунення негативних наслідків пов'язані з вибором моделі подальшого розвитку економіки. Звичайно, треба розуміти, що абсолютна економічна свобода недосяжна. Але, як ми бачимо з динаміки зростання, все більше й більше країн намагаються прийти до більшої економічної свободи, адже це дає змогу країні бути менш залежною від зовнішніх факторів. З проведеного аналізу можна зробити висновок, що найбільший вплив на ступінь економічної свободи країн має індекс свободи трудових відносин. Тому державам потрібно зробити акцент на підвищенні та розвитку саме цього показника.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Кураков Л. П., Кураков В. Л., Кураков А. Л. Экономика и право : справочник. М. : Вуз и школа, 2004. 39 с. **2.** Scully G. Constitutional Environments and Economic Growth. Princeton. N. J. : Princeton University Press, 1992. P. 138–156. **3.** Barro R. Economic Growth in a Cross Section of Countries. Quarterly Journal of Economics. 1991. Vol. 106. P. 407–443. **4.** Булеев И. Институты гражданского общества. *Научные труды ДонНТУ. Серия : Экономическая*. 2005. Вып. 89-1. С. 121–126. **5.** The Heritage Foundation. URL: https://www.heritage.org/index/. **6.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009. 430 с.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЕКСУАЛЬНОГО ДОМАГАННЯ І ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЖІНОК У СФЕРІ ПРАЦІ

УДК 316.346.2:331.5

Темченко Я. В.
Лопатка А. В.

Студенти 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні сучасні наукові підходи до визначення поняття «сексуальне домагання на роботі». Проаналізовано ряд нормативно-правових актів, що сприяють регулюванню проблем стосовно домагання жіночої статті на роботі. Запропоновано шляхи покращення законодавчих актів України з вирішення цієї проблеми.*

Ключові слова: *домагання, сексуальне домагання, законодавство, працівники, дискримінація прав людини, насильство.*

Аннотация. *Рассмотрены основные современные научные подходы к определению понятия «сексуальное домогательство на работе». Проанализирован ряд нормативно-правовых актов, способствующих регулированию проблем домогательства женского пола на работе. Предложены пути улучшения законодательные акты Украины по решению этой проблемы.*

Ключевые слова: *домогательство, сексуальное домогательство, законодательство, работники, дискриминация прав человека, насилие.*

Annotation. *The main modern scientific approaches to the definition of «sexual harassment». Analyzed a number of legal acts contributing to the regulation of harassment of a female at work. It offers ways of improving legislative acts of Ukraine on the decision of this problem.*

Keywords: *harassment, sexual harassment, legislation, workers, discrimination, human rights, violence.*

Сексуальне домагання – це юридичний термін, який введений задля припинення домагань і дискримінації жінок на робочому місці. Цей термін закріплений у законодавстві прогресивних країн і вживається в судових рішеннях.

З кожним роком у всьому світі зростає інтерес до проблеми сексуальних домагань на робочому місці. Все більше працівників, переважно жінок, наважуються вголос заговорити про це, називати імена своїх кривдників. Найбільшого ризику зазнають насамперед молоді жінки. Діапазон того, що різні люди вважають сексуальним домаганням, є досить широким – від натяків та образливих жестів до небажаного фізичного контакту та нападів. Щодо цього факту в Україні немає жодної статистики, зазначають фахівці, і її просто неможливо зібрати. Жінки про це не говорять, а якщо такі випадки і трапляються, то часто вважають себе винними в цьому. Здебільшого домагання та прояви насильства на робочому місці сприймаються як буденність, звичайне життя та неминучість сучасності.

Проблематика сексуальних домагань як форми гендерної дискримінації вивчається, передусім, різними громадськими організаціями в рамках міжнародних проектів. Наприклад, моніторинг ситуації щодо сексуальних домагань здійснювався в міжнародному проекті «Зупинимо насилля проти жінок» («Stop Violence against Women»). Про сексуальні домагання в Україні зазначено, що, незважаючи на статтю 154 у Кримінальному кодексі України, до суду доходить дуже мало випадків щодо сексуальних домагань (або не доходить жодного) [1].

Однак варто зазначити, що нині не існує єдиного підходу до визначення сексуальних домагань, як і не існує чіткого механізму захисту постраждалих. Найчастіше під сексуальним домаганням на робочому місці розуміють примушування підлеглого надати сексуальні послуги керівнику в обмін на кар'єрне підвищення та погрози помститися в разі відмови.

Однак сексуальне домагання – значно ширше поняття. У спеціальному дослідженні щодо рівності в галузі праці та занять у світлі Конвенції № 111 (Женева, 1996) Комітет МОП визначив сексуальні домагання як: «будь-яку образу чи невідповідне зауваження, жарт, натяк чи коментар з приводу одягу особи, будови її тіла, віку, сімейного стану тощо; поблажливе чи патерналістське ставлення з сексуальними ускладненнями, що підривають гідність;

© Темченко Я. В., Лопатка А. В., 2018

будь-яке небажане запрошення чи вимога, невираженого чи явного характеру, незважаючи на наявність або відсутність погроз; будь-який похітливий погляд або будь-який жест, що асоціюється з сексуальністю; та будь-який непотрібний фізичний контакт – такий як дотики, пестощі, щипок чи напад» [2].

В Україні часто вважають, що сексуальне домагання – це фізичні дії. Насправді домаганнями можуть вважатися і жарти сексистського та сексуального змісту, а також психологічний тиск із боку керівництва чи колег. Наприклад, вимагання сексуальних дій із погрозами звільнити чи не виплачувати зарплату за відмову.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» визначає сексуальні домагання як «дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування» [3].

Якщо ми говоримо виключно про сексуальні домагання, а не сексуальне насильство, то ст. 22 Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» надає право особі у випадку дискримінації за статевою ознакою і у випадку сексуального домагання звернутися до посадових осіб, органів місцевого самоврядування, тобто, простіше кажучи, до координаторів з гендерних питань, а також до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини й безпосередньо до суду.

Стаття 154 чинного Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок особою, від якої жінка чи чоловік матеріально або службово залежні [1].

КЗпП не містить прямих вказівок на сексуальні домагання на роботі, але забороняє дискримінацію як при прийомі на роботу, так і в її рамках, а також примусову працю [4].

Тож насильство на роботі є вузьким місцем національної політики, зазначають фахівці. Окрім фізичного впливу, існують і непрямі методи вчинення насильства на жінок, у переважній більшості.

Незважаючи на те, що в Україні з 2005 року діє Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», судова практика із застосуванням норм цього закону містить лише близько 130 судових рішень за весь період дії [3].

Україні необхідно вдосконалити законодавство про сексуальні домагання і гендерну дискримінацію у сфері праці. Україна раніше ратифікувала основні конвенції МОП, зокрема № 111 «Про дискримінацію в галузі праці та занять» (1958 р.) і № 100 «Про рівну винагороду» (1951 р.). Однак міжнародні експерти не до кінця задоволені реалізацією в Україні положень зазначених конвенцій [2].

Проблема існує і в тому, що жертва насильства, крім того, що має відважитися піти до суду, вона повинна ще й доводити свою правоту. Хоча закон передбачає відповідальність і за усні прояви сексуального домагання на роботі.

Європейська практика та директиви передбачають, що у разі звернення людини до суду з приводу сексуальних домагань, обов'язок наведення доказів покладається на роботодавця, тобто останній має доводити свою правоту чи невинуватість.

Домагання сексуального характеру виникають як і в нашій країні, так і за кордоном. Колишнього віце-прем'єра Польщі Анджея Леппера осудили за сексуальні домагання на 27 років, справу розглядали декілька років. Поплатився кар'єрою за домагання і колишній віце-прем'єр Ізраїлю Хаїм Рамон. Після однієї з нарад співробітниця попросила Рамона зробити фото на пам'ять. А він, виконуючи прохання, поцілував жінку. У США відбувся скандал з участю відомого актора Стівена Сігала. Його колишня асистентка подала до суду позов проти актора зі звинуваченнями у сексуальних домаганнях. Асистентка стверджує, що Сігал вимагав від неї інтимних послуг. Такі ж звинувачення про актора висунули ще дві жінки [5].

В Україні лише одна справа щодо сексуальних домагань дійшла до суду. Харків'янка Світлана Поміляйко вважає себе жертвою сексуальних домагань. За словами жінки, після того, як вона відмовилася від залицянь свого керівника, її звільнили з роботи. Працівниця Харківського плиткового заводу подала в суд на свого керівника – італійця Марко Бонанді .

Зі слів позивачки, вона неодноразово повідомляла, що керівник дизайнерського бюро заводу до неї небайдужий. Керівництво на такі заяви відреагувало звільненням Світлани Поміляйко. Причиною послугувало чотирихвилинне запізнення. Світлана подала два позови. Один – щоб довести, що керівник Марко Бонанді порушив закон і примушував її вступити у статевий зв'язок. Другий, щоб поновитись на посаді, з якої її звільнили. Другий позов вдалося відстояти тільки в Апеляційному суді. Суддя винесла рішення «Стягнути з ЗАТ «Харківський плитковий завод» на користь Поміляйко Світлани Миколаївни заробітну плату за час вимушеного прогулу». Справа проти Марка Бонанді досі триває. Представники ООН зазначають, що в судах України інтимних справ не порушують. У законодавчому полі немає навіть поняття «сексуальні домагання». Є лише одна стаття, в якій йдеться про примушення до вступу у статевий зв'язок.

Жінку поновили на роботі, але так і не довели, що стало причиною її звільнення. За словами юриста, не жертва має наводити докази, а відповідач – спростовувати чи підтверджувати звинувачення на свою адресу. В Україні ж – усе навпаки: «Це недосконале законодавство. Людський фактор – це само собою. Хоча суддя була жінка, але ніякого розуміння з її боку ми не побачили. Скоріше, навіть було співчуття до чоловіків», – зауважила адвокат [6].

На жаль, жодним судом не був доведений факт сексуального домагання й не було притягнуто до відповідальності винних, хоча сексуальні домагання – досить поширене явище в Україні.

Звичайно, підвищення загальної правової й гендерної культури суспільства, формування нульової терпимості до будь-яких проявів дискримінації за ознакою статі, дотримання принципів гендерної рівності на робочому місці, наявність в організаціях певних правил, кодексів поведінки, інструкцій, спрямованих на недопущення сексуальних домагань; призначення відповідальних, наділених повноваженнями підвищувати обізнаність працівників щодо сексуальних домагань, розглядати відповідні скарги – сприятимуть зменшенню випадків сексуальних домагань [7].

Однак, на думку європейських фахівців, український закон повинен передбачати спеціальні заходи, які зобов'язаний прийняти роботодавець в разі проявів сексуальних домагань, а також заходи для їх профілактики. Звичайно ж, необхідно передбачити справедливу відповідальність за сексуальне домагання, проте це питання кожна держава вирішує по-своєму.

Країни, які внесли ці дії до Кримінального кодексу, не отримали бажаного результату, так як доводиться обмежувати склад злочину сексуальним нападом. Тому впровадження даних норм саме в трудове законодавство буде діяти більш ефективно, тому що відкриває більше можливостей для доведення факту сексуального домагання і для компенсації заподіяної шкоди.

На нашу думку, для ефективної боротьби з сексуальним домаганням на робочому місці в Україні, необхідно: створити комплексну державну політику проти дискримінації на робочому місці; здійснити інформаційну роботу з представниками об'єднань профспілок щодо захисту інтересів потерпілих від сексуальних домагань та удосконалити механізм стосовно реалізації положень Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок» в частині подання скарг на факти сексуальних домагань на робочому місці.

Державна політика у сфері впровадження гендерної рівності та захисту прав жінок не повинна обминати це важливе питання.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14. **2.** Виконання Україною Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Київ : Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, Програма розвитку ООН, 2003. 189 с. **3.** Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15. **4.** Кодекс Законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **5.** Комарова О. Сексуальні домагання на роботі: чому мовчать жертви? URL: https://www.radiosvoboda.org/a/28891187.html. **6.** Шевченко Т. С. Сексуальні домагання на роботі: як захиститися в суді? URL: http://www.nsubota.com.ua/news/2009/11/20/352/. **7.** Марценюк Т. Ґендерна дискримінація на ринку праці в Україні: соціологічний аналіз. *Праця і закон.* 2008. № 2 (98). С. 16–19.

НЕТИПОВІ ВИДИ ЗАЙНЯТОСТІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

УДК 331.5

Тертична О. І.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Здійснено узагальнення сучасного стану правового регулювання нетипових видів зайнятості населення. Розкрито ознаки, причини розповсюдження нетипової зайнятості на національному ринку праці. Виявлено переваги та недоліки нетипових видів зайнятості. Наведено необхідність правового врегулювання нетипової зайнятості.*

Ключові слова: *нетипова зайнятість, повна зайнятість, ринок праці, самозайнятість, дистанційна робота, соціально-трудові відносини.*

Аннотация. *Осуществлено обобщение современного состояния правового регулирования нетипичных видов занятости населения. Раскрыты признаки, причины распространения нетипичной занятости на национальном рынке труда. Выявлены преимущества и недостатки нетипичных видов занятости. Приведена необходимость правового урегулирования нетипичной занятости.*

Ключевые слова: *нетипичная занятость, полная занятость, рынок труда, самозанятость, удаленная работа, социально-трудовые отношения.*

Annotation. *Implemented a generalization of the modern state of legal regulation of atypical employment. Revealed symptoms, causes of the spread of atypical employment on the national labour market. Advantages and disadvantages of atypical employment. Given the need for legal regulation of atypical employment.*

Keywords: *atypical employment, full employment, labour market, self-employment, remote work, social and labor relations.*

У сучасних умовах феномен нетипових видів зайнятості набув широкого поширення і став звичним явищем на ринку праці. Такому стану речей сприяв цілий ряд факторів, всю різноманітність яких можна звести до корінних змін, що відбуваються в основних сферах життєдіяльності сучасного суспільства. Потреба в ефективному управлінні економічного розвитку країни при використанні нових форм трудових відносин посилюється тим фактом, що учасникам економічних відносин необхідно відповідати новим вимогам ринку: постійною мінливістю, орієнтацією на задоволення потреб споживачів, пошуком шляхів оптимізації діяльності та ін. Однак дотепер в Україні нетипові види зайнятості законодавчо не регламентовані, що спричиняє невизначеність для працівників, роботодавців і суспільства в цілому, оскільки відносини, які виникають при цих видах зайнятості, не вписуються у традиційну модель трудового права, а тому можуть породжувати його порушення. Причинами появи таких порушень є неконтрольований розвиток малого бізнесу, існування тіньової економіки та зайнятості, коли встановити факт трудових відносин важко.

Незважаючи на вагомий доробок вітчизняних та іноземних науковців на цьому етапі розвитку соціально-трудових відносин в Україні, той факт, що нетипові види зайнятості за своєю природою протиставляються традиційним видам зайнятості, стали причиною прагнення виявити загальні аспекти поняття, ознак, видів і правового регулювання нетипових видів зайнятості. В цей час існує ряд робіт, в яких описуються різні підходи до цих питань. На наш погляд, найбільший інтерес становлять результати, отримані Л. П. Давидюк [1], О. В. Жадан [2], О. Є. Костюченко [3], В. П. Кохан [4], С. Д. Лучик [5] та ін.

Формулювання цілей статті є дослідження сучасного стану правового регулювання нетипових видів зайнятості.

На цей час правового регулювання нетипових видів зайнятості населення в Україні не вироблено. Тобто нові організаційні форми залучення до суспільної праці, які об'єктивно склалися, не мають належного державного регулювання. Запровадження зарубіжних форм залучення до праці, хоча і має характер «нових», все ж таки є за сутністю модифікацією існуючих основних двох форм – трудових і цивільних правовідносин. Такі модифікації повинні мати відповідне закріплення для їх успішного розвитку. У контексті цього слід погодитися із такою тезою: гармонізація функцій держави і ринку на нових засадах – ключ до розв'язання багатьох суспільно важливих проблем [3].

© Тертична О. І., 2018

Кількісне і якісне зростання нетипових форм праці розпочалося в Західній Європі та Сполучених Штатах Америки в 70-х роках минулого століття, але нормативно-правове визнання існування нестандартних трудових відносин відбулось в нормативних актах Міжнародної організації праці лише в кінці 1990-х на початку 2000-х років [1, с. 30]. У розвинених країнах трьома провідними формами нестандартної зайнятості є тимчасова, неповна зайнятість, а також самозайнятість. У країнах ЄС у середньому питома вага кожної з них становить близько 8 % від загальної чисельності зайнятих, але в окремих державах ці цифри набагато вищі. Наприклад, в Іспанії терміновий контракт має кожен четвертий працівник, а в Нідерландах неповністю зайнятим є кожен третій [2, с. 117]. В Україні, за даними держслужби, неформально зайняте населення складає близько 4 млн осіб.

На національному ринку праці спостерігається поширення новітніх видів зайнятості. Робота на умовах неповної зайнятості, термінова або короткострокова, робота на дому, фрілансинг, віддалена (дистанційна, електронна) робота, агентська та інші види зайнятості – вважаються нетиповими і в науці ще не вироблено єдиного підходу до розуміння її поняття та видів. Наявність нетипової зайнятості в Україні та світі доводить необхідність її правового регулювання з метою визначення прав і обов'язків її суб'єктів, а також відповідальності останніх у разі наявності підстав до цього.

Нормативний підхід заснований на законодавчому закріпленні ознак стандартності зайнятості. За Законом України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI стандартною вважається повна зайнятість – зайнятість працівника за нормою робочого часу, передбаченою згідно із законодавством, колективним або трудовим договором, тобто зайнятість як не заборонену законодавством діяльність осіб, пов'язану із задоволенням їх особистих і суспільних потреб із метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно (ч. 1. ст. 1) [6]. У цьому контексті стандартною, зазвичай, вважається зайнятість за наймом у режимі повного робочого дня на основі безстрокового трудового договору на підприємстві чи в організації, під безпосереднім керівництвом роботодавця або призначених ним керівників. Навпаки, всі форми зайнятості, що відхиляються від установленого стандарту, включаючи самозайнятість, можуть розглядатися як нестандартні [7, с. 45].

Об'єднання всіх видів нетипової зайнятості під загальний «масив» суттєво ускладнює оцінку нетипової зайнятості як соціально-економічного явища. У загальному вигляді її переваги та недоліки пов'язані з тим, що, з одного боку, вона забезпечує гнучкість ринку праці, а з іншого веде до неконтрольованого ринку праці та незабезпеченість позиції працівників.

Так, на слушну думку В. П. Кохан, правове регулювання праці здійснюється за принципом її диференціації, наслідком якої є розвиток нетипової трудової діяльності. Серед різноманітних ознак, властивих нетиповій зайнятості, можна виділити окремі її юридичні риси: у теоретичному аспекті в основу нестандартної зайнятості покладено нетипові трудові правовідносини; сторони таких трудових правовідносин (при їх наявності) погоджують між собою умови праці, не передбачені законодавством про працю; між сторонами відсутній письмовий трудовий договір або укладений нетрадиційний трудовий договір, який відрізняється від усталеного за конструкцією і змістом, або обговорений усно; працівник виконує роботу не за місцем розташування роботодавця; високий ступінь правової індивідуалізації трудових відносин [4].

Результати власних спостережень нетипових видів зайнятості, причин і наслідків їх поширення на національному ринку праці дозволяють зробити певні висновки. Перш за все, очевидною є безперспективність боротьби з нетиповими видами зайнятості шляхом заборон чи обмежень. Адже це робочі місця, на яких працює, в основному, освічена, інтелектуально розвинута молодь, з бізнес-ідеями у різних сферах економіки, які успішно пристосовуються до стрімких змін в економічному, соціальному й інституційному середовищі. Такі робочі місця в національній економіці з'являються і поширюються, незважаючи на наявні обмеження і навіть прямі заборони. Очевидно, що диверсифікація продовжуватиметься і прискорюватиметься, оскільки українська економіка вже стала складовою частиною світової та сховатися від цих універсальних тенденцій для неї неможливо. І чим раніше це усвідомлюють фахівці та законодавці у сфері регулювання ринку праці, тим краще. При цьому вважаємо, що кожен громадянин повинен працювати не тільки для себе, а й для країни; кожен гідний громадянин повинен сплачувати податки за отримані прибутки.

На наше переконання, розповсюдження нетипових видів зайнятості посприяють виходу країни з економічної кризи до економічного зростання; сприяють більш повному використанню трудового потенціалу суспільства; підвищують рівень життя населення. Для громадян, що зайняті нетиповими видами зайнятості, гнучкість ринку праці виявляється в можливостях підтримувати більш високий рівень життя, тим самим покращуючи рівень життя своєї родини. Нетипова зайнятість може виступити як адаптаційний засіб до негативних тенденцій на ринку праці України, що проявляється в умовах кризи економічної системи.

Отже, стрімка інформатизація суспільства й інноваційність розвитку економіки країни спричиняє виникнення та розповсюдження нових нетипових видів зайнятості, відмінних від стандартних. Відповідно до гарантованого права на працю Конституцією України кожен громадянин має право вільно обрати роботу, що забезпечує мож-

ливість заробляти собі на життя. Невпинне зростання популярності нетипових видів зайнятості закономірно вимагає забезпечення прозорості їх використання з метою дотримання інтересів держави, працівника, роботодавця, тобто усіх учасників трудових взаємовідносин, що потребує нормативно-правового регулювання. Зважаючи на стрімкий розвиток нетипових видів зайнятості в Україні, вважаємо необхідним врегулювати їх на законодавчому рівні у Законі «Про індивідуальну трудову діяльність», який містив би правові засади сфери нетипової зайнятості населення.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Давидюк Л. П. Нестандартні форми зайнятості в системі трансформації міжнародного ринку праці. *Економічний аналіз.* 2015. Т. 20. С. 30–34. **2.** Жадан О. В. Причини та наслідки поширення нестандартної зайнятості на національному ринку праці. *Теорія та практика державного управління.* 2014. № 3. С. 117–124. **3.** Костюченко О. Є. Нетипові форми зайнятості у контексті соціально-економічного розвитку України. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія : Економічна теорія та право.* 2012. № 1 (8). URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vnyua_etp/2012_1/. **4.** Кохан В. П. Нестандартна зайнятість в Україні: виклики часу. Право та інноваційне суспільство. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2013_1_11. **5.** Лучик С. Д., Лучик М. В. Нетипові форми зайнятості населення: види та перспективи розвитку в Україні // Людина і праця в економіці регіону : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2016 р. Кропивницький, 2016. Ч. 1 : Актуальні проблеми соціально-трудових відносин. С. 22–25. **6.** Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // Офіційний вісник України. 2012. № 63. Ст. 256. **7.** Васильченко В. С. Державне регулювання зайнятості : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2007. 252 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СЕРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ Й ОБСЯГУ ПРОДАЖУ КИСЛОМОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА РЕГІОНАМИ В УКРАЇНІ

УДК 332.12

Тесленко Л. І.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні тенденції з продажу молочної продукції в Україні за 2016–2017 рр., характер ринку молочної продукції в Україні та значущість зв'язку між середньою купівельною спроможністю споживачів та обсягом реалізації молочних продуктів. Зроблено прогноз з обсягів продажу кисломолочної продукції у 2018 р., спираючись на проведений статистичний аналіз за 2016–2017 рр., і розглянуто можливі шляхи з економічного стимулювання цієї галузі.*

Ключові слова: *ринок молочної продукції, середня заробітна плата, критерій Стьюдента, гіпотеза, значущість відмінностей, прогноз.*

Аннотация. *Рассмотрены основные тенденции по продаже молочной продукции в Украине за 2016–2017 гг., характер рынка молочной продукции в Украине и значимость связи между средней покупательной способностью потребителей и объемом реализации молочных продуктов. Сделан прогноз по объемам продаж кисломолочной продукции в 2018 г., опираясь на проведенный статистический анализ по 2016–2017 гг., и рассмотрены возможности экономического стимулирования данной отрасли.*

© Тесленко Л. І., 2018

Ключевые слова: *рынок молочной продукции, средняя заработная плата, критерий Стьюдента, гипотеза, значимость различий, прогноз.*

Annotation. *The article deals with the main trends in the sale of dairy products in Ukraine for 2016–2017, the nature of the dairy market in Ukraine and the significance of the relationship between the average purchasing power of consumers and the volume of sales of dairy products. A forecast was made on the volume of sales of fermented milk products in 2018, based on the statistical analysis carried out for 2016–2017. And the possible ways on economic stimulation of the given branch are considered.*

Keywords: *market of dairy products, average wages, Student's test, hypothesis, significance of differences, forecast.*

На цей час ринок молочної продукції в Україні характеризується значним підвищення цін на готову молочну продукцію за останні роки, зменшення виробництва й обсягів реалізації молочної продукції, що пояснюється складною економічною ситуацією [1]. Формування і розвиток ринку молока в Україні відбувається під впливом декількох факторів, а саме: попиту, пропозиції і ціни. Тому важливим є аналіз динаміки зміни обсягу реалізації продукції і зміни середньої заробітної плати в Україні в різних областях як основи купівельної спроможності.

Питання реалізації продукції на ринку молочних продуктів розглядалося багатьма вченими-економістами [1–3] та ін. Вони визначили, що обсяг продажу кисломолочної продукції за останні роки значно знизився. Основні показники, що вони навели: підвищення цін на матеріали, які потрібні під час виробництва, сезонні витрати на утримання худоби, а також вплив інфляції національної валюти на підвищення цін та подальше зменшення обсягів продажу. Однак стає потреба більш глибокого аналізу цієї проблеми. Математичний підхід до аналізу економічних об'єктів розглянуто в роботі [5].

Метою написання цієї статті є дослідження взаємозв'язку середньої заробітної плати в Україні за регіонами й обсягів продажу молочної продукції. Основними задачами дослідження є проведення кореляційного аналізу для встановлення взаємозв'язку між середньою заробітною платою та щорічним обсягом реалізації кисломолочної продукції в Україні, визначення форми цього зв'язку, обчислення статистичної оцінки параметрів моделі, перевірка статистичних гіпотез щодо значущості цих параметрів і прогнозування перспективи продажу у 2018 р.

Як об'єкт дослідження розглядається обсяг продажу кисломолочної продукції в Україні за 2016–2017 рр. у різних регіонах і показники середньої заробітної плати в різних областях України за 2016–2017 рр., за даними Державної служби статистики [4]. На рис. 1 подано графік зміни обсягів реалізації молочної продукції у 24 областях України, з якого видно, що споживання поступово зменшуються на території всіх 24 досліджених областей.

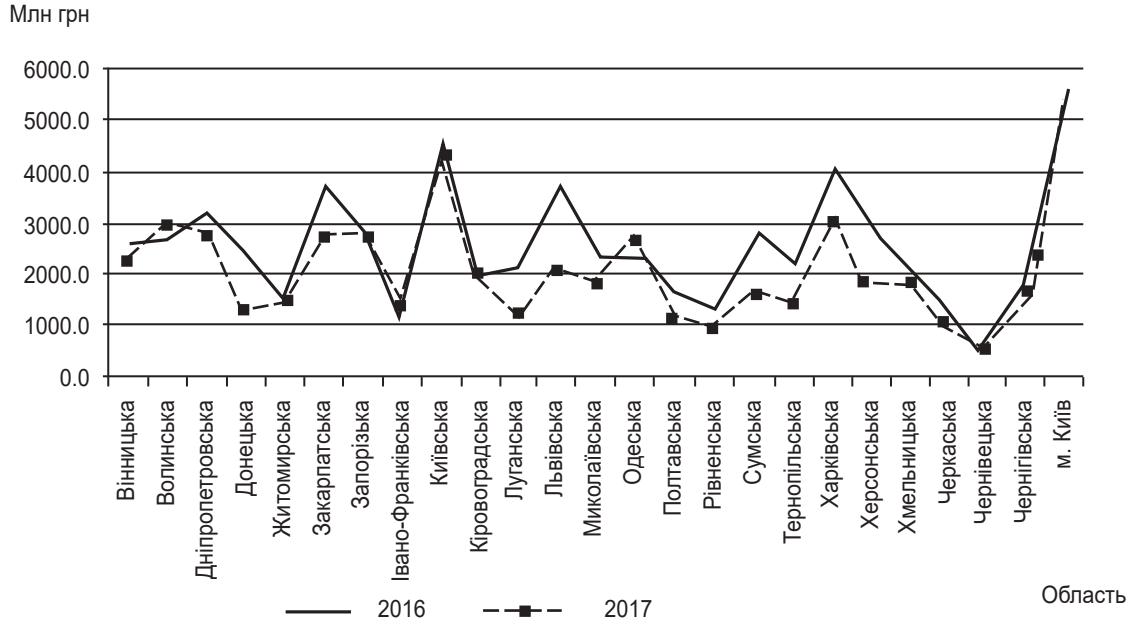

Рис. 1. **Обсяг реалізованої молочної продукції**

Щоб розробляти певні прогнози щодо обсягу продажу у 2018 р., необхідно спочатку дослідити, чи залежить обсяг реалізованої продукції від середньої заробітної плати в Україні у різних регіонах (рис. 2).

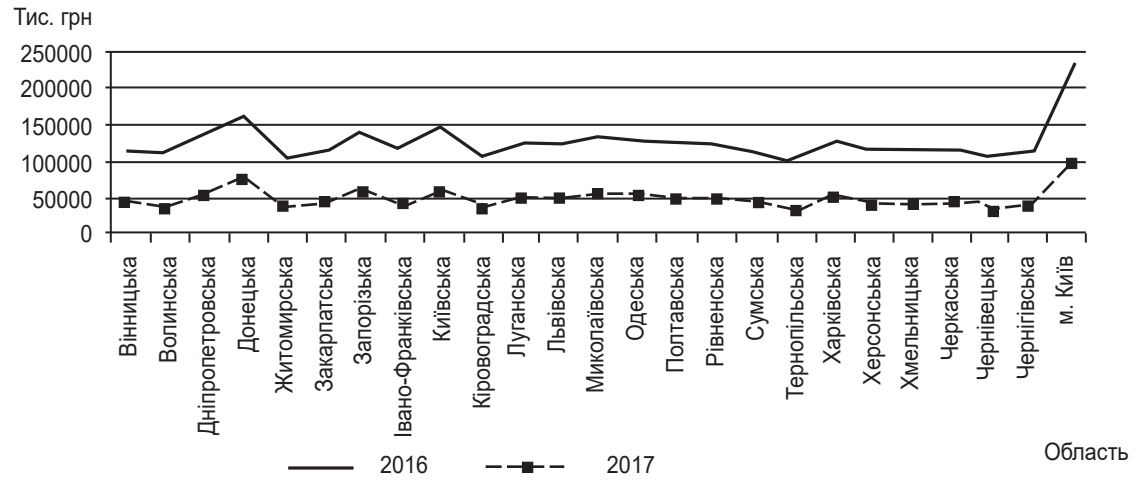

Рис. 2. **Середня заробітна плата в Україні у регіонах**

Для визначення параметрів рівняння регресії проведено розрахунки основних характеристик і отримано результати, що подані у табл. 1.

Таблиця 1

Розрахунок основних характеристик

$b_1 = 6{,}834$	$b_0 = 34417{,}70$
$\hat{S}_{b1} = 1{,}80$	$\hat{S}_{b0} = 4983{,}43$
$R^2 = 0{,}38$	$SE_y = 9998{,}9$
$F = 14{,}395$	$df = 23$

У розрахунках обрано X за обсяг реалізованої продукції, а Y – за середню заробітну плату.

Отримано рівняння регресії: $\overline{y} = 34417{,}71 + 6{,}83x$. Коефіцієнт кореляції між факторами X та Y дорівнює: $r = \sqrt{R^2} = \sqrt{0{,}38}$, тобто існує статична значущість.

Залишається питання, чи можна вважати вплив фактора X на фактор Y статистично суттєвим. За критерієм Стьюдента перевірено статистичну значущість коефіцієнта регресії b_1. Перевірці підлягає гіпотеза $H_0 : b_1 = 0$ при альтернативній гіпотезі $H_1 : b_1 \neq 0$.

Використовуючи дані табл. 1 у формулі $t_{bi} = \frac{b_i}{\hat{S}_{b1}}$, знайдено емпіричне значення статистики критерію Стьюдента: t = 6,90.

Згідно з таблицею критичних точок розподілу Стьюдента зазначено: $t_{0,02}(22) = 2{,}65$. Таким чином, видно, що емпіричне значення критерію Стьюдента для коефіцієнта регресії більше за критичне для рівня надійності 95 %: $t_{bi} = 6{,}90 > t_{0,02}(22) = 2{,}65$.

Отже, гіпотезу H_0, за якою значення коефіцієнта кореляції є статистично несуттєвим, відхилено.

Для підтвердження значущості вільного члена рівняння регресії b_0 перевірено гіпотезу $H_0 : b_0 = 0$ при альтернативній гіпотезі $H_1 : b_0 \neq 0$.

Використовуючи дані табл. 1 й отримано емпіричне значення критерію Стьюдента: $t_{b0} = 3{,}79$.

Оскільки $t_{b0} = 3{,}7941 > t_{0,02}(22) = 2{,}65$, то з надійністю 95 % гіпотезу H_0, за якою вільний член рівняння регресії є статистично несуттєвим, не прийнято. Це означає, що за статистичними даними рівень середньої заробітної плати вплинув на обсяг реалізації продукції у 2016 р., тобто кореляційна залежність між цими факторами є статистично значущою. Отже, остаточно зроблено висновок, що рівень заробітної плати суттєво вплинув на споживання молочної продукції у 2016 р. у всіх областях.

Проведено аналогічні розрахунки для 2017 р., отримано рівняння регресії: $\overline{y} = 53585{,}01 + 9{,}32x$.

Коефіцієнт кореляції між факторами *X* та *Y*: $r = 0{,}71$. За критерієм Стьюдента підтверджено статистичну значущість коефіцієнта регресії b_1 та b_0 .Емпіричне значення критерію Стьюдента $t = 12{,}34$.

Спираючись на встановлений взаємозв'язок між середньою заробітною платою та обсягом продажу, можна припустити, що у 2018 р. тенденція зв'язку між цими факторами буде посилюватись. Як було зазначено вище, ціни на молочну продукцію підвищуються і, незважаючи на підвищення у заробітній платні, обсяг проданої продукції все ж знижується з кожним роком, адже співвідношення цін до заробітної плати залишається майже незмінним.

У зв`язку з цим основними шляхами підвищення попиту ринку молочної продукції можна вважати такі заходи: підвищення купівельної спроможності населення шляхом стабілізації гривні, налагодження політичного й економічного середовища в Україні; підтримка державних виробників молочної продукції; формування здорового конкурентного середовища

Висновки. Аналіз ринку молочної продукції в Україні свідчить про зниження обсягу реалізації молочних продуктів, незважаючи на підвищення середньої заробітної плати. На сьогодні в Україні склалася ситуація, за якої середньостатистичний українець не в змозі споживати значну кількість молока через недостатньо високі доходи. Тому подальші дослідження ринку молочної продукції повинні бути спрямовані на пошуки шляхів стабілізації ситуації на ринку молочної продукції і втілення цих шляхів у реальне життя. .

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Ліпич Л. П. Моніторинг стану та перспектив розвитку ринку молока й молочних продуктів України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 2 (3). С. 56–63. **2.** Березівський П. С. Підсумкові оцінки розвитку фермерських господарств Львівської області у пореформений період. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Ґжицького.* 2013. № 1 (5). С. 12–18. **3.** Бочарова Ю. М. Бізнес-лідери молочної галузі: історії успіху. *Науковий вісник Київського національного університету ім. В. Гетьмана.* 2014. № 12/25. С. 3–7. **4.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **5.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія /, та ін. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с.

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ БЕЗРОБІТТЯ

УДК 330.43:331.56

Тесленко В. В.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто такі категорії, як «ринок праці» та «безробіття», їхні економічні показники; проведено аналіз цих показників. Для дослідження їхнього впливу на економіку України в цілому побудовано економетричну модель багатофакторної регресії.*

Ключові слова: *ринок праці, економічна активність, рівень зайнятості, рівень безробіття, економетрична модель.*

Аннотация. *Рассмотрены такие категории, как «рынок труда» и «безработица», их экономические показатели; проведен анализ этих показателей. Для исследования их влияния на экономику Украины в целом построена эконометрическая модель многофакторной регрессии.*

© Тесленко В. В., 2018

Ключевые слова: *рынок труда, экономическая активность, уровень занятости, уровень безработицы, эконометрическая модель.*

Annotation. *The article deals with such categories as «labor market» and «unemployment», their economic indicators; analysis of these indicators. An econometric model of multi-factor regression was constructed to study their impact on the Ukrainian economy as a whole.*

Keywords: *labor market, economic activity, employment rate, unemployment rate, econometric model.*

Ринок праці є найважливішим і найбільш динамічним елементом ринкової економічної системи. Він стосується кожної людини, котра намагається знайти собі роботу або пропонує її іншим. Ринок праці залежить від таких економічних показників, як економічна ситуація в країні, рівень розвитку підприємств, економічна активність населення, кількість безробітних. Усі ці показники формулюють економічний стан у країні. Отже, дослідження ринку праці, аналіз тенденцій розвитку його основних показників завжди є актуальними.

І цієї статті є відстеження сучасних тенденцій зміни економічних показників, які характеризують ринок праці, та застосування математичних моделей для прогнозу їх подальших розвитку.

Ринок праці – це сукупність економічних відносин, форм і методів погодження і регулювання інтересів між роботодавцями і працівниками, що пов'язані з використанням, організацією та оплатою праці.

У законодавстві Україні розрізняють такі види населення: економічно активне й економічно неактивне. До економічно активного населення відносять ту частину населення, котра пропонує свою працю для виготовлення товарів і надає різноманітні услуги. Ця група складається з таких людей, які задіяні в економічній діяльності, та безробітних, які бажають найти роботу. Приведемо статистику в Україні за 2001–2016 рр. по економічному активному населенню [1].

За методологією МОП безробітними вважаються особи у віці від 15 до 70 років (зареєстровані та незареєстровані в Державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють трьом умовам: а) не мають роботи (прибуткового заняття); б) активно шукають роботу або намагаються організувати власну справу впродовж останніх 4 тижнів, що передували опитуванню, тобто робили конкретні кроки протягом названого періоду з метою знайти оплачувану роботу за наймом чи на власному підприємстві; в) готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві з метою отримання оплати або доходу [2].

Проведемо аналіз статистичних даних [1] щодо проблеми зайнятості економічно активного населення в Україні за період 2002–2017 рр., які наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Економічна активність населення у 2001–2017 рр.

Рік	Економічно активне населення, тис. осіб	Рівень економічної активності населення, %	Зайняте населення, тис. осіб	Рівень зайнятості населення, %	Безробітне населення, тис. осіб	ВВП, млрд USD
2002	22 702,0	62,6	20 401,0	56,2	2 140,7	42,393
2003	22 614,0	62,3	20 555,0	56,6	2 008,0	50,133
2004	22 202,4	62,0	20 295,7	56,7	1 906,7	64,883
2005	22 280,8	62,2	20 680,7	62,2	1 600,0	86,142
2006	22 245,0	62,2	20 730,0	57,7	1 515,0	107,753
2007	22 322,0	62,6	20 905,0	58,7	1 418,0	142,719
2008	22 697,0	63,3	20 972,0	59,3	1 425,1	179,992
2009	22 150,3	63,3	20 191,5	57,7	1 958,8	117,228
2010	20 894,1	63,7	20 266,0	58,5	1 712,5	136,419
2011	20 893,0	64,3	20324,2	59,2	1 660,9	163,150
2012	20 851,0	64,6	20 354,0	59,7	1 589,2	175,781
2013	20 825,0	65,0	20 404,0	60,3	1 510,3	183,310
2014	19 321,0	62,4	18 073,0	56,6	1 847,6	131,805
2015	18 068,0	62,4	16 443,0	56,7	1 654,7	90,615
2016	17 955,1	62,2	16 276,9	56,3	1 677,5	93,270
2017	17 854,0	62,0	16 156,0	56,1	1 697,3	104,060

Джерело: побудовано автором за даними [1; 2]

З наведених даних видно, що кількість економічно активного населення поступово зменшується і змінюється рівень зайнятості, тобто зростає кількість безробітного населення, але ці зміни не мають сталого характеру (рис. 1).

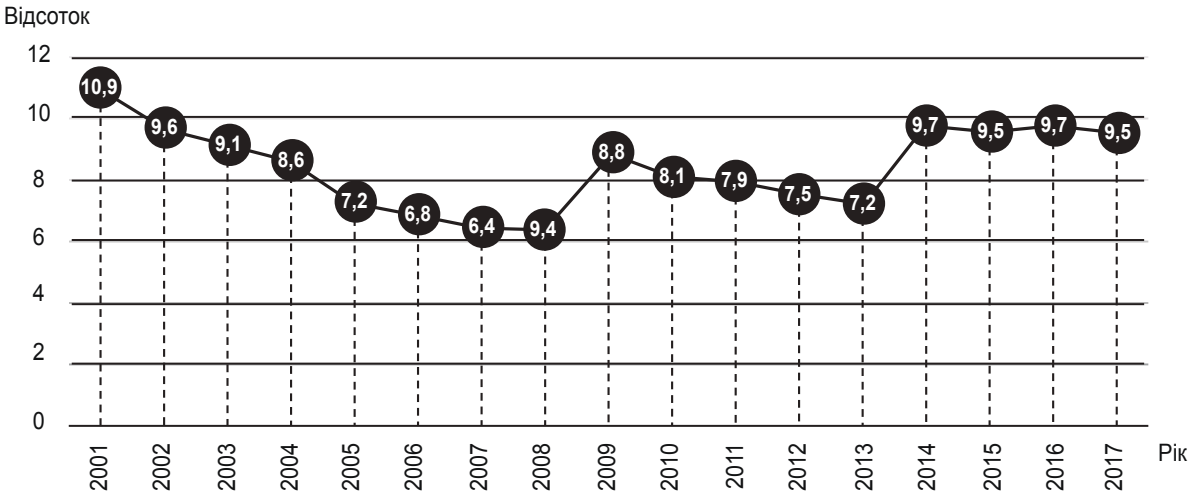

Рис. 1. **Рівень безробіття населення**

Розглянемо рівень безробіття населення на тлі ВВП України за цей період, оскільки цей показник є одним із найважливіших показників, що характеризують розвиток економіки. Побудуємо модель багатофакторної регресії, де внутрішній фактор (y) – кількість безробітного населення у віці 15–70 років (тис. осіб), а зовнішніми факторами є економічно активне населення (x_1) у віці 15–70 років (тис. осіб) та обсяг ВВП (x_2). Оскільки за період, що розглядається, в Україні спостерігався розвиток процесу інфляції, то щоб врахувати це при побудові моделі, вимірювання ВВП здійснювалось не у гривнях, а у доларах (млрд USD).

Зазначимо, що зміна рівня безробіття не є монотонною у часі, а поділяється на три періоди (див рис. 1). Так, з початку дослідження й по 2008 р. включно спостерігалось зменшення рівня безробіття (перший період). Потім у 2009 р. відбулося різке збільшення рівня безробіття, яке вже в наступному році змінилось поступовим зменшенням безробіття, і це спостерігалось до 2013 р. включно (другий період). У 2014 р. знов відбулося різке підвищення рівня безробіття, яке вже в наступному році змінилось поступовим його зменшенням (третій період). Для характеристики цих періодів у модель було введено ще два зовнішніх фактори – dummy-змінні, які визначали приналежність певному періоду. Це фіктивні змінні (маркери), які можуть приймати лише одне з двох значень: 0 або 1. Dummy-змінні включають в економетричну модель з метою урахування впливу якісних ознак і подій на внутрішній фактор [3]. Покладемо, що для першого періоду маємо $d_1 = d_2 = 0$; для другого періоду $d_1 = 1$ та $d_2 = 0$; для третього періоду $d_1 = 0$ та $d_2 = 1$. Для побудови моделі застосуємо вбудовану функцію ЛИНЕЙН MS Excel (табл. 2).

Таблиця 2

Результати застосування функції ЛИНЕЙН для побудови моделі з dummy-змінними

723,6108	471,3348	-5,1163	0,1687	-1555,4363
263,2296	111,9679	0,7743	0,0633	1403,9530
0,8112	107,3453	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
11,8179	11	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
544713,04	126753,14	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д

Рівняння регресії для всієї сукупності вимірів має вигляд:

$$\bar{Y} = -1555{,}4363 + 0{,}1687 \cdot x_1 - 5{,}11163 \cdot x_2 + 471{,}3348 \cdot d_1 + 723{,}6108 \cdot d_2. \quad (1)$$

Ця модель відповідає коефіцієнту детермінації $R^2 = 0{,}8112$, тобто 81,12 % мінливості внутрішнього фактору можна пояснити впливом зовнішніх факторів, що включені в модель.

Перевіримо значущість кожного з параметрів моделі за статистикою Стьюдента, що визначається співвідношенням:

$$t_{b_j} = \frac{|b_j|}{\sigma_{b_j}}, \qquad (2)$$

де b_j – параметр моделі;

σ_{b_j} – стандартна похибка його оцінки.

Результати обчислень наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Статистика Стьюдента для параметрів моделі (1)

tbd_2	tbd_1	txd_2	txd_1	tb_0
2,75	4,21	6,61	2,67	1,11

Критичне значення критерію Стьюдента $t_{0.05}(df = 11) = 2{,}23$. За критерієм Стьюдента усі параметри моделі, окрім вільного члена рівняння, є статистично значущими. Зокрема, статистична значущість коефіцієнтів регресії при dummy-змінних означає, що наше припущення відносно суттєвої різниці між часовими періодами є правильним.

Перевіримо доцільність присутності в моделі dummy-змінних за тестом Чоу. Порівнюємо суму квадратів помилок за моделлю (1) і за моделлю, яка в якості зовнішніх змінних містить лише змінні x1 і x2. За допомогою функції ЛИНЕЙН визначено статистичні характеристики моделі, що містить лише натуральні фактори (табл. 4).

Таблиця 4

Результати застосування функції ЛИНЕЙН до побудови моделі з натуральними факторами

-3,3070	0,0059	1971,2433
0,9231	0,0242	521,0825
0,4981	161,0089	#Н/Д
6,4507	13	#Н/Д
334456,05	337010,13	#Н/Д

Модель, що містить лише натуральні фактори, описується таким рівнянням регресії:

$$\hat{Y} = 1971{,}2433 + 0{,}0059 \cdot x_1 - 3{,}3070 \cdot x_2. \qquad (3)$$

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації становить лише $R^2 = 0{,}4981$, тобто майже вдвічі менше, ніж в моделі з dummy-змінними.

Перевіримо нульову гіпотезу, яка полягає у тому, що обидві моделі мають однакову суму квадратів помилок. Перевірка здійснюється за критерієм Фішера:

$$F = \frac{(SSE_m - SSE_{m+l})/l}{SSE_{m+l}/(n-m-l-1)}, \qquad (4)$$

де SSE_m – сума квадратів помилок для моделі з натуральними змінними;

m – кількість натуральних змінних в цій моделі;

SSE_{m+l} – сума квадратів помилок для моделі з dummy-змінними;

l – кількість dummy-змінних;

n – кількість рівнів внутрішнього фактора (обсяг вибіркової сукупності).

З таблиць, отриманих за допомогою функції ЛИНЕЙН, знаходимо:

$$SSE_1 = 337010{,}13;$$

$$SSE_{m+l} = 126753{,}14;$$

$$m=2,\quad l=1,\quad n=16.$$

Ці дані підставляємо у формулу (4)

$$F=\frac{(337010{,}13-126753{,}14)/2}{126753{,}14\ /(16-2-2-1)}=9{,}12.$$

Критичне значення:

$$F_{0{,}05}(1;11)=4{,}844336.$$

Оскільки емпіричне значення критерію більше критичного, то нульову гіпотезу про те, що суми квадратів відхилень для обох моделей однакові, необхідно відкинути на користь альтернативної. Отже, тест Чоу, як і раніше критерій Стьюдента, свідчить про те, що розмежування зміни рівня безробіття на три періоди є обґрунтованим і вимірювання, що належать цим періодам, слід розглядати як такі, що вибрані з різних генеральних сукупностей. Відповідно до економічного змісту задачі слід зробити висновок, що у 2009 р., а потім у 2013 р. в Україні відбулися такі економічні та соціальні зрушення, які суттєво вплинули на стан ринку праці.

Науковий керівник – викладач Лебедєв С. С.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Безработица. URL: http://aic-crimea.narod.ru/E-learn/Econom-t/29.htm. **3.** Доугерти К. Введение в эконометрику. М., 2009. 465 с.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ

УДК 349.2:331.109

Тесленко В. В.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено характер виникнення трудових спорів і порядок їх вирішення. Розглянуто проблемні питання, пов'язані з порядком реєстрації, способом врегулювання суперечок між сторонами трудових правовідносин в Україні.*

Ключові слова: *трудовий спір, комісія з трудових спорів, захист прав працівників, страйки.*

Аннотация. *Определены характер возникновения трудовых споров и порядок их разрешения. Рассмотрены проблемные вопросы, связанные с порядком регистрации, способом урегулирования споров между сторонами трудовых правоотношений в Украине.*

Ключевые слова: *трудовой спор, комиссия по трудовым спорам, защита прав работников, забастовки.*

Annotation. *The nature of the emergence of labor disputes and the procedure for their solution are determined. Considered are problematic issues related to the registration procedure, a way of settling disputes between the parties of labor legal relations in Ukraine.*

Keywords: *labor dispute, labor dispute commission, protection of workers' rights, strikes.*

© Тесленко В. В., 2018

Незважаючи на багату історію та практику вирішення трудових спорів, завдяки перемовам і діалогам сьогодні український ринок праці потребує змін. Норми захисту трудових прав та інтересів працівника, які закріплені в численних нормативних актах у різний час ускладнює їх правозастосування. Аналіз практики в Україні показує, що індивідуальні спори найбільш частіше вирішуються на судовому рівні, а колективні мають протилежні показники, вони частіше вирішуються в позасудовому порядку, тому що майже позбавлені можливості розгляду в суді. Також, не достатньо використовується потенціал перемов та діалогу між працівниками і роботодавцем. Потрібно зазначити, що можливості профспілки є не достатньо розвинутими, хоча вони можуть бути рушійною силою в розвитку трудових правовідносин.

Виникають проблеми, які пов'язані із захистом прав працівників і трудового колективу в процесі трудової діяльності. В сучасному світі відведено значну роль удосконаленню механізму захисту людини праці. Тому питання, які стосуються трудових спорів, завжди будуть одними із ключових в науці трудового права. Створення ефективних моделей вирішення трудових спорів у сучасних умовах обумовлено кризовими явищами в економічній сфері, що, своєю чергою, призвело до збільшення випадків масових звільнень працівників, невчасних виплат заробітної плати, незадовільних умов охорони праці, залучення до надурочних робіт тощо. В теперішний час ці питання є актуальними.

Дослідженнями теоретичних і практичних основ сутності трудових спорів займалися такі вчені, як: Процевський О. І., Ротань В. Г., Хуторян Н. М., Лазора В. В. та ін.

Метою статті є дослідження категорії «трудові спори», їх видів і порядок вирішення протиріч, що призвели до спорів.

На жаль, зацікавленість найманого працівника та його роботодавця не завжди збігається, а отже, це може сприяти зіткненню інтересів між ними на будь-якому рівні трудових відносин, що, своєю чергою, веде до утворення спорів.

Трудові спори – це спори які з'явились унаслідок виникнення суперечок між працівниками і роботодавцем по поводу застосування норм трудового законодавства і застосування нових або зміни існуючих умов праці.

Умови, які сприяють виникненню трудових спорів, поділяються на два види. Перший вид – організаційно-виробничого характеру. До цього виду відносять проблеми пов'язані з: недоліком в режимі виробництва та праці; питанням заробітної плати; залученням до надурочних робіт і до робіт у вихідні та святкові дні; порушенням норм охорони праці й ін. Другий вид – правовий, до якого відносять недосконалість чинного законодавства про працю, а також наявність невідповідностей норм трудового законодавства сучасним умовам праці. Причинами виникнення трудових спорів є те, що інтереси між працівниками і роботодавцем не збігаються [1].

Моментом виникнення індивідуального трудового спору є звернення із заявою до органу, який розглядає трудові спори. Сторонами індивідуального спору можуть виступить такі суб'єкти, як: роботодавець і окремий працівник, а в колективному спорі може виступить група працівників підприємства, об'єднання працівників, профспілки та їх об'єднання, інші органи, а з іншого боку – роботодавець, їх об'єднання та довірена особа [2].

Індивідуальні трудові спори згідно з законодавством можуть бути вирішені відповідно до Кодексу законів про працю України (КЗпП) «Індивідуальні трудові спори». Відповідно до положень законодавства існує розподіл на [3]:

– загальний порядок, а саме: трудовий спір розглядається в комісії з трудових спорів. Такий спір може закінчитися після розгляду комісії, якщо сторони не оскаржують вирішення в суді;

– судовий порядок, за яким трудовий спір вирішується тільки в суді, згідно зі ст. 55, 124 Конституції, ст. 232 КЗпП;

– особливий порядок, що, своєю чергою, визначає особливий розгляд індивідуального трудового спору, а саме це може стосуватися окремих категорій працівників, що передбачено в ст. 222 КЗпП.

Первинним органом по розгляду питань, які пов'язані з індивідуальними трудовими спорами на підприємстві, є комісія по трудових спорах, за виключенням таких трудових індивідуальних спорів, які повинні бути розглянуті іншим порядком. Такий трудовий спір опрацьовується протягом десяти днів, з дня якого було подано заявку.

Колективні трудові спори можуть бути вирішеними відповідно до ст. 2 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [4]. Спори можуть бути вирішені за допомогою примірювальної процедури, що складаються з розгляду його примірювальної комісії.

Примирна комісія – це тимчасовий орган на підприємстві, який створюється сторонами, що мають суперечку. Кількість учасників, які складають таку комісію, є домовленістю сторін, які беруть участь у трудовому спорі. Така комісія створюється за письмовою заявою однієї із сторін трудового спору іншій стороні. Після відведеного часу створюється комісія з рівною кількістю представників від двох сторін.

Порядком прийняття рішень примирної комісії по трудовим спорах згідно із ст. 227 КЗпП визначається [3]:

– рішення приймається більшістю голосів її членів, які присутні на зборах;

– у протоколі фіксується рішення, яке було прийняте комісією;

– порушення строків по врученню копії рішення працівникам відсуває термін дії, в який можна подати заяву на оскарження рішення комісії.

Також згідно зі ст. 44 Конституції України ті, хто працюють, мають право на страйки для захисту своїх інтересів [5]. Порядок проведення страйку зазначено в Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [4].

Страйк може бути розпочатий, якщо примірювальні заходи не дали позитивного наслідку або якщо роботодавець чи представник органів найманих працівників не виконує угоди, які були покладені на нього в ході вирішення колективного спору [6].

Таким чином, страйк – це тимчасовий договір між працівниками про припинення роботи з метою вирішення колективного трудового спору. Страйк використовується в крайньому випадку для вирішення колективного трудового спору у зв'язку з відмовою роботодавця задовольняти права працівників.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» виділяють такі способи вирішення таких спорів: встановлення нових або зміну уже існуючих умов праці; укладання чи зміни колективного договору, угоди [4].

Для запобігання виникненню трудових спорів можна використовувати такі заходи, як: установлення більш строгого контролю за укладанням трудових договорів; установлення санкцій для роботодавців за порушення прав працівника; проведення профілактичної роботи з питань вирішення спорів.

Отже, можна зробити такі висновки.

По-перше, правові норми, які регулюють відносини з вирішення трудових спорів, є невід'ємною частиною трудового права, тому потрібно намагатися уникати утворення таких спорів, а саме удосконалювати методи по запобіганню виникненню, а якщо такий спір виник, то потрібно скоріше його усунути.

По-друге, потрібно удосконалювати порядок реєстрації трудових спорів, що, своєю чергою, призведе до прискорення прийняття заходів з вирішення трудових спорів.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Ортинський В. Л., Грищук В. К., Мацько М. А., Бурак В. Е. Основи держави і права України : підручник. Київ : Знання, 2008. 583 с. **2.** Долгіх Н. П., Марущак В. П. Трудове право : навч. посіб. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. 252 с. **3.** Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 // Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375. **4.** Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 07.11.2012 № 5458-17. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80. **5.** Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. **6.** Жернаков В. В., Бущенко П. А., Слюсар А. М., Швець Н. М. Трудові спори і порядок їх розгляду : посібник. Харків, 2013. 50 с.

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ДОХОД НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

УДК 330.725.3:330.564.2(477)

Тимченко Е. А.

Студент 2 курса
факультету менеджмента и маркетинга ХНЕУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрены факторы, влияющие на доход населения Украины, определен характер их взаимосвязи. Определены наиболее значимые факторы влияния на доход, а также факторы, определяющие размер доходов.*

Ключевые слова: *среднемесячная заработная плата, доход населения, денежные расходы населения, уровень индивидуального потребления, потребление домашних хозяйств.*

Анотація. *Розглянуто фактори, що впливають на дохід населення України, визначено характер їх взаємозв'язку. Визначено найбільш значущі фактори впливу на дохід, а також фактори, які визначають розмір доходів.*

Ключові слова: *середньомісячна заробітна плата, дохід населення, грошові витрати населення, рівень індивідуального споживання, споживання домашніх господарств.*

Annotation. *Factors which influence the income of the population of Ukraine are considered, the nature of their interrelation is defined. The most significant factors of influence on income are defined and also factors that determine the amount of income.*

Keywords: *average monthly salary, population income, monetary expenditures of the population, the level of individual consumption, consumption of households.*

Уровень жизни во многом определяется доходами населения, от размера которых и зависит степень удовлетворения личных потребностей населения в материальных благах и услугах.

Доходы населения – это индикатор, измеряющий сумму денежных средств и материальных благ, полученных или произведенных домашними хозяйствами за определенный промежуток времени. Социальная статистика занимается изучением этого индикатора и представляет собой одно из важнейших приложений статистических методов, исследующих количественную характеристику структуры общества, жизни и деятельности людей, позволяет выявить и измерить основные закономерности в распределении благ между социальными группами. [1]

Основными факторами, влияющими на доходы населения, являются индекс потребительских цен, экономически активное население, среднемесячная заработная плата, миграционное движение.

Основной проблемой при изучении уровня жизни является миграционное движение, причина которого – резкое падение уровня зарплат за последние 5 лет. В середине 1990-х, несмотря на демографический кризис, безработица, особенно скрытая, оставалась высокой, что повлекло за собой рекордную волну трудовой или экономической эмиграции за рубеж. Тенденция такова, что количество регулярной миграции увеличивается, начиная с 2015 года, фактически на 30 % в год [2].

Изучением данной проблемы занимаются такие ученые, как В. Васильченко, Э. Либанова, С. Калинина, Ю. Пурыгина, И. Ольшевская, И. Лапшинина, Н. Трофимов и др. В своих работах они рассматривают трудовую миграцию как экономическую категорию и дают анализ основных концепций, изучающих трудовую миграцию с позиции экономики.

Одним из способов решения описанной проблемы может стать повышение уровня оплаты труда, т.е. сделать минимальный размер заработной платы равным прожиточному минимуму [3].

В большинстве своём факторы, определяющие размер доходов человека, делятся на три большие группы:

– факторы, которые зависят от самого человека, от его жизненных стремлений, трудового потенциала (образования, квалификации, опыта, вида занятости, должностного статуса, наличия или отсутствия профессионального и должностного (карьерного) роста и др.);

– факторы, связанные с местом работы, на котором занят человек: социально-правовая форма организации, форма собственности, положение данной организации на рынках (финансовых, трудовых и др.), месторасположение фирмы, её основные средства и т. д.;

© Тимченко Е. А., 2018

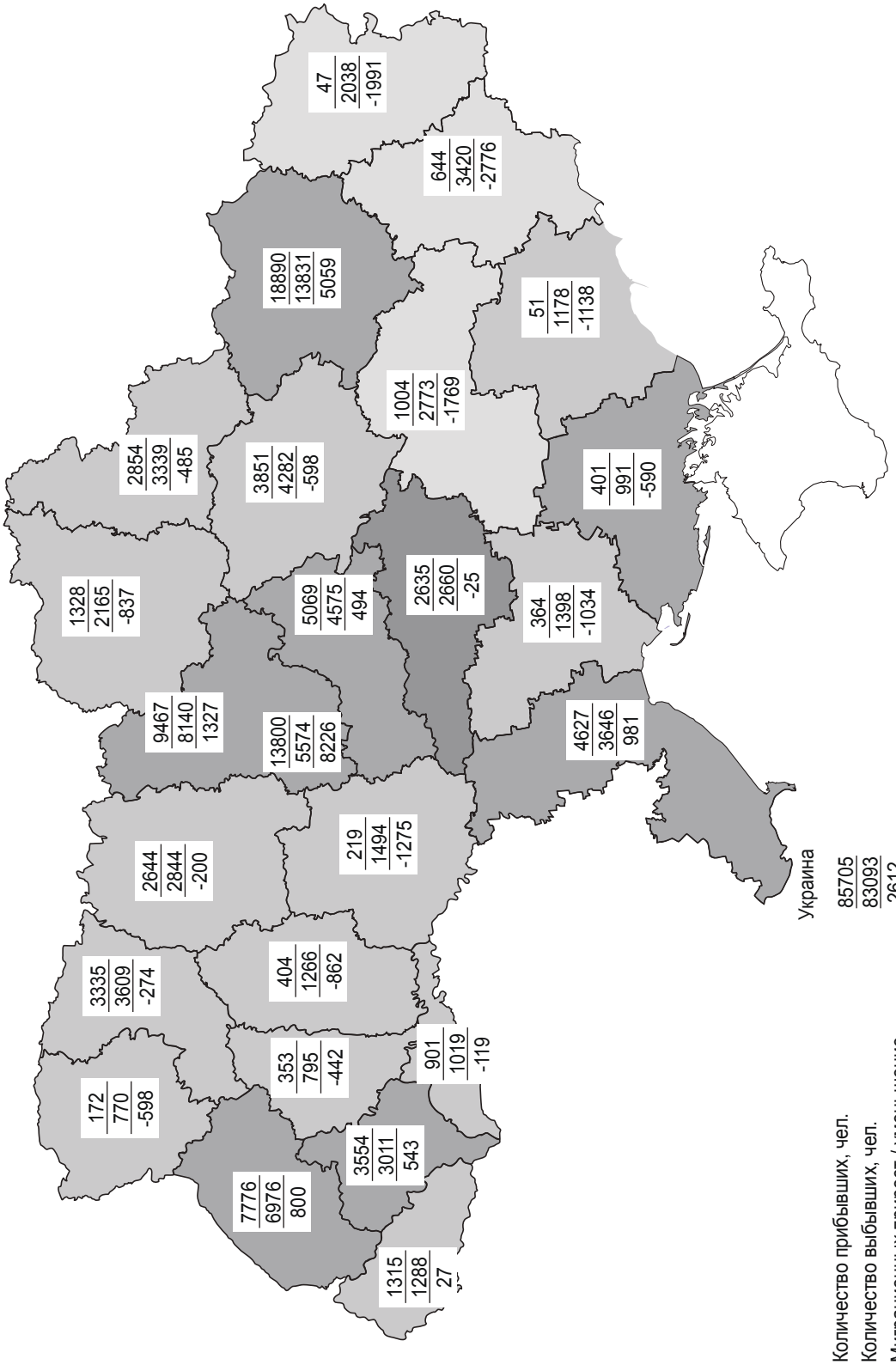

Рис. 1. **Миграционное движение населения Украины за 2017 год**

– факторы, охватывающие экономический субъект под названием «страна», либо отдельный регион: экономический потенциал данного субъекта, уровень общественного производства, величина валового регионального продукта и национального дохода, ценовая политика и система налогообложения, развитость социального партнерства при регулировании трудовых взаимоотношений и др. [4].

Денежные доходы населения, получаемые через финансово-кредитную систему, представляются в виде:

– выплат по государственному страхованию;

– банковских ссуд на индивидуальное жилищное строительство, хозяйственное обзаведение молодым семьям, членам потребительских товариществ (например, на садовое строительство);

– процентов по вкладам в сберегательных кассах, начисляемых по итогам года;

– доходов от увеличения стоимости акций, облигаций, выигрышей и погашении;

– по займам;

– выигрышей по лотереям;

– временно свободных средств, образующихся в результате покупки товаров в кредит;

– выплат различного рода компенсаций (увечья, ущерб и пр.) [5].

Прочие денежные поступления включают выручку населения от продажи вещей через комиссионные и скупочные магазины и др.

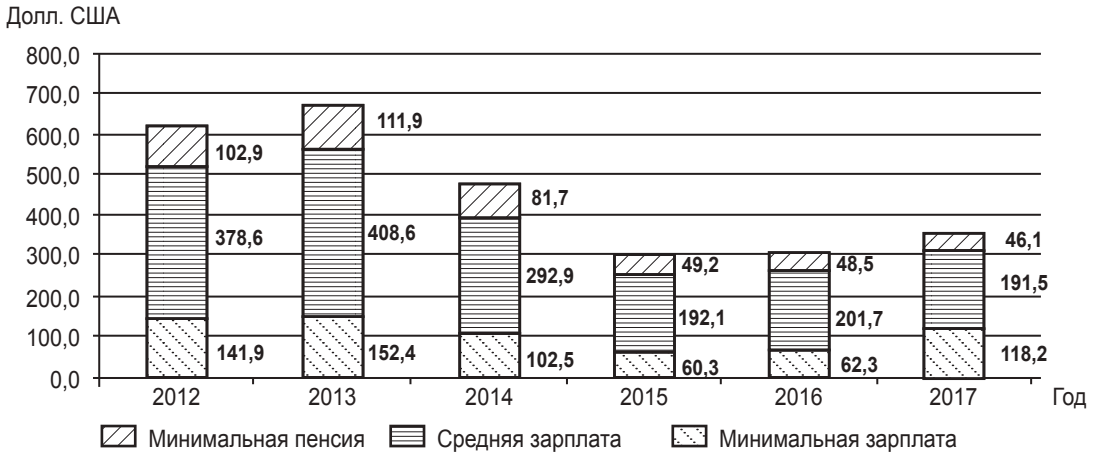

Рис. 2. **Динамика изменения реальных доходов населения Украины в 2012–2017 гг, долл.**

Несмотря на разнообразие источников поступления доходов, все же главными составляющими денежных доходов населения являются оплата труда, доходы от предпринимательской деятельности и собственности, а также социальные трансферты.

Теоретические основы о необходимости деления доходов на первичные и производные подтверждаются в ходе анализа развития экономики Украины.

Во время реформ произошел резкий спад промышленного производства, который привел к сокращению доходов в материальной сфере экономики. Из-за ухудшения материального положения снизился предъявляемый работниками этой сферы спрос на услуги предприятий и организаций непроизводственной сферы, что стало еще одной причиной для увеличения эмиграции.

Таким образом, так как из-за недостаточного уровня дохода растёт количество мигрантов, то со стороны государства решением данной проблемы может стать создание новых рабочих мест в таких отраслях, как сельское хозяйство, легкая, текстильная и химическая промышленности, то есть в тех отраслях народного хозяйства, где сегодня используется труд украинских мигрантов в Европе.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Мартыненко И. О.

Литература: 1. Статья о миграции населения. URL: https://24tv.ua/ru/naskolko_v_ukraine_stalo_menshe_pereselencev_statistika_n841544. **2.** Шпак Ю. Трудовая миграция из Украины. URL: http://ru.golos.ua/politika/trudovaya_migratsiya_iz_ukrainyi_pohischenie_evropoy_infografika_5896. **3.** Трудовая миграция из Украины. URL:

http://nv.ua/opinion/libanova.html. **4.** Факторы, влияющие на доход. URL: http://works.doklad./view/uofiKUZaCkc.html. 5. Покупательная способность украинцев URL: http://vybor.ua/article/economika/pokupatelnaya-sposobnost-ukraincev-znachitelno-nije-pokazateley-2013-goda.html.

ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ОКРЕМОГО ІНСТИТУТУ ТРУДОВОГО ПРАВА

УДК 349.23

Третьякова К. І.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено етимологічний аналіз понять «матеріальна відповідальність», «матеріальна відповідальність працівника» та визначено ключові ознаки матеріальної відповідальності. Розглянуто критерії матеріальної відповідальності та розкрито сутність і проблеми повної матеріальної відповідальності.*

Ключові слова: *роботодавець, робітник, шкода, матеріальна відповідальність, правовий інститут, повна й обмежена матеріальна відповідальність.*

Аннотация. *Осуществлен этимологический анализ понятий «материальная ответственность», «материальная ответственность работника», и определены ключевые признаки материальной ответственности. Рассмотрены критерии материальной ответственности, и раскрыты сущность и проблемы полной материальной ответственности.*

Ключевые слова: *работодатель, рабочий, ущерб, материальная ответственность, правовой институт, полная и ограниченная материальная ответственность.*

Annotation. *An etymological analysis of the concepts of «material liability», «material liability of the employee» and the key signs of material liability are defined. The criteria of material liability are considered, and the essence and problems of full material liability are revealed.*

Keywords: *employer, employee, damage, material liability, law institute, full and limited material liability.*

Праця – це складне і багатоаспектне явище, яке відіграє в житті людини вагому роль, основою якої є відносини між роботодавцем і працівником. Робітник, який недбайливо ставиться до майна роботодавця або неналежно виконує доручені йому обов'язки, і роботодавець, який не забезпечує працівникові безпечних умов праці, чим завдає йому шкоди, несуть один перед одним матеріальну відповідальність. Що суттєво пояснює існування в трудовому законодавстві такого правового інституту, як «матеріальна відповідальність сторін трудових правовідносин». Але в пріоритеті залишається створення такого механізму матеріальної відповідальності робітника, який би з урахуванням інтересів роботодавця захищав і його права. Задля цього необхідно з'ясувати правову природу й усвідомити сутність матеріальної відповідальності працівника.

Питання матеріальної відповідальності у трудовому праві були предметом наукових досліджень таких учених, як С. Прилипко, К. Погорєлова, О. Кузніченко, В. Юровська, Н. Хуторян, А. Куліш, О. Коротка та ін. Однак розглянуті наукові праці і їх автори не врахували змін у законодавстві й ключових проблем на практиці, тому і необхідно дослідити поставлені нами питання з урахуванням здобутків науковців і зазначених змін.

Мета статті полягає у проведенні етимологічного аналізу, виділенні та дослідженні основних ознак матеріальної відповідальності працівників та розгляду повної матеріальної відповідальності як одну з суперечливих її категорій на практиці, що дозволяє відмежувати її як окремий правовий інститут трудового права.

© Третьякова К. І., 2018

На сьогодні сучасні суспільно-правові процеси зумовлюють необхідність переоцінки й уточнення засад юридичної відповідальності, а саме у галузі трудового права. Виходячи з того, що інститут матеріальної відповідальності є одним з видів юридичної відповідальності, йому притаманні певні нетипові ознаки й особливості, які виникають з появою трудових правовідносин між працівником й роботодавцем при складанні трудового договору. На жаль, під час його дії може заподіюватись однією стороною іншій шкода.

Обов'язок з відшкодування шкоди випливає із передбаченого в ст. 66 Конституції України обов'язку кожного відшкодовувати заподіяні ним збитки [1]. Також цей обов'язок знаходить свою реалізацію в ст. 131 і 139 КЗпП України, в якій зазначено, що працівники повинні дбайливо і ощадливо ставитися до майна підприємства, установи, організації, вживати заходів для запобігання шкоді [2]. Їх порушення можуть призвести до негативних наслідків, зокрема покладення на працівника матеріальної відповідальності за заподіяну роботодавцю шкоду.

Досліджуючи ключові аспекти цієї теми, слід зазначити, що у чинному трудовому законодавстві України визначення поняття матеріальної відповідальності сторін трудового договору не дається. Тому проведено етимологічний аналіз понять «матеріальна відповідальність», «матеріальна відповідальність працівника» та визначено ключові ознаки матеріальної відповідальності.

Е. С. Белінський пропонує під матеріальною відповідальністю розглядати обов'язок робітників і службовців за трудовим правом як добровільне чи примусове виконання в установленому законом розмірі і порядку їх обов'язку з відшкодування шкоди, заподіяної трудовим майновим правопорушенням підприємству, з яким вони перебували в трудових правовідносинах на момент заподіяння шкоди [3, с. 64].

Н. Б. Болотіна зазначає, що матеріальна відповідальність як один із видів юридичної відповідальності становить собою обов'язок однієї сторони трудового договору – працівника або роботодавця – відшкодувати іншій стороні шкоду, заподіяну внаслідок винного, протиправного невиконання або неналежного виконання трудових обов'язків у встановленому законом розмірі й порядку [4, с. 258].

З наведених нами визначень видно, як науковці наголошують на тому, що матеріальна відповідальність має двосторонній, взаємний характер, тобто в разі наявності передбачених законом підстав її несуть як робітники, так і роботодавці. Але недосконалістю наведених визначень є те, що в них не знаходить відображення об'єктивний аспект матеріальної відповідальності, тобто як правовий інститут, а тільки розглянуто суб'єктивну її сторону – матеріальна відповідальність як правовідносини.

Некоректним є також розгляд матеріальної відповідальності через призму обов'язку, адже цей обов'язок щодо відшкодування заподіяної матеріальної шкоди може і не настати (наприклад, у разі відмови роботодавця від притягнення працівника до матеріальної відповідальності).

Отже, на наш погляд, більш обґрунтованим є поняття матеріальної відповідальності як сукупність норм, які встановлюють матеріальні санкції за заподіяння матеріальної і/або немайнової шкоди та добровільне чи примусове зазнавання стороною трудових правовідносин негативних наслідків майнового характеру за скоєне трудове правопорушення, що призвело до заподіяння матеріальної і/або немайнової шкоди іншій стороні трудових правовідносин.

Що стосується поняття матеріальної відповідальності саме працівника, то не існує єдиного підходу до її визначення. Хоча, на думку С. М. Прилипко, матеріальна відповідальність працівника – це його обов'язок відшкодувати в установлених законом розмірі й порядку завдану ним пряму дійсну шкоду майну роботодавця протиправним винним порушенням взятих на себе за трудовим договором обов'язків. Для такої відповідальності працівника притаманний саме його обов'язок відшкодувати заподіяну майнову шкоду [5, с. 157].

Крім того, А. Куліш вважає за потрібне розглядати обране нами визначення як сукупність норм, які встановлюють матеріальні санкції за заподіяння матеріальної шкоди суб'єкту господарювання та добровільне чи примусове відшкодування працівниками заподіяної шкоди за скоєне правопорушення [3, с. 65].

Підсумовуючи вищевикладене, ми дійшли висновку, що матеріальна відповідальність працівників – це один з видів юридичної відповідальності, що становить собою обов'язок працівника відшкодувати роботодавцю шкоду, заподіяну внаслідок винного, протиправного невиконання або неналежного виконання трудових обов'язків у встановленому законом розмірі й порядку.

Завершуючи етимологічний аналіз стосовно пізнання сутності обраних визначень, є необхідність далі виокремити основні ознаки матеріальної відповідальності як окремого інституту трудового права:

– самостійний різновид юридичної відповідальності, що стоїть на ряду з іншими категоріями юридичної відповідальності (наприклад, дисциплінарна, адміністративна або кримінальна) [6];

– за своєю юридичною природою матеріальна відповідальність є санкцією за трудове майнове правопорушення, скоєне працівником / власником чи уповноваженим ним органом внаслідок невиконання своїх трудових обов'язків;

– виникає лише за фактом вчинення шкоди, внаслідок якої була причинена пряма майнова загроза іншій стороні трудових правовідносин;

– це двостороннє-взаємний обов'язок відшкодувати збитки, заподіяні своїми провинними діями іншій стороні трудових правовідносин [6];

– матеріальна відповідальність сторін трудового договору виникає лише за заподіяну шкоду у зв'язку з виконанням робітничих чи службово-трудових обов'язків.

– метою встановлення матеріальної відповідальності сторін трудового договору є запобігання виникненню шкоди і одночасно захист заробітку працівника від необґрунтованих витрат [6].

З теорії трудового права відомо, що нанесення матеріальної шкоди є наслідком порушення трудової чи виробничої дисципліни. Слідом були проаналізовані норми трудового законодавства, де є свідчення про те, що матеріальну відповідальність працівника можна диференціювати за визначеними критеріями, котрі наведені на рис. 1 [2].

Таким чином, згідно зі ст. 132 КЗпП за шкоду, заподіяну підприємству при виконанні трудових обов'язків, працівники, крім працівників, що є посадовими особами, з вини яких заподіяно шкоду, несуть матеріальну відповідальність у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше свого середнього місячного заробітку [2].

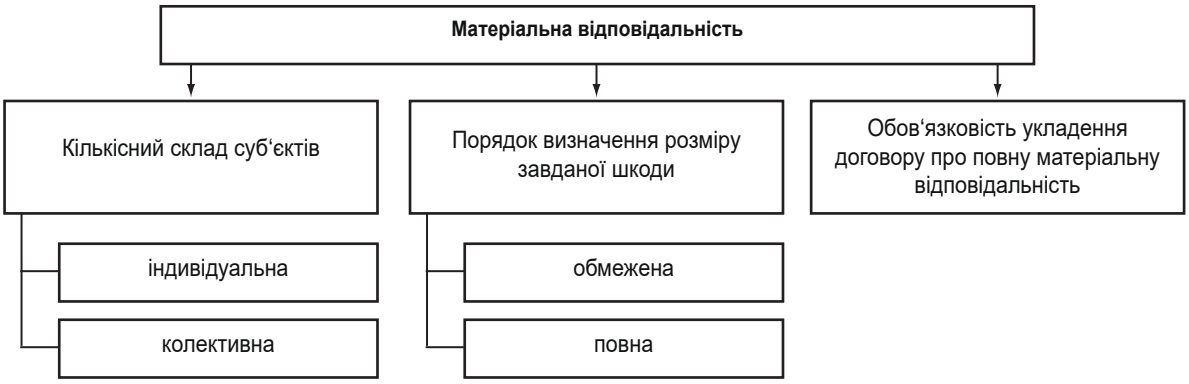

Рис. 1. **Критерії матеріальної відповідальності** [2]

Пилипенко П. Д. визначає пряму дійсну шкоду як наслідок зіпсування чи знищення майна роботодавця (обладнання, транспортних засобів та ін.); недобору грошових сум; знецінення документів внаслідок пропуску строку позовної давності і неможливості у зв'язку з цим стягнення за документами, які підтверджують наявність заборгованостей; знецінений документ є також неналежно складений акт на приймання продукції [3, с. 64].

Тож законодавством передбачаються окремі види матеріальної відповідальності, але зупинити свою увагу ми хочемо саме на повній матеріальній відповідальності, суть якої полягає в тому, що робітник має прямий обов'язок відшкодувати збиток, заподіяний роботодавцю, в повному обсязі, без урахування розміру його середньомісячного заробітку. Така відповідальність може ґрунтуватися тільки на договірних засадах, коли між працівником і підприємством укладається письмовий договір про прийняття на себе працівником повної матеріальної відповідальності згідно зі ст. 135 1 КЗпП [2].

Ключовим тут є те, що мовою закону письмові договори про повну матеріальну відповідальність можуть бути укладені із працівниками, які досягли 18-річного віку й обіймають відповідні посади з переліку, який досі чинний в Україні, а саме «Перелік посад і робіт, котрі заміщуються чи виконуються працівниками, з якими підприємством, установою, організацією можуть укладатися письмові договори про повну матеріальну відповідальність за незабезпечення збереження цінностей, переданих їм на схов, обробку, продаж (відпуск), перевезення або застосування в процесі виробництва», затверджений постановою Держкомпраці СРСР і Секретаріату ВЦРПС від 28 грудня 1977 року № 447/24 [7]. Тобто повна матеріальна відповідальність виникає лише за умови виконання обох описаних вище вимог.

З цього витікає суттєва проблема, коли кожен день десятки роботодавців заохочують нових робітників до підписання цього договору, наражаючи на небезпеку як і себе, так і робітника, який не розуміє всієї сили цього договору, своєю чергою, і держава, котра з часів незалежності жодного разу не оновила перелік посад згідно з їх актуальністю у часі щодо притягнення до повної матеріальної відповідальності.

Наприклад, як встановлено рішенням Оболонського районного суду м. Києва від 08.10.2014 р., відповідач, працюючи на посаді водія, уклав з позивачем договір про повну матеріальну відповідальність, однак не здійснив належного зберігання автомобіля «Шевролет Авео», внаслідок чого його було викрадено. Судом першої інстанції

стягнуто з відповідача на користь позивача вартість автомобіля, вартість подорожніх листів і вартість бензину, яким був заправлений автомобіль [8, с. 14].

Перед нами суцільне ігнорування закону та наочний приклад розглянутої проблеми, як зі сторони закону, так і зі сторони роботодавця, тому що суд першої інстанції не звернув уваги на те, що посада водія не входить до переліку посад [7], з якими можна укладати договори про повну матеріальну відповідальність, а роботодавці, своєю чергою, всупереч чинному законодавству укладали з працівниками договори про повну матеріальну відповідальність, навіть коли така можливість законодавчо не була обумовлена.

Отже, в сучасних умовах підхід до правового регулювання матеріальної відповідальності не може бути традиційним. Адже змінюється саме розуміння права і його місця в суспільстві, реальне життя вимагає певної гнучкості законодавства та пристосовності до конкретних умов. Досліджені особливості матеріальної відповідальності дозволяють не лише відокремити її від інших видів відповідальності, але й зрозуміти її сутність. Щодо повної матеріальної відповідальності, то саме на державному рівні треба вирішити питання оновлення переліку посад й жорсткішого притягнення до відповідальності роботодавців й суди першої інстанції.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **2.** Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **3.** Горевий В., Куліш А. Участь юридичної служби суб'єкта господарювання (підприємництва) у відшкодуванні шкоди, заподіяної йому працівником. *Підприємство, господарство і право.* 2010. № 5. С. 64–65. **4.** Юровська В. В. Підстави та умови матеріальної відповідальності працівників: порівняльний аналіз норм чинного Кодексу законів про працю України та проекту Трудового кодексу України. *Вісник ХНУВС.* 2012. № 4 (59). С. 258. **5.** Прилипко С. М. До питання матеріальної відповідальності сторін трудового договору. *Питання цивільного та трудового права.* 2009. № 100. С. 157. **6.** Коротка О. М. Удосконалення правового регулювання матеріальної відповідальності в умовах ринкової економіки. URL: http://avtoreferat.net/content /view/441. **7.** Перелік посад і робіт, котрі заміщуються чи виконуються працівниками, з якими підприємством, установою, організацією можуть укладатися письмові договори про повну матеріальну відповідальність за незабезпечення збереження цінностей, переданих їм на схов, обробку, продаж (відпуск), перевезення або застосування в процесі виробництва від 28.12.1977 року № 447/24. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0447400-77. **8.** Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 № 12. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012740-15.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВИРОБНИЦТВО ХЛІБА В УКРАЇНІ

УДК 332.143:519.237.5

Третьякова К. І.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено економічні та соціальні фактори, що визначають добробут країни в цілому, та зв'язок з обсягом виробництва і споживання хліба. Для кількісного аналізу взаємозв'язку цих факторів побудовано багатофакторну економетричну модель.*

Ключові слова: *ринок хліба, норма споживання, економічні фактори, кореляційно-регресійний аналіз, економетрична модель.*

© Третьякова К. І., 2018

Аннотация. *Исследованы экономические и социальные факторы, определяющие благосостояние страны в целом, и их связь с объемом производства и потребления хлеба. Для количественного анализа взаимосвязи этих факторов построена многофакторная эконометрическую модель.*

Ключевые слова: *рынок хлеба, норма потребления, экономические факторы, корреляционно-регрессионный анализ, эконометрическая модель.*

Annotation. *The article investigates the economic and social factors determining the welfare of the country as a whole, and their relationship to the volume of production and consumption of bread. To quantify the relationship between these factors, a multifactor econometric model is constructed.*

Keywords: *bread market, consumption rate, economic factors, correlation-regression analysis, econometric model.*

Хлібопекарська галузь – це стратегічна галузь для більшості країн, оскільки вона є важливим індикатором продовольчої безпеки. Для харчової промисловості України вона є однією з провідних галузей.

Особливістю ринку хліба і хлібобулочних виробів України є майже стовідсоткове забезпечення продукцією вітчизняного виробництва. Це зумовлено тим, що хліб і хлібобулочні вироби мають короткий термін зберігання й повинні бути реалізовані протягом доби. Такі якісні характеристики продукції обмежують діяльність хлібопекарських підприємств і змушують їх працювати в умовах, коли виробництво повинно дорівнювати споживанню продукції [1].

Метою статті є дослідження динаміки процесів, що відбуваються на вітчизняному ринку хліба та хлібобулочних виробів, і визначення факторів, що їх обумовлюють.

Прийнято вважати, що Україна – це промислова країна, але якщо говорити про масштаби в роки незалежності, то хоча вони були відносно скромними (за підсумками 1991 р. питома вага України у світовому виробництві промислової продукції становила 0,57 %), країна, безумовно, належала до промислово розвинених. Але відтоді спостерігається спадна динаміка, що прискорилася в останні кілька років.

Так, у 2013 р. частка України у світовому виробництві промислових товарів становила 0,2 %, а у 2016 – 0,16 % [2]. У 2014 році провідним експортером стає агропромисловий комплекс, а сільське господарство – основним джерелом надходження іноземної валюти в Україну. При цьому найважливішими статтями сільськогосподарського експорту залишаються зернові.

Зернове господарство є особливою галуззю АПК, що визначає в сучасних умовах рівень розвитку всього аграрного сектора економіки України. Серед базової сільськогосподарської продукції, яка гарантує продовольчу безпеку країни, зерно займає особливе місце. Це зумовлено винятково важливим його значенням безпосередньо для виготовлення висококалорійних продуктів харчування і, насамперед, хліба. У більшості країн світу хлібу, як основному продукту харчування населення, немає альтернативи.

За даними Держкомстату, протягом останніх 16 років в Україні спостерігається зменшення обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів (рис. 1). Якщо за 2000 рік було вироблено 2 464 тис. т хліба, то за 2016 – усього 1 323 тис. т [2].

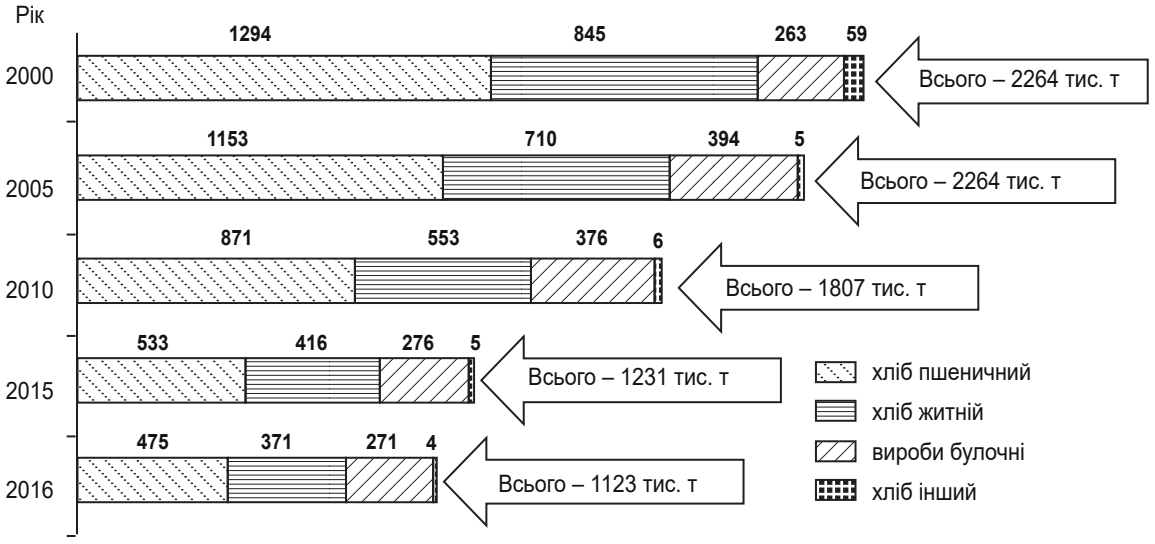

Рис. 1. **Динаміка виробництва хліба та хлібобулочних виробів нетривалого зберігання**, тис. т [2]

Отже, протягом досліджуваного періоду спостерігалася стійка тенденція до зниження промислового виробництва хліба і хлібобулочних виробів в розрахунку на одну особу. Якщо протягом 2000 р. на 1 особу було вироблено 50 кг, то у 2006 р. обсяг виробництва скоротився до 46,03 кг, а у 2016 р. – до 27,13 кг [2]. Наведені показники відображають дані офіційної статистики. Але слід зазначити, що в Україні чимала кількість виробництві випускає продукцію поза статистичною звітністю, тобто підприємств, що працюють на єдиному податку і не надають звітність щодо кількісних показників виробництва.

Згідно з нормами споживання рекомендованим є споживання однією особою 95 кг хліба і хлібобулочних виробів протягом року (рис. 2). Отже, за даними Держкомстату напрошується висновок, що в Україні існує дефіцит хліба, оскільки вітчизняні промислові хлібопекарські підприємства лише на третину забезпечують потребу населення у цьому важливому продукті харчування. Проте ми спостерігаємо, що фактично попит на хліб і хлібобулочні вироби задоволений в повному обсязі. Магазини з продажу хлібопекарської продукції пропонують широкий асортимент виробів різних виробників у достатній кількості.

Причиною такого дисбалансу є те, що дані Держкомстату про обсяги виробництва хліба і хлібобулочних виробів в цілому і, відповідно, у розрахунку на одну особу охоплюють діяльність лише великих промислових підприємств і не враховують результатів діяльності міні-пекарень, супермаркетів, які займаються випіканням і реалізацією власної хлібопекарської продукції, яка проходить за звітністю як роздрібна торгівля, а не виробництво хлібобулочних виробів, та підприємств, для яких випікання хліба не є основним видом діяльності.

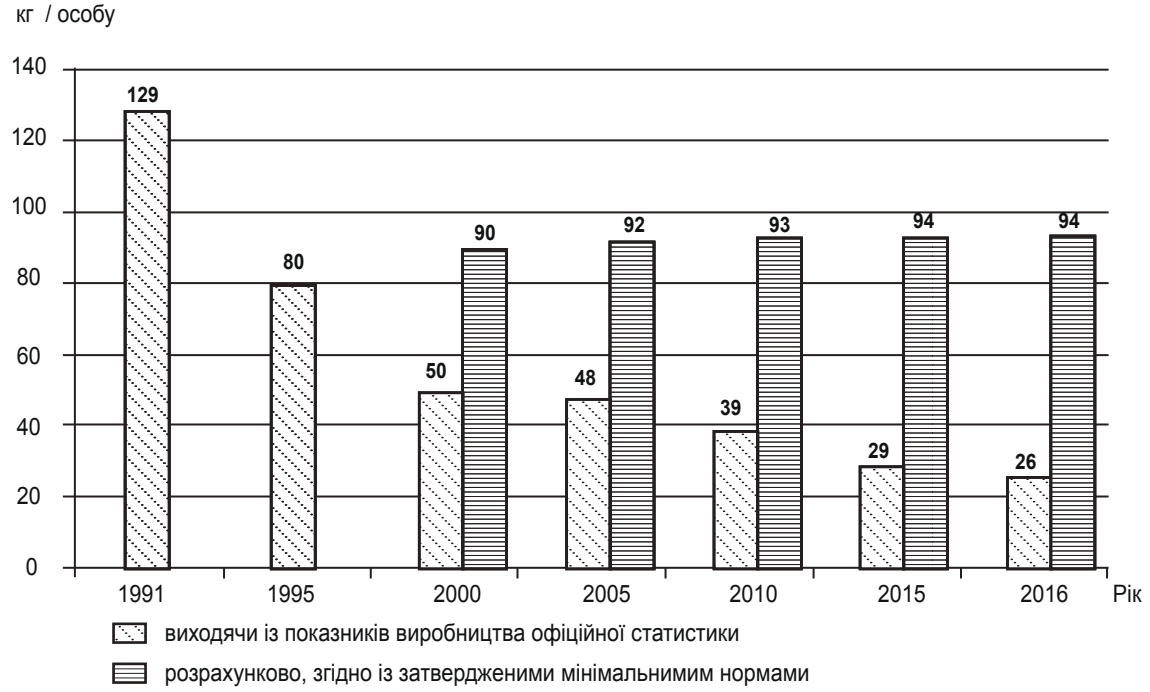

Рис. 2. **Динаміка середньорічного споживання хліба у розрахунку на одну особу**, кг/особу [2; 3]

Розглянемо причини, що можуть обумовлювати зниження обсягів промислового виробництва хліба і хлібобулочних виробів. Серед них такі як скорочення чисельності населення, більш економне використання продукції у зв'язку із підвищенням цін на неї, зміна смаків і уподобань споживачів у результаті зміни рівня їх доходів. Для цього застосуємо кореляційно-регресійний аналіз за статистичними даними, що наведені в табл. 1. Розрахунки здійснювалися із застосуванням Microsoft Excel за допомогою вбудованих функцій і надбудови Data Analysis.

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Роки	Виробництво хліба, кг/особу (y)	ВВП на 1 особу, тис. USD (x_1)	Реальна з.п., грн (x_2)	Кількість зайнятого населення, млн осіб (x_3)	Курс долара, грн/USD (x_4)
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
2006	46,03	2,30	934,60	20,73	5,05
2007	43,61	3,07	1 160,40	20,90	5,05

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
2008	42,65	3,89	1 479,20	20,97	5,05
2009	39,62	2,55	1 699,90	20,19	7,8
2010	39,34	2,97	2 059,60	20,27	7,98
2011	38,51	3,57	2 522,90	20,32	8,00
2012	36,95	3,86	3 038,10	20,35	8,10
2013	33,15	4,03	3 257,70	20,40	8,30
2014	29,87	3,01	2 778,20	19,07	16,50
2015	28,70	2,00	2 893,80	17,44	25,40
2016	27,13	1,96	3 420,50	17,28	25,80

Джерело: [2; 4; 5]

Для перевірки, чи виконується умова теореми Гаусса – Маркова щодо відсутності мультиколінеарності між зовнішніми факторами, було застосовано кореляційний аналіз (табл. 2).

Із табл. 2 видно, що між факторами x_3 та x_4 існує тісний кореляційний зв'язок, тому для такої вибіркової сукупності не можна застосовувати метод 1МНК. Видалимо з розгляду фактор x_3, оскільки він менш тісно пов'язаний із внутрішнім фактором. Отже, умова теореми Гаусса – Маркова щодо відсутності мультиколінеарності не порушується. Таким чином, для побудови економетричної моделі можна застосовувати 1МНК.

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції (надбудова Correlation)

	y	x_1	x_2	x_3	x_4
y	1				
x_1	0,2773	1			
x_2	-0,8923	0,0635	1		
x_3	0,8705	0,6706	-0,6390	1	
x_4	-0,8907	-0,6258	0,6599	-0,9966	1

За допомогою функції LINEST() отримуємо таблицю статистичних даних щодо багатофакторної економетричної моделі (табл. 3).

Таблиця 3

Результати застосування функції LINEST()

$b_4 = -0,5438$	$b_2 = -0,0032$	$b_1 = 0,9398$	$b_0 = 53,2336$
$\sigma_{b4} = 0,1800$	$\sigma_{b2} = 0,0012$	$\sigma_{b1} = 1,3987$	$\sigma_{b0} = 3,9130$
$R^2 = 0,9602$	$\sigma_e = 1,5152$	#Н/Д	#Н/Д
$F = 56,2585$	$df_e = 7$	#Н/Д	#Н/Д
$SSR = 387,48$	$SSE = 16,97$	#Н/Д	#Н/Д

За даними табл. 3 записуємо рівняння лінійної регресії:

$$\hat{y} = 53,2336 + 0,9398 \cdot x_1 - 0,0032 \cdot x_2 - 0,5438 \cdot x_4. \quad (1)$$

Відповідно до цієї моделі коефіцієнт детермінації (табл. 3) становить $R^2 = 0,9602$, тобто $96,02\%$ мінливості внутрішнього фактора зумовлено впливом зовнішніх факторів, що включені в модель. Емпіричне значення критерію Фішера, яке виводиться за цією самою функцією, дорівнює $F_{емп.} = 56,2585$. Оскільки для рівня значущості $\alpha = 0,05$ воно перевищує критичне значення $F_{0,05}(3;7) = 4,35$, то модель в цілому є значущою.

Перевіримо значущість кожного з параметрів моделі окремо. За даними, що містяться в табл. 3, отримуємо такі емпіричні значення t-статистики: $t_{b_0} = 13,60$, $t_{b_1} = 0,67$, $t_{b_2} = 2,58$, $t_{b4} = 3,02$. Для рівня значущості $\alpha = 0,05$ маємо, що $t_{0,05}(6) = 2,45$. Звідси випливає, що за критерієм Стьюдента найбільш суттєво на зменшення виробництво хліба в Україні впливають зростання курсу долара і рівень реальної заробітної плати, а вплив обсягу ВВП, що

припадає на 1 особу, є статистично незначущим. Тому виключимо із розгляду фактор x_1. У цьому випадку застосування функції LINEST() дає такий результат (табл. 4).

Таблиця 4

Результати застосування функції LINEST()

b_4 = -0,4361	b_2 = -0,0039	b_0 = 50,7672
σ_{b4} = 0,0790	σ_{b2} = 0,0007	σ_{b0} = 1,3077
R^2 = 0,9576	σ_e = 1,4623	#Н/Д
F = 90,3580	df_e = 8	#Н/Д
SSR = 386,45	SSE = 17,11	#Н/Д

За даними табл. 4 записуємо рівняння лінійної регресії:

$$\hat{y} = 50,7672 - 0,0039 \cdot x_2 - 0,4361 \cdot x_4. \quad (2)$$

Усі параметри моделі є значущими за критерієм Стьюдента. Для моделі (2) маємо дещо менший коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9576$ порівняно з моделлю (1). Перевіримо доцільність присутності в моделі факторів x_1 та x_3. Для цього застосуємо критерій Фішера. Його емпіричне значення обчислюється за співвідношенням:

$$F_{\text{эмп.}} = \frac{(17,11 - 16,97)/2}{16,97/(11-2-2-1)} = 0,0247. \quad (3)$$

де SSE_m – сума квадратів похибок моделі, що має m зовнішніх факторів;

SSE_{m+l} – сума квадратів похибок моделі, що має $m + 1$ зовнішніх факторів;

l – кількість зовнішніх факторів, що були виключені з моделі;

n – обсяг вибіркової сукупності.

Перевірці підлягає нульова гіпотеза H_0: $SSE_m - SSE_{m+l} = 0$ при альтернативній H_1: $SSE_m - SSE_{m+l} \neq 0$.

Із співвідношення (3) маємо таке емпіричне значення F-статистики:

$$F_{\text{эмп.}} = \frac{(17,11 - 16,97)/2}{16,97/(11-2-2-1)} = 0,0247.$$

Оскільки емпіричне значення критерію Фішера менше за критичне $F_{0,05}(2;6) = 5,14$, то з надійністю 95 % нульову гіпотезу немає підстав відхилити. Отже, вилучення з економетричної моделі факторів x_1 і x_3 суттєво не впливає на суму квадратів похибок моделі.

Таким чином, за результатами кореляційно-регресійного аналізу можна зробити висновок, що найбільш суттєво на зменшення виробництво хліба в Україні впливають зростання курсу долара і рівень реальної заробітної плати.

Статистична інформація про виробництво хліба, аналіз його динаміки із використанням економетричних методів є необхідною для держави, оскільки вони обґрунтовують основні проблеми ринку, а саме: зниження виробництва внаслідок кризових явищ; поява великої кількості неврахованого виробництва; жорстке регулювання ринку з боку держави.

Науковий керівник – викладач Лебедєв С. С.

Література: 1. Костецька Н. Ринок хліба і хлібобулочних виробів України: стан і перспективи розвитку. *Галицький економічний вісник.* 2015. Т. 48. № 1. С. 26. **2.** Державна служба статистики України URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **3.** Скільки хліба споживають українці. URL: http://edclub.com.ua/analityka/skilky-hliba-spozhyvayut-ukrayinci. **4.** Минфин: архив валютных курсов. URL: https://index.minfin.com.ua/exchange/archive/nbu/2006-01-10. 5. Динаміка ВВП на душу населення в Україні. URL: http://finstat.info/dinamika-vvp-na-dushu-naseleniya-v-ukraine.

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПРЯМИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ З КРАЇН ЄС І З УКРАЇНИ В КРАЇНИ ЄС

УДК 339.72.015:519.237.5

Трехліб О. О.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено аналіз напряму змін обсягу та структури прямих іноземних інвестицій в економіку Україні з країн ЄС, а також змін обсягу та структури прямих інвестицій в країни ЄС з України. Показано наявність тісного кореляційного зв'язку між рівнем ВВП України й обсягом іноземних інвестицій.*

Ключові слова: *прямі іноземні інвестиції, ВВП, інвестиційна привабливість, економетрична модель, функція апроксимації, коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.*

Аннотация. *Проведен анализ направления изменений объема и структуры прямых иностранных инвестиций в экономику Украины из стран ЕС, а также изменений объема и структуры прямых инвестиций в страны ЕС из Украины. Показано наличие тесной корреляционной связи между уровнем ВВП Украины и объемом иностранных инвестиций.*

Ключевые слова: *прямые иностранные инвестиции, ВВП, инвестиционная привлекательность, эконометрическая модель, функция аппроксимации, коэффициент ранговой корреляции Спирмена.*

Annotation. *The article analyzes the direction of changes in the volume and structure of foreign direct investment to the Ukrainian economy from the EU countries, as well as changes in the volume and structure of direct investment to EU countries from Ukraine. The existence of a close correlation between the level of GDP of Ukraine and the volume of foreign investments is shown.*

Keywords: *direct foreign investment, GDP, investment attractiveness, econometric model, approximation function, Spirman rank correlation coefficient.*

Однією з умов економічного розвитку країни в сучасному світі є залучення іноземних інвестицій. Країни, які мають значно високі показники економічного зростання, зазвичай займають лідируючі позиції за обсягом залучення іноземних інвестицій. Підвищити зростання економічного і соціального розвитку країни можна за допомогою пожвавлення переміщення капіталу між країнами. Для економік, що розвиваються, прямі іноземні інвестиції є найбільш ефективною формою капіталовкладень, оскільки вона дозволяє реалізовувати великі проекти. Залучення іноземних інвестицій до реального сектора економіки сприяє тому, що в країну надходять новітні технології, новітні практики корпоративного управління. Сьогодні наша Україна є однією з тих країн, які потребують активізації інвестиційної діяльності. Завдяки підвищенню інвестиційної активності не лише у фінансовому секторі, але і в секторі реальної економіки можна створити конкурентоспроможну економічну систему, модернізувати та здійснити реконструкцію діючих підприємств.

Метою цієї роботи є дослідження динаміки інвестицій іноземного капіталу в економіку України, а також українського капіталу в економіку інших країн. На сучасному етапі економіка України як ніколи потребує залучення іноземних коштів у вигляді інвестицій, відповідно, актуальним є побудова економетричної моделі, яка визначає вектор інвестиційних процесів в Україні.

Різним аспектам питання щодо визначення факторів, які впливають на інвестиційну привабливість країни, присвячені роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених і науковців, як Л. Антонюк, А. Бойко, Л. Борщ, О. Гаврилюк, А. Гайдуцький, В. Гриньова, Б. Губський, О. Малютін, Ю. Петруня А. Славянов та ін.

Згідно з Законом України «Про інвестиційну діяльність» [1] інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок чого створюється прибуток або досягається соціальний ефект.

Основними ключовими рисами прямих іноземних інвестицій є отримання прибутку як кінцева мета інвестицій, звідси випливає довготривалий характер їх залучення, контроль і сталий інтерес зарубіжного інвестора до об'єкта своїх інвестицій [2; 3]. Важливу роль у залученні інвестиції відіграє такий показник, як легкість ведення бізнесу. Висока позиція країни за індексом легкості ведення бізнесу означає, що регуляторний клімат у цій країні сприяє веденню бізнесу.

© Трехліб О. О., 2018

На рис. 1 наведені дані щодо обсягу прямих інвестицій в Україну з країн ЄС [4; 5].

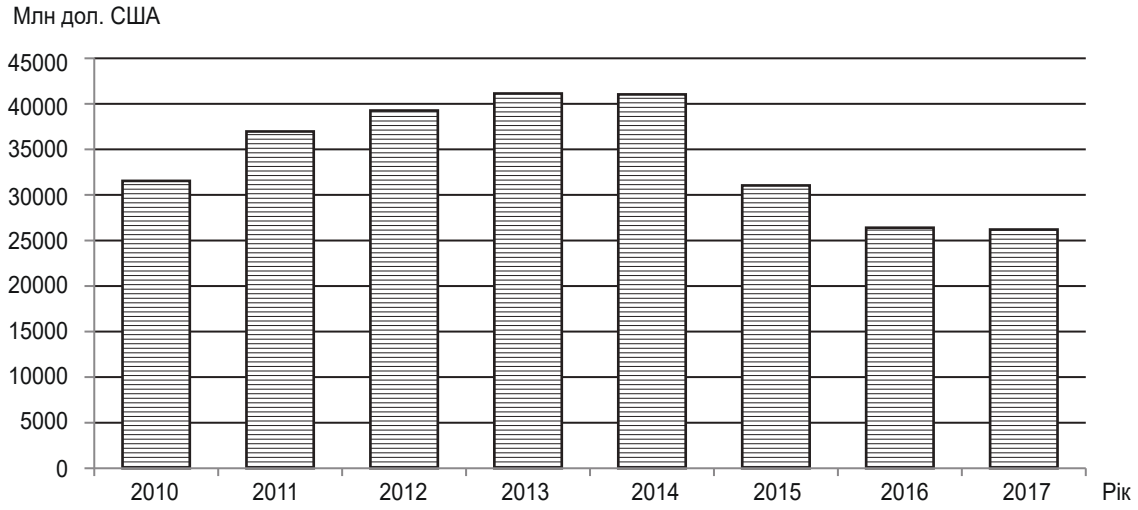

Рис. 1. **Обсяг прямих інвестицій з країн ЄС в економіку України**, млн дол. США

З рис. 1 видно, що останні 3 роки Україна не мала особливої інвестиційної привабливості для країн ЄС. У 2017 році відзначаються найнижчі показники прямих інвестицій з країн ЄС, тоді як у 2013 році спостерігався найвищий показник прямих інвестицій.

Для більш повної характеристики прямих іноземних інвестицій розглянемо, з який саме країн ЄС вони надходять (рис. 2). Отже, найбільшим потужним інвестором був і залишається Кіпр, з нього надійшло у 2010 році 27 % від усього обсягу інвестицій, а в 2017 році ця частка навіть збільшилась до 37 %. Також потужним інвестором є Нідерланди (23 % усіх надходжень) і Німеччина. Але надходження з Німеччини суттєво скоротилось від 19 % у 2010 році до 6 % у 2017 році, і ця динаміка спостерігалась протягом усього періоду, що розглядається, але найбільш значний спад спостерігався у 2014 році.

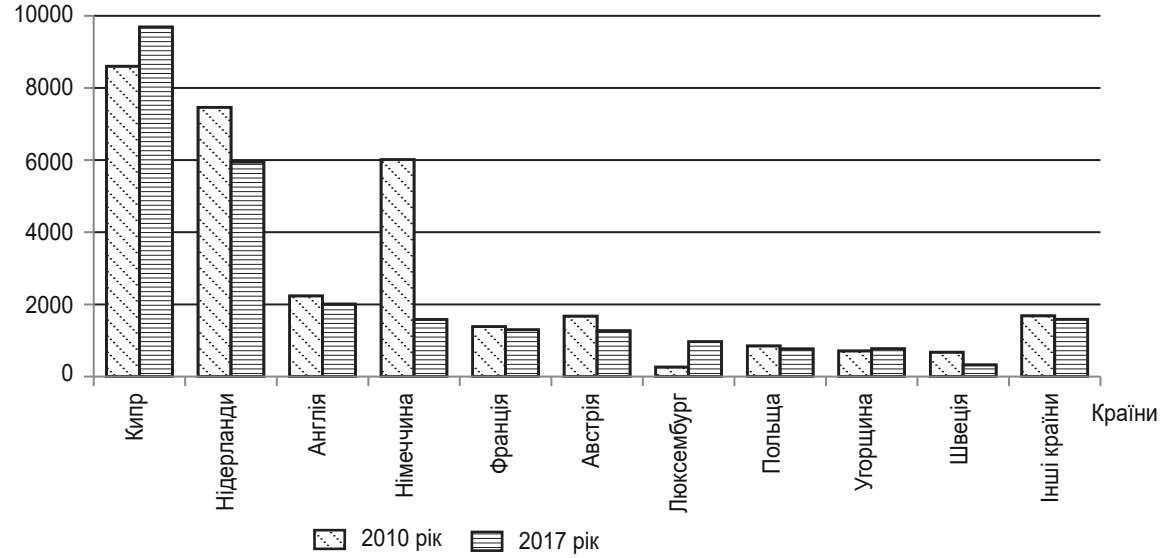

Рис. 2. **Обсяги інвестицій в економіці України з країн ЄС**

Розглянемо також динаміку прямих інвестицій, що надходять з України в економіку країн ЄС. На відміну від іноземних надходжень в Україну обсяг українських інвестицій в країни ЄС залишився сталим, тобто на нього не вплинула соціальна криза 2013 року (рис. 3).

Слід зазначити, що обсяг надходжень інвестицій в Україну майже в 5 разів перевищують надходження з України. Основний потік прямих інвестицій з України спрямований на Кіпр. Його обсяг є сталим і складає 93 % від обсягу всіх українських інвестицій.

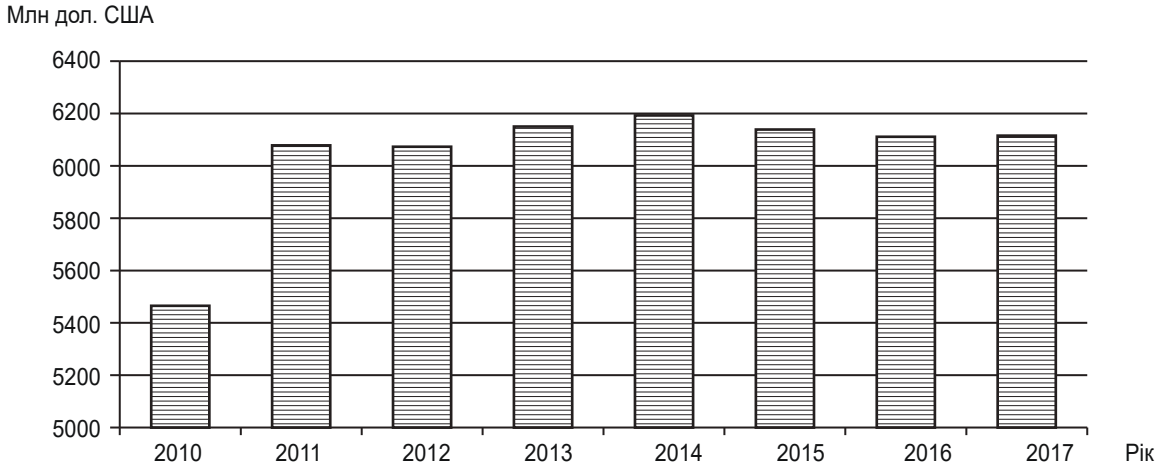

Рис. 3. **Обсяг прямих іноземних інвестицій з України в економіці країн ЄС**, млн дол. США

Розглянемо зв'язок між обсягом прямих іноземних інвестицій (Y) та ВВП України (X), який є макроекономічним показником, що відображає як економічний, так і соціальний клімат країни. Емпіричні дані для побудови економетричної моделі наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані економетричної моделі

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Інвестиції (Y), млн USD	31 538	36 969	39 269	41 132	41 033	31 047	26 406	26 204
Ранг Y	4	5	6	7	8	3	2	1
ВВП (X), млн USD	136 419	163 160	175 781	183 310	131 805	90 615	93 270	104 000
Ранг X	4	5	6	7	8	1	2	3

Джерело: побудовано автором за даними [4–6]

Для здійснення розрахунків застосовувався ППП MS Excel.

Якщо при побудові економетричної моделі розглядати зміну факторів, що розглядаються, у часі, то вибір апроксимуючої функції, яка б мала економічний сенс, є неможливим, тому на першому етапі для перевірки наявність зв'язку між зовнішнім і внутрішнім факторами було вибрано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена [7]:

$$p = 1 - \frac{6 \cdot \sum D_i^2}{n^3 - n}, \quad i = \overline{1,n}, \tag{1}$$

де D_i^2 – квадрат різниці між рангами зовнішнього та внутрішнього факторів для і-го вимірювання;

n – кількість вимірювань (обсяг вибіркової сукупності).

Для визначення коефіцієнта рангової кореляції спочатку необхідно проранжувати вихідні дані. Ранги зовнішнього та внутрішнього факторів (у порядку зростання) наведені в табл. 1.

За результатами обчислень отримуємо:

$$p = 1 - \frac{6 \cdot 8}{8 \cdot (64 - 1)} = 0{,}905.$$

Отже, коефіцієнт рангової кореляції близький до 1. Це означає, що між факторами існує прямий кореляція зв'язок і він є суттєвим.

Проведемо упорядкування вихідних даних за рангами зовнішнього фактора. У цьому випадку для апроксимації кореляційної залежності можна застосувати лінійну функцію. За результатами застосування функції ЛИНЕЙН MS Excel отримуємо таке рівняння парної лінійної регресії:

$$\overline{y} = 15603{,}14 + 0{,}14x. \tag{2}$$

За цією моделлю коефіцієнт детермінації дорівнює 0.6683, тобто 66,83 % мінливості внутрішнього фактора (обсяг іноземних інвестицій) обумовлено змінами зовнішнього фактору (ВВП країни).

Перевіримо значущість параметрів моделі за критерієм Стьюдента:

$$t_{b_j} = \frac{|b_j|}{\sigma_{b_j}}, \quad (3)$$

де b_j – параметр моделі;

σ_{b_j} – стандартна похибка його оцінки.

Для коефіцієнта регресії емпіричне значення t-статистики становить 3,48, а *для* вільного члена – 2,83. Оскільки *для* рівня значущості $\alpha = 0{,}05$ начення критерію Стьюдента дорівнює 2,44, то з надійністю 95 % можна стверджувати, що обидва параметра моделі є статистично значущими.

Слід зазначити, що статистична значущість коефіцієнта регресії означає, що між обсягом іноземних інвестицій в Україну і ВВП країни існує суттєвий кореляційний зв'язок. Однак слід зазначити, що наявність кореляції не означає існування безпосереднього причинно-наслідкового зв'язку. У цьому випадку можна вважати, що і обсяг інвестицій, і обсяг ВВП визначаються економічним і політичним станом країни. Покращення інвестиційного клімату в країні є достатньо тривалим і складним процесом. Соціально-економічні показники розвитку народного господарства вказують на обґрунтовану потребу зміни інвестиційної стратегії держави. Покращення соціального стану в країні, застосування економічних важелів впливу на впровадження іноземного капіталу, створення вільних економічних зон – необхідна передумова сьогодення *для* підвищення інвестиційної привабливості України.

Науковий керівник – викладач Лебедєв С.С.

Література: 1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.08.1991 № 1560-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). 1991. № 47. Ст. 646. **2.** Гаврилюк О. В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України. *Фінанси України.* 2008. № 2. С. 68–81. **3.** Малютін О. К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні. *Фінанси України.* 2011. № 11. С. 41. **4.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **5.** Прямые иностранные инвестиции (Украина) URL: https://index.minfin.com.ua/index/fdi/. **6.** Валовой внутренний продукт. URL: https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/. **7.** Наконечний С. І., Терещенко Т. О., Романюк Т. П. Економетрія : підручник. Київ : КНЕУ. 2004. 520 с.

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ НА ВИРОБНИЦТВІ

УДК 658.382

Трехліб О. О.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено аналіз стану виробничого травматизму в умовах економічного розвитку в Україні як актуальної проблеми сучасності. Проаналізовано заходи, які запобігають порушенню правил і норм охорони праці.*

© Трехліб О. О., 2018

Ключові слова: *нещасний випадок, виробництво, охорона праці, травматизм, безпека праці, спеціаліст з охорони праці.*

Аннотация. *Проведен анализ состояния производственного травматизма в условиях экономического развития в Украине как актуальной проблемы современности. Проанализированы меры, которые предотвращают нарушение правил и норм охраны труда.*

Ключевые слова: *несчастный случай, производство, охрана труда, травматизм, безопасность труда, специалист по охране труда.*

Annotation. *The analysis of the state of industrial injuries in the conditions of economic development in Ukraine as an actual problem of the present is carried out. Measures that prevent violation of labor safety rules and norms are analyzed.*

Keywords: *accident, manufacturing, occupational Safety and Health, injuries, safety, occupational safety specialist.*

Трудова діяльність кожної людини передбачає використання різних інструментів, знарядь праці тощо. В сучасних умовах взаємодія людини з різними технічними пристроями, механізмами й іншими засобами нестримно зростає. Звичайно, в умовах науково-технічного прогресу використання різних механічних засобів значно полегшує працю сучасної людини, але цей факт також становить і небезпеку.

Охорона праці є невід'ємною частиною робочого процесу кожного сучасного підприємства, незалежно від чисельності працівників, напрямів і результатів виробничої діяльності.

Практика показує, що значний відсоток працівників травмується або ж гине внаслідок аварій на виробництві. Відповідно, роботодавець повинен розглядати профілактику травматизму та забезпечувати безпеку працюючих згідно з Законом України «Про охорону праці», який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні та здорові умови праці, регулює за участю відповідних органів державної влади відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні [1].

Проблема охорони праці робітників є актуальною проблемою сучасності, бо, на жаль, досить важко знайти кваліфікованого спеціаліста в цій галузі. По-перше, ця вакансія не є затребуваною, тому претендентів на таку працю мало, по-друге, йдеться про випуск кваліфікованих спеціалістів закладів вищої освіти.

Загалом проблема зниження виробничого травматизму віднесена Президентом України до категорії особливої державної і суспільної значущості, а її розв'язання – до пріоритетних завдань національної безпеки.

Таким чином, метою цієї роботи є аналіз причин виробничого травматизму, його причин і виявлення основних шляхів його запобігання.

Успішна профілактика виробничого травматизму можлива лише за умови вивчення його причин.

Технічні причини спричинені несправністю виробничого устаткування, механізмів, інструменту; недосконалістю технологічних процесів; конструктивними недоліками устаткування, недосконалістю або відсутністю захисних загороджень, запобіжних пристроїв, засобів сигналізації та блокування.

До організаційних причин слід віднести відсутність або неякісне проведення навчання з питань охорони праці; відсутність контролю; порушення вимог інструкцій, правил, норм, стандартів; невиконання заходів щодо охорони праці; порушення технологічних регламентів, правил експлуатації устаткування, транспортних засобів, інструменту; порушення норм і правил планово-попереджувального ремонту устаткування; недостатній технічний нагляд за небезпечними роботами; використання устаткування, механізмів та інструменту не за призначенням [2].

Для того щоб попередити виробничий травматизм, спричинений організаційними причинами, на підприємстві повинен працювати відповідний спеціаліст – інженер з охорони праці.

Проблемі нещасних випадків на виробництві приділялася увага в роботах таких закордонних і вітчизняних науковців: В. М. Ярошевська, Я. В. Крушельницька, М. І. Іншин, С. В. Колобова, С. А. Панін, В. Н. Толкунова, Г. Г. Гогіташвілі й ін.

На сьогодні інженер з охорони праці є затребуваною одиницею. На ринку праці роботодавці шукають осіб, бажаючих зайняти цю посаду на великих підприємствах, але найчастіше посада залишається вільною досить довгий час. А якщо говорити про цю проблему на малих підприємствах, то там її вирішити ще складніше.

Якщо розглянути офіційні дані з питань виробничого травматизму, то можна помітити, що в 2015 році випадки травматизму на виробництві були найменшими, а 2016 рік – з найвищими показниками. Показники травматизму досить значні, що не може залишитися без уваги й відповідних заходів щодо поліпшення цієї ситуації (рис. 1).

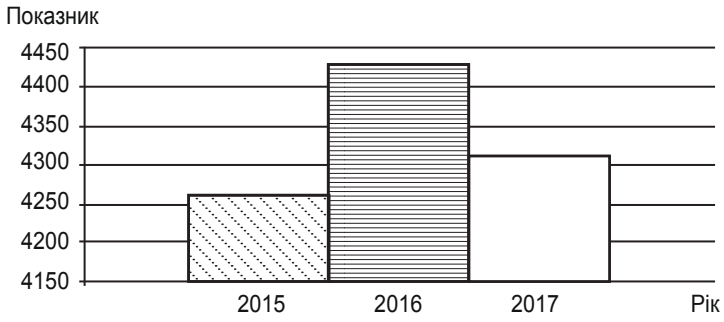

Рис. 1. **Загальні показники травматизму на виробництві**

Найвищі показники нещасних випадків спостерігаються в соціально-культурній сфері та промисловості, а найнижчі показники – в нафтогазовидобувній галузі та геологорозвідці, котлонагляді та в сфері підйомних споруд, а також у легкій та текстильній промисловості (рис. 2).

Розглядаючи питання охорони праці на підприємствах гірничої галузі, неможливо не сказати, що робота цих фахівців проходить у шкідливих умовах. Відповідно, існує потенційна небезпека для здоров'я та життя працівників. Метан, вибухи вугільного пилу, самозайманні вугілля, раптові викиди – основні фактори небезпеки у шахті. Таким чином, недотримання норм у сфері охорони праці може призвести до трагічних наслідків.

Потрібно зауважити, що профспілки в особі представників мають право призупиняти роботи, якщо виникла небезпечна ситуація на виробництві. Також профспілки можуть створювати технічну та правову інспекції праці, комісії, обирати громадських інспекторів з охорони праці, які діють відповідно до положень, затверджених профспілковими органами.

В Україні існує державна система охорони праці, яка на законодавчому рівні визначена Законом України «Про охорону праці», Кодексом законів про працю України, Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, дотримання яких дає змогу роботодавцю створити на виробництві безпечні умови праці [3].

Відповідно до ст. 161 «Заходи щодо охорони праці» Кодексу законів про працю України власник або уповноважений ним орган розробляє за участю професійних спілок і реалізує комплексні заходи щодо охорони праці. План заходів щодо охорони праці включається до колективного договору [4].

Тому спеціаліст з охорони праці повинен бути в кожній організації, навіть якщо результатом її діяльності є нематеріальні блага. Тому питання: «як стати інженером з охорони праці?» може задати собі кожен незалежно від обраного виду суспільної діяльності.

Система забезпечення охорони та безпеки праці на виробництві поділяється на систему запобіжних заходів і систему засобів запобігання захворюванням на виробництві. Згідно з Законом «Про охорону праці» власник розробляє (за участю профспілок) і реалізує комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення рівня охорони праці, профілактики виробничого травматизму, профзахворювань та аварій. Комплексні заходи є основою для складання розділу «охорона праці» у колективному договорі, в якому обумовлена сума коштів з фонду охорони праці підприємства та їх використання [5].

Існують такі заходи з охорони праці, які сприяють запобіганню нещасних випадків на виробництві:

- організаційні (навчання та інструктаж працівників);
- технічні (модернізація технічного обладнання, впровадження нової сучасної техніки);
- санітарно-виробничі (застосування приладів, які захищають працівників від шкідливих речовин);
- медико-профілактичні (використання засобів гігієни, організація лікувально-профілактичного харчування).

Складовою безпеки праці є наявність відповідного персоналу, а вирішенню цієї проблеми в Україні може сприяти програма аутсорсингу. Тобто стороння організація бере на себе обов'язки з вирішення проблем за рахунок свого персоналу. При цьому укладається договір цивільно-правового характеру.

Непроведені інструктажі на робочому місці, недосконалі навчальні програми та інструкції з охорони праці призводять до нещасних випадків на виробництві. На спеціалісті з охорони праці лежать обов'язки не допустити таких ситуацій.

Саме тому він координує всю роботу по охороні праці, супроводжує працівника на всіх етапах його трудової діяльності, спільно з керівниками підрозділів вибудовує роботу з таким чином, щоб захистити життя і здоров'я працівників.

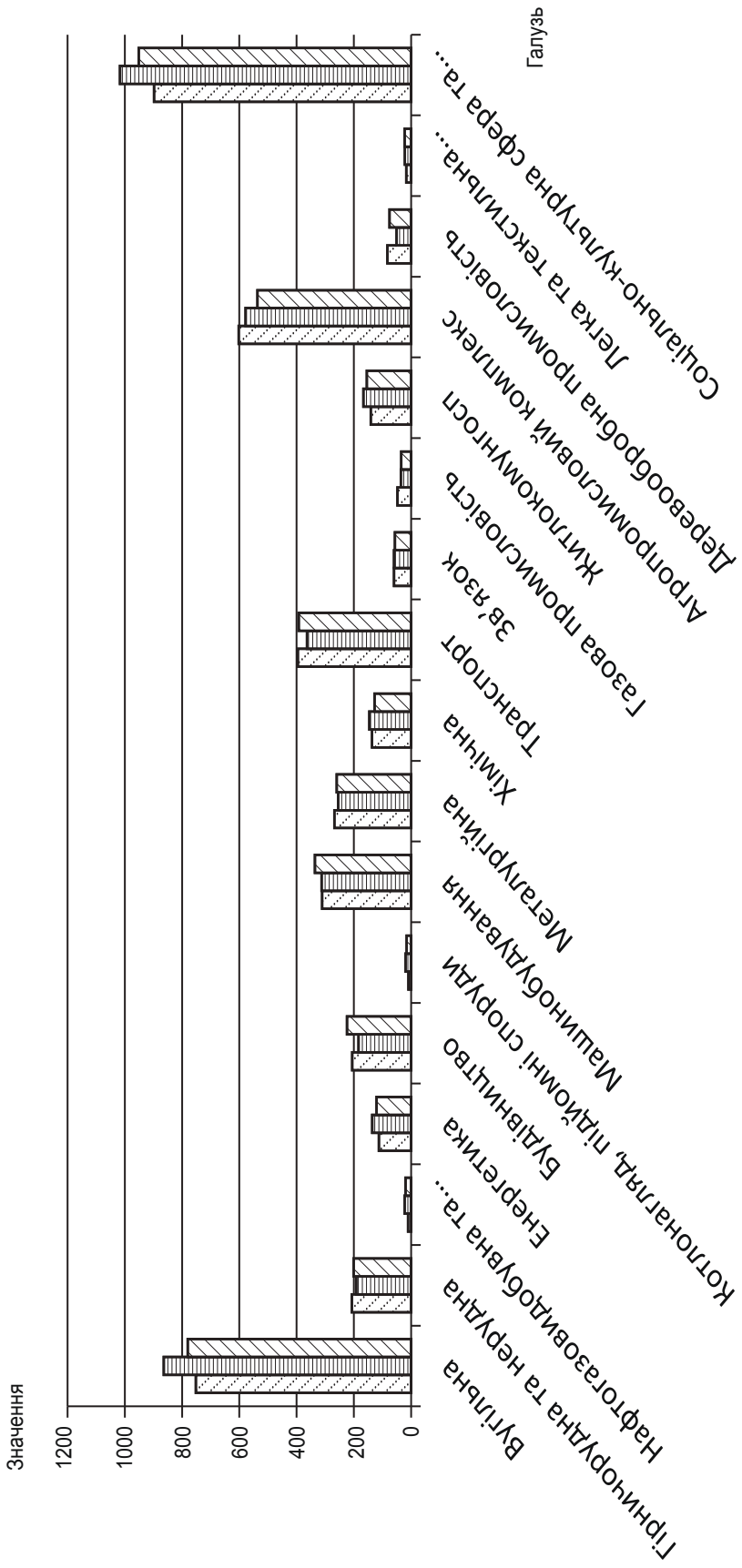

Рис. 2. **Показники травматизму на виробництві за галузями**

Отже, створення належних умов праці, охорона та безпека праці на сьогодні стали актуальними проблемами в Україні. Відповідно, працівники як основні суб'єкти трудових відносин вимагають належного соціального захисту і посиленої уваги на всіх рівнях управління.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Про охорону праці : Закон України від 19.12.2017 № 2249-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12. **2.** Жидецький В. Ц., Джигирей В. С., Мельников О. В. Основи охорони праці. Львів : Афіша, 2000. 348 с. **3.** Охорона праці в Україні: нормативні документи / упоряд. О. М. Роїна, ред. О. А. Кривенко. Київ : КНТ, 2006. 418 с. 4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50. Ст. 375. **5.** Ярошевська В. М. Охорона праці в галузі : навч. посіб. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 286 с.

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ

УДК 330.43:330.322.3(477)

Федоряченко В. А.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто фактори, що впливають на інвестиційний клімат України, створено економетричну модель і проведено її аналіз. Зроблено прогноз щодо одного з впливових на модель факторів і надано рекомендації для подальшого покращення ситуації. Здійснено інтерпретацію моделі, що дозволяє зрозуміти нагальні проблеми та вказує напрями для пошуку шляхів вирішення проблем інвестиційного клімату України.*

Ключові слова: *інвестиційний клімат, економетричний аналіз, інвестиційна привабливість, іноземні інвестиції, економіка.*

Аннотация. *Рассмотрены факторы, влияющие на инвестиционный климат Украины, создана эконометрическая модель, и проведен ее анализ. Сделан прогноз относительно одного из влияющих на модель факторов, и даны рекомендации для дальнейшего улучшения ситуации. Осуществлена интерпретация модели, позволяющая понять насущные проблемы и указывающая направления для поиска путей решения проблем инвестиционного климата Украины.*

Ключевые слова: *инвестиционный климат, эконометрический анализ, инвестиционная привлекательность, иностранные инвестиции, экономика.*

Annotation. *The article examines the relationship between the level of inflation in Ukraine according to official statistics and its indicator, such as the index of «Big Mac». An econometric model is constructed to determine the density of the correlation between these factors and the approximation function. The linear, power, and exponential models are compared by the value of the coefficient of determination The article considers factors influencing the investment climate in Ukraine, created an econometric model and analyzed it. The forecast for one of the factors influencing the model is made and recommendations are given for further improvement of the situation. The implemented interpretation of the model allows to understand the urgent problems and indicates the directions for finding ways to solve the investment climate in Ukraine.*

Keywords: *investment climate, econometric analysis, investment attractiveness, foreign investments, economy.*

© Федоряченко В. А., 2018

Інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі та визначають конкурентні позиції країни на світових ринках. Значно розкрили тему дослідження формування інвестиційного клімату України, такі вітчизняні вчені, як Коваленко С. [1], Савчук Н. [2], Третяк Н. [3] та Бланк І., Брюховецька А., Герасимчук М., Матвійчук А., Нечипорук О. Однак ще недостатньо вивчено вплив на інвестиційний клімат у країні. Тож для об'єктивного аналізу треба порівняти праці вітчизняних та іноземних учених.

Постановка задачі: створити модель залежності обсягів надходження прямих іноземних інвестицій в Україну від певних економічних факторів, провести аналіз і проаналізувати тенденції розвитку інвестиційного клімату України.

За схваленим МВФ та іншими міжнародними організаціями визначенням, прямі іноземні інвестиції – це вкладання капіталу за національними межами з метою розширення виготовлення товарів і надання послуг шляхом організації виробництва та придбання товарів для імпорту у власну країну чи експорту до третіх країн.

Отже, стрижневою ознакою прямих іноземних інвестицій є набуття довгострокового економічного інтересу, коли інвестор отримує чи зберігає контроль над об'єктом вкладення капіталу.

Масштаби прямих інвестицій та темпи їх вкладання залежать від обсягів капіталів країн донорів і змін в економіці, юрисдикції, внутрішнього господарського механізму країн, що приймають іноземний капітал. Світовий досвід доводить, що умови іноземним інвесторам створюються за допомогою економічних і соціальних заходів, юридичних норм, що є складовою інвестиційного законодавства держави, яка приймає капітал; міжнародних договорів; інвестиційних договорів між іноземним інвестором і державою, яка приймає; страхових полюсів при страхуванні інвестицій у національних і міжнародних страхових організаціях.

Виходячи з цих умов прямі інвестиції можуть здійснюватися в таких формах:

1. Придбання неконтрольних пакетів акцій у фірмах країн-реципієнтів здійснюється через пряму купівлю акцій на місцевому фондовому ринку.

2. Ліцензійні угоди з фірмами країн-реципієнтів дають інвестору можливість виходу на ринок з мінімальним ризиком. Іноземний інвестор може купувати акції місцевої фірми, з якою укладено ліцензійну угоду.

3. Стратегічні альянси та спільні підприємства дають інвесторам більшу присутність на місцевому ринку з меншим ризиком, ніж пряма купівля місцевої фірми або створення власного дочірнього підприємства.

4. Переважна більшість стратегічних альянсів набуває форми спільних підприємств, що створюються для досягнення цілей, обумовлених членами-засновниками (компаніями, що вирішили утворити альянс).

5. Придбання контрольних пакетів акцій у фірмах країн-реципієнтів іноземними інвесторами

Статистичні дані, за якими буде проводитися аналіз, наведено в табл. 1. Результативною ознакою (Y) є обсяг надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну. Звернемося до відомих фахівців у галузі інвестиційно-інноваційної діяльності для обґрунтування включення факторів до нашої моделі. Як описує в своїх працях А. Мазаракі, дуже вагомий вплив на інвестиційну привабливість має обсяг ВВП країни; спираючись на висновки О. М. Алімова та А. І. Даниленка, можна зробити висновок, що інфляція є одним з ідентифікаційних факторів для вкладення інвестицій у економіку країни; О. Бозуленко ж вважає, що ставка податку на прибуток є одним з найвагоміших факторів для інвесторів; як вважає О. Дзюблюк, інвестори, спираючись на величину облікових ставок, аналізують фінансовий ринок; Затонацька Т. Г. у своїх роботах показує, що рівень безробіття є фактором що безпосередньо впливає на обсяги ПІІ в економіку; як пояснює Козак Л.С, об'єм експорту товарів вказує на те, наскільки економіка країни конкурентоспроможна та чи варто вкладати туди гроші інвестору.

Таблиця 1

Показники прямих іноземних інвестицій в Україну та фактори, що на нього впливають [4]

Роки	Обсяги ПІІ в економіку України, млн дол. США	Об'єм ВВП, млн дол США	Рівень інфляції, %	Ставка податку на прибуток, %	Величина облікових ставок, %	Рівень безробіття, %	Об'єм експорту товарів, млн дол. США
	Y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6
2010	38992,9	136419	109,1	24	8,5	8,8	46130
2011	45370	163160	106,9	23	7,75	8,6	61950
2012	48197,6	175781	100,8	21	7,5	8,1	63085
2013	51705,3	183310	100,1	19	7	7,7	57433
2014	53704	131805	122,8	18	12,5	9,7	106148
2015	40725,4	90615	134,7	18	22	9,5	34523
2016	36154,5	93270	105,8	18	17,5	9,7	32734
2017	39144	112140	109,5	18	12,5	9,9	39486

Обчислення економетричної моделі слід провести за допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics Centurion. Тож було отримано множинну регресію із параметрами та відповідними критеріями перевірки їх значущості. Отримана модель має такий вигляд:

$$y = 15415{,}8 + 0{,}163141x_1 + 182{,}923x_2 - 1013{,}93x_3 + 0{,}117517x_6 .$$

Можемо зробити висновок, що найвагомішими факторами є об'єм ВВП у млн дол. США, рівень інфляції у % до попереднього року, ставка податку на прибуток та об'єм експорту товарів. Також величина облікових ставок і рівень безробіття були виключені з моделі та не мають на неї впливу. Коефіцієнт регресії b_1 = 0,163141 свідчить про те, що при збільшенні об'єму ВВП на 1 млн дол. США обсяг ПІІ збільшиться на 0,163141 млн дол. США. Збільшення рівня інфляції на 1 % призведе до збільшення обсягу ПІІ на 182,923 млн дол. США, тому що b_2 = 182,923. При збільшенні ставки податку на прибуток на 1 % обсяг ПІІ зменшиться на 1013,93 млн дол. США, оскільки b_3 = -1013,93, та при збільшенні об'ємів експорту товарів на 1 млн дол. США, оскільки b_6 = 0,117517, обсяг ПІІ збільшиться на 0,117517 млн дол. США.

Для перевірки якості рівняння множинної регресії порівняємо розрахункове значення F-критерію Фішера з табличним його значенням. $F_{розрахункове}$ = 110,42 та $F_{табличне}$ = 4,74, то гіпотеза про незначущість рівняння відхиляється. Тож побудована модель є статистично значущою та її можна використовувати для пояснення залежності результативної ознаки від факторів, що впливають на неї [5].

Далі перевіряємо гіпотезу про значущість параметрів рівняння множинної регресії. Враховуючи те, що фактори залишені у моделі мають *T*-статистику більшу за табличне значення ($T_{табличне}$ = 2,365), то гіпотеза про незначущість цих факторів відхиляється – всі фактори значущі.

Значення коефіцієнта детермінації дорівнює 99,3254 %, отже 99,3254 % варіації обсягу залучення ПІІ в економіку України пояснюється впливом включених у модель факторів.

Перевіримо парні коефіцієнти кореляції, за допомогою яких визначимо відсутність мультиколеніарності у моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	x_1	x_2	x_3	x_6
Y	1	-0,5728	-0,8957	-0,3392	0,3381
x_1	-0,5728	1	0,3034	-0,4294	-0,1675
x_2	-0,8957	0,3034	1	-0,0601	-0,4119
x_3	-0,3392	-0,4294	-0,0601	1	0,2581
x_6	0,3381	-0,1675	-0,4119	0,2581	1

Оскільки всі парні коефіцієнти кореляції $|r|<0.5$, то можна зробити висновок про відсутність мультиколеніарності між обраними факторами. При цьому значення об'єму ВВП, ставка податку на прибуток та об'єм експорту товарів менше впливають на об'єм ПІІ, ніж рівень інфляції.

Для перевірки моделі на наявність автокореляції треба використати розрахункове значення критерію Дарбіна-Уотсона. Оскільки значення критерію дорівнює 2,16605, воно потрапляє у зону невизначеності (dl = 0.56; du = 2.21). Тож можна зробити висновок, що є автокореляція залишків, і ця модель непридатна для прогнозування.

Розрахувавши прогноз ставки податку на прибуток, маємо таку модель:

$$x_3 = (587{,}154 - 140{,}904\ln(t))^2 .$$

За результатами прогнозу на результативну ознаку по однофакторній логарифмічній *X*-моделі з квадратом-*Y*, то в 2018 році очікувана ставка податку на прибуток складе 16,66 %, в 2019 році показник зменшиться до 16,2083 %, а в 2020 році далі буде зменшуватися та складе 15,7886 %. Тож можливо зробити висновок, що ставка податку на прибуток буде дедалі зменшуватися [6].

При довірчому інтервалі 95 % у 2018 році ставка податку на прибуток знаходитиметься у межах від 15,3442 % до 17,8793 %, у 2019 році – від 14,7408 до 17,5536 та у 2020 році – від 14,1693 до 17,2567.

В цілому для цього фактора тенденція для зменшення є позитивною. Але для максимальної привабливості для інвесторів і залучення більшої кількості ПІІ країна має врегулювати законодавчу базу щодо оподаткування. Зробити мінімально можливу ставку податку на прибуток, забезпечити інвесторів законодавчими гарантіями чесного ведення бізнесу та інвестування, а також прозоро регулювати дії перевіряючих органів.

Висновки. Проаналізувавши модель інвестиційного клімату України, можна зробити висновок, що наша країна є не дуже привабливою для інвестування. Тобто є великий потенціал, але дуже багато ризиків.

Однак, зробивши кореляційно-регресійний аналіз, були визначені основні фактори впливу на інвестиційний клімат України, поліпшуючи які, можливо покращити ситуацію в цілому. Безпосередньо, це об'єм ВВП у млн дол. США, рівень інфляції у % до попереднього року, ставка податку на прибуток та об'єм експорту товарів, що підтверджують теоретичні відомості про основи формування інвестиційного клімату. Завдяки цій моделі можливо зрозуміти поточні проблеми та виходячи з їх розуміння шукати шляхи вирішення, ця інформація може бути корисна державним установам, що займаються економічними проблемами та шляхами розвитку цієї галузі.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Коваленко С. О. Інвестиційний клімат в Україні та напрями його покращення. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2012. № 38. С. 366–368. **2.** Савчук Н. Стан інвестиційного клімату України та напрями його покращення. *Науковий вісник «Демократичне врядування».* 2011. № 8. С. 49–56. **3.** Третяк Н. М. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні. *Фінансовий простір.* 2013. № 3. С. 165–170. **4.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **5.** Малярець Л. М. Економіко-математичні методи і моделі : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2013. 154 с. **6.** Малярець Л. М., Проскурніна Н. В. Методичне забезпечення формування та проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Бізнес Інформ.* 2012. № 6. С. 32–35.

ПРОГНОЗУВАННЯ ДОХОДІВ МІЖНАРОДНОГО АЕРОПОРТУ «ХАРКІВ» І МОДЕРНІЗАЦІЯ ЙОГО ІНФРАСТРУКТУРИ

УДК 656.7.039: 004.942

Хапілін Д. І.
Чефранова К. Р.

Студенти 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено вирішенню логістичних проблем Міжнародних Авіаліній України та особливостям розвитку регіональних аеропортів у зв'язку зі зростанням пасажиропотоку та потоку. Нинішній стан інфраструктури регіональних аеропортів знаходиться на межі відсутності можливості для задоволення потреб сучасного авіаційного ринку. На підставі дослідження створено економетричну модель і надано рекомендації для авіакомпаній, розроблено перспективний план розвитку інфраструктури для регіональних аеропортів.*

Ключові слова: *логістика, аеропорт, пасажиропотік, потік, авіаційний ринок.*

Аннотация. *Статья посвящена решению логистических проблем Международных Авиалиний Украины и особенностям развития региональных аэропортов в связи с ростом пассажиропотока и потока. Нынешнее состояние инфраструктуры региональных аэропортов находится на грани отсутствия возможности для удовлетворения потребностей современного авиационного рынка. На основании исследования создана эконометрическая модель, и даны рекомендации для авиакомпаний, разработан перспективный план развития инфраструктуры для региональных аэропортов.*

Ключевые слова: *логистика, аэропорт, пассажиропоток, поток, авиационный рынок.*

© Леонова О. Ю., 2018

Annotation. *The article is devoted to the solution of logistics problems of International Airlines of Ukraine and the peculiarities of the development of regional airports in connection with the growth of passenger traffic and flow. The current state of the infrastructure of regional airports is on the verge of a lack of capacity to meet the needs of the modern aviation market. Based on the research, an econometric model and recommendations for airlines have been created, and a long-term plan for the development of infrastructure for regional airports has been developed.*

Keywords: *logistics, airport, passenger flow, flow, aviation market.*

Авіація як клас активів не дуже привертала увагу більшості інституційних інвесторів у континентальній Європі. Лише декілька компаній у світі надають авіабудівельні послуги, у тому числі через олігополістичну конкуренцію, а також через наукомісткі технології та високу вартість сировини, зокрема ціна літаків постійно висока, тобто лише деякі компанії можуть дозволити собі купувати літак в одній транзакції.

Характеризуючи пасажиропотік за останні дев'ять років, зазначимо тенденцію до зростання кількості авіарейсів і перевезених пасажирів починаючи з 2012 року, тобто року проведення в Україні та Харкові Чемпіонату Європи з футболу Євро-2012. У наступному 2013 році відбулося подальше збільшення кількості пасажирів на поліпшення економічної ситуації, проте починаючи з 2014 року, коли відбулося загострення політичної та військової ситуації, проведення АТО на Донбасі тощо, кількість пасажирів, особливо в міжнародному сегменті перевезень, різко скоротилася [1].

Розглядаючи тенденції 2015 року порівняно з відповідними періодами 2013 і 2014 рр., зазначимо поступове пожвавлення пасажиропотоків, проте нестабільна економічна та політична ситуація в країні не дозволяє досягти обсягів перевезень 2012–2013 [2] рр. Основними напрямками перевезень є країни Європи, СНД, Туреччина, Єгипет [3].

У зв'язку з постійним зростанням пасажиропотоку в аеропорту «Харків» нинішні інфраструктурні об'єкти, такі як термінал, перон, не зможуть виконати вимогу щодо кількості перевезених пасажирів. Поточний максимальний пасажиропотік 1600 осіб / год. Потенційно справжній пасажиропотік з поточною інфраструктурою становить до 2250 осіб / год, що занизько для пікових годин [4]. Вихідні дані для побудови економетричної моделі подано у табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Період	x_1	x_2	y
1	**2**	**3**	**4**
Січень 16	32180	165	931386,5
Лютий 16	26556	151	786610,8
Березень 16	31866	173	933329,1
Квітень 16	36380	210	1086576
Травень 16	53090	249	1518358
Червень 16	60643	277	1735679
Липень 16	68809	309	1971347
Серпень 16	68639	297	1944674
Вересень 16	62523	269	1765210
Жовтень 16	54967	251	1561641
Листопад 16	50044	234	1430301
Грудень 16	49462	235	1409851
Січень 17	47427	228	1357604
Лютий 17	39800	198	1147538
Березень 17	46854	217	1330290
Квітень 17	61277	263	1725013
Травень 17	83644	330	2333055
Червень 17	82419	342	2322081
Липень 17	86960	368	2470424

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Серпень 17	85922	363	2436861
Вересень 17	78497	342	2234006
Жовтень 17	67171	300	1908069
Листопад 17	60823	279	1739417
Грудень 17	59521	278	1699460

Для проведення аналізу між факторами x_i та результативною ознакою y вносимо дані з таблиці в статистичний пакет Statgraphics Centurion. З його допомогою будує множинну регресійну модель залежності обсягу доходів аеропорту від пасажиропотоку та кількості відправлених авіарейсів.

В результаті маємо рівняння регресії, складене за допомогою статистичного пакета:

$$y = -41553{,}1 + 22{,}8442x_1 + 1406{,}05x_2.$$

Оскільки *P*-значення дорівнює 0, то критерій Фішера ($F = 99545{,}27$) підтверджує значущість моделі у цілому.

В результаті розрахунку критерія Стьюдента були визначені значущі фактори, ними виявилися x_1, x_2 тому що $x_1 = 52{,}093$, $x_2 = 11{,}0788$.

При збільшенні фактора x_1 на 1 млн осіб обсяг доходів аеропорту збільшиться на 22,8442 млн дол. А також при збільшенні x_2 обсяг доходів аеропорту збільшиться на 1406,05 млн дол.

Отримана модель має коефіцієнт детермінації 99,9 %, що означає, що фактори x_1, x_2 на 99,9 % описують мінливість результативної ознаки у. Найбільший вплив на результативну ознаку надає фактор x_2, це свідчить про те, що при побудові моделі він увійде в регресійне рівняння першим.

Критерій Дарбіна-Уотсона $DW = 1{,}09$, що свідчить про те, що в досліджуваній моделі відсутня автокореляція з імовірністю 95 %. Отже, цю модель можна використовувати для прогнозу обсягу доходів аеропорту.

В результаті прогнозу на результативну ознаку по багатофакторній лінійній залежності, то в січні 2018 році очікуваний обсяг доходів аеропорту складе 73145 млн дол., в лютому цей показник підвищиться до 74004,4 млн дол., в березні обсяг доходів буде дорівнювати 74840,9 млн дол., у квітні – 75655,9 млн дол., а в травні – 76450,7 млн дол.

Розрахуємо межі інтервалу, в якому буде зосереджено 95 % можливих значень *y*. Отже, у січні 2018 обсяг доходів аеропорту буде перебувати на інтервалі від 63230 млн дол. до 84614,8 млн дол. У лютому цей же показник буде варіюватися від 63748,8 млн дол. до 85909,9 млн дол. У березні обсяг доходів аеропорту перебуватиме на інтервалі від 64248,4 млн дол. до 87179,7 млн дол. У квітні обсяг доходів аеропорту перебуватиме на інтервалі від 64730,6 до 88425,3 млн дол. В травні обсяг доходів аеропорту перебуватиме на інтервалі від 65196,5 до 89647,8 млн дол.

Отже, у зв'язку зі зростаючим пасажиропотоком і нездатністю сучасної інфраструктури аеропорту задовольнити потреби сучасного ринку авіаційних перевезень, необхідно реформувати й реорганізувати сучасні інфраструктурні об'єкти аеропорту шляхом їх модернізації та побудування нових об'єктів. Завдяки результатам дослідження можна сформувати такі рекомендації: незважаючи на те, що фактор сезонності вказує на переважну кількість доходів у літньому чартерному сезоні, модернізацію інфраструктури необхідно проводити взимку, щоб не заважати стабільним грошовим потокам, що підвищені влітку; доцільно впровадити політику заощаджень у літньому сезоні 2018, 2019 та 2020 років задля збереження коштів на забезпечення необхідними об'єктами Міжнародного аеропорту «Харків».

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Державна авіаційна адміністрація. URL: http://www.avia.gov.ua. **2.** Міжнародні авіалінії України. URL: www.flyuia.com. **3.** Транспортна політика України та її наближення до норм Європейського Союзу / за ред. М. Свєнчіцкі. Київ, 2010. 102 с. **4.** Міжнародний аеропорт «Харків». URL: http://www.hrk.aero/. **5.** Євроконтроль. URL: http://www.eurocontrol.org/.

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

УДК 349.22

Харківська К. О.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *У статті розглянуто поняття трудового договору, його особливості. Досліджено трудовий договір як підставу виникнення трудових правовідносин. Обґрунтовано необхідність розмежування моменту укладення трудового договору і моменту виникнення трудових відносин.*

Ключові слова: *трудовий договір, трудові правовідносини, юридичний факт, форма трудового договору, укладення трудового договору.*

Аннотация. *В статье рассмотрено понятие трудового договора, его особенности. Исследован трудовой договор как основание возникновения трудовых правоотношений. Обосновано необходимость разграничения момента заключения трудового договора и момента возникновения трудовых отношений.*

Ключевые слова: *трудовой договор, трудовые правоотношения, юридический факт, форма трудового доовора, заключение трудового договора.*

Annotation. *The concept of labour contract, his feature is considered in the article. The article is devoted to research of the labour contract as a basis of appearance of labour relations. The authors substantiate a necessity of differentiation between the moment of conclusion of labour contract and the moment of appearance of labour relations.*

Keywords: *labour contract, labour legal relations, legal fact, form of the labour contract, conclusion of the labour contract.*

Трудовий договір виступає обов'язковою підставою виникнення трудових правовідносин. Незважаючи на ґрунтовні дослідження, проблеми підстав виникнення трудових правовідносин не втратили своєї актуальності й донині. Важливість питань щодо укладення трудового договору, моменту набрання ним чинності, моменту виникнення трудових правовідносин важко переоцінити. Адже він виступає основною формою реалізації права на працю, підставою виникнення трудових правовідносин, що створює юридичну базу для їх функціонування.

Частково у своїх дослідженнях з'ясовували деякі питання зазначеної проблеми вітчизняні науковці трудового права: Н. Б. Болотіна [1], П. Д. Пилипенко [2], Я. В. Свічкарьова [3], В. А. Андронова [4] та ін. У них звертається увага на різні аспекти трудового договору.

Трудові правовідносини – це двосторонні відносини працівника з власником або створюваним ним підприємством з виконання за винагороду роботи за обумовленою спеціальністю, кваліфікацією або посадою з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, що виступають формою закріплення суб'єктивних трудових прав і обов'язків.

Частина 2 статті 2 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) вказує на єдиний спосіб реалізації права на працю громадянами – укладення трудового договору [5]. Існують і інші форми залучення громадян до праці, такі як адміністративний акт призначення на посаду, проводяться вибори або конкурсне заміщення посад чи здійснюється розподіл на роботу після закінчення навчання в певних навчальних закладах, оформлення трудових правовідносин проводиться укладенням трудового договору, конкретний зміст якого встановлюється вільним волевиявленням і угодою між сторонами.

Важливою рисою трудових договорів є їх сталість. Обидві сторони зацікавлені в тривалості трудових відносин, оскільки це дозволяє власнику або уповноваженому ним органу укомплектувати виробництво кадровими працівниками.

Поки трудовий договір між сторонами не укладений, трудові правовідносини відсутні. Але вже сама процедура укладення трудового договору є процесом виникнення трудових правовідносин. При укладенні договору протистоять один одному власник і роботодавець. Вже на цій стадії часто діє норма трудового права. В окремих випадках, передбачених законом, роботодавець зобов`язаний укласти трудовий договір. Це може бути тоді, коли місцеві органи державної виконавчої влади встановлюють для підприємств квоту прийняття на роботу певних категорій громадян (молоді, інвалідів), а також коли такий обов`язок на роботодавця покладається законом (наприклад, ч. 2 ст. 232 КЗпП [5]).

© Харківська К. О., 2018

У ряді випадків, окрім трудового договору, трудові правовідносини виникають із складних фактичних складів, до яких можна віднести призначення державних службовців на посади, пов`язані зі здійсненням владних або розпорядчих повноважень; обрання на виборні посади; направлення на роботу молодих спеціалістів і молодих робітників після закінчення ними відповідних навчальних закладів.

Необхідно зазначити, що ще до 28 грудня 2014 р. підставою виникнення трудових правовідносин між працівником і роботодавцем вважався фактичний допуск до роботи. Це положення фіксувалося у ч. 4 ст. 24 КЗпП України, а саме зазначалося, що укладення трудового договору оформляється наказом чи розпорядженням власника підприємства, установи, організації чи уповноваженого ним органу. Фактичний допуск до роботи вважався укладенням трудового договору незалежно від того, чи було прийняття на роботу належним чином оформлено, якщо робота провадилась за розпорядженням чи з відома власника або уповноваженого ним органу.

Але у зв'язку зі змінами, внесеними до ст. 24 КЗпП України на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» від 28 грудня 2014 р. № 77-VIII частину 4 статті 24 КЗпП України виключено, а частину 3 цієї ж статті викладено у такій редакції: «Працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, та повідомлення центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення формування та реалізації державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування про прийняття працівника на роботу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [5].

Важливо розмежовувати момент укладення трудового договору і момент виникнення трудових відносин. Трудові відносини виникають із встановленого у трудовому договорі дня початку роботи, а трудовий договір виникає з моменту досягнення згоди щодо умов трудового договору між його сторонами.

Трудові відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, регулюється законодавством про працю, яке складається з Кодексу законів про працю України та інших актів законодавства України, прийнятих відповідно до нього.

Зміст трудового договору складають його умови. Розрізняють умови, які вже встановленні законодавством про працю і не потребують додаткового закріплення у трудовому договорі, і умови, які визначаються сторонами трудового договору.

Трудовий договір відповідно до закону може бути:

- безстроковим, що укладається на невизначений строк;
- на невизначений строк, встановлений за погодженням сторін;
- таким, що укладається на час виконання певної роботи.

Строковий трудовий договір укладається у випадках, коли трудові відносини не можна визначити на невизначений строк з урахуванням характеру наступної роботи, умов її використання, інтересів працівника.

В окремих випадках робота може виконуватися не на підставі трудового договору, а на іншій юридичні підставі. Зокрема, важливе виконання роботи, на підставі цивільно-правового договору, що найчастіше зустрічається у практиці, називають «Трудова угода». Трудові угоди, як правило, укладаються між організаціями і фахівцями, що не входять до складу цієї організації.

Відрізнити трудовий договір від договору цивільно-правового можна за такими критеріями: цивільно-правовий договір укладається з приводу результатів праці, а трудовий договір регулює сам процес праці. Сторонами у такому цивільно-правовому договорі виступають замовник і виконавець. В трудовому договорі сторонами є працівник і роботодавець. Згідно з таким договором громадянин підпорядковується внутрішньому трудовому розпорядку і виконує роботу під керівництвом другої сторони, яка взяла на себе зобов'язання організувати працю, створити належні умови для неї, та має право давати відповідні вказівки щодо послідовності проведення робіт.

Стаття 24 КЗпП України зазначає, що трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі. Додержання письмової форми є обов'язковим:

- при організованому наборі працівників;
- при укладенні трудового договору про роботу в районах з особливими природними географічними і геологічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я;
- при укладенні контракту;
- у випадках, коли працівник наполягає на укладенні трудового договору у письмовій формі;
- при укладенні трудового договору з неповнолітнім;
- при укладенні трудового договору з фізичною особою;
- в інших випадках, передбачених законодавством України [5].

КЗпП України не встановлює процедуру оформлення трудового договору у письмовій формі. Водночас укладення трудового договору у письмовій формі означає, що сторони трудового договору фіксують його умови в окремому документі (договорі), що підписується кожною із сторін, які мають однакову юридичну силу та передаються їм на зберігання.

Письмова форма трудового договору найбільше виражає волю сторін при його укладанні і є суттєвою гарантією безперешкодної реалізації громадянами свого конституційного права на працю [6].

Отже, можна зробити висновок, що підставами виникнення трудових правовідносин є передбачені нормами права правомірні, узгоджені, усвідомлені дії (юридичні акти) роботодавця і особи, яка влаштовується на роботу, що містять їх вільне виявлення та спрямовані на встановлення трудових правовідносин. Факт укладення трудового договору виступає юридичним фактом, а саме підставою виникнення трудових правовідносин незалежно від форми трудового договору, яка різною мірою гарантує права й обов'язки сторін.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Болотіна Н. Б. Трудове право України. Київ : Вікар, 2012. 725 с. **2.** Пилипенко П. Д. Підстави виникнення індивідуальних трудових правовідносин. Київ : Знання, 2013. 146 с. **3.** Свічкарьова Я. В. Деякі аспекти застосування контрактної форми трудового договору в акціонерних товариствах. *Вісник Запорізького юридичного інституту.* 2010. № 2. С. 29–36. **4.** Андронова В. А. Визначеня моменту виникнення індивідуально-трудових правовідносин // Правове забезпечення соціальної сфери : зб. матеріалів IV Міжнар. наук. конф. студ., аспір. та молод. вчених. Одеса : Фенікс, 2013. С. 9–11. **5.** Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. до № 50. **6.** Прилипко С. М., Ярошенко О. М. Трудове право України : підручник. Харків : ФІНН, 2011. 800 с.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА МІГРАЦІЮ В УКРАЇНІ

УДК 331.556(477)

Хрипунова К. Г.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Наведено аналіз даних, що впливають на міграцію в Україні на кінець 2017 року. Визначено основні фактори, що впливають на міжнародну міграцію за всіма регіонами країни. Розроблено модель, що враховує її специфікацію, надано розрахунки основних показників і їх аналіз.*

Ключові слова: *міграція, заробітна плата, індекс споживчих цін, безробіття, рівень зайнятості.*

Аннотация. *Приведен анализ данных, влияющих на миграцию в Украине на конец 2017 года. Определены основные факторы, влияющие на международную миграцию по всем регионам страны. Разработана модель, учитывающая ее спецификацию, предоставленные расчеты основных показателей и их анализ.*

Ключевые слова: *миграция, заработная плата, индекс потребительских цен, безработица, уровень занятости.*

Annotation. *The article gives an analysis of the data affecting migration in Ukraine by the end of 2017. The main factors influencing international migration in all regions of the country are determined. The model, taking into account its specification, is provided, calculations of the main indicators and their analysis are provided.*

Keywords: *migration, wages, consumer price index, unemployment, employment rate.*

© Хрипунова К. Г., 2018

В умовах глобалізації та трансформаційної економіки швидко відбуваються корінні зміни, структурні зрушення, що відбиваються в зміни характеристик СЕС. Цей процес необхідно оперативно фіксувати, аналізувати та погоджувати на мікро-, мезо- і макрорівнях управління [5]. На цей момент міграція є важливою темою у нашій країні. Чимало громадян виїхало за кордони у пошуках роботи, освіти, кращого рівня життя. Для аналізу цієї проблеми я використала дані на кінець 2017 року, що якнайкраще висвітлюють стан зайнятості на чисельності населення. Чимало вчених у всьому світі розглядали це явище та фактори, що впливають на її протікання. Наприклад, Палагнюк О. В. [5], Гайдуцький А. П. [2], Волоско Я. О. [1] вважають, що це явище викликане багатьма факторами, такими як соціально-економічний стан населення, кількість безробітних, замала заробітна плата або інші, особистісні чинники. Щодо факторів, що впливають на кількість людей, яка виїхала були обрані такі: середня заробітна плата по регіонах (x_1), індекс споживчих цін (x_2), рівень зайнятості (x_3), безробіття (x_4), борг заробітної плати (x_5) та доходи населення (x_6). Усі наведені нижче дані були взяті із сайту Державної служби статистики України [3].

Таблиця 1

Вихідні дані

	Кількість вибулих (*y*)	**Середня заробітна плата за місяць, грн (x_1)**	**Індекси споживчих цін (x_2)**	**Рівень зайнятості (x_3)**	**Безробітне населення, тис. осіб (x_4)**	**Заборгованість із виплати заробітної плати, млн грн (x_5)**	**Доходи населення, млн грн (x_6)**
Україна	430290	8777	101	56,1	1698	2581,5	2475826
Вінницька	11661	7613	101,3	55,3	76,5	12,2	87279
Волинська	9496	7249	101,1	48,8	52,1	34,3	50029
Дніпропетровська	27059	8247	100,9	58	129,2	148,3	229781
Донецька	31710	9886	101,8	49,4	125,3	537,9	133478
Житомирська	15100	7207	100,8	56,4	62	4,4	65885
Закарпатська	6110	8127	101,2	53,8	58,2	10	52753
Запорізька	10445	8305	100,7	55,2	86,2	112,8	114607
Івано-Франківська	13719	6935	100,6	55	51,9	34,1	67872
Київська	24258	8719	100,5	58	51,9	143,7	112327
Кіровоградська	12609	6798	100,9	53,3	52,6	17,4	50706
Луганська	21862	7484	101,3	54,7	58,3	577,1	45242
Львівська	26431	7879	101,1	56,2	85,8	87,1	142572
Миколаївська	10095	8828	100,7	56,8	56,3	105,3	63599
Одеська	20425	8297	101,1	56,1	77,2	50,1	143427
Полтавська	20627	7839	100,8	54	78,3	32,8	87300
Рівненська	17041	7676	101	55,1	60,1	60,6	57296
Сумська	17130	7359	101,5	57,4	48	127	62987
Тернопільська	8758	6828	100,6	51	53,9	9,4	48544
Харківська	43007	7447	101,3	60,6	80,4	230,4	162405
Херсонська	7674	7206	100,9	56,2	55	9,7	51878
Хмельницька	10542	7559	100,9	54,7	50,2	6,5	68799
Черкаська	16484	7267	101,1	56,7	59,2	116,1	65050
Чернівецька	5469	7265	101	56,6	34,8	4,1	40540
Чернігівська	10632	6656	100,4	56,1	53,5	12,6	55252
м. Київ	31946	14035	100,7	61,8	101,1	97,6	416218

Щодо специфікації даних, то наш ряд складається з 25 спостережень (за адміністративно-територіальними одиницями) за шістьма факторами. За результативну ознаку у було взято кількість осіб, що вибула в певних регіонах, а шість факторів, що впливають на ознаку, були підібрані за змістом.

Для того щоб з'ясувати, чи є модель, що ми склали адекватною, які саме фактори впливають на кількість *людей*, що виїхали, їх відношення між собою, необхідно прорахувати ряд показників. Це коефіцієнт детермінації, середня помилка апроксимації, критерії Фішера та Стьюдента *для* перевірки адекватності моделі в цілому та значущість окремих показників. Усі розрахунки були зроблені у StatGraphics.

Після використання програми StatGraphics залишилися тільки значущі фактори, а саме рівень зайнятості, безробіття та борг заробітної плати, тому рівняння моделі має вигляд:

$$Y = 32271{,}5 - 3{,}96411x_1 + 34{,}7005x_5 + 0{,}12991x_6.$$

Отже, маємо, що факторами, які впливають на міграцію, є середня заробітна плата по регіонах (x_1), борг заробітної плати (x_5) та доходи населення (x_6). Тому кореляційна матриця матиме такий вигляд (табл. 2).

Таблиця 2

Кореляційна матриця для оцінок коефіцієнтів

	CONSTANT	x_1	x_5	x_6
CONSTANT	1,0000	-0,9818	0,1691	0,7724
x_1	-0,9818	1,0000	-0,2318	-0,8556
x_5	0,1691	-0,2318	1,0000	0,1272
x_6	0,7724	-0,8556	0,1272	1,0000

Оскільки Р-значення в таблиці ANOVA становить менше 0,05, статистично достовірне співвідношення між змінними при рівні довіри 95,0 %. Щодо розрахункових даних, то $R^2 = 99{,}9698\,\%$, тобто модель, що придатна, пояснює 76,2023 % змінності фактора y, тобто чисельності осіб, що виїхала.

Скоригований коефіцієнт детермінації, який більше підходить *для* порівняння моделей з різним числом незалежних змінних, становить 72,8026 %. Стандартна помилка оцінки показує стандартне відхилення залишків до 4883,47. Статистика Дарбіна-Уотсона (DW) перевіряє залишки, щоб визначити наявність будь-якої значної кореляції на основі порядку, в якому вони відбуваються та дорівнює 2,04397. При значенні $d_L = 1{,}05,\ d_U = 1{,}66$, то значення статистики Дарбіна-Уотсона свідчить про відсутність автокореляції, що підтверджує високу якість побудованої моделі.

На основі коефіцієнта регресії b_1 робимо висновок, що при зміні середньої заробітної плати на 1 тис. грн кількість *людей*, які мігрують, зменшиться на 3,96411 *людини*. Значення коефіцієнта b_2 вказує на те, що при зміні заборгованості із виплати заробітної плати на 1 *млрд* грн, кількість мігрантів збільшиться на 34,7005 осіб. Аналогічно значення коефіцієнта b_3 вказує на те, що при зміні рівня *доходів* населення на 1 млн грн, кількість мігрантів збільшиться на 0,12991 осіб. Критерій Фішера (F) підтверджує статистичну значущість побудованої моделі, оскільки дорівнює $F_{роз}$ = 22,41, що більше табличного значення.

У табл. 2 наведені розрахункові значення кореляції. З їх допомогою виявляється наявність мультиколінеарності. У нашому випадку є кореляція з абсолютними значенням, що перевищує 0,5, а саме x_6.

За допомогою отриманих даних можна зробити прогноз, яким буде показник міграції у наступних роках. Але, маючи просторові данні, зробити це буде важко, через мінливість факторів, великий соціальний та психологічний чинники. Але при збільшенні середньої заробітної плати, боргу із виплат та доходів населення та 7 % кожного показника, то середня кількість населення по областях, що буде переміщатися на 10541,989 осіб, зменшиться з 17211,6 осіб до 6669,611 осіб.

Модель міграції населення була розроблена *для* аналізу факторів, що впливають на кількість вибулих *людей* у кожному регіоні, а також спрогнозувати можливі зміни та їх причини. Ці дані можуть бути використані у сфері соціально-демографічної політики *для* прогнозування кількості вибулих осіб і регулювання їх потоків..

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Волоско Я. О. Міжнародна трудова міграція населення: причини виникнення та наслідки для економіки. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/31264/1/05-21-26.pdf. **2.** Гайдуцький А. П. Економічні та соціальні передумови міжнародної міграції населення. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2011/4.pdf. **3.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **4.** Палагнюк О. В. Міграція як соціально-економічний

феномен та геополітичний виклик розвитку сучасного суспільства. URL: http://politics.chdu.edu.ua/article/view/27714/24821. **5.** Пономаренко В., Малярець Л., Дорохов О. Генезис та методологічні основи багатомірного аналізу даних у соціально-економічних системах. URL: http://www.mnje.com/sites/mnje.com/files/mje_2011_v07-n02-a17.pdf.

АНАЛІЗ ЧАСОВИХ РЯДІВ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ МІГРАЦІЙНИХ РУХІВ В УКРАЇНІ

УДК 314.74

Чавикіна О. В.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто міграційні процеси населення в Україні. Побудовано адитивні моделі часових рядів. Досліджено структуру сезонних коливань за допомогою розрахунку сезонної компоненти методом ковзної середньої. Зроблено прогноз щодо кількості прибулих і вибулих на чотири квартали 2018 року.*

Ключові слова: *міграція, часовий ряд, ковзна середня, адитивна модель, сезонна компонента, квартал, рівень ряду.*

Аннотация. *Рассмотрены миграционные процессы населения в Украине. Построены аддитивные модели временных рядов. Исследована структура сезонных колебаний с помощью расчета сезонной компоненты методом скользящей средней. Сделан прогноз о количестве прибывших и выбывших на четыре квартала 2018 года.*

Ключевые слова: *миграция, временной ряд, скользящая средняя, аддитивная модель, сезонная компонента, квартал, уровень ряда.*

Annotation. *The migration processes of the population in Ukraine are considered. Additionary time series models are constructed. The structure of seasonal vibrations by means of calculating the seasonal component by the method of moving average is explored. The forecast for the number of arrivals and departures for the 4th quarters of 2018 is made.*

Keywords: *migration, time series, moving average, additive model, seasonal component, quarter, number of levels.*

Одним із характерних явищ життя в країнах світу, зокрема і в Україні, є масова міграція населення. Міграційні рухи супроводжують всю історію людства і з плином часу лише видозмінюються. Сьогодні міграція являє собою явище, що залежить від різних чинників і впливає на країни і навіть регіони. Отже, міграція – це переміщення людей, яке пов'язане зі зміною місця проживання всередині країни та за її межами [1]. Основними причинами для міграційних процесів в Україні є: низький рівень доходів, відчуття безперспективності в самій країні, нестабільна політична та економічна ситуація, відсутність державної соціальної підтримки, невизначена ситуація на ринку праці й інше. Таким чином, питання міграції є одним з найгостріших для нашої країни. Актуальність цієї статті обумовлена тим, що сьогодні українці активно виїжджають у ближнє зарубіжжя та розвинені країни Євросоюзу, через це відбувається суттєвий відтік робочої сили, в тому числі й висококваліфікованої, що призводить до втрати трудового, інтелектуального та наукового потенціалу країни. Мають місце й тимчасові сезонні міграції, які виникають з метою отримання додаткового заробітку, наприклад, у зв'язку з початком сільськогосподарських робіт.

У зарубіжній і вітчизняній літературі приділяється велика увага дослідженням проблеми міграції. Про це свідчить значне збільшення кількості наукових робіт, статей і дисертацій за останні роки. Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики міграції зробили як зарубіжні автори – М. Бойд, Р. Дауне, В. Зелінській, Д. Лейдер, А. Гіденс, так і вітчизняні – Г. Витковський, А. Кваша, А. Гайдуцький, В. Рисін, А. Позняк та ін. [2].

© Чавикіна О. В., 2018

Метою написання цієї статті є застосування часових рядів при дослідженні міграційних рухів населення в Україні та прогнозування за адитивними моделями загальної кількості прибулих і вибулих на 2018 р.

Для проведення дослідження були використані дані про міграцію населення України з 2014 по 2017 роки, які отримані в ході поточного обліку та відображають абсолютні розміри процесів, що відбуваються [3]. Вихідну інформацію *для* проведення розрахунків надано в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для проведення розрахунків і побудови адитивних моделей

Номер кварталу, t	Кількість прибулих, осіб y_{t1}	Кількість вибулих, осіб y_{t2}	Ковзна середня y_{t1}	Ковзна середня y_{t2}	Оцінка сезонної компоненти S_1	Оцінка сезонної компоненти S_2
1	113 147	106 775	-	-	-	-
2	116 556	111 995	135 626,5	129 978,5	-	-
3	180 928	173 206	131 088,8	125 452,5	47 570,4	45 490,5
4	131 875	127 938	129 699,8	124 582,0	1 480,8	2 920,8
5	94 996	88 671	127 867,0	125 023,5	-33 787,4	-36 131,8
6	111 000	108 513	133 319,5	129 761,3	-19 593,3	-18 879,4
7	173 597	174 972	134 765,3	131 326,0	39 554,6	44 428,4
8	153 685	146 889	113 269,5	110 242,8	29 667,6	26 104,6
9	100 779	94 930	80 919,0	77 468,3	3 684,8	1 074,5
10	25 017	24 180	64 202,0	61 547,0	-47 543,5	-45 327,6
11	44 195	43 874	53 413,8	51 628,5	-14 612,9	-12 713,8
12	86 817	83 204	74 118,8	72 183,5	23 050,8	21 298,0
13	57 626	55 256	93 155,0	91 305,0	-26 010,9	-26 488,3
14	107 837	106 400	110 571,8	107 572,5	5 973,6	6 961,3
15	120 340	120 360	-	-	-	-
16	156 484	148 274	-	-	-	-

Міграція – це сезонне явище, оскільки велика кількість людей виїжджає за кордон на тимчасове місце праці саме восени та влітку. Отже, досліджувані часові ряди містять сезонні коливання, тому що кількість мігрантів у першому та другому кварталах нижча, ніж у третьому й четвертому. В цьому випадку амплітуда коливань є приблизно постійною, тому слід побудувати адитивні моделі часових рядів, у яких значення сезонної компоненти вважаються постійними *для* різноманітних циклів.

Кожен рівень часового ряду в адитивній моделі може бути представлений як сума трендової, сезонної та випадкової компонент: $Y = T + S + E$ [4]. *Для* побудови адитивної моделі кількості прибулих і вибулих осіб були розраховані ковзні середні, а також знайдені оцінки сезонних компонент (табл. 1). При знаходженні скорегованих сезонних компонент були обчислені такі корегуючі коефіцієнти (k): *для* кількості прибулих осіб k_1 = 786,21, а *для* вибулих – k_2 = 728,10.

В результаті аналітичного вирівнювання та за допомогою програми Microsoft Excel були отриман,і такі рівняння: *для* кількості прибулих осіб $\hat{T}_1 = 134094 - 3162.2 \cdot t$, а *для* вибулих – $\hat{T}_2 = 139460 - 3356.5 \cdot t$. Трендова компонента описує загальний напрямок розвитку показників міграційного руху населення в Україні або стійку довготривалу тенденцію зміни економічних показників y_{t1} та y_{t2}. Випадкова компонента відображає вплив на кількість мігрантів випадкових факторів, наприклад, рівень оплати праці, наявність певних пільг, економічне та політичне становище в країні, рівень добробуту й ін. [5].

Динаміку кількості прибулих і вибулих осіб зображено на рис. 1. Очевидно, що кількість іммігрантів та емігрантів у третьому-четвертому кварталах вища, ніж у першому-другому. Це можна пояснити тим, що велика кількість людей виїжджає саме влітку та восени на заробітки в інші країни та регіони. Такі сезонні міграції пов'язані, в основному, з сільськогосподарськими або будівельними роботами. Також у 2014 році спостерігається найбільша кількість мігрантів, у 2017 році – найменша. Крім того, рис. 1 показує, що в Україні іммігрантів більше, ніж емігрантів. Це пояснюється сезонною роботою, торгівлею, жорсткою міграційною політикою в інших країнах тощо.

Для прогнозування міграційних рухів населення України на 2018 рік були розраховані прогнозні значення $F_t = T_i + S_i$ рівнів часових рядів в адитивних моделях як сума трендової і сезонної компонент де S_i – середні за кожний квартал оцінки сезонної компоненти.

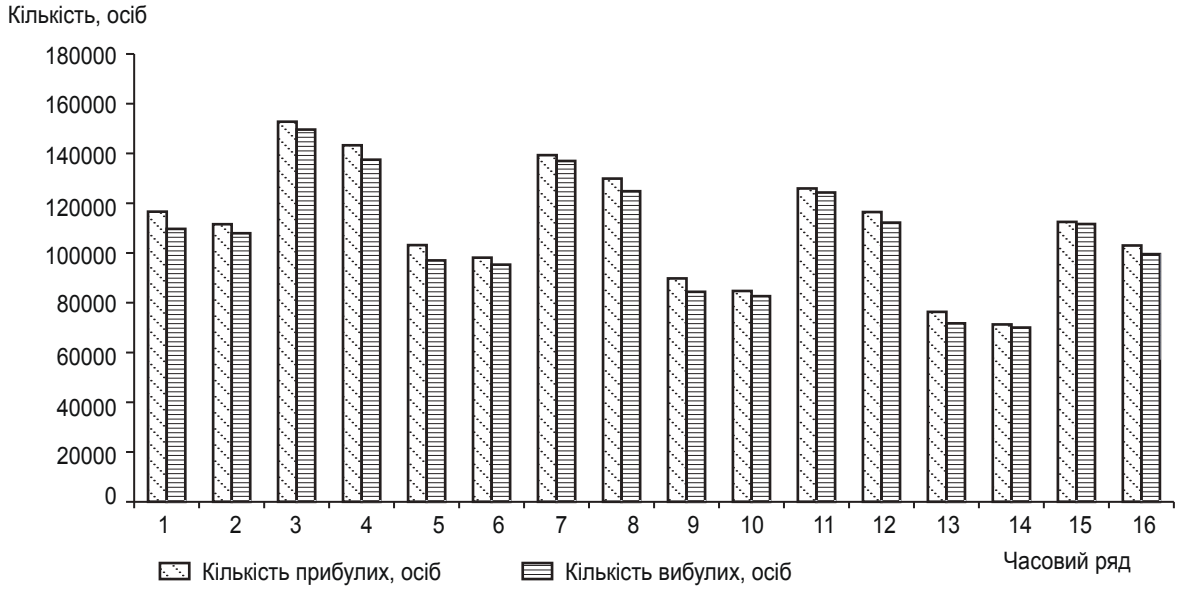

Рис. 1. **Теоретичні значення часових рядів міграцій**

Для розрахунку кількості прибулих маємо:

$$F_{17} = T_{17} + S_1 = 82399 - 19491 = 62908;$$

$$F_{18} = T_{18} + S_2 = 79043 - 21174 = 57869;$$

$$F_{19} = T_{19} + S_3 = 75686{,}5 + 23384{,}5 = 99071\$$$

$$F_{20} = T_{20} + S_4 = 72330 + 17280 = 89610.$$

Для розрахунку кількості вибулих маємо:

$$F_{17} = T_{17} + S_1 = 80336{,}6 - 21243{,}6 = 59093;$$

$$F_{18} = T_{18} + S_2 = 77174{,}4 - 19810{,}4 = 57364;$$

$$F_{19} = T_{19} + S_3 = 74012{,}2 + 25006{,}8 = 99019;$$

$$F_{20} = T_{20} + S_4 = 70850 + 16046 = 86896.$$

Отримані результати зручно надати у вигляді табл. 2.

Таблиця 2

Прогнозна кількість іммігрантів та емігрантів на 2018 рік

Номер кварталу, *t*	Кількість прибулих, осіб	Кількість вибулих, осіб
1	62 908	59 093
2	57 869	57 364
3	99 071	99 019
4	89 610	86 896

Таким чином, можна зробити висновок, що найбільше іммігрантів та емігрантів очікується у третьому кварталі 2018 року, тобто у літній сезон, а також зберігається перевищення кількості прибулих над вибулими.

Отже, проблема дослідження міграцій, інтенсивності та спрямованості потоків населення вже протягом кількох століть становить науковий інтерес для економістів, демографів, соціологів. Міграція – це дуже сильний соціально-економічний механізм, який впливає на формування та зміну суспільства й економічної ситуації кожної країни. Вона сприяє задоволенню потреб населення в отриманні роботи, житла, засобів існування, соціально-професійної мобільності, зміні соціального статусу й інших характеристик життєвого становища населення. Також в економіці кожної країни існують домінуючі галузі, що мають нерівномірну потребу в робочій силі. Через це виникають сезонні міграції, які підвищують реальний життєвий стандарт і задовольняють потреби виробництва,

яке зазнає дефіцит робочої сили. Держава має створювати умови, які б мінімізували негативні наслідки міграції та максимізували її позитивний вплив на ринок праці.

Можна зробити висновок, що міграція відіграє важливу роль в економічному процвітанні країни та впливає на демографічні процеси, тому проблемам міграційних рухів слід приділяти велику увагу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лебедєва І.Л..

Література: 1. Побулавець Н. Л. Концептуальні підходи до дефініцій поняття «міграція». *Соціально-трудові відносини: теорія та практика.* 2014. № 1. С. 373–376. **2.** Максименко Я. А., Хайло І. І. Міграційні процеси в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник НТУ «ХПІ».* 2014. № 23. С. 40–47. **3.** Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua. 4. Шалабанов А. К., Роганов Д. А. Эконометрика : навч.-метод. посіб. Київ : ТИСБИ, 2008. 203 с. **5.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. Л. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 136 с.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ РЕКЛАМНИХ ПОСЛУГ

УДК 346.5:659.1(477)

Черкашина А. В.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано особливості змісту договору про надання рекламних послуг, розглянуто можливості реформування законодавства України про рекламу товарів окремої категорії. Запропоновано розглянути відповідні правові акти задля підтвердження існуючої проблеми.*

Ключові слова: *договір про надання рекламних послуг, сторони рекламного договору, реклама алкогольних напоїв, реклама тютюнових виробів, реформування законодавчих актів.*

Аннотация. *Проанализированы особенности содержания договора об оказании рекламных услуг, рассмотрены возможности реформирования законодательства Украины о рекламе товаров отдельной категории. Предложено рассмотреть соответствующие правовые акты для подтверждения существующей проблемы.*

Ключевые слова: *договор об оказании рекламных услуг, стороны рекламного договора, реклама алкогольных напитков, реклама табачных изделий, реформирование законодательных актов.*

Annotation. *Analyzed the specifics of the content of the contract on the provision of advertising services, defined the possibilities to reform the law of Ukraine on advertising of goods of a particular category. Proposed to consider the relevant legal acts for confirm the existing problem.*

Keywords: *contract for the provision of advertising services, parties to the advertising contract, advertising of alcoholic beverages, advertising of tobacco products, reforming of law acts.*

Сьогодні реклама впевнено закріпилася в людському житті. Рекламні ідеї виникають майже кожної наступної хвилини, а їх розміщення дозволено практично повсюдно. Слід наголосити, що під час перегляду фільму в режимі онлайн відбувається щонайменше два рази перерва на рекламу. Переглядаючи стрічку в будь-якій із соціаль-

© Черкашина А. В., 2018

них мереж, розповсюдженим є явище, коли користувачі не одразу відрізняють рекламу від публікації людини, за якою стежать.

Оскільки метою статті є дослідження особливостей рекламування, вважаємо за необхідне спочатку розглянути визначення поняття «реклама». Враховуючи велику кількість тлумачень зазначеного терміна, на наш погляд, найбільш доступним є таке пояснення: реклама – спеціальна інформація про осіб чи продукцію, що розповсюджується в будь-якій формі та в будь-який спосіб з метою прямого чи опосередкованого одержання прибутку [1]. Але чи завжди реклама створюється чесно та має позитивний характер?

Як зазначає І. Набруско, реклама демонструє цілу низку інституційних ознак, відтворюваних на рівні всієї соціальної системи. Реклама, пов'язуючи продукт з уявленнями людей про стиль життя, змінює культурні парадигми конкретного суспільства, його ціннісну основу і моральні устої [2].

Отже, цілком очевидно, що реклама може проводити деякі маніпуляції зі свідомістю населення. Як відомо, рекламні повідомлення створюються з урахуванням підтексту. Тобто, крім прямого звернення, обов'язковою є наявність асоціативної рекламної інформації. Проте значна кількість виробників реклами вдаються до крайнощів, незважаючи на існуючи обмеження. Таку рекламу слід іменувати як недостовірну та в деяких випадках неетичну. У недобросовісній рекламі можуть бути зацікавлені виробники товарів або послуг, бо їх головна мета – якомога швидше збути товар і отримати прибуток. Більше того, найпроблемнішою є реклама алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

Питання щодо актуальності даної теми у своїх роботах зазначали такі науковці як Л. Гридковець, К. Жирнова, І. Набруско, А. Вітренко, В. Фесенко, Ф. Панкратов, А. Романов та ін.

Через те, що реклама буквально охоплює усі сфери людського життя, її вплив виявляється значно більшим, ніж це можна собі уявити. Натомість стрімкі рекламні дії, справлені на просування алкогольних напоїв, призвели до трансформації поглядів молоді стосовно вживання алкоголю як такого. Проте слід наголосити, що саме молодь є тією ланкою суспільства, на яку покладається обов'язок щодо відтворення популяції населення, розвитку всіх інститутів суспільства [3].

Однією з важливих проблем реклами, як зазначає К. Жирнова, є недостатньо врегульоване питання укладання, виконання та, власне, змісту договору про надання рекламних послуг. Хоча саме цей документ є підставою для виникнення відносин, прав та обов'язків між його сторонами, тобто від того факту, наскільки повно врегульовано та вивчено це питання, залежить багато суттєвих факторів, що включають у себе забезпечення прав споживачів, рекламодавця, виробника реклами та превентивні міри проти порушення законодавства України [4].

Відповідно до ст. 901 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [5].

Договір про надання рекламних послуг – це угода двох чи більше сторін, згідно з умовами якої одна сторона (виробник реклами) на замовлення іншої сторони (рекламодавця) зобов'язується виробити та/або розповсюдити рекламу визначеного об'єкта реклами, а рекламодавець, своєю чергою, зобов'язується надати всі необхідні відомості про об'єкт реклами та оплатити її. Таким чином, договір є двостороннім чи багатостороннім, оплатним, консенсуальним. Перейдемо до розгляду сторін, що виступають головними в цьому питанні.

Згідно з Законом України «Про рекламу», а саме ст. 1 цього Закону, однією зі сторін є рекламодавець – особа, яка є замовником реклами для її виробництва та/або розповсюдження; протилежну сторону представляє виробник реклами – особа, яка повністю або частково здійснює виробництво реклами [5]. Логічним буде аналіз питання стосовно інших сторін договору.

К. Жирнова розглядає виникнення ситуації, коли угода укладається з однією особою, а виробництвом та/або розповсюдженням займається інша особа. У цьому випадку доцільно буде укласти багатосторонню угоду, інакше за неякісне вироблення або розповсюдження реклами відповідальність буде нести особа, котра підписувала угоду та вказана в ній як виробник реклами, а не особа, котра дійсно її виробляла та/або розповсюджувала. Сторона, що здійснює безпосереднє виготовлення та розповсюдження реклами, іменуватиметься також виробником реклами [4].

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про рекламу» реклама тютюнових виробів, реклама знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, забороняється:

- у засобах масової інформації;
- засобами внутрішньої реклами;
- засобами зовнішньої реклами;
- за допомогою заходів рекламного характеру (крім спеціальних виставкових заходів тютюнових виробів).

Реклама алкогольних напоїв, реклама знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються алкогольні напої, забороняється:

– на радіо та телебаченні з 6.00 до 23.00 год;

– засобами внутрішньої реклами;

– за допомогою заходів рекламного характеру (крім спеціальних виставкових заходів алкогольних напоїв);

– засобами зовнішньої реклами.

Реклама алкогольних напоїв і тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються алкогольні напої та тютюнові вироби:

– забороняється на товарах та у друкованих виданнях, призначених переважно для осіб віком до 18 років, або в розрахованих на зазначених осіб частинах інших друкованих видань;

– забороняється з використанням осіб віком до 18 років як фотомоделей;

– не повинна містити зображення процесу паління тютюнових виробів або споживання алкогольних напоїв;

– не може розташовуватися ближче ніж за 300 м прямої видимості від території дитячих дошкільних закладів, середніх загальноосвітніх шкіл та інших навчальних закладів, у яких навчаються діти віком до 18 років;

– не може формувати думку, що паління або вживання алкоголю є важливим фактором досягнення успіху в спортивній, соціальній, сексуальній або інших сферах життя;

– не повинна створювати враження, що вживання алкогольних напоїв чи паління тютюнових виробів сприятиме вирішенню особистих проблем;

– не може формувати думку, що алкоголь чи тютюнові вироби мають лікувальні якості або що вони є стимулюючими чи заспокійливими засобами;

– не повинна заохочувати до вживання алкогольних напоїв чи тютюнопаління або негативно розцінювати факт утримування від вживання тютюнових виробів та алкогольних напоїв;

– не може містити зображень лікарів та інших професійних медичних працівників, а також осіб, зовнішній вигляд яких імітує зовнішній вигляд лікарів [6].

Отже, враховуючи всі положення чинного Закону «Про рекламу», слід наголосити, що реклама алкогольних напоїв потребує уваги народних депутатів і перегляду ними відповідних статей для врегулювання дій, спрямованих на просування цієї низки товарів.

До речі, у 2009 році в Верховній Раді було запропоновано внести зміни до відповідних законодавчих актів України щодо рекламування товарів алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Інформаційні джерела зазначали: «Відповідно до запропонованого закону, який набув чинності, пряма реклама тютюну триватиме до 1 січня 2010 року в газетах, після цього реклама залишиться лише в спеціалізованих виданнях і журналах. А ще закон стосується змісту реклами. Реклама торгової марки – одна справа, а зовсім інша – провокування молоді до вживання такої продукції задля модного життя, що неприпустимо». Проте представники рекламного бізнесу того ж року звернулися до народних депутатів із проханням на рік відсунути заборону, через економічну кризу [7].

Але сьогодні реальною є ситуація, що документ і досі не розглядався в парламенті. Причиною вважають те, що у Верховній Раді є народні депутати, причетні до бізнесу зовнішньої реклами, і для яких прийняття цього законопроекту є економічно невигідним [8].

Таким чином, ми маємо справу з проблемою, яку було висвітлено на початку статті, а саме з виключно матеріальною зацікавленістю представників компаній під час розробки реклами. Враховуючи таку особливість, доречним буде зробити припущення щодо альтернативних варіантів рекламування алкогольних напоїв та тютюнових виробів. Доцільним буде збільшення реклами в виданнях, спрямованих на конкретну верству населення. Подібним чином компаніям-виробникам необхідно розглядати таргетовану рекламу в соціальних мережах як засіб просування товарів. Націленість на спеціально обрану аудиторію користувачів зменшить шанси створення негативного впливу. Проте, на превеликий жаль, практика доводить, що поки що порушення у сфері цього питання трапляються достатньо часто.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Реклама. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Реклама. **2.** Вітренко А. Соціально-економічне значення сучасної реклами та рекламної діяльності. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/ua/archives/3400#more-3400. **3.** Гридковець Л. М. Алкоголізація студентської молоді як психологічна проблема сьогодення. URL: http://christian-psychology.org.ua/adikciya/4299-alkogolzacya-studentskoyi-molod-yak-psihologchna-problema-sogodennya.html. **4.** Жирнова К. О. Структура, особливості та проблемні аспекти договору про надання рекламних послуг. URL: http://

pb.univd.edu.ua/?action=publications&pub_name=pravo_i_bezpeka&pub_id=289089&mid=8&year=2011&pub_article=293046. **5.** Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15. **6.** Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр/page2. **7.** Коваленко Н., Лащенко О. «Реклами не потребує». Обмеження реклами алкогольних та тютюнових виробів. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/1369210.html. **8.** Про рекламу тютюну та алкоголю: настав час подумати рекламістам і про суспільство. URL: http://ru.telekritika.ua/news/2005-09-23/25641.

ПЕРЕВІРКА СТАТИСТИЧНОЇ ГІПОТЕЗИ ЩОДО РІЗНИЦІ СРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В КИЄВІ ТА ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

УДК 332.14

Чернишева П. А.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано рівень середньої заробітної плати в Києві та Закарпатській області за критерієм Стьюдента та встановлено причини їх різниці, а саме: недостатній рівень розвитку промисловості Закарпаття, мала кількість затребуваних закладів вищої освіти в Закарпатській області, престижність працевлаштування в столиці й ін.*

Ключові слова: *середня заробітна плата, робоча сила, оплата праці, статистична гіпотеза, критерій Стьюдента.*

Аннотация. *Проанализирован уровень средней заработной платы в Киеве и Закарпатской области по критерию Стьюдента, и установлены причины их различия, а именно: недостаточный уровень развития промышленности Закарпатья, малое количество востребованных высших учебных заведений в Закарпатской области, престижность трудоустройства в столице и др.*

Ключевые слова: *средняя заработная плата, рабочая сила, оплата труда, статистическая гипотеза, критерий Стьюдента.*

Annotation. *The article analyzes the level of average wages in Kyiv and the Transcarpathian region on the basis of the Student's criterion and identifies the reasons for their difference, namely: the insufficient level of development of the industry in Transcarpathia, the small number of the demanded institutions of higher education in the Transcarpathian region, the prestige of employment in the capital, etc.*

Keywords: *average wage, labor force, wages, statistical hypothesis, Student's criterion.*

Рівень заробітної плати сприяє встановленню рівноваги на ринку праці, тому дуже важливо, щоб він був достатнім. Крім того, важливо знати причини відмінності заробітної плати у різних регіонах України, адже недостатня заробітна плата сприяє трудовій міграції не лише в обласні центри й столицю, але й за кордон. Середня заробітна плата в різних регіонах України дуже відрізняється. На сьогодні найнижча середня заробітна плата в Тернопільській області, а найвища – у Києві. Таку різницю заробітних плат обумовлює різновид регіону, наявність виробництв, зайнятість населення, наявність затребуваних закладів вищої освіти, загальний розвиток регіону і т. д. У Тернопільській області середня заробітна плата складає 5551 грн (за даними 2017 року), тому що в регіоні майже відсутнє виробництво. Достатньо високий рівень заробітної плати можна спостерігати в Донецькій області - 7186 грн, адже цей регіон є промисловим і багатим на паливно-енергетичні і мінерально-сировинні ресурси.

© Чернишева П. А., 2018

Середній рівень заробітної плати в Харківській області складає 6244 грн, в Закарпатській області складає 6360 грн (за даними 2017 року). За цим показником значно відрізняється Київ із середньою заробітною платою 11134 грн (за даними 2017 року). Такий значний відрив від інших регіонів можна пояснити статусом столиці. У 2016 році найвищі прибутки в Україні були зафіксовані в IT-спеціалістів і робітників авіаційної сфери, їх середня місячна заробітна плата склала більше ніж 24 тис. грн на одного працівника. Це в 2,5 разу більше, ніж заробляють робітники фармацевтичної, фінансової, страхової сфери та ЗМІ. Саме ці професії відносяться до найбільш високооплачуваних в Україні і такі фахівці зосереджені саме в Києві.

Протягом останніх років тему заробітна плата вивчали багато вчених, серед яких: Брезицька К. Ф. [2], Завіновська Г. Т. [3], Синяєва Л. В. [4], Шило Ж. С. [5], Калина А. В. [6], Грішнова О. А. [7] та ін. Вони дослідили проблеми оплати праці в умовах вітчизняної економіки, а саме: заробітна плата у структурі грошових доходів населення залишається на низькому рівні, збереження низької вартості робочої сили, неконтрольовані процеси в ціноутворенні, відсутність ефективних механізмів підвищення заробітної плати, обмеження сфери державного втручання у систему регулювання заробітної плати. Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень з цієї теми, виникає потреба в подальшому розгляді проблеми оплати праці.

Постановка проблеми. Оскільки міграція робочої сили в Закарпатті досить значна постає питання оцінки рівня середньої заробітної плати в Києві та Закарпатській області й аналіз причин виникнення такого явища.

Результати дослідження. Середня заробітна плата – макроекономічний показник, який вираховується як середнє арифметичне значення заробітних плат певної групи працівників. На рис. 1–2 показано зміни середньої заробітної у Києві та Закарпатській області за 2013–2017 рр.

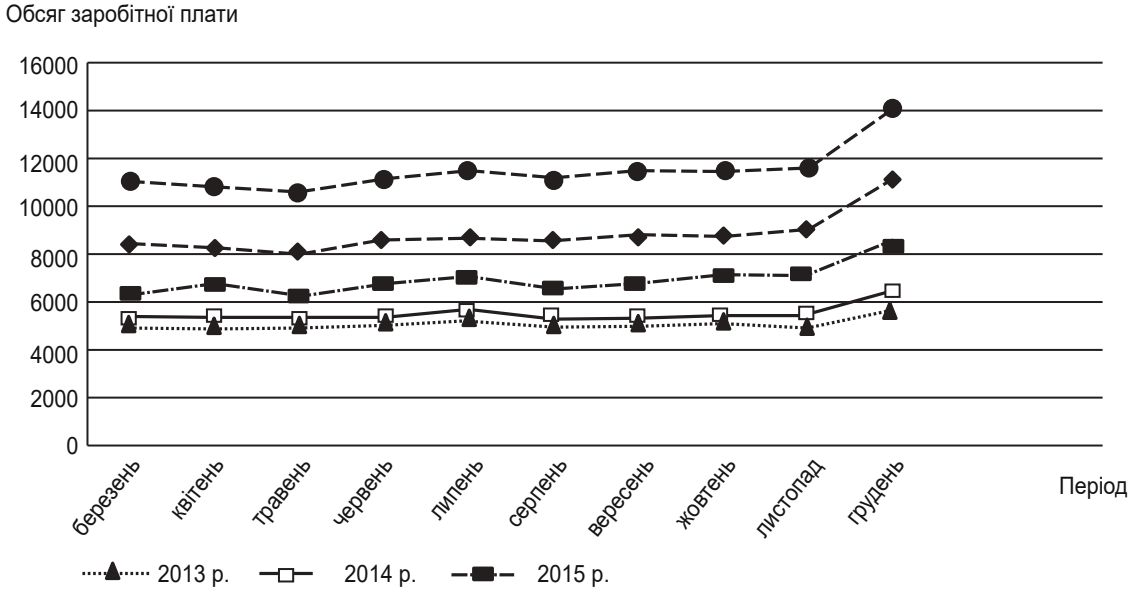

Рис. 1. **Середня заробітна плата за 2013–2017 рр. у Києві**

Нульова гіпотеза $H_0 : \overline{x}_1 = \overline{x}_2$ (дві вибірки однорідні, належать одній сукупності і їх середні можна вважати рівними). Альтернативна гіпотеза (різниця середніх істотна і вони не рівні) $H_1 : \overline{x}_1 \neq \overline{x}_2$.

Розраховано значення статистики критерію Стьюдента за формулою: $t = \frac{|x_1 - x_2|}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}}$ [8].

Отримано: $t = 6{,}74$. Розрахункове значення t порівнюється з табличними значеннями $t\alpha$: $t_{0,05} = 1{,}96$, $t_{0,01} = 2{,}58$. Оскільки 6,74 > 2,58, то відхиляємо гіпотезу H_0, тобто вибірка належить різним генеральним сукупностям.

Різниця середньої заробітної плати в Києві і в Закарпатській є значною. Причинами такої відмінності є недостатній рівень розвитку промисловості Закарпаття, мала кількість затребуваних закладів вищої освіти в Закарпатті. Ще однією причиною такого значного відриву Києва (середня заробітна плата в Києві більша ніж в Закарпатській області в 1,8 разів за даними 2017 р.) через престижність працевлаштування в столиці. Багато спеціалістів різних сфер у столиці отримують невиправдано більшу заробітну плату за ті ж самі послуги, які вони надають і в інших регіонах України. Крім того, в Києві відкрито найбільше серед інших регіонів вільних вакансій для працевлаштування.

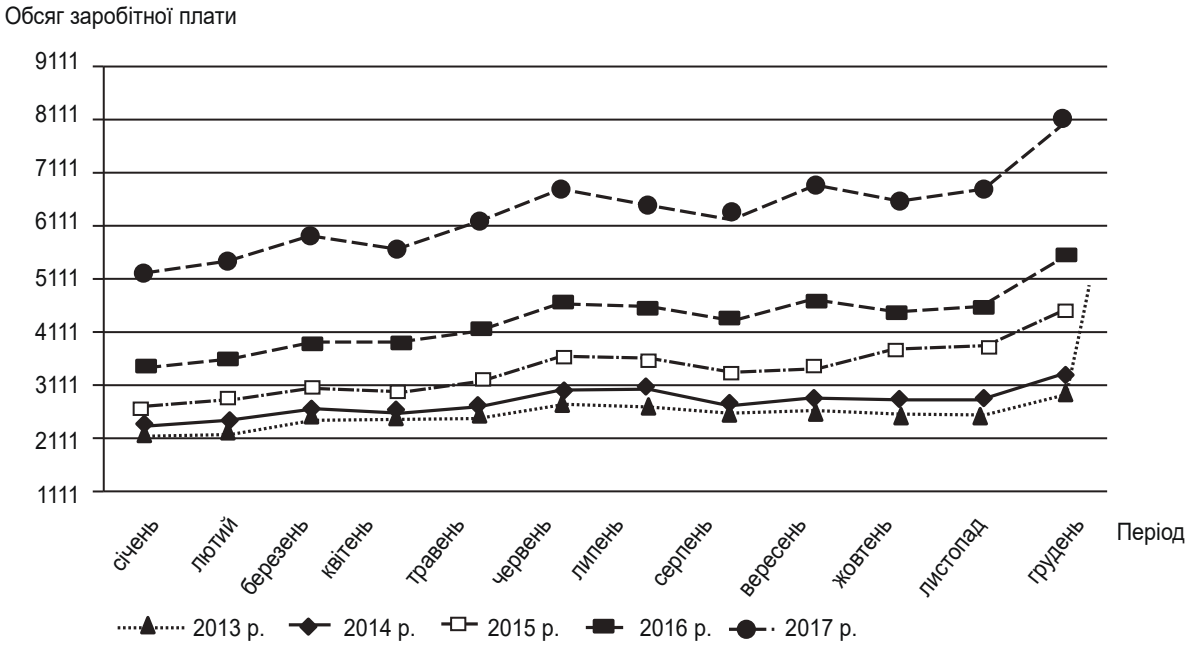

Рис. 2. **Середня заробітна плата за 2013–2017 рр. у Закарпатській області**

В MS Excel обчислено числові характеристики вибірок (табл. 1).

Таблиця 1

Числові характеристики

Показник	Київ	Закарпатська область
$\overline{x}$	7374,03	3873,65
$D(x)$	10698542,63	5215848,83
s^2	10879873,86	5304253,05

Висновки. Проаналізувавши статистичні дані, було доведено, що відмінність середньої заробітної плати в Києві та Закарпатській області є достатньо суттєвою. Було виявлено причини такого процесу, тож слід розглянути підходи до розроблення певних заходів уникнення трудової міграції за кордон..

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **2.** Брезицька К. Ф. Аналіз сучасних систем оплати праці в зарубіжних країнах. *Управління розвитком.* 2011. № 8 (105). С. 30–31. **3.** Завіновська Г. Т. Економіка праці : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2009. 417 с. **4.** Синяєва Л. Проблеми регулювання оплати праці та шляхи їх вирішення в Україні. *Регіональна економіка.* 2009. № 1. С. 171–177. **5.** Шило Ж. С., Поліщук О. Ю. Проблеми заробітної плати та вартості робочої сили в Україні. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_1/45.pdf. **6.** Калина А. В. Соціально-економічна сутність заробітної плати. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2008. № 4 (23). С. 81–85. **7.** Грішнова О. А. Підвищення заробітної плати, як передумова економічного зростання та соціального розвитку економіки. *Оплата праці: проблеми теорії та практики.* 2000. № 5. С. 84–88. **8.** Малярець Л. М., Ігначкова А. В., Широкорад Л. Д. Теорія ймовірностей і математична статистика у вправах, прикладах та задачах : навч.-практ. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. 333 с.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ І ПОРІВНЯННЯ ЧИСТОГО ДОХОДУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПАТ «КУП'ЯНСЬКИЙ МКК» ТА КОМПАНІЇ «ЛЮСТДОРФ»

УДК 380.065.17

Шварьова В. А.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено аналіз і порівняння чистого доходу ПАТ «Куп'янський МКК» та компанії «Люстдорф» за 2015–2017 рр. Перевірено гіпотезу про однорідність вибірок за допомогою критерію Стьюдента. Запропоновано методи поліпшення інноваційного потенціалу для підприємств.*

Ключові слова: *чистий дохід, конкурентоспроможність, інноваційний потенціал, середні значення, критерій Стьюдента, молочна продукція.*

Аннотация. *Проведены анализ и сравнение чистого дохода ЧАО «Купянсккий МК» и компании «Люстдорф» за 2015–2017 гг. Проверена гипотеза об однородности выборок с помощью критерия Стьюдента. Предложены методы для улучшения инновационного потенциала для предприятия.*

Ключевые слова: *чистый доход, конкурентоспособность, инновационный потенциал, средние значения, критерий Стьюдента, молочная продукция.*

Annotation. *The article describes the analysis and comparison of the net income of the PJSC «Kupyansk Milk Canning Factory» and the company «Lustdorf» for 2015–2017. The hypothesis of the homogeneity of samples using the Student's criterion was checked. Methods were proposed for improving the innovative potential for the enterprise.*

Keywords: *net income, competitiveness, innovative potential, averages, Student's criterion, dairy products.*

Постановка проблеми. На цей момент важливим показником діяльності будь-якої фірми є дохід. Він відображає, наскільки ефективна її діяльність і результат від збуту продукції. Чистий дохід – це дохід від реалізації товарів (робіт, послуг), який розраховується після виплати податків і вирахування наданих покупцям знижок і вартості повернених товарів [1].

Дохід належить до основних об'єктів дослідження економічної науки. Його отримання та максимізація – це найголовніша мета функціонування господарюючих суб'єктів. Тому аналіз чистого доходу та застосування результатів аналізу в процесі розроблення своєчасних методів управління ним для будь-якого підприємства є особливо важливим.

Питання сутності й аналізу доходу розглядалося багатьма відомими вченими-економістами. Підходи до оцінки інноваційного розвитку підприємства та спроможності фірми перебувати на ринку під великим впливом конкуренції, а отже, й отримувати певні доходи, наведені у роботах [1–3] та ін.

Метою написання цієї статі є статистичний аналіз і порівняння чистого доходу від реалізації молочної продукції на Куп'янському молочноконсервному комбінаті (ПАТ «Куп'янський МКК») та компанії «Люстдорф», опис методів підвищення досліджуваного показника та поліпшення стану досліджуваних компаній на конкурентному ринку.

Як об'єкт дослідження розглядається чистий дохід ПАТ «Куп'янський МКК» [4] та компанії «Люстдорф» [5] за 2015–2017 рр. На рис. 1 подано графіки змін доходу протягом досліджуваного періоду, з якого видно, що чистий дохід у кожної фірми поступово зростає. Однак ПАТ «Куп'янський МКК» розвивається більш стрімко і швидко, ніж компанія «Люстдорф». Чистий дохід компанії «Люстдорф» у 2016 р. порівняно з 2016 р. майже не змінився, у той час, коли ПАТ «Куп'янський МКК» збільшив свій доход майже на 100 000 тис. грн.

Для того щоб розробляти певні заходи щодо поліпшення економічного стану підприємства, необхідно спочатку зрозуміти, чому компанія «Люстдорф» відстає порівняно з ПАТ «Куп'янський МКК». Це питання можна з'ясувати, перевіривши гіпотезу про суттєвість різниці середніх значень показників чистого доходу обох фірм.

Для перевірки гіпотези про однорідність вибірок використовують критерій Стьюдента [6].

Висувається нульова гіпотеза (H_0): обидві вибірки однорідні і належать до однієї сукупності, тому їх середні показники чистого доходу можна вважати рівними: $\overline{x}_1 = \overline{x}_2$.

© Шварьова В. А., 2018

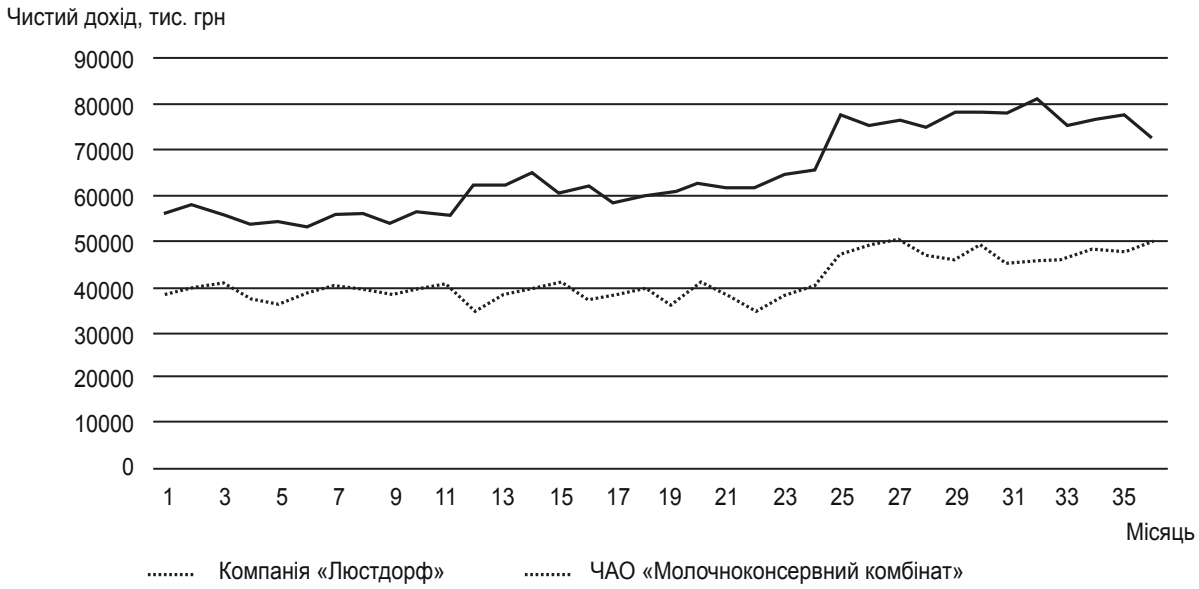

Рис. 1. **Зміни чистого доходу**

Одночасно висувається альтернативна гіпотеза (H1), що існує істотна відмінність вибірок, і вони не рівні між собою: $\overline{x}_1 \neq \overline{x}_2$.

Використовуючи MS Excel, знайдено числові характеристики вибірок:

- вибіркові середні: $\overline{x}_1 = 41585{,}3;\ \ \overline{x}_2 = 64899{,}9;$
- виправлені вибіркові дисперсії: $S_1^2 = 114{,}05;\ S_2^2 = 108{,}02.$

Розраховано значення статистики t-критерію Стьюдента: $t = 9{,}389.$

Згідно з таблицею критичних точок розподілу Стьюдента:

$$t_\alpha = \begin{Bmatrix} 2{,}7 \\ 2{,}02 \end{Bmatrix},\ \text{при}\ \alpha = 0{,}01\ \text{та}\ \alpha = 0{,}05.$$

Отже, $t > t_\alpha = 0{,}05,$ тому гіпотезу, що обидві вибірки однорідні та середні значення показників їх чистого доходу можна вважати рівними, не прийнято.

З метою прогнозування результатів показників чистого доходу кожного з досліджуваних підприємств в середовищі MS Excel побудовано рівняння регресії.

Рівняння чистого доходу ПАТ «Куп'янський МКК» має вигляд:

$$\hat{Y} = 11931{,}94 + 1{,}337 \cdot x. \qquad (1)$$

Обчислено коефіцієнт детермінації $R^2 = 0{,}796,$ який означає, що майже 80 % мінливості Y пояснюється мінливістю *X*.

Залишається питання, чи можна вважати вплив фактора *X* на фактор *Y* статистично суттєвим. За критерієм Стьюдента перевірено статистичну значущість коефіцієнтів b_1 та b_0.

Висунуто нульову гіпотезу: $H_0 : b_1 = 0,\ b_0 = 0;$ та альтернативну гіпотезу: $H_1 : b_1 \neq 0,\ b_0 \neq 0.$

Отримано: $t_{b1} = 2{,}963,\ \ t_{b0} = 4{,}12,\ \ t_{0{,}05}(23) = 2{,}068.$

Оскільки розрахункові значення перевищують табличне, то кореляційна залежність (1) між *X* та *Y* є статистично значущою.

Рівняння чистого доходу компанії «Люстдорф» має вигляд:

$$\hat{Y} = 1618{,}69 + 0{,}595 \cdot x. \qquad (2)$$

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0{,}851$ означає, що майже 85 % мінливості *Y* пояснюється мінливістю *X*. За критерієм Стьюдента перевірено статистичну значущість рівняння (2). Встановлено, що кореляційна залежність (2) між *X* та *Y* є статистично значущою.

За виглядом рівнянь (1) та (2) можна зробити висновок, що показники чистого доходу кожного з досліджуваних підприємств потенційно зростатимуть.

Висновки. За допомогою критерію Стьюдента було з'ясовано, що вибіркові середні чистого доходу ПАТ «Куп'янський МКК» та компанії «Люстдорф» різняться між собою, хоча підприємства мають приблизно однакові умови для розвитку та випуску молочної продукції на ринку. З метою прогнозування чистого доходу кожного з підприємств було побудовано рівняння регресії. Використання отриманих рівнянь дозволить визначити чистий дохід у майбутньому, що стане підтримкою в процесі розроблення заходів покращення потенціалу досліджуваних підприємств та удосконалення їх матеріально-сировинної бази..

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Федулова І. В. Підходи до оцінки рівня готовності підприємства щодо інноваційного розвитку. *Вісник КНУ ім. Т.Шевченко.* 2011. № 124/125. С. 36–40. **2.** Малярець Л. М., Норік Л. О. Економіко-математичні аспекти діагностики конкурентоспроможності підприємства : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 216 с. **3.** Ємельянова І. Ф. Методи та принципи оцінки конкурентоспроможності підприємств. *Вісник ДНУ економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Серія : Економічні науки.* 2015. № 1. С. 12–22. **4.** Финансовая отчетность KMK. URL: http://kmk.ua/ru/company/finpotcet.html. **5.** Финансовая отчетность компании «Люстдорф». URL: http://www.loostdorf.com/company/. **6.** Железнякова Е. Ю., Лебедєва І. Л., Норік Л. О. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с.

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЧАСУ

УДК 005.642.4

Шеврекука С. С.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні підходи до визначення поняття «тайм-менеджмент» і рекомендації щодо створення ефективної системи управління часом. Запропоновано способи щодо організації власного та робочого часу.*

Ключові слова: *тайм-менеджмент, управління часом, час керівника, ефективність.*

Аннотация. *Рассмотрены основные подходы к определению понятия «тайм-менеджмент» и рекомендации по созданию эффективной системы управления временем. Предложены способы по организации собственного и рабочего времени.*

Ключевые слова: *тайм-менеджмент, управление временем, время руководителя, эффективность.*

Annotation. *The article is research the essence of «time management» and recommendations for the creation of an effective system of time management are considered. Proposed methods for organizing the own and work hours.*

Keywords: *time management, time management, leader time, efficiency.*

© Шеврекука С. С., 2018

У сучасному діловому світі для того, щоб бути успішним, необхідно не тільки вправно виконувати свою роботу, але й намагатись підвищити ефективність виконання повсякденних бізнес-процесів, на які ми витрачаємо значну частину свого часу. Досягнути цього можливо лише завдяки вдалому управлінню часом – тайм-менеджменту. Його філософія полягає не в тому, щоб працювати якомога більше, а в тому, щоб успішно справлятися з усіма професійними й особистими завданнями, все встигати і таким чином робити своє життя гармонійним. Крайня необхідність багатозадачності, балансування домашньої і основної діяльності робить тайм-менеджмент – один із найважливіших елементів сучасності, саме тому необхідно більш детальніше розглянути тайм-менеджмент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективного використання часу та проблем тайм-менеджменту привертають до себе дедалі більшу увагу вчених. Цю проблему досліджують Трейсі Б. [1; 2], Моргенстерн Дж. [3], Архангельський Г. [4], Скібіцька Л. [5], Халецька А. [6] та ін. Практичній реалізації ефективного управління часом, а тим більше їхній організації роботи в цілому приділяється дуже мало уваги.

Метою статті є дослідження поняття тайм-менеджмент і методів вирішення проблеми браку часу.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що більшість людей схильна до управління над матеріальними ресурсами, власною кар'єрою, здоров'ям, іншими людьми, але, спираючись на поняття «тайм-менеджмент», можна сказати, що впливати на час неможливо. Найліпше, що людина може зробити – це усвідомити природу часу і навчитися будувати своє життя з чітким планом дій і ретельним розкладом. Це підтверджує думка Лотара Й. Зайверта, автор розглядає поняття «Тайм менеджмент», що з англійської означає «управління часом», що суперечливе саме собою, тому що ми не можемо «управляти часом», ми можемо управляти тільки собою [8].

Зараз постають питання, як стати успішним керівником чи менеджером? Що може сприяти вдалому просуванню кар'єрними сходами? Адже не дивно, що успішні компанії прагнуть найняти на роботу людину, яка має вміння грамотного розпорядження часом як ресурсом.

Стратегічний розвиток успішних компаній залежить від того, наскільки правильно буде побудований робочий день працівниками, як швидко виконуються бізнес-процес та оптимально розподіляється час на пріоритетні справи.

Для досягнення стрімкого успіху керівникам і менеджерам підприємств необхідно постійно підвищувати результативність від процесу робот.

Розглянемо більш детальніше поняття тайм-менеджменту.

Тайм-менеджмент – це технологія упорядкування часу, що спрямована на підвищення ефективності його використання.

Саме поняття «тайм-менеджмент» походить від англійського «time management» і означає технологію організації людиною свого часу і збільшення ефективності його використання.

У широкому розумінні тайм-менеджмент – це механізм управління часом компанії. У такому випадку основна увага приділяється організації роботи в цілому, а використання робочого часу кожним співробітником – це наслідок правильної побудови корпоративної системи. Такий підхід ефективний у тому випадку, коли від працівника вимагається швидке і чітке виконання поставлених завдань.

Тайм-менеджмент у вузькому розумінні – це організація особистого часу кожної людини. Він актуальний в тих випадках, коли у працівників існує якась свобода вибору, проявляється творча ініціатива. Коли людина змушена самостійно приймати рішення, повинна організовувати процес роботи з клієнтами, їй необхідно володіти технологіями організації особистого часу, підвищення ефективності.

Саме проблеми, пов'язані з невмінням використовувати час як ресурс, є причиною незадовільної роботи багатьох менеджерів, особливо початківців, які прагнуть виконати всі завдання самостійно, встигнути на усі наради, прийняти усіх відвідувачів. Така поведінка, зазвичай, веде до того, що багато справ залишаються невиконаними, багато питань – не вирішеними, а продуктивність їхньої управлінської праці – низькою.

На основі накопиченого багажу знань з управління часом учені формують власне визначення поняття «тайм-менеджмент».

Тайм-менеджмент – це набір принципів, навичок, інструментів і систем, які працюють разом, щоб допомогти отримати більше користі від часу з метою поліпшення якості життя (Сьюзен Уорд) [7].

Тайм-менеджмент – це технології управління часом у реальних ситуаціях повсякденного життя, це безліч прикладів, прийомів і практичних рекомендацій, які роблять пропоновані концепції управління часом наочними і такими, що легко запам'ятовуються (С. Прентіс) [7].

Тайм-менеджмент – сукупність практик, навичок, інструментів, спільне використання яких дасть змогу більш ефективно використовувати робочий час, а в перспективі підвищити якість життя (Г. Архангельський) [4].

Але необхідно приділити увагу певним технологіям планування робочого часу, які спрямують працівників на ефективне використання часу та вигідний результат від роботи.

Автор навчального посібника «Тайм-менеджмент» *Л.* Скібіцька пропонує метод «Альпи». На її думку, він є простим та ефективним для складання щоденного плану. Він має п'ять стадій: складання переліку справ (завдань); визначення витрат часу на кожну справу (завдання); резервування часу (у співвідношенні 60:40); ухвалення рішень за пріоритетами і передоручення окремих операцій; контроль (облік незробленого) [5]. Б. Трейсі, *Л.* Скібіцька та інші автори пропонують використовувати в управлінській діяльності технології ухвалення рішень за пріоритетністю справ.

Ухвалення рішення – це фундамент управління, і найбільша частка часу (до 80 %), який передбачає вибір першочергових справ і завдань, в діяльності керівника пов'язана саме з цим процесом.

Встановлення-визначення пріоритетів є досить складним завданням. Широко у світовій практиці застосовуються технології визначення пріоритетності справ (черговості їх виконання), такі як принцип, або матриця, Ейзенхауера, принцип Парето, «АВС (АБВГД)-аналіз».

Брайан Трейсі вважає, що тайм-менеджмент – це мистецтво управління не тільки своїм часом, а й життям у цілому. Він порівнює його з сонцем, а всі складові життя людини – сім'я, стосунки з іншими людьми, доходи, заробіток, здоров'я, саморозвиток – це планети, які рухаються навколо нього [2].

Можна сказати, що тайм-менеджмент являє собою стиль життя і філософію цінності часу для кожного. Завдання ефективного використання робочого часу завжди є актуальним для керівників і працівників освіти. Можна сказати, що тайм-менеджмент починається з самоменеджменту, тому доречно представити його у вигляді функцій управлінської діяльності та самоменеджменту

*Л*отар Зайверт ці функції самоменеджменту визначив як «Коло правил», яке наочно демонструє зв'язки між окремими функціями самоменеджменту (рис. 1).

Рис. 1. **«Коло правил» Лотара Зайверта** [8]

*Д*ля того щоб організувати себе й успішно розпоряджатися своїм часом, необхідно знати три речі:

- цілі, яких ви хочете досягти в своєму особистому та професійному житті;
- як ви тепер витрачаєте свій час;
- шляхи самого ефективного розподілу часу для досягнення ваших цілей [9].

*Д*ля організації часу в компанії можна визначити такі способи:

- ставте перед співробітниками чіткі цілі;
- розбивайте довготермінові складні цілі та короткотермінові, чітко окреслені потижневі та поденні;
- ціль повинна спрямовувати вас, а не керувати вами;
- формуйте проект у термінах відчутних основних результатів, а не загальних цілей;
- припиняйте намагання підлеглих, які працюють без бажання, «прикриватися занятістю»;
- представляйте робочі плани, графіки робіт у письмовому вигляді;
- рухайтесь уперед, розширюйте й активізуйте використання нових прийомів організації часу;
- не задовольняйтесь поточними рівнями ефективності використання часу;
- виключайте кроки, які не дають прибутку;
- раціоналізуйте все, що можливо;
- там, де можливо, раціоналізуйте процедури;
- уникайте накопичення невиконаних завдань;

- переключайтесь на звітність у крайніх випадках (Парето – 20/80);
- використовуйте прийоми 10-хвилинної організації часу [9].

Важливим кроком при створенні ефективної системи управління власним часом для керівника є визначення мети діяльності як на короткий, так і на довготерміновий період, успішне ранжування завдань за важливістю та делегування повноважень – як один із головних способів економії часу керівника [7].

Для створення ефективної системи управління часом необхідно враховувати власні особистісні особливості. Усі люди різні, і важливо усвідомити, що в області тайм-менеджменту не існує єдиного правильного рішення, яке підійде абсолютно кожному.

Дуже важливо пам'ятати, що управління часом – засіб досягнення інших цілей. Деякі люди настільки захоплюються технологіями тайм-менеджменту, що втрачають здоровий глузд, стикаються з депресіями та стресами, адже бажання бути ідеальним в усьому викликає надмірне напруження та виснажує людину. Також не слід забувати, що оволодіння технологіями управління часом та їх застосування забирає час, на економію якого вони спрямовані. Отже, за умови розумного підходу тайм-менеджмент дає потужну економію часу, але, як відомо, в надмірних кількостях ліки перетворюються на отруту [6].

Висновки. Таким чином, в роботі було розглянуто поняття тайм-менеджменту як технологію управління часом у реальних ситуаціях повсякденного життя, безліч прикладів, прийомів і практичних рекомендацій, які роблять пропоновані концепції управління часом наочними і такими, що легко запам'ятовуються. Він дає можливість підвищити ефективність використання часу на повсякденну діяльність (переважно робочу), зменшити непродуктивні витрати та покращити процес планування. У сучасних компаніях від працівників вимагається здатність управляти не тільки процесами, але й часом. Це дозволяє ефективно використовувати свої можливості в управлінні часом, необхідно виконувати бізнес-процеси не якомога швидше, а з грамотним розподілом своїх сил і можливостей та правильно планувати послідовне виконання дій. Основою тайм-менеджменту є якісне планування власних задач і витрат часу на них. Інакше кажучи, для початку потрібно все ретельно продумати та спланувати, щоб всі посадові обов'язки виконувались вчасно і на належному рівні. Однак, головне, не забувати, що тайм-менеджмент – не самоціль, а це лише інструмент досягнення власних цілей і задач в умовах обмеженого часу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Голубєв С. М.

Література: 1. Трейси Б. Управляй своим временем и удвой результаты. М. : Клеопатра, 2005. 64 с. **2.** Трейси Б. Результативный тайм-менеджмент: эффективная методика управления собственным временем. М. : Смарт-Бук, 2007. 79 с. **3.** Моргенстерн Дж. Тайм-менеджмент. М. : Деловая книга, 2001. 264 с. **4.** Архангельский Г. А. Тайм-драйв: как успевать жить и работать. М. : Манн, Иванов и Фербер, 2007. 256 с. **5.** Скібіцька Л. І. Тайм-менеджмент : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 528 с. **6.** Халецька А. А. Планування діяльності менеджера: методика «Timemanagement». *Менеджер.* 2004. № 3 (29). С. 126–132. **7.** Колесов О. С. Тайм-менеджмент – управління часом. *Збірник наукових праць ВНАУ. Економічні науки.* 2011. № 2 (53). С. 61–69. **8.** Зайверт Л. Ваше время – в Ваших руках: советы руководителям, как эффективно использовать рабочее время. М. : Экономика, 1990. 232 с. **9.** Прищак М. Д., Лесько О. Й. Психологія управління в організації : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2016. 150 с.

АНАЛІЗ ОБСЯГУ ПРОДАЖІВ АВТОЗАПЧАСТИН

УДК 519.237.3

Шевченко В. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано статистичні дані обсягів продажів продукції галузі машинобудування (автозапчастин) за два періоди. В середовищі Microsoft Excel обчислено основні статистичні характеристики. За критерієм Стьюдента проведено перевірку гіпотези про відсутність різниці середніх значень обсягу продажів продукції галузі машинобудування (автозапчастин) протягом досліджуваних періодів.*

Ключові слова: *обсяг продажів, статистичні дані, вибіркове середнє, вибіркова дисперсія, критерій Стьюдента, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза.*

Аннотация. *Проанализированы статистические данные объемов продаж продукции сферы машиностроения (автозапчастей) за два периода. В среде Microsoft Excel вычислены основные статистические характеристики. По критерию Стьюдента проведена проверка гипотезы об отсутствии различий средних значений объёма продаж продукции сферы машиностроения (автозапчастей) на протяжении исследуемых периодов.*

Ключевые слова: *объем продаж, статистические данные, выборочное среднее, выборочная дисперсия, критерий Стьюдента, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза.*

Annotation. *The statistics of sales volumes of products of machine building industry for two periods were analyzed. Main numerical characteristics were calculated in Microsoft Excel. Testing the hypothesis about no difference in the sample means of sales volumes of products of machine building industry during the investigated periods was carried out with Student criterion.*

Keywords: *sales volume, statistics, sample mean, sample variance, Student criterion, zero hypotheses, alternative hypothesis.*

Обсяг продажів є важливим економічним показником результатів виробничо-господарської діяльності підприємства. Він відіграє особливу роль у сфері фінансів і визначає низку інших важливих факторів, таких як: прибутковість підприємства, рентабельність й ефективність. Аналіз обсягу продажів дозволяє оцінити конкурентну позицію організації та її здатність гнучко реагувати на мінливу кон'юнктуру ринку. До того ж він дає змогу оцінити доречність маркетингових заходів, які проводяться для збільшення обсягу продажів, та змінити їх стратегію, якщо воно того потребує.

Обсяг продажів у своїх роботах досліджували такі відомі українські науковці, як: Саліхова О. Б. [1], Дейнеко Л. В. [2], Страшинська Л. В. [2; 3]. Вони визначили, що такий важливий економічний показник, як обсяг продажів, потребує постійного моніторингу, оскільки показує поточний стан рентабельності й ефективності підприємства. Також вони виділили основні чинники, які впливають на обсяг продажів, і спрогнозували можливі результати. Математичну складову аналізу економічних проблем відображено в роботах Малярець Л. М. [4], Отенко І. П. [5], Клебанової Т. С. [6], Раєвневої О. В. [7].

Мета статті – проведений статистичний аналіз обсягу продажів підприємства, яке займається виробництвом автозапчастин у Харкові (за березень і квітень 2018 р.).

Досліджуване підприємство «AURORA» працює на ринку важкої промисловості з 2008 р. та спеціалізується на виготовленні запчастин для автомобілів ВАЗ, ГАЗ, ЗАЗ, DAEWOO, Chevrolet. Підприємство зосереджено на виробництві автокомпонентів для гальмівної системи, ходової частини, системи охолодження, опалення та вентиляції, системи мастила, електрообладнання та склоочисників. На українському ринку автозапчастин підприємство «AURORA» з'явилося 10 років тому з девізом «Works for you!» («Працює для Вас!»), і за цей час було продано понад 5 мільйонів одиниць продукції, що підтверджує довіру і визнання автовласників. Такий результат був досягнутий за рахунок високої якості матеріалів і якісного сервісу. Діяльність цього підприємства на внутрішньому ринку сприяє збільшенню валового внутрішнього доходу України, пропонує вітчизняний продукт, який є конкурентоспроможним на міжнародному ринку. Тому це підприємство також активно експортує свій товар за кордон, що позитивно впливає на економіку України та збільшує її валовий національний дохід. Аналіз обсягу продажів за два місяці допоможе управлінському персоналу визначити рівень ефективності та рентабельності підприємства, доречність рекламних кампаній, проведених за ці два періоди, та розробити необхідні зміни до маркетингових методів, використаних за цей час.

© Шевченко В. В., 2018

Графіки змін обсягів продажів (грн) досліджуваного підприємства у березні та квітні 2018 р. наведені на рис. 1. Лінії графіків рис. 1 за березень та квітень 2018 р. схожі, що означає невелику різницю між обсягом продажів у певні періоди місяця. Це можна пояснити тим, що рекламні кампанії, акції та інші заходи проводилися в одні й ті самі дні (вихідні, святкові дні), що посприяло утворенню певної тенденції.

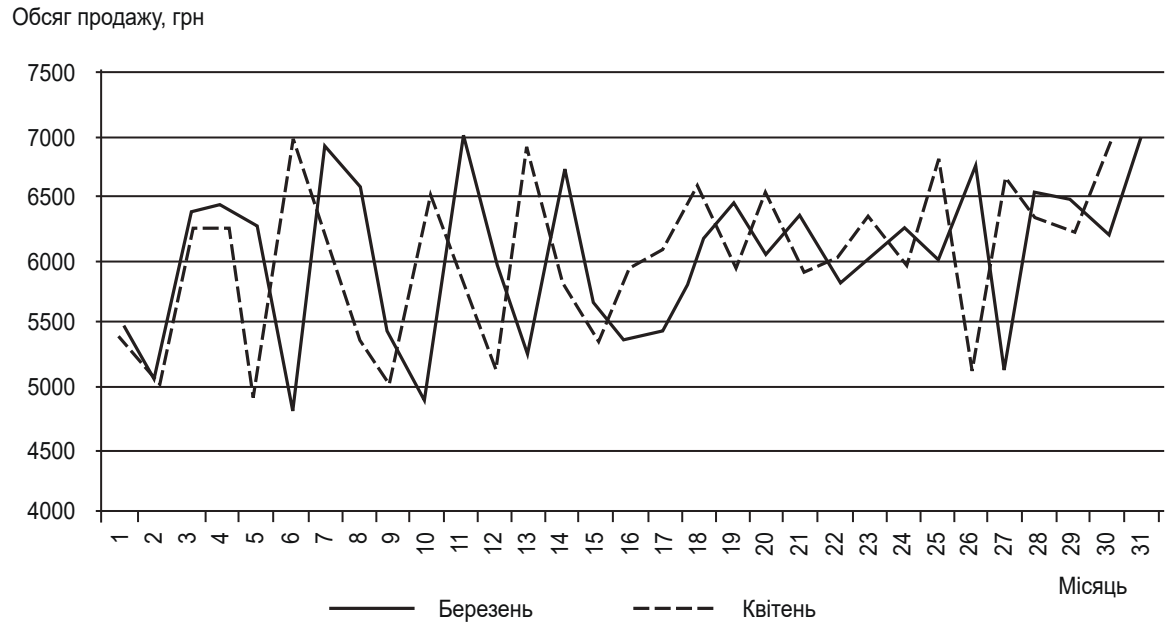

Рис. 1. **Зміни обсягів продажів**

За допомогою інструменту Excel «Data Analysis» знайдено основні числові характеристики даних вибірок (табл. 1).

Таблиця 1

Описова статистика вибіркових даних

Назва показника	Березень 2018 р.	Квітень 2018 р.	Коментар
Mean	6013,06	6005,23	Середнє
Standard Error	115,35	113,67	Стандартна помилка
Median	6112	6045,5	Медіана
Standard Deviation	642,24	622,62	Стандартне відхилення
Sample Variance	412482,59	387665,77	Дисперсія вибірки
Kurtosis	-0,90	- 0,89	Ексцес
Skewness	-0,33	- 0,25	Асиметрія
Range	2211	2088	Інтервал
Minimum	4789	4900	Мінімум
Maximum	7000	6988	Максимум
Sum	186405	180157	Сума
Count	31	30	Рахунок

Нульовою гіпотезою H_0 для цього дослідження є твердження, що дві вибірки однорідні, належать одній сукупності і їх вибіркові середні істотно не різняться ($\overline{x}_1 = \overline{x}_2$).

Альтернативною гіпотезою H_1 є твердження, що ці дві вибірки неоднорідні, не належать одній сукупності та їх вибіркові середні істотно відрізняються.

Доведення або спростування нульової гіпотези H_0 проводиться за допомогою критерію Стьюдента [8; 9].

З табл. 1 отримано, що:

$$\overline{x}_1 = 6013{,}06, \quad \overline{x}_2 = 6005{,}23,$$

$$D(x_1) = 412482{,}6, \quad D(x_2) = 387665{,}8.$$

Обсяг вибірок становить $n_1 = 31$ та $n_2 = 30$ відповідно. За формулою $S^2 = \frac{n}{n-1} \cdot D(n)$ [8; 9] знайдено виправлені дисперсії для обох вибірок:

$$s^2_{x_1} = 426232{,}02; \quad s^2_{x_2} = 401033{,}59.$$

Розрахункове значення статистики критерію Стьюдента обчислюється за формулою:

$$t = \frac{\left|\overline{x}_1 - \overline{x}_2\right|}{\sqrt{\frac{s^2_{x_1}}{n_1} + \frac{s^2_{x_1}}{n_2}}}.$$

Отримано: $t = 0{,}048$ Розрахункове значення t порівнюється з табличними значеннями t_a. Обсяги вибірок невеликі, тому t_a вибирається з таблиць критичних точок розподілу Стьюдента:

$$t(0{,}01; 31) = 2{,}74; \quad t(0{,}05; 31) = 2{,}04.$$

Розрахункове значення 0048 < 2,04, що дозволяє прийняти нульову гіпотезу про неістотність відмінності вибіркових середніх цих двох вибірок, їх однорідність і належність до однієї генеральної сукупності.

Висновки. Як видно з проведеного аналізу, досліджуване підприємство використовувало протягом двох місяців одні й ті самі методи для просування продукції. З економічної точки зору отримані результати дозволяють стверджувати, що дані цих вибірок можна використовувати для моделювання показника обсягу продаж і короткострокового прогнозування його на наступний період, бо вони належать до однієї сукупності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Саліхова О. Б. Високотехнологічні виробництва: від методології оцінки до піднесення в Україні : монографія. Київ : Експрес, 2012. 624 с. **2.** Коваленко А. О., Князєв С. І., Дейнеко Л. В. Теоретико-методологічні засади розвитку конкурентного середовища у сфері виробництва продовольчих товарів : монографія. Київ : Наук. Світ, 2003. 132 с. **3.** Страшинська Л. В. Мерчандайзинг як спосіб підвищення ефективності роздрібної торгівлі. *Науковий вісник ЛНУВМБ.* 2011. С. 97–105. **4.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с. **5.** Отенко І. П., Кошарна П. С. Аналітичне забезпечення стратегічної позиції підприємства. *Проблеми економіки.* 2013. № 4. С. 262–267. **6.** Моделі оцінки й аналізу складних соціально-економічних систем / за ред. В. С. Пономаренко, Т. С. Клебановой, М. О. Кизима. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2013. 664 с. **7.** Раєвнєва О. В., Чанкіна І. В. Моделі управління розвитком промислового підприємства в умовах трансформаційної економіки : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2013. 264 с. **8.** Малярець Л. М., Лебедєва І. Л., Широкорад Л. Д. Математика для економістів. Теорія ймовірностей та математична статистика : навч. посіб. : у 3 ч. Ч. 3. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2011. 568 с. **9.** Железнякова Е. Ю., Лебедєва І. Л., Норік Л. О. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

УДК 331.214.7

Шеноголець А. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто застосування методів математичної статистики щодо аналізу даних середньомісячної заробітної плати в Україні. Перевірено гіпотезу про відповідність емпіричного розподілу нормальному закону.*

Ключові слова: *заробітна плата, математична статистика, описова статистика, гістограма, вибірка, нормальний закон розподілу, критерій Пірсона.*

Аннотация. *Рассмотрено применение методов математической статистики к анализу данных среднемесячной заработной платы в Украине. Проверена гипотеза о соответствии эмпирического распределения нормальному закону.*

Ключевые слова: *заработная плата, математическая статистика, описательная статистика, гистограмма, выборка, нормальный закон распределения, критерий Пирсона.*

Annotation. *The application of methods of mathematical statistics for the analysis of average monthly wage data in Ukraine is considered. The hypothesis about the correspondence of the empirical distribution to the normal law is verified.*

Keywords: *wages, mathematical statistics, descriptive statistics, histogram, sampling, normal distribution law, Pearson criterion.*

Провідним інструментом соціальної політики є заробітна плата. Вона являє собою один із основних факторів соціально-економічного життя кожної країни. Сьогодні, в період ринкової економіки, в Україні виникають проблеми неналежного рівня заробітної плати та недосконалості механізму її оплати. Ці проблеми пов`язані зі здатністю держави підтримувати стабільний соціальний рівень суспільства. Все це вимагає постійного контролю за рівнем формування показника заробітної плати та розроблення підходів до застосування інструментів математичної статистики в процесі її аналізу.

Проблемами заробітної плати займалися такі вітчизняні вчені: К. Брезицька [2], І. Петрова [3], Ф. Бутинець [4], А. Калина [5], С. Васильчак [6]. Дослідження застосування методів математичної статистики до аналізу економічних даних подані в роботах [7–9].

Метою статті є статистичний аналіз значень заробітної плати за допомогою методів математичної статистики.

Завдяки методам математичної статистики можна дослідити закономірності економічних процесів і явищ шляхом опрацювання результатів великої кількості спостережень або спеціально проведених випробувань.

В табл. 1 наведено дані середньомісячної заробітної плати в Україні у 2010–2017 рр. [1]

Таблиця 1

Середньомісячна заробітна плата у 2010–2017 рр.

Місяць	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
1	2	3	4	5	6	7	8	9
січень	6008	4362	3455	3167	3000	2722	2297	1897
лютий	6209	4585	3633	3209	3044	2799	2338	1955
березень	6752	4920	3863	3415	3212	2923	2531	2109
квітень	6659	4895	3998	3432	3233	2942	2533	2107
травень	6840	4984	4042	3430	3253	3015	2573	2201
червень	7360	5337	4299	3601	3380	3109	2708	2373
липень	7339	5374	4390	3537	3429	3151	2749	2367
серпень	7114	5202	4205	3370	3304	3073	2694	2280

© Шеноголець А. В., 2018

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
вересень	7351	5358	4343	3481	3261	3064	2737	2349
жовтень	7377	5350	4532	3509	3283	3110	2729	2322
листопад	7479	5406	4498	3534	3268	3098	2727	2353
грудень	8777	6475	5230	4012	3619	3377	3054	2629

За даними табл. 1 побудовано інтервальний варіаційний ряд у середовищі MS Excel. Спеціальна надбудова Data Analysis дозволяє також одночасно отримати гістограму та кумуляту [10].

На рис. 1 наведено гістограму вихідних даних. Оскільки гістограма має один максимум, а також частоти монотонно спадають як у разі збільшення, так і в разі зменшення значення випадкової величини відносно максимуму, то вибіркову сукупність можна вважати такою, що наближена до однорідної, та перейти до оцінки параметрів вибіркової сукупності, тобто до описової статистики (табл. 2).

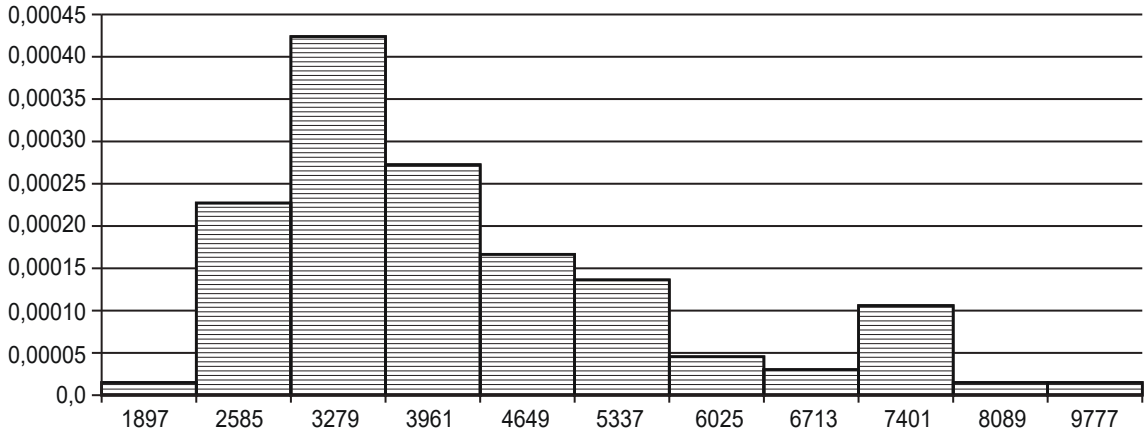

Рис. 1. **Гістограма**

Таблиця 2

Числові характеристики вихідних даних

Показник	Значення
Середнє	3895,61
Стандартна похибка	157,146
Медіана	3378,5
Стандартне відхилення	1539,712
Дисперсія вибірки	2370713,566
Ексцес	0,659
Асиметричність	1,178
Інтервал	6880
Мінімум	1897
Максимум	8777
Сума	373979
Рахунок	96

За загальним виглядом гістограми емпіричного розподілу можна припустити нормальний закон розподілу середньої заробітної плати. За допомогою критерію Пірсона перевіряється нульова гіпотеза щодо відповідності закону розподілу випадкової величини *X* генеральній сукупності нормальному закону, якщо випадкова величина *X* – середня заробітна плата за місяць.

Отже, H_0: $m_i = \widehat{m}_i$ за умови, що вирівнюючі частоти $\widehat{m}_i$ обчислюються в припущенні нормального закону розподілу у генеральній сукупності.

Обчислення емпіричного значення критерію Пірсона дає такий результат:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^{k} \frac{(m_i - \hat{m}_i)^2}{\hat{m}_i} = 7{,}93.$$

Знайдено критичне значення критерію Пірсона для рівня значущості 0,05, тобто ймовірність приналежності емпіричного значення критерію його критичній області за умов, що нульова гіпотеза є правильною, дорівнює 0,95.

Маємо, що $\chi^2(0{,}05;7) = 14{,}1$. Оскільки емпіричне значення χ^2 менше, ніж теоретичне для рівня значущості α = 0,05, то нульову гіпотезу щодо статистичної незначущості розбіжностей між емпіричними та вирівнюючими частотами нема підстави відхилити.

Отже, розбіжності між емпіричними та вирівнюючими частотами можна пояснити випадковим розпорошенням. Оскільки вирівнюючі частоти були визначені у припущенні, що закон розподілу випадкової величини у генеральній сукупності є нормальним, то припущення про нормальний розподіл середньої заробітної плати нема підстав відхилити.

Висновок. За допомогою методів математичної статистики можна проаналізувати середнє значення заробітної плати, що дозволить оцінити ймовірність підвищення соціального рівня населення. Оскільки досліджуваний економічний показник відповідає розподілу згідно з нормальним законом, то знання основних числових характеристик дозволяє спрогнозувати подальший розвиток економічної ситуації. Необхідність прогнозування заробітної плати слугує базою для розроблення ефективних заходів становлення її рівноважного рівня.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Брезицька К. Ф. Аналіз сучасних систем оплати праці в зарубіжних країнах. *Управління розвитком.* 2011. № 8 (105). С. 30–31. **3.** Петрова І. Л. Сегментація ринку праці: теорія і практика регулювання. Київ : Таксон, 1997. 246 с. **4.** Бухгалтерський фінансовий облік : підручник / за заг. ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир : Рута, 2009. 912 с. **5.** Калина А. В. Соціально-економічна сутність заробітної плати. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2008. № 4 (23). С. 81–85. **6.** Васильчак С. В., Жидяк О. Р., Полянчич Т. М. Теоретичні основи формування оплати праці на підприємстві. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2011. Вип. 21.12. С. 152–157. **7.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Видво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с. **8.** Моделі оцінки й аналізу складних соціально-економічних систем / за ред. В. С. Пономаренка, Т. С. Клебанової, М. О. Кизима. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2013. 664 с. **9.** Раєвнєва О. В., Чанкіна І. В. Моделі управління розвитком промислового підприємства в умовах трансформаційної економіки : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2013. 264 с. **10.** Железнякова Е. Ю., Лебедєва І. Л., Норік Л. О. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ ТАРИФІВ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ

УДК 332.143: 620.97(477)

Юрченко А. В.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто структуру виробництва електроенергії в Україні, поведено аналіз динаміки зростання вартості електроенергії для споживачів, розглянуто перспективи розвитку альтернативних джерел електроенергії та функціонування зеленого тарифу в Україні.*

Ключові слова: *електроенергія, вартість електроенергії, економетрична модель, альтернативні джерела, зелений тариф.*

Аннотация. *Рассмотрена структура производства электроэнергии в Украине, проведен анализ динамики роста стоимости электроэнергии для потребителей, рассмотрены перспективы развития альтернативных источников добычи электроэнергии и функционирования зеленого тарифа в Украине.*

Ключевые слова: *электроэнергия, стоимость электроэнергии, эконометрическая модель, альтернативные источники, зеленый тариф.*

Annotation. *The structure of electricity production in Ukraine was studied and the dynamics of the increase in the cost of electricity for consumers was analyzed. Prospects for the development of alternative sources of electricity production and the functioning of the green tariff in Ukraine were considered.*

Keywords: *electric power cost of electricity, econometric model, alternative sources, green tariff.*

Електроенергетика є однією з базових галузей економіки України. Енергетична галузь є економічною запорукою державного суверенітету, від її ефективного функціонування залежить не тільки енергетична безпека та незалежність України, але й національна безпека взагалі. Однак фінансово-економічна криза, яка розвивається зараз в Україні, призвела до поглиблення існуючих проблем цієї галузі та потребує визначення комплексної стратегії дії, спрямованих на їх усунення.

Метою цієї роботи є аналіз існуючої структури виробництва електроенергії в Україні, вивчення альтернативних джерел видобутку необхідної енергії та дослідження перспектив розвитку зеленого тарифу.

Виробництво електроенергії в Україні ґрунтується на застосуванні таких джерел: атомна енергія (АЕС); спалювання вугілля, мазуту, природного газу (ТЕС); використання енергії води (ГЕС); використання сонячної енергії (СЕС); використання енергії вітру (ВЕС). Ці джерела утворюють об'єднану енергетичну систему (ОЄС). Дані щодо структури ОЄС наведені в табл. 1. Аналіз цих даних свідчить, що починаючи з 2012 року виробництво електроенергії зменшується. При цьому за останні роки суттєво змінюється частка різних джерел виробництва електроенергії в економіці України. Так, з табл. 1 видно, що протягом останніх років суттєво зменшується обсяг виробництва електроенергії тепловими електростанціями, тоді як зростає частка атомної енергетики й альтернативних джерел виробництва електроенергії. І хоча останні поки що складають близько 1 % від загального обсягу виробництва, кількість виробленої ними електроенергії за шість років зросла у 15 разів.

Таблиця 1

Структура виробництва електроенергії в Україні, млн кВт*год

Роки	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Разом, у тому числі:	194 947	198 878	194 377	182 815	163 682	163 700	155 414
ТЕС	93 634	97 125	95 488	83 549	67 524	62 591	54 908
АЕС	90 248	90 137	83 209	88 389	87 627	80 950	87 747
ГЕС	10 946	10 994	14 472	9 318	6 970	7 485	10 941
ВЕС	89	288	639	1 130	1 084	1 086	1 057
СЕС	30	333	570	429	476	480	777

Джерело: побудовано автором за даними [1]

© Юрченко А. В., 2018

Одночасно із зменшенням загального обсягу виробництва електроенергії спостерігається зростання її ціни [2]. Із розрахунку, що в розрахунку на одне домогосподарство в Україні щомісячно припадає в середньому 145 кВт*год, вартість 1 кВт*год електроенергії для населення протягом останніх чотирьох років зросла майже у чотири рази (рис. 1).

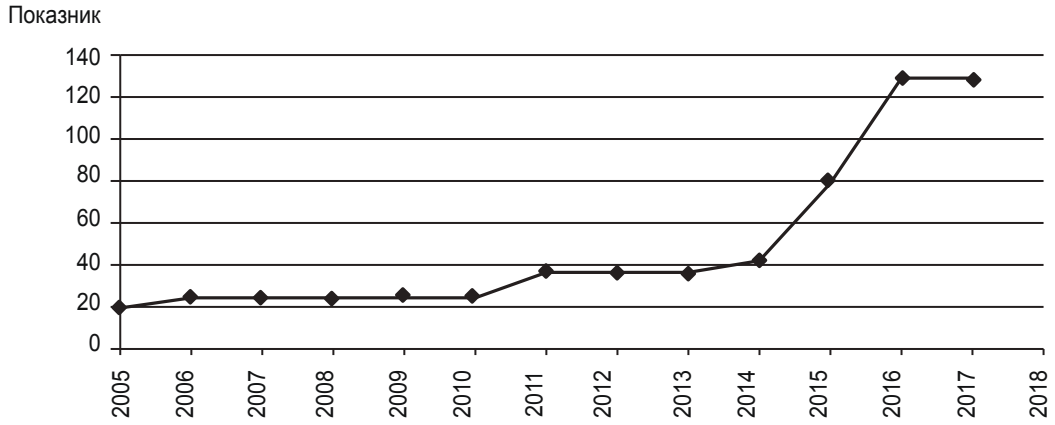

Рис. 1. **Середня вартість електроенергії, грн / кВт*год**

Таке стрімке дорожчання електроенергії пов'язано зі структурою її видобутку, і причини цьому необхідно шукати як серед економічних, так і серед політичних факторів. Оскільки значна частка електроенергії виробляється ТЕС (у різні роки вона складала 40–50 % від загального обсягу виробництва), то проблеми із забезпеченням ресурсами цих електростанцій зумовлює підвищення ціни на електроенергії в цілому. Отже, на сьогодні електрозабезпечення України перетворюється на одну з найважливіших державних проблем. Енергетична незалежність країни розглядається як одне зі стратегічних завдань. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є збільшення частки використання альтернативних джерел видобутку електроенергії у її загальному обсягу.

До відновлюваних джерел виробництва електроенергії в Україні належать: гідроенергетика, вітрова та сонячна енергії та енергія, при виробництві якої застосовується біопаливо та інші відходи. Хоча гідроенергетика є традиційним для України джерелом електроенергії і за обсягом виробництва ГЕС посідають третє місце після ТЕС та АЕС, але їхня сумарна продуктивність становить лише 8 % загальної потужності об'єднаної енергетичної системи. Однак спорудження ГЕС потужністю 20–50 МВт і малих гідроелектростанцій на існуючих водоймищах є одним з перспективних напрямків розвитку відновлювальної енергетики в Україні [3]. Виробництво електроенергії з використання енергії сонця, вітру та біопалива є новим напрямком розвитку енергозабезпечення країни, але спостерігається стала тенденції зростання їх частки у загальному обсязі (табл. 1). Так, на рис. 2 наведені дані щодо динаміки зростання енергоспоживання на основі відновлюваних джерел за 2007–2016 роки, що надано у тисячах тонн нафтового еквівалента (тис. т н. е.)

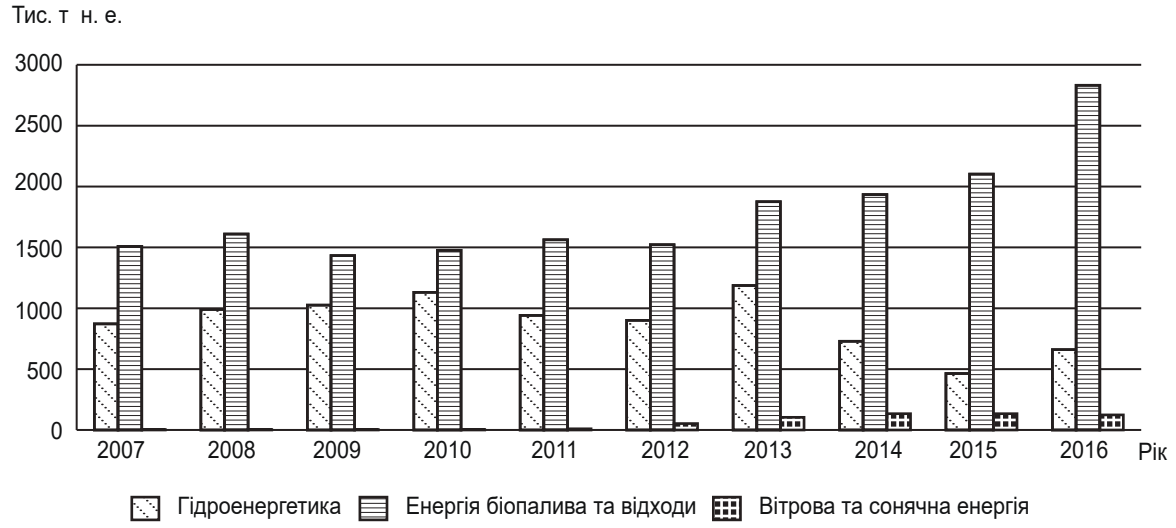

Рис. 2. **Структура енергоспоживання на основі відновлюваних джерел за 2007–2016 роки, тис. т н. е.** [1]

В Україні є значний потенціал розвитку відновлюваних джерел енергії [4]. Наприклад, вітроенергетика може розвиватись у степових і гірських районах країни, зокрема причорноморського та приазовського районів – це Одеська, Миколаївська, Херсонська, Донецька та Луганська області, а також гірські райони Карпат. Сонячна енергетика також може набути широкого використання в Україні, оскільки середньорічна кількість сумарної сонячної енергії, що надходить на 1 кв. кілометр території України, становить від 1070 до 1400 кВт*год.

Одним із методів заохочення переходу на альтернативні джерела електроенергії є «зелений» тариф, за яким оптовий ринок електричної енергії України зобов'язаний закуповувати електричну енергію, що вироблена із застосуванням альтернативних джерел енергії. Так, лише за 6 місяців 2017 року в Україні введено електростанції, що працюють за «зеленим» тарифом, загальною потужністю 126,5 МВт [5].

Побудуємо економетричну модель для визначення значущості впливу факторів на тарифи електроенергії для населення, використовуючи для цього такі панельні дані. Внутрішнім фактором ( ) вважатимемо середню вартість 1 кВт*год електроенергії для населення, коп./кВт*год, а зовнішніми були вибрані: середньомісячна заробітна плата (x1) на початок поточного року, тис. грн [6]; середня кількість електроенергії (x2), що припадає на одну особу протягом року, кВт*год/особу; середня кількість електроенергії (x3), що виробляється в Україні протягом року, млрд кВт*год; курс долара США (x4) на кінець поточного року, грн/USD [7]. Для аналізу було вибрано період з 2011 по 2017 рр. Вихідні дані для побудови моделі наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Роки	y	x_1	x_2	x_3	x_4
2011	24,4	2,629	843,77	194,95	8,0
2012	36,5	3,054	886,08	198,89	8,1
2013	36,5	3,377	912,66	194,38	8,3
2014	42	3,619	865,31	182,82	16,5
2015	79	4,012	853,15	163,68	25,4
2016	174	5,230	838,04	163,70	25,8
2017	174	6,475	814,08	155,41	27,0

Усі розрахунки щодо побудови моделі здійснювались із застосуванням програмного середовища MS Excel.

За допомогою вбудованої функції LINEST, яка здійснює обчислення статистики ряду за методом найменших квадратів, було визначено параметри моделі багатофакторної регресії у припущенні лінійної апроксимації (табл. 3).

Таблиця 3

Результати застосування функції LINEST

6,8454	3,6512	-0,2966	45,8688	-620,86
10,9238	6,4928	0,5944	22,4962	1319,93
0,9280	30,5819	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
6,4465	2	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
24116,51	1870,50	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д

Як результат отримаємо таке рівняння регресії:

$$\hat{y} = -620{,}865 + 45{,}86877 \cdot x_1 - 0{,}29657 \cdot x_2 + 3{,}651189 \cdot x_3 + 6{,}845416 \cdot x_4 \qquad (1)$$

за яким коефіцієнт детермінації дорівнює $R^2 = 0{,}9280$, тобто 92,80 % мінливості внутрішнього фактора можна пояснити впливом зовнішніх факторів, що включені у модель.

Перевіримо значущість кожного з параметрів моделі окремо за критерієм Стьюдента. Емпіричні значення t-статистики визначаються співвідношенням:

$$t_{b_j} = \frac{|b_j|}{\sigma_{b_j}}, \qquad (2)$$

де b_j – параметр моделі;

σ_{b_j} – стандартна похибка його оцінки.

Отримуємо результати обчислень (табл. 4).

Таблиця 4

Емпіричні значення t-статистики

t_{b_0}	t_{b_1}	t_{b_2}	t_{b_3}	t_{b_4}
0,47	2,04	0,50	0,56	0,63

Значення критерію Стьюдента при рівні значущості $\alpha = 0,05$ дорівнює $t(df = 2) = 4,30$, тобто за критерієм Стьюдента жоден з параметрів не є статистично значущим. Оскільки при цьому модель є значущою в цілому за критерієм Фішера, доцільно перевірити зовнішні фактори на мультиколінеарність. Для цього визначаємо парні коефіцієнти кореляції між усіма факторами моделі. Результати застосування надбудови Correlation наведені у таблиці (табл. 5).

Таблиця 5

Парні коефіцієнти кореляції

	y	x_1	x_2	x_3	x_4
y	1				
x_1	0,9513	1			
x_2	-0,7064	-0,6730	1		
x_3	-0,8773	-0,8903	0,7462	1	
x_4	0,8581	0,8530	-0,7153	-0,9894	1

Аналіз парних коефіцієнтів кореляції показує, що всі зовнішні фактори, які розглядаються в моделі, пов'язані один із одним тісним кореляційним зв'язком, отже, їх не можна одночасно включати в модель. Одночасно усі зовнішні фактори пов'язані з внутрішнім тісним кореляційним зв'язком. При цьому вплив таких факторів, як обсяг виробництва електроенергії на одну особу (x_2) та загальний обсяг виробництва електроенергії (x_3), є зворотним, тобто зменшення обсягу виробництва електроенергії супроводжується зростанням тарифів для населення. При цьому за останні сім років обсягу виробництва електроенергії в розрахунку на 1 особу зменшився на 4 %, а за споживання 1 кВт*год електроенергії населення сплачує на 84 % більше. Водночас зв'язок між тарифами на електроенергію (y) і середньою зарплатою (x_1) є прямим, тобто збільшення і середньої заробітної плати в Україні, і збільшення тарифів на електроенергію відбувались разом зі зростанням курсу долара (x_4). За останні сім років середня заробітна плата зросла на 237 %, курс долара збільшився на 146 %, а тарифи на електроенергію для населення зросли на 600 %. Отже, зростання тарифів і скорочення виробництва електроенергії пов'язані не тільки з інфляційними процесами. Пояснення цьому можна шукати у структурі виробництва електроенергії. В Україні існує великий потенціал розвитку альтернативних джерел видобутку електроенергії, держава повинна проводити політику, яка сприятиме розвитку альтернативної електроенергії серед населення, наприклад підвищувати ставки зеленого тарифу для населення, залучати іноземних інвесторів. Це допоможе Україні зменшити використання таких традиційних джерел електроенергії, як теплові та атомні електростанції, та стати енергетично незалежною державою.

Науковий керівник – викладач Лебедєв С. С.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Динаміка зростання вартості електроенергії за період незалежності. URL: https://ru.slovoidilo.ua. **3.** Перспективи альтернативної енергетики в Україні. URL: http://zet.in.ua/news/perspektivi-alternativnoї-energetiki-v-ukraïni/. **4.** Майсснер Ф., Укердт Ф. Розвиток відновлюваних джерел енергії в Україні: потенціал, перешкоди і рекомендації щодо економічної політики. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2010/2010_13/BE-Studie-ErneuerbareEnergien-ukr_final.pdf. **5.** Зелений тариф. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Зелений_тариф. **6.** Средняя заработная плата. URL: https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/2017. **7.** Средний обменный курс в банках Украины. URL: https://index.minfin.com.ua/exchange/bank/exch/usd/.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

УДК 347.464(477)

Юрченко А. В.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено сучасний стан і перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. Розглянуто рівень безробіття та чисельність пенсіонерів в Україні. Визначено переваги та недоліки пенсійної реформи.*

Ключові слова: *пенсія, пенсійна система, пенсійна реформа, безробіття, пенсійний фонд.*

Аннотация. *Исследованы современное состояние и перспективы развития системы пенсионного обеспечения в Украине. Рассмотрены уровень безработицы и численность пенсионеров в Украине. Определены преимущества и недостатки пенсионной реформы.*

Ключевые слова: *пенсия, пенсионная система, пенсионная реформ, безработица, пенсионный фонд.*

Annotation. *In this article, the current state and prospects of the development of the pension system in Ukraine. The unemployment rate and the number of pensioners in Ukraine. The advantages and disadvantages of the pension reform.*

Keywords: *pension, pension system, pension reform, unemployment, pension fund.*

Одним із основних компонентів економічної системи України є пенсійне забезпечення. Пенсійні права – одні з ключових соціальних прав населення, які визначені Конституцією та Законами України. Згідно зі ст. 256 Кодексу законів про працю України працівники та члени їх сімей мають право на державне пенсійне забезпечення за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника, а також за вислугу років відповідно до закону [1]. В Україні існує велика проблема скорочення населення та його старіння, тому зростає навантаження на Пенсійний фонд України. Через це пріоритетним напрямком соціальної політики держави є удосконалення системи пенсійного забезпечення населення. На жаль, діюча пенсійна система не може забезпечити гідний рівень життя пенсіонерам, тому потребує перегляду.

На сьогодні вивченням проблем системи пенсійного забезпечення в Україні приділяється багато уваги в працях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. До таких вчених відносяться А. Завгородній, Е. Лібанова, Л. Пилипенко, Д. Полозенко, Л. Ткаченко, Ю. Бурков, Л. Городецька, Б. Зайчук, Е. Джеймс, В. Шахов, Л. Шангіна, Л. Князькова та ін. Проте спостерігається певна невизначеність щодо перспектив і шляхів покращення пенсійного страхування в Україні.

Метою цієї роботи є дослідження сучасного стану пенсійної системи в Україні, аналіз існуючих проблем пенсійного страхування та визначення перспектив розвитку пенсійного забезпечення держави.

Перш за все, треба дати визначення поняття «пенсійна система» – це сукупність створених в Україні правових, економічних і організаційних інститутів і норм, метою яких є надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії. Система пенсійного забезпечення в Україні складається з [2; 3]:

– солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (пенсії виплачуються з Пенсійного фонду, а їх розмір залежить від розміру заробітної плати, з якої сплачувалися страхові внески, та стажу);

– накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування(накопичення коштів осіб, які застраховані, у Накопичувальному фонді на індивідуальних пенсійних рахунках);

– системи недержавного пенсійного забезпечення (виплати здійснюються недержавними фондами, страховими компаніями, банківськими установами, тобто різноманітними фінансовими установами, діяльність яких ґрунтується на добровільній участі громадян, роботодавців і їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень).

У 2004 році було прийнято закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення» та розпочалась пенсійна реформа, яка повинна була призвести до переходу на трирівневу пенсійну систему, але цього не сталося.

У сучасному стані розвитку економіки України пенсійна система має велику кількість проблем: дефіцит коштів Пенсійного фонду, значний сектор тіньової економіки, а саме тінізація заробітної плати, і, найголовніше, –

© Юрченко А. В., 2018

це перевищення кількості пенсіонерів над кількістю громадян, які працюють, що призводить до демографічної кризи.

Проаналізуємо чисельність пенсіонерів і безробітних в Україні та середню тривалість життя українців.

Таблиця 1

Кількість пенсіонерів і середній розмір призначеної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду у 2010–2017 рр. [4]

Роки	Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, грн	Кількість пенсіонерів, тис.
2010	1032,6	13721,1
2011	1151,9	13738,0
2012	1253,3	13820,5
2013	1470,7	13639,7
2014	1526,1	13535,3
2015	1581,5	12147,2
2016	1699,5	12296,5
2017	1828,3	11956,2

Звичайно, порівняно з 2010 роком середній розмір пенсії у 2017 році збільшився у 2 рази, але ж прожитковий мінімум населення, ціни на найнеобхідніші товари та продукти, медикаменти теж збільшилися у рази.

Таблиця 2

Чисельність безробітного населення в Україні у 2010–2016 рр. [4]

Роки	Безробітне населення (за методологією МОП)	
	у віці 15–70 років, тис. осіб	працездатного віку, тис. осіб
2010	1713,9	1712,5
2011	1661,9	1660,9
2012	1589,8	1589,2
2013	1510,4	1510,3
2014	1847,6	1847,1
2015	1654,7	1654,0
2016	1678,2	1677,5

Ще однією проблемою пенсійного забезпечення в Україні є неофіційне працевлаштування. За офіційного працевлаштування працівник зазвичай отримує низьку заробітну плату, через відрахування значної суми єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду, а також податку на доходи фізичних осіб, тому здебільшого заробітна плата виплачується «у конвертах». Але у цьому разі держава не отримує відрахувань з доходу особи, а сам працівник позбавляє себе економічних, соціальних і трудових гарантій, які передбачені офіційним працевлаштуванням. Одним із чинників стимулювання працівників на офіційне працевлаштування є те, що за відсутності запису у трудовій книжці працівник позбавляє себе пенсійного стажу, а від цього залежить розмір і вік виходу на пенсію. Згідно зі ст. 265 КЗпП роботодавці повинні сплачувати штрафи за використання найманої праці без офіційного працевлаштування.

Таблиця 3

Середня тривалість життя українців у 2005–2015 рр. [4]

Рік	Середня тривалість життя		
	Всього	Чоловіків	Жінок
2005-2006	68,10	62,38	74,06
2006-2007	68,25	62,51	74,22
2007-2008	68,27	62,51	74,28
2008-2009	69,29	63,79	74,86
2009-2010	70,44	65,28	75,50
2010-2015	71,37	66,34	76,22

Згідно з цими даними, середня тривалість життя українців складає 71,37 року, при цьому чоловіків – 66,34, а жінок – 76,22. Тобто, якщо чоловіки та жінки виходитимуть на пенсію у 60 років, тривалість життя їх як пенсіонерів складатиме у середньому 11,37 роки. Цей показник порівняно з іншими країнами світу є одним із найнижчих. А якщо взяти до уваги те, що показники життя суспільства в Україні зараз на низькому рівні, то деяка кількість населення навіть не доживає до пенсійного віку.

В останні роки причинами, які обумовили проведення пенсійної реформи, є: великий відсоток внутрішнього державного боргу, збільшення кількості людей пенсійного віку, економічні проблеми в країні, зменшення надходжень до державного бюджету та Пенсійного фонду, велика кількість працюючих пенсіонерів. Пенсійна реформа 2017 року визначила, що з початку 2018 року право виходу на пенсію за віком у 60 років буде лише у тих громадян, які мають 25 років страхового стажу. Мінімальний страховий стаж збільшуватиметься на 1 рік протягом 10 років поки не досягне 35 років у 2028 році. У 63 роки на пенсію можуть виходити ті особи, котрі мають 15 років страхового стажу, та у 65 років мають право виходити на пенсію особи, які мають від 15 до 16 років стажу. Особи, що не мають у 65 років зазначеної кількості років страхового стажу, будуть отримувати державну соціальну допомогу. З 2019 року запроваджуватиметься накопичувальна система загальнообов'язкового пенсійного страхування. Вона не торкнеться лише тих, кому на 1 січня 2019 року залишилося менше ніж 10 років до пенсії [5]. До позитивних аспектів Пенсійної реформи 2017 року можна віднести стимуляцію процесу виведення заробітної плати з тіні, можливість забезпечити надбавку до пенсії, що стосується мінусів, то це: вплив на поточний рівень доходів громадян, відсутність адаптивних умов для управління накопичувальною частиною пенсійного фонду, кошти, внесені на цільовий рахунок сьогодні, до моменту виходу працівника на пенсію можуть виявитися недостатніми для забезпечення гідного рівня життя, також негативним аспектом є неможливість управління ризиками накопичувальною системи, навіть держави з твердою валютою захищають вклади від неминучої інфляції.

Отже, можна зробити висновки, що пенсійна система в Україні не є достатньо удосконаленою, вона ще потребує реформування для повного виходу на трирівневу систем пенсійного забезпечення, завдяки чому виплачувати пенсії можна буде не лише з Пенсійного фонду, а й недержавних фондів. На державному рівні треба вирішувати демографічні проблеми країни, покращувати умови життя населення, збільшувати відповідальність роботодавців і працівників за неофіційне працевлаштування та тінізіцію заробітної плати.

Науковий керівник – старший викладач Перепелиця І. К.

Література: 1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322- VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **2.** Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15. **3.** Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1057-15. **4.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **5.** Пенсійний фонд України. URL: http://www.pfu.gov.ua.

АНАЛІЗ ВПЛИВОВИХ ФАКТОРІВ НА ЕКСПОРТ ПОСЛУГ ІЗ УКРАЇНИ

УДК 519.257 (477)

Яковенко С. В.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто вплив різних факторів на обсяг експорту послуг в Україні, а також взаємозв'язок цих факторів. Розроблено економетричну модель, що враховує кількісні зв'язки між цими факторами. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *послуга, ринок послуг, фактори впливу, структура валової вартості послуг, інвестиції у сферу послуг, експорт послуг, зовнішня торгівля.*

Аннотация. *Рассмотрены влияние различных факторов на объем экспорта услуг в Украине, а также взаимосвязь этих факторов. Разработана эконометрическая модель, учитывающая количественные связи между этими факторами. Полученная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *услуга, рынок услуг, факторы влияния, структура валовой стоимости услуг, инвестиции в сферу услуг, экспорт услуг, внешняя торговля.*

Annotation. *The influence of various factors on the volume of export of services in Ukraine, as well as the interrelation of these factors, was studied. An econometric model is developed that takes into account the quantitative relationships between these factors. The obtained model was checked for statistical significance.*

Keywords: *service, service market, influence factors, gross cost structure of services, investments in services, export of services, foreign trade.*

Сьогодні питання глибшого та детальнішого дослідження світової торгівлі послугами стає все гостріше. Форсування еволюції послуг, які впливають на зростання економіки країни, є основним викликом, як для розвинених, так і для країн, що розвиваються. Проте це нездійсненно без детального і ретельного дослідження самих послуг і їх впливу на економічне зростання країни. В останні роки тенденція ролі послуг зростає, а збільшення сектора послуг перевищує зростання матеріального виробництва. 20 % світової торгівлі в останні роки представлено міжнародною торгівлею послугами.

Сектор послуг став найбільшим сектором економіки: на його частку припадає 62–74 % валового світового продукту (що набагато більше, ніж частка торгівлі товарами), попри це він сприяє збільшенню технічного оснащення роботи, впровадженню досконаліших технологій тощо, в жодній країні, де відбувається така тенденція, – не оцінюється негативно [1]. На зростання сектора послуг впливає науково-технічна революція: з'являються нові види послуг, удосконалюється якість обслуговування, виключаються технічні перепони на шляху передачі певних послуг, розвиваються глобальні ринки. Таким чином, можна сказати, що за останні два десятиліття сектор послуг став одним із найбільш активних секторів світової економіки.

Багато видів послуг були поділені на незалежну міжнародну торгівлю на певному етапі розвитку торгівлі товарами. Так виникли міжнародні перевезення, банківська справа й страхування, логістика й інші. З одного боку, велика кількість послуг користуються попитом, тому що вони обслуговують торгівлю, так що при обслуговуванні міжнародної торгівлі товарами міжнародний обмін послугами залежить від темпів зростання, структури та географічного розподілу потоку товарів. З іншого боку, було б помилкою не зазначити, що розвиток міжнародної торгівлі товарами залежить також від ряду глобальних процесів, що відбуваються у світі [2].

Особливо актуальним є дослідження проблем у зовнішній торгівлі послугами для України, частка якої в міжнародній торгівлі послугами поки що є дуже обмеженою, а основними статтями експорту є продукція переважно з низьким і середнім технологічним ступенем переробки.

Проблеми розвитку торговельних процесів у сфері послуг розглядають Бінько І. Ф., Власюк О. С., Губський Б. В., Давиденко С. В., Жаліло Я. А., Іксарова Н. О., Колосова Ю. В., Пятницький В. Т., Яременко О. О. та ін.

Метою написання статті є дослідження факторів, що впливають на конкурентоспроможність України на ринку послуг, а також побудова економетричної моделі, що дозволяє кількісно оцінити цей вплив. При цьому основна увага приділялася факторам, які визначають інноваційний розвиток країни.

© Леонова О. Ю., 2018

При побудові економетричної моделі як внутрішній фактор розглядався обсяг експорту послуг з України (y), а зовнішніми факторами було вибрано: обсяг валового внутрішнього продукту України, млрд грн (x_1); загальна сума витрат на інноваційну діяльність, млн грн (x_2); прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол. (x_3).

Цю економетричну модель було рекомендовано українським економістом Жаліло Ярославом Анатолійовичем [3, с. 213].

Оцінювання параметрів економетричної моделі здійснювалось за даними Державної служби статистики України та Міністерства фінансів за 2008–2017 рр. (табл. 1) [4; 5].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Обсяг експорту послуг, млн дол.	ВВП України, млрд грн	Загальна сума витрат на інноваційну діяльність, млн грн	Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол.
2008	12260,1209	948,06	11994,2	22944,5
2009	10129,7301	913,34	7949,9	29982,5
2010	11936,3167	1082,57	8045,5	38992,9
2011	14180,342	1316,6	14333,9	45370
2012	14096,1781	1408,89	11480,6	48197,6
2013	14233,2261	1454,93	9562,6	51705,3
2014	11520,8507	1566,73	7695,9	53704
2015	9736,6542	1979,458	13813,7	40725,4
2016	9867,9997	2383,182	23229,5	37655,5
2017	10446,6402	2982,92	29346,8	39719,8

Економетричний аналіз доцільно провести за допомогою Statgrafhics Centurion. Обчислена регресійна модель має вигляд:

$$y = 5881{,}37 - 7{,}31866 \cdot x_1 + 0{,}208847 \cdot x_2 + 0{,}261574 \cdot x_3.$$

За зростання ВВП України на 1 млрд грн обсяг експорту послуг зменшиться на 7,31 млн дол.; за зростання суми витрат на інноваційну діяльність на 1 млн грн обсяг експорту послуг збільшиться на 0,208 млн дол.; за зростання прямих іноземних інвестицій в Україну на 1 млн дол. обсяг експорту послуг збільшиться на 0,2615 млн дол.

Перевіримо гіпотезу щодо значущості параметрів рівняння множинної регресії. Отримаємо такі розрахункові значення t-критерію Стьюдента: $tb_1 = -4{,}60491$; $tb_2 = 2{,}77122$, а $tb_3 = 5{,}13335$. Оскільки всі значення b_1, b_2 та b_3 більше ніж t (0,05; 10) = 2,2281, можна зробити висновки щодо значущості всіх параметрів регресії.

Отримана модель має коефіцієнт детермінації $R^2 = 0{,}84$, що означає, що фактори x_1, x_2 та x_3 на 84 % пояснюють мінливість результативної ознаки y. Решта 16 % залежать від факторів, які не включені у модель. Отже, залучені до моделі фактори є статистично значущими, як і сама модель.

Перевіримо дані на наявність мультиколінеарності, визначивши значення коефіцієнтів кореляції (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	y	x_1	x_2	x_3
Y	1			
x_1	-0,349181	1		
x_2	-0,373241	0,6421669	1	
x_3	0,4380061	0,5174616	-0,130939	1

Усі коефіцієнти кореляції $r_{xiyj} < 0{,}7$, що свідчить про відсутність мультиколінеарності факторів. Найбільший вплив на результативну ознаку має фактор x_2 ($r = 0{,}64$), під час побудови моделі він має бути залученим до регресійного рівняння першим.

Обчислене рівняння множинної регресії має вигляд:

$$Zy = -8{,}57051 \cdot t_1 - 0{,}73572 \cdot t_2 + 0{,}373568 \cdot t_3.$$

Аналіз значень β-коефіцієнтів дозволяє зробити висновок, що найбільший вплив на обсяг експорту послуг має змінна обсягу ВВП України. Прямі іноземні інвестиції в Україну мають більший вплив на результативну ознаку порівняно із загальною сумою витрат на інноваційну діяльність. При цьому зростання цих факторних ознак є супроводжуваним зростанням обсягу експоргу послуг.

Критерій Дарбіна-Уотсона *DW* = 2,36 свідчить про те, що в досліджуваній моделі відсутня автокореляція з імовірністю 95 %. Отже, цю модель можна використовувати для прогнозування.

Перевіримо загальну якість (значущість) рівняння множинної регресії. Для цього використаємо F-критерій Фішера. Оскільки розрахункове значення $F_{розр.} = 10{,}83$ перевищує табличне $F_{табл.}$ (0,05; 3; 7) = 4,35, то побудована модель є статистично значущою, тобто її можна використовувати для пояснення залежності між результативною змінною та факторами впливу й для прогнозування.

Таким чином, побудована модель, на підставі якої можна розраховувати обсяг експорту послуг, враховує основні фактори, що впливають на нього.

Для прогнозу значень ВВП України слід обчислити криву зростання. Найкращою з альтернативних моделей виявилась степенева:

$$y = (30{,}5569 + 0б228093 \cdot t^2)^2.$$

За результатами прогнозу на результативну ознаку з багатофакторній лінійній залежності очікуваний об'єм ВВП України в 2018 році дорівнюватиме 3382,15 млн дол., у 2019 році цей показник обчислюватиметься в 4019,86 млн дол., а вже в 2020 році досягне 4775,46 млн дол. Отже, в наступні три роки об'єм ВВП України зростатиме.

Припустимо, що у 2018 році обсяг експорту послуг України складе 11987,8 млн грн, загальна сума витрат на інноваційну діяльність – 33821,3 млн грн, а прямі іноземні інвестиції в Україну дорівнюватимуть 41623,7 млн грн. Тоді межі інтервалу, в якому буде зосереджено 95 % можливих значень *y* – валовий внутрішній продукт України, у 2018 році становлять з 3075,51 млрд дол. до 3703,36 млрд дол., у 2019 році цей показник варіюватиметься від 3605,02 млрд дол. до 4457,29 млрд дол. І вже в 2020 році обсяг експорту послуг з України знаходитиметься на інтервалі від 4226,36 млрд дол. до 5358,09 млрд дол.

Також важливим є те, що на етапі постіндустріального розвитку державу вважають розвиненою, якщо в структурі її валового внутрішнього продукту домінує прибуток, отриманий від підприємств сфери послуг. Інноваційна діяльність і розвиток науки стимулюють цю сферу економіки держави. Таким чином, для подальшого зростання конкурентоспроможності нашої держави на світовому ринку послуг необхідно забезпечити всебічне сприяння розвитку сфери інтелектуальної діяльності в Україні, що надалі дозволить збільшити валовий прибуток від реалізації послуг як в Європі, так і в усьому світі.

Науковий керівник – д-р канд. екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Олефір А., Тіпанов В. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах динамізації конкурентного середовища. URL: http://iepjournal.com/journals/8- 9/2008_8_Olefir_Tipanov.pdf. **2.** Экспорт услуг. URL: https://knoema.ru/atlas/topics/%D0%92%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D1%8F%D1%8F-%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D1%8F/%D0%AD%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82/%D0%AD%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82-%D1%83%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3. **3.** Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / за ред. Я. А. Жаліло. Київ : НІСД, 2005. 388 с. **4.** Статистична інформація // Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. **5.** Минфин. Фінансовий портал. URL: http://minfin.com.ua/. **6.** Малярець Л. М., Проскурніна Н. В. Контролінг зовнішньоекономічної діяльності підприємства: аналітичний підхід : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 228 с.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОХОДІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

УДК 311.312

Яременко М. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Зроблений аналіз статистичних даних доходів комерційних банків України за два періоди та обчислено їхні основні числові характеристики в середовищі Microsoft Excel. За критерієм Стьюдента здійснено перевірку гіпотези про рівність середніх значень доходів комерційних банків України за два періоди та встановлено суттєвість їх різниці. Визначено можливі причини відмінності середніх значень доходів комерційних банків України за два досліджувані періоди.*

Ключові слова: *банк, доходи, критерій Стьюдента, нульова гіпотеза, альтернативна гіпотеза.*

Аннотация. *Сделан анализ статистических данных доходов коммерческих банков Украины за два периода, и вычислены их основные числовые характеристики в среде Microsoft Excel. По критерию Стьюдента осуществлена проверка гипотезы о равенстве средних значений доходов коммерческих банков Украины за два периода, и установлена существенность их отличия. Определены возможные причины различия средних значений доходов коммерческих банков Украины за два исследуемые периода.*

Ключевые слова: *банк, доходы, критерий Стьюдента, нулевая гипотеза, альтернативная гипотеза.*

Annotation. *The analysis of statistics of income of commercial banks of Ukraine for the two periods is made and the main numeric features are revealed in Microsoft Excel. The Student t-test carried out to test hypotheses about equality of mean values of income of commercial banks of Ukraine for the two periods and established the materiality of the differences. The possible reasons of the differences of the average values of income of commercial banks of Ukraine during the two study periods are defined.*

Keywords: *bank, income, Student t-test, null hypothesis, alternative hypothesis.*

Банківська система України протягом останніх років характеризується постійними змінами, які відображаються у коливаннях динаміки її основних фінансових показників. Особливої значущості це набуває в післякризовий період відновлення банківської системи України. Тому сьогодні аналіз доходів комерційних банків України є актуальним питанням.

Банкам необхідно проводити аналіз доходів у динаміці з метою виявлення кількісних змін і факторів, що на них впливають.

Аналізом фінансових показників займалась велика кількість науковців. Серед них можна виокремити Самородова Б. В. [1], Бойченко В. М. [2], Вітлінського В. В. [3] та ін. У своїх наукових працях вони наголошували на важливості дослідження саме показника доходів банків як невід'ємної складової визначення цілковитої картини щодо діяльності комерційного банку. Математичні підходи до аналізу фінансових показників викладено в [5].

Починаючи з 2010 р. банківська система України характеризується змінами як структури, так і результативності. Пропонується виділити два окремі періоди – 2010–1013 рр. та 2014–2017 рр. та дослідити зміни доходи комерційних банків. Цей аналіз важливий для зіставлення показників з метою виокремлення змін у політиці банків, методів, які вони використовують, та опису загальної економічної ситуації у країні. Залежно від отриманих результатів дослідження стає можливим розробити стратегію збільшення доходів або підтримання їх на певному рівні.

Мета статті – перевірити гіпотезу про рівність середніх значень показників доходу комерційних банків за два періоди.

Для статистичного аналізу доходів комерційних банків України були взяті показники (у млн грн.) за два періоди [4]. Перший період містить дані за 2014–2017 рр., а другий – за 2010–1013 рр. До складу цих показників доходів входила така інформація: процентні доходи, комісійні доходи, результат від торговельних операцій, інші операційні доходи, інші доходи, повернення списаних активів.

На рис. 1 зображені графіки зміни щомісячних доходів комерційних банків за означені два періоди.

З рис. 1 видно, що відбулося значне підвищення рівня доходів протягом останніх чотирьох років, на відміну від 2010–2013 рр. Однією з можливих причин є певна стабілізація економіки України після кризи 2008–2009 рр.

© Яременко М. О., 2018

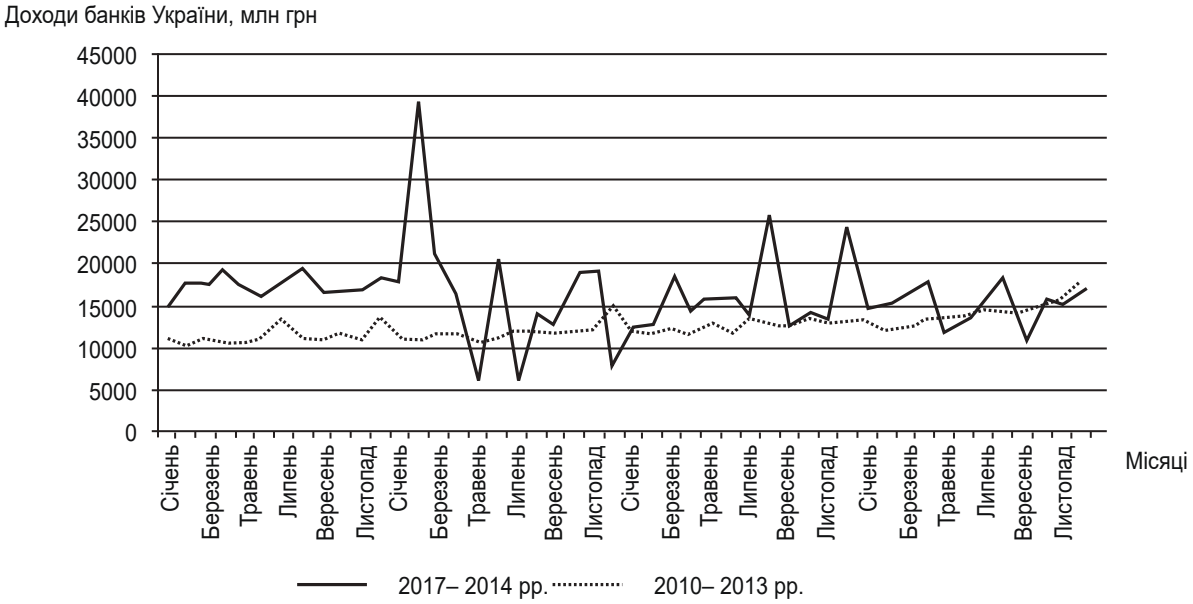

Рис. 1. **Доходи комерційних банків України**

Для проведення статистичного аналізу показників доходу комерційних банків здійснено процедуру описової статистики за двома періодами (табл. 1).

З табл.1 знайдено середні значення значень двох вибірок, а також їхні дисперсії:

$$\overline{x}_1 = 12478{,}21; \quad D(x_1) = 2261785;$$

$$\overline{x}_2 = 16202{,}5; \quad D(x_2) = 26124519.$$

Визначено дві гіпотези: нульову та альтернативну. Нульова гіпотеза H_0 полягає в тому, що дві вибірки однорідні, належать одній сукупності і їх вибіркові середні істотно не різняться. Альтернативною гіпотезою H_1 є твердження, що ці дві вибірки неоднорідні, не належать одній сукупності та їх вибіркові середні істотно відрізняються.

Для перевірки означених гіпотез використовується критерій Стьюдента.

Таблиця 1

Описова статистика вибіркових даних

Назва показника	Аналіз доходів банків за 2010–2013 рр.	Аналіз доходів банків за 2014–2017 рр.
Середнє	12478,21	16202,5
Стандартна помилка	217,0726	737,740
Медіана	12104,5	15734,5
Стандартне відхилення	1503,923	5111,215
Дисперсія вибірки	2261785	26124519
Ексцес	2,019	8,16
Асиметричність	1,187	1,76
Інтервал	7479	33323
Мініімум	10336	5848
Максимум	17815	39171
Сума	598954	777720
Рахунок	48	48
Рівень надійності (95,0 %)	436,6938	1484,142

Обсяг вибірок становить $n_1 = n_2 = 48$, адже кожна вибірка включає дані за кожен місяць протягом чотирьох років. Тому обчислено виправлені дисперсії за формулою [6; 7]:

$$S^2 = \frac{n}{n-1} \cdot D(n).$$

Отримано: $s^2_{x_1} = 2309908$; $s^2_{x_2} = 27789360$.

Розрахунок статистики критерію Стьюдента здійснено за формулою [6; 7]:

$$t = \frac{|\overline{x}_1 - \overline{x}_2|}{\sqrt{\frac{s^2_{x_1}}{n_1} + \frac{s^2_{x_1}}{n_2}}}.$$

Отримано, що $t = 4{,}79$.

Табличні значення t_a.

$$t(0{,}01; 48) = 2{,}68,\ t(0{,}05; 48) = 2{,}01.$$

Отже, оскільки 4,79 > 2,68, то має місце альтернативна гіпотеза H_1, тобто ці дві вибірки неоднорідні, не належать одній сукупності та їх вибіркові середні істотно відрізняються.

Отриманий результат дозволяє зробити висновок, що комерційні банки України в період 2014–2017 рр. (порівняно з 2010–2013 рр.) змінили свою політику, змінився стан економіки країни, що призвело до збільшення об'ємів доходів, отримуваних банками. Цей аналіз також підтверджує загальну тенденцію стабілізації економіки в цілому. Також можемо припустити, що це пов'язано з масовим погашенням кредитів фізичними особами та зниженням рівня простроченої заборгованості, до того ж банки прискорили кредитування населення і почали кредитування бізнесу.

Висновки. Таким чином, застосування критерію Стьюдента для проведення аналізу фінансових показників комерційних банків є корисним у визначенні змін показників і виокремленні факторів, які на них впливають

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Самородов Б. В., Гойхман М. І. Аналіз та оцінка фінансових показників банків у контексті забезпечення функціонування банківської системи. *Бізнес Інформ.* 2013. № 12. С. 284–291. **2.** Бойченко В. М. Аналіз основних фінансових показників банківської системи України. *Науковий вісник ЧДІЕУ.* 2014. № 3 (23). С. 187–194. **3.** Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційних банків : навч. посіб. Київ : Знання ; КОО, 2000. 258 с. **4.** Статистика Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id. **5.** Малярець Л. М., Койбічук В. О., Мисюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 460 с. **6.** Железнякова Е. Ю., Лебедєва І. Л., Норік Л. О. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Теорія Ймовірностей та математична статистика» : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 184 с. **7.** Малярець Л. М., Лебедєва І. Л., Широкорад Л. Д. Математика для економістів. Теорія ймовірностей та математична статистика : навч. посіб. : у 3 ч. Ч. 3. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2011. 568 с.